نور الایضاح

مولانا ابو الفضل علامۃ الدہر

محمد عبید اللہ الایوبی

القندھاری السلیمانخیلی الحنفی

کتبہ ورتبہ بقلمہ

محمد فضل الحق حقانی

مدرس جامعہ تجوید القرآن کوئٹہ

Download From: www.aghalibrary.com

پروپرائٹر
شمس الحق شمس

مکتبۃ القراۃ والتجوید

کانسی روڈ شالدرہ نزد مسجد نور کوئٹہ

بسم الله الرحمن الرحيم

من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين

الحمد لله چې په دې زمانه کې خدای تعالی د دې ښائسته کتاب
يعنې پښتو نور الايضاح سره د مسئلو د طبع توفيق راکړه

نور الايضاح

پښتو

مع مسائل جديده

وقد كتبه ورتبه بقلمه
محمد فضل الحق حقاني
مدرس جامعة عربيه مركزيه تجويد القرآن
كوئټه

حقانی کمپیوټر سنټر
هر قسم کتابت و الطباعت

تاليف

الحاج ابو الفضل مولانا محمد عبيد الله الايوبي القندهاري النقشبندي الحنفي

الناشر
مكتبة القراءة والتجويد
کانسی روډ شالدره کوئټه

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اَلحمدُ لله وَحدہ وَالصَّلٰوۃ وَالسلامُ عَلٰی مَنۡ لَّانَبِیَّ بَعدَہٗ۔ اما بعد محترمو مسلمانانو ورونړو، اوخویندو، مشرانو، اوکشرانو، د الله تبارك وَتعالیٰ شکر اداکوم چې ده جَلَّ جَلالہٗ راته دلیکلو توفیق راکړ:

حضرت ابوالفضل الحاج محمد عُبید الله تردې رب کائنات صحت اوژوند ورله عطاکړي اِن شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ اِنۡ شَاءَ اللّٰهُ دافغانانو د زړونو ارمانونه به وړپوره کړي. ولې چې حضرت ایوبي خپل دژوند پاتې برخه خاص اوخاص دداسې شرحو اوتراجمو دپاره وقف کړې ده. چې د هغوفائده عامه وهرخاص وعام، هرخواننده اوهرنر اوښځې، هرمشر اوکشرته ورسیږي.

محترمو لوستونکو:

هغه افغانان چې په بهرنیو هیوادونو کې ژوندتیروي. د هغودپاره دحضرت ایوبي تصانیف دیوه مُستقل استاذ کامل حیثیت لري. داخولا څه چې دهغو دپاره دحضرت ایوبي تصنیفونه په ډول ډیوی عظیمې تحفې لیږل کیږي.

یوه لویه خوشخبري

ګرانو لوستونکوهمدا اوس اوس حضرت ایوبي زما فضل الحق حقاني سره داوعده کړیده. چې اِنۡ شَاءَ اللّٰهُ العزیز نکاح قدوري یعنی قدوري جلد ۲ دوهم به هم ښه په تفصیل سره پښتو کوم لیکي چې د نکاح، طلاق، اورضاع، مسئلې ډیرې مشکلې دي او عوام ډیرزیات په مبتلادي خدای پاك دې دهٔ ته دتصنیف کولو اوماته د لیکلو توفیق راکړي، نورموپر لوی خدای جَلَّ جَلالہٗ سپارو.

ستاسو ورور محمد فضل الحق حقاني
مدرس جامعہ عربیہ مرکزیہ تجوید القرآن کوئٹہ

اَلنَّاشِرُ
مکتبة القراٰت وَالتجوید
کانسی روڈ کوئٹہ

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اَلحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِ الۡاَنۡبِیَاءِ وَالۡمُرۡسَلِيۡنَ وَعَلٰی اٰلِہٖ وَاَصۡحَابِہٖ اَجۡمَعِيۡنَ»

خوارَه خوارَه بیتُونه دعُبَیدعاصِی له خوا

که ثنا دخدای پاك وایمه شرمیږم
اوکی نه وایم دخدای څخه بیریږم

نعمتونه دخدای پاك پرما عاصی
دونه ډیرچې په حساب یې نه رسیږم

هرنعمت چې زما د حاله مناسب دئ
خدای راکړی دی وماته نه پوهیږم

ددې دونه نعمتو ثنا په خوله زما
نه کیدونکې او نه زه پسې رسیږم

کم نعمت د خدای پاك یادکړم زه په خوله
څوك مې هیردې او بعض یادلرم به زړه

د ثنا ویل نعمت هم دخدای پاك دئ
پرثنا شا ویل طاقت د چا دئ

بیا داز ما جزوی ثنا دي خدای منظور کړي
دکریم په لوی دربار کې دې قبول کې

چونکه عجزد بنده دخدای پاك خوښ دئ
دا زما عجز مسکنت دې خدای پاك خوښ کړي

معاصي او ګنهونه زما ای خدایه
ترحد ډیردي زه به څه کړم باری خدایه

مغفرت اولوی رحمت ته ستا امید دئ
چې داتوله ماته وبخښې یو ځایه

دا ثیاکاله په عمر کښې چې زما دئ
سترګې دید کړې زړه ادراك سمع غوږونه

پښې روانې په هرلوری چې مې زړه غواړي
دواړه لاسه اماده وخپل کارته یې اراده

ددې قسمه خارجي نعمت هم ډیر دئ
ددې تولو شکر ویل مشکل ښکاریږي

کریمه ده لَئِنۡ شَکَرۡتُمۡ چې راپیاد کړم
داخِر څخه مې زړه په لرزه کیږي

دعُبَید دخوشحالۍ به هغه وخت وي
چې دنفس مطمئنه زیری پری کیږي

Download From: www.aghalibrary.com

درود پر احمد مجتبیٰ صلی اللہ علیہ وسلم

پس له حمد درود وایم پر احمد مجتبیٰ — چې سید المرسلین دی او محمد مصطفیٰ
شفاعت د تول امت به کوی خولک — هغه خولک چې دی محمود مرتضیٰ
په سجده کی دا امت غم به کی حشوک — هغه خولک چې دی حامد مقتدیٰ
پس له خدایه غیرت مندسری دی خولک — هغه خولک چې د نبیانو دی پیشوا
د یا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْ صَلُّوْا عَلَیْهِ انعام د چا — هغه خولک دی چې اول دی په ویلو د بلیٰ
محبت د هغه چا سره کړه وروره — چې په سخت حالت کی ستاوی راه نما
د عقبیٰ د خوشحالی وخت به هغوی — چې قبول سی په دربار کښی د پیشوا
لمن تینگه د احمد به عبید نسی — چې یوه دیوالی مخ وبل تی شا

پس له حمده له صلوٰته دا رنگ وایم زه وتاته
چې طلب د علم فرض دی لازم سوی تکه قرض دی

"رشید بیان"

پوه سه چې پر زراو بنځو باندې دومره علم ارزده کړه فرض عین دئ چې دی د هغو کارونو پوهه کولو مکلف دی یا اجمالاً لکه اجمالی عقائد چې په آمنت بالله کې کښی ذکر سوی دی. او یا تفصیلاً لکه او د اسې علم او ده لمانځه علم او غنی سړی ته احکام د زکوٰة صدقه فطر اضحیه د احکامو زده کړه او د هغه زلګرد حج د احکامو علم حتیٰ پر بنځه باندې زده کړه د احکامو د حیض او نفاس هم فرض عین دئ. نا ګټه د زده کړې ارعلم سره دانه دئ.

چې نراو بنځه خواه د فقهی شریفی کتابونه وایی بلکه د خولی څخه د علماؤ هم زده کړه د د غو شیانو کافی دئ شکایت بعضو واعظان په خپلو مساجدو کښی هغه قصې بیانوی چې خلګ پرو ژاړی او د ته مقبولیت په عوامو کښی پیدا سی. او دا د اسې ...... لمانځه وغیره احکام نه بیانوی. او ډیر وینی چې عوام د دغو احکامو ته سخت ضرورت لري والی الله المشتکیٰ. منه

دَ نُورُ الایضاح د پښتو شرح ضرورت ځه وُو!

پوه سه: چې نور الایضاح په فقه حنیفی کښی یو معتبر او د اعتماد وړ کتاب دئ. او پر صحیح احکامو د فقه شریفی مشتمل دی، او په عین حال کښی ډیر مغلق او سخت کتاب دئ.

متأسفانه د دا کتاب جلیل الشان و ډیر و مبتدی بلکه کچنی هلکانو ته ویل کیږي یعنی تر شروط الصلوٰة او قدوری وروسته دا کتاب و درس ته داخلیږي، او ددی سره سره چې لوستونکی یې کوچنیان دی، بنوونکی یې هم هغه طالبان یا امامان دي، چې هغه د فقهی حنیفی د مسائلو څخه بیخي ناخبره وي.

نو د فوق الذکر حالاتو سره به د غه هلکان د دی کتاب څخه څه فائده واخلی؟ او څه فقه به زده کړي! مَتَل، رُوند به ورانده تخه لار وښيي، نو هم له دی کبله و دی عاصی ته تحریک د مطالبی او شفاهی مطالبی د طالبانو د خوا څخه وراندی سوی چې پر نُورُالایضاح د قدوری په شکل او د ول، چې تا په پښتو شرح پری کړیده هم هغه سی ترجمه او شرح پر وکړه.

چې دا مشکل د تعلیم او تعلّم د نور الایضاح د ما بین و لار سی. عاصی چې د دوی په دې مطالبه کښی غور و کړی بیله لبّیک، می بله چاره و نه لیدله، اول ددی سببه چې په حدیث صحیح نبویؐ کښی راغلی دئ. که چا د مستحقو کسانو څخه علم منع او پټ کړي په ورځ د قیامت بی د اور ملونه په خوله کښی ور واچول سی. دوهم سبب دا دی چې د دا خو د دین خدمت او د ثواب کار دئ.

دریم وجه دا ده، چې امکان لری بلکه غالبه ده چې هغه خولک چې د دی شرحې څخه فائده واخلی وما عاصی ته به دُعاء وکړی او د عاصی به سبب د مغفرت وګرځي. څلرم دلیل دا دی، چې د خپلو پښتنو وروڼو او خوندو په خپل مورنۍ ژبه به خدمت د دین وګرځي. حق محض کم نری یا بنځه چې پښتو خط په زده وی د فقهی حنیفی پر تولو احکامو بی علم راسی، او د در بدری څخه به په امان سی، وَمِنَ اللهِ التَوفِيق

Download From: www.aghalibrary.com

مُصنّف دَ نُورُ الایضَاح څوك دئ

حضرت المولی ابوالحسنات المولوی عبدالحی اللکهنوی رح د طرب الاماثل بتراجم الافاضل، په ص ۲٦۸ کښې داسې وائي: الشیخ حسن بن عمار بن علی ابوالاخلاص المصري الشرنبلالي الفقیه الحنیفي" دئ، دی وائي چه د غرشیخ دلورو فقهاوو او فاضلانو څخه د خپلې زمانې وو. او په فقه حنیفي کښې په ټولو متأخرینو بنه ملکه او قوت یې درلودئ. او په قواعدو د فقه بنه خبر شخص وو. او ده په کشنوالی سبقان پر شیخ محمد الحموي، او پر شیخ عبدالرحمن المیسري" وئیلی دی. او په لوی والی یه ټول فقه د شیخ عبدالله النحریري" او د علامه محمد المحبي څخه زده کړه کړیده. او د ډیر علماء بیاد شیخ شرنبلالي شاګردان دي چې ناموړي کسان یه د غر دي،،
العلامة احمد العجمي و السید احمد الحموي والشیخ شاهین" شاګردان دي چې ناموړي کسان دی او همدا نګه العلامة اسمعیل النابلسي" وغیرهـؤلاء من الفقهاء رح وللشرنبلالي" رسائل کثیرة نافعة وتصنیفات جلیلة " او لوی کتاب د ده حاشیه ده پر درر و غرر" د ملاخسرو او دی" په سنه ۱۰٦۹ وفات سوی دی. او عمر یه تقریبًا ۷۵ کاله وو.
او د تصنیفا تو څخه د شرنبلالي" یو متن متین دی په فقه کښې چې د نور الایضاح په نامه شهرت لري. او دا متن تر باب الاعتکاف یعنې تکره پوري دی. او بیا ده پر د غر خپل کتاب دوې شرحې کړي دی. یوه غټه شرحه او بله کشنی، او ده د مختصري شرحې چې مراقي الفلاح یه نوم دی داسې لیکلي دی،، چې شروع د دغې مختصري شرحې په آخیر کښې د جمادی الاخیر یعنې وروستی خور او ختم یه په اولو ورځو کې د رجب د میاشتې وسو. چې تخمینًا یوه میاشت کیږي. او دا کتاب اوس هم موجود دی او یو مجلد کبیر دی،، چې زما خیال دی چې په شپږ میاشتې کې بې کاتب نوشته هم نه وکړي. او دا شرحه په سنه ۱۰۵۴ سوی ده. یعنې سره زمانې د ده څوا نزد ۱۲ ښه. او هغه لوئي شرحه چې امداد الفتاوي یه نوم دی په سنه ۱۰۲۵ په مابین کې د ربیع الاول یعنې نومړي خور او د مسوده ختم یه اخیر د رجب د میاشتې د دغه کال انجام سو.

او ده وئیلي دي چې زما اراده سوه چې عبادات خمسه پوره کړم په زیاتوالي د زکوة او حج مختصر
فَقُلتُ کتاب الزکوة آه
درویش والئ: چې بیا مولوی عبدالحی" د شیخ شرنبلالي" د رسائلو او تصنیفاتو ذکر مفصلاً کړی چې د لته ضرورت ورته نسته. د او وینان د مصنف د نور الایضاح،،
وَلیسَ عَلَی اللهِ بِمُستَنکِرٍ اَن یجمع العالم فی عالِمٍ،،

همت بلند دارد کہ نزد خدا و خلق :: باشد بقدر ہمت تو اعتبار تو :: مرزا غالب"
دا باران چې پر همه وو ځکو ووري :: مشرف یه کې دا ذات کیمیا ولې عبدالرحمان بابا"

دَ فقه حَنیفی مَأخذ څه شیٔ دیٔ!

پوه سه: چې مبنیٰ د فقه حنیفي آیات قرآنیه دي چې تعداد د احکامي آیاتو یه ۵۰۰ ته رسیږي کذا فی التفسیرات الاحمدیة،، او بل مأخذ یه احادیث نبویه ﷺ دی او اجماع دی او قیاسات صحیح په مذهب حنیفي کښې لویه برخه لري. او د اپه ټولو کتابو کښې د فقهی حنیفي یوه معلومه خبره ده،، او **پوه سه**، چې فقه حنیفي په اکثر احادیثو شریفه وو کښې پر روایت د عبدالله بن مسعود رض مبنی ده. او ناموړي یو صحابي جلیل القدر حافظ الحدیث وو او په عین حال کښې ستر مجتهد هم وو، د تاریخ پا ڼې د ده د منا قبو ډکې دی،، چې تفصیلاً بیان یه په دی مختصره اوراقو کښې نه ځائیږي.
او دا فقه د ده رض څخه علقمه رح روایت کړی ده،، او د هغه څخه ابراهیم النخعي" روایت کوی او د هغه څخه حماد" روایت کړی دی او د حماد څخه امام الامة ابوحنیفه رح روایت کوي او د هغه څخه قاضی ابویوسف" او محمد" او نورو په زرو شاګردانو روایت کړیده ثم وثم الی یومنا هذا. عبدالله بن مسعود رض د سا پنځینو مسلمانانو څخه دی حتی تر حضرت عمر رض د مخه مسلمان سوی دی او د بدر، ښینو څخه هم دی،، امام نووي" په تقریب کښې وائي چې مسروق څخه روایت دی چې هغه وویله چې علم د صحابه رض وو شپږو کسانو و پای ته رسیږي.

Download From: www.aghalibrary.com

۱ عمرؓ ۲ علیؓ ۳ اُبیؓ ۴ زیدؓ ۵ ابوالدرداءؓ ۶ عبدُ اللهِ بن مسعُودؓ آه

دَ نفس علم فقه فضیلت څه دَیٔ

پُوه سه: چی خدای جَل شانهٗ په قرآن کریم کی داسی وَائی، وَمَن یُؤتِی الحِکمَة فَقَد اُوتِیَ خَیرًا کَثِیرًا. ترجمه: که چا ته وَرکړه سی حکمت نوهغه ته ورکړه سو لوی خیر» دَ مفسرینؒ حضرات دحکمت تفسیر په علم الفروع چی فقه دَه کړیدَه» او دا د فقه لوی شرف دَی، وَ ایضًا داسی راغلی دی» فَقِیهٌ وَاحِدٌ مُتَوَرِّعٌ اَشَدُّ عَلَی الشَیطَانِ مِنْ اَلفِ عَابِدٍ، یعنی یو فقیه یعنی عالم د فقهی چی پرهیزگاره وی سخت دی پر شیطان تر زر عبادت کونکی یعنی چی فقهاء نه وی» امام محمد بن الحسن الشیبانیؒ داسی وائی ـــه

تَفَقَّهُ فَاِنَّ الفِقهَ اَفضَلُ قَائِدٍ، اِلَی البِرِّ وَ التَّقوٰی وَ اَعدَلُ قَاصِدٍ
فقه حاصله کړه ولی چی فقه بهتر قائد دی: وښو کارو ته او پرهیزگاری ته او ښه عادل قاصد دَی.
وَکُن کُلَّ یَومٍ مُستَفِیدًا اِزیَادَةً: مِنَ الفِقهِ وَاسبَح فِی بُحُورِ الفَوَائِدِ
او سه هر ورځ اخستونکی د زیاتوب: د علم فقه څخه او غوټی وهه په دریابونو کښی د فوائدو یعنی علم فقه د فائدو څخه
فَاِنَّ فَقِیهًا وَاحِدًا مُتَوَرِّعًا: اَشَدُّ عَلَی الشَّیطٰنِ مِن اَلفِ عَابِدٍ.
ولی د فقهی یو عالم چی پرهیزگاره وی: سخت دی پر شیطان باندی تر زرو عبادت کونکو.

گرانو وَرُونړو او خوندو

که زه د فقهی شریفی فضائل او فوائد او ښی گنړی په تفصیل سره وَ څیرم یو لوی دفتر به څُندی جوړ سی، نو ښه داده چی پر دغه جُزوی بیان یه بس کړم ؛ گفته اندشت نمونه خروار.

حضرت الامام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه څُرنگه شخصیت دَیٔ

پوه سه: چی حضرت الامامؒ سراج الامت دیٔ، او په اجتهاد کی امام الائمة دیٔ، او په تقویٰ او په پرهیزگاری دخدایٔ د قدرت علامه دی، او د تابعینو څخه پر صحیح روایت دَیٔ.

اصل نوم دده نُعمان د پلار نوم یه ثابت دی اَبُوحَنیفه، دده کُنیت دی؛

» سَبَبُ دَ ابُوحَنِیفه دَ کُنیَت «

سبب یه دادی چی حنیفه د عَراقیانو په ژبه مِشوَانړی ته وَائی. خطیب بغدادی په تاریخ بغداد کښی وائی چی د حضرت الامام په درس گاه کی به ۴۰۰، څلور سوه مشوانړی وقفی پرتی وی همیشه، چی شاگردانو بی دده مبارکه څخه اوریدلی مسئلی به نوشته کولې وقیل غیر ذالك فی وجه الکنیة.

خطیب بغدادی په تاریخ بغداد کی د یحی بن نصر څخه روایت کړیٔ دی چی حضرت الامامؒ دَ روژی په میاشت کی شپیته ختم د قران کریم کوَله؛ او داسی روایت یه هم کړی دی چی حضرت الامام په هغه خونه کښی چی دی په کښی وفات سو اُو یا زره واره یه د قرآن کریم ختم کړی وو»

او خطیب مذکور د یحی بن نصر څخه روایت کوی چی هغه بیاوائی چی ما د اسد بن عمرو څخه اوریدلی دی چی حضرت الامامؒ دَ ماخستن په او داسه د سحار لمونځ څلویښت کاله کړی دیٔ.

وَکَانَ هُوَ، قَد یَقرَأُ القُرآنَ کُلّهٗ فِی رَکعَةٍ وَاحِدَةٍ انتهی» دَ دُرولش وَائی، چی د غه څلویښتو کلو د ماخستن لمونځ کول، مخالفینو د حضرت الامام، تر قسم قسم تنقید لاندی نیولی دَه، بلکه دوی وائی چی داسی کار عادةً هیڅ امکان نه لری. سره د دی د غه موضوع دَ رد مختار او نورو کتابو د تواریخو ذکر کړی ده. عاصی دَ دروی د تنقید و بیان او د هغو به زره پوری جَواب په شرح کښی د ابوالمنتهی چی پښتو ژبه عاصی جوړه کړی ده، او هم دا اوس په خلکو او طالبانو کښی ښه شهرت او مقبولیت لری ذکر کړی ده هغی شرحی ته رجوع وکړئ.

علاوه تر دی دَ دُرولش په هغه شرحه کی د امام اعظمؒ نسب او مناقب او نور سوانح عمری په حواله د تاریخ د کتابو په ډیر تفصیل سره بیان کړی، نو لازمه دَه چی حنیفیان او د حضرت الامام پر مذهب عاشقان په هغه نامتوړی شرحه کښی د حضرت الامام په تاریخ او مناقبو ځپل زړونه روښا نه کړی، او حضرت الامامؒ ۵۵ واره حج ته تللی دیٔ؛ او یوه شپه یه په خونه کښی د کعبی شریفی په دوه رکعته کی ټوله قرآن مبارك ختم کړیٔ دیٔ.

اوعلامه حافظ النجم الغيطیؒ وائی چی حضرت الامامؒ وويل چی ماربّ العزت ۹۹ واره په خوب وليدی نوزما په زړه کی داسودا پيدا سوه که چيری دی خدای جلّ شانه په خوب بل ځل وليدی نوبه پوښتنه ځندی کوی چه په څه شی خلک ستا د عذابه څخه خلاصيږی په ورځ دقيامت، هغه ووچی سلم وارچی می په خوب وليدی هغه عرض می ورته وړاندی کی ربُّ العزت وفرمايل چی هرڅوک چی سحار اوما ښام د غه تسبيح هميشه وايی زما د عذابه څخه به نجات ومومی تسبيح داده،

سُبْحَانَ الْاَبَدِیِّ الْاَبَدِ، سُبْحَانَ الْوَاحِدِ الْاَحَدِ، سُبْحَانَ الْفَرْدِ الصَّمَدِ، سُبْحَانَ رَافِعِ السَّمَآءِ بِغَيْرِ عَمَدٍ، سُبْحَانَ مَنْ بَسَطَ الْاَرْضَ عَلٰی مَآءٍ جَمَدٍ، سُبْحَانَ مَنْ خَلَقَ الْخَلْقَ فَاَحْصَاهُمْ عَدَدًا، سُبْحَانَ مَنْ قَسَمَ الرِّزْقَ فَلَمْ يَنْسَ اَحَدًا، سُبْحَانَ الَّذِیْ لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا، سُبْحَانَ الَّذِیْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ، كذا فی هامش الدر المختار۔

او بله خبره داده چی خطيب بغدادی سره ددی چی دلويو دښمنانو او طعن ويونکو څخه د حضرت الامام دی لکه چی تاريخ بغداد دد غه شاهد دی، وائی چی ما د ابی يحیٰ حمانی څخه واوريده هغه وائی چی ما د ابوحنيفهؒ څخه واوريده چی ما يو شپه خوب وليدی او ډيريه وارخطا کړم، هغه دا چی ما قبرد آنحضرت صلی الله عليه وسلم سره شنئ، نوزه بصری ته ورغلم هلته ما يوسړی امر کړی چی ته زما دخوب تعبير د رئيس المعبّرين محمد ابن سيرينؒ څخه وپوښته، اوما هم ورښتيه هغه سړی دابن سيرين څخه د نامو ړی خوب پوښتنه وکړه هغه ورته وويله چی دا خوب ليدونکی هرڅوک چی دی تعبير د خوب يه دادی چی دغه سړی به اخبار او احاديث او شريعت د نبی عليه السّلام په خلکو کښی نشر کوی عبدُالله بن المبارکؒ چی مسلّم محدث دی، او امام بخاریؒ هم دده احاديث په خپل کتاب کښی راوړی دی، او د حضرت الامامؒ مخلص شاگرد دی، هغه په مدح کی د حضرت الامام داسی وائی؛

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولناشره نشر: مکتبة القرآءت والتجويد کوئٹه

لَقَدْ زَانَ الْبِلَادُ وَمَنْ عَلَيْهَا ÷ اِمَامُ الْمُسْلِمِيْنَ ابُوْحَنِيْفَه
بِاَحْكَامٍ وَّاٰثَارٍ وَّفِقْهٍ ÷ كَاٰيَاتِ الزَّبُوْرِ عَلَی الصَّحِيْفَه
فَمَا بِالْمَشْرِقَيْنِ لَهٗ نَظِيْرٌ ÷ وَلَا بِالْمَغْرِبَيْنِ وَلَا بِكُوْفَه
يَبِيْتُ مُشَمِّرًا سَهَرَ اللَّيَالِیْ ÷ وَصَامَ نَهَارَهٗ لِلّٰهِ خِيْفَه
فَمَنْ كَاَبِیْ حَنِيْفَةَ فِیْ عُلَاهُ ÷ امام للخليقة و الخليفه
رَئَيْتُ الْعَائِبِيْنَ لَهٗ سَفَاهًا ÷ خلاف الحق مع حجج ضعيفه
وكيف يحل ان يؤذی فقيهٌ ÷ لَهٗ فِی الارض اٰثارٌ شريفه
فقال ابن ادريس مقالاً ÷ صحيح النقل فی حكم لطيفه
بان الناس فی فقه عيال ÷ عَلٰی فقه الامام ابی حنيفه
فَلَعْنَةُ رَبِّنَا اعداد رملٍ ÷ عَلٰی من رد قول ابی حنيفه

پوه سه: چی مراد د عبدالله بن مبارکؒ د ابن ادريس امام المذهب حضرت الامام محمد ابن ادريس الشافعیؒ دیٔ۔ او د عبدالله ابن المبارکؒ مراد دادیٔ چی لعنت دی خدایٔ پر هغه چاوی چی د حضرت الامامؒ مذهب عنادًا او تعصبًا او جهلًا رده وي. لکه وهابيان او په نامه مؤحّدين، او سلفيان، په موجوده عصر کښی نه هغه کسان چی د اجتهاد د لاری د امام اعظمؒ مذهب رده وی.

گرانو او ريډونکو داوو مشت نمونه خروار بيان د مناقبو د حضرت امام الائمة سراج الامت ابوحنيفهؒ که په پښتو ژبه تفصيل غواړی نو شرح د عاصی پرابوالمنتهی مطالعه کړه او که په عربی ژبه تفصيل غواړی بيا نو "الانتصار لامام ائمة الامصار" ترپايه مطالعه کړه چی زړه دی روښانه سی، وَمَا عَلَيْنَا اِلَّا الْبَلَاغُ،

ښهانه فائِدَهٔ او ضروری خبرتيا

پوه سه: چی مسئلی د فقهِ حنيفی پر دری قسمه دیٔ ۱۔ اصُول چی ظاهر الروايه به هم بولی هغه هغه مسئلی دی چی د اصحاب المذهب ابوحنيفهؒ او ابويوسفؒ او محمدؒ چی

Download From: www.aghalibrary.com

د علماء ثلثة په نامه دفقهي په کتابونکښې یادیږی،، څخه یه روایت ثابت وی،، او دغه مسئلې د ظاهرالروایة او اصول دئ.

په دغو کتابونکی ذکر کیږی چې ټوله په تصنیف د امام محمدؒ دی یعنی الجامع الکبیر، والجامع الصغیر، والزیادات،، وَالمبسوط، والسیرُ الکبیر وَالسیرالصّغیر،، چونکه دَدغو کتابو مسئلې د حضرت الامام محمدؒ په روَایت دَمعتمدو راویانو څخه ثابتی دی،، نو یه ئې ظاهرالروایت بُولې: په یوه تاریخ کښې داسې راغلی دی،، چې یوه ورځ امام محمدؒ د یوه سړاې څخه بَل سړای ته کډه کیدی نو دا ټوله خپل کتابونه که د ظاهرالروایة او که نورو پر یوه اوښ په بار کړی وه، د یوه مُسلمان په دکان کی یو یَهودی ناست وُو دا پر اوښ بار کتابونه چې یَهودی ولیدَله نو د مسلمان څخه یوښتنه وکړه چې دا څومره ډیر کتابونه دې.

او دا چا جوړکړي او تصنیف کړی دی؟

مسلمان ورته وویل چې دا ټوله تصنیفونه د محمد بن الحسن الشیبانیؒ چې یهودی هم پیژندی نو یهودی وویَل،، هٰذا محمدکم الاصغر فما بال محمدکم الاکبر اَشهَدُ ان لااله الاالله واشهد ان محمداً عبده ورسوله،،

اودویم نوادر المسائل دَیُ: او دا وهغو مسئلو ته وائی چې د ائمه ثلاثه وو څخه مروی وی لکن په مذکوره کتابونکښې نه وی بلکه یادامام محمدؒ په نورو کتابونکښې وی،، لکه،، هارونیات کیسانیات، جرجانیات،، رُقیات، چونکه دَدغو کتابو د مسئلو روَایت د حضرت امام محمدؒ څخه په اسانید ومعتبرو وسره نه دی ثابتی سوی لکه د هغه نورو کتابو د مسئلو نو دی کښله غیر ظاهرالروایة مسئلې بولې او دغه کتابونه هم کتب غیرظاهرة الروایة بُولی. او یادغیر څخه د امام محمدؒ مروی وی لکه،، کتاب المجردات د حسن بن زمادرؒ،،

او دریم کتب الامالی دَحضرت امام ابویوسفؒ **یوه سـه**: چې امالی جمع د اِملاء ده، املاء کاوه چې څروخت به مدرس ودرس ته کښیننی او شاگردان به بُرد اټول سَول د هر طالب سره به خپل کاغذ، او قلم او مشوانې وه نو استاذ چې به تقریر کاوه شاگردانو به سمدلاسه نوټ کاوه،، بیا به یه هغه تقاریر داستاذ سره جمع کړه نوهه د اِملاء به یه پر کښینو.

او ډیرو هغو کتابونه امالی وَیَله. او دا کار په پخوانی زمانوکی عادت د محدثانو، او د فقهاوو او د اهل عربیت ټولو وو،،

ولې په هغو زمانوکی شوق او ذوق د علم ډیر وو په کرار کرار د علم شوق لږ ی دَی نو دا کار بیخې د بینَ ولاړی،، ــــ وهکذا یذهب الزمان علی العبر ؛ ویفنی العلم ویدرس الاثر

شِکایَت

د سنه ۱۴۰۰ هجری قمری په پښتنو طالبانوکی بیخې د علم د تحصیل پر وجه اتم او اکمل باندی شوق د مابین څخه تللی دی حتی تر سنه ۱۴۲۱ هجری قمری په هر کال کښې به زرو طالبان لنګوټې تړی او شهادت نامې تر لاسه کوی او مولوی صاحب یه بُولی. لکن دا مولویَان د هدایة النحو او کافیه یا ایساغوجی او نورالایضاح پر درس قدرت نه لری،، او جاه طلبَ مدرسان څرنګه چې طالب وغواړی چې ما ته سند رَاکړه لنګوټه راوتړه هغه مدرس ورته وائې ډیر اعلی. والی الله المشتکی من صنیع هؤلآء العلمآء والطلبآء.

مُقَدِّمَةٌ جَلِيلَةٌ نَافِعَةٌ

یوه سـه: چې دین سماوی او مذهب اسلامی، او شرع نبویؐ. دوه جانبه یعنی دوه اړخه لری،، چې د دَواړو زده کړه ضروری ده، او بیا پر هغه باندی عمل واجب دئ.

اوله جنبه د عَقائدو دَه: عقیده معنیٰ د زړه یقین کول پر یو مضبوط باندی. لکه زموږ یقین چې اسمان پورته او مځکه کښته ده،، عقائد داسلام د مثال په دَول یقین کول چې خدائ سته او یو دئ، او قیامت حق دئ،، رَسُول علیه السّلام دَخُدای جَلّه نبی برحق دئ او دغه قسمه څخه نور عقائد ؛

واوره: چې د عقائدو سَمَول پر هر مؤمن نر او ښځې فرض عین دی. او چه عقائد یه صحیح نه وی لمونځ روژه وغیره په ښه نه دی: او د عقائدو زده کړه دوه قسمه ده یو لتفصیلی زده کړه یعنی د هر عقیدی جلا جلا زده کړه دا تفصیلی زده کړه د عقائدو د کتابو په ویلو سره کیږی. پخوا خو عوامو ته دا عذر وو چې کتابونه د عقائدو عربی دی

اوموږ په عربي نه پوهيږو. اوس اوس، په توفيق دخدای دا عذر قطع سو، ولې چې عاصي د عقائدو دوه کتابه يعنی نور ظلم او ابو المنتهیٰ په مورنۍ ژبه په پښتو کړه اوپه ښه آسانو الفاظو مې ترجمه وکړه او فراخې شرحې مې پر وکړې، اوس نو صرف چې د پښتو خط ويلای سي، په دغو دوو کتابو کښې خپل عقائد زده کولای سي ان شاء الله تعالیٰ، او بله اجمالي زده کړه يه ده چې د هغه د پاره د اٰمنت بالله زده کړه سره د ترجمې کافي اوبس ده،

د اٰمنت بالله ترجمه واوره!

اٰمَنْتُ بِاللهِ زما يقين دی پر خدای، يعنی چې خدای سته او يو دی شريك نه لري د دی عقيدې څخه مخالف شو ډلې کافران دی (۱) دهريان چې د هغو عقيده داده چې هيڅ خدای نسته او عالَم لره خالق نسته عالَم په خپله پيدا دی، داده روسانو او کميونستانو مذهب دی. (۲) خدای خوسته لکن په ذات کی شريك لري يعنی دوه خدايان د يے. چې د دوی په عقيده يو خدای فائده مند شيان پيدا کوی، لکه انسانان پسونه، آسان، وغيره او فائده مندی ميوې پيدا کوی لکه، انگور، انار، سيب، وغيره او دی خدای ته دوی يزدان وائی. او بل خدای ضرر مند شيان پيدا کوی لکه مار، لړم، لنډغړ وغيره. او يا زهری نباتات، او دی خدای ته دوی أَهرَمَن يا شيطان وائی دا مذهب د آتش فرستانو دی (۳) ډله خدای واحد بولي په ذات کی يعنی شريك نه ورته وائي په ذات کی اما په عبادت کو لو کښی شريك ورته وائی يعنی د بُتانو عبادت هم حق بولي چې دی ډلی ته مشرکان وائی. او په اصطلاح د پښتنو يه هندوان بولی.

وَمَلَائِكَتِهٖ اوزما ايمان دی پر ملکو د خدای چې ملکی د خدای مخلوق دی لوڼې د خدای نه دی لکه مشرکانو چې وائي. او دا ملکی د گناهو څخه معصوم مخلوق دی نه داسې دی لکه انسانانو نران او نه داسې دی لکه د انسانانو ښځې.

فائده، ملکی د خدای يو عظيم مخلوق دی بعض په آسمانو کی دی، او بعض په ځمکه کښی دی، او بعض پر جنتو مقرر دی او بعض پر دوزخو.

او بعضی د انسانانو د خير او شر پر ليکلو، او نور نور نظام د رب جل وعلا. عاصي وائي چې د ملکو دومره والي اندازه د دی حديث نبوی څخه معلوميږي چې خدای پاك پر برابر د کعبې شريفې په آسمانو کښی يوه خونه جوړه کړې چې لوی والی يه و خدای ته معلوم دی، او دا خونه د آسمانو د پيدا کولو سره سمه پيدا سوی ده، او دی خونی ته بيت العزة وائي. او و دی خونی ته د زيارت او عبادت د پاره اوزيا زره ملکی په اجازه د رب جل وعلا هره ورځ ورځی: نو هغه ملکوته چې اوله ورځ ورغلی دی بيا تر اوسه بلکه تر قيامت نوبت نه دی رسيدلی. نو اندازه د دومره والی تاسی ورته وکړئ:

وَكُتُبِهٖ اوزما ايمان دی پر ټولو آسمانی کتابو چې د خدای د خوا پر مختلفو نبيانو نازل سوی او هغو ته ورکړه سوی وه يعنی زموږ ايمان دی چې دا ټوله کتابونه د خدای د خوا څخه نازل سوی دی د پاره د هدايت د انسانانو که څه هم عمل زموږ مسلمانانو پر قرآن کريم محصور دی. حديث نبوی، ټوله کتابونه د خدای يو سل او څلور دی.

وَرُسُلِهٖ اوزما ايمان دی پر ټولو رسولانو يعنی انبياء عليهم السلام باندی که څه هم علماء د رسول او د نبی فرق سره کوي: چې رسول هغه دی چې نوی شريعت ورسره وی، چې ۳۱۳ دی او نبي عام دی که نوی شريعت ورسره وی او که په مخکنی شريعت سره عمل کوی لکه انبياء د بنی اسرائيلو عليهم السلام: لکن دلته رسول په معنی د مطلق نبی دی،

فائده: د انبياء عليهم السلام په عدد کښی مختلف حديثونه راغلی دی، نو ښه داده چې خاص عدد دی نه معلوموي، بلکه لکه زموږ پښتانه چې وائي يو لك څلير ويشت زره زيات وکم پيغمبران منم، معنی دا چې يا زيات تر دغه عدد او يا کم تر هغه انبياء عليهم السلام منم،

وَالْقَدْرِ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللهِ تَعَالٰى: او ټوله تقدير او اندازه او پيدا کول که د خير وی او که د شر وی د خدای جل شانه د خوا يه بولم او عقيده پر لرم، پوهسه: چې ضمير د خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ راجع و قدر ته دی.

سوال: قدر او تقدير خو د خدای صفت دی او صفات د خدای ټوله خير دی، نو په قدر کښی شر کله ځائيږی!

جواب: خیروالی دقدر اوشر والی دقدر په اعتبار دمقدور دی. یعنی کاهی مقدور خیر وی لکه لمونځ روژه، حج وغیره. اوکاهی مقدور شر وی لکه زنا، لواطت، شراب خوری وغیره

وَالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ اوزما ایمان دی چې پس له مرګه ژوندستیه یعنی ویخ د قیامت چې په هغه ژوند کی به مسلمانانو ته اوکافرانو ته دژوند داعمالو جزاء به جنت یا دوزخ ورکول کیږی، **هند وَان** الخرت نه منی اوحکماءهم عالم قدیم بولی والی چې دادنیا نه ختمیږی نو آخرت نشته؛

پوهـسـه: چې دعقائدو فاسد والی به یا مفضی وکفر ته وی لکه چې تیر سوه. اویا به مفضی وبدعت اوهواته وی لکه عقائد د معتزله وو، کرامیه وو، شیعه وو او نورو. قال النبی صلی الله علیه وسلم: ستفرق اُمّتی علی ثلٰث و سبعین فرقة کلهم فی النار الا الناجیة. ترجمه: ژر دی چې زما امت به پر درو اویا ووډلو وویشل سی چې ټول بې په دوزخ کی وی مګر ناجیه، یعنی دغه اهل السنة والجماعة ډله، **عُذر**، ددی ټولو مذهبونو بیان دلته نه ځائیږی کی تفصیل غواړی "کتاب الملل والنحل" دمحمدبن عبدالکریم الشهرستانی مطالعه کړه چې په دوه جلده کښی دی، ومن الله التوفیق"

دوهمه جنبه دعملیا تو ده: چې ورته فروع وائی: ددی جنبی دپاره علم فقه مجتهدینو وضع کړی ده، دعلم فقه مختلف اصطلاحی دی چې په تنقیح اوتوضیح اوتلویح کی مفصل بیان موجود دی. دمبتدی دپاره دلته دغومره کافی ده چې علم فقه داعمالو څخه دمکلف بحث کوی. پوهـسـه: چې داعمالو زده کړه په هغه قدر، چې مکلف پرمبتلی وی فرض عین ده مثلاً لمونځ، روژه، چې پر ټولو مسلمانانو نراوښځو فرض دی زده کړه یې سره دشرطو اوارکانو پر ټولو فرض عین ده؛ اودزکوٰة اوحج مثلاً داحکامو زده کړه پر اغنیا وو فرض ده او دغه رنګه د تجارت دحلال اوحرام زده کړه پر تجارانو فرض ده. لکن زده کړه عامه دولی په کتابو کښی زده کوی اوکی دملایانو څخه دپښتنو زده کوی، اوپر ملایانو لازمه ده چې عواموته دا اوداسه لمانځه، روژی، یعنی دفرائضو خمسه وو احکام شرطونه واجبات سُنتونه، مستحبات په مفصل توګه په واروار ورته بیان کړی.

لکن افسوس چه واعظان مُلایان دمساجدو هغه شیان وخلګوته بیانوی چې ددوی په هیڅ درد د نه خوری.

اوچې دوی ورته ضرورت لری هر هغو احکاموته د هغو څخه په خوله پته نیولی وی مثلاً دیوسف علیه السلام قصه که څه هم صحیح اوقرآنی ده. لکن هغه ځاته چې دهغه اودس اولمونځ اوروژه نه وی زده څه فائده ورته کوی. پوهـسـه: چې دفرضی کار په نه کولو سړی فاسق بلل کیږی لکه چې یو سړی لمونځ نه کوی او روژه خوری وغیره اودغه رنګه دحرام کار په کولو سره لکه زنا، لواطت، وغیره سړی فاسق ګڼل کیږی. توبه کښل پر لازم ده، اما کافرنه دی په مذهب کی داهل سُنتو: حتیٰ که بی توبی مړسی ابدی دوزخ ورلره نسته، اوکه چیری دغه تارک دفرضو یا فاعل دحرامو دهغو دفرضیت څخه یا دحرمت څخه منکر وو بیانو کافر دی بالاتفاق. اوخوارج وائی که چیری مرتکب دکبائرو وو هغه کافر دی، که بیله توبی مړسی ځای یې ابدی دوزخ دی.

اومعتزله وائی نه مؤمن دی اونه کافر مګر ځای یې ابدی دوزخ دی چې بی له توبې مړسی" ددی مبحث تحقیق په شرح کښی دالو المنتهی وګوری چې عاصی تصنیف کړی ده.. داوه هغه لنډ مقدمه دشرح دنور الایضاح چې هم دغونه قدر د مبتدیانو دحال سره برابر ده.

هم داوس درویش محمد عبیدُ الله الحنیفی السنی، السُلیمانخیلی الایوبی الافغانی الکندهاری دنور الایضاح په پښتو شرحه شروع کوی، وما التوفیق الا من الله اللّٰهم وفقنی لاختتام هـذ الشرح کما وفقتنی لشروعها بالخیر والعافیه والصحة والله علیٰ کل شئ قدیر، واجعله لوجهك الکریم

والهمنی الصواب فی کل باب، الحمد لله اولاً واخیرًا

والصلوٰة والسلام علی رسوله ابداو سرمدًا

وعلیٰ اله وصحبه الیوم وغدًا وبعد ذالک ابدًا

قَالَ المصنفؒ

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

شروع کوم زه د تبرك په نامه د خدایؒ چې ډیر احسان کوونکی په دُنیا کښې د مسلمانانو سره او د کافرانو سره په روزۍ او رزق ورکولو سره وغیره. او ډیر مهربانه دی په آخرت کښې پر مسلمانانو: سعدی شیرازیؒ سه ای کریمی که از خزانهٔ غیب ؛ گبر و ترسا وظیفهٔ خور داری
دوستان را کجا کنی محروم ؛ تو که با دشمنان نظر داری.

پوښتنه: څه سبب دی چې ټوله مصنفین حضرات د خپلو کتابو په اول کښې بِسۡمِ اللّٰه وائی **جواب:** اول موافقت د قرآن کریم سره کوی چې د هغه په شروع کی بِسۡمِ اللّٰه وجود لری **دوهم:** متأخرین علماء تېرشوو سلفو صالحینو پسې اقتداء کوی چې د سلفو هم دا غه عادت وو، **او دریم** دا چې امام نوویؒ په شرح کی د مُسلم داسی روایت کوی چې حضرت رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وسلم داسی فرمائلی دی» کُلُّ اَمۡرٍ ذِیۡ بَالٍ لَمۡ یُبۡدَأۡ فِیۡهِ بِاِسۡمِ اللّٰهِ فَهُوَ اَبۡتَرُ، معنیٰ دا چې هر کار چې د شرف وی چې شروع ونکړسی په هغه کار کی په نامه د خدایؒ هغه کار به بی برکته وی،

د بسم اللّٰه احکام د فقهی د لاری دادی

۱ وجوب چې فرضیت ته هم شامل دی، په ابتداء کی د ذبح د حیوان که څه پوره بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ واجب نه ده بلکه منقول بِاِسۡمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَکۡبَرُ» طحطاوی ص ۲.
اوپه ابتداء د ویشتلو د ښکار» اوپه ابتداء کی د ښکاری سپی یا باز د استولو و ښکار ته اوپه ابتداء کښی د فاتحې د هر رکعت لکن دا مذهب ضعیف دی صحیح دا ده چې سنت دی» رد المحتار
۲ **سُنتَ:** پر شروع د اودسه کی په اِبتداء د خوړلو کی» په ابتداء کی د څښلو» په ابتداء کی د هر امر ذی بال لکه قرائت د قرآن کریم» تدریس، د دینی کتابو د مطالعی په شروع کی» او د جماع په وخت کی چې پر تګا بن یه نروی خلاص کړی» رد المحتار» درولیس»
۳ **استحباب** په ما بین د فاتحی او سورت» وَالنَّاسُ عَنۡهُ غَافِلُوۡنَ» رد المحتار
۴ **اباحت** اباحت په ابتداء کی د ولاړی، ناستی، تګ وغیره» رد،

۵ **کراهیت:** په ځای د ناپاکی کی لکه مکان، پاخانه» په وخت د استعمال د هر بد بوی شي. لکه چلم، نسوار، سگریټ، پیاز، گندنه» هوږه، وغیره. او په اول کی د سورة براءة» رد، طحطاوی
۶ **حُرمَت:** په وخت کښی د حرام کار کولو بِسۡمِ اللّٰه ویل حرام دی» لکه زنا. لواطت، شراب، د مغصوب مال خوړلو په وخت کی یا د غلا د مال خوړلو په وخت کښی هم حرام دی. په وخت د جنابت کی که په نیت د قرآن وویل حرام دی او که په قصد د ذکر وو بیا پروا نه لری.
مسئله: که سړي بِسۡمِ اللّٰه وویل په وخت کی د فعل حرام لکه زنا روا بوللو نو هغه سړي کافر سو. او کی روا نه بو للّه مګر وی ویله. نو دا معصیت دی. توبه پر هغه لازمه ده.
وَتَمَامُ هٰذَا الۡمَبۡحَثِ فِی الطحطاوی ،» شرح نُورالایضاح، ص۲

د بسمِ اللّٰه په باره کښی بعض په زړه پوری معلومات

دَ اللّٰه لفظ نوم دی د ذات د خدایؒ او عربی لفظ دی. او دا هم مذهب دی د امام اعظمؒ ابوحنیفهؒ او د محمد بن الحسن الشیبانیؒ او د حضرت محمد بن ادریس الشافعیؒ او د امام النحویین خلیل ابن احمد الفراهیدیؒ»
اوداز یری هم واوری، چې حضرت الامام محمدؒ د حضرت الامام ابوحنیفهؒ څخه روایت کړی دی چې اَللّٰهُ اسم اعظم شریف دی، او فقیه ابوجعفر الطحاوی وائی چې دا مذهب د ډیرو علماء و او د اکثرو صوفیای کرامو هم دی. او تردی لوی ذکر نسته» رد محتار ج۱ ص۵
او دا درویش باگناه وائی چې ما د خپل بعض تجربه والاوو استاذانو څخه اوریدلی دی» چې ورد کامل د دی اسم پاك ۵۰۰۰ یعنی پنځه لکه واره دی» په یوه اعتکاف کی سره د روژی» او د یو شیخ کامل عامل په اجازه» او روزانه وظیفه یه ۲۳۶۰ یعنی دوه زره او دری سوه شپیته واره ده هم په اجازه د شیخ»
تنبیه: دا روزانه عدد یه د دی څخه معلوم کړی دی. چې د دغه مبارك اسم په قرآن کی په اسم ظاهر او یا ضمیر سره د غونه وارونه ذکر سوی دی» او که چا تر یو مُهم سخت کار چې شرعًا جواز لری ورته پیښ سی نو د ماخستن تر لمانځه وروسته دی دا اسم مُبارك

۲۳۶ واره مخ پرقبله ووائی. او بیا دی دخدای پاك څخه خپل دمهم حل وغواړی.
او ودی وظیفی ته دی تردروشپو پوری دوام ورکړی اِنْ شَآءَ اللّٰهُ الْکَرِیْمُ، هغه کار به
خدای حل کړی، او دپوره بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وظیفه روزمره ۷۸۶ واره ده چی
دا په حساب د اَبْجَد ذبِسْمِ اللّٰه عدد دی. اَلرَّحْمٰنُ عربی دی او اسم صفت دی، ولی چی
معنی د صفت د رحمت ورسره ملحوظ ده او معنی یه داده چی مهربانه په دنیا کی پر کافرانو
او مسلمانانو، د دنیائی نعمتو په ورکولو سره، سعدیؒ
ای کریمی که از خزانهٔ غیب. گبر و ترسا وظیفه خور داری؛ دوستان را کجا کنی محروم: تو که با دشمنان نظر داری.
پوښتنه: په بیضاوی او نورو کتابو کی وائی چی د رحمان اطلاق پر ماسوی دخدای
ناروا دی، او سره د دی چی یو ستر شاعر د پښتو ژبی چی په عَبْدُالرَّحْمٰن بابا مشهور دی.
د خپلو غزلو په پای کی وائی زه رحمان،
بعض ملایان وائی چی عبد الرحمٰن بابا خو یو شاعر سړی وو ناخبره د احکامو څخه نو د هغه و
قول نه اعتبار نشته، ځالجواب غلط دی ولی چی د تاریخ ورق د عَبْدُالرَّحْمٰن بابا رحمه‌الله په نبه
عالِم سړی دی بلکه اصل جواب دا دی چی د رد مختار په جلد ۱ صفحه ۶ کی وائی چی مخصوص
په خدائی لفظ د الرَّحْمٰن دی یعنی چی الف و لام د تعریف ورسره وی. او یوازی رحمان و
غیر ته دخدائی ویل روادی.
اَلرَّحِیْمِ: هم د خدائی اسم صفت دی او معنی یه داده چی ورکونکی د نعمتو مؤمنانو ته
په جنت کی، د تصوفو په کتابو کښی راغلی دی چی روزانه وظیفه د الرحمٰنُ ۲۹۸
سبب د فراخی د رزق دی په دنیا کی او وظیفه د، اَلرَّحِیْم ۲۵۸ سبب د دیر والی د نعمتو
د اخرت دی، وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ، په حدیث مبارك کی راغلی دی چی آنحضرت صلی الله علیه
وسلم، وفرمایله چی کلی یا چابی د قرآن شریف، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ده د دی څخه دا حکم
ښکاریږی چی مستحب ده چی د تلاوت د قرآن کریم شروع دی په بِسْمِ اللّٰه سره یعنی پس
له اَعُوْذُ بِاللّٰهِ څخه،
ابن عباسؓ روایت کړی دی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم وفیله چی کم وخت چی یو معلم

وملك ته ووائی چی ووایه بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ هغه متعلم هم بسم الله ووائی خدای پاك
لیکی براءت د نجات د دوزخ د هغه متعلم پر نامه او د هغه مور او پلار او معلم پر نامه،
تفسیر یعقوب چرخی صک،
پوښتنه، آیا د بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ په ویلو سره کبیره گناهونه هم بخښل کیږی او
که څرنګه! جواب: کتابونه د شروحو د احادیثو شریفه وو کښی وائی چی هر ښه عمل یا قول
چی په حدیث شریف کی وعده د بخښنی د گناهو ورکړه سوی وی، مراد د هغه څخه صغیره
گناهونه دی. او د گناه کبیری د بخښنی یا د تخفیف امید شته.
سوال: د کبیری گناه بخښنه په څه کیږی جواب: د اخلاصه د ډکه توبه سره ولی
چی په حدیث پاك کی راغلی دی، اَلتَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهٗ.
تنبیه: توبه د خولی کار نه دی فقط بلکه توبه اول پښیمانی د زړه غواړی په اخلاص
او د آینده د پاره ټینګ قصد غواړی چی بیا به د غه گناه نه کوم او د تیر وسوو گناهو
خدای پاك ته عذر ویل غواړی، او هغه عمل چی قضا لری لکه لمونځ روژه وغیره د هغه به
قضاء راوړی، او کی د خلګو مالونه په غلا یا غصب یا خیانت خوړلی وه یا به هغه ټوله ادا کوی
یا به د هغو څخه عفوه غواړی.
مسئله: د حضرت الامام الصائبؒ په مذهب کی عفوا و د حق بخښنه اجمالاً کافی
ده مثلاً که یو سړی د یو چا مال په غلا یا په خیانت وغیره خوړلی وی او دی پوهیږی که زه
تفصیلاً ورته ووایم عفوه نه راته کوی نو ورته ووائی چی فلانیه حق به سره بخښو
هغه ورته ووائی چی ما خپل حق در بخښلی دی په دغه اجمالی بخښنه هم هغه سړی یعنی سارق
مثلاً د مسروق منه د حق څخه خلاصیږی،
د پښتنو خبرو راز، پوښتنه: چی یو سړی چی په پښتنو کی ناجوړی وی، چی قریب
الموت د خلګو په خیال کی ورسی نو هر عائد یعنی د ده پوښتنی ته چی راځی دا ورته وائی چی
فلانیه و تولو مسلمانانو ته حق پیل که یعنی حق ور و بخښه. چونکه ناجوړی په سبب د ناجوړی
په زړه نرم سوی وی، نو هغه عائدینو ته داسی وائی چی ما و تولو مسلمانانو ته حق بخښلی دی.

نوپه دی کی عفو عمومی اجمالی راسی» نو بناءً علی مذهب الامام تو له خلك د مړي د حقوق څخه خلاصيږي.

استفهام: پوه کول دي چي دقرآن د هر سورت په سر کښي سوا د سورت براءت بسم الله سته آیا دغه بسم الله د هر سورت جزء ده او که نه **جواب** د حضرت امام شافعیؒ په مذهب کښي د هر سورت جزء ده « اما امام اعظمؒ په دی باره کښي واضح خبره نه ده کړي خو بیا هم دامام اعظمؒ د مذهب لوړ رتبه امامان وائي چي بسم الله الرحمن الرحیم دقرآن یو مستقل جزء او ایت دی او د هر سورت جزء نه ده، او د هر سورت په اول کي دقرآن مبارك د سورتو د جلا کولو دپاره او هم د تبرك دپاره ده»، تفسیر بیضاوی ص۳

سوال: که څوك د بسم الله دقرانیت څخه منکر سی باید هغه سړي کافر وګڼل سي. او سړ د دی فقهاءؒ وائي چي دغه سړي کافر نه دی » **جواب**: د عقائدو او فقهي په کتابو کي مسئله داسي ده چي هغه ایت چي اتفاقاً قرآن وي د هغه منکر کافر دی»، بسم الله شریفه اتفاقي قرآن نه ده ولي چي امام مالكؒ بسم الله قرآن نه بولي بلکه ذکر یې بولي:

پوښتنه! جنب او حائضي نفساء ښځي ته ولي په مذهب کي د امام اعظم صاحبؒ ویل د بسم الله الرحمن الرحیم ویل روا دي او سره د دی دغه مذکوره کسان د تلاوت څخه دقرآن کریم شرعاً منع دي **جواب** دغو کسانو ته ویل د بسم الله په نیت د تبرك روا دي» لکه چي د و دي خوري یا او به چښي بسم الله و وائي، نه په نیت د تلاوت دقرآن ». خزینه ص۸۴

سوال: دغه نام ورو کسانو ته ماسوي دقرآن کریم د نورو اذکارو لکه لا اله الا الله » سبحان الله وبحمده » او نور د دغه قسمه اذکار ویل روا دي. **جواب**، هو په اتفاق د ټولو مذاهبو روا دي، او دغه رنګه دغو کسانو ته » السلام علیکم وچا ته ویل یا وعلیکم السلام د چا د سلام په جواب کي ویل روا دي »، بلکه الحمد لله رب العلمین په قصد د شکر د نعمت نه په د تلاوت روادي خزینه ص۸۴.

کتبه احقر الوری فضل الحق حقانی استاد جامعه تجوید القرآن سرکی روډ کوئټه.

د پېښتنو بد عادت

د پېښتنو حتی عوام خو څه کوی د طالبانو هم دا عادت دی چي جنب سی یا حمام یا بل ځای ته دغسل څخه نو یه پټه پر سر اچولي وی محکمی ته ګوری »، چي د لیری بل سړي په دی پوهیږي چي دا سړي جنب دی نو چا ته سلام وا ئي او نه د چا سلام جواب ور کوی دا طریقه غلطه ده د تحفه نصائح چي یو فارسي کتاب دی دا غلطه بنوونه ده، تاسی فکر وکړی په حدیث شریف کي چي بخاری او نور کتابو نه یې روایت کوی »، دابو هریرهؓ دی وائي زه یو ورځ جنب وم او د غسل دپاره روان یم»

چي ناګاه آنحضرت صلی الله علیه وسلم په مخه راغلی او تر لاس یې ونیو لم خبري راسره کوی. زه حیران پاته سوم چي ستا صورت خو ناپاکه دی او رسول کریم صلی الله علیه وسلم تر لاس نیولي یم خبري در سره کوی »، خیر په دی وخت کي یو بل سړي پیدا سو او رسول الله صلی الله علیه وسلم زما لاس ایله کړ. او د هغه سړي سره په خبرو سو زه پټ ولاړم او غسل می وکړی او بیرته راغلم آنحضرت صلی الله علیه وسلم راته وویل چیری په پټه ولاړي، ما ور ته وویل چي زه خو جنوب وم، رسول کریم صلی الله علیه وسلم د تعجب په لهجه داسي فرمائیله:

سُبْحَانَ اللّٰهِ اِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجَسُ»

او تحفه نصائح وائي چي جنب سوی »، نه به لمر ته ګوری او نه سپوږمۍ او نه د استاذ و مخ ته» خیر دا یوه جمله معترضه وه د خلګو د پوه کولو دپاره»، د اسرار مخزونه په ص۸۵ کي وائي که څوك دیوه جابر حاکم دربار ته ورتلی او ځندی بیریدی نو پنځوس ۵۰ واره دی بسم الله الرحمن الرحیم ووائي او پر ظالم د داخل سی هغه ظالم به پر مهربانه سی بلکه د ویونکی سړي به پر ظالم هیبت پریوځي او د شر څخه بی په امان سي » او کوم کار چي در لودی هغه به ور اجراء کړي:

او دغه رنګه که څوك دیوه پیریانی یا بیهوشه سړي په غوږ کي څلویښت ۴۰ واره بسم الله شریفه ووائي پیریان بی ایله کی او یا بیهوشي بی ولاړه سي»، او دغه رنګه که څوك په وخت د بیدیدو کي شل واره بسم الله شریفه ووائي په دغه شپه کي به د شیطان، پیری، غله »، د ناببره مرګ څخه

بلکه دهر آفت به په امان وی:
اوکه یوسړی بسم الله شریفه هره ورځ دیره وائي رزق بی خدای پاك فراخه کړه او په اسانی به رزق ورر سیږی،، خ ص۸۶

اوکه خوك دیکشنبی په ورځ دلمر راختلو په وخت کی مخ پر قبله کښینی او بسم الله شریفه په عدد درسولانو ع م چی ۳۱۳ دی ووائی او نښل واره درود شریف هم و وائی خدای یونا به رزق ورکړي،، اود غرنګه که یوسړي بسم الله شریفه په حساب ابجد یعنی ۷۸۶ واره په نیه اخلاص ووائی ده ر حاجت دپاره چی شرعًا رواوی،، خدای پاك بی هغه حاجت پوره کړی اوکه د ظالمانو یا دښمنانو څخه بیریږی خدای به هغه څندی دفع کړی،، اوکه دیوځا راجلبول یه مقصود وی هغه سړی به ورته راسی،، اوکه د تجارت دګټی دپاره یه ووائي تجارت به یه ډیره ګټه ورته وکړي،،

حضرت الامام ابوحامد محمد الغزالی په احیاء العلوم کی وائی،، که څوك د شپی یا د ورځی بسم الله شریفه ۱۲۰۰۰ دوولس زره واره په دی ترتیب ووائی چی اول اودس تازه کړي یا غسل وکړي او پاکی جامی واغوندی او په پاك ځای کښی کښینی نو زره واره چی بسم الله پوره کړي، دوه رکعته نفل دی وکړی او بیا دی لاس پورته کړی حمد د خدای او درود دی پر علیه السلام ووائی او خپل حاجت دی د خدای څخه وغواړي. او بیا دی په قرائت د بسم الله شروع وکړی زر واره چی پوره سوه بیا دی دوه رکعته نفل وروسته حمد او درود ووائی. او بیا خپل حاجت د خدای څخه وغواړي دغه دول تر اخیر پوری د ۱۲۰۰۰ هغه حاجت بی رب جل شانه وعظمت قدرته په لنډه موده کښی ور پوره کړي،، که هر څو ګران کار وی،، خ ص۸۶.

او په حدیث شریف کښی هم راغلی دی چی نه ردیږی هغه خواست چی په اول کښی ئی بسم الله شریفه وویل سی کذا فی تفسیر الفاتحه،،

اوکه څوك همیشه توب وکړی د بسم الله شریفی پر ویلو هره ورځ ۷۸۶ واره خدای به وهغه ته انسانان فرمانبردار وګرځوی لکن دا طرز په اجازه سره اړه لری. د تفسیر کبیر په اول کی د ابوهریرهؓ په روایت داسی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وده ته وویل

،،یا اباهریرة اذا توضأت: چی ته اودس تازه کوی،، فقل بسم الله الرحمن الرحیم: ته ووایه بسم الله شریفه فان حفظتك، پس په تحقیق ستا ساتونکی ملکی. لا تستریح ان تکتب لك الحسنات،، استراحت نه کوی چی تاته نوشته کوی نیکی: حتی تفرغ: ترهغو چي ته اوداسه څخه فارغ کیږی،، واذا غشیت اهلك: او چی ته ورځی خپلی ماینی ته د جماع د پاره فقل بسم الله،، نو ته بسم الله شریفه ووایه،، فان حفظتك یکتبون لك الحسنات،، په تحقیق چی ستا ساتونکی ملکی ستا نیکی نوشته کوی،، حتی تغتسل من الجنابة: ترڅو چي ته غسل د جنابت څخه کوی،،

درویش محمد عبید الله الاولی الکندهاری المسلما نخیلی وائی: چی دا ووجوجزئی معلومات د فقیر په خواصو کښی او احکامو کښی د بسم الله،، اما دا د درویش معلومات مشت نمونه خروار دي او دي درویش ته چی هر څو ډیر ډیر نعمتونه خدای جل جلاله ورکړی دی په برکت د ورسته اذکارو او وظائفو،، سعدی شیرازیؒ وائي:

ګلی ناچیز در حمام روزی ؛ رسید از دست محبوبی بدستم ؛ بدو گفتم که مشکی یا عنبری ؛ که از بوی دلاویزی تو مستم
بگفتا من ګلی ناچیز بودم ؛ ولکن مدتی با ګل نشستم ؛ جمال همنشین در من اثر کرد ؛ وګرنه من همان خاکی که بودم ؛

اللهم وفقنی لما تحب وترضی واجعل اخرتی خیرًا من الاولی
ولا تقطع نعمك عنی بعصیانی. بل اغفر سیاتی بفضلك العمیم
وما ذالك علیك یا الله بعزیز واختم لی بالخیر والسعادة والایمان
بجاه نبیك علیه الصلوة والسلام،، وجنبنی من جمیع
المعاصی والاثام بحرمة القران.

الناشر: مکتبة القراءت والتجوید وحقانی تقاریر سنٹر
کانسی روڈ، شالدره، کوئٹه نزد مسجد نور

قَالَ المُصَنِّفُ **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ** ټوله ثنا او صفت خاص خدائ پاك لره دی
وئیلی دی مصنف

چې رب یعنی ساتونکی دَ ټولو مخلوقاتو دے. د اَلْ معنیٰ ټولږ دَ **حَمد** معنیٰ په لغت
عربي کی پر وجه د تعظیم» په ښو الفاظو بَل چا پر ښادسُته افعالو سَتاینه ده.

پوهسَه: چی ددی توری چې پر وجَه د تعظیم» پښخند په چَا وهل خارِج سو. او په
قید د »په ښو الفاظو» دا فائده ده چې حمد په ژبه پوری خاص دی، او په ښادسُته افعالو
اشاره وه دی ته ده چې حمد په عمل او فعل اختیاري پوری خاص دی، ولې چې ظاهره دافعالو څخه
اختیاري عملونه مراد دي. نو حمد په دی سبب چې په ژبه پوری خاص دی، تر شکر خاص دی،
ولې چې شُکر تعظیم کول دی د احسان کونکی که په ژبَه وی او که په اندامو وی لکه دیوه مُنعِم
خدمت کول، او یا په زړه وی لکه د مُنعم سره په زړه کښې اخلاص او محبت کول.
او شکر په دی سبب سَره چې په نعمت پوری مربوط دی تر حَمد خاص دی، وَلې حَمد گاهی پر
نعمت لکه یوسَړی وَوایئ چې الحمد لله ما ته خدائ ښه رزق فراخه ر اکړی دیٔ. او گاهی
پر نعمت نه وی لکه څوك ووائی چې خدائ د لوی علم او قدرت څښتن دی، نو متعلق
د حمد عام دی که نعمت وی او که نه وی، او ځای یه خاص ژبَه ده او شکر بالعکس دیٔ یعنی
ځای یه عام دی که ژبه وی او که اعضاوی او که زړه وی، او متعلق یَه خاص نعمت دیٔ
نو دوی ته په اصطلاح عموم و خصوص من وجهٍ وائیٔ، یعنی هر یو حمد او شکر سره په یو
وجه عام دی او په بَله وَجه خاص دیٔ؛

مَدح تر حمد په دی سَبب عام دَه چې فعل اختیاري نه غواړی؛ لکه چې ویل کیږی» مَدَحْتُ
اللؤلؤ عَلٰی صَفَائِهَا» زه مدح کوم د ملغلری پر صَفا وَالی باندی» یا داسی چې د فلانی سَړی
ښه مخ او قد و قامت دیٔ»

پوهسَه چې دحَمد او شکر او مدح پـه تفصیل سَره پـه تفسیر بیضاوی او تفسیر کشاف او نورو کتابو کی د تفاسیر مذکور دی. بلکه په میر ایساغوجي او په شرح مطالع کښی په دی باره کی په زړه پوری معلومات ستهٔ؛

الحمد لله دَ فقهی دَ لاری څخه

الحمد لله گاهی واجب وی لکه دَ لمانځه په دوه رکعتو کی، او گاهی سُنت وی لکه په خطبَه کی د
جُمعی د لمانځه یا د اخترد لمانځه او د څخه تر دُعا، او پس له خوړکه او چینکه، او ور وسته تر نږلو
او گاهی مباح وی لکه بی سَببه الحمدُ لله ویَل، او گاهی مستحب وی لکه په اخیر کی د دُعا د
درود دَ مخَه، او گاهی مکروه وی لکه پس د خوړلو د حرام شی»
بلکه فتاوی بزازیه اختلاف په کفر کښی ذکر کړی دیٔ، او گاهی حرام وی لکه د بَولو او غولو
په ځای کښی حمد ویل. او یا چې غلیظه عورت یه لڅ وی»، رَبِّ» د رب معنیٰ ده تربیه
ورکوونکی او ساتونکی، او کمال ته رسوُنکی» دا د خدای پاك اسم صفت دیٔ او لفظ د
اَلْ په اَلْعٰلَمِین کی د پاره د استغراق دی یعنی ټوله. او عَالمین جمع د عالَم دَه، عالَم په لغت
کی علامه ته وَائیٔ، لکه دود علامه ده داور» او په اصطلاح کی هر هغه شئ دی چې
غیر او جَلا د خدائ څخه وی، او په دی سَبب عَالم ورته وَائیٔ چې دَا ټوله شیان پر
وجود دَ خدائ پاك علامه او دَلیل دی» سعدی شیرازیٔ وائیٔ:

برگ درختان سبز در نظر هوشیار: هر ورقی دفتریست معرفتِ کردگار» دیره ښه وینا ده»

فائده: عالَم پر دوه قسمه دیٔ (۱) **عَالَمِ عُلوی**: یعنی پورته عالَم لکه اسمانونه
ملائکه جنتونه (۲) **عالَمِ سُفلی**: یعنی کښته عَالم لکه مځکه بلکه څلور سره عناصر مځکه،
اوبه، هوا، اور، انسانان بلکه ټوله حیوانان نباتات، معدنیَات، د دی ټولو خالق او
وکال ته رسوونکی یوازی، او یوازی خدای جَل شانه دیٔ. بل څوك ورسره شریك نسته په
حقیقت کی **پوهسَه**: چې دَ ټول عالَم شمیر او حساب او پـه تفصیل سره د هغوی حَالات بی
خدائ بل هیچ چا ته نه دی معلوم» ایت کریمه: وَمَا یَعْلَمُ جُنُوْدَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ» یعنی خبر نه دی
په لښکر دَ خدائ یعنی په مخلوق د خدائ مگر خدائ؛

سَوال: علماء حضراتٔ څرنگه ترجمه د اَلحمدُ لِلّٰه داسی کوی چې ټوُله ثنا او صفت خاص خدائ
پاك لره دی او سَره د دی چې د مخلوق صفت هم کیږی او رَوَا دیٔ»، لکه چې یو سړی ووائی فلانیٔ
ښه عالِم او زاهد او متقی او سخی او لمونځ گذاره او غازی دی او نور هم دیر ثنا و صفت هم د

مخلوق کیږي. **جواب:** دغه مذکوره حمدونه د مخلوق هم په حقیقت کښې راجع وخدائ
جَل سُلطانهٗ ته دی ولې قدرت ورکوونکی پر دغو صفا توحیدهٗ وو یا افعالو بندگانو ته وو
هم خدای پاک دیٔ. **حق** چه صاحب کشاف چې معتزلی دی او د معتزلو مذهب دادی چې
خالق د افعالو د بنده گانو خدائ نه دی بلکه بنده گان دی هم تو له محامد په خدائ پوري خاص
بولي ولې چې اقدار او تمکین د دغو افعالو چې بنده یې کوي. ورکوونکی هم خدای جَل شانه دیٔ.

مسئله: حمد د خدائ جَل شانه پر هر نعمت پر بنده واجب دیٔ. او حمد او شکر و یلو د نعمت
الهی سبب د زیات والی د هغه نعمت گرځی،، قرآن کریم: وَلَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ،، که
تاسی شکر د نعمت الهی وو ایاست زه به نعمت در ته زیات کړم ؛

فائده: تر ټولو لویٔ نعمت او بهترین نعمت د مسلمانانو د پاره ایمان او اسلام دی،، چې
هم په دې دنیا او هم په اخرت کښې نعمت دی او د نورو نعمتو سبب دیٔ" اما په دُنیا کښې،،
سبب دادی چې اکثر عذابونه د دُنیا لکه د لاس پری کیدهٔ پر غلا،، په ډبرو سنگساره ول پر زنا،،
او قصاص ول پر قتل،، او نور،، د اسلام پر مخالفت بناء دی" وبس" نو که سړي اسلامی احکام
پر ځان جاری کړي د دې عذابو څخه به په امن کښې وي،، اما په اٰخرت کی خو معلوم خبره ده
چې دوزخ او د دوزخ عذابونه د اسلام پر خلاف کولو بناء دی، چنانچه کتاب الهی او احادیث
نبوی ص پروی خبره شاهدان دی،،

پوښتنه: څه سبب دی چې مصنفین حضرات د خپلو کتابو رسالو په شروع کی حمد وائی
جواب: موافقت د قرآن کریم سره کوي،، او په سلف صالحینو پسی اقتداء کوي،،
او بل په حدیث شریف سره چې روایت یې ابن ماجهٔ او امام نوویؒ او نورا ماما نو کړی دیٔ
رسول کریم صلی اللّٰه علیه وسلم فرمائی: كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ: هر کار چې شرافت درلوونکی وي
لَمْ يُبْدَأْ فِيهِ بِحَمْدِ اللّٰهِ،، چې شروع و نه کړو سی په کار کې په حمد د خدائ،، فَهُوَ اَبْتَرُ،، هغه
کار به قطع یعنی بی برکته بهٔ وي،، او دا خو ښتیا خبره ده چې تصنیف د کتابو د شرف کار دیٔ.

سوال: وړ ته حدیث د بِسْمِ اللّٰه په باره کښې هم راغلی دی کما مَرّ،، او دا معلومه
خبره ده چې په دوو شیانو په څوله په یو وار شروع نسی کیدای نو دا دوه حدیث به

څرنګه سره جمع سی **جواب** مولی خیالیؒ وائی: چې ابتداء په حدیث کی د بِسْمِ اللّٰه ابتداء حقیقی
ده یعنی تر مقصود او غیر مقصود د مخه،، او په حدیث کی د حمد ابتداء اضافی ده یعنی تر مقا صدو
د کتاب د مخه ،، او د دی سؤال نور جوابونه په حواشی کی د شرح جامی او د خیالی هم سته.

سوال: ډیر دینی کتابونه د حمد څخه خالی لیدل کیږي،، لکه بخاري شریف،، ترمذی شریف،،
کافیه،، وغیره،، نو هغوی ولی امتثال د دغه حدیث نبوی ص نه دی کړی **جواب** د دی
سوال مختلف جوابونه دي،،
د بخاری شریف د صلے په حواشی کښی مذکور دی،، او د غه رنګه حضرت عبد الرحمٰن الجامیؒ د
کافیه په شرح کښی یو په زړه پوری جواب ذکر کړی دیٔ،، او عاصیؒ هم ټول جوابونه په تفصیل
سره په فیض الصمد کی چې د عاصی حاشیه ده پر عبد الغفور او نور محمد باندی لیکلی دی،،
خو تر ټولو آسان جواب د مبتدیانو د حاله سره مناسب دادی چې شروع په حمد چې په حدیث
شریف کی راغلی ده عامه ده کتابت لیکنی سره وي،، او که صرف د خولې په ویلو بې له لیکنې وي،،
نو دغو حضراتو حمد د خدائ په خوله ویلی دی اما لیکلی یې نه دی،، نو مخالفت د حدیث
نبوی ص پر دوی لازم نه دی؛

فائده: چونکه عمرونه د امت محمدیه ص لنډ او کوتاه دی،، نو دی کبله خدای پاک
ودی امت مرحومه ته جامع عبادات قولی او فعلی ورکړی دی یعنی چې کول یې آسانه وي او ثوابونه
یې ډیر وي،، ز دی جُملی څخه الحمد لله ده ولی که موږ وغواړو چې تفصیلي حمد د خدائ
وو ایو،، نو به وایو خدائ پر هر شی علم لري او پر هر شي قادر دیٔ. او رازق دی او نور
صفات الهیه چې تفصیل یې نهایت ډیر وخت غواړي میاشتی او کلونه غواړي،، مگر
خدای جَل سلطانهٗ په خپل فضل او کرم سره دې اُمت ته کلمه د اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فقط ورته راواستول
چې د یو وار ویلو ثواب یې دومره ډیر دی لکه چې د خدائ ټول صفات په تفصیل سره ذکر سی،،

سنهانه فائده

دروليثر محمد عبيد الله کندهاری ایوبی نقشبندی غفرله الباری،، وآلئ چې بی حمایه

برنه وی که په مناسبت د اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ، ددی پوره سورة قرآنی بعض احوال او خواص بیان کړه سی دپاره دهغو ورونړو او خوندو، چې په عربي کتابونه پوهیږی، بلکه دهغو طالبانو او نوی ملا یانو چې ددوی سره نادر تصوفی کتابونه نه وی او دا تولد شفقت دلاري.

نو واوره

چې ددی مُبارك سورة دیرش نومان دی، ۱ فَاتِحَةُ الْکِتَابْ چې شروع دکتاب الٰهی ددی څخه کیږی ۲ اُمُّ الْکِتَابْ یعنی مور او اصل دقران قاضی بیضاوی دوی وجه داسی بیان کړی ده چې معانی دقران ټوله په دی سورت کی اجمالاً درج دي. او دا نوم هم په صحیح روایت ثابت دی، بیضاوی ص۴ ۳ اُمُّ الْقُرْاٰنْ چې وجه یې بیان سوه ۴ الْقُرْاٰنُ الْعَظِیْمُ دا نوم د آنحضرتﷺ څخه مروی دی وجه یې دا ده چې معانی دقران مبارك په دی سورة کی موجود دی کامل، ۵ اَلسَّبْعُ الْمَثَانِیْ سبع یې په دی بولي چې اوه ایت دی او مثانی یاد ثنا څخه جوړ سوی دی، او په دی سورة کی ثناء او حمد دخدای پاك ویل سوی دی، او یا د تثنیة څخه جوړ دی چې معنیٰ یې تکرار دی دا سورة مُبارك په لمانځه کښی مکرر ویل کیږی او دا نوم قرآنی دی قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ، وَلَقَدْ اٰتَیْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِیْ، ۶ اَلْوَافِیَةُ: سُفیان ثوری وائی چې دا سورت وفا کوی په ټولو معانی و سره د قران، ۷ اَلْوَاقِیَةُ یعنی ساتونکی او دا سورت که د خپلو شرائطو سره چې راپسی کی څوك وائی د ټولو آفاتو امراضو څخه به یې امان وی، ۸ سُوْرَةُ الْکَنْزُ یعنی خزانه، دا سورة هم خزانه ده د ټولو معانی و د قران، یاد دې نام سبب دا دی چې سیدنا علیؓ وائی چه دا سورت نازل سوی دی دیوی خزانی څخه چې تر عرش لاندی ده، ۹ سُوْرَةُ الرُّقْیَةِ یعنی سورت ددم کولو، ولې چې په حدیث صحیح کښی راغلی چې دا سورة مبارك شفاء ده هر مرض دی، او دا یې تجربه اهل اللّٰه ته ثابته ده، لکن دا سورت بعض شرطونه لري، او د روزانه و یلو دپاره مخصوص عدد لري، چې دهغو شرطو او عدد خاص بیانول په دی عمومی کتاب کی مناسب نه دی ځکه چې د اسرارو څخه دی،

۱۰ سُوْرَةُ الشِّفَاءِ وجه یې دا ده چې جابرؓ روایت کړی دی چې آنحضرت صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسلم وفرمایله، سُوْرَةُ الْفَاتِحَةِ شِفَاءٌ مِّنْ کُلِّ شَیْئٍ. سورة فاتحه شفاء د هر مرض ده. اِلَّا السَّامُ وَالسَّامُ الْمَوْتُ، مگر د سام شفاء نه ده او سام مرګ ته وائی.

عُـذر

نور نومان ددی سورة مبارك دَرویش په شرح کی د قدوری بالتفصیل ذکر کړی دی، په یوه صحیح حدیث کی چې روایت یې بُخاریؒ او مُسلمؒ ابوداؤدؒ ترمذیؒ، ابن ماجهؒ نسائیؒ او امام احمدؒ، او ابن الجریرؒ الطبریؒ او حاکمؒ بیهقیؒ دحضرت ابا سعید الخدریؓ څخه داسی راغلی دي۔

قَالَ بَعَثَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَویل ابوسعیدؓ چې واستولو موږ رسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ علیه وَسَلم: فِیْ سَرِیَّةٍ ثَلٰثِیْنَ رَاکِبًا، په یوه کشنی فوج کی چې دیرش سپاره پکښی وه، فَنَزَلْنَا بِقَوْمٍ مِّنَ الْعَرَبِ، نو موږ واړول پر یوه قوم د عربو یعنی چې کافران وه، فَسَئَلْنَاهُمْ اَنْ یُّضَیِّفُوْنَا، نو موږ وغوښتل دد غه قوم څخه چې موږ ته مهمانی را کی یعنی د خوراك دپاره یوڅه را کړي، فَاَبَوْا فَلُدِغَ سَیِّدَهُمْ، نو هغه منع د میلمستیا څخه وکړه، پس په هغه شپه رئیس دهغه قوم لړم وخوړی،

فَاَتَوْنَا فَقَالُوْا هَلْ فِیْکُمْ مَّنْ یَّرْقِیْ مِنَ الْعَقْرَبِ، نو د غه قوم خلګ موږ ته راغله او وی ویله چې آیا ستاسې په تا سو کی داسی څوك چې دم کوی د لړم د وهلو څخه فَقُلْتُ نَعَمْ اَنَا، ابوسعیدؓ ورته وویل چې هو زه یم یعنی دم کونکی د لړم، وَلٰکِنْ لَا اَفْعَلُ حَتّٰی تُعْطُوْنَا شَیْئًا، لکن زه دم نه کوم تر هغو چې تاسی به راکوی موږ ته یو شئ یعنی په اصطلاح د پښتنو شکرانه، قَالُوْا نُعْطِیْکُمْ ثَلٰثِیْنَ شَاةً، دوی وویل چې موږ درکوو تاسو ته دیرش پسونه، قَالَ فَقَرَئْتُ عَلَیْهِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَبْعَ مَرَّاتٍ، ابوسعیدؓ وائی چې پس ما وویل په هغه سړی لړم وهلی باندی الحمد للّٰه یعنی د سورت تر پایه پوری اوه واره، فَبَرِءَ مِنْ سَاعَتِهٖ، نو هغه سړی جوړ ستی فَلَمَّا قَبَضْنَا الْغَنَمَ پس هر وخت چې موږ قبضه کړه پسونه:

عَرَضَ فِي اَنفُسِنَا مِنْهَا شَيْءٌ"؛ ر او کرځیدی زموږ په زړو کی د هغه پسود اخستلو په سَبب یو شئ. یعنی په دی سَبب چی داخود قران شریف پرو یلو مزدوری اخستل دی نو دا به رواوی او که ناروا، فَكَفَفْنَا حَتَّى اَتَيْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نو موږ د هغو پسود و یشلو څخه، او یا د حلالولو او خوړلو څخه منع وکړه، یعنی د علیه السلام ترمشوری پوری ختی چی موږ نبی علیه السلام ته راغلو" فَذَكَرْنَا ذٰلِكَ لَهُ، پس موږ بیان د هغه ټوله ماجرٰی وعلیه السلام ته وکړی، فَقَالَ مِنْ اَيْنَ عَلِمْتَ اِنَّهَا رُقْيَةٌ"، پس ابوسعیدؓ وائی چی ماته علیه السلام وویل چی ته د کم ځایه څخه خبر سوی چی سورة فاتحه دم دی، اَقْسِمُوْهَا وَاضْرِبُوْا لِيْ بِسَهْمٍ"، نو علیه السلام وفرمائیل سره ویشئ هغه پسونه او ما ته برخه په کښی راکړی.

فَائده: د دی حدیث شریف څخه په واضح ډول معلومه سوه چی پر دم یا تعویذ مزدوری اخستل روادی، که څه د قرانٌ شریف په آیتو دم وکړی، په دی مسئله کښی وهابیان سلفیان سخت مخالف دی، ډوی وائی چه هغه قوم خو کافران وه د کافر مال خو حلال دی، لکن دوی نه پوهیږی چی د کافرانو مالونه په غنیمت کښی حلال دی، چی د جهاد شرعی نتیجه ده، او په چل ول او په حرامه طریقه سره خو د کافرانو مالونه موږ ته حلال نه دی، نو که د قرآن مبارك پر ویلو مزدوری اخستل حرام وای، نو ولی آنحضرتؐ د هغه پسودو یشلو او په خپله هم د برخی اخستلو امر ورکاوه، او سره د دی چی دغه مزدوری مشروطه وه. د هیه په توګه نه وه، او وهابیان وائی چی اخستل د مال د کتاب الهی په مقابل کښی د یهودیانو د ملایانو کار وو، لکه چی خدای پاك په شان کی د دوی وائی. وَلَيَشْتَرُوْنَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا". یعنی رانسی یهودیان یعنی د دوی ملایان په عوض کی د کتاب الله چی توراة شریف وو لږ قیمت".

جَوَاب: ملایا نو د یهودیانو خو پر بد لولو د تورات شریف د آیا تو، لکه بد لول د آیت حکم یا بد لول د اوصافو د آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم". بدی او رشوت اخستی نه پر دم کولو، دروښ وائی چه دا مسئله یعنی شکرانه پر دم د قرآن مبارك د اٰیتو په ویلو یا د قرآن

عظیم پر تعلیم باندی مزدوری اخستل، یا پر اذان کولو، یا پر امامت کولو باندی مزدوری اخستل"، او یا پر تعلیم د دینی علومو مزدوری اخستل، او دا ټول هم په مشروط ډول دیره مختلف فیهَا مسئله ده:

متقدمین د احنافو ٔ دا ټول ناروا او حرام بولی، او متأخرینو ټولو فتوی د اسی صادره کړیده چی دا ټول روادی. دروښ وائی چی چونکه دا یوه مختصره شرح ده نو د دی کښله دلائل د متأخرینو ما په تفصیل سره دلته نه راوړه، تفصیل د دلائلو د دوی په شرح وقایه، رد محتار او په نورو فتاوا و کښی د فقهی حنیفی مطالعه کړئ. او دا ځای خو د پاره د بیان د فضائلو د سورة فاتحه وو، او د مزدوری اخستلو پر مذکوره کار و. تبعاً دلته راوړه سوه نو ما صرف په اشاره سره اکتفاء وکړه. اصلی ناروا، خبره خو دا ده چی لعض تعویذ ګران، کوډګران صرف په نامه ملایان، پر غیب ویلو شکرانه او روپی غواړی دا یقینًا حرامه ده ولی چی علم غیب خاصه د خدای جل جلاله ده، وَعِنْدَهٗ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا اِلَّا هُوَ" نو دغه کوډګر، غیب ویونکی، او بې دینه ګمراه ته موږ وایو، چی ته چی د غیبو او پټو شیانو د علم دعوه کوی، نو د دی ایت قرانی څخه منکر ته منکریه ". کړیمه.

قُلْ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلَّا اللهُ" ووایه ای محمدؐ چی علم نه لری پر غیب او پټ شئ بیله خدایه بل څوك ". او په بل ایت کښی داسی راغلی دی، وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوْٓءُ" خدای پاك د آنحضرتؐ د خوا ئ "که چیری زه خبر وای په غیبو سره هر آئنه به ما جمع کړی وای ډیر خیره څخه اوما ته به نه وای رسیدلی یو غم او تکلیف"، نو د دی ایت مبارك څخه دا معلوم سوه چی آنحضرتؐ سره د دی چی سید د رسولانو وو، او د خدای لوی دوست وو، وځان ته یې علم غیب نه وایه، ولی چی لفظ د "لَو" په عربی ژبه کی امتناعی دی یعنی دا خبره ممتنع ده لکه چی په عربی ژبه خبر کسان په دغه پوهیږی، نو تعویذ ګرم کوډګرم ته څرنګه وځان ته علم غیب وائی، ایا ته خپله رتبه تر سیّد العالمین لوړه بولی، اَلْعِيَاذُ بِاللهِ.

اللهم اغفر لمؤلفه وَلكاتبه ولوالديهما آمين.

دکوډ کرانو وینا: دوی وائی چې ما ته پیریان، شیطانان دېتهو، شیانو حالات راته بیانوی، نوزه وبوی ته وایم چې ته اَخُ الشیطان یه او کاهن یې لکه عربو د جاهلیت د وخت کاهنان چې د هغوپه باره کښې آنحضرت م داسې فیصله کړېده،

مَنْ اَتیٰ کَاهِنًا، که څوك ورسی کاهن یعنی غیب گوی ته، فَصَدَّقَهٗ بِمَا قَالَ، اوپس تصدیق یې وکړی د هغه کاهن په هغه خبرو کښې چې کاهن ورته وکړه، فَقَدْ کَفَرَ بِمَا اُنْزِلَ عَلیٰ مُحَمَّدٍ، پس په تحقیق سره هغه سړې کافرسو په هغه قرآن سره چې نازل کړه سوی دی پر محمد صلی الله علیه وسلم،

اوکه چیرې کوډ کړه جادوګره په ظاهره مسلمان یه په حقیقت کی شیطان ته دا دعوه کوي چې پیریان دا خبرې ما ته راوړی نو ته خو دا عقیده لری چې پیریان په غیبو خبر دی خو دا م کفر دی اوکه ته وائی چې زه د علم غیب دعوه نه کوم او نه هم د دی دعوه کوم چې پیریان ما ته خبرونه راوړي، بلکه زه د خولې په صفائی او نورو قرائنو خلک خطا باسم، او روپۍ ځندی اخلم نوزه وایم ته خو غدار حرام خوره او غل یه، باید د دی کاره توبه وکاږی ځان او عیال د حرامو څخه وساتی مرک او قبر او اخرت دی په مخ کښې دې،

دَرویش محمد عُبَیدُ الله کندهاری سُلیمانخیلی ایوبی وائی: چې علی العموم د دی غداری سبب ښځې دی، او میا هغه ناپوه په دین ناخبره انسانان دی، دوی چې د غه غدار غیب گوی پټې معلومونکی ته ورسی، اول دوی دا خبره ورته کوی، چې ته په کتاب کښې وګوره چې په ما څه سوي دی، هغه کوډ گر د یوه کتاب وَرَقی پر له اړوی، او ورته وائی چې یوی لنډی ښځې یا توری ښځې، یا ځکی ښځې یا یوه نر په تا تعویزونه کړي دي، نو د هغې ښځې یا نر په قریبانو کښې نژدی یا لیری په همسایه گانو کښې که د غه رنګ چې تعویز کر ورته وویل ښځه یا نر وو نو هغه تعویز گر ته ووائی چې مُلا صاحب رښتیا وویل د فلانکه ښځه یا نر زما په قریبانو یا همسایه گانو کی سته، نو بیا هغه ښځه یا نر وهغه غدار ملا صاحب ته وائی چې ښه اوس یه چاره راکوه، غدار ملا صاحب ورته وائی، چې ته خپل نوم، او مور یا پلار نوم او د هغې بلې ښځې نوم ما ته راو ښیه، نوزه به ما بنام خپل پیریانان پسی راواستوم،

تعویذونه به راوړی ته به صباد ښې شکرانی سره راسی، او تعویذونه به درکړم، خیر ښځه کورته ولاړه نومان یې و غدار ته ورو ښوول،

نو حقیقت خو دا وی چې د هغې ښځې یا تبه یا د ملا درد یا بله ناجوړي وي، ښځه د هغې نا جوړی څخه صرف نظر وکړی، او د غدار مُلا پر قول باور وکړی، هغه اندازه روپی چې غدار ورته وویلی وه د هغې خوا چې وی برابری کړي، نو دا بله ورځ چې راسي، غدار مُلا د مخه د یر تعویزونه او دا بڑی په زړو تکرانو کښې پیچلی وی او په خاورو کښې ښځې کړی وی، یو یا دوه تعویزه د هغو څخه راوکاږی، او په خام قلم هغه نومان پکښې نوشته کړی، صبا چې ښځه ورسی هغه زاړه تعویزونه پلاس ورکړی، او ورته ووائی چې په یوه بل مُلا یه وګوره ستا او ستا د مور نوم په کښې نوشته دی، ښځه خوشحاله سی چې د نا جوړي څخه خلاصه سوم، غدار مُلا ته په مینه مینه شکرانه ورکړی، کورته چې ولاړه سی هغه داوی او هغه یه نا جوړی وی، غدار مُلا روپۍ یووړی،

د بعض غدارانو بل عجب چَم، او ځان ته بزرگی ناټول،

دوی د سحاره ترغرمی پوري په خپل ځای کی ناست وی، ښځې او نر ورته راځي، په د غه وخت کی دوی صرف نومان نوشته کوی، او وه هرچا ته وائی چې په تا تعویزونه سوي دی، او هر یوه ته وائی چې صبا راسه چې زه مو تعویزونه درکړم، شکرانی څنګه سه واخلی، ما پښین نو دوی کار نه کوی، بلکه ما پښین به دوی هغه زاړه تعویزونه چې دوی به لاد مخوا څخه په زړو وَرَستو تو کرانو کښې ښخ کړي وه راوَبی کښله او په یوه کی بی په خام قلم د یوی ښځې یا نر نوم نوشته کړی، او په بل کی د بل چا نوم، نو بیا به دوی پسی راسم سی د هر چا وکورته نږدی ادیره (قبرستان) وای مثلًا او یا یوه خرابه وی یا لیری اونږدی کوڅه یا باغ وای هغه تعویزونه بی ترما زدیگر پوري ښخول، سحار وختی چې هغه دیرون ورځی نر او ښځې به راغلل، نو دوی و هري ښځې او نر ته وائی چې ستا د تعویز ځای به در و ښیم ورسه پخپله لیٔ راوکاږه ...

چا ته بیا وائي چې ورسه فلاني ادیرې ته فلاني قبر ته وخنګ ته د هغه یوه وېره ده مثلاً هغه پورته کړه تعویذ ترلاندې دی په فلاني «نلپ تکرانو کښې پیچلي دی» بل ته بیا بل ځای ورونبیسې» هغه تعویزونه چې هغه خلګ په هغو ځایو کې پیدا کړي» نو بیر غدار کوډګر د لوی بزرګ سرې عقیده راسې او هر ځای ده ده بزرګی وخلګو ته بیانوي» نوری ښځې او نر هم ورځغلي»

برادرانِ عزیز: خدای پاک دی فضل وکړي نه پوهیږم او نه پوهیږم» چې د ځوانانو ښځو او ځوانانو غادرانو کوډګرانو ترمابین نور څه ګوی مګوی پیښیږي» په حدیث مبارک کې راغلي دي چې بیګانه ښځه او نر چه په خالي ځای کې سره یو ځای سي دریم یه شیطان وي»

درولیش محمد عبیدُ الله وائي چې دا کار په افغانستان کې ډېر کم وو بلکه تخمیناً نه وُو، مګر په پاکستان کې ډېر د پخوا څخه دا کاروبار روان وو» نو څه وخت چې پر افغانستان بد بختي د انقلاب ثور راغلي. او ملک تولو خلقیانو کمیونستانو او روسانو اشغال کړي او د افغانستان عمومي خلک وهجرت ته مجبور سول او وخرمه اسلامي حکومت پاکستان ته مهاجر سول:

نو بعض صرف په نامه ملایانو ودې ټګي، غداري» جادوګري» ته لاس ور واچاوه او ډېرو د جمع کو دپاره یې و اسلام ته شا کړه، او د خلګو په خطا یستولو خصوصاً د ښځو یې لاس پورې کړي او زمونږ د وطن د غه غدارانو دومره شهرت یې حاصل کړي چې پاکستاني غداران ورته حیران سوه» عُذر» که څه هم د غه غداران د درولیش نوم په نوم پېژني لکن بیا هم نوم اخستل یې ګناه ته د غیبت سرې کښوي»

اَللّٰهُمَّ اَعِذْنَا مِنْ صَنِيعِ هٰؤُلَاءِ الْغَادِرِيْنَ» او س بیرته د سورهٔ فاتحه پرلور» درولیش باګناه محمد عُبَید الله نقشبندی، کندهاري» ایوبي» سلیمانخیلي وائي چې خواص د دې سورة مبارک بې حسابه او ترشمیر ډېر دي که هغه فائدې زه ولیکم چې په کتابو کښې ما عاجز ته معلومات سته تخمیناً ۱۰۰ صفحه کتاب به څندې جوړ سي»

دسورة فاتحه شرطونه

(۱) درولیش وائي چې **اول** شرط د دې سورة د نفع اخستلو حُسن اعتقاد دی:
دویم شرط: یه پاکي د بدن او کالوده د نجاست څخه» **دریم شرط:** یه پاکوالی د ځای د ویلو دی: **څلورم شرط:** یه اجازه اخستل دي د یوه پاک عالِم عامل څخه» **پنځم شرط:** یه بِسمِ اللهِ په وصل دا الحمدُ لله سره ویل دی یعنی بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ آه: **شپږم شرط:** یه دادی چې د عدد معلوم یې ما بین کښې به د چا سره خبرې نه کوي» **اووم شرط:** یه دادی په وخت کښې د تلاوت کولو به مخامخ وقبلې ته کښینستلی وي» **اتم شرط:** یه دادی چې د ګناه د پاره یا د ګناه د کار د پاره بې نه وائي: **نهم شرط:** یه دادی چې اسرار یه نه افشاء کوي»
لسم شرط: یه همیشه توب کول دی»» فقیر وائي چې بعض فائدې د دې سورة مبارک به زه وخپلو ګرانو ورونړو او خوېندو ته بیان کړم» په فتاوٰی صوفیه کښې په نقل د اسرار مخزونه ص۱۱۰ کې راغلي دي چې یو کال د ملتان په ښار کې سخته وبا او طاعون پیدا سوه» نو شیخ تمیمي چې د هغه عصر یو بزرګوار شخصیت وو خپلو مریدانو ته امر وکړي چې تاسې د طاعون پر مریض باندې ۳ یا ۷ واره الحمدُ لله په شرط د وصل د بِسمِ الله و ایاست او پر مریض یه پوه کوي» هم په هغه وخت به خدای وهغه مریض ته شفاء ورکړه» او په لږ موده کښې خدای وبا رفع کړه» او هم په د غه ص۱۱۱ کښې راغلي دي که څوک همیشه توب وکړي پر قرائت د سورة فاتحه په مابین د سنتو او د فرضو د سحار لمانځه ۴۱ واره» که مسکین وو خدای پاک بې غني کړي» او که پوره وړي وو خدای بې پوره ادا کړي»

اوکه مریض وو په هره مریضۍ چې وي خدای بې ژر جوړ کړي کې اجل نه وو پوره» اوکه ضعیف وو خدای به قوت ورکړي» اوکه بیعزته وو خدای بې لوړ مقام ته د عزت ورسوي، اوکه د یوه منصبه څخه لیرې سوی وو خدای بې هغه یا تر هغه لوړ منصب ته ورسوي» اوکه نر یا ښځه د نکاح خواهش لري خدای پاک به د هغه د طبیعت

سره موافقه ماینه یا میړه ورکړي، اوکه څوک عیال نه لري یا عیال یې نه پالی. خدای به عیال ورکړي اویا بې عیال وربیا یوي، اوکه د دښمن څخه بیریږي هغه دښمن به خدای پاك بره باندی مهربان کړي. او یا بې دښمن ورك کی. اودی به څندی خلاص کړي اوکی تجارت نفع نه کوی یا تا وان کوی هغه تجارت بې خدای پاك وچلوی، اوګټوبې و ګرځوی، او پرهر مریض چې فاتحه شریفه دم کړي هغه مریض به خدای جوړ کړي، کذا في اسرار الفاتحة،

اودَرَّةُ الاٰفَاقِ په نامه کتاب کښی داسی وائی، که څوك همیشه توب وکړي پروېلو ألحمدلله په وصل د بسم الله پس له هر لمانځه اوه اوه واره خدای جَلّ جَلَالُهٗ به خلاص کړي پرهغه بنده باندی د دنیا اود اخرت دخیر دروازی، اوخدای به ده ده ددین اودنیا مهات ورحل کړي، اوامن اوخوشحالی سره د بنه حلال رزق به خدای ورکړي، وَاللهُ الْمُوَفِّقُ، اوپه صلا که چاته منظوروی، چې زما هر مشکل دی ژر آسانه کیږی، اودهری بلا څخه دی زه په امن کی یم، اودهرچا په زړه کښی زما هیبت وی نوپه حساب دحروفو دی سورة یعنی ۱۲۵ واره دی وروسته د سحارتر لمانځه د همیشه داسورت مبارك وائی: بَلطَرِيقَة: دسورة فاتحه دویلو چې په نیزد علماوو ډیره محبوبه اوډیره کامیا به طریقه یې بولی داده،

چې سورة فاتحه دی د سحارتر لمانځه وروسته ۳۰ واره، اود ما پښین تر لمانځه وروسته ۲۵ واره، اود مازدیګر تر لمانځه وروسته ۲۰ واره، اود ماښام تر لمانځه وروسته ۱۵ واره اود ماخستن تر لمانځه وروسته ۱۰ واره، چې مجموع ۱۰۰ واره کیږی،

خبرتیا: هغه لس شرطونه مرهیروی نوځکه درولیش ترتولو دمخه ذکر کړه.

سوال: د عامل د اجازی خبره تاوکړه عامل کم سړی ګرځیدای سی جواب هغه سړی عامل دی، چې په یوه چله یعنی په څلویښت شبانه روزکی سره د روژي او اعتکافه که دفرضی روژی سره لس روژی د مخه ونسی اوتولی نفلی روژی ونسی یو لك او پنځه ویشت زره و وائی، او بیا یې په نورو ورځو کښی همیشه توب

وکړي پرهغه عدد چې بیان سو، ۱۰۰ واره نود غه سړي حقیقةً عامل دیٔ،

سوال: ته چې ځان عامل د الحمد لله شریفی بولی، نوته دښمنان حاسدان او بدخواهان غیبت کوونکی بهتان ویونکی نه لری اوکه څه رنګه: جواب: هو لرم یې.. ولی حسد د بعض ملا یانو طبعی کار دیٔ مګر په برکت د الحمدلله شریفی د ټولو دغو کسانو ضرر اود مخامخ مقابلی خدای پاك زه اوزما عیال ساتلی یو. اوکه چا مقابله کړي وي هغه خدای مغلوبه ګرځولی دی، اوپاته بهتان یا غیبت په هغه کښی زما اخروی فائده ده ولی چې د هغو حسناتی ماته را نقل کیږی لکه چې یو حدیث نبوی دیٔ، د حسد په باره کښی د دُرِّ مختار خطبه مطالعه کړه:

بو ځای هغه وائی، ؎ هُمْ يَحْسُدُونَنِيْ وَشَرُّ النَّاسِ كُلِّهِمْ: مَنْ عَاشَ فِي النَّاسِ يَوْمًا غَيْرَ مَحْسُوْدٍ:

سوال: د تعصب منشأ اوبیا خاص په بعض ملا یانو کی څرنګه دیٔ.

جوابُ: تعصب ددوو جهتو څخه مروج دیٔ یو تعصب قومی دی چې دا په امیانو کښی هم موجود دیٔ. اویو تعصب په سبب دفوقیت علمی دیٔ، اوتعصب علمی داسی یوآفت دی لکه یو شاعر چې وائی، چشم بد اندیش که بر کنده باد: عیب نماید هنرش در نظر:

سوال: یود هغو لسو شرطو څخه د عامل څخه اجازه اخستل وه، نو موږ وایو چې موږ عامل چیری پیدا کړو، اوموږ به څه پیژنو چې دا شخص عامل دی اوکه نه! دا سی خو هر پیر یا خلیفه وائی چې زه عامل یم نوهغه سړي په حقیقت کښی که عامل نه وی اوموږ ته اجازه وکړي خدای نا خواسته موږ ته پرځای د نفع ضرر ونه رسیږی،

جوابُ: داسوال ستاسی پرځای دیٔ اوما د عامل ماهیت وړاندی بیان کړیٔ، پو ښتنه: تاشرائط د عاملیت د الحمد لله پرځای کړی دي. جواب، هو درولیش پس له اعتکافی ویلو څخه یعنی ۱۲۵۰۰۰ تخمینًا پنځوس کاله کیږی چې روزانه په ترتیب مذکور یعنی ۱۰۰ یې وایم چې تخمینًا یو نیم لك واره کیږی ۱۵۰۰۰۰ اوپه دم کولو سره اویا په کتابت سره می په لکو وارو نه وتیلی او لیکلی ده، بناءً عَلٰی هَذَا که زه ژوندی وم اود طالب نه زما لاس رسیدی خوراُ دی سی چې زه بالمشافه اجازه ورته وکړم،

کړیه چیرې اهل وُو: اوکه دلیرې ملک سړی وو چې درویش ته یې لاس نه رسیدی نو داسې عَمَل دې وکړي،، چې یوه هفته پرله پسې د ماښام تر لمانځه وروسته دوه رکعته دې وکړي او ثواب دِ درویش ته وبخښي،،

وروسته دِ دَ درویش دپاره دعا د مغفرت په دربار کې درب العزت وکړي وهغه سړي ته نها یوه اجازه ده، اوکه زه مَرحوم دغه مذکوره اجازه هم باقي ده،، اوزه وخپلو زامنو ته پس له مرګه داجازې ورکولو اجازت میراثي ور پریږدم،، وما توفیقي الا بالله علیه توکلت والیه انیب،،

قال المصنف

وئیلي دي مصنف **وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ**

ترجمه: درود دِ وي، او سلامتیا دِ آقا او څښتن په سردار زموږ چې نوم یې محمد دی

خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ وَعَلٰى اٰلِهِ الطَّاهِرِيْنَ وَصَحَابَتِهٖ اَجْمَعِيْنَ

او ختم دی د نبیانو یعني انبیاء ع پر ده ختم سوله، چې بل نبي تر اخرت نه راځي،، او پر آل او اقرباؤ د او پر اصحابو د ده ټولو،،

پوه سه،، چې صَلٰوة په لغت کې دُعاء ته وایي،، او په فقه شریفه کې لمانځه ته وائي او دَرود په ځای کې چې نسبت یې وخدائ ته وَسي په معنیٰ د نزولِ رحمت دی. او چې نسبت یې وبندګانو ته وَسي په معنیٰ دَ طلب د رحمتِ الٰهي،، دی،، او صاحب کشاف د درود یوه په زړه پوري ترجمه کړې ده هغه دا،، یا الٰهي ته خپل فضل په اجراء د شواهد نبوت او په دنیا کې په لوړه ولود ذکر د آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دی بهرود کړي،، او په عقبیٰ او اٰخرت کې په دوچنده کولود ثوابو د ده،، او په قبلید ود شفاعت د ده په باره کې د امت دی سرلوړي کړي،، رد،، تفسیر کشاف،،

سُوَال: طلب د رحمت پر عَلَيْهِ السلام څه معنیٰ لري سره د دې چې آنحضرت صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې رحمت عامه د خدائ د خوا څخه نازل دی **جواب**: رحمت الٰهي هیڅ پای ته او نهایت ته رسیږي. نو بندګان طلب د مزید رحمت الٰهي کوي پر آنحضرت م باندې

او د سَلام معنیٰ سلامتیا د آنحضرت م په دنیا او اخرت کښې چې د دُنیا د سَلامتیا یوه برخه دا هم ده چې دین د عَلَيْهِ السَّلَام بَرقرار او سرلوړی وي،، او سا تو ننکي د دین د علیه السلام کامیابه او بَرلاسي وي،،

مسئله: په کَم درود کښې چې لفظ د آل او اصحابُ وي هَغه درود تر ټولو افضل دی په مختصره توګه داسې ویَل،، اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ،، ردمحتار، صاوی

مسئله: بعض عُلماء چې اِفراد د صلوٰة دَ سَلام څخه مکروه دی ولې چې په ایت مبارک کې داسې راغلی دی،، صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا،، لکن رد محتار وائي چې جمع کول د صلوٰة او سَلام خو ډیر ښه کار دی،، مګر یوازې صلوٰة ویَل هم مکروه نه دی بلکه که څوك فقط عَلَيه السلام وَوائي هَم کفایت کوي،، او د ایت جواب دا دی چې قرآن په ذکر کې قرآن په عَمَل کې جفت والی نه غواړي،،

مسئله: اکثره علماؤ وائي چې درود ویَل د انبیاء علیهم الصلوٰة والسلام خاصه دَه،، او پر بُل چا که صحابي وي او که بل څوك وي درود ویَل استقلالًا مکروه تحریمي یا تنزیهي دی،، البته په تبع د انبیاء ع روا دی لکه چې څوك ووائي وَالصَّلٰوةُ عَلَى النَّبِي وَاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَبِيْ حَنِيْفَةَ وَاَحْبَابِهٖ مثلًا،، مزرع الحسنات،،

مسئله: جَلا سَلام ویَل استقلالًا پر غیر د انبیاء عَلیهم السَّلام روا دی لکه چې موږ یو وبَل ته وایو،، اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ نو بناءً عَلٰى هٰذَا،، عَلیؓ علیه السلام جائز دی لکن چونکه شعار د شیعه ګانو دی،، ځکه اهل سُنت اجتناب څُنې کوي او د هغه په ځای کښې کَرَّمَ اللهُ وَجْهَهٗ وائي،، درویش،،

پوښتنه: څه سَبب دی چې د ټولو صحابه کرامو د نامه سره رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ وَیل کیږي او د حضرت علیؓ د نام سره عمومًا کَرَّمَ اللهُ وَجْهَهٗ ویل کیږي،، **جَوابُ**: په فتاوی حدیثیه کې د ابن حجرؒ د دې وجه دا وائي چې حضرت علیؓ په کشنوالي مسلمان سوی دی او هیڅ وخت یې وبُت ته سجده نه ده کړې،، نو د دې سببه کَرَّمَ اللهُ وَجْهَهٗ د ده دپاره متعارف سو انتهی،،

لکن دَرَولیش والئ: چه امام نواویؒ پَه شرح کبنی دَ مُسلم تر مذکوری وَجهی دیره پورې

پورې وجه راوړی ده هغه دا چې خه وخت چې مروانیَان چې دحَضرت علیؓ دښمنان وُه وقدرت دخلافت ته ورسیدَله نُو دوی پـه وخت کی د ذکرد نامر دحضرت عَلیؓ داسې وَئیل «سَوَّدَ اللّٰهُ وَجْهَهٗ»، نوځکه حقانی علماوود هغه په مقابل کبنی داسی لفظ عرف وګرځاوه «کَرَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهٗ»

مسَـئله: امام نوویؒ والئ چې دعا د «رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ» یا «رَحِمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ» واصحابوٌ تا بعینوُ، تبع تا بعینوُ، اوعـلماؤ ته ددین، اونیکانو، اولیاء الله ته مستحب دَئ، لکن دکنزالدقائق پَه شرح کبنی چی «کُنُوزُ الْحَقَائِق» یه نُومِ دی داسی وَائ چی ښه داده چې دصحابی دَنُوم اخستـلوسرو «رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ» ووائ اود تا بعی دَنوم یادَولوسرو «رَحِمَهُ اللّٰهُ» وائ، اونورو علماوو صلحاوود نوم وره سرو دی «غَفَرَلهٗ» وَائ. اوکه صحابی دصحابی زوی وو بیادِ «رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا» وَائ. اودی خبری یخلی امام نوویؒ په شرح کبنی دمسلم کړیدی.

پوښـتنه: کوم خصوصی شرعی سَبب سَته چې مصنفانٌ عمومًا پـه خپلو تصانیفو کی پس له حمده د خدائ درود پر آنحضرتؐ وَائِ»، **جوَابْ:** پـه صحیح حدیث کبنی چې مفتاح الحصن یه روایت کړی دیٔ، «رَسُول کریم صَلی اللّٰهُ عَلیهِ وسلم داسی فرمائیلی دی» که چا درود وایـه پُرما باندی پـه یوه کتاب کی نوملا ئکه به تر هغو پورې چې زما نوم پکښی وی درود ویونکی سرې ته یه دعاد مغفرت کوی،،

مسَـئله: درود وَیل پـه ټوله عمر کبنی یو وار فرض دی وَلی خدائ پـه صیغه دامر فَالی «یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا» صدق الله العظیم

او دی ځنه ورو ستـه چی هر وخت نام نامی دَرَسُولِ اللّٰهُ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ، ذکرسی یعنی محمَّدٌ یا احمَدٌ وغیره، ذکرسی، بعض فقهاءؒ وَائی چی درود وَیل سُنت دَئ، اوکه مکرر ذکرسی په تداخل سَرو یو وار درود وَیل کفایت کوی، لکن مختاره اوفتوی پر دی دَه، چی دهر وار نامه اخستـلوسَرو د آنحضرتؐ صَلی اللّٰهُ عَلیهِ وَسَلم درود ویل ولجبُ دی او تداخل هم پکښی نستـه، «کذا فی درالمختار»

اوبیله ذکره دنامه دده مبارک درود ویل مستحب او ښه کاردیٔ.

پـه صحیح حَدیث کبنی رَاغلی دی چی، آنحضرت صَلَّی اللّٰه عَلیهِ وَسَلم، فرمائ که چا یو وار پرما درود وَوَایـه خدای جَل جَلاله به پرهغه سرې لَس رحمتَ وکړی،، اوبله خبره دا ده چی درود ویَل پر آنحضرت صلی اللّٰهُ عَلیهِ وَسَلم سَبب دَقرب دا آنحضرتؐ دی په وَرځ د قیامت کی چی پـه صحیح حدیث کی راغلی دی چی نن دی دَخلګو وَماته پـه وَرځ دقیامت هغه سرې به وی چی پُرما یه په دنیا کبنی ډیر ډیر درودونه وئیلی وی،،

پـه روح البیان کبنی دفوق الذکر ایت پـه تفسیر کبنی داسی وَائ، «چی اهل تجَربه دعلماؤ او اولیاؤ څـلور زره (۴۰۰۰) مختلف درودونه جمع کړی دی دپاره د مختلفو مقاصدو، چی هر یو یـه تیر بَهدف دی» په شرط داخلاص اویقین»

قَوْلُهٗ عَلٰی سَیِّدِنَا، مِنْ سَادَ یَسُوْدُ سِیَادَةً وَسَیْدُوْدَةً، مهتر شدن، **پوه سَه:** چې مُراد د ضمیر متکلم مَع الغیر څخه یوازی امت محمدیؐ مراد نه دی بلکه ټوله افراد د نوع انسانی مراد دی ولې چې پـه صحیح حدیث کبنی راغلی دي، «اَنَا سَیِّدُ وُلْدِ اٰدَمَ وَلَا فَخْرَ»، **قَوْلُهٗ مُحَمَّدٍ** دالفظ مبالغه دیٔ د محمود،،

حِکمتِ اِلٰهی

پـه هغه زمانه کبنی چی آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وسَلم د رحِم دمور چې «اٰمِنَه» یه نوم وو دنیاته تشریف راوړی هغه زمانه توره دوره د جاهلیت وَه چې عمومی نومُان دهغی زمانی، عمرو یا بکر یا عبدالعزی یا عبد المناف وامثالها» به پر ژامنوا ایښودل کیدَل خدائ د عبدالمطلب چې د عَلیه السلام نیکه دی یو داسی مبارک نوم پـه زړه کبنی ور واچوه یعنی محمَّد چې دورو ستـه حالاتو سرو د آنحضرتؐ ډیر موافق دی،

قَوْلُهٗ خَاتَمُ، الخاتم ما یُخْتَمُ بِهِ الشَّیٔ یعنی انبیاء عَلیهم السلام پر آنحضرتؐ ختم سوه. ورو ستـه تر ده هر څوک چې دعوی د نبوت کوی هغه کاذب اود جال او کافر مطلق دی

فـائدَه: پـه پاکستان کی چی دین اومذهب اوقـلم اوویـنا آزاد دی، اوډ ځنه تر جو ریدو دپاکستان د پنجاب پـه علاقه کبنی یو سَرې پـه نامه د غلام محمد پیدا سوی وُو،

چې ختمِ نبوت د آنحضرت ﷺ په زمانه اوځان په هم نبي صاحب الوحي باله چنانچه دهغه
دوچې کتابونه اوس هم په پاکستان کی موجود دي.
دی سرې په کُهمك دانګریزانو چې دوی ګرده عُمر د مسلمانانو څخه احساس دخطرکوی» او
چې دوی کارنامې دحقیقي مسلمانانو د تاریخ په پاڼو کښې ؤیلی دی: نو ګرده عمر په مسلمانانو
کی رخنه او شګاف پید اکوی.
خوانګریزانو غُلام محمّد قادیانی ته لوی مالی کهمك ورکاوه اوده ته تحفظیه کاوه حتی چې دی
ملعون کافر لوی شهرت اوډیر اتباع په لاهور او پنجاب کښې پید اکړه چې د قادیانانو په
نامه تراوسه یادیږی. په مقابل کی دهغه مسلمانانو د ختم النبوۃ په نامه اداره قائمه کړه او
پر غُلام محمد اوده پر تابعانو یې متفق القول فتویٰ د کفر صادره کړه. لکن سره د هغه قادیانی
مذهب تراوسه چلیږی او خپل دعبادت ځایونه په هر ښار کښې لري. او مقابله تراوسه ۱۴۲۱ هجری
پورې جاري ده «که څه غلام محمّد ملعون خود وخت مړ دی. لکن پر ځای یې بشیراحمد چې دده
زوی دی چې فعالیت کوی»

د غُلام محمّد مرګ

دی دغولو کولو دپاره دغولو پرعمیق ځای ناست وو، تر که چې په ټوله پاکستان کی دغه ځاهان رواج
چې ناپېره د ځاسره ونړیدی او غلام محمّد ؤځاه ته ولویدی» او دهغه غولو په ځاکی دی مردار
مړ سو» وَذٰلِكَ جَزَآءُ مَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فِی الدُّنْیَا۔ وَاَمَّا عَذَابُ الْاٰخِرَةِ لَهُمْ فَهُوَ اَشَدُّ وَاَبْقٰی،

قوله: اَلنَّبِیِّیْنَ: دا لفظ جمع د نبی ده او نبي هغه انسان دی چې خدایٔ د خپلو احکامو تبلیغ
او رسولو دپاره انسانانو ته رالیږلی وی: او په ورسره معجزو سره د ده دنبوت تائید کړی
وی که نوی کتاب ورسره وی او که نه وی»
او رَسُوْل، په عربي لغت کی پیغام وړونکی ته وائی. او په شرع شریفه کی بعض عُلماء وائی
چې رسول او نبی یو معنیٰ دی. لکن حق دا دی چې رَسُول تر نبی خاص دی ولې چې رَسُول
هغه نبی دی چې نوی کتاب او دین ورسره وی،
د درویش ایوبي په عقیده دغه مذهب د احادیثو مبارکه سره وو برابر دی: ولې چې په صحیح حدیث

کښی راغلی دی» چې یو ځای د آنحضرت صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې انبیاء علیهم السلام
څو دی! آنحضرت ﷺ جواب ورکړی چې یو لک وڅلیروېشت زره دي. هغه سړي پوښتنه
وکړه چې رسولان په دوی کی څو دي! آنحضرت ﷺ ورویله دري سوه او دیارلس: ۳۱۳
سوال! په حدیث مبارك کی راغلی دی چې کتابونه دخدایٔ یوسل او څلور دی ۱۰۴ نو څرنګه
په یوسل او څلور پر ۳۱۳ تقسیمیږی» جواب: مولی خیالیؒ په حاشیه کښی د شرح العقائد
وائی. چې بعض د دغو کتابو مکرر نازل سوی دی تر که چې سورة فاتحه دوه وار نازله سویده
كذا في الحديث النبوي» نو په دې ترتیب دغه ۱۰۴ کتابه پر ۳۱۳ رسولانو نازل سوی دی:
فائده: اول د انبیاء علیهم السلام آدم ابوالبشر دی او اخیر دنبیانو محمد خیر البشر دی
علیه وعلیهم الصلوٰة والسلام:
مسئله: د انبیاء علیهم السلام د شمیر تعیین د سړي نه کوی ولې چې په حدیثو مبارکه
ووکی اختلاف دی بلکه یادی داسی وائی چې پر ټولو انبیاء علیهم السلام هر څو چې دی زما ایمان دی.
او یا دِ داسی وائی چې زه یو لك څلیروېشت ز/ ۲ زیا تو کم پیغمبران منم»
مسئله: دین محمدی صلی الله علیه وسلم د ټولو ادیانو ناسخ دی» او ټولی دینی لاری خدایٔ
جل جلاله بندی کړیدی بیله دین محمّد صلی الله علیه وسلم» سعدیؒ
محال است سعدی که راه صفا: توان رفت جز در پی مصطفیٰ» د آنحضرت صلی الله علیه وسلم
نومان ډیردی» د دلائل الخیرات مطالعه کړی»
قوله وَعَلٰی اٰلِهٖ آل د علیه السلام بعض عُلماء وائی چې اهل بیت د ده ﷺ دي» یعنی د کور
انسانان» چې امهات المؤمنینؓ یعنی د آنحضرت ﷺ کور والاچې د ټولو مسلمانانو مندی دي
او د علیه السلام لونړی دیؓ او خادمان د ده مبارك» او بعض علماء وائی چې آل د علیه السلام
اقرباء نسبی د علیه السلام دی په شرط د ایمان» یعنی اولاد د علیؓ او عقیل او طالب دی» تر ورځې
پورې د قیامت» او بعض دا وائی چې آل د نبی علیه السلام هر مسلمان ترڅو چې تقوی دار
وی» کما ورد فی الحدیث النبوی» كُلُّ مُؤْمِنٍ تَقِيٍّ نَقِيٍّ فَهُوَ آلِيْ »
قوله وَصَحَابَتِهٖ» صحابه جمع د صاحب دی یعنی ملګری» او په شرع شریفه کښی صحابی

هرهغه انسان مُسلمان دی چې په وخت کښې داسلام په آنحضرت م لیدلی وي او یا یې دعلیه السلام مجلس کړي وي، لکه عبد الله ابن ام مکتوم رض چې په سترګو ړوند وو، او پر هغه اسلام مړ وي، که څه هم یو ګړی یې ملاقات ورسره کړي وي، او بعض محدثان طول صحبت یعنی کم از کم ۲ شپږ میاشتی، او بعض محدثان روایت دحدیث هم شرط بولي، دملا علی قاریؒ شرح مشکوٰة، او مقدمه د بخاری شریف مطالعه کړی،

نادره خبره

پوه سه: چې په پښتو کښې حتی په علماؤ او د طلباء کښې دا رواج دی. چې استاذ ته یا مرشد ته یا بل محترم دینی عالم ته فلان صاحب، یا مولوی صاحب، یا فلان پیر صاحب وائي او سره دې چې صاحب په معنی لغوي چې ملګری ته وائي د تعظیم لفظ نه دی بلکه په عرف دعربو صاحب شاګرد ته وائي ـ نو پښتانه څرنګه دا لفظ د تعظیم په ځای کی استعمال وي، بلکه بعض عوام بلکه طالبان واستاد ته وائي، مولوي ساب، دا لفظ د سب څخه مشتق دی چې معنی یې بښکنځل دی، نو د ساب معنی بښکنځل کوونکی،،

پوه سه: چې د دی معمې حل دا دی چې دا لفظ په غیر کی دا صحابو رض دعلیه السلام صائب دی چې د صواب څخه جوړ سوی دی یعنی حق ته رسیدلی، او اصل یې صاوِبٌ وو پس له الف زائده څخه واو په همزه بدل سو، صائبٌ ځندی جوړ سُو او پر دی تقدیر دا لفظ د تعظیم دی استاذ یا شیخ یا بل لوی عالم ته ویل تعظیم دی، دا نوی فائده په یاد کړی او دا لفظ یعنی صائب تر استعمال لاندی ونسی، درولیش باګناه محمد عبید الله الایوبی السلیمانخیلی کندهاری غفرله البارکا

دَدُرودویلوپه باب کی پرزه پوری معلومات
اومسائل فقهیه

پوښتنه: ذکر یعنی نوم د الله ج یا کلمه طیبه افضل دی او که درود پر آنحضرت صلی الله علیه وسلم افضل دی: **جواب**: شاه انورشاه کشمیری المرحوم چې یو وخت په مدرسه کی د دیوبند صدر المدرسین وو او شیخ الحدیث وو او پر ترمذی شریف باندی

یوه لنډه او محقق شرحه یې کړیده، داسی فیصله کړیده چې د پاره د امید د شفاعت نبوی په ورځ د قیامت درود ویل بهتر دی، او د پاره د مغفرت د ګناهو د جانب څخه د رب العزت ذکر افضل دی"

په حدیث مبارك کی راغلی دی، اَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ، وَاَفْضَلُ الدُّعَاءِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ،

ابن حجرؒ په فتاوی حدیثیه کی داسی ویلی دی چې چونکه ذکر تر دعاء افضل دی نو کلمه توحید تر حمد ویلو افضله ده"

مسئله: چونکه شیخ او اجازه ور کوونکی د درود د آنحضرت صلی الله علیه وسلم دی. نو څکه اولیاء الله وائي چې د درود ویلو د پاره اجازه د پیر کامل نه غواړي. نو په درود ویلو سیله اجازی د شیخ هم خدای ته رسیږی. او آنحضرت م ته نږدی کیږی او برخلاف د نورو اذ کارو چې د هغو په ویلو کښې اجازه د شیخ کامل ضروری ده، ولې چې شیطان مداخله په کښې کوی خدانا خواسته چې د نفع پر ځای ضرر ور رسیږی، هکذا فی الصاوی شرح جلالین،

پوه سه: چې درود ویل په ټوله عمر کښې د مسلمان یو وار فرض عین دی، چې ورانده تیر سوه، او کوم وخت چې نوم د آنحضرت م په مجلس کی یادیږي، پر ویونکی او اوریدونکی پر درود ویل واجب دی دا مسئله هم مختصر ذکر سوه، لرلته دا زده کول په کار دی چې ویونکی په درود ویلو او اوریدونکی غاړي نه خلاصیږی. ـ دا ده قرآن عظیم الشان خاصیت دی چې سامع لکه لوستونکی دی.

مسئله: که چا د آنحضرت ص نوم وَوایه یا یې واوریدی مګر درود ویل یې هیر سوه نو دا درود د هغه په ذمه کښې پوردی هر وخت چې ور بیا دسی درود دې ووائي" ردمحتار،

د تعجب ځای دی، چې زمونږ پښتانه عموماً خصوصاً بعض واعظان او امامان د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د نام نامی چندانی احترام په درود ویلو سره نه کوی. او سره د دی چې په ترمذی شریف کی حدیث نبوی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم وائي چې بخیل هغه څوك دی چې زما نوم د ده په وړاندی ذکر سی او درود پر ما نه ووائي"

او ابن حجرؒ په درمنضود کی دا سی روایت کړی دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم وفرمائیل چی جبرئیل امین علیه السلام وویل چی هغه سړی د رحمت الهی د پر لری دی وی چی ستا نوم دده د مخنه یاد کړه سی او دی درود پر تا نه وَوَائی علیه السلام وَائی ما وویل امین،، ردمحتار،، حاصل دا چی درود په ویلو کښی فلاح د دنیا او اخرت سته ۔ او نه ویلو کی یه،، خسر الدنیا والاخرة دی،،

،، دُرود سُنت دئ،،

په اخره ناسته کی د ټولو لمونځو که فرض وی که سنت وی او که نفل ۔ او د نفلو په اوله ناسته کی هم سُنت دی،، وَالنَّاسُ عَن هٰذا غافِلون،، او د جنازی په لمانځه کی پس له دوم تکبیر نه

،، دُرود وَیل مُستحب دئ،، په دے لاندی ځایو کی:

۱ په شپه او ورځ کی د جمعی،، ۲ په وخت کی د داخلید و مسجد ته او یا د وتلو د مسجد نه. ۳ په روضه مقدسه مُعلیٰ کی د آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلکه بیخی د پر د پر دی وَائی ۴ پر صَفا او مروَه په وخت کی د سعی. ۵ په هره خطبه کی ۶ پس له اجابت د مؤذن. ۷ په اول او اخِر کښی د دُعا،، د دی وپاو راز دادے چی درود نبویؐ خو په دربار کی د خدائی قبول دی نو د رب جَل شانه د کرمه نه لیری نه ده چی د ما بین دعا د هم قبول کی ۸ پس له تلبیه نه ۹ د او دس تازه کولو په وخت کی ۱۰ په وخت کی چی په غوږ کی از انګه وَسی ۱۱ کله چی د سړی یوه خبره یا کار هیر سی درود دی ووائی ور په یاد به سی، وهذا من المجربات ۔ ۱۲ هر وخت چی وعظ ته کښینی یعنی وعظ شروع کوی ۱۳ هغه وخت چی مدرس درس شروع کوی خصوصًا د علوم دینی وو،، ۱۴ چی مبارک وَائی ۱۵ په اول او اخیر کی د تلاوت د قرٰان عظیم الشان،، ۱۶ چی استفتاء یا حدیث لیکی یا فتوی لیکی یا کتاب لیکی،، ۱۷ چی مرکه د نکاح یو ځای استوی ۱۸ د نکاح تړلو په وخت کی ۱۹ د مخه تر هر کار چی مقصود او شرعی وی،، ۲۰ په وخت د لیکلو د نامه د آنحضرت صلی الله علیه وسلم

دُرود وَیل مکروه دئ،،

۱ په وخت کښی د جماع کولو ۲ چی عورت غلیظه په ښکاره وی ۳ د پاره د خرید او فروخت او د سامان د رواجولو د پاره،، ۴ د تعجب په وخت کی ۵ چی نوک وَوَهی یا غوځارسی ۶ په وخت د ذبح کید و د حیوان،،

۶ په وخت کی د ارزمی ۷ بیله اخیری ناستی د لمانځه په بل ځای کی ۸ چی په درود سره په مجلس کی د غټ شخص یا سردار د پاره ځای غواړی،،

مسئله: درود شریف په هر حالت کښی بلا کراهته روا دی .. حتی په وخت کی د حدث یا جنابت هم روا دی،، کذا في رد المحتار،،

دَ اَخَبَرَهٔ هَمزَرۀ کَرَه

حضرة المولی البرسویؒ مصنف د روح البیان په تفسیر کی د دی ایت مبارک،، اِنَّ اللّٰهَ وَ مَلٰئِکَتَهٗ آه دا سی لیکلی دی چی درودونه څلور زره دی ۔ او په بل روایت کی دوولس زره دی،، عارفان،، او اولیاء،، او عاشقان د نور محمدیؐ شرقًا وغربًا وجنوبًا وشمالًا یو درود په ما بین د ځان او د روح مقدس مطهر نبوی سبب د رابطهٔ روحانی ګرځوی ۔ او د قسم قسم امراض ظاهره او باطنه یو درود په تجربه رسولی دی،، او رقم رقم فائدی تری نه اخستی دی چی د هغو ټولو درودو، او د هغو د خواصو او فائدو ټولو بیانول د طوق نه د قلم د عاصی پوره نه دی. او د هغو ټولو بیانول لوی کتاب او دفتر غواړی ۔

لکن درویش به د ګرانو ورونړو او خویندو د پاره لبعض درودونه وړاندی کړم، شاید بعض محبان د آنحضرتؐ او په اورسوی عاشقان د آن سرور کائناتؐ ګټه څندی وَاخلی او د ذات انور نبویؐ سره په رابطه حاصله کړی،،

درویش وائی چی د پاره د دفع د ټولو غمو او مصیبتو او د جلب د ټولو منفعتو په تجربه د اولیاء اللهؒ رسیدلی درود هم دادی: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اٰلِ سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلٰوةً تُنْجِیْنَا مِنْ جَمِیْعِ الْاَحْوَالِ وَالْاٰفَاتِ وَتَقْضِیْ لَنَا بِهَا جَمِیْعَ الْحَاجَاتِ، وَتُطَهِّرُنَا بِهَا مِنْ جَمِیْعِ السَّیِّئَاتِ، وَتَرْفَعُنَا بِهَا اَعْلَی الدَّرَجَاتِ، وَتُبَلِّغُنَا بِهَا اَقْصَی الْغَایَاتِ مِنْ جَمِیْعِ الْخَیْرَاتِ، فِی الْحَیَاةِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ دا درود په شبانه روز کی کم از کم پنځه واره وائی، به همیشه تو ب سره بی د دنیا او اخرت فائدی تر لاسه کړی ۔ ان شاء الله العزیز،،

شیخ اکبر محی الدین ابن عربیؒ وائی چی دا درود د لیوی خزانی نخه د خزانو د عرش الرحمن دی او ډیر سابع التاثیره دی، او د غه رنګه امام جزولیؒ او شیخ بونیؒ د دی درود مبارك په سوو فائدی بیان کړی دی، او صاحب الاسرار د دی درود په فوائدو کښی ډیر مفصل بیان کړی دی.

د حضرت جابر بن عبد اللهؓ نخه روایت دی چی حضور اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمائیله که یو چا پر ما هره ورځ سل واره درود وواییه، یعنی هر درود چروی، خدای پاك به پوره کړی د هغه سره سل کاره، او ۷۰ یا په آخرت کښی او ۳۰ یې په دنیا کی، او په یوه بل روایت کی داسی راغلی دی، که څوك درود ووائی پر ما هره ورځ ۵۰۰ واره، یعنی که پر یوه ځای وی او که جلا جلا مسکین به نسی ابدًا. او د غه رنګه د نبی علیه السلام نخه روایت دی چی زه حبیب یعنی دوست د خدائی یم، او پر ما درود ویونکی زما دوست دی، نو که څوك غواړی چی زه حبیب سره د حبیب یعنی خدای پاك، نو درود دی ډیر ووائی پر حبیب حضرت الامام جلال الدین سیوطیؒ وائی چی دا احادیث ټول صحیح دی.

او دیؒ وائی: چی په تحقیق سره درود ویل پر سردار دو عالمؐ باندی سبب د ډیروالی د رزق دی. او سبب د ډیریدو د برکت دی په مال او عیال او تجارت کښی. او په درود ویلو سره لوی لوی حاجتونه د سره کیږی، او غمونه، فکر خرابی، وسواس دفع کیږی.

جلال الدین سیوطیؒ زیاته کړیده، چی دا ټول خبری په تجربه او مشاهده رسیدلی دی او درود ویل پر آنحضرت صلی الله علیه وسلم واسطه کول. په ټولو جائزو کارو کښو او مهماتو کی، د ټولو علماوو که متقدمینؒ دی او که متاخرینؒ بلکه په پیریانو او ملکوکی قدیم رواج دی، درویش وائی چی امام سیوطیؒ په دی باره کښی لوی تحقیق کړی دی او ډیر اوږده اولسه حدیثونه یې روایت کړی دی، زمونږ د اهل سنتو عقیده د ازده چی اصحاب کرامؓ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ټول عادلان دی. او د امت محمدیه غوره او بهتره کسان دی هیڅ صحابیؓ ته مونږ بد نه وایو لکه معتزله او خوارج او شیعه گان چی بعض صحابه وو ته بد نسبتونه کوی حتی پر بعض اصحابو د کفر ټا فی هم لګوی، العیاذ بالله

البته مونږ عقیده لرو چی د ټوله امت افضله بلکه د ټولی نوع انسانی بیله انبیاءؑ افضل ابو بکر الصدیق دی رضی الله تعالیٰ عنه، او بیا عمر بن الخطاب دی رضی الله تعالیٰ عنه او بیا عثمان بن عفان دی رضی الله تعالیٰ عنه او بیا علی بن ابی طالب دی رضی الله تعالیٰ عنه چی ود ې څلورو نفروته خلفاء راشدین وائی.

پوښتنه: تا په د مخه کښی د پیر کامل ذکر وکړی د پاره د اجازی دا ذکارو نو زمونږ پوښتنه داده چی پیر کامل څه نخښی او علامی لري او که په صرف دعوه سره سړی پیر کامل جوړیدای سی! **جواب**: هو پیر کامل خپل ماهیت او معنیٰ لری هغه دا چی پیر کامل هغه څوك دی چی عقائد یې د اهل سنتو وی. او د هر بدعت نخه خلاص وی او د شریعت مطهره په ټولو معناوو پابند وی. او حتی الامکان ټوله امور شرعیه پر ځای کوی. او په مباح شهواتو کښی هم ډیر غرق نه وی، پیری په نسب نه ده لکه د اوس عصر د عوامو چی زعم باطل دی.

یعنی چی د چا پلار بنه دیندار مبارك سړی وو، نو زوی یې هم پیر کامل دی که څه هم فاسق فاجر بی لمانځه، بږ رخریلی، سګوان وی، حتی چی عوام د د غسی فاسقانو پیرزاده ګانو هم احترام کوی او هم یې مریدان کیږی.. بعض عوام د پیرزا د ګانو په تعریف کی وائی، د بنو غو بنو بنه بنورو وی، جواب، هو لکن چی په بنورو وا مرداری نه سی ګڼه - سه بیت: پسر نوح با بدان بنشست ؛ خاندان نبوتش گم شد.

قوله الطاهرین آه ای من العقائد الفاسدة، د عقائدو فاسده وو نخه او د اعمال خبیثه وو او ناروا عملو نخه ټوله پاك وه.

سوال جواب طلب

تا سو اکثره د غه مسئلی او فوائدی چی تر اوسه تا سی ذکر کړیدی د قدوری په شرح پښتو کی چی د نور الایضاح تر شرح چی د مخه تا سو تصنیف کړي وه ذکر کړیدی نو په دي شرح د نور الایضاح کی وراوړو ته څه ضرورت وو... بلکه باید چی په مشترکه...

مسائلو اوفوائدو کښي موشرح قدوري ته صفحه بنده حواله کړي وای نو دا شرح به نړ
اوږ دیدلای **جواب**: علامه تفتازاني پر تلخیص دوی شرحې کړي دي چې یوه شهره
د مطول په نامه یادیږی او بله شرحه یه مختصر المعاني بولی نو د غه جناب پر دې کي
غرض وو او سره ددې چې مشترک بیانات په دواړو کښي ستـه.
دد رولیش غرض دادی چې طالب علم ته دحوالی په سبب دقت په پید اکولو کی د شرح
قدوري پیښ نه سی، بلکه هرڅه مضمون چې وي په دې شرح کښي زده کړي: او بل سبب
دادی چې چونکه قدوري که څه هم په فقه حنیفی کښي لوی قدر لري او محقق کتاب دی لکن
چونکه په سبق کچنیانو ویل کیږی، نو د طالبانو چې ونانته یوڅه والی دقدوري و
درسولو ته میل نه لري، نو وشرحې ته دهغی به څه میل ولري، بخلاف د نور الایضاح چې
هغه مسلم مغلق کتاب دی چې طالبان بلکه امامان یه په حل پسې سرګردان دي،
نو چې دوی واوري چې پر نور الایضاح پښتو شرحه سویده نو هغه شرحه په مینه مینه
لاس ته راوړي، نو دارولیش مسائل او فوائد د شرح دقدوري په دې شرح کښي هم ذکر کړه
تاچه طالبان دهغو سپیڅلو فوائدو څخه محرومه او بې برخې پاته نه سي.
وهذا نتیجة غایة شفقة العاصي معهم، والله الموفق.

مصنفؒ وئیلی دی **قَالَ الْعَبْدُ الْفَقِيْرُ اِلٰى مَوْلَاهُ الْغَنِىْ اَبُوالْاِخْلَاصِ**

ترجمه: وئیلی دی فقیر یعنی محتاجه و بادار ته خپل چې مراد خدائ دی، هسې خدای چې غنی

حَسَنُ الْوَفَائِیُّ الشَّرُنْبَلَالِیُّ الْحَنَفِیُّ

یعنی بې پروا او غیر محتاجه چا ته، چې پلار د اخلاص دی چې حسن یې نوم دی او وفائی دی دا یې تخلص دی.
او منسوب وشرنبلال ته چې دا یې وطن دی. او حنفی مذهبه دی.
پوه سه: چې فقیر په لغت کی هغه چا ته وائې چې مال نه لري نو چونکه فقیر په دې معنی
وصله ته حاجت چې، الیٰ دی نه در لودی ددې سببه علماؤ دلته دفقیر ترجمه په محتاج کوی

چې هغه بیا، الیٰ، غواړی»
قوله الیٰ مولاه: پوه سه چې مولا په ډیرو معناوو کښي په عربي کی استعمالیږی
لکه د مربي مالک او خودِ مربي ته هم وائي. او د اکازوی ته هم مولا وائي، خودلته
په معنا د بادار دی او حقیقی بادار د ټولو مخلوقاتو پوازی او یوازی خدای پاک دی جل سلطانه.
قوله الغنی: غنی په عرف کی د فقهی شریفې هغه چا ته وائې چې یو نصاب د نصابو
د زکوة لري. او په لغت کښي ضد د فقیر دی، او غنی کامل خدای پاک دی وبس:
قَالَ اللهُ تَعَالٰى: وَاللهُ الْغَنِىُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ، خدائ دی غنی مطلق چې نه په ذات
او نه په صفاتو کښي او نه هم په افعالو کښي چاته محتاجه دی. او تاسی ټوله فقراء او محتاجه
یاست هم په ذات کی او هم په صفاتو کښي او هم په افعالو کی»
طحطاوی په شرح کښي د مراقی الفلاح، چې مختصر شرح د نور الایضاح ده منل، په نسبت
کی د شرنبلالی داسی وائي، چې مصنف په اخیرکی د رسالی دده چې، دُرَرُالکنوز یه نوم دی
داسی وئیلی دی چې د الفظ شائع دی یعنی شرنبلالی» او اصل لفظ، شبرابلولی، دی ولی
هغه قریه چې په سواد مصر کښي واقع ده او مصنف هم د هغی قریې دی نوم یې شبرالوله
دی» **قوله**»
الحنفی، یعنی په مذهب د امام اعظم سراج الامة ابوحنیفهؒ دی، **پوه سه**
چې نسبت وه ابوحنیفه ته په حذف دجزء اول دی، او تاء د تانیث کیږی» اما بعض علماء
د جهت د کثرت استعمال لفظ د «یا»، هم حذفوی لکه مصنف چې حذف کړیده» او
بعض علماء یې په اثبات دیاء وائې یعنی حنیفی» مصنف وئیلی دی

اِنَّهُ الْتَمَسَ مِنِّىْ بَعْضُ الْاَخِلَّاءِ عَامَلَنَا اللهُ وَاِيَّاهُمْ بِلُطْفِهِ الْخَفِىِّ

ترجمه: چې په تحقیق سره خواهش او طلب وکی زما څخه بعض دوستانو چې خدائ دې
معامله وکړي زمونږ او د دوی سره په مهربانۍ خپله چې پټه ده»
قوله انّه» دا مقوله د قال ده، او ضمیر یې د پاره د شان دی،

قوله اِلتمس آه اهل عربیت او اهل اصول وائی، چې څوك طلب دیو کار وکی د بل سړی څخه او دی ځان پرهغه لوړ بولي هغه طلب ته اَمَر وائی لکه چې باداروَمریي ته وَوائي اِفعَل کذا، یا یو حاکم وعسکرته وَوائی اِفعَل کذا، او که طالب ځان برابر باله د مامور سړهغه ته التماس وائي، لکه یو لندیوال وَبل ته وَوائی چې دا او به حوړا کړه، او که طالب ځان عاجزه او خوار کړي هغه طلب ته دعا وائی، لکه چې یو بنده خدای ته وَوائی، اَللّٰهُمَّ اغفِرلِي ذُنُوبِي وَارزُقنِي وَاجبُرنِي وَغَیرذالِكَ، قوله الاخلاء، جمع دَخلیل دَه، لکه اَحبّاء جمع دحبیب ده یا اطباء جمع د طبیب ده او د خلیل معنیٰ دوست برگزیده یعنی چې دوستی یې د نفاقه خالی وی،

قَوَلهٔ عَامَلنَا اللهُ آه پوه سه چې عامِل باب د مفاعله دیٔ، چې عَمَل د دواړو طرفو څخه غواړي، لبعض عُلماء وَائي چې دا باب دلته په معنیٰ د مجرد دیٔ، چې عمل دی، یعنی خدایٔ د مونږ سره عمل وکړي په لطف سره لکن سره د مبالغی کذا قال الرضیؒ، او بعض علماء وائی چې باب د مفاعله دلته پرخپل معنیٰ جاری دی، ولې چې دا باب صرف اشتراك په مصدر کی چې عمل دی غواړي که څه هم نوع د عمل یې مختلف وی، نو معنیٰ دا سی دَه چې خدایٔ دِ عمل د مغفرت وکړي چې زمونږ دخوا عَمَل د معصیت وی، او خدایٔ د عَمَل دا د جنت وکړي چې زمونږ دخوا عمل سَبب د دوزخ وی، وَعَلیٰ هذا القیاس غیره من الاعمال

قَوَلهٔ بلُطفِهِ، د لطف معنیٰ مهربانی ده که څه سبب یې نه وی قَوَلهُ الخَفِيِّ، اگرچه د خدایٔ لطف جلی او خفی دواړه سته لکن لطف جلی هغه دی چې ظاهري سبب وَلري، او لطف خَفی هغه ته وَائی چې بیله کومَه سَبَبه وی یعنی بیله کم سَببه خدایٔ پر خپل بنده لطف او مهربانی وکړي، او بعض عُلماء وائی چې لُطف جلی د خدایٔ په نعمتو سره د دُنیا دی، او لطف خَفی د خدایٔ په نعمتو ابدی وو سره د اخرت دَی،

فائده: چونکه لطف خفی د خدایٔ په هره معنیٰ وی تر لطف جلی فضیلت لری نو ځکه مصنفؒ طلب د لطف خفی وکړیٔ،

«کتبه ورتبه فضل الحق حقانی غفرله الباری»

مصنفؒ وَئیلی دی

اَن اَعمَلَ مُقَدِّمَةً فِی العِبَادَاتِ تُقَرِّبُ عَلَی المُبتَدِی

ترجمه: د دی التماس یې وکړي چې زه عمل وکړم، یعنی تصنیف کړم یو مقدمه په عباداتو کی هسی مقدمه

مَا تَشَتَّتَ مِنَ المَسَائِلِ فِی المُطَوَّلَاتِ

چې نږدی کړي وَه مبتدی ته یعنی نوی زده کونکی د فقه هغه مسائل چې پراگنده او پاشلی دی په لویو او غټو کتابو کښی یعنی د فقه شریفی،

قوله اَن اَعمَلَ آه دا لفظ مفعول د اِلتمس، دیٔ: عمل خو یو عَام لفظ دی لکن په قرینه د مقام مراد ځنی تصنیف کول دی، تنبیه: مصنفؒ د عمل لفظ مختاره کړي دی د دی سببه چې تصنیف یو عَمَل دی، فقهی قَوَلهُ مُقَدِّمَةً: د مقدمی معنیٰ هغه ډله ده چې د مخه تر نورو وی، لکه مُقَدِّمَةُ الجَیش، چې تر عمومی لښکر د مخه تلونکی ډلی ته وائی، مصنفؒ دا خپل کتاب ته مقدمه وویـله اشاره یې وکړه چې دا کتاب باید تر نورو مطولاتو د فقهی مخکښی د زده کړي په میدان کی ودرَول سی، تا چې هغو ته لاره خلاصه سی،

قَولُهٔ فِی العِبَادَاتِ، عبادت هر هغه عمل ته وائی چې رب جَل وعلا ته تقرب په کیږي که فرضی وی او که واجب وی او که سنت یا مستحب دی:

په دی کښی مصنفؒ د اول الامر څخه متعلم ته اطلاع وَرکړه چې د منهیاتو لکه زنا، لواطت وغیرها د ده په دی کتاب کی نسته، قَوَلهُ تُقَرِّبُ آه دا صفت د مقدمة دیٔ والتقریب معناه نزدیک گردانیدن،

قَوَلهُ عَلَی المُبتَدِی، اگرچه د تقریب صِله خو د اِلیٰ، لفظ راځی کما فی تَقَرَّبتُ اِلَیهِ، لکن حروف صله یو د بَل په ځای کی بی انکاره دچار اتلای سی، کما فی التلویح، وحاصل کلام المذکور دا دی دا کتاب یعنی نور الایضاح د عَباداتو په باره کښی هغه مسائل مهمه چې په لویو کتابو کښی پراگنده وی، ومُبتدی ته د فقهی جمع کوی گویا

دریاب پہ کوزہ کښې جمع کوې، مصنفؒ ویلي دي

فَاسْتَعَنْتُ بِاللّٰهِ وَاجَبْتُهُ طَالِبًا لِلثَّوَابِ

ترجمہ: پس ما کهمك او توفیق وغوښتې د خدائ څخہ۔ او ما قبلونہ د هغو د التماس وکړه په داسې حال کې زه غوښتونکې د ثواب یم د رب العباد څخہ۔ یعنې ریا او سمعت چې د عمل خیر لغوکونکي دي زما مطلب نہ دي» مصنف ویلي دي

وَلَا اَذْكُرُ اِلَّا مَا جَزَمَ بِصِحَّتِهٖ اَهْلُ التَّرْجِيْحِ مِنْ غَيْرِ اِطْنَابٍ

ترجمہ: او زه نه ذکر کوم په دې کتاب کې مګر هغه مسائل چې یقین کړیوي اهل الترجیح په صحیح والي سره د هغو مسئلو او د اجمع د مسئلو مې کړیده بیله دراز والي» یعنې چې اوږدې خبرې او مسائلي زده کړه یه پرمبتدیانو تکلیف دي۔ «مصنفؒ ویلي دي»

وَسَمَّيْتُهُ نُوْرُ الْاِيْضَاحِ وَنَجَاةُ الْاَرْوَاحِ

او ما نوم کښېښو پر دغه کتاب، «رڼا د پاره دپاره دایضاح د مسائلو فقهیه وو۔ او نجاة ورکوونکې دي روحانو ته د طالبانو د فقهې د تاریکې څخہ د شك او د جهل»

وَاللّٰهُ اَسْئَلُ اَنْ يَّنْفَعَ بِهٖ عِبَادَهٗ وَيُدِيْمَ الْاِفَادَةَ

او خاص د خدائ څخہ زه سوال کوم د نفع ورکولو په دې کتاب سره وبندګانو ته د خدائ او د همیشه فائدې رسولو د دې کتاب»

فائِدَه: د درویش عقیده داده چې د مصنفؒ دغه خواست خدائ قبول کړیدی ولې چې په ټوله اسلامي نړۍ کې او په ټولو مدارسو دینیه وو کې د نور الایضاح تعلیم او تعلم کیږي» پوښتنه: چې ضمیر د «سَمَّیْتُهٗ» راجع دی و «مقدمة» ته لکن په تاویل د کتاب ولې ضمیر مذکر دی او لفظ د «مقدمة» مؤنث دی» او تقدیم د مفعول د «اَسْئَلُ»

چې لفظ د «الله» دی دپاره د حصر د سوال دی پر جناب الهی او لفظ د «اَنْ» په «اَنْ يَّنْفَعَ» کې مصدریه دی ای «اَسْئَلُ النفع» او لفظ د «يُدِيْمَ» عطف دی پر «ينفع» ای «ادامة الافادة»

درویش محمد عُبَیْدُ اللّٰهِ الاُمُوْلِيّ الکندهارِي وائې چې څرنګه چې مصنفؒ په متن کې لفظ د اهل الترجیح استعمال کړي نو زه مجبوره یم چې طبقات، او اقسام د فقهاوو د مذهب درو ښیم، تا چې معلومه سي چې اهل الترجیح کوم ته وائي:

دَفقهاوو طبقات او اقسام

نو واوره!

چې د رد محتار په $\frac{71}{72}$ کې وائې چې اوله درجه او طبقه د **مُجْتَهِدِيْن فِي الشَّرع**» یعنې چې په شریعت محمديؐ کښې مجتهدین وي» لکه څلور امامان رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ۔ یعنې سَیِّدُ الائمة ابو حنیفهؒ» او حضرت الامام مالكؒ، او حضرت الامام محمد بن ادریس الشافعيؒ، او حضرت الامام احمد بن حنبلؒ او دویمه طبقه د **۲ مجتهدین فِي المذهب** یعنې مجتهدین د مذهب حنیفي لکه» قاضي ابو یوسفؒ۔ او امام محمدؒ۔ او هر هغه څوك د شاګردانو څخه د حضرت الامامؒ چې وي» چې قادر وي پر راایستلو د احکامو د فقه شریفي د څلورو دلائلو څخہ یعنې قرآن عزیز، احادیث نبویه۔ اجماع د مجتهدینو او قیاس، لکن د هغو قوانینو سره برابر چې استاذ د دوي یعنې ابو حنیفهؒ ود دوي ته وضع کړيوي که څه هم په بعض فروعیه احکامو کښې د حضرت الامامؒ څخہ مخالفت وکړي»

او دریمه طبقه او درجه د **۳ مجتهدین فی المسائل**» ده یعنې هغه مسائل چې د صاحبِ المذهب څخہ په هغه مسئله کې کومه تصریح نه وي موجوده» لکه خصافؒ، ابو جعفر الطحاويؒ ابي الحسن الکرخيؒ، شمس الائمة الحلوانيؒ، شمس الائمة السرخسيؒ، فخر الاسلام علي البزدويؒ، فخر الدین قاضیخانؒ او نور د دوي امثال، نو دغه ډله د مجتهدینو په مسائلو کښې نه په اصولو کښې او نه په فروعو کې مخالفت کوي د خپل صاحب المذهب.

بلکه صرف د هغو مسئلو چې نص د صاحبُ المذهب نه وی جواب موافق د اصولو سره د صاحب المذهب کولای سی ، څلورمه درجه او طبقه دَ ،

۴ اَصحَابُ التَخرِیج. بُولی یعنی په مُقلدانو کی د مذهب هغه کسان چې په هیڅ نوګه پر اجتهاد قدرت خو نه لري ، لکن په سَبب د حفظ کامِل د اصولو د مذهب دوئ قدرت لري چې تفصیل دَیو قول مجمَل د صاحِب المذهب دی وکړی چې هغه قول دوه جهتَ لری نو د یوه جهته تعیین یه دوی کولای سِی ، لکه په هدایه کښی چې وَائیُ ،، هذا عَلیٰ تخریج الکرخی ،، او یا داسی وَائیُ داقول بناء دی پر تخریج درازیؒ :

او پنځمه درجه او طبقه ده د ، ۵ اَصحَابُ الـتَرجِیح : د مقلدینو څخه د مذهبَ ، چی د هغوشان دادیُ چې یوه روایت ته پر بَل روَایت تفضیل وَرکړی ، لکه چی د هغه کسان ووائیُ ،، هَذا اَوُلیٰ یا هـذا اصح روایۃً یا هذا اَرفق با الناسِ ، دد بې زیاتی څخه دی ابوالحسن القدوریؒ ، او صاحِبُ الهدایۃ وَامثالهما ،

او شپږم طبقه دَه د ۶ مُقـلِّدینُ فی المذهب ، دَه ، چی دوی تمییز کولا ی سِی دَقوی او داقوی او د ضعیف ، او فرق کولای سی د ظاهر الروایۃ د نادر الروایۃ څخه لکه صاحبُ الکنز صاحب المختارُ صاحبُ الوقـایۃ ، وصاحِب المجـمَع او نورا صحاب المتون المعتبرۃ دمتأخرین څخه د حنفیانو ، او د دوی حال دادی چې اقوال مردودۃ یا روایات ضعیفه نه نقل کوی

او اومه درجه او طبقه دَه د ،

۷ مُقـلّدین محض ، چی هغوی پر هیڅ شیُ د مذکوره کارو قدرت نه لری لکه زمونږ د زمانی عُلماء ، نو د هغوی شان دادی چې د مذهب کتابونه به مَطالعه کوی او بیا به موافق د هغو سره حکم او فتوٰی ورکوی :

شِکایَت زمونږ د زمانې بعض علماء چې خولګ دیوی مسئلی پوښتنه څُنګ وکړی نو څه هم وُده نه په صحیح توګه حکم نه وی معلوم خو بیا دَځپلی خیتې څخه یو څه وَرته وَائیُ - او دا نه ورته وائیُ چې په دی مسئله زه نه یم خبر او دا هم نه کوی چې پر بل یو عالم چې د ده څخه هم سَل په سَل کی یقین وی ، چې هغه

عالم ترما په احکامو د فقهی خَبردی حواله دی وَرکړی - یعنی چې ورته ووائیُ چې زه خو نه یم په دی حکم خبر ته فلانی عالِم ته ورسه چې هغه تر ما په احکامو سِه خبردی ،

ولی چې په دوارو خَبرو کښی دده نفس اماره خواریږی - په اعتقاد کی د سائل - او دا تَوله تخِښنی د تکبر دی چې زمونږ په نفسو کې قرار نیوَلی دی ، مطلب دادی چې په او سنی عصر کی چې کم ملا دَامامت په محراب کښی وَدریږی هغه د خلکو په خیال کی داوَرکوی چې جامع العلومِ عالِم یم په عِلم کی چا ته د زده کړی ضرورت نه لرَم ،،وَالیَ اللّٰہ المشتکیٰ ،،

مصنفؒ وَئیلی دی

کِتَابُ الطَّهَارَات

پُوه سَه : چې مصنفؒ شروع د عبَاداتو په لمانځه سره وکړه ، د دې سَببه چې لمونځ متصل د ایمان سره ذکر سوی دی ، لِقَوُلِهٖ تَعَالیٰ : اَلَّذِیْنَ یُؤْمِنُوْنَ بِالْغَیْبِ وَیُقِیْمُوْنَ الصَّلٰوۃَ ، او لمونځ په وجوب کی هم اول واجب دی پس له ایمانه . ولی چې اول واجب شهادتین دی او دوهم لمونځ دی او بیا زکوٰۃ ، او لمونځ په افضیلت کی هم پس له ایمان څخه افضل عبادت دیُ - په دلیل د دی قول د عَلیہِ الصَّلوٰۃ وَالسَّلامُ : چې چا پوښتنه څُنګ وکړه ، اَیُّ الاَعمَالِ اَفضَلُ بَعَدَ الاِیمَانِ ، کوم عمل افضل دی پس له ایمان څخه ، قَالَ اَلصَّلوٰۃُ لِوَقتِهَا ،

لمونځ کول دی پر خپل وخت ، او بیا نو چونکه طهارت مِفتاح الصَّلوٰۃ کما وَرَدَ فی الحدیث ، یعنی شرط یه دی او شرط پر مشرُوط د مخه وی ، نو شروع څکه په تهولو کتابو کښیٔ فقهی د بیان څخه کوی ، درمختار ، رد محتار ،

وَاوَرَه : چې دکتاب لفظ مصدر دی په معنیٰ د جمع کولو ، نو کتابو ته چې کتابونه وَائیُ د دی جهته چې په هغو کښی جمع د حروفو او د کلما تو کیږی ، او په اصطلاح د فقهاوو او نورو یوه ډله د خبرو ده چې مستقله وی او پر ډیرو انواعو د مسائلو مشتمله لکه دا کتاب الطهارۃ ، چې پر طهارت د اوداسه - او پر طهارت د غسُل ، او پر طهارت

داوبو اوپر طهارت دخاوروچې تیمم دی مشتمل دی» اوګاهی دکتاب اطلاق داسې ځای هم کیږی چې په هغه ځای کی انواع مختلفه دمسئلو نه وی. اوبه باب یکښې وی اونه فصل»، لکه کتاب اللقطة، کتاب الأبق، کتاب المفقود» کذا قَالَ الطحطاوی

طَهارَت په زَوَرد طاء په معنیٰ دَنظافت دی» اوپه ضمه د طاء هغه اوبو دی چې پرې اوداسه یا ته سې». اوپه زیرد طاء آلة ته دَ پاکی وَائی لکه اوبه، خاورې قاله الطحطاوی

پوښتنه: چونکه طهارت اوپاکی شرط د لمانځه دی نو د هغه چا چې په قصد لمونځ بی اوداسه وکړی حکم به څه دی؟ ن دجبا

جواب: په سیر وهانیه کی وَائی: وَفِی کفُرِمَنْ صَلیٰ بِغَیْرِطَهَارَة مَعَ العَمَد خلف فی الروایات یَسطرو اوصاحب د ر مختار په صـ٧٥ کی داسې وَائی»، چې د دغه سړی کافر ګڼل روایت د نوارو دی. اوپه ظاهر روایت کی کافر نه دی، لکن دا خلاف هغه وخت دی چې داسړی چې لمونځ بی اوداسه کوی». دسببه دسستی یا جهل وی یعنی پر وجه د استخفاف بالدین اودا هانت په لمانځه یا د استهزاء او مسخرو پر طریقه نه. اوکه چیری پر دغو طریقویه لمونځ بی اودسه وکړی بیا هغه سړی کافر بالاتفاق دی

تنبیه: بعضی طالبان دیو چا دَ لمانځه پیسبنی کوی پر وجه د مسخرو او د خندولو د نورو طالبانو»، نو هغه کافر دی او چې پر خاندی هغه هم تولیه کافران ګرځی» مصنف وَئیلی دی:

اَلمِیَاهُ الَّتِی یَجُوزُ التَّطهِیرُ بِهَا سَبعَةُ مِیَاهٍ

هغه اوبه چې رواوی پاکول په هغوسره یعنی اودس کول غسل کول، کالی پریولل چې مړا روی اوه قسمه اوبه دی»، مِیَاهُ جمع د مَاءٌ»، مصنف وَئیلی دی»

مَاءُ السَّمَاءِ وَمَاءُ البَحرِ وَمَاءُ النَّهرِ وَمَاءُ البِئرِ

دآسمان اوبه یعنی دباران اوبه، اود دریاب اوبه، اود وَلی اوبه، اود څاه اوبه

وَمَاءُ ذَابَ مِنَ الثَّلجِ وَالبَرَدِ وَمَاءُ العَینِ

هغه اوبه دی چې دَ وِیلیدُو څخه دواوری پیداسی، اویا دویلیدو څخه دَ ږلیو پیداسی اواوبه دچینی» سَوال: مصنف یجوز وویل آه چې معنیٰ یه رَوا والی دی نوکه یو سړی د بل سړی په مخصُوصو اوبو سره اودَس بیله اجازی د مالِک تازه کړی دا تطهیر خو نه دی رَوا نوباید په دغه اوداسه لمونځ نه وی صحیح او صحیح دَ ئ. جوَاب: مراد دَ جوازه څخه صحت دی نو دغه اودس په مغصوبه اوبو سره صحیح دی اما روا اوجائز نه دَئ.

فائده: د صحیح عمل او د جائز څه فرق دئ! جواب: صحت دَعمل دا دی چې دَ شریعت دلاری سره برابر وی او جوَاز دعمل دا دی چې سبب د عذاب الهی وَنه ګرځی. نو دغه اودس په مغصوبه اوبو سره صحیح دی ولی چې په شریعت کښی بنو وَل سوی اوداسه پر طریقه دی اوجائز نه دئ. ولی چې تصرف په ملک کی دبل چا بی اجازه نا رَوا دی اوموجب دَعذاب الهی دئ:

فائده: مصنف تَصریح په ماء البحر سَره ددی سَببه وَکړه چې چا به توهم کاوه چې دَدریاب په اوبو به طهارت نه وی رَوا. وَلی په دی چې د هغو بدبوئی لکه لعض صحابه چې داغسی وَائی»، طحطاوی» په صـ١٩ دسیدٌ څخه داسې یو سؤال نقل کړی چې تولیه داوبو اقسام چې مصنف ذکر کړی مَاء السماء دی». نو وهغه نُورو اقسامو ته داوبو څه ضرورت ستّه» قَالَ اللهُ تَعَالیٰ: اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ اَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَکَهٗ یَنَابِیعَ فِی الاَرضِ» ترجمه: ته نه ګوری چې په تحقیق سره خدائ را نازل کړیدی»، د آسمان څخه اوبه بیا دغه اوبه رسولی دی چینی په مځکه کی» عینیٌ ددی سَوال جواب داسې راکړی دئ. چې دا تقسیم داوبو بناء پر عرف دخلګو دئ.

قَولُهٗ وَمَاءٌ ذَابَ آه. مراقی الفلاح او طحطاوی وَائی چې تخصیص په دَواوری او ږلیو وکړی له دی کبله چې یو قسمه قُدرتی مالګه ستّه چې په ترمی کنبی وَ زیږی اوپه دوبی کی منجمده کیږی.

نو په دغه ویلې سوی مالگه اوبو س غسل نه دی رَوَا البته د مرداری جامی یا بدن په پریولو یه رَوَا
قـولـهٗ وَمَـاءُ العَیْن آه مصنفؒ په شرحه کی ددی کتاب نُورُ الایضاح چی مَرَاقِی الفلاح
یه نوم دی وَائی: چی ماء العین چی طهارت په روادی هغه اوبه دی چی پر محکه بهیږي
اوکه نه بهیدلی نو حکم یه د حوض دی چی لس په لس گز کښي به وی - ورنه اودس
نه دی په روا مگر په لوښي یه وَاخلی اودس په تازه کړي: هذا حاصل کلامه .

قال المصنفؒ

ثُمَّ الْمِیَاهُ عَلٰی خَمْسَةِ اَقْسَامٍ

پس له دی اوبه پر پنځه قسمه دي. یعنی هر قسم یه خپل وصف خاص لکه چی بیان لری
بی راسی پوه سه: چی لفظ د ثم صرف د پاره د ترتیب فی الذکر دی » او دا تقسیم
د اوبو په اعتبار د اوصافو د اوبو دی - په اعتبار د ذات د اوبو نه دئ - م. ط،

طَاهِرٌ مُطَهِّرٌ غَیْرُ مَکْرُوْهٍ

یعنی په ذات کی پاکی، یعنی بل شئ پاکوونکی، که حدث حکمی وی اوکه نجاست ظاهري وي» یعنی استعمال یه مکروه نه وي،

وَهُوَ الْمَاءُ الْمُطْلَقُ

یعنی چی د اسی یوشی نه وی ورسره گډ سوی چی په هغه مُقید وَگرځي» م» فـائـده: اودس تازه کول او غسل کول په اوبو د زمزم روادی زمونږ په نيز بیله کراهته بلکه ثواب لا ډیر لری » لکن مصنفؒ د لبابُ المناسِك وَائی چی اودس تازه کول یا غسل کول په اوبو د زمزم هله مکروه نه دی چی سړي اودس لری صرف د پاره د تبرك په لمبیږي یا اودس تازه کوی» او نه بنائی چی بی اودسه سړي په هغو اوبو اودس تازه کړي یا جنب سړي دي په هغو اوبو غسل وکړي او نه دی هم استنجاء په وَهی» او نه دی مردار کالی په مینځی» او نه دی په نجس ځای کی استعمال وی»، ط»

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤلِّفِه وَ لِکَاتِبِه وَ لِلْمُؤمِنِیْن ط

ت لکن

وَطَاهِرٌ مُطَهِّرٌ مَکْرُوْهٌ

یعنی په ذات کی پاکی دی، د بل شی پاکوونکی وی اوکه خبث یعنی نجاست وی، یعنی استعمال یه مکروه وی لکن مکروه تنزیهي وی چی د امذهب د امام کرخیؒ دئ. ولی چی پیشی وغیره د نجس شیانو د خوړلو ځخه نه ساتی جان او فقیه ابو جعفر الطحاویؒ یه مکروه تحریمی بولی. علت یه نجاست د غوښو د هغو دئ.

وَهُوَ مَا شَرِبَ مِنْهُ الْهِرَّةُ وَنَحْوُهَا

او دا هغه اوبه دی چی پیشی چینګک څندی کړی،» یا مثل د پیشی لکه چرگه چی ایله وی،» یا مار یا موږک یا باز یا خرخك وَغیره من سباع الطیر»

فَوَائِدُ شَتّٰی

مراد د پیشی ځخه کورنۍ پیشو ده چی اهلی یه بولی،» ولی چی د وحشی پیشی پس خورده نجسه ده» لعدم الاختلاط مع الناس فلا عذر» او دا کراهت هم مذهب د امام اعظمؒ او د امام ابو یوسفؒ او امام محمدؒ دی په مذهب کی هیڅ مکروه نه بولی» او صحیح مذهب د امام کرخیؒ دئ. چی مکروه تنزیهي یه بولي» کما قال المصنفؒ فی المراقی،» او دا کراهت د استعمال د دغو اوبو هم هلته دی چی مآء مطلق وغیره موجود دی وی» او که هغه اوبه نه وی نو بیا هیڅ کراهت نشته» قاله الطحطاویؒ فی شرح المراقی»

وَ کَانَ قَلِیْلًا

او وی هغه اوبه چی پیشی وغیره خورلك څندی کړي وی لږ دی»، پوه سه: چی د لږ او ډیر اندازه به په وروسته کی راسی» اِنْ شَآءَ اللّٰهُ تَعَالٰی ،

وَطَاهِرٌ غَیْرُ مُطَهِّرٍ وَهُوَ مَا اُسْتُعْمِلَ لِرَفْعِ حَدَثٍ

او بل قسم اوبه هغه دی چی پاکی وی یعنی بل شی نه په مرداریږي مگر پاکوونکی د بل نه وی،» او دا هغه اوبه

دی چی استعمال سوی وی دپاره دپورته کولو دبی اودسیا »

اَولِقُربَةٍ كَالوُضُوءِ عَلَى الوُضُوءِ بِنِيَّتِهِ

اویادپاره دثواب لکه اودس تازه کول پس له اودس درلو ولو څخه په نیت داوداسه

پوه سه: چی رفع دحدث » اوقصد داستعمال » دپاره دثواب په ما بین کی عموم وخصوص من وجه

سره لری » ولی چی په داسی صورت کی چی محدث اودس تازه کړی » اوقصد داوداسه په

هم وی » نوبی اودسیا یه هم پورته سول او ثواب هم خدای پاك ورکوی » نو دواړه

سره جمع سول » اوپه داسی صورت کی سړی اودس لری » اوپه قصد اواراده اودس تازه

کړی » ثواب خوسته په سبب د نیت ، اورفع دحدث نه په کیږی ولی چی حدث

خوموجود نه وو ، نوبه پورته څرنګه سي »

اوکه سړی محدث وی ، اود تَبَرُّد (یخ والی) په قصد اودس تازه کړی » حدث خو به پورته

سو مګر ثواب به نسته لعدم النية » اوپه دی دروسره وصورتو کی اوبه مستعمل

ګرځی » اوکه چیری یوسړی چی اودس لری مګر په نیت د تبرد اودس تازه کړی »

نو هغه اوبه مستعملی نه دی . ولی نه ازاله دحدث پکښی سته ځکه چی اودس خو یه درلود

او نه ثواب په کښی سته ولی قصد او نیت داوداسه یه نه وو »

«فوائدشتّٰی»

قوله قُرْبَةٍ » قربت هغه فعل ته وائی چی خدائ پاك ثواب پر ورکوی بنده ته ، او د ثواب

مدار پر نیت دی ، لِقَولِه عَلَيهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ » اِنَّمَا الاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ » رواه البخاری وغیره

چی د دی حدیث مبارك ترجمه په نیزد حنفیانو » اِنما ثَوَابُ الاَعْمَالِ بالنیات » ده

قولهٗ كَالوُضُوءِ » پوه سه چی اودس پر اودس ، داسی ثواب لری چی په اول اودس

سره یو داسی عبادت وکړی چی تطهیر وهغه ته مشروع وی » لکه لمونځ یا مسحه

د مصحف ، اویا مجلس بدل کړی لکن نیت دقربت وکړی ...

اوکی مجلس بدل کړی او نیت دثواب یه په نوی اوداسه کښی نه وو » نو دا اسراف دی

اواسراف حرام دی . اواوبه هم مستعملی نه ګرځی . اوکه چیری مجلس یو وی اوپه

اول اوداسه یه کم عبادت نه وی کړی . نو په دوهم اوداسه کښی که څه هم نیت دقربت

اوثواب وکړی مکروه دی » ولی چی دا اسراف دی او اسراف حرام دی »

نومراد د کراهت څخه چی په بعض کتابو کښی د فقهی رائی کراهت تحریمی دی » ط »

سوال ! په ګنج کی وائی ـــ ورتوای خواجه برلب جوئ » نیست اسراف برجه میشوئی » نوکه یو

سړی دولی پرغاړه په نیت د وضوء علی الوضوء » دوهم اودس تازه کړی نو ولی

اسراف دی » **جواب** : چی سید سند ویلی دی » وَلَو عَلَى شَطِّ النَّهرِ » یعنی که

څه دولی پرغاړه وی هم اسراف دی » پر شط النهر » که څه هم اسراف۲ اوبو خو نسته لکن

اسراف دعمر عزیز خو دی :

سوال: یو سړی چی اودس لری نو دهغه پر اندامو خو نه نجاست حقیقی سته او نه

نجاست حکمی سته نو په نیت دقربت ولی اوبه مستعملی ګرځی . **جواب**

چونکه دغه سړی نیت دقربت وکړی لکه په اول اوداسه کښی نو وصف ته دا وبو یه

تغییر ورورساوه یعنی مستعملی وګرځیدی » ط

بنهانه فائده یوبی اودسه سړی چی یو اندام پریولی فقط ددغه اندام اوبه مستعملی سوی ولی چی فرض په ساقط سو یعنی

که دی نور اندامونه وروسته ومینځی د دغه اندام پریولو نه غواړی . لکن زوال

دحدث دهغه اندام څخه نه دی سوی . ولی چی زوال دحدث دتولو اندامو څخه په یو ځای کیږی

فقهاء وائی چی بی اودسیا او طهارت تجزیه نه قبلوی . رد ، ط ، ب » ع ،،

مصنف په مراقی الفلاح کی وائی چی دا هم قربت دی چی د ډوډی خوړلو څخه مخکښی یا وروسته

لاسونه پری مینځی نو دغه اوبه هم مستعملی ګرځی » په دلیل ددی حدیث » اَلوضوء قبل

الطَّعَامِ بَرَكَةٌ وَبَعدَهُ يَنفِي اللَّمَمَ » اودس یعنی لاس پریولو د مخه تر طعام برکت دی

او پس له طعامه نفی کوونکی دی دلیونتوب دی » ط »

مسئله: کیوسړی لاسونه ووینځي ته په دی سبب پریوله چې خیرن وه نه په نیت داداء د سنت مګر اوبه یې درلودی، نو هغه اوبه مستعمل نه دی، "دغه رنګه که سړی پاکه جامه دخیرن والي دسبب پریوله اوبه یې مستعملی نه دی" م "

پوهښته: چې په مستعملو اوبو کښی بعض فقهاءؒ دری روایت راوړی دی، یو روایت چې مستعملی اوبه نجس دی نه طاهر دی او نه مطهر.

بل روایت دا دی چې طاهری دی یعنی نجس نه دی چې بل شئ دی په مردارسی لکن مطهر نه دی چې اودس په تازه سی" او بل روایت دا دی چې دا اوبه هم طاهری پاکی دی او هم مطهر یعنی بل شئ هم په پاکیږی"

لکن فقهاء او مشائخؒ دعراق وائی " چې په اوبو مستعملو کښی هیڅ اختلاف د روایت په مذهب کی نسته . بلکه په نیز دامامانو دمذهب په اتفاق مستعملی اوطاهری دی پاکونکی نه دی" شیخ الاسلام علی البزدویؒ په شرح کی دجامع صغیر وائی چې دغه دعراقیانو رأیه زمونږ هم خوښه ده" او هم دغه رأیه په کتابونو کی د امام محمدؒ ذکر کړه سویده" او دغه رأیه خوښه کړی محقق علماوو د ماوراء النهر"

په مجتبیٰ کی وائی چې صحیح روایت د ټولو امامانوؒ څخه د مذهب هم دغه دی چې ماء مستعملی طاهری دی مطهر نه دی" لکن دحسن بن زیاد څخه یو روایت سته او هغه روایت شاذ دی چا عمل نه دی په کړی" چې وائی ماء مستعملی طاهر او مطهر دی

کذا فی مجمع الانهر"

فائده: مستعملی اوبه که څه هم په مذهب کی پاکی دی، لکن څښل یې مکروه دی" او یا کښوتی اچول مکروه دی " او یا اوړه خمیره ول مکروه دی، "تنزیها ولی چې طبع انسانی نفرت ځنی کوی. ط" مصنفؒ ویلی دی.

وَيَصِيرُ الْمَاءُ مُسْتَعْمَلًا بِمُجَرَّدِ انْفِصَالِهِ عَنِ الْمَسْجِدِ

او ګرځی اوبه مستعملی په نفس جلاوالی سره دبدن څخه یعنی کی څه هم یوځای یې قرارنه

دی نیولی" مصنفؒ په مراقی الفلاح کی وائی چې دامذهب صحیح دی دا ددی سببه چې د بدنه ترجلا والی دبدنه څخه خوضرورت دی او پس له جلا والی څخه ضرورت نسته. او طحطاوی وائی چې دامذهب دعامو او ډیرو فقهاوو دی . او په هدایه کی هم دامذهب صحیح ګنړل سوی دی. او فقیه ابوجعفر طحاویؒ چې اعلم علماوو دی په مذهب دابوحنیفهؒ کی، او بعض مشائخ د بلخ وائی چې اوبه هلته مستعملی بللی کیږی چې یوځای "قرار ونیسی"

سوال: ددی اختلاف څه فائده ده "

جواب: فائده یه داده چې یو سړی چې اودس یه تازه کاوه یو اندام ئی پریولی او به چې دهغه اندام څخه جلاسوی نو پر اندام و بهیدلی بیله دی چې اودس کوونکی دی پلاس پر بهیولی وی. نو په دغو اوبو هغه بل اندام پاك سوا و که نه! نو د مصنفؒ او صاحب هدایه پر رایه هغه بل اندام نه پاکیږی . ولی اوبه چې د اول اندام څخه صرف جلا سوی مستعملی ګرځیدی. او د مستعملو اوبو حکم د مخه تیر سو چې شئ نه په پاکیږی او د طحاویؒ او د مشا ئخو د بلخ پر مذهب هغه بل اندام په پاك سو. ولی چې اوبو خو تر اوسه قرار نه دی نیولی نو مستعملی نه دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَلَا يَجُوزُ بِمَاءِ شَجَرٍ وَثَمَرٍ وَلَوْخَرَجَ بِنَفْسِهِ مِنْ غَيْرِ عَصْرٍ فِي الْأَظْهَرِ

او نه دی روا اودس په اوبو د ونی او په اوبو د میوی که څه هم راووزی د غه اوبه بیله نښتیځلو په ظاهر روایت کی

فائده: مصنفؒ په مراقی الفلاح کی د " لَا يَجُوزُ تفسیر په لا یصح سره کړی دی له دی سببه چې عدم جواز چې معنا یه حرمت دی. عدم صحت لره چې معنا یه فساد دی مستلزم نه دی" لکه لمونځ په مغصوبه ځمکه کی روا نه دی. یعنی حرام دی او مصلی په ګناه ګار دی، مګر صحیح دی بیا قضا نسته" "وقد مر من قبل"

پوهښته: چې د دی ایت مبارك: وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ" په تفسیر کښی مفسران وائی چې نجم هغه نبات دی چې پر تنه نه پورته کیږی. لکه ختکی، هندوانه "

بادرنګ، مُرغَه، او نور میوه دَاره جُرنګان یا وابنه»

او شَجَر هغه درختی ته وَائی یعنی چی تَنَه لری لکه تُوت، انار، سیب وَغیره» لکن د مصنفؒ مراد دلته د شجر څخه نفس نبات مراد دی که تنه لری او کی نه لری؛ ولې چی د نفس نبات په او بو سَرَه اودس نه دی صحیح - او د ثَمَر څخه نفس میوه دَه که دَخورلو وی او که نه وی حتی ټولو فَوَاکهُو او ټولو ګلانو ته شامِل سی؛ قاله القهستانیؒ؛

فائِده: په دغو او بو سره چی اودس نه دی روا له دی سَبَبه دیغم چی او به مطلق او به نه دی بلکه مقیدی او به دی کما لایخفٰی» اُمام زیلعیؒ شارح الکنز په دغو او بو دس روا بولی ولې چی دا او بَه خالصی رونړی او به دی د بَل شی سَرَه په امتزاج نه دی سَوی. صاحب د بحر الرائق وَائی چی په دی او بو کښی امتزاج کامِل موجود دی - او مصنفؒ هم په مَرَاقی الفلاح کی امتزاج کامِل وَائی.

قَوْلُهٗ وَلَوْخَرَجَ بِنَفْسِهٖ اَه لکه تاکان چی تاك بیری کی او او بَه ځندی څڅیږی.

پوهسَه: چی مصنفؒ رد کوی پر هَغه بعض فقهاوو چی وَائی که چیری او به خارج بنفسه سوی اودس په روادی. وجه در د یه دَادَه چی په سَبب دَخروج بنفسه خو دا او به ماء مطلق نه ګرځی بلکه مَاء الکرم یه بُولی مثلًا نوماء مقیدی دی.» او صاحبُ هدایه او زیلعیؒ او صاحِب تنویر هم پَر دغه رایه دی چی په خارج بنفسه سَرَه هم اودس نه دی صحیح.»

پوښتَنَه: ټوله فقهاءؒ او مصنفؒ هم پر دی مذهب دی چی پَه ټولو ما ئعا تو طاهره وو سَرَه ازاله د نجاستِ حقیقی کیږی لکه په مَاء مطلق سَرَه» نو ازاله د نجاست حکمی چی حَدث دی باید پَه دغو ما ئعاتو سَرَه وکړه سِی، لکه په ماء مطلق سَرَه نو وجه د فرق څه ده»

جَوَابُ: فرق یه دا دی چی نجاستِ حقیقی اجزاء په پریولو کهٔ مطلق او بو او که په نورو ما ئعَاتو سَرَه دَجامی او یا د بَدَن څخه وزی نو رخو جامه او بدن پاك وُو» او په نجاست حکمی کی خو اجزاءِ محسوسَه دَ نجاست حکمی په اعضاوو پوری قائم نه دی حتی چی په غُسل دمَا ئعاتو زائل سی؛

نو ازاله د نجاست حکمی پر منصُوصو او بو حَصَر ده چی هغه ماء مطلق دی» او مقید او به نه قیاسیږی» حاصل دَا چی حَدث امر شرعی دی چی حکم دَ نجاست شارعؑ ورکړی دی په منع کی د لمانځه وَنحوه» او شارع د هغه دازالی د پاره آله مخصوصه مقرر کړی دَه چی مَاء مطلق دی» لکه چی بیَان یه مفصل تیر سو» نو قیاس د ماء مقید و نه دی پر رَوَا»

قَالَ المصنفؒ وَلَا بِمَاءٍ زَالَ طَبْعُهٗ بِالطَّبْخِ

وئیلی دی مصنفؒ او نه اودس او طهارت رَوَادی په هَغو او بو چی طبیعت دا او بو ځندی زائِل سوی وی په سبب د پخیدو دیوشی پکښی»

پوهسَه : چی طبع دا او بو بهیدَل دی» او رقت دی» او د چنبونکی په او بیدَل دی، او دَ نبات په شنه کیدَل دی.

فائدَه: مصنفؒ قید د طبع وَوَایه د دی سببه چی یو سَرِی که په او بو کښی نخود، یا باغلی، وغیره صرف دَنَرم والی دَپاره خشته کړه او وی نه ایشَوَل اودس په رَوَادی کیه څه هم رنګ ته دا او بو تغیر رسَولی وی ترهغو چی رقت او سیلان یه بَاقی وی»

تنبیه: ما تفسیر د طبع الماء په رقت او بهیدَلو او د نباتا تو په شنه کولو او به او بیدَلو سَرَه وکړی په متابعَت د مصنفؒ چی په مَرَاقی الفلاح کی دَغسی تفسیر کړی دی ورنه په عامو کتابو کښی دَفقهی شریفی طبع دا او بو یولزی رقت دی» او سیلان یه ګرزِل سوی دی» او د عامو کتابو خبره هم صحیح دَه» ولې چی د تریخ او تُروه دریاب په او بو کښی خوارِوَادی او انبات فته - نو په هغو او بو باید اودَس رَوا نه سی» او سره د دی چی مصنفؒ (او بیدل) رومبی په ماء البحر سره اودس روا بللی وو»

تنبیه: اخِر مصنفؒ دا عبارت» بمَاء زال طبعه بالطبخ» مطلق وَوایه چی مفاد یه دادی چی سَره د طبخ که رقت او سیلان باقی وو، بیَا نو اودس په رَوَادی لکن اصلًا مسَئله داده، که چیری په طبخ سَرَه نظافت مقصُود وو لکه لُوبیا، او نخود او با غلیٰ چی په او بو کښی وایشول سی که څه هم دا او بو رقت او سَیلان باقی وی اودس نه دی پَه

رَوا ،، بِکمَالِ الامتزاج ، البته که دَطبخ نه مقصُود نظافت وو لکه برُوځه، سِدر ، وغیره نو په دغه صورت کی که اوبه ختمه سوی وی . او د طبع سَیلان او رقت نه وَتلی وی نو اودس نه دی په رَوا او کی رقت او سَیلان باقی وو اودس په روادی ذکره ط نا قلاعن س ملا

قَالَ المصُنفُ **اَوْ بِغَلَبَةِ غَيْرِهِ عَلَيْهِ وَ الْغَلَبَةُ فِي مُخَالَطَةِ**

او یا په غلبه دَ غیر دا وبو پر اوبو باندی . او غلبه په گډوالی کی دَ وچو شیانو لکه

الْجَامِدَاتِ بِاِخْرَاجِ الْمَاءِ عَنْ رِقَّتِهِ وَسَيَلَانِهِ

زعفران ، خُرما ، انگور ، انار ، وغیره په ایستلو د ابودی د رقت او بهیدو نه . یعنی دومره ډیر دَ وچ شیٔ ور ولوېږی چی اوبه ختمه سی او نه بهیږی ؛

وَلَا يَضُرُّ تَغَيُّرُ اَوْصَافِهِ كُلِّهَا بِجَامِدٍ كَزَعْفَرَانٍ وَفَاكِهَةٍ

وَوَرَقِ شَجَرٍ او ضرر نه کوی متغیروالی دَ ټولو اوصافو د اوبو په جامد شی سره لکه زعفران یا فاکهه یعنی میوه د درختی او بلگونه دَ درختی .

پوهه سَله : چی اوصاف دا وبو دری دی ، رنګ ، خوند ، بوی ، د زعفرانو یا د نورو میوو په گډه ولو سره رنګ ، خوند ، بوی ، ټوله بدلیږی ، او و اوره چی د جامداتو نه مراد هغه جامدات دی چی پاک وی ،،

نو غوخت چی اوبه ختمه سی او سیلان نه کوی . نو که سَړی جامه په مینځی د او بدن نه ځنډ وزی او که بدن په مینځی پر بهیږی نه . او دا دَ واړه په پا کولو کښی دَ جامی یا اندامو شرط بالاتفاق دی ،، **قوله كزعفران** آه په قنیه کښی وَائی که زعفران دومره ډیر او بو کی واچول چی دَ جامی رنګی په کیدَل او دس نه دی په رَوا . او که لږ وَه صرف او به یه ژړی کړی وی لکن رنګ رېږی نه په کیدَله بیا اودس په رَوادی ،، ط صنا .

قال المصنفؒ **وَالْغَلَبَةُ فِي الْمَائِعَاتِ بِظُهُورِ وَصْفٍ وَاحِدٍ**

او غلبه په مَائع شیانو کی یعنی چی بهیدونکی شیٔ وی . په ښکاره کیدو د یوه وصف د هغه مائع شی

مِنْ مَائِعٍ لَهُ وَصْفَانِ فَقَط

په دی سره راځی چی یو صفت د هغه مائع ښکاره سی کم مائع چی هغه دوه وصفه لری فقط ، یعنی دریم وصف نه لری ،، قَالَ المُصَنف -

كَاللَّبَنِ لَهُ اللَّوْنُ وَالطَّعْمُ وَلَا رَائِحَةَ لَهُ

لکه شیدی چی دوه وصفه لری یعنی رنګ غیر دا وبو د رنګه نه او خوند لری چی او به یه نه لری ،

حَاصِل دا چی که د شیدو دواړه وصفونه یو هم که پر اوبو ښکاره نه سو ، اودس په رَوادی او کی یو وصف ښکاره سو اودس نه دی په رَوا ۔

مسئله ، که مخالط یو وصف دَ رلودی ، لکه هند وانه ، ختمکی ، شین کدو چی د هغو او به صرف په خوند کښی ساده او بو نه مخالف په رنګ کښی یو شیٔ نو کی هغه مخالف وصف ښکاره سو اودس نه دی په رَوا ۔ ط ، رد ،، او که په عادی او بو کښی خوند هم نه سو ښکاره نو اودس په روادی ؛ قَالَ المُصنفؒ ؛

وَبِظُهُورِ وَصْفَيْنِ مِنْ مَائِعٍ لَهُ ثَلَاثَةٌ كَالْخَلِّ

او غلبه د مَائع په ظهور دَ دوو صفتو کښی کیږی . په هغه مائع کښی چی دری وصف لری لکه سرکه چی هم رنګ جدا دا وبو سره لری . او هم خوند او هم بوی ،، نو که د سرکی دوه صفت پر اوبو ښکاره سوه اودس په نه دی رَوا ،، او کی فقط یو وَصف ښکاره سو بیا اودس په رَوادی ؛

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه كتبه فضل الحق حقانی غفرله

قال المصنفؒ

وَالغَلَبَةُ فِى المَائِعِ الَّذِى لَاوَصفَ لَهُ كَالمَآءِ المُستَعمَلِ

اوغلبه په هغه مَائع کښې چې هېڅ وصف نه لري، لکه مُستعملې اوبه وَلې چې په استعمال سره نه داو بُوخوند بَدلیږی اوڼی رنګ اوڼی بوئ، او اوبه مستعملې خو پر صحیح روایت پاکې دي مګر اودس نه دی په رَوَاه

وَمَآءُ الوَردِ المُنقَطِعُ الرَّائِحَةِ تَكُونُ بِالوَزنِ

اویا اوبه د ګل ګلاف چې بوی یه قطع سوی وی یعنی په مرور د زمان، نو غلبه یه پر وزن معلومیږی ولې چې په وصف خویه غلبه نه معلومیږی چې وصف خو نه لري. قال المصنفؒ

فَإِنِ اختَلَطَ رِطلَانِ مِنَ المَآءِ المُستَعمَلِ بِرِطلٍ

پس که چیری ګډی سوی دوه رطله د مستعملو اوبو په یوه رطل د مطلق اوبو نو اودس پیا نور

مِنَ المُطلَقِ لَايَجُوزُ بِهِ الوُضُوءُ وَبِعَكسِهِ جَازَ

طهارت لکه غسل نه دی په روا، ولې چې ماء مستعملې پر ماء مطلق باندې ډیرې دی، او د عکس په صُورت کی یعنی چې دوه رطله مطلق اوبه وی او یو رطل مُستعملې اوبه وی طهارت په رَوَادیُ

پوه سه: چې مصنفؒ پخپله شرحه کښې داسې وَیلی دی.. او که دا دواړې اوبه یعنی مستعملې اوبه او مطلق اوبه سره برابري وی،، د دی حکم خو په ظاهر الروایت کی نه دی راغلی مګر مشائخ وائی چې د دی حکم هم د مغلوبو اوبو دی یعنی اودس نه دی په رَوا، د احتیاط د وَجهی صــ۲۰

مسئله: قَالَ فی الدر المختار، او که چیری ماء مُستعملې او ماء مطلق جامِد یخی وی نو اعتبار یه شخانت لره دی یعنی پنډوالي لره آه **قوله تکون بالوزن** آه امام طحطاویؒ وائی دا اعتبار د وزن هلته دی چې اوبه مُستعملې په اوبو مطلقو کښې توی کړی. اویا

یو سَرې په مطلق اوبو کښې غوټه سی»

فائدہ: په ډېرو کتابو کښې د فقهی شریفې وَائی که جنب سَړي لاس یا پښه په اوبو کی وو هله اوبه مرداری سوی» لکن دا حکم بنا پر هغه مذهب دی چې مُستعملې اوبه مرداری بُولي. او دا روایت شاذه دی» او پر مختار مذهب چې مُستعملې اوبه پاکې بولی صرف مطهر نه بولی هغه اوبه نه دی مرداری» ط »

نادره مسئله

په بحر رَائق کی وَائی په بحث کښې د مُستعملو اوبو چې په مطلق اوبو ګډ سی»، او اعتبار وزن لره دی» اذا عرفت هٰذا»، چې تا د مخنی بیان زده کړی»، نو منع مکوه دا و د اسه یا غسل کولو څخه په هغه کښې حوض یا تالابو کی چې په مَدرسو یا کورو کښې جوړ سوی وی» یعنی تر عشر فی عشر کم وی» ولې چې فرق نسته په مابین کښې د دی چې اوبه په خارج کښې استعمال سی. اوبیا په مطلق اوبو کښې توی سی. او د دی چه سَړي په اُوبو کښې غوټه سی» یا اعضاء غوټه کی» ولې چې په صورت کی د غوټه کید و هغه اوبه مستعملې ګرځی چې دَده دا عضاوو څخه جلا سی»اویا د ده د بَدن سره مُلاقی سی فقط» او شک نسته چې د غه قدر اوبه خو لږ دی نسبت وباقی اوبو ته د حوض یا تالاب» او بحر زیاته کړی ده چې قول د هَغو بعضی کتابو چې وَائی داسی نه ده رَواپر قول ضعیف بناء ده یعنی چې اوبه مُستعملې مرداری بولی» اِنتهی»

امام طحطاویؒ وائی چې حاصل دَقول د بحر دادئ» چې اودس یا غسل په دَغو کچنی حوض کښې رَوادی تر هغو چې غالب ګمان د سړي نه وی چې ماءِ مُستعملې ډیری یا برابری دَ نورو اوبو ګرځیدلی دی اویا یه غالب ګان دا نه وی چې په دَغو کچنی حوضو کښې نجاست لویدلی دی صــ۲۰

دَرِطل دَ مقدار بیان

هدایه صــ۱۹۳/۱۹۲ قدوری «وَالصَّاعُ عِندَ اَبِی حَنِیفَةَ وَمُحَمَّدٍ ثَمَانِیَةُ اَرطَالٍ بِالعِرَاقِیِّ»

ترجمه: کاسه په نیز د امام اعظمؒ صَاحب او امام محمد صَاحب» اته رِطله وه په عرَاقی رطل» بنایه صــ۱ عراقی رطل شل استاره دی» او استار شپږ د رهمه او دوه دا مثقه دَئ.

اوداقق شپږ مه حصه دد رمدَه، او یاد اسی چې استار څلور مثقاله دی نوشل استار
۸۰ مثقاله دی، نو رطل عراقی ۸۰ مثقاله دی او عراقی کاسه څلور مُده ده کذا ذکر
فخر الاسلام رح، دلیل د مذهب د طرفینو دا دی چې په حدیث صحیح کښې چې بیهقی
روایت کړی دی، داسی راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم اودس تازه کاوه
مُد سره چې دوه رطله په اندازه وه او غسل یه کاوه په صاع سره چې اته رطله یه اندازه
او د حضرت عمر رض صاع هم د اغه اندازه وه، قالَ المصنف رح

وَالرَّابِعُ مَاءٌ نَجِسٌ وَهُوَ الَّذِیْ حَلَّتْ فِیْهِ

او څلورم قسم د اوبو نجس اوبه دی، او نجسی اوبه هغه اوبه دی چې داخل سی په هغه کښې مرداری

النَّجَاسَةُ وَکَانَ رَاکِدًا قَلِیْلًا

او حال دا وی چې هغه اوبه ولاړې وی او لږ وې.

پوه سه: چې دخول د نجاست به په یقین سره او یا په غلبه ظن سره معلومه وي او په نفس ګمان یا احتمال او به مرداری نه دی، «م». فائده: وقوع د نجاست مقید دی په دې چې لږ خوشوئی یا پوچې به نه وی، ولی هغه معفو دی لکه چې وروسته به راسي.

فائده: مصنف وقوع د نجاست وویل د دی سببه چې که او به په سبب د پروت د رید و په یو ځای کی بوی، رنګ، خوند، ګرده یه بدل سوی وی چې رقت یه باقی وي پاکي دی، ولی پر خپل خلقت اصلی پاته دی، اما که خټه سوی او نه بهیدلی بیا اودس نه دی به
سوال: که د اوبو بد بوی تللی نو دسره داشک سو چې مرداری به ور لویدلی وی نو دغه اوبه نجسی دی او که څنګه!

جواب: دغه اوبه پاکی دی او بد بوئ دی شاید په سبب د طول مکث یا د وقوع د طاهر شي وی او د اوبو اصل خو طهارت دی، «ط». فرع: که یو څوک د چا میله سوا او هغه کور والا د دی او به ور ته راوړی نو میلمه حق نه لری چې دا پوښتنه دی تاد کمه

کړی ده یا دا او به خو مرداری نه دی، قالَ المُصنف رح

وَالْقَلِیْلُ مَا دُوْنَ عَشْرٍ فِیْ عَشْرٍ وَاِنْ لَّمْ یَظْهَرْ اَثَرُهَا فِیْهِ

او لږ اوبه هغه دی چې تر لس په لس کښې کمې وی که څه هم اثر د نجاست نه په کښې معلومیږی
یعنی هغه محل چې اوبه په کښې ولاړې وی هغه تر لس په لس کی کم وی،
فائده: لس په لس کی ضرب کړی نو سل کیږی، نو سطحه د اوبو سل ګزه کیږی
تر دغه چې کم وی هغه اوبه قلیل دي،
پوه سه: چې د مصنف په نیز ذراع العامة، معتبر دی، قاله فی المراقی، او په نیز د قاضیخان معتبر ذراع المساحة دی، ولی چې مکان د ممسوحاتو دی، او په هدایه کښې وائي چې فتوی پر اعتبار د ذراع الکرباس ده، د پاره د فراخی پر خلکو ولی چې ذراع الکرباس کچنی دی،
فائده: ذراع المساحت اوه موټه دی د هری قبضی سره به بته ګوته جګه دروی، واما ذراع الکرباس هغه فقط اوه موټه دی یعنی ګوته د رید نه غواړی، کذا فی الکافی وملامسکین،
وصاحب الدر فتوی پر ذراع المساحت بولی، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ،
پوه سه: چې لس په لس کی هلته شرط دی چې حوض چارکنجه وی او که ګردی وو (۳۶) نو شپږ دیرش ګزه بی دوروي، فائده: عمق یعنی ژور والی د اوبو د حوض به دومره وی چې په غبرګه اخستو سره ځمکی ته نه رسیږی او دا هم صحیح روایت دئ، او بعض وائی چې عمق د اوبو به یو ګز وی، او بعض وائی چې یو لویشت به وی، او په جوهره کښې وائی چې فتوی پر اول قول ده فائده: په باب کی د ډیر والی د ولاړې اوبو اختلافات ډیر دی لکه چې درد محتار، او هدایه د مطالعی څخه ښکاره کیږی، حتی چې محی السنة وائی چې اندازه د لس په لس کی معتمد علیه نه لری، لکن شرنبلالی په مراقی الفلاح کی وائی...
والتَّقْدِیْرُ بِعَشْرٍ فِیْ عَشْرٍ هُوَ الْمُفْتٰی بِهٖ، او دا قول د عامو مشائخو دئ، خانیه،
او دا قول د اکثرو دی او په دغه مور عمل کوو، نوازل، وَعَلَیْهِ الفتوی کما مرّ فی شرح الطحطاوی، لکن بحر الرائق په دی مقام کی لوی تحقیق کړی دئ، او په اخیر کښې وئیلی دی

چې تقدير دلسو په لسو کې هيڅ اصل نه لري، بلکه ظاهرالروايت د حضرت الامام
بلکه د دَروسرو وڅخه دادی چې تفويض د لږ والي او ډېر والي دا اوبو وراي
استعمال کوونکي پرييښول سي بنه دئ، لوکه ده ظن غالب داو وچې دا اوبه ډېرې
دی او نجاست تاثير نه سي پکښې کولای نو هغه ډېرې دی اودس او نور طهارت په روا
اوکې لږ بللي نو لږ دی طهارت نه دی په روا،
حاصل دا چې د مکلف خپل غالب الرای معتبره ده۔ او روائ د خلکو مختلفي دي نو کيدای
چې يو مقدار اوبه به يو مکلف ډېرې بولي نو هغه اودس په روادی۔ او بل مکلف بي
لږ بولي نو هغه اودس نه دی په روا نو سړی مامور دی په تحري ی سره، او تحري
کول په امور دينيه وو کې خروج د مذهب نه دی، او نه په دی کې تقليد د مجتهد لازم
کنزدفي نتح القدير» بلکه ددی مثالونه ډېر دی لکه تحری کول په امر کښې قبلې چې پرده
خلکو مشتبه سي، او پر هر سړي واجبه ده چې د جهت ته د تحري خپل به په لمانځ کی
مخامخ کيږی کرڅه هم د بل سړي دجهت څخه د تحري مخالف وي،
اود غه رنګه تعداد د رکعتو د لمانځه چې د سړي هير سي نو دی به تحري کوی، او په تحري
عمل کول پرده واجب دي، کما في كتب الفقهاء،، **دَرَوِيش وَائِي**: چې بحر رائق او فتح
القدير چې ظاهرالمذهب دی ښه بيان کړی دی، په هغه کښې خوشك نسته، او فقيه ابو جعفر
الطحاوي چې په اتفاق د حنفيانو اَعْلَم د خلکو او علماوو په مذهب دا بوحنيفة کی دئ
د دی ظاهرالروايت څخه بې خبره نه وو، او د غه رنګه صاحب د فتاوی خانيه، او د نوازل
او مصنف د شرنبلالي لکن مع هذا دوی فتوی په تقدير د لسو په لسو کښی صادره کړه
د دی **فتوی سَبَب دادئ**، چې ورائ ته د مُبتلی به پريښول سبب اختلاف د خلکو
او د تنازع او يو پر بل باندی بد حکم کول وګرځی، مثلاً په صحرا کښې يو کلي پروت وي او
وهغه ته نژدی يوه ډنډه د اوبو وي، لعض اهل د کلي دا اوبه ډېرې بولي، او د س
نور طهارت په کوی۔ او بعض کلي والي يه لږ بولي اودس په روا نه بولي، نو لا محالة ددوی
ما بين اختلاف او تلخ کلامي، بلکه قتل و قتال هم محتمل دئ،

غو ځکه نامورو علماوو فتوی په تقدير د لسو په لسو کی صادره کړه، وَبِه يَأخذ الفقير ايضًا وان
كان ليس اهلًا للافتاء» الفقير

بنهانه فائده

اتفاق د فقهاوو اوبه په اصل کښې پاکی دی۔ او نه مرداريږی مګر هغه وخت چې د سړي
يقين پر لويد و د نجاست يا غالب ګمان پر هغه نه وي راغلی، نو بناء پر دغه اصل کلي علامه
شرنبلالي په مراقي الفلاح کښې وائي۔
مسئله: که يو چا د کور ومخ ته يو خم ايښی وو او کوزی او لوټې يه هم ورسره ايښي
وي د هغه خم څخه اودس تازه کول روادی تر هغو چې يقين يا غالب ظن يه په نجاست
په نجاست د هغه خم نه وي راغلی، **مسئله**: او د غه رنګه اودس روادی په
وبود هغه حوض صغير، چې احتمال د دی وی چې نجاست به ور لويدلی وی مګر يقين
يه نه وی،، او پر سړي باندی د دی اوبو پوښتنه هم نه ده واجبه،
مسئله: او د غه رنګه اودس روادی په اوبو د هغه ځا چې په خيرونو لوښو، او په
لاسونو او ښځی او کوچنيان، او صحرايان، او مالداران او به ځندی را کاږی،
تر هغو چې يقين په نجاست د ځا نه وی راغلی» ، قال المصنف،

اَوْجَارِيًا وَظَهَرَ اَثَرُهَا فِيْهِ وَالْاَثَرُ طَعْمٌ اَوْلَوْنٌ اَوْرِيْحٌ

ترجمه: او يا روانی او به وی او ښکاره وی اثر د نجاست يا خوند دی د هغه نجاست چې
اوبو کښې دی، يا رنګ دی، د هغه نجاست او يا بوی دی د هغه نجاست،
فائِدَه: جاری اوبه هغه ځای يه نجس دی چې اثر د نجاست په کښې معلوميږی،
او نه تو لی اوبه چې جاری وي، اَفادَه السَيّد ط ص۲۲ ، قال المصنف،

وَالْخَامِسُ مَاءٌ مَشْكُوْكٌ فِيْ طَهُوْرِيَّتِهِ

او پنځم قسم د اوبو هغه اوبه دی چې شك يه په دی کی وی چې، پاکی يعنی اودس يا غسل وغيره

په روادی اوکړنه! مقصد دادی چې په طهارت کې شك نه وی، یعنی بل ملئی نه په مراد یی

وَهُوَمَاشَرِبَ مِنْهُ حِمَارٌ اَوْبَغَلٌ

اودا هغه اوبه دی چې چینګ ځندی کړی وی خره یا غاطر، **پوه سه:** چې د غاطره څخه هغه غاطر مراد دی چې مور یې خره وی پلار یې آس وی نه هغه غاطره چې مور یې اسپه وی پلار یې خره وی، ولی چې اعتبار مور لره دی، نه په بعض احکامو کې لکه پس خورده، او حِل د خوړك د غوښو او حرمت د هغو، او حریت او مری توب، او په نسب کې اعتبار پلار لره دی. لکن اولاد د شریفی ښځې لکه سیده شرافت فی الجملہ لری تر اولاد د نورو ښځو،

فائده: بعض علماء وائی چې په اولاد کښې د فاطمة الزهراء رض اعتبار نر لره او ښځې د وارو لره ستہ، یعنی یوه ښځه چې د اولاد څخه د فاطمه رض وی کې خو هم میړه د بله قوم څخه وی، د دغې ښځې اولاد هم سادات دی، لکه چې پلار یې د اولاد څخه د فاطمه رض وي او مور یې د بل قوم څخه وی، لکن صحیح او مفتی به لکه رد محتار کې چې وائی، تو له انساب تابع د پلار دي،

،، لویه غوته خلاصه سوه،،

په پښتنو کې بعض قومونه وائی مونږ سیدان یو، لکه ورده ګان، جمالزی په نورزو کښې، کشانیان وغیره، لکن نور پښتانه دوی ته سیدان نه وائی، د اختلاف سر یې دادی چې د نامورو قومو په نسب کې بعض ځایونه یوه انا د دوی سیده د اولاد څخه د فاطمة الزهراء رض موجوده وی. نو دوی نسب تابع د مور بولی په اولادو کې د فاطمه رض لکه مذهب اول چې وو، نو د هغی ښځې لاندی قوم تو له ځان ته سیدان وائی، او نور پښتانه چې دوی ته سیدان نه وائی هغه وائی چې نسب تابع د پلار دی په هر قوم کښې، کما هو المذهب الصحیح نو دغه قومونه د یوی انا په سبب چې سیده وه سیدان نه ګرځی، والله اعلم بالصواب

خبره ترخبری یادیږی

پوه سه: چې اولاد ته د علی رض چې د فاطمة الزهراء رض د خوا څخه وی سیدان وائی، او هغه اولاد چې د علی رض وی پس له وفات د فاطمة الزهراء رض د بلی ښځې څخه هغو ته علویان وائی،

او اولاد ته د ابوبکر الصدیق رض قریش وائی، او اولاد ته د عمر رض که څه دوی هم قریش دی او اولاد ته د ابوبکر رض حضرات وائی، او اولاد ته د عثمان رض خواجګان وائی. دا د پښتنو اصطلاح ده او په اصطلاح اعتراض نسته:

فَصْلٌ

اودا فصل په احکامو کښې د پس خوردې دی.

وَالْمَآءُ الْقَلِيْلُ اِذَاشَرِبَ مِنْهُ حَيَوَانٌ

اولږ اوبه یعنی چې جاری نه وی، او لږ په لږ کم نه وی، چې چینګ وکی د هغو څخه یو حیوان،

عَلٰى اَرْبَعَةِ اَقْسَامٍ وَيُسَمّٰى سُؤْرًا

پر څلور قسمه دی او دغو اوبو ته پس خورده وائی

پوه سه: چې د سُؤْرٌ د عین کلمه همزه دی او جمع یې اَسْاَرٌ چې وَمَا بقی ته د اوبو او خوړو وائی، او لفظ د سور په واو سره د ښار لوی دیوال ته وائی او جمع یې اسوار راځی،

فائده: تر هغو پوری او بو ته سُؤر نه وائی چې لږ نه وی. نو که د ولی یا حوض څخه چې لږ په لږ کښې وی حیوان او بو وچښی سُؤر یې نه بولی، م۔ ط،

اَلْاَوَّلُ طَاهِرٌ مُطَهِّرٌ وَهُوَ مَاشَرِبَ مِنْهُ اٰدَمِیٌّ

اول قسم هغه اوبه دی چې پاك وی، یعنی شئ نه په مرداریږی، او پاکونکی هم وی یعنی بې او د سیا جنابت په لری کیږی او یا مردار کالی په پاکیږی، نو دا هغه اوبه دی چې انسان چینګ ځندی وکړی. یعنی د انسانانو پس خورده، لکن دا حکم هلته دی چې خوله یې مرداره نه وي، لکه چې شراب یې چښلی وی. او یا بل مردار شی خوړلی وی لکه د سرکوزی غوښې، او یا یې

مکتبه القراءت والتجوید کوئٹه

قي وهلي وي په ډکه خوله. نوکي سم دلاسه په دغه مرداره خوله اوبه وڅښلي هغه اوبه

مرداري دي. او کې چيري دوه درې واره په خوله کې ناړې سره وگرځولي او توی يې کړې

يا تر او بو څښلو مخکې يې هغه ناړې تېرې کړې:

نو د هغه پس خورده نجسه نه ده، په نيزد امام اعظمؒ او امام ابي يوسف لکن مکروه ده،

ولې چې امام محمدؒ وائي چې په ناړو خوله نه پاکيږي. **فائده:** داحکم هغه دي چې برتيونه

د شراب خوره ډېر غټ نه وي چې ژبه د ده نه ور رسيږي او کې برتيونه غټ وه بيا پس خورده

مرداره ده.

فائده: په پس خورده کښې د لوی او کچني مسلمان او کافر جنب او حائض فرق نسته،

په حديث مبارک کې چې روايت يه امام بخاريؒ کړی، د بي بي عائشه رضي الله عنها داسې نقل اغلي

دي چې ما به د لوښي څخه اوبه وڅښلي او زه په حيض کې وم، هغه لوښي به مې آنحضرت صلى الله

عليه وسلم ته ورکړي نو ده مبارکﷺ پر هغه ځای د لوښي خوله مبارکه کښېښوله چې ما به

خوله پرې ايښې وه او اوبه به يې وڅښلي "م" ط"

خبرول

که چا په پس خورده د بل چا لکه نامحرم ښځه يا ښائسته هلك لذت او خوند اخستی

دا پس خورده مکروه ده، مگر مېړه او مايېنه يا بادار او مينځه سره د لذت شهواني پس خورده

يه مکروه نه ده، ط، او دغه کيسه کول د ښائسته بي بيري په حمام کښې مکروه ده"

او دغه رنگه سر غريبل د بي بيري د لالك کې محلوق (د چاچې سرخرولی) ته خوند ورکاوه مکروه ده، ذکره

الطحطاويؒ في شرح المراقي.

خبري به کوو خوا به نه بده وو

لبعض تهگان پيران، دا يه رواج وي چې هر سړي چې د دوی سره روغ بړ کوي، دوی هغه پتندي

مځوي په دې ضمن کښې که ښځه يا ښائسته هلك د دوی سره روغ بړکاوه د هغو څخه

هم په خپلو شهوت د زړو ډکو شوند انو سره مچه اخلي، او د پير مچه خلك غنيمت بولي"

. اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه ولجميع المسلمين"

دَ عوامو عقيده

داسې پيران په جامعه کې داسلام خصوصاً په پښتنو او پارسي ژبانو کښې ډېر دي چې ښځې يې

پاکه خريلی وي د سرو زرو گوتمياني ئې په گوته وي، او د زرو ساعت يه هم ترلاس وي

سگريټ يو لگوی بل وژني" او د جماعت په لمانځه کښې هم چا نوی ليدلی، بيا هم دوی يه

بزرگ د خدای دوست بولي"

قَالَ المُصَنِّفُ

اَوْ فَرَسُ اَوْ مَا يُؤْ كَلُ لَحْمُهٗ

او يا آس او به وڅښي. او يا هغه حيوان چې غوښې يه خوړل کيږي "لکه پسه

بزه وغيره، مصنفؒ په مراقي الفلاح کښې وائي ص۲۳ چې سُور او پس خورده د آس پاکه ده،

بالاتفاق پر صحيح روايت بينه کراهته آه: طحطاوي د دغه ځای په شرح کښې وائي

چې د آس پس خوره چې پاکه ده په دی سبب چې غوښې يه هم خوړل کيږي" او د حضرت امام اعظمؒ

صائب په نيز چې غوښې د آس حرامې بولي، "وائي چې ناړې د آس چه په پس خورده گډيږي

د غوښو څخه پيدا کيږي او د آس غوښې خو پاکې دي، حرام والی د خوړلو په سبب د

کرامت دی چې آس آله د جهاد ده"

نو حرمت د غوښو د آس لکه حرمت د غوښو د انسان دی" نو ځکه شيدې د آسپې حلالې دي

بالاجماع **تبيين** ، بلکه ثابته سوی ده رجوع د حضرت الامامؒ وقول ته د صاحبينو

دري ورځې تر مرگ د مخه وعليه الفتوى، ط، او په مجمع الانهر کې وائي چې شيخ

الاسلامؒ او نور علماء وائي چې خوړل د غوښو د آس مکروه تنزيهي دی"، وهو الصحيح آه

او منية المصلي والا د لبعض علماوو څخه نقل کړي چې غوښې د آس نجسي دي، نو سُور يه

هم نجس دی" او لبعض فقهاء وائي چې سور د آس مشکوکه ده لکه د خره سُور"

پوه سه: چې په مأکول اللحم کې پسه، بزه، سيرلی، غوا، غويی، اوښ، او ښيته،

او مأکول اللحم مرغان لکه، زرکه، اِلۍ، چوغکه، بلکه چرگان، وغيره ټول داخل دي"

فائده: په بعض کتابو کې د فقهې شریفې وائي چې د دغو حیوانانو سور هلته پاک دی چې دغه حیوانات غُل نه خوري، چې ودی حیوان ته جلالت وائي، او که جلالة وونو په سور مکروه دی» لکن د دوی مراد دادئ چې فقط نجل خوره وي او یا د غلو خوراك تروَبنو دیریا برابروي. او کې په اکثر کې پاك وابنه خوړله او گاهې بې غُلهم وخوړله د هغه حیوان سور مکروه نه دئ»، کذا فی الجوهرة:

امامان د جلالت ترجمه خرنگه کوي! دوی وائي د جلالت معنا کوخه گښته» او دوی نه پوهیږي چې جلالت مشتق د جلّة نخزدی چې هغه په لغت کې پوچوته وائي او دلته کنایه د غلو نخزد انسان ده» «قال المُصنفؒ»

وَالثَّانِي نَجِسٌ لَا يَجُوزُ اِسْتِعْمَالُهُ

یعنې دوهم قسم داوبو چې لږ وي.

مرداری اوبه دي چې نه دی رَوا استعمال په که په اوداسه کې وي که په غسل کښې وي که په پریولو کې د جامو وي که دیوشي په بخیدوکې وي او که په چښلو کې وي» » ،،

فائده: د مردارو اوبو چښل رَوادي په وخت کې د اضطرار او مجبوري لکه سَري د تندې نخه پرمرگ بیریږي لکه خوراك چې د میته په حالت کښې د مخمصې یعنې د دېري لوږې چې پرمرگ بیریږي» او دا په اتفاق د ټولو فقهاوو» قَالَ المُصنفؒ»

وَهُوَمَا شَرِبَ مِنْهُ الْكَلْبُ اَوِالْخِنْزِيرُ اَوْشَيْءٌ مِنْ سِبَاعِ الْبَهَائِم

او دا هغه اوبه دي چې چینگ څندی کړي وي سپي، او یا سرکوز، او یا یو حیوان د درنده گانو نخزد چارپایانو

كَالْفَهْدِ وَالذِّئْبِ

لکه پړانګ او لیوه

پوه سه: چې سورد سپي او د سرکوزي نجس غلیظ دی په اتفاق او د نور حیوانانو سُور» څوك وائي نجس مغلظ دی» او بعض علماء یه نجس مخفف بولي» د نجاست غلیظه او خفیفه فرق به وروسته راسي» ان شاء الله تعالیٰ» د سپي په پس خورده کې دارقطني د رسول کریم صلی الله علیه وسلم نخزد اسې روایت کړی

اِنَّهُ يُغْسَلُ ثَلَاثًا اَوْخَمْسًا اَوْسَبْعًا. چې هغه لوښی به وچښي» دی چې په لوښي کې اوبه دي چې په لوښي کې او به وچښي» زموږ په مذهب کې یو وار پریوله په فرض دي منځې دري واره یا پنځه یا اوه واره» زموږ په مذهب کې یو وار پریوله یه فرض دي منځې دري واره یا پنځه یا اوه واره» او باقي په مندوب دی د جهت نخه د طبع د نفرت» قاله العیني فی شرح بخاري دري واره یه سُنت دی او باقي په مندوب دی د جهت نخه د طبع د نفرت»

فائده: سبع هغه حیوان ته وائي چې حمله کوونکې وي او تاراك اچوونکې وي او تجاوز کاره وي په عادت کې» مر ،، قَالَ المُصنفؒ»

وَالثَّالِثُ مَكْرُوهٌ اِسْتِعْمَالُهُ مَعَ وُجُودِ غَيْرِهِ

او دریم قسم اوبه هغه اوبه دي چې مکروه وي استعمال د هغو اوبو په هرشي کې چې وي یعنې مکروه تنزیهي سره د دې چې نورې اوبه وي یعنې هغه اوبه چې مکروه نه دي"

دِدِی قید فائده دادَه: چې کم وخت نوري اوبه نه وي په دغو اوبو دې اودس تازه کړي او تیمم نه دی رَوا» ولې چې دا اوبه په ذات کې پاکې دي صرف مکروه دي.

پوه سه: چې مصنفؒ په مَراقي الفلاح کې داسې وائي چې استعمال د دغو اوبو په طهارت کې مکروه دی فقط» لکن صحیح دا ده چې د دغو اوبو استعمال په چښلو او په پخه ولو کښې د شي هم مکروه دی، قاله الطحطاوی ره ص۲۲ » قَالَ المُصنفؒ»

وَهُوَسُؤْرُ الْهِرَّةِ

دغه قسم پس خورده د پیشي»

پوه سه: چې لفظ د هِرَّةُ نر او ښځې دواړو ته وائي او داسې لفظ په عربي اسم جنس بولي» د پاکوالي د سور د پیشي هغه حدیث شریف دی چې ترمذي په روایت کړی دی، او وَئیلی دی چې دا حدیث حَسَنٌ صَحِیحٌ، د پیشي په باره کښې علیه السلام داسې وفرمائیله» اِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسَةٍ اِنَّهَا مِنَ الطَّوَّافِيْنَ عَلَيْكُمْ وَالطَّوَّافَاتِ» یعنې سور د پیشي نه دی مُردار» په دی سبب چې پیشي طواف کونکې او گرځیدونکې ده پر تاسې» یعنې په خونو ځایو کښې گرځي» او خلك ځان نه سې څندی ساتلای»، مطلب دا چې د ضرورت له کبله د دی سُور پاك د

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه

فائده: په بعض کتابو کی دَفقهی شریفی وَائی چی دَدغو حیوانانو سور هَلته پاك دی چی دغه حیوانات غُل نه خوری. چی ودی حیوان ته جلالت وَائی، او که جلالة وونو یه سور مکروه دی» لکن دد وی مراد دادئ چی فقط غُل خوره وی او یا دغلو خوراك تروَبنو ډیر یا برابر وی. او کی په اکثر کی پاك وابنه خوړله او گاهی بی غُلُم وخوړله د هغه حیوان سور مکروه نه دئ» کذا فی الجوهرة.

امامان دجَلالت ترجمه څرنگه کوی؛ دوی وَائی دجَلالت معنا کوځه گَښتد» او دوی نه پوهیږی چی جَلالت مشتق دجلَّة څخه دی چی هغه په لغت کی پُوچُوته وائی او دلته کنایه دغُلو څخه د انسان ده» «قـال المصنف»

وَالثَّانِيْ نَجِسٌ لَا يَجُوْزُ اِسْتِعْمَالُهٗ

یعنی دوهم قسم داوبو چی لږ وی.

مرداری اوبه دی چی نه دی رَوا استعمال یه که په او داسه کی وی که په غسل کښی وی که په پریولو کی د جامو وی که دیوشی په پخیدو کی وی او که په څښلو کی وی» » »

فائده: د مردارو اوبو څښل رَوا دی په وخت کی د اضطرار او مجبوری لکه سَړی د تندی څخه پر مرگ بیریږی لکه خوړل چی د میتة په حالت کښی د مخمصی یعنی د ډیری لوږی چی پر مرگ بیریږی،» او دا په اتفاق دَ ټولو فقهاوو» قَالَ المُصَنِّفُ»

وَهُوَمَا شَرِبَ مِنْهُ الْكَلْبُ اَوِالْخِنْزِيْرُ اَوْشَئٌ مِنْ سِبَاعِ الْبَهَائِمِ

او دا هغه اوبه دی چی چینگ څُندی کړی وی سپی، او یا سرکوز، او یا یو حیوان د درندهگانو څخه د چارپایانو

كَالْفَهْدِ وَالذِّئْبِ

لکه پړ او لیوه **پوه سه:** چی سور دَ سپی او د سرکوزی نجس غلیظ دی په اتفاق او دَ انور حیوانانو سُور» خولك وَائی نجس مغلظ دی» او بعض علماء یه نجس مخفف بُولی، د نجاست غلیظه او خفیفه فرق به وروسته راسی» ان شاء الله تعالیٰ» د سپی پس خورده کی دارقطنی د رسول کریم صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّم څخه دا سی روایت کړی

«اِنَّهٗ يُغْسَلُ ثَلَاثًا اَوْخَمْسًا اَوْسَبْعًا» چی هغه لوښی به دی چی په لوښی کی اوبه وڅښی» زموږ په مذهب کی یو وار پریوله یه فرض دي منځی دری وَاره یا پنځه یا اوه وَاره، دری وَاره یه سُنت دی او باقی یه مندوب دی دَ جهت څخه د طبع د نفرت» قاله العینی فی شرح بخاری

فائده: سبع هغه حیوان ته وَائی چی حمله کوونکی وی او تاراك اچوونکی وی او ځناور کاره وی په عادت کی» مر» قَالَ المُصَنِّفُ»

وَالثَّالِثُ مَكْرُوْهٌ اِسْتِعْمَالُهٗ مَعَ وُجُوْدِ غَيْرِهٖ

او دریم قسم اوبه هغه اوبه دی چی مکروه وی استعمال د هغو اوبو په هرشی کی چی وی یعنی مکروه تنزیهی سره د دی چی نوری اوبه وی یعنی هغه اوبه چی مکروه نه دي» د دی قید فائده دَاده: چی کله وخت نوری اوبه نه وی په دغو او بو دی او دس تازه کړي او تیمم نه دی رَوا» وَلی چی دا اوبه په ذات کی پاکی دی صرف مکروه دی.

پوه سه: چی مصنف په مراقی الفلاح کی داسی وَائی چی استعمال دَ دغو اوبو په طهارت کی مکروه دي فقط» لکن صحیح داده چی دَ دغو اوبو استعمال په څښلو او په پخه وَلو کښی د شیٔ هم مکروه دی، قاله الطحطاوی» ص۲۳ » قَالَ المُصَنِّفُ»

وَهُوَسُؤْرُ الْهِرَّةِ

دغه قسم پس خورده د پیشی» **پوه سه:** چی لفظ د هِرَّةٌ نر او ښځی دَواړو ته وَائی او دا سی لفظ په عَرَبی اسم جنس بولی» د پاکوالی د سور د پیشی هغه حدیث شریف دی چی ترمذی یه رَوایت کړی دی، او وَئیلی دی چی دا حدیث حَسَنٌ صَحِیحٌ، دَ پیشی په باره کښی عَلَیه السلام داسی وَفرمائیله» اِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسَةٍ اِنَّهَا مِنَ الطَّوَّافِيْنَ عَلَيْكُمْ وَالطَّوَّافَاتِ» یعنی سور دَ پیشی نه دی مُردار، په دی سبب چی پیشی طواف کونکی او گرځیدونکی ده پر تاسی» یعنی پر خونو ځایو کښی گرځی» او خلك ځان نه سی ځندی ساتلائ،» مَطلب دا چی دَ ضرورت له کبله د دی سُور پاك د

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه

دپشي په باره کښې بعض معلومات

۱ طوافين جمع مذکر ده نرو پيشانو ته وائي، او طوافات جمع مؤنث ده ښځو پيشانو ته وائي سوال: اهل صرف او نحو وائي چې جمع په واو او نون او ياء و نون، په ذوي العقول پورې خاصه ده پيشي خو د ذوي العقول څخه نه ده، نو څرنګه په حديث شريف کې په ياء و نون جمع سوې ده؟

جواب: چونکه د پيشي تول ګذاره د ذوي العقول يعنې انسانانو سره دی، نو ځکه يې جمع د ذوي العقولو جمع کړه. ۲ پيشي دوه قسمه ده يوه اهلي پيشي بولي او بله بري يعنې صحرائي پيشي. سور (پس خورده) چې پاکه ده د اهلي پيشي پاکه ده، او په حديث شريف کې هم دغه مراد دي، ولې چې علت او ضرورت د طواف په اهلي پيشي کې سته، د بري پيشي حکم د چنال دئ. ۳ دا چې سور د پيشي مکروه والی مذهب د امام اعظمؒ او امام محمدؒ دئ. او امام ابو يوسفؒ سور د پيشي پاك بولي او دس په روا بولي او چښنګ يې جائز ګڼړي بيله کراهت لکن صحيح مذهب د طرفينو دی، کذا في رد المحتار.

۴ مسئله: سور د پيشي مکروه دی تنزيها ولې چې د نجاست څخه ځان نه ساتي موږان خوري، مرداري غوښې خوري او نور لکه کښتنې هلك چونکه د نجاست څخه ځان نه ساتي نو کې لاس په لوښي ځغ کړي، د هغوا و بوا استعمال مکروه تنزيهي دئ ۔ م۔

مسئله: که يو پيشي د چا لاس وڅټي او دی سړي ته حال نه وو معلوم د پيشي د خولې نو د دغه لاسه سره چې پرې ئ نه مينځي لمونځ کول، يا په دغه لاس دو دي خوړل مکروه تنزيهي دئ. م ط.

مسئله: د پيشي د خولې پس خورده وغني سړي ته خوړل مکروه ده، او مسکين ته مکروه نه ده.

وَالدُّجَاجَةُ الْمُخَلَّاةُ

او مکروه تنزيهي ده پس خورده د چرګ يا چرګې چې ايله ګرځي يعنې په مردار يو کښې او انبارو کښې وجه د کراهت په دا ده چې د دي د مشو کې حال نه دی معلوم، نو په سبب د شك يې سور مکروه دئ او که مشوکه يقينًا پاکه وي.

چې پر پاك ځاي تړلی وه او مشوکه يې وخپلو غلو ته هم نه رسيده. نو په دي صورت کې يې سور پاك دی، او که چيري سړي وليده چې چرګې نجاست وخوړی او بيا د لوښي څخه اوبه وڅښلې هغه اوبه مرداري دي، ط. ـ قال المصنفؒ.

وَسِبَاعُ الطَّيْرِ كَالصَّقْرِ وَالشَّاهِيْنِ وَالْحِدَأَةِ

او دغه رنګه مکروه دی سور د حمله کوونکي د مرغانو لکه څرخك او شيون، او تپس.

سوال: د دغو مرغانو غوښې خو مرداري دي نو بايد چې سور يې هم مردار وای لکه سور د سباع البهائم. جواب: هو قياس خو د دغه تقاضا کوي لکن زمونږ علماوو د جهته د استحسان فرق د دی د وارو د رنده ګانو د سور ترمابين کړی دی، وجه يې دا ده چې سباع الطير خو په مشوکه خوراك کوي، او مشوکه ادوکي دي پاك دی، او سباع البهائم خو اوبه په ژبه څښي او هوري ناري په ګډيږي او ناري يې د غوښو په سبب مرداري دي.

پوښتنه: بايد سور د سباع الطير مکروه هم نه وای ولې چې تاسي وويله چې مشوکه پاك ادوکي دئ. جواب: کراهت په دي سببه څخه دی چې دغه مرغان د مردارو شيانو د خوړلو سره عادت لري، نو د دي احتمال سته چې په مشوکه دي مرداري خوړلې وي نو په دي سبب يې سور مکروه دی حتی که يو سړي د دغو مرغانو مشکي وربړې مينځي او بيا هغه او بو څښلو ته پريږدي سور يې بلا کراهت پاك دی، حاصل، م.

وَسَوَاكِنُ الْبُيُوتِ كَالْفَارَةِ لَا الْعَقْرَبِ

او دغه مکروه دی سور د او سيدونکو د خونو او سرايو لکه موږك (يعنې چې بهيدونکې وينه لري) او دي قسمه څخه مار هم دی او شرمښکي هم ده، نجاست د سور يې په علت د ګرځيدو راګرځيدو په خونو کې ساقط سو، او کراهت يې په سبب د نجاست د غوښو باقي دئ، او لړم د غسي نه دی چې د هغه سور پاك دئ، او دغه رنګه سور د صرصر چې پتنګان دي يا د قسم خزنده چې په کوټو کې د ښار دي وي چې دوي ورته لال بيګ وائي.

وَالرَّابِعُ مَشْكُوكٌ فِي طَهُورِيَّتِهِ وَهُوَ سُؤْرُ الْبَغْلِ وَالْحِمَارِ

اوڅلرم قسم د لېږ و اوبو، پوهـ سه چې د دې عبارت معنیٰ چې مصنف په مراقي کړې ده داسې ده مَشْكُوكٌ يعني توقف کړی دی فقها وو فِي طَهُورِيَّتِهِ، يعني په حکم کولو سره په طهوريت د هغو اوبو: په معنیٰ د دې چې يقيناً مطهر نه دی چې بې اود سيادی په ليرې کيږی، او نه حکم په نفي د طهوريت کړه کيږ ی، اومراد د بغل غا طرڅخه هغه دی چې مور يې خره وی، او حمار اسم جنس دی نر خره او ښځې خرې دواړو ته وائی.

اودی مسئلې علت دا دی، چې نارې دخره اوغاطِر پاکی دی پر صحيح مذهب

او شك په طهوريت کښې د دې سببه دی چې په مباح والی کښې د غوښو يا حرام والی کې دغوښو احاديث نبويه متعارض دی، هغه داسې چې ابن حجرؒ روايت کوی، چې زموږ کورته لوږه ورسيده، او مانه درلودی داسې حيوان چې يې حلال کړم دکورد پاره، مگر چاغ خره، نو دا موضوع ما وآنحضرت صلى الله عليه وسلم ته عرض کړه، هغه راته وويله، أَطْعِمْ أَهْلَكَ مِنْ سَمِينِ حُمُرِكَ، وخوره په خپل اهل د چاغو خرو غوښې،

او بل حديث کښې چې روايت يې امام بخاريؒ کړی دی داسې راغلی دی، انسؓ وائی چې په غزا کښې د خيبر يو سړی راغلی ورسول الله صلى الله عليه وسلم ته وويله، أُكِلَتِ الْحُمُرُ خره وخوړل شوله، يعنی خلکو خره حلال کړه، فَسَكَتَ، آنحضرتؐ بيته خوله شو يعني جواب يې نه ورکړ، بيا دوهمه پلا، هغه سړی راغلی او وی ويله، أُكِلَتِ الْحُمُرُ، فَسَكَتَ ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَة، او بيا دريمه پلا راغلی او وی ويله، أُفْنِيَتِ الْحُمُرُ، خلاص شول خره، نو عليه السلام امر کړی يو نعره کوونکی چې نعره وکړه په خلکو کښې چې خدائ او رسول د خدائ تاسې منع کوی د خوړلو د غوښو د اهلی خرو، ط. ھ ۲۶،

پوهـ سه: چې د غه تحريم چې د بخاری د حديثه څخه وفهميدی څوك وائی چې دا تحريم يعنی د خوړلو د غوښو دخره لذاته دی، دا مذهب د جمهورو دی، څوك وائی په سبب د دې چې خره جلاله دی يعنی غل خوری، او بعض وائی تحريم په دی سبب وو چې خره په هغه

وخت کی دخلکو په غزواتو کی بار وړونکی وه، او بعض وائی چې نهی د دی سببه وی چې دا خره د غنيمت وه او غنيمت هنوز نه وو ويشل شوی، په هر صورت شيخ الاسلام علی بزدویؒ وائی چې دا تعارض د فوق الذکر دوو حديثو څو سبب د شك په حکم کی د سور دخره نسی گرځيدای، ولی چې قانون دا مولو دی چې په داسې ځای کښې چې تاريخ د حديثونو وی معلوم عمل په محرم سره لازم دی.

حَلّ هٰذَا الْمَقَامِ

ابن امير الحاجؒ وائی چې د خره د سور د پاره دغه نوم يعنی مشكوك د سلفو څخه هيڅ نه دی راغلی، بلکه متاخرين د فقهاوو څخه بعض يه مشكوك بولی او بعض يه مشكل بولی، نو ابو طاهر الدباسؒ د دی تسميه څخه دا فهم ولې ده چې دخره د سور حکم مجهول او نا معلوم دی، نو يې ځکه د دی نامه څخه اِنکار کړی دی، لکن د دغه نامه معنا دا ده چې په دغه سور کښې فقهاوو توقف کړی دی چې بې اودسيا په ليکيږی او که نه، دوی وائی چې هم دی داغه اوبه مستعملی کړی يعنی اودس دی په تازه کړی او هم دی تيمم وو هی تا چې طهارت باليقين حاصل سی، نو دا خو معلوم حکم دی، او دا توقف د غاية الورع نتيجه ده،

مسئله: په نيز د امام ابو يوسفؒ نجاستِ حقيقی په سور دخره پاکيږی، ولی دغه اوبه خود نجاستِ قلع کوی جامه خونوره پاکوه، لکه په سرکه چې نجاستِ حقيقی پاکيږی،

پوه په زړه پوری خبره: شيخ الاسلامؒ خواهرزاده وائی: چې سبب د اشكال په سور کی د حمار دادی چې علماء کرامؒ او فقهاءؒ عظام په دی کښې متردد دي چې په خرو کی خو هم ضرورت سته ولی چې په کور و کښې دخلکو سره گډون لری او خره په لوښو کی د استعمال د خلکو او به چښې او دخلکو په سپرتيا ودوی ته ضرورت سته، نو بِنَاءً عَلٰی هٰذَا نجاست د سور يې ساقط بولی، او لکه پشی د اسې حکم يې وائی كما مَرَّ، نو د دی سببه نارې دخرو پاکی دی، لکن فقهاءؒ وو چې مقايسه دخرو اود پشو سره وکړه دا ورته معلومه سوه چې ضرورت په پشو کی ډير دی ترخرو. ولی پشی په تنگو ځايو او په خونو او ځايو د خلکو ننوزی،

پرخلاف دَخروچی داسی نه دی۔ نوکه چیری ضرورت وخوته اصلًا نه وای نوبه سُؤر
د دوی لکه سور د سپو نجس وای بی کمه اشکاله، اوکی ضرورت په مقدار د ضرورت د
پشی وای نو نجاستِ دسور بی بالکل ساقط سوی وای لکه دَ پشی دَسُؤر، نوضرورت چونکه
په خوکښی من وجهٍ ستہ اومن وجهٍ نسته، لهٰذا علماووته شک په طهوریت
دسور پیدا سو، اوپه پاکوالی دسور یعنی طهارت سری فتوی ورکړه، داتوله دجهت نه
داحتیاط فی الدین نوبناءً علیٰ هٰذا فتوی یه ورکړه په اوداسه تازه کولو په دغو اوبو
چی څوه چښنگ څنډی کړی وی او تیمم هم ورجوت کړی، عملًا بالدلیلین اقول وَلِلّٰہِ
دره ما ادق نظره، « قال المصنفؒ »

فَاِنۡ لَّمۡ یَجِدۡ غَیۡرَهٗ تَوَضَّاَ بِهٖ وَتَیَمَّمَ

که چیری پیدا نه کړی بی اودسه سړی ماسوا د سوره دَخره او غاطر

حاصل داچی ماءِ مطلق نه وی، نو اودس دی تازه کړی په دی اوبو او تیمم دی وکړی، مصنفؒ
عطف په واو وکړ چی دیاره دمطلق جمع دی اشاره وودی ته یه وکړه چی دَسړی خوښه ده که اودس
د مخه کوی اوکه تیمم، لکن مع هذا افضل تقدیم داوداسه دی ولی دسور ظاهر صوت داوبوئی

ثُمَّ صَلّٰی: او وروسته دی لمونځ وکړی تاچی لمونځ یه یقینًا صحیح سی، ولی چی
اودس په دغه سور که روا وی او وروسته تیمم تاوان نه ورته کوی۔ اوکه نوی صحیح
تیمم خویه وکړی، م ص٢٦

لړ دولیئ وائی: چی په شرح کی د جامع صغیر چی د امام محبوبی تصنیف د نصیر بن یحییٰؒ څخه
داسی بیان نقل کړی دی چی یو سړی چی بیله سوره دحمار نوری پاکی اوبه نه لری، دااوبه
دی چپه کړی چی عادمُ الماءِ وگرځی۔ بیا دی تیمم وَوَهی۔ نوداقول چی ابوالقاسم الصفارؒ
ته وړاندی کړ سو هغه وویله چی داقول د امام ابوحنیفهؒ دی، وَاللّٰهُ اعلم کذا فی النهایۃ شرح الهدایۃ

مسئله: د دغه سړی لمونځ پس له اودسه په سؤرُ الحمار او تیمم سره افضل دی۔
اوکی داسی وکړه چی یووار یه اودس تازه کړی په سورا الحمار سره او لمونځ یه وکړی
بیا تیمم وکړی او لمونځ یه اداکړی د لمانځه غاړی خویه خلاصی سوی مگر داسی

کار مکروه دی، ط، ص٢٢

پوښتنه: دغه سړی چی فوق الذکر کار وکړی نوکه سُؤرُالحمار نجس وی نوځولمونځ
یه بی اودسه وکړی نوبایدچی کافرسی لکه چی بعض فقهاءؒ وائی چی سجده بی اوداسه کفر دی

جواب: کفرنه لازمیږی، ولی چی دغه سړی خو یقینًا بی اودسه لمونځ نه
دی کړی۔
ولی چی په سؤرالحمار کښی اختلاف دی۔ او دکفر مسئله چی بعض فتاوو وذکر کړی ده
هغه هلته ده چی یقینًا بی اودسه وی، مثلًا یو سړی حنیفی مذهبه وو او ورکی
دلاس یه خلاص کړی او بیا بیله اودس تازه کولو لمونځ وکړی کی څه هم لمونځ خونه
دی صحیح ولی چی په مذهب کښی د حنیفیانو په رګ وهلو اودس ماتیږی۔
لکن بیا هم کافرنه دی۔ ولی چی امام شافعیؒ او امام مالکؒ په رګ وهلو اودس مات نه بولی۔

فَصۡلٌ فِی التَّحَرِّیۡ

پوښتنه: چی دَ تحری معنا د لته فکری کوشش کول دی تاچی پاکی او نجسی اوبه ورته
معلومی سی۔ امام نوویؒ په شرح کښی د مسلم داسی وائی چی تحری و تأخی وتوخی په یو معنیٰ دی

لَوِاخۡتَلَطَ اَوَانٍ اَکۡثَرُهَا طَاهِرٌ تَحَرّٰی لِلتَّوَضُّؤِ وَالشُّرۡبِ

که چیری گډ سو لوښی، (اوانٍ جمع د اناءٍ ده) چی دډیرو اوبه پاکی وی او دلږو دا نجسی وی، او اوس وسړی
ته پاک لوښی او مردار لوښی نه معلومیږه، نو ډیر غور او فکر دی وکړی په دغو لوښو کی چی اودس
په تازه کړی یا غسل په وکړی او یا یه وچښی، نو پس له تحری څخه د هر لوښی او هر چی په
خیال پاک ورغلی په هغو اوبو دی اودس تازه کړی یا دی غسل په وکړی او یا دی وچښی،

مسئله: که چیری دوه لوښی وه مثلاً یو پاك بل ناپاك او د سرې څخه ورك سوه بیا به تیمم وهی. او افضله داده چې د دواړو لوښو اوبه دی سره گډی کړی او یا دی توی کړی تا چې مطهر او به یقینی د مابین څخه ورك سی نو بیا دی تیمم وهی»

مسئله: که د ری کسه وه مثلاً او دری لوښی وه چې دوه پاك وه او یو مردار» او د غو دروسرو کسانو څخه پاك لوښی او مردار لوښی ورك سوه. او بیا دروسرو تحری وکړه په خیال یو لوښی نجس وره غلی، د بل په خیال بل لوښی نجس وره غلی او د بل په خیال بل یعنی جلاجلا لوښی»، او د روسره وو په هغه لوښی او دس تازه کړي چې دده په خیال پاك وړتی. نو لمونځونه د دروسره وو صحیح دی لکن جلا جلا بی کوی جماعت نه دی ورته روا

پوه سه: چې اختلاط دوه قسمه دی» اختلاط ممازجته» یعنی چې پاکی او به او نجسی اوبه سره گډی کړی په یوه لوښی کی» اوبل» اختلاط مجاورة دی. یعنی چې نجس لوښی جلا وی او پاك لوښی جلا وی» لکن د سرې څخه ورك سی» دلته مراد اختلاط مجاورت دی»م

وَاِنْ كَانَ اَكْثَرُهَا نَجَسًا لَايَتَحَرّٰى اِلَّا لِلشُّرْبِ

او که ډیر لوښو مردار وه نو تحری دی نه کوی مگر د چښلو د پاره» یعنی دا او داسه د پاره دی تحری نه کوی بلکه تیمم دی وکړی لکه» عادم الماء» د لیل د دی مسئلی دادی چې د اتول لوښی نجس دی» اعتبارًا للغالب» پس په نیز د اکثرو مشائخو» او به دی تهوله توی کړی چې عادم الماء وگرځی بیا دې تیمم وکړی. او په نیز د امام طحطاوی» داتولی او به دی سره گډی کړی کی حیوان په او به کاوه»

«وقال المصنف»

وَفِى الثِّيَابِ الْمُخْتَلَطَةِ يَتَحَرّٰى سَوَاءٌ كَانَ اَكْثَرُهَا طَاهِرًا اَوْ نَجِسًا

او که جامی سره گډی وی یعنی بعض مرداری او بعض پاکی او د سرې څخه د رك ورك سوه نو تحری به کوی خواه اکثر و د غو جامو پاکی وی او که نجسی وی» د رولیش وایی» چه وجه د فرق بل مابین کی د اوبو او د جامو داری چې اوبه خلف او بدل لری چې تیمم دی او جامه بدل نه لری

مسئله: قال المصنف فی مراقی الفلاح» که دیو سړی دوی جامی وی یوه پاکه او بله مرداره نو دی سړی چې تحری وکړه یوه معینه جامه یه په خیال پاکه ورغله او هغه بله مرداره نو په هغه پاکه جامه کی دده په عقیده لمونځ وکړی»

وروسته چې د بل لمانځه وخت راغلی تحری یه بدله سوه» یعنی هغه جامه چې دده مخه پاکه گڼله او لمونځ یه په کښی وکړی په خیال یه مرداره ورغله. په هغه بله جامه کی لمونځ نه دی روا بلکه په هغه اوله جامه کښی بی کوی» ولی یو اجتهاد چې په عمل سره نیك سو په بل اجتهاد سره نه ماتیږی»

او خرنگه چې مونږ جامه پاکه وگڼله په اجتهاد سره د جهت څخه د ضرورت» نو په بل اجتهاد سره نه مرداریږی» نو بناءً علی هذا هرڅو لمونځونه چې په اوله جامه کی کړی وی هغه صحیح دي. او هرڅو لمونځونه چې په وروستنی جامه کښی کذارلی وی هغه فاسد دی راگرځول یه لازم دي» او د دې مبحث تفصیل په مراقی الفلاح او طحطاوی کښی مطالعه کړه ص۲۷.

فَصْلٌ فِى مَسَائِلِ الْاٰبَارِ

فصل دی په بیان کښی د مسئلو د څاهانو»

نُزِحَ الْبِئْرُ الصَّغِيْرُ

راکښل کیږی د کښتنی څاه څخه» یعنی چې عشر فی عشر نه وی» **پوه سه**: چې څاه خو نه کښل کیږی بلکه اوبه کښل کیږی، راکښل کیږی نو دا مجاز دی چې ذکر سوی دی محل چې څاه دی مراد حَندی حال دی چې اوبه دی سبب د دې مجاز مبالغه ده د اوبو په راکښلو کښی یعنی تهوله اوبه به څندی کاږی»ط

فائده: صاحب النهایه په شرح کی د هدایه داسی وئیلی دی چې فقهاء وایی چې مسائل د څاهانو بناء دی په متابعت د احادیثو مبارکه وو. او قیاس په دې مسائلو کی کار نه لری» ولی که سړی وقیاس ته وگوری» نو یو قیاس به دا حکم وکړی چې څاچې مردار سو

بیا بدی پاك نه سی ، ولی هغه مرداری او بریه په دیوالو او ختمو تنو تلی دی نو که تولی او... نا وکبنل سی هغه په ختمو او دیوالو کښی هغه مُرداری او به پاته دی، لکه یوءالغرنیام... ودغه قیاس نه تنګ کړی دی»

او بل قیاس داسی حکم ښکاره کړی چې د ځا او به حکم د جاري او بولري په هیڅ نجاست نه مړ... ولی د ځا ځخه چې غومره او به راخیژی ، هغومره او به دلاندی دخوا د چینو ځخه و تړ... نو ځا لکه حوض د حمام چې دیوی خوا نلکه ورته راباهیږی. او د بلی خوا غاسلان او به ځنډ... اخلی نو هغه حوض هیڅ وخت نه مرداریږی»   «قَالَ المُصنف»

بِوُقُوعِ نَجَاسَةٍ وَإِنْ قَلَّتْ مِنْ غَيْرِ الْأَرْوَاثِ كَقَطْرَةِ دَمٍ أَوْ خَمْ...

په لویدلو د نجاست یعنی په ځا کی که څه هم لږ نجاست وی غیر د خوشیو ځخه لکه یو ځا تخلی وبنیر با شر... په دی دلیل چې لږ او به په لږ نجاست مرداریږی»م ، د خوشیو او پوچو حکم به ژر راسی ان شاء الله...

وَبِوُقُوعِ خِنْزِيرٍ وَلَوْ خَرَجَ حَيًّا وَلَمْ يُصِبْ فَمُهُ الْمَاءَ

او د غه رنګه دی تولی او به د ځا ځنډی کاږی په لویدو د سرکوزی که څه هم ژوندی راوخیژی» او خوله یی هم او ب... نه وی رسیدلی. ولی چې سرکوزی نجس العین دی»   «قَالَ المصنف»

وَبِمَوْتِ كَلْبٍ

او د غه رنګه دی او به تولی کاږی که سپی په کښی مړ شو، و اوره... د مرګ قید یه په سپی کښی وَوایه د دی سببه چې سپی نجس العین نه دی پر صحیح مذهب...

مسئله: که سپی وَځا ته ولویږی او ژوندی راوخیژی او خوله یه واو بو ته نه وی رسیدلی... هغه ځا پاك دی»، م ، هدایه ، رد ،

أَوْ شَاةٍ أَوْ آدَمِيٍّ فِيهَا

او یا پسه مړ سی په ځا کی او یا سړی مړ سی په ځا... یعنی لټوله او به د ځاه به کاږی . پوهسه: چې لفظ... شاة اسم جنس دی میږ او د میږی او لاد او بزه او د بزی او لاد ټولو ته وائی . لکن مراد د لف...

...خ شاه چې غټو کی وی ، که بیخی کچنی وو نو حکم یه حکم د پښی دی» ط ،

پوهسه: چې سړی په مرګ سره د ځاه مردار والی په سبب دد بے دی چې یو وخت د زمزم... په ځاه کی حبشی مړسو نو عبد الله ابن عباس رض او عبد الله بن الزبیر رض چې حضور د صحابه... کښی دا فتوی ورکړه چې د زمزم د ځاه او به دی تولی او اوایستل سی . او هیڅ صحابی انکار... پرو کړی »

...ودی خبری راز دی چې غالب حال د میت دادی چې د نجاست ځخه خالی نه وی . او که چیری دا... ...ت نظیف او پاك وو یقینًا یا په غلبه ظن سره نو د ځا ځخه هیڅ او به دِ نه راکاږی . او دا... روایت دی د ابی القاسم الصفار ځخه او قهستانی د محیط ځخه هم نقل کړی دی » ...روښ والی : په د بے مسئله کښی ډیر تفصیل سته وکتابو ته دِ فنا او و رجوع وکړه »

بِانْتِفَاخِ حَيَوَانٍ وَلَوْ صَغِيرًا

او دا غه رنګه دی تولی او به راوکاږی . په پړسیدو ...د حیوان په ځاه کی که څه هم هغه حیوان کشنی وی . یعنی لکه موږك یا غټ منګوږ وغیره» ...وسه : چې مراد د حیوان ځخه هغه دی چې وینه لری ، او حیوان د او بو حیوان نه دی قید و... ...فائده به یه ژر ښکاره سی» اِنْ شَاءَ اللّٰهُ تعالی »

...ت» مسئله ، که حیوان په ځاه کی وشو ړیدلی وو او یا یه وینستان توی سوی وه . او یاد مرغه ...کی ختلی وی» ، هم به تولی او به راوباسی» او هغه چې بعض والئ د کچنی حیوان په ...ورت کی دی لس سولغی راکاږی قوی خبره نه ده» ط .   «قال المصنف»

وَمِائَتَا دَلْوٍ لَوْ لَمْ يُمْكِنْ نَزْحُهَا

...وه سوه سولغی دی راکاږی که چیری ممکنه راکښل د تولو او بو نه وه»

...مسئله : ځاه هلته پاکیږی چې هغه مردار شی د مخه ځنډی راوکاږی . ولی چې نجس په کښی ...چې لفظ... داو بو کښل فائده نه لری» مګر هغه وخت چې مردار شی پولرګی یا یو توکر وی چې هغه ...مراد د لف... او بو کښو نکی پلاس نه ورتلی او یا په او بو کی ورك شو ، نو په دی صورت کښی دی

هغه مقدار پوره کړی اولرګی اوتهوکر په تبع دڅاپاکیږی ط»

فائـده حضرت الامام محمدؒ چې بغداد ځاهان کثیر الماء وَلیدَل . ولچې نږدې دې ورودته دجلی . نویه فتوٰی په ۲۰۰ دوه سوه سولغو ورکړه» مګر په هدایه وغیره کښی وائی چې استحبابًا دی نَسْل سولغی نوری پرَیاتی کړی چې ۳۰۰ دری سوه سی

مسئله: معتبره هغه سولاغر ده چې پرد غه ځا اکثره استعمال سیږی

مسئله: که په راکښولوکی دسولغی څخه بعض اوبه توی سی پرواه نه لري

فائـده: په هدایه اونورو کتابوکی وائی که خلګو دهغه مردارڅخه په لوی غټی سولغی سره اوبه راوکښلی چې دهغه ځا ترسولاغر ډیره لویه وه روادی» حساب به ورکوی مثلًا که هغی سولغی یا تیم دری سولغی دځاه ځایه وَلي، نوچې سل سولغی په غټه سولاغه راوکاږی ځاه پاک سُو»

مسئله: پر یوه ځای راکښل د ۳۰۰ دری سوه سولغو شرط نه دئ کی په نوی دری ورځو راوکاږی هم ځاه پاکیږی، م صـ۲۹. بنـهانـه فائـده: ځاه هغه وخت پاکیږی چې اخیره سولاغه دځاه دخولی څخه راووزی په نیز دشیخینوؒ . اوپه نیز امام محمدؒ هغه وخت پاکیږی چې اخیره سولاغه دځاه داوبو څخه جلاسی»

مسئله: که دځا اوبه تردوه سوه سولغی کمی وی اوتهوله یه راوکښی نوځاپاک سُو

یقول الفقیرؒ چې مسئلی دځاهانو اکثره بناء پر مذهب دامام محمدؒ دي»، ولې چې خلګوته آسانی ده او وسوسه خلګوته هم نه پیښیږی، اوپه کنز کی پردغه مذهب یقین کړي دی، وَفی الملتقی ایضًا کذالک ، وفی الخلاصة وعلیه الفتوٰی، وهو المختار کما فی الانهر ورجحه فی النهر وتبعه الحمویؒ، اما په مراقی الفلاح کښی وائی چې دوه ځنه داسی چې دنوی اوبواوَ زړو په فرق پوهیږی، هغوته دی دځاه داوبو کار وَسپاری چې دوی وویله پاک دی نو پاک سُو» اونور وَرته مذهبونه هم سته چې په کتابوکښی دفقه شریفی ذکر کړه سوی دَه، لکن دعاصی په عقیده هغه تولهٔ یا خولې ځی تکلیف دی، اویا سبب دوسوسی ګرځی . اومذهب امام محمد صَاحب ډیر سهل دی،، والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب:

ولومَاتَ فِيهَا دَجَاجَةٌ اَوْهِـرَّةٌ اَوْ نَحْوُهِـمَا

یعنی چه کچیری مړه سوه په ځاکی چرګه یا چرګ اویا پشی اویا په مثال ددوی یعنی په بدن کی لکه غټه مثل خرما . لکن پرسیدلی به نه وي .

لَزِمَ نَـزْحُ اَرْبَعِينَ دَلْوًا

لازم دی پرځا والا راکښنګ دڅلویښتو سولغو لکن پس له راایستلو دهغو شیانو دځا څخه، فائده: دڅلویښتو سولغو راکښل دابوسعید الخدریؓ څخه روایت دی په چرګه کښی او استحبابًا دی لس سولغی نوری پرَیاتی کړي چې ۵۰ سی " م

وَاِنْ مَاتَ فِيهَا فَارَةٌ اَوْ نَحْوُهَا لَزِمَ نَزْعُ عِشْرِيْنَ دَلْوًا

اوکه مړه سوه په ځاه کښی موږك اویا مثل دهغه په صورت کی لکه چوغکه اویا ډوك اویا بل مثل لازم دی کښل دشلو سولغو، یعنی پس له اخراجه دهغه مړه شی اوبل داچې پرسیدلی به نه وی دانسؓ څخه روایت دی چې که موږك په ځاه کی مړسی اوسمدلاسه راوایستل سی شل سولغی به راکاږی» اومستحبه ده چې لس دی نوری پر بالاکړی چې ۳۰ سی» «قال المصنفؒ»

وَكَانَ ذٰلِكَ طَهَارَةُ الْبِيْرِ وَالدَّلْوِ وَالرِّشَاءِ وَيَدِ الْمُسْتَقِيْ

اودی دغه راکښلی اوبه پاکوالی دځا اودسولغی اودَ رسَیَ اودلاس دراکښونکی داوبو، یعنی دغه رنګه دکالود مستقی، فـائـده، دا روایت دی د امام ابویوسفؒ اود الحسن بن زیادؒ ولې چې ددی شیانو نجاست داوبو په نجاست سره دی» نو پاك والی یه هم په پاکوالي داوبو دَجهت دَدفع دحَرَج چې په دین محمدیؐ کی نسته»، م ط،

مسـائِلِ شتّٰی

مـ۱ دامام ابویوسفؒ څخه روایت دَی چې دَڅلورو موږکانو حکم دیوه موږك دی، او پنځه موږکان دَپشی په حکم کی دی بیا نونسو پوری دشاة په حکم کی دی،، اوامام محمدؒ وائی چې پنځه موږکان لکه پشي دی

بہ حکم کی. او شپږ لکه سپی دی په حکم او دغه هم ظاهرُ الروایت دی،، م، او هغه حیوان چی په بدن کی په مابین د موږ ک او پشی وی حکم یه د موږک دی، او هغه حیوان چی په بدن کی په مابین کی د پشی او سپی وی حکم یه د پشی دی، او که ښاته ولویدل پشو او موږ ک د دواړه نو دواړه لکه یوه پشو یعنی اقل په اکثر کی داخل دی. او په فتاوی خانیه کښی وائی چی پوستکی د انسان او یا غوښی دهغه چی ښاته ولویږی نو که په قدر د نوک وی او به مُرداره وی، او کم تر هغه چی وی او به نه مرداره وی، او که چیری نوک په خپله ښاته ولویدی ښاه نه دی مُردار،

او بولی د پشی یا غُل د دی او بولی د موږک یا غُل دهغه نجس دی په اظهر روایا تو کی نو او به او کالی په مُرداریږی، او بولی دی د چوپړک او غُول دهغه او بَه او کالی نه مرداره وی، په دی سبب چی احتراز ځنډی سخت دی، انتهی قول الخانیه بنقل، ط،

او په شرنبلالیه کی وائی چی صحیح داده چی په بولو د موږک ښا نه مُرداریږی،

وَلَا تَنْجِسُ الْبِئْرُ بِالْبَعْرِ وَالرَّوْثِ وَالْخُثْیٰ

او نه مرداریږی ښا په پچُو چی د لیُسو او اوښانو چکرته وائی، او نه په، روث، چی د آس او غاطر او خره چکرته وائی، او په، خُثیٰ، چی د غوایو او ګامیښو چکرته وائی،

تفصیل د دی مسئلی: پوه سه: چی قیاس او عقل وائی چی دغه مذکوره شیان خو نجس دی او په لږ و او بوً کښی ولیده لو باید او به مرداری سی، لکن استحساناً موږ داوایو چی او به نه مرداریږی، د هدایه په ص $\frac{45}{42}$ کی وائی، اِنَّ اٰبَارَ الْفَلَوَاتِ لَیْسَتْ لَهَا رُؤُسٌ حَاجِزَةٌ، چی ښاهان د صحرا نسته دوی لره سر پوښنه، چی مانع د وقوع څځه د پچُو وغیره دی وګرځی، وَالْمَوَاشِیُ تَبْعَرُ حَوْلَهَا فَتُقَلِّبُهَا الرِّیْحُ فِیْهَا فَجُعِلَ الْقَلِیْلُ عَفْوًا لِلضَّرُوْرَةِ، او مواشی یعنی پسُونه او ښان وغیره پچی کوی پر ښاو خوا د هغو ښاهانو او بیا دغه پوچی وښاهانوته وراچوی نو ځکه لږ د هغو پوچو عفوه دی د ضرورت له کبله، انتهی،

درویش وائی: چی د دی دلیل څخه داسی فهمیږی چی د ښاهانو د صحرا او د ښارو فرق سته یعنی د ښارو ښاهان د باید مرداریږی،

ولی د ښارو ښاهان خو با قاعده سر پوښونه لری، او بل داچی په ښارو کښی مواشی نسته نو د ښارو په ښاهانو کی ضرورت نسته، نو ځکه په فتح القدیر کی وائی چی د ښارو ښاهان په لږ و پوچو هم مرداریږی، لکن د مَراقی الفلاح په ص ٣٠ کی وائی ،، وَلَا فَرْقَ بَیْنَ اٰبَارِ الْاَمْصَارِ وَالْفَلَوَاتِ، او فرق نسته په مابین کی د ښاهانو د ښارو او بیابانو، په صحیح روایت او د هدایه په ص ٤٢ کی او د مَراقی په ص ٣٠ کی وائی چی وچ او لانده او روغ او مات د دغو شیانو فرق نسته په صحیح روایت کی،

او د امام سرخسیؒ وائی چی خوشایي مطلقاً او مات پوچي او به مرداره وي په ظاهر الروایت کی

مسئله: که میږ ے په دَکی کی په وخت کی د لوشلو یوه یا دوی پوچي وکړي - پوچي دِ غوزخوي او شیدي پاکی دی و دي خوري، ولی چی ضرورت دی چی د میږی او بزی د عادت دی چی په وخت کی د لوشلو پوچي کوي، هدایه ص ٤٢.

نکته: که غوا خوشایي وکړه په دکی کي شیدی دی نه چښو چی ضرورت نسته لِعَدَمِ الْعَادَةِ، مسئله، که په لوښی کی د اوبو یوه یا دوی پوچي ولویږی هغه او به مرداری دی لعدم الضرورة، هدایه،، فَالَ الْمُصَنِّفُ،،

اِلَّا اَنْ یَسْتَکْثِرَهُ النَّاظِرُ اَوْ اَنْ لَا یَخْلُوْ دَلْوٌ عَنْ بَعْرَةٍ

مګر هغه وخت عفوه نه دی که د کتونکی په خَیال ډیری ورتَلی او یا هیڅ یوه سولاغ د پوچي څخه خالی نه وه پوه سه؛ چی بعض علماءؒ وائی چی دری پوچي په ډیرو کښی حساب دی، او بعض فقهاءؒ وائی چی که پوچو مخ د اوبو پټ کړي وو، نو هغه ډیری دی، او د حضرت الامام الاعظمؒ څخه روایت دی چی کثیر هغه دی چی مبتلا به یه ډیری وبولی، قال الشرنبلالیؒ وعلیه الاعتماد،،

کتبهٗ احقر العباد ․․․ ل الحق بقلمه ۔ ونشر من مکتبة القراءت والتجوید،،

وَلَا يُفْسِدُ الْمَاءَ بِخُرْءِ حَمَامٍ وَعُصْفُوْرٍ

اونه فاسدیږی یعنی نهمرداریږی اوبه په غولوډکوترې اویا چڼوکی» اودغه رنګه دي
دلِك، توتکی، تارو، کـرَك، سُورسَری. اونورهغه مُرغان چې غونبې په خوَرك
کیږی ماسوادچرګې اواِیلئ، طحطاویؒ والیٔ چې داول زمانې څخه داسلام اوبیا
وروسته ترهغه زمانې علماووا تفاق کړی دی» پرجوازد ساتلو دکوترو په مساجدو
کښې حتی په مسجد الحرام اومسجدِنبویؐ کی ٥ اوسَره ددی چې شرع شریفې امرکړی دی
په پاك ساتلو دمساجدو دمرداری څخه نوداظاهرهده چې خرء الحمام پاك دی؛
اوپه حَدیث کی دابن مسعودؓ راغلی چې کوترې پرده غُوَل وکړه ده په ګوته سره ایسته کړه
اوورته حدیث دعَبدالله بن عمرؓ څخه هم روَایت سوی دی»، وَفی المَرَاقی چې مختاره په
دیروکتابوکښې دمذهب حنفی پاك وَالی د خرء الحمام دئ»
مسئله: په غولوکی د هغه مُرغانو چې غونبې نه خورَل کیږی لیعنی مرداری
وی لکه تپُوس، کارګه، شِیُون، وغیره اختلاف دی»، قَالَ فِی الخانیَةِ، چې غُوَل دهغو
مرغانو چې غونبې نه خوَرل کیږی»، اوبه نهفاسدَه وی»، فی ظاهرالروایة عند محمدؒ
ولی دهغو څخه ځان، اولوبنی، اوځاهان، ساتل مشکل دی»، ولیچې دغه مُرغان په هوَاکې
غُل کوی»، اوبیَا خانیه وَالا وَائیٔ»، چې غُوَل دهغومرغانوچې دَ نده وی لکه بازغرَمك
وغیره که پرکالودچا ولویږی کالی مرداریږی که ډیر وَه. اود لوښو اوبه مرداره وی. اوښا
اوبه نه په مرداریږی» انتهی»

تَنبِیه ضَرُورِیٌ

په نهایه کښې چې د هَدایه شرحَه ده داسی وَائی: چې یوشیٔ چې دفساد وحالت ته وَرَسیږی
دا نه واجبَوی چې هغه شی دی مردارسی، مثلاً تو له مطعومات په سبب د ډیرد رنګنه
فاسدیږی. اومردار نه دی، دفساد نتیجه یه دَاده چې خورَل یه حرام دی په دغه حالت
کی ولیچې بد نته ضَرردی نه د نجاست د سَببه؛

مثلاً غونبې چې ډیری بَد بویَه سی خورك یه حرام اومُرداڼدی یعنی که دَسرې سره دلانځه
په حَالت کی وَرَسره وی لمونځ ورسرهٔ وانَه. اوکه ځا ته ولویږی ځاه نه په مرداریږی»
په تذکره کی دحکیم داوُد داسی وَائٔ چې فسیخ چې په مِصر کښې مشهوردی چې هغه
دماهی غونبې وچې کړې»، اوبیا یه خُوری» یاپه کتوکی اویا په غوړوکښې خورك یه حرام دی
په سَبب ددی چې د» طِبی لاَرِي» دغه غونبې سُددی په معدهکی پید اکوی» اوبا د قولنج
هم دَغو غونبو څخه پیَدا کیږی»
اوپه ګردوکی دیری ځندی پید اکیږی» اوګچې بلغم ځندی زیږی» اوپه پسرلی کی
وبائی تبی ځندی پیَدا کیږی» اود سِل مَرَض هم دغو غونبُو څخه پیدا کیږی.
اودی سَره سَره، مرداری نه دی ه
فائده: وچې کړې غونبې که څههم بدبویَه نه وی»، هغه ضَرمنی دغونبو دی وبَدن ته
رسري مګرهغه کسانوته تا وان نهرَسوی»، چې د بیلچې، یاد یوم، یا کُلنګ کارونه
کوی لیعنی خواری کښ وی»، لکه باغبانان، بزګران، روزا نه والا مزدوران، لکن لبعض طالبان
طبعًا یه بوی ناکه غونبې خوښې وی» لکه زمَا یوطالب علم دی چې نوم یه سَاقی محتَمد دی
اوپه قوم الکوزئی دی اودخاکریز دعَلاقی دی دده دا بوی ناکه غونبې ترټې بوره غونبو
خونبې دی. نومانن ورته وویَل چې دا ډیری بوی ناکه غونبې مَه خورَه چې ددی خوراك
کتابی حرام دی»، نوده اجازه راکره چې زما نوم شائع کړه ه «قَالَ المصنفؒ»

وَلَا بِمَوْتِ مَا لَادَمَ لَهٗ فِیْهِ کَسَمَكٍ وَضِفْدَعٍ

اونه مرداریږی اوبه مبکه بل شی چې بهیدونکی وی لکه سرکه پر اصح روایت» په مرګ سَره د هغه حیوان چې دَه لره
وینه نه وی لیعنی بهیدونکی وینه لکه ماهی اوچونګښه»، دسائِل قید مراقی الفلاح
دی دپاره راوړی دی چې مطلق وینه خوهرحیوَان لري»، قَوْلهٗ فیه» یعنی په اوبوکښی»
پوهسه: چې دا قید چې په اوبوکی اتفاقی دی»، ولی که دغه حیَوان د با ندی مَرسِی
اواوبوته واچول سی. هم او به نه مرداره وی»، ط ص۳۱.

فائده: چنګښه که څه هم مصنف مطلق وئیلی ده لکن دی په شرح کښی وائی چی مراد بحری چنګښه ده، ولی چی بری یعنی صحرائی چنګښه اوبه مرداره وی کی بهیدلی وینه دَرلوده، فرق دبری او دبحری چنګښی دا دی، چی دبری چنګښی ګوتو په مابین کی پرده نشته او بحری پرده لري، " وقال المصنف "

وَحَيَوَانُ الْمَاءِ

اونه مرداریږی اوبه په مرګ دحیوان الماء لکه چنګابښ، اود اوبو سپئی سرکوزی، م **فائده:** فرق په مابین کښی دبری او بحری حیوان دا دی چی بحری حیوان بیله اوبو ژوند نسی کولای، او بری هغه دی چی بیله صحرا یعنی په اوبو کښی ژوند نسی کولائ، داول مثال لکه ماهی، داوبو سپئی، وغیره اود دوهم مثال لکه شرمښکی وغیره. او په داسی حیوان کښی چی په بر او بحر دواړو کښی ژوند کولای سی لکه بحری چنګښه، اختلاف دی، قاضیخان په شرح کښی دجامع صغیر وائی: چی فاسده وی، او په مجتبیٰ کی وائی چی نی فاسده وی، ط " قال المصنف"

وَبَقٍ وَذُبَابٍ وَزُنْبُورٍ وَعَقْرَبٍ

او په نه مرداروی، مرګ دغتی غوماشی، یا دمچ، یا دغالبوزی، یا دلړم، غالبوزه خوقسمه ده، زړه غالبوزه، تښنده غالبوزه، مچمچی، او لړمان هم رقم، رقم دي. خو په یوه روتم یه اوبه نه مرداریږی. **پوهسه:** چی په نیز دحکما و لړم تول نوع یه راندی، او ط، وائی چی دَ لړم سترګی یه دَشاه په مابین کښی دی، وَاللّٰهُ أَعْلَمُ.

او لړم چی سرهی وښبوری نی وهی که بیده وی او که ویښ.

دَ لړم څخه ساتنه: ابوهریرةؓ دنبی عَلیهِ الصَّلوة وَالسَّلام څخه روایت کړی دی، که څا علی الصباح دغه کلمات و وئیلی لړم به تر ماښام کار نه په ولری، او که چا دغه کلمی ماښام و وئیلی تر سحاره به دَ لړم دشره څخه محفوظ وی، یعنی، أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۳ دری واره.

اود مچ په باره کی: په یوه اوږده حدیث کی دآنحضرت م څخه روایت دی، که چیری ولویدی مچ په اوبو کښی دیوه ستاسی نو دامچ دی په اوبو کښی غوټه کړي او بیا دی څنډی کړي الحدیث رواه البخاری"

وجه دَلالت: ددی حدیث پر پاکوالی د هغو اوبو چی مچ پکښی مړسی داده، که چیری اوبه په مرګ دمچ مرداریدای نو آنحضرت ص ولی امر د غوټه کولو ورکاوه او معلومه ده چی په غوټه کولو سره خو مچ مړکیږی، نو خو اوبه ضائع کیږی، او شارع م په دی سره امر نه کوی، او په بل حدیث کښی چی مراقی یه نقل کړي دی داسی راغلی دی، چی آنحضرت م و سلمان ته وویل یا سلمان هر خوراک و څښاک ته یا او اوبو ته چی ولویږی دابه چی وینه لری او په کښی مړسی. نو دغه طعام خوړل حلال دی. او د اوبو څښل یا او دس په تازه کول هم روادی. په تعمیم کی مچ هم داخل سو. "وقال المصنف"

وَلَا بِوُقُوعِ آدَمِيٍّ وَمَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ

او نه مرداریږی څاه په لویدو سره دانسان که څه جنب وی او یا کافر وی او یا حائضه یا نفساء څخه وی چی ونیی قطع سوی وی، او نه مرداریږی څاه په لویدو سره دهغه حیوان چی غوښی یه خوړل کیږی، لکه پسه، بزه، وغیره

إِذَا أُخْرِجَ حَيًّا وَلَمْ يَكُنْ عَلَى بَدَنِهِ نَجَاسَةٌ

چی راوایستل سی دڅاه څخه دغه شیان ژوندی او پر بدن باندی نجاست حقیقی نه وي،

پوهسه: چی مراد دادی چی یقینی نجاست نه وی په احتمال د نجاست یا نجاست حکمی لکه لی اود سیا او جنابت څاه نه مرداریږی، م "

مسئله: که دچرګی ترکوڼه اګی راووتل او په اوبو کښی ولویدل. او یا دمیږی دحمه څخه وری راووتی او لوند هم وُو، سمدلاسه په اوبو کښی ولویدی اوبه نه مرداریږی، تر هغو چی یقینًا دا نه وی معلومه چی د اګی یا دوری پر صورت نجاست ستته، ولی چی رطوبت دمخرج خو مردار نه دی"

اوبعض فقهاءؒ دمخرج رطوبت مردار بولی .ولی چی دمردار ځای څخه راوتلی دي»
اول قیاس دمذهب دامام اعظمؒ دی» اومغه ته قاضیخان تللی دی» اودوهم قیاس دمذهب
دیا رانوؒ دی اودوی مذهب ته صاحب خلاصه تللی دی»، ط ص۳۲ والله اعلم بالصواب
درویش وائي چي ظاهر الحال تا ئید دمذهب دیا رانو کوي.

وَلَا بِوُقُوْعِ بَغْلٍ وَحِمَارٍ وَسِبَاعِ طَيْرٍ وَوَحْشٍ فِي الصَّحِيْحِ

اونه مرداریږی څاه په لویدود غناطرا اوخره، اود رنده ګانود مرغانو اود وقوع دوحشي
شیانو په صحیح روایت کي» لکن دا مسئله هلته ده چي دغه حیوانان ژوندی څخه
راوخیژی» اوطحطاویؒ والجؒ چي اوبه مشکوکي هم نه ګرځي» ولي چي بدنونه ددغو حیوانانو
خوپاک دی ولي چي دوی زموږ د استعمال دپاره خدایؒ پید اکړی دی» اونجاست ددوی
دمړینی په سبب دی» اومصنفؒ چي صحیح ووئیله احتراز یه وکړی دقول څخه دهغه چا
چي وائي چي څاه تموله مردارسوتیولي اوبه به څنډی کاږی» ولي چه ددوی رطوبت دناړو
ددی حکم لري» » قــال المصنفؒ »

وَاِنْ وَصَلَ لُعَابُ الْوَاقِعِ اِلَى الْمَاءِ اَخَذَ حُكْمَهُ

اوکه ورسیږی ناړی دهغه حیوان چي ذکر سو یعنی چي په څاکي ولویدی واو بوته
دڅاه» نولوبوته دڅاه حکم دناړو دهغه حیوان اخلی» یعنی کی ناړی نجسی وی اوبه نجسی
ګرځي.اوکی ناړی پاکی وی اوبه پاکی دی» اوکی ناړی مکروه وی نو اوبه مکروه ګرځي»، په
فصل الاسارکي ذکرتیر سو» نوبه صورت دنجاست دسور اویا دمشکوك والي د
سور تموله اوبه به وجوبًا څنډی کاږی» که ممکنه وه، اوکه یه امکان نه وو» نو ۲۰ دوه سوه
سولغی وجوبًا او ۳۰۰ دری سوه سولغی استحبابًا» اومستحبه ده چي دکراهت په صورت
کی دی یوڅو سولانې تکه چي سورته یه پاك وی اوبعض علماء وائي چي ۲۰ سولغی څنډی کاږی کاږی
مسئله: خوله دهرحیوان لکه ناړی دهغه حیوان دی نواوبه هم هغه حکم لري» ط

وَوُجُوْدُ حَيَوَانٍ مَيِّتٍ يُنَجِّسُهَا مِنْ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ

عند الامامؒ احتیاطًا»

ترجمه: اووجود دمړ حیوان په څاه کی مردار وی څاه دیوی ورځي اوشپې دمخه.
یعنی دا حکم هغه وخت دی چي پړسیدلی یا شوړیدلی نه وی-

وَمُنْتَفِخٍ مِنْ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ وَلَيَالِيْهَا اِنْ لَّمْ يُعْلَمْ وَقْتُ وُقُوْعِهٖ

اوکه پړسیدلی وونود درو ۳ شوارو روزو څخه څاه مردار ګنړل کیږی. ولي چه پړسیدل د
حیوان دلیل ددی خبری دی چي دوخته ور لویدلی دی. اوددا وړه حکم هلته دی چي وخت
دوقوع یه معلوم نه وی» دا قید ددی دپاره مصنفؒ ووایه ولي کی وخت دوقوع معلوم
وو یقینًا یا په غالب ظن سره بیا خو هیڅ اشکال نسته بلکه هغه وخت ته اعتبار دی»
وفی المراقی ص۳۲/۳۲ نوخلك به راوګرځوی لمونځونه دهغی مدی یعنی یو شوارو ز یا دری ۳
شوارو زه» که چیری دوی اودس په تازه کړی وو په اوبو د هغه څاه، دبی اودس یا په حالت
کی یا غسل دجنابت کړي وو دهغه څاه په اوبو» اوکی مرداری جامی په پریولی وی هغه به هم
بري مینځي. اوکه دوی اودس درلودی. اویا ئې جامی پاکی وی بیا دهغه څاه په اوبو اودس
تازه کړي اویا جامی په پریولی بیا راګرځول د لمونځونه په اتفاق سره.

مسئله: که دوی نجسی جامی په پریولی وی. او اودس یه نه وو په تازه کړی نو
پر دوی یوازی پریولو دجامو لازم دی. راګرځول د لمنځونه نه بانډی.
ولي چه د اداسی مسئله سوه لکه یوسړي چي په جامه کی نجاست ووینی او وخت دا ضابت
د نجس نه وی ورمعلوم. دهیڅ لمانځه قضا پری نسته. عاصی ولئ چه دا تموله مذهب د
امام اعظمؒ دی. اوپه نیز دامام ابویوسفؒ اوامام محمدؒ» نجاست دڅاه دوخت څخه
دعلم حسابل کیږی. اوراګرځول دهیڅ لمانځه وربانډی نسته. اونه وربانډی پریولو
دهغو جامو سته چي ددغه څاه په اوبو پریولی وي.

مسئله: پر مذهب دامام اعظمؒ کی دهغه څاه په اوبو اوړه اخښلی وه. هغه اوړه

اخبلی وہ۔ هغه اوږه دی سپوته واچوی. یا دی په حیوانا تو وخوری. او یا دی پرشافو مذهب څرخ کړي. ولې هغوی په مذهب کې هغه ځاچې دوه ژبه او به په کښې وي پر وقوع د هیڅ نجاست په مردار نه بولي. او هغه خبره چې په پښتو کې مشهوره ده چې مسکینانو یا طالبانو ته دی ورکې غلطه خبره ده»
ولې چې د مردار شي خوړلو هغه مسکین ته روا دی چې په حالت کښې د مخمصه وي یعنې چې د لوږې څخه مري. او داسې ورته په او سني زمانه کښې ډیر پیدا دی.

خبره تر خبرې . که یو سړي پرخپل پرتاګه منی ولیدل او وخت یې نه ورمعلوم حکم یه دا دی چې د هغه اخیرې ، خوبه څخه چې دی بیده سوی وو» جنابت ده حسابول کیږي قوله فیلزم اعادة آه دی مسئلې دلیل دا دی. چې ما نع دلمانځه خو بالیقین ثابت دی چې بی او دسیاده. یا نجاست د جامې دی او شک یې په مزیل کښې دی چې دغه او به دې چې حیوان مره په کښې وو. او یا پرهیدلی په کښې وو او یقین په شک نه زائلیږي ط.

قَالَ المصنفؒ:

فَصْلٌ فِي الْاِسْتِنْجَاءِ

فصل دی په بیان د استنجاء کښی.

فائدہ: د نورالایضاح مصنفؒ ډیر ښه ترتیب کړی دی یعنې چې فصل د استنجاء یې دا و داسې د مخه راوړی. ولې چې په اصل کې استنجاء تر او داسې د مخه ده. بخلاف صاحب القدوریؒ ولې چې هغه او دس ذکر کړی دی. او بیائې نواقض الوضوء ذکر کړی دی. او بیائې فصل د غسل ذکر کړی او بیا یې باب د او بو چې او دس پرې روا دی که نه» او بیا یې فصل دا حکام و دځا ذکر کړی دی. او بیا یې باب التیمم ذکر کړی دی. او بیا یې د مسح د موزو ذکر کړی دی. او بیا یې باب الحیض والاستحاضة راوړی. او بیا یې فصل د مستحاضه په باب کښی. او بیا یې فصل د نفاس د بیان د پاره، او بیا باب الانجاس دی.

يَلْزِمُ الرَّجُلَ الْاِسْتِبْرَاءُ حَتّٰى يَزُوْلَ اَثَرُ الْبَوْلِ وَ

لازمه ده په سړي باندې. طلب دخلاص والی د بولو څخه تر هغو چې ختم کیږي اثر د بولو چې لند والی د ذکر د سر دی.

يَطْمَئِنَّ قَلْبُهٗ عَلٰى عَادَتِهٖ حَسْبُ

او د ده زړه ته اطمنان حاصلیږي چې بولی او س نو خلاصی سوی. او دا استبراء د سړي په عادت پوري اړه لري چې

اِمَّا بِالْمَشْيِ اَوِ التَّنَحْنُحِ اَوِ الْاِضْطِجَاعِ اَوْ غَيْرِهٖ

یا د خو ګامه واخلی، او یا دی غاړی تازه کړي، او یا دی پر بغل باندې پریوزی او یا غیر د دغو کار وڅخه. لکه د ذکر سر دی کرار کښی کاږی.

فوائدُ المتن: مصنفؒ [1] نر ذکر کړي ولې چې د ښځې ځای د بولو فراخ دی. او د نر دا تنګ دی نو ښځه دې صرف یو ګړی صبر وکړي او بیا دی استنجاء وکړي.

(۱) او مصنفؒ یَلْزِمُ ووایه یَجِبُ یې نه وَوایه د دی سببه چې لزوم تر وجوب قوی دی ولې د لازم په ترک سره د کار صحت نیستی کیږي. نه په فوت کید و سره د واجب» نو ځکه ترک د استبراء د ګناه کبائر و څخه دی. په یوه اوږده حدیث کې چې روایت یې امام بخاریؒ او نورو کړی دی» داسې راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د دوو قبرو [2] په خوا کښې تیریدی» نو ملګرو صحابهؓ ته ئې داسې وفرمائیله. چې دغه دوه قبر والا په عذاب دی چې د یوه د خپلو بولو څخه ځان نه ساتی او دی بل شیطانت کاوه. او دا خو معلومه خبره ده چې سړی د خپله جامه په قصد بولی نه کوی نو دا ظاهره سوه چې دغه صاحب قبر استبراء د بولو څخه نه کول» (۳) استنجاء یکلخته ختمول دی د نجاست د مخ د خواڅخه یا د شاه د خوا څخه په او بو. او بیا یه ژول دی په لوټو وغیره. م - د «نجو» معنی هغه شی دی چې د نسه څخه راوزی یعنی یا غل یا بولې. او ازهریؒ وائي چې «نجو» و قطع ته وائي.

(۴) په مقدمه غزنویه کښې وائي، چې استنجاء استعمال دی د ډبرې یا لوټې یا اوبو، په هغه خاص ځای کې» او «اِستِبراء» طلب د پاکۍ د بولو دا تر څو چې په یقین یا په توخې یا په منبولو د ذکر وغیره کما مر» او «استنقاء» ښه تره پاکی ته وائي په لوټو او یا اوبو حتیٰ چې بد بوئي هم ورک سي»

مسئله: که یو چا استنجاء په اوبو وو هله او ورسته یې کُنه په لړو اوبو کې کښېښوَله او به نه مرداریږي. او کې استنجاء په لوټو وو هَله او بیا یې کُنه په اوبو کې کښېښوَل هغه اوبه مرداري دي. ولې چې د لوټو په استنجاء سره یکلخته نجاست د ما بین څخه نه ځي. ط » قوله حتیٰ یزول اثر البول» د بولو د اثر زائلو طریقه داده چې لوټه وذکرته ونسي چې نه لندیږی»

قَالَ المُصَنِّفُ»

وَلَا يَجُوزُ لَهُ الشُّرُوعُ فِي الْوُضُوءِ حَتَّى يَطْمَئِنَّ بِزَوَالِ رَشْحِ الْبَوْلِ

او نه ده صحیح سړي ته شروع په اودا سه سره څو چې اطمنان او یقین ورته حاصل نه وي په زائلیدو د لند والی د بولو»

قَالَ المُصَنِّفُ

وَالِاسْتِنْجَاءُ سُنَّةٌ مِنْ نَجَسٍ يَخْرُجُ مِنَ السَّبِيلَيْنِ

مَالَمْ يَتَجَاوَزِ الْمَخْرَجَ

او استنجاء سنت ده، بلکه دا قوي د سننو څخه دا دا ده کما فی ط» د هغه نجس څخه چې راووزي» په دې لفظ کی اشاره ده ودې ته چې که څوك پُسکی واچوي استنجاء فسته باندی» بلکه بدعت ده» ولې چې پُسکی پاکه ده» دلیل یې دا دی چې که څوك پر لاندې پرتاكه پُسکی ولیږي پر توکې یې نه مرداریږی کذا فی العینی شرح البخاري»

ترجمه: چې راووزي هغه نجس د یوه څخه د دوو لارو نریا ښځې چې د شا خوا او د مخ خوا ده» تر هغو چې د را وتو تر ځای نجس تیر سوی نه وي» قَالَ فِي المَرَاقي» چې استنجاء د مخ د خوا او د شا د خوا سنت مؤکد دی د نر او د ښځې د پاره» ولې چې اکثراً رسول

الله صلی الله علیه وسلم استنجاء وهَله» او واجب نه ده چې آنحضرت م په بعضی اوقاتو کې پرې ایښې ده» او صاحبُ السراج وائي چې استنجاء پنځه قسمه ده»

(۱) فرض ده د حیض څخه (۲) د نفاس څخه (۳) د جنابت څخه (۴) او هغه وخت چې نجاست تر مخرج تیر سوی وي. او دا تجاوز تر قدر د درهم بالاوي. (۵) سُنت ده که نجاست تر مخرج تیر نه وو» کذا ذکره السیّد»

پوهسه: چې دا قید چې د نجس د سبیلینو څخه راووزي بنا پر غالب دی» ولې که سړي د بل پر لندو غوُلو کُنه کښېښي دی دا استنجاء حکم هغه دی تکه د سړي د ځلو غولو.

قَالَ المُصَنِّفُ

وَإِنْ تَجَاوَزَ وَكَانَ قَدْرَ الدِّرْهَمِ وَجَبَ إِزَالَتُهُ بِالْمَاءِ

او که چیري تیر سوي وو هغه خارج تر مخرج» او دا تیر سوی نجاست یې په قدر د درهم وو نو واجب سنت

وَإِنْ زَادَ عَلَى الدِّرْهَمِ افْتَرَضَ غَسْلُهُ

زائلول د هغه نجاست په اوبو یا په بل بهید ونکی شی تکه سرکه» او که هغه خارج زیات وو تر قدر د درهم نو بیا فرض دی پریولیه په اوبو سره.

پوهسه: چې نجس چې په قدر د درهم او یا بالاتر هغه وي د دی وزائلو لو ته استنجاء نه وائي بلکه دی ته ازالةُ النجاسة وائي او دا معلومه خبره ده چې ازالة النجاسة په مسح د لوټو نه کیږی بلکه پریولو غواړي»

اِخْتِلاف: په نیز د امام اعظمؒ او امام ابویوسفؒ اعتبار د قدر د درهم نجاست د هغه نجاست لره دی چې د کُنې تر خوله تیر وی» یعنی د کُنې خوله نه ده په کښې حساب» او امام محمدؒ وائي چې د کُنې خوله هم ورسره حساب ده»

اختلاف: بعض فقهاءؒ وائي چې قدر د درهم په اعتبار د وزن دی چې هغه یو مثقال دی. او بعض عُلماء بیا وائي چې په اعتبار د مساحت دی چې اندازه یې یو ورغوی کیږی. فقیه ابوجعفر الطحاویؒ جمع د دی دوو قولو داسی کړېده. «چې که نجس جسد ډرلودی» تکه غوَل نو اعتبار وزن لره دی» او که نجس مائع وو تکه

بولی نو اعتبار مساحت لره دی. او دا جمع کول مُصنفؒ په مَراقی الفلاح کښې هم تائید کړې ده. او په اول اختلاف کې فتوی پر قول د شیخینو دہ. کما فی التبیین وصحح فی المضمرات، قَال المصنفؒ

وَيُفْتَرَضُ غَسْلُ مَا فِي الْمَخْرَجِ عِنْدَ الْاِغْتِسَالِ مِنَ الْجَنَابَةِ

او فرض دی پریوله د غولود کُنې یعنی په ماءِ مطلقو سره، په نیزد غسل د جنابت یا حیض

وَالْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ وَاِنْ كَانَ مَا فِي الْمَخْرَجِ قَلِيلًا

یا نفاس، کر څه هم ما فی المخرج لږ وی، په مَراقی کې وائی د دی د پاره چې ساقط سی فرضیت د غسل د هغه دغه ځای څخه، د دی عبارت څخه دا معلومه سوله چې پر جنب که نروی او که ښځه. او پر حائضې ښځې چې د حیض څخه خلاصه سی او پر لنګې ښځې چې د نفاس څخه ووزی غسل فرض دی. کې څه هم پر بدن هیڅ نجس نه وی.

سوال: فقهاء حضراتؒ استنجاء په سُنتو کې د غسل راوړی او مصنفؒ وائی چې فرض دہ

جواب: سنت د مخه کول د استنجا دی پر نور غسل نه نفسِ استنجاء[ط]

قَالَ المصنف وَيُسَنُّ اَنْ يَّسْتَنْجِيَ بِحَجَرٍ مُنَقٍّ وَنَحْوِهٖ

او سنت ده استنجاء په ډبره چې پاکوونکی وی او یا نحوه هغه لکه پاکه لوټه.

پوهسه: چې استنجاء په خوار وهم روا ده. او په زاړه پاک ټکره هم روا ده او هم په زاړه پوستکی او کې پڅپله په دیوال پوری کُنه وموښول هم روا ده. او یا په ځمکه پوری په کُنه ومښل هم روا دی. او په زینه ډبره چې کُنه خوږوی استنجاء مکروه ده، او د غه رنګه په کاغذ باندی که څه هم شی نه وی پرې نوشته استنجاء وهل مکروه ده. لکن مراد هغه کاغذ دی چې قابل د نوشتو وی، نو په هغه ټشو چې نن صبا خلک استنجاء په وهی (تیښو پیپر TUSH UPEPAR) په هغه مکروه نه ده، ولې چې هغه قابل د نوشتی نه دی

او هدا رنګه استنجاء مکروه ده په هغه ټکره چې قیمت لری، او د غه رنګه استنجاء مکروه ده په ښخې بنوی ډبره ولې چې پاکول د نجاست نسی کولای» قَالَ المصنفؒ

وَالْغَسْلُ بِالْمَاءِ اَحَبُّ

او استنجاء وهل په اوبو ډیر ښه دی. یعنی تر یوازی لوټو. ولې چې په اوبو سره طهارت بالیقین راځی او سنت پر کامله وجه ادا کیږی. او لټه خو صرف نجاست لږ وی. ترمذیؒ د بی بی عائشہؓ څخه روایت کړی دی چې هغیؓ نورو ښځوته د اسی وویله چې امر کړی خپل مړونه چې دوی دی استنجاء په اوبو وهی چې زه ځندی شرمیږم. ولې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم استنجاء په اوبو وهله.

بدګمانی: د بعض عوامو دا خیال دی چې یوازی په اوبو استنجاء مکروه او بد کار دی. دا ګمان د دوی غلط دی.

وَالْجَمْعُ بَيْنَ الْحَجَرِ وَالْمَاءِ اَفْضَلُ فَيَمْسَحُ ثُمَّ يَغْسِلُ

او جمع په ما بین د لوټو او د اوبو افضل کار دی نو اول د مسح د استنجاء د ځای په لوټو وکړی او بیا دی هغه ځای پری مینځی. په مَراقی الفلاح کې وائی چې دا جمع په هره زمانه کښې افضل ده یعنی په زمانه کې د اصحابوؓ هم دا کار افضل دی. او په طحطاوی کې وائی چې دا جمع سنت ده زموږ په زمانه کې. او په زمانه اول کې دا جمع صرف ادب دی ولې چې د هغو زمانې خلکو لکه پوچې داسی چکر واهه»

په روایت کې د ابن عباسؓ داسی راغلی چې دا آیت مبارک، «فِيْهِ رِجَالٌ يُّحِبُّوْنَ اَنْ يَّتَطَهَّرُوْا» یعنی په قبا کې داسی خلک دی چې دوی خوښ لری چې په ښه وجه پاکی وکړی. نو آنحضرتؐ د اهل قباء څخه پوښتنه وکړه چې خدای پاک پر تاسی ثنا ویلی ده په باره کې د طهارت نو ستاسی طهارت څرنګه دئ. دوی ورته وویله، چې اول استنجاء په لوټو وهو او بیا په اوبو آنحضرتؐ ورته وویله چې هم د غه کار سبب د صفت د پر ورد ګار دی»، رواه ابن ماجه

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ وَلِوَالِدَيْهِمَا اٰمِيْن۔

وَيَجُوْزُ اَنْ يَّقْتَصِرَ عَلَى الْمَاۤءِ اَوِ الْحَجَرِ

اوروادی یوازی اکتفاء پـه اوبوسره او یـا په ډبره سره. **پوهـسـه**: چې اول افضل خو جمع داوبواو لوټوده، دوهم لمبر یوازی اوبه، دریم یوازی لوټي. خوسُنت په دروسره پرځای کیږی که څه هم په فضیلت کی فرق سره لری. قَالَ المصنفُ

وَالسُّنَّةُ اِنْقَاءُ الْمَحَلِّ وَ الْعَدَدُ فِى الْاَحْجَارِ مَنْدُوْبٌ وَّلَا سُنَّةٌ مُّؤَكَّدَةٌ

اوسنت په استنجاء وهلوکښی پاکول دځای د استنجاء دی او عدد په ډبرو کښی چې درې بروې مستحب دی او سنت مؤکد نه دی. **فـائِـدَه**: اصل مقصود د استنجاء څخه پاک کول دځای دی که په درو ډبرو یا په درو واړه پریـوَلوسره حاصل نسی نو ترديرې واړه دی بالاکوی پـه اتفاق سره. اوکه په یوه لوټه ځای پاک سُو نوسري بالا بود پری ونه کړي رَواخوده لکن خلاف افضل دی» قـَـالَ المُـصـنـف

فَيَسْتَنْجِىْ بِثَلَاثَةِ اَحْجَارٍ نَدْبًا اِنْ حَصَلَ التَّنْظِيْفُ بِمَادُوْنَهَا

نواستنجاء دی وهی په درو ډبرو ازروی مستحب والی. کہ چیری حاصل سُو پاکوالی ځای په کم سره تر درو ډبرو: **پوه سـه**: چې مصنفؒ چی کیفیت د استنجاء بیان کړی دهغه په باره کښی شیخ کمال الدین ابن الهمامؒ په فتح القدیر کښی په دی ځای کی د عبارت د هدایهٔ، لِاَنّ المقصُود هوالانقاء آه داسی وَائیٔ: چی دا عبارت د اسی فائده کوی، چې حاجت وهغه کیفیت نه چې په کتابو د فقهی شریفی ذکر سوی چی: اقبال او ادبار لکه چې وروسته دَستی به راسی حاجت نسته. او په مجتبٰی کی وَائیٔ چې مقصُود پـه استنجاء کښی وائیٔ چی مقصُود په استنجاء کی خوانقاء پاک کول دي. نوهغه طریقه دی سَرې مختاره کړې چې ډیر یـه کُنـه پـه غُولو نـسی» او امام سرخسیؒ چی هیڅ کیفیت استنجاء لرَه نسته. او قصد انـقاء دَه، کما فی السراج او ابن امیا لحاج چی

دغه خبره ډیره ښه خبره ده» ط، ر،د»

وَكَيْفِيَّةُ الْاِسْتِنْجَاءِ اَنْ يَّمْسَحَ بِالْحَجَرِ الْاَوَّلِ مِنْ جِهَةِ الْمُقَدَّمِ اِلَى خَلْفٍ وَ بِالثَّانِىْ مِنْ خَلْفٍ اِلَى قُدَّامٍ

اوکیفیت د استنجاء (د نرد پاره) دادی چې مسح دی کړی کُنـه په اوله ډبره دمخ دخوادشا وخواته

یعنی دمخ خواڅخه دشا وخواته دی کش کړي. او په دوهم ډبره دی د کُنی مسح دشا دخوا دمخ وخواته راولی»

وَبِالثَّالِثِ مِنْ قُدَّامٍ اِلَى خَلْفٍ اِنْ كَانَتِ الْخُصْيَةُ مُدَلَّاةً

او دریمه ډبره دی دمخه دخوا څخه شا ته بوزی که چیري ئی خوټې ځوړیـدلی وی.

وَاِنْ كَانَتْ غَيْرَ مُدَلَّاةٍ يَبْتَدِئُ مِنْ خَلْفٍ اِلَى قُدَّامٍ

او که چیرے خوټي نـه ځوړیـدلی نو دشا دخوادی دمخ وخواتـه بوزي.

وَالْمَرْاَةُ تَبْتَدِءُ مِنْ قُدَّامٍ اِلَى خَلْفٍ خَشْيَةَ تَلْوِيْثِ فَرْجِهَا

او ښځه دی استنجاء د ډبرو دمخ دخوا شروع کوی دشا وخواته ددی بیری دسببه چې کُس یـه ککړنه سی. یعنی پـه غولو» قـَالـَے المصنفؒ.

ثُمَّ يَغْسِلُ يَدَهٗ اَوَّلًا بِالْمَاۤءِ ثُمَّ يَدْلُكُ الْمَحَلَّ بِالْمَاۤءِ

او بیا وروسته تر استنجاء دی د ډبرو ی سرې اول لاس په اوبو پری مینځی او بیا دی

بِبَاطِنِ اِصْبَعٍ اَوْ اِصْبَعَيْنِ اَوْ ثَلَاثٍ اِنِ احْتَاجَ

ومږی محل یعنی کونه په اوبوسره په یوه گوته مَلی په باطن دگوتی یا په دوو گوتو او یا په درو گوتو که حاجت ورته وو یعنی که یه کنه فراخه وه لکه بعض کُنا تهور کسان»

مَسَائِلُ الاِستِنجَاءِ

(۱) دکوم سړي چې غټ او خوټې دواړه څنډي بري کړه سوي وي» چې مجبوب یه بوله او یا یه یواځې خوټې څنډي کبنل سوي وي چې خصي یه بولي» د هغه حکم د ښځې دی» او تر بښځې حکم د نر لري» ذکره ابن امیر الحاج ؒ ط۔

(۲) ابن امیر الحاج د مقدمه غزنویه څخه نقل کړي دي چې په د ریمه پړودئ اطراف دِ کُنی مسح کړي»

(۳) دا ټوله کیفیت دا ستنجاء دَ شا دَ خوا و وه او دَ مخ د خواد استنجاء کیفیت داری چې غنړدی په چپه لاس وَنیسی او پر لوټو دی سَرتیر وی. زاهدي وَائې چې یادی ذکر په دیوال پوري موښي. او یادی لوټه په راسته لاس وَنسي وذکر دی په چپه لاس وَنسي او پري موږي دي»

ایت کریمه: یُرِیدُ اللهُ بِکُمُ الیُسْرَ وَلَا یُرِیدُ بِکُمُ العُسْرَ» نو هغه چې په مقدمه غزنویه کښي وَائې چې نه دی ذکر او نه دی لوټه په راسته لاس نسی» بلکه لوټه دی په ما بین کی د پښو کښیږدي او ذکر دی پوري موږي» هغه حَرَج عظیم» په شریعت پاك کی دُو نه تنګی نسته۔ (۴) مصنف ؒ یَدُهٗ» مفرد و وایه او په عام کتابو کښي "یَدَیهِ» راغلی دی یعنی دواړه لاسونه دی پري مینځي» (۵) په مضمرات کی و وائې چې ګوته چې پر کُنه تیره کړه سی بَله پلا به هغه ګوته مینځي حتی چې د نجاسَت د محله څخه ایسته کیږي. (۶) کُنه تر دی او به پر کرار کړل وَر پاشي په شرف شرف دی نه ور پاشي» (۷) او ګوته دی په کُنه نه ننباسي چې دی ته نِکاح الید وَائې او مکروه کار دی۔ او بل د داسی کار څخه خُونی بواسیر پیدا کیږي كما في شرح الطحاوي ؒ (۸) په استنجاء کی دا و بو عدد شرط نه دی علی ما هو الصحیح بلکه تفویض د دی و سړي ته دی چې د سړي ګمان سو چې کُونه پاکه سوه۔

(۹) کُنه دی په نوکا نو نه ګور وي ولی چې په نوکا نو کښي مرداري بندیږي۔

څخه مواسیر څنډي پیدا کیږي کذا في القهستاني»

او بل دی څخه مواسیر څنډي پیدا کیږي کذا في القهستاني»

او بل ذی استنجاء و هَل کیدله دوهمه او دریمه دی نه وړ جوته وي۔

(۱۰) که په یوه ګته استنجاء و هَل کیدله دوهمه او دریمه دی نه ور جوته وی۔

(۱۰) که په یوه ګته استنجاء وهَل کیدله دوهمه او دریمه دی نه وړ جوته وي۔

ولې چې مرداروول د پاك شي بې ضرورته ناجائز دی» ط » قَالَ المُصَنِّفُ ؒ۔

وَيُصَعِّدُ الرَّجُلُ اِصبَعَهُ الوُسطٰى عَلٰى غَيرِهَا ثُمَّ يُصَعِّدُ

او پورته کوي دی نر د میانځ ګوته پر نورو ګوتو یعني لږ څه، او بیا دی بنصره ګوته

بُنصَرَهٗ وَلَا يَقتَصِرُ عَلٰى اِصبَعٍ وَّاحِدَةٍ

ور پورته کړي. او اقتصار دی نه کوي په استنجاء کښي پر یوه ګوته» امام طحاوي ؒ وائې چې دا طریقه د بعض مشائخو ده، او عام مشائخ پردي دي چې دواړي ګوتې دی یو ځای پورته کوي، مصنف ؒ وائې بیا بنصره ګوته ور پوري ته کړي بُنصر هغه ګوته ده چې د خچري ګوتې سره متصله ده، چې پښتانه ئې خیانه لاکو لکړه بُولي»

سَوَال: د مخه و ویل سول چې که په یوه ګوته استنجاء کیدای سوای دوهمه او دریمه دِ نه وړ جوته وي، او دلته وائې مصنف ؒ چې پر یوه ګوته دی اقتصار نه کوي. **جواب** دا طریقه د بعض مشائخو ده او مخنی خبره مذهب د عامو مَشائخو وو» قَالَ المُصَنِّفُ ؒ

وَالمَرأَةُ تُصَعِّدُ بُنصَرَهَا وَاَوسَطَ اَصَابِعِهَا مَعًا اِبتِدَاءً

او ښځه دی پورته کوي د استنجاء په وخت بَنصر ګوته او د ما بین ګوته یو ځای په شروع کی د استنجاء یعني یواځې یوه ګوته دی نه پورته کوي د بیري د دی چې دا د بل شي خوند پَروا نخلي. امام طحطاوي ؒ ویلي دي چې فرماني ؒ په شرح کښي د مقدمه لیثیه چې هغه د امام مرغیناني ؒ څخه نقل کړي دي چې ښځه دی استنجاء په اورغوی وَهي» وَهُوَ الصحیح، وفي الفتاوی هندیه هو المختار وفي السراج وهو قول عامة الفقهاء ؒ» او ابن امیر حاج ؒ وائې چې ښځه دی د ګوتو په سَرو استنجاء وَهي۔ ولی چې ښځه دَ دباندی کُس و پاکی ته ضرورت لري او هغه بې سرو د ګوتو نه کیږي۔

خَشْيَةَ حُصُوْلِ اللَّذَةِ » دېرې دى چې دا د بل شى خوند پر وانخلى، او دا چې مصنفؒ وويل چې خوند پر وانخلى هغه يوه وهمي خبره ده » ولې چې معلومه خبره ده چې بنځه چې خوند اخلى د ذنتر كس په داخليدو سره خوند اخلى. **فائده**: بنځه براول كُنه مينځي او كه كُس ! امام اعظمؒ وائي چې كُنه دى دمخه مينځي ولې چې هغه مهم دى. او داچې سړي چې په كُنه كښې گوتې تيروى غالبًا بولى خلك راوزى. نو كُس بېرته مردار ېږى ، او ياران وائي چې كُس دى دمخه پرېمنځى ولې چې په مخ كښې دى، والفتوىٰ على قول الامام رحمه الله

وَيُبَالِغُ فِي التَّنْظِيْفِ حَتّٰى يَقْطَعَ الرَّائِحَةَ الْكَرِيْهَةَ

او كوشش دى كوي په پاكولو كښې د استنجاء د ځاى حتىٰ چې ورك سى بد بوئى » يعنى هم دى د كونى ځخه او هم د هغى گوتې ځخه چې د استنجاء په وهله » ولې چې بد بوئې اثر د نجاست دى نو پاكى سره د بقاء د نجاست نه كېږى » او صحيح مذهب دا دى چې عدد وارونه د پرېولو پاره نه دى مقرر سوى » بلكه د سړي رايه ده نو هر وخت چې دده يقين سو يا غالب گمان سو چې ځاى پاك سو نو پاك دى ر

مسئله: كه سړي وسواسي وي كه هغه وارونه نه كړي معلوم نو هغه خود خپلى وسوسى په اثر دېرى اوبه او وخت ضائع كړي » او اسراف خو ناروا دى ! **جواب دادى** چې علماء حضراتو دده دپاره دمخ دخوا په استنجاء كښې وارونه مقرر كړي دى. او د شا دخوا په استنجاء كى ۵ پنځه واره او بعض فقهاء وائي ۹ واره او بعضى وائي ۱۰ لس واره لكن كشكى موسوس په دغه مقرر عدد قناعت كړي واى » **واقعه**: په قندهار كى زمونږ په مسجد جامع كى جاري لښتي بهيدى نو ما پر لښتي اودس تازه كاوه چې يو موسوس ملا صاحب راغلى بر لوى استنجاء كښېنستى نو او به بى د استنجاء ځاى ته څو واره ور واچولې، او بيا به ئى لاس بوى كړ ما اودس تازه كړي څو موسوس هغه استنجاء او د لاس بوئيدل كارو و، مونږ پر څلور ركعت لمانځه دماز ديگر و دريد لو او څلور ركعته مو پوره كړه » چې سلام مو وگرځاوه، موسوس په هغه استنجاء ناست وو، خير چې ده نور اودس د خپلى وسوسى سره برابر تازه كاوه وقت مكروه

داخل سو او موسوس بيا لمونځ يوازى وكړى.

تنبيه: داسى كارونه د تقوىٰ د سببه نه دى بلكه دا د اضلال ځخه د شيطان دى چې گاهى جماعت ځندى فوت كړي او گاهى لمونځ پر قضاء كړي او گاهى لمونځ و وقت مكروه ته ورسوي، نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ وَسْوَسَةِ الشَّيْطٰنِ » قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَفِي إِرْخَاءِ الْمَقْعَدَةِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَائِمًا

او كوشش دى كوي په سسته نيولو كښې د كُنى. كه ئې روژه نه وه، په مراقى الفلاح كى وائې » لِيَزِيْلَ مَا فِي الشَّرَجِ بِقَدْرِ الْاِمْكَانِ » معنىٰ چې زائل سى هغه نجاست چې په كوتانو كښې په قدر د امكان »

تفريع: په ژمى كى دى په استنجاء كى ډېر كوشش كوي تردوبې » ولې چې كُنه په ژمى كى تردوبې گنجلكه وي مگر هغه وخت مبالغه ته ضرورت نسته كى په ژمى استنجاء په گرمو اوبو وهله » ولې گرمى اوبه كُنه سسته وي. **مسئله**: استنجاء وهل په يخو اوبو ثواب او نفع په ډېره ده تر گرمو اوبو. د ثواب وجه ئې دا ده چې تكليف په ډېر دى. او د نفع وجه په دا ده چې خونى مواسير د بينه وړي كافى الفتاوىٰ » ط » مصنفؒ په مراقى كښې وائي چې روژه دار دى كُنه سسته نه نسى، تا چې روژه يې فاسده نه سى » لكن په خلاصه كى وائي » چې روژه ملتوفا ... ديږى چې اوبه يه و داخل د كُنى ته و لاړې سى. او په استنجاء كښى اوبه داخل ته ... چې كه ځه هم كُنه سسته و نيسى »

مسئله: په بعض كتابو كى وائي چې روژه دار دى په استنجاء په وخت كښې ډېر په زور ساه نه كيږ ... » ولې چې اوبه يه په كُنه نه ننوزى، لكن علامه نوحؒ وائي چې دا خو ډېر حرج دى او په ساه كښنولو سره او به د كُنى و داخل ته نه ځي **مسئله** په مراقى كى وائي چې روژه دار كه لنده گوته په كُنه ځخ كړه روژه يې فاسده سوه. **مسئله**: كه د چا كُلمه د كُنى د استنجاء په وخت كښې د باندې راووتله او دده روژه وه او ده راوتلى كُلمه د كُنى پرېوله نو تر هغو پورې د استنجاء ځخه نه ولاړ ېږى څو كُنه په يو ټكره سره وچه نه كى. او كه يې تر و چيد و دمخه

ولاړسو او هغه کُنـه یه یعنی هغه دکُنی کُلمه پورته وَلاړل ، وبه یه مَاسُول ط ،،

مسئله: که چیری یو سړی داسی مریض وُوچی استنجاء یه په خپله نهسوای وهلای نوکی ماینه درلوده هغه دې استنجاء ور وَهی اوبیله ماینی بَل چا ته که زوی اوکه بنځه وی کی خدم او ریَاخور یابَله محرمَه بنځه وی. دَده استنجاء ور وَهل روانه دی بلکه استنجاء دده څخه ساقطه ده،، کذا فی الخانیه ،، قَـالَ المصنف.

فَاِذَا فَرغَ مِنَ الْاِسْتِنْجَاءِ غَسَلَ یَدَهٗ ثَانِیًا وَنَشَّفَ مِقْعَدَتَهٗ

پس څه وَخت چی فارغ سی د استنجاء څخه نو بیری دِمنځی لاس دویم وَار. او وچه دی کی کنه یا په پاك ټکره اوکه ټکره

قَبْلَ الْقِیَامِ اِنْ کَانَ صَائِمًا

وونو یو څو وار دی پرکُنه

لاس تیر کړی دَ مخه تر ولاړیدو د استنجاء څخه. دا هلته که د سړي روژه وَه،، دا د دی د پاره که کُنه وچه نه کړی. او چسف و لاړسی کُنه بی او به پورته بوزی. داټول د مراعات د روژی. او داسی نه ده که چسف وَلاړسی کُنه وَچه نه کړی نو بیه خوا مخواه روژه مات سوه.

فَصْلٌ

پوه سه: چی مصنفٌ په دې فصل کی هغه شیان بیانوی چی استنجاء په هغو سره روا ده او هغه شیان چی استنجاء پـه مکروه ده، او هغه کارونه چی فعل یـه مکروه وی، قَالَ المصنفُ

لَا یَجُوْزُ کَشْفُ الْعَوْرَةِ لِلْاِسْتِنْجَاءِ

نه دی روا لخول د عورة

د پاره د استنجاء په مراقی کښی مصنفُ وئیلی دی چی لخول د عورت حرام دی او کاشف د عورة فاسِق دی نو د پاره د اقامت د سنت چی استنجاء ده، حرام کار دی نه کوی، بلکه ترکالولا ئندی دی یوه لوښه دوي استعمال کړی. اوکُنـه دی په پاکه کړی. اوکه داهم و نه کړي لمونځ یه صحیح دی ۳۸

او محقق طحطاوی د علامه څخه داسی نقل کړی دی چی استنجاء و هونکی دی عورت نه لخوی په نیز د هیڅ چا د پاره د استنجاء او کی لخ کی فاسق دی خواه نجس ترا و تو ترځای تیر وی اوکه نه، اوکه تر قدر د درهـم بالاوی اوکه نه،، اِنتهی.

ضروری پوهَنه

دبنجابیا نو قمیصان چونکه هـم لنډ دي او هـم تنګ دي. نو د لوی استنجاء پـه وخت کښی خما اطراف دکُنی یه لخوی او اطراف دکونی خو هـم عورت دي،، **زمونږ** په پښتنو کی په بخوانی وخت کی به قمیصان دنرو او ښځو ډیر بـرداره وَه،، نو چی به لویَه استنجاء به سَري کښی نستیٰ او لمن دَقمیصه پر ځان راوګرځوله نو نه ئی کُنـه معلومیده او نهِ اطراف دکُنی په اوسنی زمانه کی که ملکان دي او که ځوانان دی بلکه که سپین بـږیری،، قمیصان په یوه تاه کښی کوی،، نو ګاهی چی دوی په مسجد کښی استنجاء وَهی او غُسل خانهم نه وی بلکه پر نلکو،، نو که چیرې د استنجاء نلکو یوې خوا او بـلی خوا ته دیوال در لودی نو استنجاء وهل په کښی پروا نه لری،، ولی چی دکونې غارخولې په هغه یک بَره لمَن پټه سی،، او کُنا ئی لئ په دیوالو پټ سی. او که د استنجاء خلی دیوالونه نه درلودَه، نو که یک بره وَ الا هرخو کوشش وکړي خو ټوله عورت به پټ نکړي،، خواه مخواه به ئی کُناتی ښکاره وی نو دا استنجاء حرامه ده او مرتکب یـه فاسق دی،، درویش باګناه محمد عبیدالله ایوبی کندهاری،، قَـالَ المصنفُ،،

وَاِنْ تَجَاوَزَتِ النَّجَاسَةُ مَخْرَجَهَا وَزَادَ الْمُتَجَاوِزُ عَلٰی قَدْرِ الدِّرْهَمِ

که چیری تیره سوی وو نجاست که غلوی او که بولي ترځای د راوتو چی کُنـه ده او د چوبکی سوري دی، او بالا وو هغه تیر سوی نجاسَت تر قدر د درهـم یعنی دوزن پـه اعتبار پـه غولو کښی او د مساحت په اعتبار پـه بولو کښی،، **پوه سَـه**: چی دحضرت امام اعظمؒ او امام ابی یوسفؒ په نیز کُنه حکم د داخِل لري،، حتیٰ په کونه کښی نجاسَت ته اعتبار نسته اصلاً نو مراد د زیات والی څخه د نجاسَت پر قدَر د درهـم هغه ما سوا د نجاسَت دکُنی دخولی دی،، نو که چیرې یوازې

نجاست دباندې ترکولی په قدر د درهم وو او کولی د نجاست سره ترقدر د درهم بالا
وو نو مانع د لمانځه نه وی» او نه به پریوله واجب دی». ولې چې دمخرج نجاست ساقط دی ځکه
کې څوک نه پریمنځي مکروه نه دی». او د غه رنګه د شیخینو په مذهب کې د غه د کُنی بست
دبل ځای د نجاست سره نه جوړیږی». مثلاً پر یو بل ځای د سرې مرداری په قدر د درهم
چې د کُنی مرداری دی وړ سره یو ځای کړی وای ترقدر د درهم بالا کیده» مانع د لمانځه
نه دی او پر مذهب د شیخینو فتوی د پر وکنا بوده». او طحطاوی وائی هو المعتمد»
او د امام محمد مذهب دا دی چې کُنه لګه دباندی ځای ده». نو ددې مرداری د نوری مرداری
سره یو ځای کیږی حتی که مجموع د غه نجاست ترقدر د درهم بالا وو» مانع د لمانځه دی
او پریوله یه واجب دی». قال المصنف

لاتصح معه الصلوة اذا وجد ما يزيله

نو نه دی صحیح سره د هغه زائد نجاست لمونځ که د سرې سره وو هغه څه چې دا نجاست پرزائل
کړي لکه اوبه یا په بهیدونکی شیء. **مسئله**: صحت د لمانځه مشروط په دوه شرطه دی
اول زائلوونکی د هغه نجاست چې تر قدر د درهم بالا وی. او دوهم چې سړی ته ممکنه
وی ازاله د هغه نجاست بیله لغ والی د عورت په نیزد هیچ چا». په اول صورت کی چې
مزیل د نجاست نه وی لمونځ دده صحیح دی سره د نجاست دی. او د هغه لمانځه اګر څوک
دده پر ذمه نسته چې اوبه پیدا سی»، ولې چې د لمانځه په وخت کی د قدرت پر ازالهٔ د
نجس نه در لودی». او په دوهم صورت کښی خو کشف العورة حرام دی نو ده لره دا عذر دی
په عدم ازاله کښی د نجاست»، زهر» قال المصنف.

ويحتال لإزالته من غير كشف العورة عند من يراه

او داسړی دی یو حیله وکړی دپاره دازاله د هغه نجس بیله دی چې لغ کړی عورت په نیزد هغه
چاچی د ته ګوری.

اللهم اغفر للمؤلف ولكاتبه ولوالديهما آمين

پوښتنه: چې که چیری لیدونکی هغه ښځه وي چې دده په جماع روا وه یا مایند یا مینځه وه
ووداده. نو ددې بیا استنجاء نه پریږدی. که څه هم عورت به وهغوته لغ سی»، ط هـ

ويكره الاستنجاء بعظم وطعام للادمي او بهيمة

او مکروه ده استنجاء په هډوکی، او د خوراک په شی دانسان لکه ډوډی، او یا د چارپای لکه تیشتی یا واښه

وآجر وخزف وفحم وزجاج وجص وشيء محترم

او د غه رنګه مکروه ده په پخه خښته او په کودری او په سکرو یا کوئیله او په ښیښه او په ګچو یا هاکو او په هغه شی

كخرقة ديباج وقطن وباليد اليمنى الا من عذر

چې محترم وی لکه وریښمینه ټکر او په ښبه وو او په راسته لاس مګر نه د عذر د سببه چې چپه لاس یه
خوږ وو». **پوښتنه**: چې په هډوکی استنجاء وهل او د غه رنګه پر خوشبویو او څیزنو
استنجاء وهل مکروه ده یو وجه یه شرعی ده هغه دا چې په حدیث نبوی کښی داسی راغلی دی
چې بخاری او نورو کتابو په هم روایت کړی، «لا تستنجوا بالروث ولا بالعظام فإنهما
زاد اخوانكم من الجن». تاسی استنجاء مه وهئ په خوشبویو او په هډوکو. ولې چې
دا د وارو توښه او نفقه ستاسی د ورونړ د پیریانو ښځه یعنی هغه وخت چې دوی
بیا کړی خوشبوی یا هډوکی. په هغه هډوکی داسی غوښه پر پیدا سی لکه چا چې هیڅ
نوی ځندی خوړلی نو پیریان یه خوری.
او خوشبوی اُربشی وګرچی او یا پروړه نو ددوی دواب (چارپایان) یه و خوری»، دا معجزه ده
دا انحضرت صلی الله علیه وسلم، مر» او بله وجه یه عقلی ده هغه دا چې په هډوکی غالباً کُنه
خوږیږی یا په زخمی کیږی. او خوشبوی خو مردار دی. نو په هغه بیله مرداری څرنګه پاکیږی»
تفریع: د دی حدیث نبوی څخه داسی معلومه سوله چې پیریان خوراک لری او هغه
خوراک چې ددوی ژوند په بوی سره دی هغه خبره په مقابل کی د حدیث دباور ورنه ده».

مسئله: په دې کښې اختلاف شته چې پیریان مکلف په امر او نهی سره دي چې د قرآن مُبارك سورة جن ددې شاهد دی. او په احادیث مبارکه وو کښې هم ددوی مکلف والی اثبات سته. لکن اختلاف په دې کښې دې چې دوی لره ثواب په آخرت کښې سته او که نه! حضرت الامام الاعظمؒ په یوه روایت کښې په دې باب کې توقف کړی دی او په بل روایت کښې داسې وائې چې ثواب د پیریانو خلاصون دی د عذاب څخه دی.

او امام مالکؒ او ابن ابی لیلیؒ وائې چې دوی لره لکه عذاب چې سته ثواب هم سته. تفصیل ددې مسئلې په لویو کتابو کښې فقهی شریفی او غټو کتابو کې د علم تفسیر مذکور دی»، او په طعام د انسان یا د چارپای چې استنجاء مکروه ده اول خو په طعام کې د انسان اما دی. او بل په دواړو کښې اسراف دی ولې د غه په غولو لرلی طعام نه انسان خوري او نه چارپای»، او په پخرخبنته چې استنجاء مکروه ده سبب یه دا دی چې کُنه پوره نه په پاکیږی او کې پاکوی کُنه دسرې خوږ وي، او د خزف ترجمه خولك په کوډی کوي کوي نو هغه خو کُنه خوږ وی»، او مَراقی یه ترجمه په کشنکو شکو سره کړي. نو د هغو په استنجاء سره خو کُنه نه پاکیږی هنوز لې لاس هم مردار سی، او په سکرو چې استنجاء مکروه ده» ددې سببه چې کُنه یه وړ توره وی» او بنیبنږ یا ګچ یا اهاك کُنه ته تاوان رسوی او بل بیننوی ده کُنه نه په پاکیږی»، او د قیمتی تیکره په استنجاء کې اتلاف د مال محترم دی.

مسئله: په مذکوره شیانو سره استنجاء سره ددې چې مکروه ده لکن که چا په مذکوره شیانو سره استنجاء وکړه هله روا دی» قاله العینیؒ فی شرح الهدایه» قال المصنفؒ.

وَيُدْخِلُ الْخَلَاءَ بِرِجْلِهِ الْيُسْرٰى وَيَسْتَعِيْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ قَبْلَ دُخُوْلِهِ

اودا خلوی دی په بیت الخلاء یعنی داوړن مات خونه» چې په افغانستان کی» مکان» او په اردو یه تټي بولې، او عصري خلك یه د کموډ خونه بولې» چپه پښه» او طلب د پناه د وکړي د خدائ څخه په باره کې د شیطان تره تېلی ده د ربارہ څخه د خدای پاك» د غه

بیت الخلاء ته» **پوه سه**: چې بعض محشیانو دَ لته داسې وئیلی دی چې تر ننوتلو و بیت الخلاء ته د مخه تر دخول»، اَعُوْذُ بِاللّٰهِ»، و بل هلته غواړی چې هغه ځای جوړ سوی دا ودس مات د پاره وی»، او په صحراء کې چې ځکر وهي نو اَعُوْذُ بِاللّٰهِ دی هلته وائي چې دی کالی را پورته کوي نوی ښکاره سوي انتهی»

او عورت یه نوی ښکاره سوي انتهی» عامی وائي چې دَ دَغه محشی و د غه قید نه ضرورت نشته ولې چې دخول په» مکان، یا تهتي» کښې مستعملیږی، قال فی المراقی، وائي چې مراد دَ خلاء څخه د غولو خونه ده» صـ۴۲

مسئله: دَ مخه تر اَعُوْذُ بِاللّٰهِ دې دَغه توری هم و وائي بِاسْمِ اللّٰهِ» چې په حدیث صحیح نبویﷺ کښې داسې راغلی دی» سَتْرُ مَا بَيْنَ اَعْيُنِ الْجِنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِيْ اٰدَمَ اِذَا دَخَلَ اَحَدُكُمُ الْخَلَاءَ اَنْ يَّقُوْلَ بِاسْمِ اللّٰهِ» ترجمه: پرده په ما بین کی د سترګو د پیریانو او د عورتو ده بنی آدمو چې ننوزي یو ستا سې څخه بیت الخلاء ته دا دی چې وه وائي» بِسْمِ اللّٰهِ»

سوال، اَعُوْذُ بِاللّٰهِ و بل په دَغه وخت کی دَ دخول دَ بیت الخلاء ولې مستحب دَه»

جواب، عینی په شرح کی د بخاری شریف وائي چې چونکه انسان چې پر ځکر کښېني نو ذکر د خدائ نسی کولای نو شیطانان و دَغه ځای ته انتظار کوي چې سرې و بیره وي یا غلط فکرونه یه په زړه کښې وړ واچوی» نو څه وخت چې دَه د مخه تر دخول دَ بیت الخلاء» اَعُوْذُ بِاللّٰهِ و وبل د شیطانانو څخه خلاص سُو» او حدیث نبویﷺ په روایت د ترمذی داسې راغلی دی»، اِنَّ الْحُشُوْشَ مُحْتَضَرَةٌ فَاِذَا اَتٰى فَلْيَقُلْ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ» ترجمه په تحقیق سره د غولو خونی ځای د حاضریدو د شیطانانو دی نو چې خولك هلته ورځی داسې دی و وائي چې پناه په خدائ غواړم د نرانو د پیریانو او د ښځو د دوی» قال المصنفؒ»

وَيَجْلِسُ مُعْتَمِدًا عَلٰى يَسَارِهِ وَلَا يَتَكَلَّمُ اِلَّا لِضَرُوْرَةٍ

او کښېني دی تکیه کوونکی پر چپه پښه او خبری دی نه کوي مګر د ضرورت د سبب څخه» مَراقی وائي چې پر چپه پښه تکیه کول د آسانی د سبب دَ وتو دَ ځکر» **مسئله** د ځکر په وخت کښې دی پښې آزادی سره ایږ دي» م ط»، او دَ ځکر و هلو په وخت کی بې ضرورته

خبري کول سبب د ناراضۍ د خدایٔ دی، م قَالَ المُصَنِّفُ،

وَيُكْرَهُ تَحْرِيمًا اِسْتِقْبَالُ الْقِبْلَةِ وَاسْتِدْبَارُهَا وَلَوْ فِي الْبُنْيَانِ

او مکروه دی تحریمًا مخامخ وجهت ته د قبلې او شا گرځول وهغه ته یعنی طرف د قبلې ته یعنی په
وخت کی د بولو او د غولو دپاره د تعظیم د جهت د قبلې، که څه او دسمات په یو خو نکښې
وی. په صحیح حدیث کښی راغلی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم وائی: اِذَا اَتَيْتُمُ
الْغَائِطَ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا، چې تاسی ورسی څکرو هلو ته نو مخ مه گرځوئ
وقبلې ته او مه شا ور گرځوئ، د دې حدیث د حکم مطلق دی صحرا او خونې دواړو ته
شامل دی. مصنف وویله: وَلَوْ فِي الْبُنْيَانِ، غرض یه رد پر هغه مذهب چې وائی چې دا
کراهت په صحرا کښی دی په ابادۍ کی خو خونې دیوالونه پرده ده، لکن دا مذهب لکه چې د
اطلاق څخه د حدیث مخالف دی نو د غه رنگه عقل یه هم نه قبلوی، ولې چې کراهت د استقبال
د قبله او استدبار د هغې خو د جهته څخه د تعظیم د جهته د قبلې دی ځکه چې خطاب نهی عام
نو په خونه کښی:
چې دیوالونه حائل او پرده دی په صحرا کښی خو هم لوی لوی غرونه د لیری وطنو او تقبیل
تر مابین موجود دی. نو هغه ولې پرده او حائل نه گنړل کیږی، نو چونکه تعظیم جهت
منظور دی نو جهت په خونه او صحرا کښی څه فرق لري، **مسئله**: د نور او داسې
په وخت کی استقبال د قبلې روادی او که نه ! امام تمرتاشیٔ وائی مکروه نه دی، لکن امام
طحطاویٔ وائی چې مقصود د تمرتاشی نفی د کراهت تحریمی دی، ورنه خلاف ادب دی
لکه سری چې پښی د قبلې وخواته وغوځوی: کذا قَالَ الحَلَبِیُّ، **فائده**: د
حضرت امامنا الاعظم څخه دوه روایت راغلی دی اول چې ظاهر المذهب دی د غه دی چې په
کتاب کی ذکر سو یعنی چې استقبال او استدبار دواړه مکروه دی. کذا فی فتح القدیر
او بل روایت دا دی چې مطلقًا مباح او روادی، او بل روایت دا دی چې یوازې استقبال مکروه
مسئله: که سړی مجبور سو چې یا به مخامخ قبلې ته کښینی یا به شا وگرځوی نو که

خوا یه شه ده ! امام قسطلانیٔ په شرح د بخاری او ملا علی قاریٔ په شرح کښی د مشکوة
وائی چې شادی و قبلې ته کړي. ولې استقبال ډیر بد دی. نو په استدبار کی نسبة تعظیم د قبلې موجود دی
مسئله: په حال د جماع و د ما ینی سره استقبال د قبلې روادی او که څرنگه
جواب: ابن امیر الحاج د امام نوویٔ څخه په شرح کښی د مسلم داسې نقل کړی دی چې
هغه استقبال د قبلې و جهت ته په صحراء او بنیان کښی مکروه نه دی. نوویٔ په اخیر کښی
زیاته کړی ده، وَهٰذَا مَذْهَبُنَا وَمَذْهَبُ اَبِی حَنِيْفَةَ وَمَذْهَبُ اَحْمَدَ وَدَاوُدَ قال المصنف

وَيُكْرَهُ اِسْتِقْبَالُ عَيْنِ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَمَهَبِّ الرِّيحِ

او مکروه دی مخامخ کښیناستل په وخت کی د څکرو هلو و تلو ته د لمر او د سپوږمۍ او و
هغه طرف ته چې د هغې خوا باد چلیږی،
پوهه سه: چې مصنف استقبال ذکر کړی اشاره یې وکړه چې شا گرځول و عین الشمس
مکروه نه ده، او عین الشمس و القمر یې و وایه اشاره یې وکړه و دې ته چې که چیری یو محفوظ
ځای وو چې د لمر او سپوږمۍ تیکی نه لیدل، بیا استقبال مکروه نه دی، بخلاف القبلة
فان المکروه استقبال جهتها، او مهب الریح ته استقبال مکروه دی سبب یې دا دی چې باد
نجاست بیرته پر ده ور پاشی، **مسئله**: که غول سړی کول او پر دی بیریدی چې
لمن به یې غولو کښې رسی یا نو استدبار هم مکروه دی، ط **فائده**، طبرانیٔ روایت کړی
دی چې رسول کریم صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی چې که څوک په هیڅ قبله ته مخامخ یا
گرځونکی پر څکر کښینستی او بیا ور پیاد نو ځان یې بیرته د قبلې څخه چپ کړي د جهته د تعظیم
د قبلې دا سړي به څکر نوی ولاړ سوی چې خدای به یه گناه ور و بخښی، لکن نهر الفائق والا
یه انحراف واجب بولي، او نهایه والا وائی کی انحراف و نه کړي پروا نه لري. ولې سهوه معفوده
او زیلعیٔ شارح الکنز وائی چې لږ انحراف هم کافی دی. **فائده** بنځې ته مکروه ده چې
خپل کشنی پر پښو یا پر کموڅ مخامخ و قبلې ته پر بولو یا غولو با ندی کښینوی او گناه
یې د دی په غاړه ده، او نه دی پلار او نه دی مور په اولاد حرام کالی اغوندی او نه دی حرام

خوارو په خوری، ط. او سبب د کراهت د استقبال الشمس والقمر دا دی چې دا دوه نورانی اجسام د لویو اٰیاتو او عملاماتو څخه د قدرت د خدائے دی. م. قال المصنف.

وَيُكْرَهُ اَنْ يَّبُوْلَ اَوْ يَتَغَوَّطَ فِى الْمَآءِ وَالظِّلِّ وَالْجُحْرِ

او مکروه ده چې سړی بولی کوی یا غل کوی په اوبو کښی، یعنی که څه هم جاری اوبه وی، او په سایه کښی د دیوال

وَالطَّرِيْقِ وَتَحْتَ شَجَرَةٍ مُّثْمِرَةٍ

یا درختی چې خلک ضرورت ورته لری، او په غار کی یعنی چې موږک یا لړم یا بله خزنده پکښی ورا ووزی، او په لار کښی چیرته هل مکروه دی، او د غه رنگه مکروه دی لاندی تر میوه داری درختی.

پوهه سه: چې مراد د سایه څخه هغه سایه ده چې خلک ورته کښینی، قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: ځان ساتی د دوه کارونو څخه چې سبب د لعنت دخلکو گرځی خلکو ووئیل چې هغه کم دوه کاره دی، آنحضرت ورته ووئیل چې: هغه اودس ماتول او چکره دی په لار کی دخلکو او په سایه کی دخلکو، رواه البخاری»

فوائد د غه رنگه مکروه دی چکره هل نږدی وځا ته. او یا ولی ته، او یا وحوض ته عیدگاه د لمانځه په ځای کی. او د قافله په مابین کښی، او په خیمه کی، او یا غویو یا پسو په مابین کی، کذا فی در المختار وغیره، ولی چې دا توله سبب د لعنت دی، او د غه رنگه مکروه دی په هغه ځای کی چې د جنازی لمونځونه پکښی اداکیږی، او مکروه دی چکره هل په مابین کښی د قبرو. **پوهه سه**: چې لکه په سایه کښی چکره هل مکروه دی د غه رنگه مکروه دی په هغه ځای کښی چې خلک په ځای کښی په ژمی کښی ورته کښینی، لکن دا توله هلته چې د غه ځکه مباح وی. او که چیری د غه ځکه مملوک د چا وه نو هلته بیله اجازی د مالک حرام دی» ط» کذا فی شرح المشکوٰة. **فائده**: که داسی ځای مباح وه چې چا ضرورت ورته نه وو هلته چکره هل روا دی. ابو داؤد او نسائی په کوی: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ووئیله: لَا يَبُوْلَنَّ اَحَدُكُمْ فِى جُحْرٍ»

وَيُكْرَهُ الْبَوْلُ قَائِمًا اِلَّا مِنْ عُذْرٍ

او مکروه دی بولی په ولاړه مگر نه د عذر د سببه» سبب دا دی چې په ولاړی بولو کولو سره بی غالبًا کالی یا بدن مردار سی» په شرح کښی د مشکوٰة وائی چې نهی تنزیهی دی او بعض وائی چه تحریمی دی، او په بنا یه کښی وائی چې امام طحاوی وائی، لَا بَاْسَ بِالْبَوْلِ قَائِمًا **عذرونه** یا د کښینستو ځای نجس وی په صحیح حدیث شریف کی راغلی دی چې آنحضرت اَتٰى سُبَاطَةَ قَوْمٍ فَبَالَ قَائِمًا، د دی سبب بعض علماء نجاست د مکان بیانوی. او بعض علماء وائی چې د رسول کریم صلی الله علیه وسلم پر ملا درد وو، او بعض علماء وائی چې په زنگانه د آنحضرت تپ وو چې د هغه په سبب نه سو کښینستای **تنبیه**: د عربو عقیده ده چې د ملا د درد د پاره واحد علاج بول کول دی په ولاړی». قاله الشافعی. او امام ابو حامد محمّد الغزالیؒ په احیاء العلوم کی وائی چې زین العربؒ وائی چې خلو ښېنتو طبیبانو پر دی اتفاق کړی دی چې بولی په حمام کښی په ولاړی: دوا ده داوویا وو مرضو» **پوهه سه** چې مصنفؒ په مراقی الفلاح کی بعض مکروهات ذکر کړی دی. **۱** بیت الخلاء ته دی په هغه کالو کی نه ورځی چې په هغو کښی لمونځ کوی. او که هغه د لمانځه کالی وه نو دی پر احتیاط دی کوی چې څنډی نجس نه سی» لکن په باب الانجاس کی د نهایه داسی وائی چې ښه کار نه دی چې سړی به د بیت الخلاء د پاره جلا کالی استعمالوی» درویش وائی چې مراقی په حکم کښی لوی حرج دی» او حضرت الامام زین العابدین څخه روایت دی چې ده ډیر تکلیف کاوه چې د بیت الخلاء د پاره بی جلا کالی اغوستل» وروسته یه دا کار پرېښنو او ووی ویل چې دا کار نه دی کړی هغه چا چې تر ما خیر وو یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم:

۲ او د غه رنگه مکروه دی داخلیده بیت الخلاء ته چې د ده سره یو کاغذ وغیره وی چې په هغه کښی نوشته وی نوم د خدائے او یا بعض لیاتونه د قرآن» امام طحطاویؒ وائی چې په حدیث شریف کښی چې روایت یه ابو داؤد او ترمذیؒ کړی دی د حضرت انسؓ څخه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم چې بیت الخلاء ته تلی نو گوتمی بی وکښه»

یعنی د دی سبب چی د هغی گتمی نقش محمد رسول اللہ وو، قال الطیبیؒ په دی حدیث کی دلیل دی په واجب والی د گوښه کیدو د استنجاء وهونکی ـ نوم د خدائ او نوم د رسول ؑ او قرانه ځان څخه، او ابن حجرؒ وائی چی د دی حدیث څخه دا استفاده کیږی چی مندوب ده هغه چا ته چی اراده د اودس مات لری چی د ځان څخه به گوښه کوی هر هغه شی چی محترم وی که نوم د خدائ وی او که نوم د رسول ؑ او یا د ملکی کی چیری مخالفت وکړی مکروه ده.

لِتَرْكِ التَّعْظِيمِ وَهُوَ الْمُوَافِقُ لِمَذْهَبِنَا، کما فی شرح المشکوٰة۔

ونقل الطحطاویؒ عن بعض الحذاقؒ: چی کراهت په هغه ځای کی دی چی د غه محترم شی مستور او پټ نه وی نو کی په جیب کښی وو بیا پروا نشته، ونقل عن التهاتی عن المنیة: چی افضل دا ده چی بیت الخلاء ته دی ته ورځی چی په لوستونړی کښی قران شریف وی، مگر نه که مجبوره وو، او ده زیاته کړی ده چی امید سته چی بیله مجبوری به هم گناه گار نه وی»، یعنی په سبب د دی چی قران شریف به لستونړی کښی پټ دی» او امام حمویؒ هم د غه خبره منلی وه»، ط ص۴۳ **تبصره**: د د غه فوق الذکر علماوو د اقوالو څخه حال د هغو بعضو تعویذو معلوم سو چی په د ۳ و یا پنځو ۵ پوښو کی پټ کړی بیا یه په جیب کی کوی» او یا یه ترموټه او یا یه په غاړه کوی» چی مکروه دی یا نه

وَيَخْرُجُ مِنَ الْخَلَاءِ بِرِجْلِهِ الْيُمْنَىٰ ثُمَّ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ

او راودی باسی د مکانه څخه راسته پښه او ووی وائی چی الحمد للہ چی ما څخه لیری کړی

الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَىٰ وَعَافَانِي

هغه فضله شیان یعنی غول او بولی۔ او ما ته ئی عافیت راکړی د هغو څخه. ځکه چی غذا او به که ټوله فضله یه بنده پاته سی. نو نا جوړی خو به خواه مخواه پیدا سی. او بعض وخت سبب د هلاک به وگرځی. او که ټوله بیله هضم کولو خارج کیږی، نو د مریضی سبب خو به سی مگر بعض وخت به علت د هلاک او مرگ سی نو ځکه حمد ویل مستحب دی۔

فَصْلٌ فِي أَحْكَامِ الْوُضُوءِ

فصل دی په بیان د احکامو د اوداسه کی. **پوښتنه**: چی اودس به تر غسل د مخه کړی. له دی سببه چی په قران کښی اودس تر غسل د مخه دئ. او بل دا چی اودس د غسل جزء دی» او بل دا چی احتیاج وا اوداسه ته ډیر دی تر غسل»، م، ط»

فائده: علامه نوویؒ وائی چی اودس کول د دی امت مرحومه خاصه نه ده بلکه په ټولو امتو کی اودس کول وو» لکن په حدیث شریف کښی چی راغلی دی چی زما امت به په ورځ د قیامت غرا و محجلین بوی» د اوداسه له سببه» یعنی سپین مخان بی وی» او سپین لاسونه او پښی بی وی هغه خاصه د امت مرحومه ده» ط» **فائده**: اودس په مکه شریفه کښی فرض سوی. او ایة الوضوء په مدینه منوره کښی نازل سوی دی» ط

أَرْكَانُ الْوُضُوءِ أَرْبَعَةٌ وَهِيَ فَرَائِضُهُ

رکنونه د اوداسه څلور دی. او هغه یه فرض کارونه دی» یعنی رکن او فرض په یوه معنا دی» په عرف کی د فقه شریفی» دروېش با گناه وائی چی امام طحطاویؒ په شرحه کښی د مراقی الفلاح یو ډیر په زړه پوری تحقیق راوړی هغه دا دی: فرض دوه قسمه دی. ۱ **فرض قطعي**: چه نه کوونکی یه مستحق د اور د دوزخ دی» او منکر یه کافر دی. لکه لمونځ، روژه، اودس وغیره. دلیل قطعی هغه دی چی ثبوت یه هم په یقینی توگه وی یعنی په شرعیت کی لکه ایات قرانیه او متواتر حدیثونه. او دلالت یه پر هغه حکم هم په یقینی ډول وی. یعنی ډیر احتمالونه نه وی په کښی۔

۲ **فرض ظني**: چی تارک یه گناه گار او مستحق د نار دی لکن منکر یه کافر نه دی۔ هغه هغه فرض دی چی یا په ایاتو قرانیه سره ثابت وی. چی هغه یقینی الثبوت دی۔ لکن احتمال د ډیرو معناوو لری. او یا خو یه دلالت یقینی وی یعنی د احتمالونه نه وی۔

یکښی لکن په ثبوت کی دشارع څخه شبهه وی لکه چی ودی ته په اصطلاح کی د احادیثو اخبار الاحاد وائی. یعنی چی نقل کوونکی یو یا دوه یا دری کسه وی مطلب د تواتر و مرتبی ته نه وی رسیدلی. دمثال په توگه نفس پریولو دمخ او د لاسو او پښو او مسح دسر، فرض قطعی دی چی په قرآن شریف کی په صریح عبارتونو سره ثابت دی» او مخ پریوله ترکمه ځایه پښی ترکمه ځایه مسح دسر څونه قدر فرض ظنی دی چی په احادیثو ثابت دی» وعلیٰ هذا القیاس نفس زکوة فرض قطعی دی او مقدار د نصاب یه فرض ظنی دی

پوه سه: چی بعض احادیث مبارکه ظنی الثبوت وی. ولی چی تواتر ته نه وی رسیدلی مگر صحیح وی او دلالت یه پرحکم باندی یقینی وی. یعنی صراحتًا پرحکم دلالت کوی دبل احتمالات نه وی پکښی په دغه شان احادیثو سره وجوب او کراهت تحریمی ثابتیږی چی منکر یه کافر نه دی. مگر پریښوونکی دواجب او فاعل دمکروه تحریمی مستحق دعذاب دی» او یو قسم احادیث داسی دی چی ثبوت یه دا آنحضرت څخه ظنی وی، او دلالت پرحکم مخصوص یه هم ظنی وی. یعنی په یو خاص حکم کښی صریح نه وی بلکه احتمال د دیرو معناوو لری» په دی قسم حدیثو سره سنتیت، استحباب، کراهت تنزیهی ثابتیږی، چی د دی په پریښوولو کی استحقاق دعذاب النار خو نشته، لکن په ورځ دقیامت ملامتیا پرویل کیږی، او منکر یه کافر نه دی:

فائده: فرض پردوه قسمه دی یو فرض عین بولی او بل فرض کفائی دی. **فرض عین** هغه بولی چی پر هر هر فرد او د بعض کسانو په اداء کولو سره د نورو غاړی نه خلاصیږی» لکه اودس، او غسل، او لمونځونه او روژه وغیره» **فرض کفائی**: هغه فرضونه وائی چی پر مجموع انسانانو او مسلمانانو خو فرض وی لکن په اداء کولو د بعض کسانو د نورو غاړی خلاصیږی او کی هیڅ یو داداء نه کړی د ټولو غاړی بندی دی او گناه کار دی، لکه حفظ دقرآن کریم او د سلام، دجنازی لمونځ امر بالمعروف او نهی عن المنکر وغیرها، مما ذکر فی کتب الفقه مفصلًا

اَللّٰهمّ اغفر لمولفه ولمترجمه ولکاتبه وقم کتبه بیده احقر فضل الحق حقانی غفرله

قال المصنف **اَلاوّل غَسلُ الوَجهِ** اول فرض دا اودا سه پریوله دمخ دی لقوله تعالیٰ: فَاغسِلُوا وُجُوهَکُم» **مسئله**: غسل یعنی پریو له هغه ته وائی چی اوبه دا اندامه څخه بهیږی او کم از کم دوه یا دری څاڅکی کښته توی شی. او بیول دا اوبو بیله تقاطر کافی نه دی «مط» قال المصنف

وَحدُّهُ طُولاً مِن مَبدَءِ سَطحِ الجَبهَةِ اِلیٰ اَسفَلِ الذَّقنِ

او اندازه دمخ په اوږدوالی دابتداء څخه دسطحی د تندی دی بیا تر لاندی د زنی پوری

پوه سه: چی دا تعریف دمخ د طول، نه دی تر هغه تعریف چی په هدایه کی کړی دی، چی طول دمخ دپایه څخه دو ویښتانو دسر دی تر اسفل الذقن پوری» ولی چی تندی په عرف کښی هرسړی پیژنی» او چی په ویښتانو دسر سره یه تعریف وکړی - نو اصلع چی دزنلی ویښتان یه توی سوی وی لکه اکثره سپین ږیری. باید دسر ما بین څخه ده مخ وی او پریوله دمخ دهغه خوا شروع کوی. او اغمّ چی نیم تندی پوری مثلًا ویښتان شنه وی باید دنیمائی څخه دتندی دمخ شروع او د هغه ځایه څخه مخ مڼی دی دوه سوالو جواب کړ څه هم شارح دهدایه ورکړی دی چی دا تعریف په اعتبار داغلب الناس دی» او اصلع او اغم نادر دي» لکن بیا هم پر عبارت دمصنف دا سوال نه واردیږی. نوله دی سببه مصنف په مراقی الفلاح کښی وائی» سواءٌ کان فیه شعرٌ اَو لا»

فائده: ذقن په لغت کی هغه ځای ته وائی چی لاندی دوه کرغښی سره یو ځای کیږی» او پر د غودوو کرغښیو ږیره راشنه کیږی» کذا فی مراقی الفلاح

مسئله: چونکه ږیره د دغو دوو اړکو څخه شروع کیږی. نو تر دغو دوو اړکو لاندی که دچا ویښتان وی هغه په ږیره کښی داخل نه دی پریکول یه روا دی» قال المصنف

وَحَدُّهُ عَرضًا مَا بَینَ شَحمَتَی الاُذُنَینِ

او اندازه دمخ په پسور کی په ما بین کی ددوو نرمیو دغوږو دی.

پوه سه: چې شحمة په لغت کې هغه غوږنه ده دَ غوږ وچې نښتې غوږ دَ سَر يه هغو غوږنو پورې ځوړې. **مسئله**: هغه خالي ځای چې په مابين کې د ږيرې او شحمة دی د هغه ځای پريوله هم فرض دی په صحيح روايت کښې. او امام ابو يوسفؒ د هغه ځای پريوله ساقط بولي» مراقي الفلاح» قال المصنف»

وَالثَّانِي غُسْلُ يَدَيْهِ مَعَ مِرْفَقَيْهِ

او دوهم رکن د اوداسه پريوله دی د لاسو سره دَ څنګلو. **پوه سه** چې مصنف په لفظ کې د» مَعَ» اشاره وکړه چې په ايت شريف کښې چې عبارت دَ» اِلَى الْمَرَافِقِ» راغلی دی هوړی غايت په حکم کښې د مغيا داخله ده يعنې پريوله د مرفقينو فرض دی» او امام زفر په دی کښې مخالف دی»، چې هغه پريوله د مرفقينو فرض نه بولي. دلائل دَ دواړو مذهبو په رد محتار کښې ملاحظه کړه» او پری باندی قياس کړه ايت مبارك چې دَ پښو په باره کښې راغلی دی يعني» اِلَى الْكَعْبَيْنِ» قال المصنف»

وَالثَّالِثُ غُسْلُ رِجْلَيْهِ مَعَ كَعْبَيْهِ

او دريم رکن دا اوداسه پريوله دَ پښو دی سره د بجلکو: لِقَوْلِهِ تَعَالَى: وَأَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ» په نصب يعني په زور د» اَرْجُلَكُمْ» چې عطف پر مغسول سی. **سوال** لفظ د» اَرْجُلِكُمْ» په يوه قرائت کښې په جر يعني زير دَ لام هم راغلی دی چې د هغه قرائت څخه داسې معلومېږي چې اَرْجُلِكُمْ پر رُؤُسِكُمْ عطف دی. او وظيفه دَ پښو مسح کول دی لکه شيعګان چې وائي. او دوی پر پښو مسحه روا بولي او بدده مرغه پر موزو مسح روا نه بولي نو دوی دوهره فراخه موزه جوړوي چې لاس ور ننوزي تا چه پر پښو مسح وکړي.

جواب: مراقي الفلاح وائي چې داجر او زيرد سببه د جوار او همسايه والي د مجرور دی چې» رُؤُسِكُمْ» او جر جوار په عربی ژبه کښې شائع دی» يقولون» جُحْرُ ضَبٍّ خَرِبٍ» غار د سمسار خراب دی سره دد ی چې» خَرِبٌ د جُحْرٌ» خبر دی او خبر خو مرفوع وي.

چونکه په جوار کښې د ضَبٍّ چې مضاف اليه د جُحْرُ دی واقع سو نو خَرِبٍ په زير وويل سو» لکن ابن مالكؒ په شرح کښې د عمدة وائي چې فقط واو عاطفه د پاره د جر جوار راتلای سي. حاصل دا چې وظيفه دَ پښو پريوله دی او مسح يه نه ده روا. مګر هغه وخت چې د سرې موزې په پښو وي» او نور الانوار کښې چې قرائت د نصب محمول دی پر حال دَ لغو پښو. او قرائت د جر محمول دی پر حال د دې چې موزې په پښو وي عملا بالقرائتين»

سوال: چې» اَرْجُلَكُمْ» تر وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ د مخه راوړه سوی وای نو به په متعين توګه معلومه سوی وای چې وظيفه د پښو پريوله دی نو څه حکمت الهی دی چې دَ مخه په نه کړې. **جواب**: خدایٔ اشاره وکړه و ترتيب ته دا اوداسه داره کسانو» او علامه زمخشري المعتزلي په تفسير کشاف کې وائي چې مونږ منو چې اَرْجُلَكُمْ پر قرائت دَ جر عطف دی پر بِرُؤُسِكُمْ» لکن نه د دې وجهې چې وظيفه دَ پښو مسح ده» لکه شيعګان چې وائي. بلکه د دی دپاره چې اسراف دی په پريولو کښې دَ پښو نه کوي:

سوال اسراف خو په ټولو اندامو په پريولو کښې ناروا دی نو دَ پښو تخصيص يه ولی وکړې **جواب** پر نورو اندامو خو او به نه تويول کيږي نو د اسراف ګمان نه کيږي او پر پښو خو او به د کوزې يا ګړوې را تويول کيږي. نو ځای دَ ګمان دا اسراف دی. علامه زياته کړيده چې تو هم د دې چې وظيفه د پښو مسح کول دی په عين ايت کښې دفع سوی دی. ولې چې خدایٔ غايه د اِلَى الْكَعْبَيْنِ راوړې ده» او په شرعه شريف کښې د مسح دَ پاره غايه هيڅ ځای نه ده راوړه سوې» عاصی وائي چې زمونږ د مذهب دَ ليل يعني چې وظيفه دَ پښو پريوله ده هغه حديث صحيح دی چې» رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو وخت اودس تازه کړی او پښې يې پريولې او بيا يې داسې وفرمائيله» هٰذَا وُضُوْءٌ لَا يَقْبَلُ اللّٰهُ الصَّلٰوةَ اِلَّا بِهٖ» يعني دا هغه اودس دی چې نه قبلوی خدایٔ لمونځ مګر په دغه اوداسه»

او بل دليل هغه حديث دی چې بخاری په روايت کړی دی داسې راغلی دی، چې په بعض سفرو کښې د ماز ديګر په وخت کې بعض صحابهؓ اودس په تلوار تازه کاوه چې دَ پښو

دبریولو په وخت کښې پنډی وَچې پاتې سوې وی نو آنحضرت ﷺ په لوړ آواز وویل ،، وَيْلٌ لِلْاَعْقَابِ مِنَ النَّارِ،، او سره ددی چې مقدار د مسحی چې دری ګتې دی د غو صحابهؓ و پریولی وو،،

قَالَ المصنفؒ

وَالرَّابِعُ مَسْحُ رُبُعِ الرَّأْسِ

او څلرم مسحه کول دی د څلرمی حصی د سر،،

پوهسه: چې سر څلور حصی دی ۱ ناصیه چې نزله ته وائی ۲ قفا چې د څټ د خوا حصی ته وائی ۳ ۴ قرنان، چې راسته او چپه تهیک ته وائی. نو پر هره څلورمه چې مسح وکړی د فرضو غاړې خلاصیږی مګر سنت طریقه مسح کول د ناصیه دی.

فائده: مسح په لغت کی تیروَل د لاس دی پرشی باندی. او په شریعت کی تیروَل دلاندهٔ شی دی پر یو اندام.

مسئله: که چیری یو سړی لوند توکر پر سر واچاوه. او یا یه پر لمڅ سر باران یا واوری اوریدل او څلرم قدر د سر په لنده سوه هغه کافی ده که لاس پر تیر کړی او که نه،، ط،

مسئله: که سړی لاسونه پریولو او پر لاسو په لند والی وو د سر مسح یه په وکړه،، مراقی والایه کافی بولي،، لکن حاکم شهید یه کافی نه بولي بلکه ماء جدید غواړی او ایضاح والاهم د غه صحیح بولي،، او امام کرخیؒ په جامع کبیر کی د شیخینو څخه داسی روایت کړی دی،، اِذَا مَسَحَ بِفَضْلِ غَسْلٍ ذِرَاعَيْهِ لَمْ يُجْزِ اِلَّا بِمَاءٍ جَدِيْدٍ، او د غه روایت په نهر او مجتبی کښی هم صحیح ګنړل سوی دی. نو فتوی هم پر د غه روایت ده.

بنوونه: مصنفؒ په فوق الذکر عبارت کی فرض قطعی او فرض ظنی سره یو ځای کړی دی ولی چی مطلق مسح د سر فرض قطعی ده لِقَوْلِهٖ تَعَالٰى: وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ،، او ربع د سر فرض ظنی دی،، ولی چی امام مالکؒ مسحه د ټوله سر فرض بولي. او امام شافعیؒ مسحه د درو ویښتانو کافی بولي،،

قَالَ المُصنفؒ:

وَسَبَبُهٗ اِسْتِبَاحَةُ مَا لَا يَحِلُّ اِلَّا بِهٖ

سبب د اودا سه طلب او اراده د مباح والی د یو کار چی روا نه وی هغه کار. مګر په اوداسه سره. لکه مسح د مصحف شریف، لمونځ، طواف د کعبی شریفی،

وَهُوَحُكْمُهُ الدُّنْيَوِيُّ وَحُكْمُهُ الْاُخْرَوِيُّ الثَّوَابُ فِي الْاٰخِرَةِ

او دس لوَل تر د غه کار حکم د اودس آدی په دنیا کی. او اُخروی حکم د اوداسه ثواب دی په ورځ د آخرت کښی یعنی د څخه اودس لوول تر د غه کارن حکم دَ او د آدی په دنیا کی.

مسئله: که چا بار د ځنګولو د اندامو اودس تازه کړی اودس وکړی لکن چی په نیت د ثواب اودس وکړی لمونځ خو په روادی لکن ثواب یه نسته،، لِقَوْلِهٖ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ،، اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ ،، الحدیث رواه البخاری: یعنی شراح د حدیثو وائی چی ثواب د عملو په نیت پوری اړه لری،، قَالَهُ العینیؒ،،

قَالَ المصنفؒ.

وَشُرُوْطُ وُجُوْبِهٖ

او شرطونه د واجب والی د اوداسه **پوهسه** چی د وجوب څخه مراد مکلف والی او فرضیت دی.

اَلْعَقْلُ وَالْاِسْلَامُ

یو عقل دی ولی چی فرض والی بیله عقل په شرع کی نسته او بل شرط اسلام دی. ولی چی کفار په فروع د شریعت لکه لمونځ او روژه وغیره مکلف نه دی.

فائده: دا مذهب یو د درو مذهبو څخه دی چی د پرو فقهاوؤ او متکلمینوؒ مختار کړی دی،، او بل مذهب دادی چی کفار مکلف دی په اعتقاد د فرائضو فرعیه وو او په اداء یه هم مکلف دی. بعض فقهاوو دا مذهب صحیح ګنړلی دی،، او بعض فقهاءؒ وائی چی دوی مکلف په اعتقاد د فروعاتو او په اداء یه مکلف نه دی.

تفریع: پر اول مذهب کفارو ته صرف د کفر عذاب ورکول کیږی. د لمونځو روژو وغیره نه پر عدم اعتقاد او نه یې پر عدم فعل عذاب سته،، او پر دوهم مذهب دوی ته دری عذابه ورکول کیږی،، پر کفر عذاب،، پر نه اعتقاد د فروعاتو عذاب،، او پر نه کولو د فروعاتو عذاب،، او پر دریم مذهب دوی ته دوه عذاب ورکول کیږی. د کفر عذاب. او د نه اعتقاد د فروعاتو عذاب فقط،،

قَالَ الامام الطحطاویؒ: وَاَعْدَلُهَا اَوْسَطُهَا، یعنی دوهم مذهب ډیرا عدل دی.

زړورلش وائی چی ددی مسئلی لوی تحقیق په تلویح کی د علامه تفتازانیؒ سته،، او په مسلم الثبوت کی د محب الله بهاری موجود دی. او په لویو فتاوو کښی د فقهی شریفی هم دا مسئله په تفصیل ځیرل سوی ده.

قال المصنفؒ

وَقُدْرَةٌ عَلَى اِسْتِعْمَالِ الْمَاءِ الْكَافِيْ

اوبل قدرت دی د مکلف پر استعمال د اوبو. دو نه اوبه چي بسیږی د پریولو د ټول اندامو او د اسر **فائده** مراد د اوبو نه طهور اوبه دی، نه نجسی او نه مستعملی اوبه. ولی په هغوسره اودس نه دی روا **فائده**: مصنفؒ لفظ د قدرت وواپه پر استعمال د اوبو. ولی که اوبه موجودی هم وی لکن مکلف یه پر استعمال قدرت نه لري په سبب د مریضی یا د ښمن د هغه سرې نه هم تکلیف د اود اساقط دی بلکه تیمم دی وکړی. **وَوُجُوْدُ الْحَدَثِ**: او پنځم سبب یه موجود والی د بې اود سیادی. یعنی که سړی اودس د رلودی نو بیا نوی اودس پر فرض نه دی

وَعَدَمُ الْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ وَضِيْقُ الْوَقْتِ

او بل نه وی موجود حیض او نفاس. او بل شرط د اودسه واجبوالی تنګ والی د وقت د لمانځه ولی چي پر حائضه ښځې یا نفساء باندی لمونځ نه دی فرض نو اودس هم پری نشته **پوهسه**: چي اودس کول په نفس دخول د وخت د لمانځه واجب موسع دی لکن په وخت کښی د وخت د تنګی واجب دی خواه چي دی ته واجب مضیق وائی.

وَشَرْطُ صِحَّتِهٖ ثَلَاثَةٌ عُمُوْمُ الْبَشَرَةِ بِالْمَاءِ الطَّهُوْرِ

او شرطونه د صحت د اودسه دری دی کښیښتل دی د ټوله پوست د هغه اندام چي په اودس کښی یه پریول فرض وی لکه مخ لاسونه پښی، حتیٰ که یو ځای د ستنی اینو لو په قدر وچ پاته سی اودس به نه دی صحیح » مر » په اوبو پاکوسره » قَالَ المصنفؒ

وَانْقِطَاعُ مَا يُنَافِيْهِ مِنْ حَيْضٍ وَنِفَاسٍ وَحَدَثٍ

او قطع به وی هغه شی چي مانع د اودس وی. چي حیض او نفاس او حدث دی.

تفریع کہ ښځه په وخت کی جریان د حیض یا نفاس اودس تازه کري هغه هیڅ اعتبار نه لري. او بیا نر یا ښځه د اودس تازه کولو په وخت کی پښکی یا ګوز والچوی وغیره هغه تیر سوی اودس یه اعتبار نه لري » قَالَ الْمُصَنِّفُؒ.

وَزَوَالُ مَا يَمْنَعُ وُصُوْلَ الْمَاءِ اِلَى الْجَسَدِ كَشَمْعٍ وَشَحْمٍ

او بل شرط د صحت د اودسه لیری کول دی د هغه شی چي مانع وي د رسیدو څخه د اوبو و بدن ته لکه موم یا وازګه چي پر ځای نګولی وی. **ښځها نه فائده**: پوهسه چي رنګ د نکرو ز و یا اسمه یا غوړوالی د واسلینو یا وازګی مانع د صحت د اودسه نه دی بلکه مانع د صحت جرم دی د موم یا وازګی وغیره » و د غه رنګه کی پر اندام د اودسه خطی وی او بیا لانده او وره وه » او داغه رنګه که د چا په ږیره کښی وچ خړان وه کلک هغه به لیری کوی ورنه غسل یه نه دی صحیح »

په ښځو کی آفت

: چي ئی اودس صحیح کیږی او ئی غسل » هغه داسې چي د ډیرو ښځو په ګوتو داسی ګتمی وی چي په زور په ګوته کري وي » حتیٰ چي هیڅ نه ښوروی او ئی هم دوی په وخت کی د اودسه یا غسل ښوروی چي او به یه تر ګتمی لاندی ځای نه ورسیږی » نو داسې ښځو غسل او اودس نه دی صحیح. او پر دی قیاس ښکرهی د لاسو. غوږ والی د غوږو په غسل کی » او بل آفت دادی چي بعض پیشین والا ښځی نو کان د ګوتو په

د ښځو د نوکانو رنګول یو رنګ سره وهی. چي هغه جرم لري یعنی جسم لري) او پر نوک باندی خړ غوړهي. د داسی ښځو هم غسل او اودس نه دی صحیح. **مسئله** که د چا پښی چاود لی وی او هغه یه د کونډ رو څخه ډکی کړي وی چي په ایستلو کښی د هغه کوندړ و حرج او زحمت وو نو اودس یه روا دی **مسئله**: که د چا پر کم اندام درد وو. او پلستر یه پر اچولی وو نو که یه په ایستلو کښی د هغه پلستر حرج او تکلیف نه وو نو اودس یا غسل نه دی ور سره روا »

مسئله: که د چا لاس مات وو او شکسته بند ورته تړلی وو، هغه سړي دی مسح
کوي په اودس او جنابت دواړو کښې پر هغه تړلي ځای:

مسئله: که سړي وغاښ ته د سرو زرو پوښ ورکړی وو لکه بعض مغرور زلمي
یا ښځې دغه کار کوي نو د هغو غسل نه دی صحیح کې خرم او دس صحیح دئ. ولې چې پریوله د اوبو
خولې په غسل کښې فرض دی او په اودسه کې سُنت. مسئله: د بعض خلګو
غاښ د ننه جنجو خوړلي وي یا درد کوي او غاښ په دکښو د پاره زره کیږي. نو د اکثرو
ورسې هغه یه ور ډک کړي یعنې په مابین کې غار وکړي او بیا په هغه غار کې یوشی
ور واچوي چې د پاکۍ په وخت کې دا کار وسي دآینده د پاره یې هم او دس صحیح دی او
هم غُسل ولې چې د داخل د غاښ پریوله فرض نه دی»   قال المصنف»

فصل

پوه سه چې مصنف هم په دې فصل کې بقیه واجبات او احکام د اودسه بیان کړیدي

يَجِبُ غَسْلُ ظَاهِرِ اللِّحْيَةِ الْكَثَّةِ فِي أَصَحِّ مَا يُفْتَى بِهِ

واجبه ده یعنې پر اودس کوونکي پریوله د ظاهر د هغه ږیرې چې ګڼه وي یعنې چې ویښتانه یې ډیر وي چې
پوست هیڅ نه تر لا ندې معلومیږي په ډیر صحیح روایت کې چې فتوی په ورکول کیږي
د دې مسئلې دلیل دا دی چې ګڼه ږیره په ځای کښې د ما تحت پوست ولاړه ده او سر
د غسې ږیرې پریوله د پوست او او به رسول و هغه ته حرج کلی دی، مصنف دا مع
په لفظ اشاره وکړه و مذهب ته د بعض فقهاوو چې وائي چې پریوله د ثلث د ږیرې او بعض وائي
د څلرمې ږیرې او بعض وائي سطح د ټولې ږیرې کافي ده چې دا روایات صحیح نه دي.

وَيَجِبُ إِيصَالُ الْمَاءِ إِلَى بُشْرَةِ اللِّحْيَةِ الْخَفِيفَةِ

او واجب دی یعنې فرض دی رسول د اوبو و پوست ته د سپکې ږیرې

یعنې د مخ پوست تر لا ندې معلومیږي چې هغه سړي ته په اصطلاح د پښتنو "خوکړه" وائي.

وَلَا يَجِبُ إِيصَالُ الْمَاءِ إِلَى الْمُسْتَرْسِلِ مِنَ الشَّعْرِ مِنْ دَائِرَةِ الْوَجْهِ

او واجب نه دی رسول د اوبو هغه ویښتانو ته چې کښته ځړیږي تر حدود د مخ، ولې چې هغه ویښتان نه مخ دئ او نه د مخ بدل دئ.

پوه سه: چې د ځوړندو ویښتانو د ږیرې په اتفاق فرض یا واجب خو نه دی. او پر صحیح روایت مسح یې هم نه ده فرض او نه هم واجب او نه سُنت: لکن ابن امیر الحاج وائي چې پریوله یې سُنت دی، او په منیة المصلی کې وائي چې مسح یې سنت ده والله اعلم»

وَلَا إِلَى مَا انْكَتَمَ مِنَ الشَّفَتَيْنِ عِنْدَ الْانْضِمَامِ

او د غړزنګه واجب نه دی رسول د اوبو د شونډانو هغه ځای ته چې هغه پټیږي چې سړي خوله په عادتي ډول پټه کړي او شونډان سره ټول کړي. پوه سه: چې سړي چې شونډان ټول کړي هغه حصه چې پټه سوه هغه تابع د خولې ده. او چې ښکاره وو هغه تابع د مخ ده»

مسئله: د سترګو داخل ته او به رسول نه دی واجب که څه هم په غُسل کښې وي ولې چې په دې کښې یو خو حرج دی بل د سترګو ضرر دی»   قال المصنف

وَلَوِ انْضَمَّتِ الْأَصَابِعُ أَوْ طَالَ الظُّفُرُ فَغَطَّى الْأَنْمُلَةَ

که د چا ګوتې سره جفتې وي په اصل خلقت کښې چې و مابین تې او به نه رسیدلې» او یا د چا نوکان دوره او ږده سوي وه چې د ګوتې سر یې پټ کړي وو» عالمې وائي چې د بعض پلیشینی او عصري ښځو د غسې نوکان عادت دی» دوی یې دا زینت بولي»   قال المصنف

أَوْ كَانَ فِيهِ مَا يَمْنَعُ الْمَاءَ كَعَجِينٍ وَجَبَ غَسْلُ مَا تَحْتَهُ

او یا وو په هغه ځای کښې چې پریوله یې فرض وي یو داسې شي چې منع کاوه په رسیده د اوبو و داخل پوست ته لکه لانده اوړه. واجب او فرض دی پریوله د هغه لا ندې پوست ته

یعنی هغه مانع چې نوکان دی یا اوږه هغه به لرې کوي. قال المصنف

وَلَا يَمْنَعُ الدَّرَنُ وَخُرْءُ الْبَرَاغِيثِ وَنَحْوُهَا

او نه منع کوي صحت داو داسې او د غسل خیرې چې د نوك او وه دیو ترمینځ وي

پوه سه: چې بعض فقهاء داسې وائي چې دا حکم د صحرائي خلکو دپاره دی چې دغاوړو او ختو سره يې سري کار وي. او د بازاري سړي دپاره مانع د صحت دی. لکن صحیح داده چې دا حکم عام دی. او د غر رنګه یه نه منعه کوي د کیکو غل چې پر اندام وي. او یا مثلاً د کیکو لکه د بجاړ غل

وَيَجِبُ تَحْرِيكُ الْخَاتَمِ الضَّيِّقِ

او واجب دی ښورول د تنګې ګتمې چې او به پوست نه ورسیږي. قال المصنف

وَلَوْضَرَّهُ غَسْلُ شُقُوقِ رِجْلَيْهِ جَازَ اِمْرَارُ الْمَاءِ

که چیرې تاوان ورته کاوه پریولو د چاودو د پښو یعنی پس له دې چې سړی کنډرې یا بله پښنی اچولی وه. نو

عَلَى الدَّوَاءِ الَّذِي وَضَعَهُ فِيهَا

روا دی تیریدل دا وبو په وخت کښې د پریولو د پښو پر هغه دواء چې ده ایښې ده په هغه چاودو کښې.

وَلَا يُعَادُ الْمَسْحُ وَالْغَسْلُ عَلَى مَوْضِعِ الشَّعْرِ بَعْدَ حَلْقِهِ

او نه دی راګرځوی مسح د سر او پریوله پرځای د ویښتانو. او نه دی راګرځوي پریوله پس

وَلَا الْغَسْلُ بِقَصِّ ظُفْرِهِ وَشَارِبِهِ

پس له پرې کولو د نوکانو او یا پرې کولو د بریتو د ویښتانو. حاصل دا دی که یو سړی او دس تازه کړي چه هم یې او دسه وي او پر سر یې مسح وکړه او بیا یې سر وخرایه د مسح د سر راګرځول نه غواړي.

او یا یو سړي غسل وکړي که څه د جنابت وي او وروسته یه سر وخرایه. او یا یه نوکان پرې کړه. او یا یې بریتونه وو هله نو د سر پریوله یا د ګوتو پریوله یا د بریتو ویښتانو لاندې ځای پریوله نه غواړي. د دې ټولو مسئلو دلیل دا دی چې پریوله یا مسح په ویښتانو سا قط سوه" وَ السَّاقِطُ لَا يَعُوْدُ". **مسئله**: پس له غسله کې سر وخرایه، راګرځول د غسل یعنی پریولو مستحب دی". کنز الدقائق

فَصْلٌ فِي سُنَنِ الْوُضُوْءِ

درولیش وائي د سنت په باره کښې په زړه پورې تحقیق. **پوه سه** چې سنت په لغت کې هغه قول یا عمل دی که ښه وي او که بد! چې په حدیث کښې چې طبراني یه روایت کړي دی:

انحضرت صلی الله علیه وسلم فرمائي: "مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً" که چا پر انستل یو لاره چې ښه وه، لکه چې فقراؤ ته چې ډوډۍ ورکوي، یا یه پُل جوړ کړي یا یه دیني مدرسه جوړه کړه وغیرها" فَلَهُ اَجْرُهَا مَا عُمِلَ بِهَا فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ مَمَاتِهِ حَتَّى تُتْرَكَ" او کې کښینول یو طریقه بده نو پر ده یه ګناه ده تر هغو چې هغه طریقه پا تیږي. مثلاً یو سړي په بازار کې د شرابو چښلو ځای جوړ کړي، یا د چرس څکولو ساقي خانه جوړه کړي" یاد وي، سي، آر، تجارت کاوه او نور د دغه قسمه عملونه چې تفصیلاً یه بیان ګران دی.

او سُنت په اصطلاح کې د شرع شریفې، "طَرِيقَةٌ مَسْلُوكَةٌ فِي الدِّيْنِ بِقَوْلٍ اوفِعْلٍ" هغه لاره چې تلل پرکیږي په دین کې که په قول سره وي او که په فعل سره وي. "مِنْ غَيْرِ لُزُوْمٍ" چې لازمه یعنی خواه مخواه غوښتونکې نه وي" په دې قید سره فرضي کار خارج سو ولې چې هغه لازم دي. وَلَا اِنْكَارَ عَلَى تَارِكِهَا"

اونه په شرع شریفه کښې انکار کیږی پرېږی ښوونکی یه» په دی قیدسره واجب ووتلی ولی چې پر تارك الواجب باندی انکار ستته په شرع کښی» وَلَيْسَتْ خُصُوصِيَّةً» اونه وی په چا پورې خاص وی، په دی قید سره خواص دنبی علیه السلام ووتلی» لکه صوم الوصال یعنی دوړځی اوده شپې روژه»

فَائِدَه، سنت دوه قسمه دی. یو سنت مؤکده دی. چې سنت الهدیٰ هم ورته وائی. او سنت راتبه یه هم بولی. سنت مؤکد هغه کار دی چې رسول کریم صلی الله علیه وسلم په اکثر اوقاتو کښې کړې وی او بیچی لږ یه په بعضې وقتونو کښې پرې ایښی وی. چې دغه ته د فقهی شریفې په کتابونو کښې مجازاً مواظبت وائی. لکه اذان، اقامت او جماعت، او ده نورو ته راتب سنت، او مضمضه او استنشاق وامثالها»

دسنت مؤکده حکم: علامه قهستانی وائی چې دی په حکم کښی د واجب دی. چې دنیا کښی طلب څنډی کیږی. فرق یه دادی چې تارك ته د واجب عقاب داوړ دی که چیری بخښنه ونه سی. او تارك ته د سنت مؤکده عتاب او سرزنش سته په ورځ د قیامت» او په جوهره کښی چې د قنیه څخه نقل کړی دی وائی چې تارك د سنت مؤکده فاسق دی او منکر یه مبتدع دی. او په تلویح کښی وائی چې ترك د سنت مؤکده نژدی د یه وحرام ته. او د غه سړی مستحق دی حرمان د شفاعت نبوی ته
قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي لَمْ يَنَلْ شَفَاعَتِي»

پوښتنه: په حدیث صحیح کښی راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی» شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي» نو څرنګه ترك د سنت مؤکده سبب د حرمان د شفاعت نبوی دی سره د دی چې ترك د سنت مؤکده ګناه کبیره نه ده

جواب شفاعت نبوی دوه قسمه دی. یو پاره د بخښنی د ګناه دی هغه شفاعت خو عام دی. هیڅ خولك څنډی محروم نه دی. او بل شفاعت دپاره د رفع د درجو په جنت کی تارك د سنت مؤکده د دی شفاعت څخه محروم دی. کذا قال شراح الحدیث

تنبیه: زیره تر قدره پوری د قبضی سنت مؤکد دی. لکن بعض مسلمانان یه یا

متابعت د کفارو څخه یې یا په منډی کوی» او یا یه د ماینی د خوشحالی دپاره»

او بل قسم سنت زائده دی. چې ورته قسم اهل اصول الفقه مستحب او مندوب او آداب وائی که څه هم بعض فقهاء لکه صاحب محیط فرق د دی دری سره وو وائی» لکن امام طحطاوی وائی» وَالْأَوْلَى مَا عَلَيْهِ الْأُصُولِيُّونَ» د دی مثال لکه مسح د رقبه په او داسی یا نفلی لمونځ یا نفلی روژه، یا نفلی صدقه»، حاصل دا چې سنت زائده هغه کار دی چې علیه السلام هم کړی هم پری ایښی وی او فعل یه تر ترك غالب نه وی» قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَيُسَنُّ فِي الْوُضُوءِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَيْئًا

او سنت دی په حال کښی داودا سه اتلس[۱۸] شیان.

پوښتنه: چې مصنف تصریح په ۱۸ اتلس شیانو سره د پاره داسانی د پیاد ولو پر طالب وکړه. ورنه سنت د اوداسه حصر په ۱۸ اتلس کی نه دی» م» قال

غَسْلُ الْيَدَيْنِ إِلَى الرُّسْغَيْنِ

پریولل دی دلاسو یعنی په ابتداء کی د اوداسه تر بندو پوری» **پوښتنه**: چې پریولل دلاسو خو سنت دی که د خوب راویښ سی او که د سره ویښ وی» لکن د خوب چې راویښ سی نو پریولل یه ډیر تاکید سنت دی لکه چې په حدیث کی د بخاری داسی راغلی» إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَنَامِهِ فَلَا يَغْمِسَنَّ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهُ ثَلَاثًا» الی اخر الحدیث»

د فقهاوو اختلاف:

صاحب المحیط وائی چې دواړه لاسونه په جمعه کو نو سره د ری واره پریولل سنت نه دی. او ابن امیر الحاج وائی د غسی کول سنت دی په بحر رائق کی وائی چې یو ځلا دواړه لاسونه د ری واره پریولل او یا جلا جلا پریولل دواړه روا دی. کی جلا پریولل نو دی په چپه لاس لوښی ونسی او پر راسته لاس دی را توی کړی چې هغه یه پریولل بیا دی چپه لاس جلا پریمنځی یا دی راسته لاس سره جوت

کړې دواړه دی پریمنځې. **فائده**: دَلاسو پر یوله هَلته سنت دي چې نجاست ظاهره نه وی پر باندی او که نجس وَه نو بیا یه پر یوله فرض دی.

نادره مسئله: امام طحطاویؒ په صاشه کی وائی که دسړي لاسونه په ظاهري نجاست مردار وه او لوښی داوبو دونه غټ وو چې راکږو وائی ممکن نه وو. نو که ده کولای سوای چې په دسمال یا د لنگوټي په شمله یا په خوله اوبه د لوښی نه را واخلی او لاس په پریمنځی خو دی نه به» او که دا اگر ده کاروونه نه کیدل نو تیمم دی وکړی او لمونځ دی ادا کړي او ر اگر خول دَ لما غځریه هم پری نسته» کذا قال القهستانیؒ

فائده: دا اول پر یوله د لاسو سنت دی لکن په ځای کی دفرضو دریږی» کافی او فتح القدیر وائی چې پر یوله یه فرض دي» د محنه کول یه سُنت دي» ط قال

وَالتَّسْمِيَةُ اِبْتِدَاءً او بل نبِسمِ الله ویل وارد واره یعنی په ابتداء کی داوداسه **مسئله** کی استنجاء وَهَله نو ترکشف یعنی لَځ والی دعورت دی دَ مخه دی نبِسمِ الله وَوائی» او بیا دی په نیز د بعض فقهاوو دَ نورا و یا سره دي هم وَوائی» او که استنجاء یر نه وهل نود نور او داسه په ابتداء کښی دی ووائی. او لفظ دَ» بِسْمِ الله دا وداسه چې د سلفوؒ څخه منقول دی دا سی دی.

بِاسْمِ اللهِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى دِيْنِ الْاِسْلَامِ» او بعض علماءؒ وائی چې افضله بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ» دَیُ. ولې چې اودس امرذی بال دی. او دامرذی بال په ابتداء کښی بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ شوول سوی دَه»

لکن داسی سوال واردیږی چې دامرذی په ابتداء کی خو حمد ویل هم ارشادِ نبویؐ دی نو ځکه بنایه دَ مجتبی څخه داسی نقل کړي دی» که څوک په ابتداء کی داوداسه داسی وَوائی» بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ بِاسْمِ اللهِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى دِيْنِ الْاِسْلَامِ د دواړو احادیثو امتثال به وکړه سی»

اللهم اغفر لمولفه و لکاتبه و لوالدیهما کتبه احقر فضل الحق حقانی غفرله

دفقهاوو اختلاف

پوښتنه: چې بِسْمِ الله په ابتداء کی داوداسه په نیزد مصنف حسن بن عمار بن علی الشرنبلالیؒ: سنت مؤکد دی» او مبسوط والا یه هم سنت مؤکد بولي. او په محیط او تحفه کښی هم سنت مؤکد گڼل سوی دی» واختاره القدوری والطحاوی» وصاحب الکافیؒ.»

او علامه مرغینانیؒ هم دارایه صحیح بولي. لقوله علیه الصلوٰة والسلام» لَاصَلٰوةَ اِلَّا لِمَنْ لَاوُضُوْءَ لَهٗ وَلَاوُضُوْءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ» رواه ابوداؤد والترمذی والحاکم فی المستدرک

او صاحب هدایه وائی: چې اصح یه داده» بِسْمِ الله ویل مستحب دی. او شارحانو یه وجه ضعف دَ حدیث مذکور بیان کړي دی» لکن امام طحطاویؒ وائی چې د دی حدیث طرق د روایت دیر دی» نو د رجه ته دحسن حدیث رسیږی، او په حدیث حسن سنیت ثابتیږی» حتیٰ چې کمال الدین ابن الهمامؒ په دغه حدیث سره وجوب بِسْمِ الله ثابت کړي دی: وَاللّٰهُ اَعْلَمُ

مسئله: که دسړي څخه په ابتداء کی داوداسه بِسْمِ الله وَیل هیر سوه بیا یه په مابین کښی داوداسه ووَیله آیا سُنت یه پرځای کیږی که نه! **جواب** مراقی وائي چې سُنت یه نه پرځای کیږی او په سراج او جوهره کښی وائی چې بِسْمِ الله دی په مابین کی داوداسه وَوائی. ولې چې سُنت که فوت سوا دی اوداسه پرځای سی» ط، م

وَالسِّوَاكُ فِي اِبْتِدَائِهِ وَلَوْ بِالْاُصْبُعِ عِنْدَ فَقْدِهِ

او بل سنت داوداسه» مسواک وهل دی په ابتداء کښی داوداسه که څه هم په گوته سره وی په وقت کښی د دي چې مسواک نه وی» **پوښتنه**: چې لفظ ده سواک په زیر د سین څخه لرگی ته هم وائی او فعل ته دَ وهلو دغه پرغا بنو باندی هم وائي دلته دغه معنا مراد ده»

فضائل دمسواك

په حدیث صحیح کی په روایت د بخاري رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائي: لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ
عَلٰی اُمَّتِی لَاَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلٰوةٍ، یعنی په نیزدې او داسه دمر لمانځه لکه چی
په بل روایت کښی داسی راغلی دی عند کل وضوء، او په بل روایت کښی داسی راغلی دي
"اَنَّ كُلَّ صَلٰوةٍ بِهٖ" هر لمونځ دمسواك وهلو وی، تَفْضُلُ سَبْعِیْنَ صَلٰوةً بِدُوْنِهٖ
بالا دی تر اویا لمونځو چی بی مسواك وهلو وي"

فائده: مسواك به د نرم پاسته لرګی څخه بوي. پنډوالی بی په قدر د ګوتی وي او
اوږدوالی به ئی په ابتداء کښی یوه لویښت وي. او زړ به ډیری نه لري. او کوږ به نه وي،
اکثر فقهاء پردی دي چی مسواك دی په وخت کښی دمضمضه وي" او بعض وائي
چی تر تموله او داسه دی د مخه وهي" او د احنافو مذهب دا دی چی مسواك وهل دسنتو
څخه د او داسه دی" او اهل ظاهر وائی چی د سنتو څخه د لمانځه دی"

مسئله: مسواك وهل بی اوداسه مستحب دی کی دخولې بد بوی تلی" او بل چی
دخوب راویښ سی او یا کور ته ورځی یا اجتماع ته د خلګو ورځی. او په وخت دقراءت
دقران یا علم حدیث" دحضرت الامام الاعظم څخه روایت دی چی مسواك وهل د
سننو څخه د دین دی. نو هر وخت یه وهل بنه کاردی. قَالَ عَلَیْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ: اَلسِّوَاكُ
مُطَهِّرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ: مسواك وهل پاکوونکی دخولې دی او سبب درضا الهی
دی. امام زیلعی په شرح کښی دکنز وائی چی صحیح دا ده چی مسواك وهل مستحب دي"
زارولیش وائی که مونږ احادیث صحیحه چی ټولو صحاح کتابو یه روایت کړي او په ډیر
کثرت سره احادیث په باره کښی دمسواك راغلی دی مطالعه کړو. نو باید چی
قول د زیلعی تائید نه کړو او سره ددی چی متنونه یه سنت بولي" او بعض علماء
په دی قول د صاحب هدایه خطا وئیلی دی چی وائي اَلْاَصَحُّ اَنَّهٗ مُسْتَحَبٌّ، مګر ددې
عبارت مراد امام طحطاوي داسی بیان کړي دی" یعنی فی الوضوء ومطلقا"

مسائل دمسواك

مسئله: مسواك دی دخه تر استعمالولو لوند کړي. **مسئله:** اوپس لمسواك
[و]قلونډی پری مینځی ورنه شیطان په څوله وهي. **مسئله:** مسواك به اول وا
[تر] لویښت بالا نوی او نه کم. وروسته په کرار کرار که کشنی سی بروانه لري
مسئله: دمسواك لرګی دی تریخ وي. ولې چې داسی لرګی بلغم قطع کوي. او د
سړي سینه پاکوي. **مسئله:** که دسړي ورې ضعیفې وي او د هر اوداسه دمسواك
وهلو څخه پورې دنقصان بیره وه نو پرداسې سړي همیشه والی لازم نه دی بلکه کاهی کاهی
وي وهی، ط، ص۵۳ **مسئله** که غابنونه یه کینلی وی یا ختلی وه هغه دی دمسواك
په ځای کی زیږ تکریا بته ګوته یا وروسته ګوته په وری پوری ومونږی دمسواك
ثواب خدای ورکوي. **مسئله:** د بنځی ورې چونکه ډیرې ضعیف دی نو بنځه دې
مسواك په ځای کښی ژاولې ژولې. **مسئله:** که بنځه په عادتی توګه ژاولې ژوي
او د مسواك د ثواب دپاره یه نه ژولې هغې ته خدای ج ثواب نه ورکوي. لِاَنَّهٗ قَدْ
وَرَدَ "اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّیَّاتِ" رواه البخاري.

دمسواك نیولو طریقه:

مسئله: کیفیت دمسواك دنیولو طریقه دا ده استه لاس کښنی ګوته دی تر مسواك
لاندی ونسی. او بته ګوته دمسواك تر سر لاندی ونسی، او هغی دوی ګوتی دی پر مسواك
سر برې ونیسی. **مسئله:** مسواك دی دوهلو په وخت کښی په موټه کښی نه
نسی، چی سړي ته مواسیر پیدا کیږي. **مسئله:** په پروتی دی هم مسواك نه
وهی چې بیا یه توری غټیږی. **مسئله:** مسواك دی پر عرض دغابنو وهی نه پر
طول دهغو ولې چه وری تاوانی کیږی. **مسئله:** مسواك دی دغابنو پردباندی
او پر دننه دواړو ووهی، او دخولې په کنجانو کښی او په لوړتالو او کښته تالو دواړو
کښی ووهی. **مسئله:** مسواك دی زبیښی نه. ولې نه باید په سترګو ورنده سی،
مسئله: هغه ناري چی په خوله کښی د سړي وی پس له مسواك وهلو څخه او ویته

به ګډ نه وی هغه دی تیری کړی چی دَ غه ناړی و «اتشلث» او «یس» ته ګنه...
سوی او د هر مرض دواده ما سوا د مرګه» ط» **پوه سه**: چی شیخ احمد الزاهدؒ
فضائلو کښی د مسواک یو کتاب تصنیف کړی دی نوم ئیه «تحفة السلاک فی فضائل الس...
په هغه کتاب کښی وائی: مِن فضائله ما روی الائمة الاربعة عن علیؓ وابن عباسؓ
عطارؓ «عَلَیکُم بِالسِّوَاکِ» تاسی لازم وګرځوی پر ځان د مسواک وهل»
فَلَا تَغفُلُوا عَنهُ» غفلت مه ځندی کوی» «وَاَدِیمُوهُ» او همیشه توب پرو کړی» «و...
فِیهِ رِضَی الرَّحمٰن» چی په مسواک وهلو کښی رضا د رب جل شانه» ۳ او د وچنده کې...
هغه لمونځ چی مسواک یه وهلی وی تر ۹۹ مثله پوری بلکه تر ۴۰۰ مثله پوری» ۴ او...
توب پر مسواک وهلو باندی فراخی د رزق او د غنی. او اسانی د رزق په پیدا کولو کښ...
فائده ده» ۶ او خوله یه خوشبویه کیږی ۷ او وری ټینګیږی ۸ او د سر درد یه الهی...
۹ او د سر رګونه به ئې پر خپل حال وی یعنی یو رګ چی ساکن دی حرکت به هغه نه کوی» او چی...
متحرک وی هغه به ساکنیږی نه» ۱۰ او بلغم یه لیری کوی. ۱۱ او غابښونه ټینګوی
۱۲ او د سترګو دیدن زیاتوی (تیزه وی) ۱۳ او معده یه په ښه قوت سره پالنه د بدن کوی
۱۴ او وسړی ته فصاحت د ژبی ۱۵ او قوت د حفظ او عقل ورکوی» ۱۶ او زړه د شیط...
وسوسو څخه خلاصوی» ۱۷ او نیک عملونه یه زیاتیږی ۱۸ وَیَفرَحُ المَلَائِکَة. ۱۹...
او سَتړی مَسی ورسره کوی په سبب د نور دَمخ یه» ۲۰ او ملائکه ورسری ملګری
وی تر لمانځه پوری ۲۱ او طلب د بخښنی کوی ورَ ته ملائکه د عرش» او ۲۲ مسواک
وهل هضم کوونکی د طعام دی» او ۲۳ د او لاد د پر والی سبب دی ۲۴ او طلب د بخښنی
یه کوی انبیاء او رسولان علیهم السلام» ۲۵ او مسواک وهل په غضب کی اچوونکی د
شیطان دی ۲۶ او شړونکی د شیطان دی ۲۷ او ذهن صافوونکی دی ۲۸ او بدن ته
قوت ورکوی پر عبادت د خدائ ۲۹ او حرارت مضره د بدن څخه لیری کوی. ۳۰ او پر پل
صراط به لکه برق داسی تیریږی ۳۱ او و لیښتر به یه ژر نه سپینیږی. ۳۳ او عمل نامه
به ورځ د قیامت په راستلاس ورکول کیږی ۳۴ او ملا ته قوت ورکوی ۳۵ او کلمه شهاد...

به وخت د نزع ور پیادیږی ۳۶ او زکندن بی په آسانی سره وی» ۳۷ او غابښونه به ئې
...ین وی ۳۸ او د خولی بی ښه بوی ځی» ۳۹ او ژبه بی په خبرو کښی تیزه وی. ۴۰ او
...ین وی ۴۱ او رطوبات بی فاسده کموی، ۴۲ او د سترګو نظر بی تیز وی
برکت بی ډیر وی ۴۳ او ثوابونه د ښو عملو بی مضاعف وی ۴۴ او مال او اولاد بی مخ پر ډیریدو وی ۴۵
او مسواک وهل کومک دی پر پوره کیدو د حاجتونو دَه ۴۶ او په قبر کی به ورته فراخی وی
۴۷ او په لحد کښی به انیس ورسره وی ۴۸ او ده ته نیک لیکیږی ثوابونه د هغو کسانو چی
مسواک یه نه وی وهلی په دغه ورځ ۴۹ او خلاص به وی ده ته دروازی د جنتو
۵۰ وَتَقُولُ المَلَائِکَة او وائی به ملائکه په حق کی د دغه سړی چی مسواک یه خپل عادت
ګرځولی وی» چی دا سړی اقتداء په انبیاء علیهم السلام پسی کړیده. ۵۱ او ترلی
به وی وَرَ ته دروازی د دوزخ ۵۲ او نه به وزی د دنیا څخه مګر طاهر او پاک ۵۳ او ده
ته نه راځی ملک الموت مګر په هغه صورت کی چی د خدائ دوستانو ته ورځی.
۵۴ او د دنیا څخه به وزی تر څو چی دَه ته یو غړپ او به د حوض کوثر د نبی علیه السلام ور
نه کړی: ۵۵ او مسواک وهل صفا کوونکی دی دَخولی» ۵۶ او راضی کوونکی د رب جل جلاله
اِنتهی ما فی الکتاب المذکور بنقل الامام الطحطاوی ص ۵۳/۵۴ وقال فی ص ۵۵ چی دا فضائل
تول روایت سوی دی. دا آنحضرت څخه بعض په مَرفوع حدیث او بعض په موقوف
حدیث که څه د بعض دَدَغو حدیثو په اسنادو کښی څه خبری محدثینو کړی دی» لکن
د عمل دَپاره کافی دی. ولی چی په حدیثو شریفه وو کی راغلی دی چه چاته ورسیږی خبر د عمل
د ثواب نو سړی هغه کار دپاره دَطلب د رضا د خدائ وکړی خدائ ثواب ورکوی» که څه هغه خبر
درست او صحیح نه وی»
زارولیش وائی چی غرض د مُصنف د تحفة السلام» په بیان کښی دَدَغو فوائد دَمسواک
وهلو چی وه ص ۵۵ تر رسیږی» صرف باعث کول دی د مسلمانانو و مسواک وهلو ته» ولی چی
څه عوام بلکه بعض طلباء او علماء کلک عزم د مسواک وهلو سره په هر او داسه کی نه لري»، نو دا
سوال نه پیدا کیږی چی په دَغو خواصو کی لعض دَ بعضو په ما آل کی یو شی دی.

یایوه خامه بلی خاصی ته مستلزمه ده نودونه دیروالی ته ضرورت شوو، داوو بیا
مفصل په باره کښی دمسواك وهلو. قـــال المصنف

وَالْمَضْمَضَةُ ثَلَاثًا وَلَوْ بِغُرْفَةٍ

په خوله اوبه لغړول دي که څه هم دیوی لپی څخه وي. په حدیث مبارك کښی راغلی دي « تَوَضَّأَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا وَاسْتَنْشَقَ ثَلَاثًا يَأْخُذُ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مَاءً جَدِيْدًا ». یعنی آنحضرت اودس تازه کاوه نو یه په خوله اوبه ولغړولی دری واره او په پزه یه اوبه ولغړولی دری واره. او دهر واره دپاره یه نوی اوبه اخستلی.

سوال: مصنف ووَیل که څه هم دیوی لپی څخه وی یعنی دیوی لپی څخه دری واره اوبه یه ولغړولی او په حدیث کښی چی تیر سو آنحضرت دهری پلا دپاره نوی اوبه اخستلی.

جواب په مضمضه کښی اصل په خوله لغړول یو سنت دی او تکرار داوبو بل سنت نو د مصنف مراد دا دی چی دیوی غرفی څخه اصل سنت پرځای کیږی که څه هم سنت دتکرار پاته سو. قـــال المصنف

وَالْاِسْتِنْشَاقُ بِثَلَاثِ غُرُفَاتٍ

اوپزه دی پریمنځی په دریو لپو سره. **پوهه:** چی استنشاق په لغت کښی کښول داوبو دی په هواء دپزی ویزی ته « او په اصطلاح کښی دشرع شریف رسول د اوبو دپزی تر نرمه کانو پوری » یعنی کښول داوبو په هوا دپزی په شرع کښی شرط دسنت نه دی کذافی النهر. **پوهه** څه سبب دی چی مضمضه دری واره په یوه لپه روا ده او د استنشاق دپاره خواه مخواه دری لپی غواړی **جواب** فقهاء یه دا دی چه شوندان دخولی په بعضو اوبو اخستلو د لپی څخه سره تولیږی نو باته اوبه به په لپه کښی نه مستعملیږی، او پزه دغسی نه ده پاته اوبه مستعملی گرځی » کذافی الوهرة والشرنبلالیة.

سوال: په حدیث صحیح کی د بخاری وَغیره داسی راغلی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم یوه لپه اوبه واخستلی نو یه په خوله کښی واچولی او نوری په پزه کی یعنی په یوه لپه مضمضه او استنشاق وکړی او دوه واره یه نور داغسی وکړه **جواب** عینی شرح د بخاری کی وائی چی دا فعل دعلیه السلام دپاره دبیان دجواز دی یعنی چی داسی هم روا ده او اصل سنت خو هغه وو چی بیان سو.

پوښتنه: که سړی دیوی لپی څخه اول په پزه څه اوبه ولغړوی او نوری په خوله داسی روا ده او که څرنګه **جواب** نه ده روا یعنی استنشاق یه صحیح دی مضمضه یه نه ده صحیح » ولی چی مونږ وویله چی دپزی څخه پاته اوبه مستعملی گرځی. او په مستعملو اوبو نه سنت پرځای کیږی او نه فرض کما مَرَّ فی صدر الکتاب »

فرع: که سړي دجنابت په وخت کښی دغسی وکړي نو دمضمضه دفرض والی غاړه نه بلی خلاصی. قـــال المصنف

وَالْمُبَالَغَةُ فِي الْمَضْمَضَةِ وَالْاِسْتِنْشَاقِ لِغَيْرِ الصَّائِمِ

او مبالغه دی کوی په مضمضه کښی او په استنشاق کښی » لکن غیر د روژه دار یعنی هغه دی مبالغه په یو کښی نه کوی که څه هم روژه نفلی وي. ولی نه بایده اوبه په دخولی یا دپزی دخوا څخه حلق ته ولاړی نَسی » او روژه ما ته نه سي »

پوهه: چی مبالغه په مضمضه کښی دا ده چی اوبه په خوله کښی وگرځوی او غرغره یه کړي، او مبالغه په استنشاق دا ده چی اوبه دپزی په هوا پورته کش کی تر نرمه کانو یا لوړ ورسیږي » **مسئله:** مبالغه کول په مضمضه او استنشاق کی په اراده او غسل دواړو کی سنت ده » وَهُوَ الصحیح او بعض فقهاء وائی چی په غسل کی واجب ده »

اللهم اغفر لکاتبه ولمؤلفه آمین.

امام طحطاویؒ وائی چې مضمضه او استنشاق سره د سُنت والی پر اوه سنتو باندې
مشتمل دی ۱ ترتیب یعنی خوله د مخه پریوله او پزه وروسته، ۲ هر یو درې
واره پریوله ۳ نوی اوبه د هرې پله د پاره اخستل، ۴ او د واړه دې په راسته
لاس کوی ۵ مبالغه په دواړو کی ۶ دخولې اوبه بیرته تُوکل، ۷ پزه په
چپه لاس سونړکړل. **فـائـده**: چونکه دخولې منافع ډیر وه تر پزې
نو دی سببه مضمضه تر استنشاق د مخ سوله» قَالَ المُصنفؒ

وَتَخْلِيلُ اللِّحيةِ الكَثَّةِ بِكَفٍّ مِّنْ مَّآءٍ مِنْ اَسْفَلِهَا

او بل سُنت دا دی چه گوتې داخلول دی په هغه ږیره کښې چې گنړه وي یعنی پس له
درې واره پریولو څخه په یوه لپه داوبو دلاندی دخوا څخه د ږیرې. یعنی یوه
لپه اوبه دی واخلی او لاندی تر ږیرې دی گوتې په ږیره کی داخلی کړي.
پُوه سَـه چې مروائی چې قول دامام ابی یوسفؒ دی. او صحیح روایت دامام
محـمّدؒ څخه هم دی. ولې چې په حدیث کی دانسؓ چې ابوداوُدؒ یه روایت کړی دی
داسی راغلی دی» كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُخَلِّلُ لِحيَتَهُ» او دا
معلومه خبره ده چې ترمذی په شمائلو کی د رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی
چې ږیره مبارکه د علیه السلام گنړه وه او ډیر ویښتان یه وه» او حضرت الامام
الاعظمؒ تخلیل د ږیرې فضیلت بولې» قَـالَ المصنفؒ.

وَتَخْلِيلُ الاَصَابِعِ

او بل سُنت دا دا سه خلالول دی دگوتو دلاسو یعنی دلاسو او پښو» لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ لَمْ يُخَلِّلْ اَصَابِعَهُ بِالْمَآءِ خَلَّلَهَا بِالنَّارِ»

کیـفیّت دَ تـخلیل»

دلاسو گوتې دې بعض په بعضو کښې داخلی کړي، او د پښو دگوتو خلالول دا دی

چې **مسـئله** که پښې په جاری
... یوه گوته د لاس دی په مابین دگوتو د پښو ووهی: **مسـئله** که څوک هم فتاوی
... کښې داخلی کړي بیا تخلیل نه غواړی» مراقی» ط»
... د تخلیل دگوتو د پښو یو خاص کیفیت بیان کړی دی او امام نوویؒ و هغه کیفیت
... ترجیح هم ورکړې ده. لکن کمال الدین ابن الهمامؒ او ابن امیر الحاجؒ پر هغه
... کیفیت رد کړی دی او مطلق خلالول یه خوښ کړی دی. قَالَ المُصنفؒ

... تَثْلِيثُ الغَسْلِ

او درې نگه سُنت دی درې واره والی د پریولو یعنی
مخ او دلاسو او د پښو **پـوه سـه** چې په بحر الرائق او نورو کتابو کښې د فقه
یعنی وائی چې درې واره پریوله مستوعب یعنی دټوله اندام سُنت دی»، غیر گو
... لپو ته اعتبار نسته»، حتی که یو او درې کوونکی په یوه غبرگه بعض مخ یا لاس یا پښه
... پریوله» او په بله غبرگه یه بل بعض دهغه اندام پریولی. او په بله غبرگه بل حصه
... اندام په پریوله» دا درې سره غبرگی دیوه وار پریولو حکم لري» یعنی سُنت نه پرځای
کیږی» اکثر عوام بلکه بعض بی تقوی ملایان هم دغسی کوی»

فـائـدَه، اول وار پریوله فرض دی او دوه وار نور سنت مؤکد دی پر
... صحیح مذهب» کذا فی السراج واختاره فی المبسوط وایده فی النهر، هَكَذَا قَالَ الطحطاویؒ
... پوونـه: په حدیث مبارک کی داسی راغلی دي»، فَمَنْ زَادَ اَوْ نَقَصَ فَقَدْ
تَعَدّٰى وَظَلَمَ، ترجمه: که چا زیا توب وکړي تر درې واره هغه تر حد مسنون تجاوز
... کړي یعنی گناه کار دی. او که کم والی وکړي تر درې ۳ واره هغه ظلم وکړی پر ځان
... په سبب د پرې ښودلو د سُنت: په مراقی الفلاح کی وائی اِلَّا لِضَرُوْرَةٍ»
... مراد ضرورت څخه دادی چې بالکول یه د زړه داطمنان د پاره وي.

... نهانه فائده په بعض کتابو کښې د فقه شریفی وائی: که بالاکول د پریولو که
په نیت د» وَضُوْءٌ عَلَى الوُضُوْءِ» وَه نو پروا نه لري. ولې چې
په حدیث شریف کی راغلی دی چې» وضوء عَلَى الوضوءِ» نور دی. لکن په بحر الرائق کی

وائی چې وضوء علی الوضوء په یوه مجلس کی هلته نور دی چې په اول اودس سره یو عبادت وکړی لکه، لمونځ، سجده تلاوت، مس د مصحف شریف، یا تسبیح، او ثناء یا نور، ورنه بیله دی. تکرار الوضوء مکروه دی لانه اسراف محض، کذا ذکره الحلبی

قال المصنف **وَاسْتِيعَابُ الرَّأْسِ بِالْمَسْحِ مَرَّةً**

اوبل سُنت داودا کښی ایستل دی د ټوله سر په مسح سره یو وار، یعنی ربع او غلام د سر خو مسح کول یې فرض وه او د ټوله سر مسح کول سُنت دی:

فائده: کیفیت د مسح د ټوله سر لکه چې په عنایه کښی د مستصفی څخه یې نقل کړی دادی، چې د دواړو لاسو د ټی د پای ګوتی دی پر اول حصه د سر کښیږدی او بټه ګوته او په پسی ګوته او ورغوی دی د سره لیری کړی بیا دې کش کړی دواړه لاسونه ترشته پوری. او بیا دی ورغوی دد واړو لاسو پر تیکو کښیږدی مګر بټه ګوته او ور پسی ګوته هغه سی د سر سره ګوښه وی، نو ورغوی دی راکش کړی تر اولی حصی د سر پوری او په دوو بټو ګوتو چې تر اوسه لندې دی ظاهر د غوږ و مسح کړی او په دوو نورو ګوتو چې هغه هم لندی دی د ننه غوږ و نه مسح وکړی

پوهه سه: چې دغه کیفیت هلته امکان پذیر دی، چې سړی تر مسح د مخه لنګوټه یا ټخینه د سره ایسته کړی، او که لنګوټه پورته کړی نو غالبًا یه د ګوتو بلل (اللہ) ختم کیږی که څه هم د ورغوو لندوالی په باقی دی. نو مسحه د سر خو پوره سوه.

لکن احتیاطًا دی د مسحی **د غوږو د پاره** نوی اوبه واخلی، کذا قال بعض الفقهاء، لکن زیلعیؒ په شرح کی د کنز وائی چې اظهر داده چې ورغوی او ګوتی ټول دې پر مقدم د سر کښیږدی او کش دی کړی ترشته پوری چې ټوله سر په مسح کښی راسی. او بیا دی په هغو ګوتو ظاهر او باطن د غوږو مسح کړی، او قاضیخانؒ هم دغه کیفیت خوښ کړی دی، او زاهدیؒ وائی چې د دغه کیفیت روایت د امام اعظمؒ او د امام محمدؒ څخه سوی دی. او په فتاوای خانیه کښی وائی چې او به ورغیو او ګوتو مستعملی نه

ترڅی ولی چې سُنت په اداسُو. او هغه د مخه کیفیت چې مونږ بیان کړی خانیه والا وائی چې هغه تکلیف دی. بلکه کمالؒ وائی: لَا اَصْلَ لَهٗ فِی السنة، لکن عند الفقیر ما بحه القدیر الاول هو الاولیٰ وان کان فیه کلفة، براحتی نرسید آنکه زحمتی نه کشید"

فائده: مصنفؒ لفظ د "رأس" ووایه اشاره ده ودې مسئلی ته چې مسحه پر لنګوټه یا پر خولی کافی نه ده، او د فرض غاړې نه په خلاصیږی،

سؤال: په حدیث صحیح کښی راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مسحه وکړه پر لنګوټه باندې **جواب** آنحضرتؐ خو مسح پر سر وکړه لکن پر له مسحې لنګوټه باندی لاس تیر کړی د پاره د سمیدو راوی د حدیث چې د لیری څخه یه لاس تیرید نه پر لنګوټه ولیدل ګمان یه داسو چې دا مسحه فرضی وه، کذا قالوا،

دلیل د دې دادی چې مشهوره او متعدد حدیثونه وائی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم: استیعاب ده سراوه په مسحه سره، مصنفؒ مرة ووئیله چې تکرار د مسحه د سره سُنت نه دی لکه تکرار د غسل چې سُنت دی. ولی چې لفظ د مسحه اګاهی د تخفیف کوی، تخفیف په یوه وار کښی دی، لکه مسحه د جبیره او یا تیمم، کذا فی فتح القدیر و الخانیه:

نو که یو څوک مسحه د سر دری واره وکړی، په نوی نوی اوبو دا فعل نه سُنت دی او ادب دی په نیز زمونږ، کذا فی الطحطاوی، په بحر رائق کښی وائی چې دا خبره اولی د تر هغه چې په بدائع کښی وائی او په محیط کښی هم چې داسی فعل مکروه دی.

او یا خلاصه والا وائی چې داسی کوی بدعت دی، په هدایه کښی وائی چې هغه چې په بعض روایاتو کښی راغلی دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دری واره مسحه وکړه هغه محمول پر دې دی چې په یوه وار او بو سره یې دری واره مسحه وکړه. او داسی تثلیث شروع دی، کما روی الحسنؒ عن ابی حنیفةؒ کذا فی الطحطاویؒ، قال المصنفؒ

وَمَسْحُ الْاُذُنَيْنِ وَلَوْ بِمَاءِ الرَّأْسِ او بل سُنت مسح د غوږو ده که څه هم

په اوبود سروي. ولې چې په حدیث شریف کښې راغلی دی چې آنحضرت ﷺ واخستل
یو غُرفه اوبه اومسحه دسر اود غوږونو یې پرې وکړه:

پوښته: چې په لفظ کښې د «ولو بماء الرأس» اشاره ودې خبرې ته ده که متوضی
د مسحې دغوږونو د پاره نوې اوبه واخستلی سره ددې چې پر لاسو یې لندوالی وُو.
دا احسن او بنه کار دی، کذا فی المراقی. طحطاویؒ وائي که چیرې لندوالی نیستی سوی
وُو ددې سببه چې لنگوټه یې په پورته کړې وه، نو سنت نه پر ځای کیږي مگر
په نوي اوبو سره، وهذا یؤید ما قلنا ان الاول آه. قال المصنفؒ

وَالدَّلْکُ وَالْوِلَاءُ

اوبل سُنت منبوول دی دا ندام د پریولو په وخت کښې په لاس سره یعنې چې یو ځای یې وچ پاته نسي
اوبل سُنت داوداسه سره پیوسته او متصل کول دی د غُسل او مسحې په اوداسه کښې.
په حدیث شریف کی راغلی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم مواظبت کړې دئ.
پر ولاء یعنې پیوسته کیدو باندې، مرد ولاء معنی داده چې دوهم اندام چې مینځي
اول اندام به نه وي وچ سوی» **پوښته:** چې دا تعریف هلته اعتبار لري چې
هواء معتدله وي او ځای داوداسه هم معتدل وي او بدن د متوضی هم معتدل وي، کچیرې
هواء او وخت دوبې او گرمې وي او اندام ژر وچیدی نو د هغه تر وچوالي داول اندام
د دوهم اندام پریولو خلاف السُنة نه دئ. اویا متوضی په یو گرم اطاق کښې
اودس تازه کاوه چې پریولی اندام به ژر وچیدی پروا نه لري. اویا د متوضی بدن
ډیر گرم وو چې اندام به یې ژر وچیدی پروا نه لري.
اوکه په یو ساړه یخ ځای کی یا د ژمي په وخت کی چې پریولی اندام ژر نه وچیدئ.
او متوضی په پریولو کی دا ندامو فصل ډیر وکړي مگر بیا هم د مخ پریولی اندام نه
وو وچ سوی، دا د سُنت خلاف دی ولې چې ولاء فوت سوه،

مسئله: بعض خلک د مخه تر پښو پریولو مخ او لاسونه وچې وي حکم
یې څه دئ؟ **جواب** دا کار خلاف د سُنت دی. کذا فی المعراج عن الحلوانیؒ. ط

قال المصنفؒ **وَالنِّيَّةُ** اوبل سُنت داوداسه نیت کول دي. اوقدوریؒ وائي
چې نیت مستحب دئ. **پوښته:** چې نیت کول په خوله نه د رسول
کریم صلی الله علیه وسلم او نه د صحابه رض او نه د تابعینو رحمهم الله او نه د امامانو د دین
رحمهم الله منقول دئ: ولې چې نیت قصد ته ویل کیږي لکن بعض مشائخ وائي چې
په خوله دې هم نیت وکړي تا چې خوله او زړه یې سره برابر سي.

کیفیت د نیت

داوداسه دا دئ چې قصد دې وکړي زړه رحمه الله د رفع د
حدث د ځان رحمه الله. یا د پاره د لمانځه کولو. اویا نیت مې داوداسه» **فائده**
د نیت فائده په اوداسه کی ثواب دی. اوکه د ځنګولو دا ندامو د پاره سړی اودس وکړي
لمونځ به روادی. لکن داوداسه ثواب به نه وي. اوباید سړی تر استنجاء د مخه
نیت وکړي تا چې ټوله افعال داوداسه یې د نیت سره وي»
اهل الحدیث» او **وهابیه**: نیت شرط داوداسه بولي. د لیل یې هغه حدیث
بولي چې بخاري یې په اول کښې د خپل کتاب روایت کړې دئ» إنما الأعمال بالنيات
الحدیث» نودوي وائي چې اودس هم یو عمل دئ. **جواب** د دې حدیث معنا داده
إنما ثواب الأعمال بالنيات، ولې دا ظاهره خبره ده چې وجود د عملو په نیت پورې
اړه نه لري: قال المصنفؒ:

وَالتَّرْتِيبُ كَمَا نَصَّ اللّٰهُ تَعَالٰى فِي كِتَابِهٖ

اوبل سنت داوداسه په ترتیب سره کول دي د افعالو د اوداسو» څرنګه چې تصریح په
هغه ترتیب کړې ده خدای جل جلاله په خپل کتاب یعنې قرآن شریف کښې یعنې قوله
تعالی: یَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ، تر اخیره پورې،» وقد مر من قبل مفصلا
پوښته: چې ترتیب سُنت مؤکد دی. په صحیح روایت کی د آئمه وو رحمهم الله
د مذهب او فرض نه دی ولې چې کلمه د واو عاطفه د پاره د مطلق جمع ده، ترتیب
به هلته وای چې عطف به کلمه د «فا» وای **سوال**: په فاغسلوا کښې خو لفظ

دفای عاطفی راغلی دی **جواب** هغه خوفرضیت دمجموع اعضاو وداودا سره ته «اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ» فائده کوی. اوهغه خویه اتفاق فرض دی نه په مابین کبنی دا عضاو وداوداسه»

ولی چی ملته خوکلمه دواوعاطفه ده. امام طحطاویؒ پرمصنفؒ داسی سئوال کړی دی چی آیت مبارک خونص اوتصریح په ترتیب کی نه دی لکه چی تیر سوه» بلکه تنصیص پر ترتیب خود فعله څخه د آنحضرت صلی الله علیه وسلم معلومیږی چی هغه م افعال د اوداسه پرترتیب مذکور په آیت کبنی کړی دی. **جواب** دادی چی کله دکاف په دي قول کبنی دمصنفؒ کمانص» دپاره دتشبیه ده پس معنا داده چی ترتیب سنت دی. لکه تصریح یه په ایت کی کړه سوی ده» اگرچه د ترتیب سنت والی دفعل څخه درسول کریم صلی الله علیه وسلم ثابت دی. فتامل»

سوال: آنحضرت صلی الله علیه وسلم خومواظبت کړی دی پرترتیب نوباید چی ترتیب واجب وای. **جواب**: چی بخاری اوابوداؤد روایت کړی دی چی آنحضرت م یو وخت تیمم داسی وکړی چی لاسونه یه ترمخ دمخه مسح کړه اوشک نسته چی تیمم اووضوء (اودس) په اتفاق سره په ترتیب کبنی یو دي نوچی په تیمم کی ترتیب آنحضرت م ونه کړی گویا په اوداسه کبنی ترتیب ونه کړی نومواظبت په وضوء کبنی نسته: کذا قالوا: قال المصنفؒ

وَالْبُدَائَةُ بِالْمَيَامِنِ اوبل سنت شروع کول دی په راسته اندام **پوه سه**: چی میامن جمع دمیمنه ده راسته یا راسته پښی ته وائی. لکه میاسر چی جمع دمیسره ده چپه اندام ته وائي قال علیه السلام: اِذَا تَوَضَّئْتُمْ فَابْدَؤُا بِمَيَامِنِكُمْ» اودا امر نبوی په اجماع د وجوب څخه مصروف دی. **واوره**: چی تیامن په دوه اندامه کبنی راځی لکه دوه لاسونه اودوی پښي. دیوه اندام لکه مخ راسته طرفته اعتبار نسته» اوغوږونه که څه هم دوه دي. لکن مسح کول په یوه پلا د علیه السلام څخه نقل سوی دی.

وَرُؤُسُ الْاَصَابِعِ وَمُقَدَّمِ الرَّأْسِ اوډغه رنگه سُنت دی شروع کول دگوتو د سر څخه یعنی په لاسو اوپښو کی، «هکذا ثبت الروایة عن النبی علیه الصلوة والسلام» اوداغه رنگه سُنت دی شروع کول د سر په مسح کی د مخ دخوا څخه، قال المصنفؒ.

وَمَسْحُ الرَّقَبَةِ لَا الْحُلْقُوْمِ اوداغه رنگه سُنت ده مسحه د مغزی د دوو طرفو. ولی چی آنحضرت م دا مسحه کړیده ډیر وارونه. اونه ده سُنت مسح دغاړي بلکه مراقی وائی چی بدعت دی.

وَقِيْلَ الْاَرْبَعَةُ الْاَخِيْرَةُ مُسْتَحَبَّةٌ اوبعض فقهاء وائی چی څلور اخیر مستحب دی یعنی سنت نه دي. درولیش وائی چی اکثره فقهاء پر دې خبره دی چی اول دری سُنت دی. او اختلاف یوائی په مسح کی د مرقبه دی.

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ وَاِلَيْهِ الْمَرْجِعُ وَالْمَآبُ

مِنْ اٰدَابِ الْوُضُوْءِ اَرْبَعَةَ عَشَرَ شَيْئًا دادابو څخه د اوداسه څوارلس[۱۴] شئ دي. **پوه سه**: چی ادب او مستحب په معنا کی سره نژدی دي. بعض علماء وائي چی دادب معنی ورع او پرهیز گاري ده. اوبعض وائی چی ادب خصلة حمیده ته وائی. اوپه شرح کبنی دهدایه وائي چی ادب هغه فعل دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم لږ وارونه کړی وی اومواظبت یه نه وی کړی: **دادب حکم دادی چی** کوونکی ته یې خدائ ثواب ورکوی اوپرتارک باندی عقاب اونه عتاب اونه لوم سته اوسنت هغه فعل دی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم ډیر ډیر وارونه کړی وی امّا بلا عذره یه یو وار یا دوه واره پری ایښی وي. دسُنت حکم دادی چی فاعل تی خدای جل جلاله ثواب ورکوی اوتارک تی که څه هم عقاب داور نسته لکن پروځ د قیامت عتاب اوسرزنش ورته سته.

امام طحطاویؒ په شرح کښې د مراقی وائیٔ. چې ادب ته نفل هم وائی. ولې چې تر فرضو
زیاتی شی دی او د نفل د لفظ معنیٰ زیاتوب دی. او مستحب یې هم بولی. ولې چې
شارع ؑ خوښ کړی دی. او تطوع یې هم بولي ولې کوونکی دا کار په خپله خوښه
کوی» ونسب هذا لتفصیل الی السید قدس سرہٗ» قال المصنفؒ.

اَلْجُلُوْسُ فِیْ مَكَانٍ مُّرْتَفِعٍ

اولړ ناسته ده په وخت کښې
داودا سه پر یو لوړ ځای. دد ې حکمت دادی چې هغه مستعملې اوبه کړم مرداري
نه دې. دده پرېدن یا کالو ونه لوېږی.

وَاسْتِقْبَالُ الْقِبْلَةِ

. او یو هم ادب داوداسه مخامخ کښېنستل مخ پر
قبله شریفه لکن په غیر کی دحال د استنجاء» ولې په اوداسه کښې لبعض اذکارو او
دعاګانی ویل کیږی او استقبال دَقبلی د هغوی په قبلیدو کښې بنه تاثیر لري»م،ط،

وَعَدَمُ الْاِسْتِعَانَةِ بِغَیْرِهٖ

او دیم ادب کهمك نه غوښتل دې د
ربل چا څخه داود اسه په وخت کښې
لکن داهلته چې متوضی لره عذر، دسپین ږیرتوب یا عذرد ناجوړي نه وی» د دی حکمت
دادی چې اودس عبادت دی عبادت چې سړی پخپله بې کهمکه دچا وکړي بنه دئ.

پوښتنه: چې امام طحطاویؒ دکرمانی شارح البخاریؒ څخه نقل کړي» لاکراهة
في صَبّ الماءِ» هیڅ کراهت نشته په تویولو کښې داوبو ومتوضی ته اونه
دا صحیح ده چې دا کار خلاف الاولی دی؛ بیا کرمانیؒ دېر حدیثونه صحیح راوړی
دي چې نبی علیه السلام ته داوداسه په وخت کښې دېرو صحابهؓ اوبه ورتوی کړي
دي» اوکرمانیؒ هغه احادیث چې پر نهی دلالت کوی ضعیف ګڼلي دئ» اوکرمانیؒ
وائی چې دهغو کسانو څخه چې کهمك بې په اوداسه کښې دبل څخه غوښتی عثمانؓ
وو او دېر لوړ لوړ تابعینؒ هم دا غسی کړي دئ. وهکذا فی العینی علی البخاری.
عاصی وائی کېدی متوضی دتکبر او تجردلاري دکهمك غوښتونکی وو لکه بعض پیرانو

ددی زمانی هغه بلا شکه مکروه او خلاف الاولیٰ» قال المصنفؒ

وَعَدَمُ التَّکَلُّمِ بِکَلَامِ النَّاسِ

او داودا سه په وخت کښې
دخلګو خبرې دی نه کوي لکه
بعض جاهلان چې اوداسه په وخت کښې پرځای دا ذکارو باندې ارسره کوي.

وَالْجَمْعُ بَیْنَ نِیَّةِ الْقَلْبِ وَفِعْلِ اللِّسَانِ

او بل ادب داوداسه جمع کول دی په مابین کی دَنیت او قصد دزړه او په مابین کی
دفعل د ژبې. لکه چې وائی: نیت مې دی داوداسه دپاره د لمانځه مثلاً، په مراقی کی
وائی چې داسی کول عزیمت دئ. قال المصنفؒ

وَالدُّعَاءُ بِالْمَاثُوْرِ

او هغه دعاوی دی کوي چې منقول وی یعنی دنبی
علیه السلام او صحابهؓ و واوتابعینؒ څخه **پوښتنه**: چې ابن امیر الحاجؒ وائی چې
کمی دعاګانی چې فقیه ابی اللیث السمرقندیؒ پخپله مقدمه کښې نقل کړي دي د
علیه السلام څخه دېر یو لو. سره داعضاوو یا د سره مسحی سره هغه صحیح دی او که نه. دا
پوښتنه زمونږ داستاذ الشیخ الحافظ شهاب الدین ابن حجر العسقلانیؒ څخه پوچا
وکړه. نو حافظ ابن حجرؒ جواب ورکړی چې هغه ټوله ضعیفه دی. او علماء حضرات
په فضائلو کښې داعمالو ضعیفه حدیثونه هم راوړي. ابن حجرؒ وویله چې په
دی باره کښې نه قول او نه دَفعله څخه دآنحضرتؐ کوم دعا ثابته سوی ده» امام طحطاویؒ
وائی چې تر نسبت د دغو دعاګانو وَ آنحضرتؐ نسبت دهغو وسلفو صالحینوؒ ته
دېر ښه دئ؛ ولې چې دخطر څخه د» مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهٗ
مِنَ النَّارِ» به خلاص وي» او په فتاویٰ هندیه کښې وائي چې نه دی په صحیح
ثبوت رسیدلی شئ ددعاګانو څخه مګر شهادتین پس له فراغه څخه داوداسه
کذا نقل السید عن النهر

درویش وائی: چې ددې مطلب دا دی چې په اوداسه کښې دې دعاوې نه کوي بلکه مقصد دا دی چې معین شئ ثابت نشته. لهذا نو منوضی لره اختیار دی» هره دعا او ذکر به هر ژبه چې وي» په اوداسه کښې دې کوي. تا چې عبادت فعلی دعائي قولي سره ملګری سی» و بهذا آخذ و افتی » قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالتَّسْمِيَةُ عِنْدَ كُلِّ عُضْوٍ

اوبل ادب بِسْمِ اللهِ ویل دی په وخت کښې دپریولو یا د مسحې د هر اندام» فقیر وائی چې د جامع دعا ګانو څخه اوپه اختصار عینی کی دا دعا: اَللّٰهُمَّ اَعِنِّيْ عَلٰى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ» قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَاِدْخَالُ خُنْصَرِهٖ فِيْ صِمَاخِ اُذُنَيْهِ

اوبل ادب داوداسه داخلول دی د ځېنګو ګوتو په شپیلی کښې دغوږو کې. د پاره د مبالغې په مسح کښې دغوږو.

سبحانه فائده: مصنف په مراقی کښې او امام طحطاویؒ په شرح دهغه دعا ګانو ذکر کړی دی. دخولې پریولو په وخت کی بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اَعِنِّيْ عَلٰى تِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ وَذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ» دپزې پریولو په وخت کی بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اَرِحْنِيْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَلَا تُرِحْنِيْ رَائِحَةَ النَّارِ»

دمخ دپریولو په وخت کی: بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِيْ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوْهٌ وَّتَسْوَدُّ وُجُوْهٌ» د راسته لاس د پرې ولو په وخت کې، بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اَعْطِنِيْ كِتَابِيْ بِيَمِيْنِيْ وَحَاسِبْنِيْ حِسَابًا يَّسِيْرًا» دچپه لاس دپریولو په وخت کې» بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ لَا تُعْطِنِيْ كِتَابِيْ بِشِمَالِيْ وَلَا مِنْ وَّرَاۤءِ ظَهْرِيْ. د سر د مسحې په وخت کی» بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اَظِلَّنِيْ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّ عَرْشِكَ.

دغوږو د مسحې په وخت کی بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنَ الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ اَحْسَنَهٗ» د مسحې د رقبې په وخت کی: بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اَعْتِقْ رَقَبَتِيْ مِنَ النَّارِ» د راسته پښې د پریولو په وخت کی: بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمِيْ

عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ الْاَقْدَامُ» د چپې پښې پریولو په وخت کی: بِاسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ ذَنْبِيْ مَغْفُوْرًا وَّسَعْيِيْ مَشْكُوْرًا وَّتِجَارَتِيْ لَنْ تَبُوْرَ» او چې اودس خلاص سي داسې به ووائی: اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ » قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَتَحْرِيْكُ خَاتَمِهِ الْوَاسِعِ

اوبل ادب داوداسه ښورول دی په ګوته کښې دهغې ګوتمې چه فراخه وي **پوهسه**: چې مصنف خاتم الواسع وویلدی جهت چې ترفراخه خاتم لاندی اوبه ننوزي نو فرض د پریولو به فرځای کیږي اما بیا هم ښورول یه احتیاطًا مستحب دی او که ګوتمې تنګه وه نوکه اوبه لاندی نه ورتلی ښورول یه فرض دی، تا چې لاندی تر ګوتمې پریوله سي. او که اوبه سره د تنګوالی ورتلی بیا یه ښورول هینګ مستحب دی.

شکایت اکثره ښځې دونه تنګې ګوتمې په ګوته کوي چې په صابونه ځای ته ورولی هیڅ په ګوته کښې نه ښوري. بیله ډیر مشقته او ښځې هغه هم نه کوي. نو د غسې ښځو نه اودس روادی او نه ئې غسل روادی، چې اودس او غسل ئې صحیح نو لمونځونه یه هم نه دی صحیح په اتفاق د ټولو مذهبو»

تردی عجب کار: لعض پلیشینی نران هم د سروزرو ګوتمې په ګوته کوي او دوی تنګه وي چې په غوښه کی د ګوتې الغه د ګوتمې ننوتلی وي.

د دغو نرانو هم نه اودس او نه غسل صحیح دی بلکه نر ته د سروزرو ګوتمې ناروا ده» البته د سپینو زرو ګوتمې تر یوه مثقال کمه په وخت کښې د ضرورت ورته روا ده چې آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپینو زرو ګوتمې د پاره د مهر کولو د خطو چې خارجي پادشاهانو ته بې استول په ګوته کړیده او نقش یه داسې وو»

لویه خدایه شفاعت ستا د حبیب
سخت ورځ کی د محشر کړې رانصیب

حقر حقانی غزل

الله
رسول
محمد

وَالْمَضْمَضَةُ وَالْاِسْتِنْشَاقُ بِالْيَدِ الْيُمْنٰى

اودغرغره کول او په پوزه کښې اوبه اچول ښي لاس سره مستحب دي په خوله اوبه لګول. او په پزه په راسته لاس سره دجهت دشرافت دمضمضه او استنشاق.

وَالْاِمْتِخَاطُ بِالْيُسْرٰى وَالتَّوَضُّؤُ قَبْلَ الْوَقْتِ لِغَيْرِ الْمَعْذُوْرِ

او پزه سنړه کول دی په چپه لاس مستحب دی. ولې چې دا اهانت کار دی نو چپه لاس ورسره مناسب دی. او بل ادب داو دسه اودس تازه کول دی د مخه تر وخت د لمانځه د دخول، لکن غیر له معذور سړي څخه.

پوهه سه: چې معذور سړي هغه بولې چې هیڅ وخت دلمانځه بیله بې اودسیانه پرتیر یږی. اقسام دعذر ډیر دي. یا ښځه مستحاضه وی یعنی بیله حیضه وینې څڅیدی بهیږي. یا سړی پر یو ځای تپ لري چې وینه یوره وخته لمانځه نه دریږي، یا په دنس څخه بادونه همیشه وزي. او یا یه بولې ایله وی او نه دریږی» وغیره

دمعذور حکم دادی: چې هر لمانځه ته به نوی اودس تازه کوي. لکن اختلاف په دی کښې دی چې دده زوړ اودس څه وخت ماتیږي. دامام اعظمؒ او امام محمدؒ په نیز په وتلو دوخت دده څخه لمانځه. او په نیز دامام زفرؒ په دخول دوخت دلمانځه. او په نیز دامام ابی یوسفؒ په وتلو دوخت او په دخول دوخت په دواړو سره دمعذور اودس ماتیږی» **ددی اختلاف فائده**» که معذوره سړی که د مخه تر زوال الشمس د لمانځه دپاره اودس تازه کړي چې دماپښین وخت داخل سو» دده زوړ اودس نه دی مات په نیزد طرفینؒ ولې چې خروج دفرضی لمانځه دوخت نه دی راغلی چې دلمر ختو څخه تر زوال پوری دا وخت مهمل دی بلکه پرده دخول دفرضی لمانځه دوخت راغلی او په دخول دوخت اودس دده نه ماتیږی عِنْدَهُمَا. او په نیز دابی یوسفؒ او زفرؒ اودس ددی سړي مات سو. ولې چې دخول دوخت پر راغلی»

نو معلوم په نیزدې دغه معذور احتیاطًا اودس نوی تازه کړي چې دا اختلاف څخه ووزي» نو نتیجه دا سوه چې معذور سړي له په قبل الوقت اودس کښې فائده نسته

اوکه وخت مهمل نه وی لکه ماز دیګر د لمانځه دپاره چې دماپښین په وخت کې اودس تازه کړی نو دغه اودس دده په دخول دوخت دماز دیګر په اتفاق سره مات سو چې هم خروج دوخت او هم دخول دوخت پر راغلی» قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالْاِتْيَانُ بِالشَّهَادَتَيْنِ بَعْدَهُ

او بل ادب داودا سه راتګ دی یعنی ویل دی ددوو کلمه شهادتو وروسته تر اوداسه. لکن په مراقی کښې وائي چې شهادتین دی په ولاړې مخامخ وقبلې ته ووائي. په صحیح حدیث کښې راغلی دی چې آنحضرت صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ویلي دي» مَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُسْبِغُ الْوُضُوْءَ ثُمَّ يَقُوْلُ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ» وَفِي رِوَايَةٍ» اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ اِلَّا فُتِحَتْ لَهٗ اَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُهَا مِنْ اَيِّ بَابٍ شَاءَ» **ترجمه** قوله فَيُسْبِغُ آه اى يكمله باداء الفرائض وَالسُّنَنِ وَالْاٰدَابِ» قوله فُتِحَتْ آه كنايةٌ عن حسن القبول عنده» وَاِنَّهٗ اِنْ مَاتَ دَخَلَ الْجَنَّةَ» وَلَنِعْمَ مَا قِيْلَ» به بهانه مي بخشد» وبه بهانه مي بخشد» قَالَ الْمُصَنِّفُ

اَنْ يَّقُوْلَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنَ التَّوَّابِيْنَ وَاجْعَلْنِيْ مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ

او داسی دې ووائي خدایه ما وګرځوی د توبه کوونکو څخه یعنی دګنهو څخه» تَوَّابٌ» صیغه د مبالغې ده. او وګرځوی ده هغه کسانو څخه چې دګنهو څخه پاک کړه سوی دی.

پوهه سه: چې دتوبې معنیٰ ده رجوع په لغت کې. نو که صفت دبنده وی معنا یه رجوع ده دګناه څخه. او چې صفت دخدائ تعالیٰ واقع سی معنا یه رجوع ده دعنابه څخه وانعام ته» لِاَنَّ التَّائِبَ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَّا ذَنْبَ لَهٗ» كما جاء في الحديث النبويّ

وَاَنْ يَّشْرِبَ مِنْ فَضْلِ الْوُضُوْءِ قَآئِمًا

او بل ادب دادی چې پس له اوداسه دی وچښی بالا بود داوداسه په ولاړې، ولې په صحیح حدیث کښې راغلی دی

چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وچینلی فاضله اوبه د اوداسه په ولاړې اودغه رنګه د زمزم اوبه په هم ولاړې چښلې دي. د دې دوو ځایو نه ماسوا داوبو چښل په ولاړې مکروه تنزیهي دي. لقوله علیه السلام: وَلَا يَشْرَبَنَّ أَحَدُكُمْ قَائِمًا فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقِئْ» ترجمه: هرګز دې نه چښي يو ستاسي اوبه په ولاړې اوکه د چاهیر وي (اوبه يې په ولاړې وچښلې نو هغه دې قئ کړي.

پوښتنه: چې مقصود مبالغه ده په نهي کښې د چښلو داوبو په ولاړې ورنه قئ کول لازم نه دي.

بقيّة الآداب

۱ اودس د تازه کوي په هغو اوبو چې په لمر تودې سوي وي. په حدیث شریف کې راغلي دي چې يو وخت بي بي عائشه رض اوبه په لمر تودې کړي وي، نو آنحضرت ورته وويل: لَا تَفْعَلِيْ يَا حُمَيْرَا فَاِنَّهُ يُوْرِثُ الْبَرَصَ» يعني داسې مه کوئ. ولې چې د دې د استعمال نه پیس پیدا کیږي. ۲ د ځان داوداسه د پاره دې يو خصوصي لوښی نه تعیین کوي چې بل چاته د هغه د استعمال اجازه نه وي. ولې چې د علیه السلام د دین بناء پر سهولت ده» ۳ په زوره دې اوبه پر مخ نه پاشي مخ اولاسو دِ په دسمال وغیره نه اوچوي. اوکې اوچول نو ډیره مبالغه دِ نه پکښې کوي.

فائده: مصنف ترك التجفيف ادب وبولی» او په بعض کتابو کښې د فقهي وائي چې تجفیف مکروه دی. دا قول د احادیثو او د مذهب نه بیخي خلاف دی، اِذْ قَدْ رُوِيَ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهُ فَعَلَ ذَالِكَ اي التجفيف" وَقَالَ الامام محمّد وبه نأخذ ولا نرى بذالك بأسًا. وفي الخانية لا بأس للمتوضئ والمغتسل ان يتمسح بالمنديل»

لکن مفتی به مذهب دا دی چې استعمال د دسمال خو بیا هم نه لري مګر ډیره مبالغه په وچولو کی د اعضا وو دې نه کوي بلکه پرې ندامو دې څه لند والی داوداسه پريږدي.

مسئله: دا بیان پر ثونډ کښې دی او د مرې وچول په دسماله یا په کم تهو کړه.

په نیز زمونږ مستحب دی سبب یه دا دی چې کفنونه یه لانده نه سي چې دا د مړي په باره کښې مثلث دی» کذا في الطحطاوي شرح المراقي ص۱۳

ملکی ۵ داوداسه لوښی دی د خاورې وي. چې په حدیث صحیح کښې راغلي دي چې ملکی زیارت د هغه کور کوي چې لوښی یه د خاورې وي ۶ لاستی د هغی کوزې دې درې ۳ واره پر یولي» ۷ او لوښی دې پر چپه طرف کښیږدي. ۸ او لاس چپل دې پر لاستي د کوزې کښیږدي پر خوله دې نه وراب دي. ۹ دستر ګو پر کنجانو دې پنه فکر کوي چې وچ پاته نه سي. او د ګتمی لاندې ځای ته دې ښه متوجه وسي په پر یولوکي. ۱۰ او لاسونه او پښې او مخ د تر فرضي قدر بالا مینځي یعني لاسونه دې تر څنګلو پنه لوړ پرې مینځي او پښې دې تر نیمو پنډیو لوړې او د مخ تر اندازې بالا پرې مینځي.. ولې چې په یوه طویل حدیث کښې په روایت د بخاري رسول کریم صلی الله علیه وسلم فرمائي: چې زما د امت علامه په ورځ د قیامت دا ده چې مخان به ئې سپین وي لاسونه او پښې بې سپینې وي» د سببه نه داوداسه» نو اودس کوونکی دې ښه سپین والی د اندامو خپل زیات کړي. ۱۱ پس له اوداسه دې سورة القدر یو وار یا دوه واره یا درې واره تلاوت کړي.

فصل

دا فصل په بیان کی د مکروهاتو داوداسه دی.

قَالَ الْمُصَنِّفُ **وَيُكْرَهُ لِلْمُتَوَضِّئِ سِتَّةُ اَشْيَاءَ**

او مکروه دی واودس تازه کوونکی ته شپږ شیان. په مراقي الفلاح کښې وائي چې مکروه ضد د محبوب» دی. او امام طحطاوي وائي چې مکروه په نیز د فقهاوو دوه قسمه دی. مکروه تحریمي: چې حرام ته نږدې وي او پرېښول

دمکروه تحریمي واجب دی. او پر ترک یه ثواب دواجب ورکول کیږی»، کذافی فتح القدیر
او په فقه شریفه کښې چې مکروه مطلق ذکر سي هم د غه مکروه تحریمي څندي
مراد وي»
او مکروه تنزیهي هغه کار ته وائي چې پریښول یه ترکول ښه وی او ثواب لري»، بحر
الرائق وائي چې مکروه تنزیهي ترحرام وحلال ته نزدې دئ»، کذافی البرهان، قَالَ

اَلْاِسْرَافُ فِی الْمَآءِ

یو مکروه د اودا سه ترحد تجاوز کول دي. په تویولو کښې داوبو: په حدیث صحیح کښې راغلی دي
چې رَسُول الله صلی اللهُ عَلیهِ وَسَلم هلته تیریدئ. چې سَعدٌ اودس تازه کاوه نو
علیه السلام ورته وویل «مَا هٰذا السَّرف یَا سَعدُ»، دا څه اسراف کول دی ای سعد»
سَعدٌ وَوَیلِه آیا په اودا سه کښې هم اسراف سته»! آنحضرتؐ ورته وویل
هُو سته. که څه هم د جاري وَلي پرغاړه اودس تازه کوې»

درویش وائی: چې د دی حدیث څخه دا معلومه سوه چې د هغه چا شعر غلط دي چې
وَائی سه ورتوا سے خواجه برلب جوئی : نیست اسـراف مرچه می شوئی : وفی فتاوی الحجة»
یکره صبُّ المآء فی الوضوءِ زیادة عَلی العدد المَسنون» والقدر المعهود» یعنی مکروه
دی تویول د اوبو په اودا سه کی بالاتر قدر مسنون چې دري واره دی او تر هغه قدره
چې په شرع کی معلوم دَی» په صحیح حدیث کی راغلی دي» شِرَارُ اُمَّتی الذِیْنَ
یَسْرِفُوْنَ فِی صَبِّ المآءِ» یعنی بد د امتیانو زما هغه کسان دی چې اسراف کوي په تویولو
کښې داوبو: نو ځکه په درمختار کښې وائي چې اسراف مکروه تحریمي دی که څه هم پر
نهر جاري اودس تازه کوي:

مسئله اسراف چې مکروه دی، په جاري اوبو کښې دی او پا د سري خپلی مملوکی
اوبه وی اوکه چیري وقفي اوبه وي پر طهارت لکه داکثرو مسجدو د پاکستان پس په
هغو کښې اسراف کول حرام دی» ح ج.

اَلنَّاشِرُ وَالطَّابِعُ مِنْ مَکْتَبَةِ الْقِرَاءتِ وَالتَّجوید بشارع کانسی کوئٹه

اوهمدارنګه مکروه
وَالتَّقْتِیْرُ فِیْهِ وَضَرْبُ الْوَجْهِ بِهٖ
دی کمی کول په اوبو کښې د اودا سه یعنی چې پر یولو مسح ته نزدې وي، وجه د کراهت یه فوت والی د سنت دی» او بل مکروه وهل دی
دمخ په اوبو سره یعنی په سختی سره» وجه د کراهت یه شرافت د مخ دی نو په
رفق (زمی) سره یه پریولو کښې ښه کار دئ.

پوه سه: چې دا فعل مکروه
تنزیهي دی»، کما فی الدر المختار» او بله وجه د کراهت یه داده چې په شرف سره او به
پا شل پر هر اندام چې وی د مستعملو او بو نشر دی پر کالو وغیره. او شك نسته چې
د مستعملو اوبو څخه ځان ساتنه ښه کار دی»، د دی د لیله څخه دا معلومیږی چې
تخصیص د مخ په متن کښې په اعتبار د عادت د بعض عوامو دی. ورنه حکم عام دی:

مسئله: په اودا سه کی دی سرې سترګی نه پټوي په داسی ډول چې اطراف
یه سره وربسی»، او نه دې خوله ډیره ټینګه ښیي چې هغه سره حصه یه پټه سِی»
ولی چې کنجا نوته د سترګو یا سري حصی ته د شوندانو او به رسول فرض دی او
پر یوله یه واجب دي حتی که یو ځای د دغو څخه وَچ پاتې سی او دس یه نه دی صحیح
حلبی، طحطاوي» قَـالَ المصنفُ.

اوهمدارنګه خبری کول په خبرو د خلګو
وَالتَّکَلُّمُ بِکَلَامِ النَّاسِ
ابن امیر الحاج وائی چې د خبرو په سبب
د دعاګانو څخه مشغول کیږی

فـائـده: مکروه والی د خبرو هلته دئ
چې ضرورت د خبرو نه وي، او که ضرورت وی بیا مکروه نه دي» قَـالَ المصنفُ

اود غه رنګه مکروه
وَالْاِسْتِعَانَةُ بِغَیْرِهٖ مِنْ غَیْرِ عُذْرٍ
دی کُمك د
بله څخه غوښتل په اودا سه کی. لکن چې بیله عُذره وي» قالوا.... اِن الضرورة
تبیح المحظورات، لکه چې سرې ناجوړی وی یا د پرسپین بزیری وی»، او امام
وبریٌ وائي: چې استعانة بِالغیر پرواه نه لری»، ولی یو خادم وآنحضرت صَلَّی اللهُ

علیه وسلم ته اوبه ورتویولې: وَقد مر تفصیل هٰذه المسئلة قُبیل هٰذا.

وَتَثْلِيثُ الْمَسْحِ بِمَاءٍ جَدِيْدٍ

اودغه رنګه مکروه دی دریځ وارد سر مسح کول په نوو اوبو...

فَصْلٌ

اَلْوُضُوْءُ عَلٰى ثَلَاثَةِ اَقْسَامٍ

اودس پر دریځ قسمه دی. **پوه سه**: چې اسم عدد پر حصر دَلالت نه کوی. نو دا سوال نه وارد دیږي چې اودس ګاهی مکروه وی لکه اودس پر اودس چې داول اودس مجلس یې بدل کړی اویا یې په اول اودسه کوم عبادت نه وی کړی. او ګاهی اودس حرام وی لکه دَبل چا په ملکی محروز اوبو بیله اجازی د مالك

اَلْاَوَّلُ فَرْضٌ عَلَى الْمُحْدِثِ لِلصَّلٰوةِ وَلَوْ كَانَتْ نَفْلًا وَ

اول قسم د اودسه فرض دی پر بې اودس سړي دَپاره د لمانځه یعنی چې دَلمانځه کولو اراده وکړی که

لِصَلٰوةِ الْجَنَازَةِ وَلِسَجْدَةِ التِّلَاوَةِ وَلِمَسِّ الْقُرْاٰنِ وَلَوْ اٰيَةً

ځه هم هغه لمونځ نفلی وی. اودغه رنګه فرض دی دپاره دَجنازی دلمانځه او دپاره دسجدهٔ تلاوت او دپاره دمسه کولو دقرآن شریف که ځه هم یو آیت وی» او که ځه هم دا ایت پر دیوال نوشته وی **پوه سه**: چې مراد د فرضه ځنې هغه دی چې په دَلیل قطعی ثابت وی» وَهُوَ قوله تعالیٰ: يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ» **پوه سه**: چې مراد قیام ځنې اراده دشروع په لمانځه ده. نه ضد د ناستی چې وَلاړه یې بولي. په قرینه د دی چې لمونځ پر ناستی هم روا دې نفلی خو مطلقًا او فرضی په وخت دعذر کښی.

فَائِدَه: صلٰوة جنازه یې عَلیحده ذکر کړې. که ځه هم دَلمانځه اطلاق پر کیږي ددی سَببه چې کامل لمونځ نه دَی ولی رکوع وسجده نشته په کښی: او سجدهٔ تلاوت که ځه هم په عُرف کی لمونځ نه بولي. لکن په اتفاق دمذاهبو» يشترط لهاما يشترط لِلصَّلٰوة» قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَوَاجِبٌ لِلطَّوَافِ بِالْكَعْبَةِ

او بل واجب اودس دی چې دپاره دَطواف پر کعبه شریفه دی» په صحیح حَدیث کښی رَاغلی دی» اَلطَّوَافُ حَوْلَ الْبَيْتِ ای الکعبة مثل الصلٰوة اِلَّا انکم تتکلمون فيه الحديث: ترجمه: طواف پر شاوخوا دکعبی په مثل د لمانځه دی» مګر داقدر فرق دی چې په طواف کی خبری روا دی تر پایه دحَدیث او لمانځه کښی خبری نه دی رَوا» قَالَ الْفقهاءُ» اِذَا طَافَ که طواف وکړي یو سړي طوافِ فرضِی یعنی طواف زیارت په بې اودسیا سره پرهغه بانديې. پسه یا بوزه وغیره ددی جَنایت په سَبب سره لازم دی. اوکی طوافِ فرضی په جنابت سره وکړي پرهغه اوښ حلالول لازم دی. دده جنابت دکبله. اوکی طواف واجب لکه طواف وِداع اویا نفلی طواف یې په بې اودسیا وکړي. نو کم از کم نیمه کاسه غنم یا یوه کاسه خُرما دِخیرات کړي اوکی دَغه دوه طواف په جنابت وکړه بیا دَم پر لازم دی ط

وَالثَّالِثُ مَنْدُوْبٌ لِلنَّوْمِ عَلَى الطَّهَارَةِ وَاِذَا اسْتَيْقَظَ

او دریم اودس د پاره دخوب مستحب پر پاکوالی باندې. اوهغه وخت چې ویښ سی هم اودس مندوب دی

مِنْهُ وَلِلْمُدَاوَمَةِ عَلَيْهِ وَلِلْوُضُوْءِ عَلَى الْوُضُوْءِ

دی دپاره دهمیشه توب پر اودسه او دپاره د اودسه پر اودسه. **پوه سه**: چې اودس پر اودسه مندوب دی چې په اول اودسه یې یو عبادت مقصوده کړی وی»، وَاِلَّا فَهُوَ اِسْرَافٌ» ط.

مسئله اودس پر اودس کول خو ثواب کار دی. اما غسل پر غسل یا تیمم پر تیمم کول

عَبث كاردی كذا فی مَراقی الفلاح» **فَائِدَهْ**: اودس مستحب دی دَپارہ دمسح کولو
دکتب شرعیه وولکه فقه احادیث او عقائد - دَپاره د تعظیم دَدغو علومو: امام سرخسیؒ
یوه شپه د فقهی شریفی دکتاب مطالعه کوله چې ناڅاپه دَنس درد ورته پیښ شو
چې اودس ماتولو ته مجبور کړی نو یه اودس مات کړی او بیا یه اودس بتازه کړی
درد باقی وو حتی چې اولس واره یه اودس تازه کړی.
او امام حلوانیؒ به خالی کاغذهم بې طهارته نه اخستی، دَرد لیش وائی فهذا هو الادب الکامل

مسئله: په دُرر کښې وائی چې دَپاره دمسحی دکتابو د تفاسیرو اودس واجب دی
کی تفسیر تر قران څه هم ډیر وی لکه روح البیان، بیضاوی، وغیره.

نکته: لبعض مطالعه کوونکی دکتابو د تفاسیرو به وخت کښې د مطالعې ښکلی
واچوی او مطالعې ته ادامه ورکړي **مسئله**: د تفاسیرو دکتابو
دقران دَتورو دمسح دَپاره اودس او طهارت فرض دی - او د تفسیر دَ تورو د پاره اودس
واجب دی. پر رأی دصاحب الدرر، او فتوی پر دی دَه چې مندوب دی - او د بیاض مسح
پر بی او د سپارواده او د قران شریف بیاض پر حکم کی د قران دی مسحه یه پر بی او د سپارواده

وَلِبَعْدَ غِیْبَةٍ وَكِذْبٍ وَنَمِیْمَةٍ وَكُلِّ خَطِیْئَةٍ

او د غیبت نه او دروغو، او د چغلی نه او د هر گناه نه وروسته اودس مندوب دی وروسته تر غیبت دیو چا، او وروسته تر دروغو، او وروسته
تر شیطانت او وروسته تر هري صغیری گناه. **فائده**: غیبت دا دی چې
دیو مسلمان نریا ښځې بیان کوی په هغه کار سره چې هغه یه اظهار بد بولي. غیبت
کبیره گناه ده دا هلته چې هغه عمل په هغه مسلمان کښې وی. او که دی سړي دروغ ته
وئیله هغه ته بُهتان وائی. او بهتان تر غیبت اشد دی. او ویل سوی دي چې غیبت
اشد دی تر زنا، دَرد لیش وائی چې د غیبت بلکه دَ ټولو کبیره او صغیره گناهو تفصیل
او دلائل او حکایات، زما په عربی کتاب مواعظ الایوبی القسم الاول کښې مطالعه کړئ

اللّٰهم اغفر لمؤلفه ولمترجمه ولکاتبه ولوالدیهم اجمعین

وَلِلْغِیْرِ خَاطِرِ دَرْوَاغِ رَوَادِی

: او دروغ نه دی روا مگر په دغو ځایو کی روا دی د
میره دروغ و ماینې ته د هغې دَخوشحالۍ دَپاره
او دوو کسانو د خوشحالی دَپاره ۲ د مظلوم د ظالم څخه د خلاصیدو دَپاره، او نور دد
ی په څخه چې وي»، او نمیمه رسول دی د خبري دیوه سړي و بل سړي ته په نیت دَفساد»

مسئله: د اودس په تازه کولو سره صغیره گناه بخښل کیږی» مر» او د کبیری گناه
له لړ نه سپکیږي» قال المصنف

وَلِاِنْشَادِ شِعْرٍ وَقَهْقَهَةٍ خَارِجَ الصَّلوٰةِ

او پس له لوستلو څخه دبدی ... اوپه لمانځه کښې خو اودس هم ماتیږی
... اوپس له په زوره خندلو د باند بې تر لمانځه: اوپه لمانځه کښې خو اودس هم ماتیږي

وَلِغُسْلِ مَیِّتٍ وَحَمْلِهِ

او پس له غسل ورکولو دَمړي و غاسل ته اودس مندوب
دی. او پس له جنازې دَ ګلو سره دَمیت هم اودس
مندوب دی» په صحیح حدیث کښې راغلی دي» مَنْ غَسَّلَ مَیِّتًا فَلْیَغْتَسِلْ وَمَنْ حَمَلَهُ فَلْیَتَوَضَّأْ،
ترجمه: که چا غُسل ورکړي وَمړي ته هغه دی غُسل وکړي. او که چا دَمړي جنازه واخستله
هغه دې اودس تازه کړي. د احدیث خودمراقی مصنفؒ دلیل راوړی دی.
لکن امام طحطاویؒ پر هغه دا سی سوال کړی دی چې د دی حدیث څخه خو مندوب والی
غسل د غاسل المیّتِ معلوم شو نه اودس کول» او امام حلبیؒ په لویه شرح کښې چې
منیه المصلی باندی و مندوب والي تر د غسل تللی دی. **پوښتنه**: چې امام
محمدؒ اودس پر حاملُ الجنازه باندی واجب بولي» ط»

وَلِوَقْتِ کُلِّ صَلوٰةٍ وَقَبْلَ غُسْلِ الْجَنَابَةِ

او دَا خلیدو سره دَهر وقت
لمانځه اودس تازه کول مستحب کاردی لتعظیم وقت الصلوٰة «در» او مخکښی تر غُسل دَجنابت اودس کول مستحب
دی» ولی چې دی باره کی صحیح حدیث بلکه ډیر حدیثونه موجود دی» قال المصنفؒ.

... خدایه و بخښې شارح او هم کاتب :. چه اکثر دعا قبلیږی د غایب» حقانی غفرله

وَلِلجُنُبِ عِندَ اَكلٍ وَشُربٍ وَنَومٍ وَوَطیٍ

اودغه رنګه اودس مستحب دی جنب لره په وخت کی دارادې دخوراك یا دڅښلو داوبو
یاد بیدیدو دپاره اودغه رنګه دپاره د جماع یعنی بیا بیا جماع وکړی اوبیا دجماع
کولو اراده وکړي. نو دغه ترڅو هم بلا اجماعو اودس کول مستحب دی.

پوهه سه: چی غسل دحیض یا د نفاس هم په حکم کی د غسل دجنابت لري چې
اودس کول په دې دوو غسلو کښی هم مستحب دی» ط». **سُبحَانَهُ فَانْ**

پوهه سه: چی دا اودس څخه مراد په مابین کی ددوو جماعو: او په نیز دخوب مراد شرعي
دی» په قول کی د ابوحنیفه او مالك اوشافعي اواحمد هم دا غسی بیان کړي دی» بدر
العینی الحنیفي په شرح کښی د بخاری» اودغه رنګه حکم کړیدی حافظ ابن حجر الشافعي
په شرح کی د بخاري» په بخاري شریف کی د سیدتنا عائشة رض څخه روایت دی چې
وخت چی رسول الله صلی الله علیه وسلم اراده وکړه چې بیده سی او دی به جنب وو
غسل فرجه» یعنی استنجاء بی وکړه. وَتوضأ للصلوٰة» یعنی اودس بی تازه وکړی
نکه اودس د لمانځه دپاره یعنی کامل شرعي اودس بی وکړی. اوامام احمد اومسلم او
ابن ماجه او نسائي اوابن حبان او ابوداود اوحاکم او بیهقي داسی روایت د علیه
السلام څخه نقل کړي دی» چی کم وخت چی سړی ماینی ته ورسی یعنی وطی وړنه
وکړي دبلی بلا د وطو لپس اودس دې تازه کړي په مابین کښی چی دا اودس ډېر
بلا جماع دپاره ډېره خوشحالی پیدا کوی»
اوقاضی ابویوسف وایی چی اودس بین الجماعین مستحب نه دی ده هم ډېر دلایل
راوړي دي او هغه نور احادیث په بیان ده ازحمل کړي دی. لکن فتوی پر قول
دائمه اربعه ووده. اوفقیه ابوجعفر الطحاوي وائي چی حدیث داوداسی بین
الجماعین یا په نیز دارادی دخوب منسوخ دی. وَاللهُ اَعلمُ بِالصَّوابِ
اوهم چه اودس کول دی په نیز د خوراك یا څښلو ده هغه اوداسه څخه مراد وضوء لغوي

لاس پریوله. ولې چی طحطاوي ابوداود ابن ماجه دعائشة څخه روایت کړی
چی آنحضرت چی به اراده دخوراك وکړه اودی به جنب وو لاسونه پریولې: قال شارح
المشکوٰة وعلیه جمهور العلماء. وفی الفتاوی الخانیة: جنب چی اراده وکړی دخوراك یاد
څښلو مستحب ده ده لره چې پرې مینځی لاسونه اوخوله. اوکی نه وکې لاباس به.
فی خزانة الاکمل» کی پریږ د ی ضرر نه لري. او په منیة المصلی کښی وائی چی جنب
خوراك او څښنګ بیله لاس پریولو سبب د فقر ګرځي. قال المصنف.

... لِلغَضَبِ

او چی دَر د ورسی سړي ته هم اودس مستحب دی ولې چې دردیه
ور کیږي. په حدیث شریف کی چې روایت یه احمد اوابوداود
کړی دی علیه الصلوٰة والسلام فرمائیلی دی چی غضب دشیطان د خوا دی او د شیطان
خلقت داور څخه دی او اور په اوبو وژل کیږی پس هغه وخت چی سړي ته
غضب ورسي نو اودس دې تازه کړي. قال المصنف

... لِقُرانٍ وَحَدِيثٍ وَرِوَايَتِهِ

اود پاره د تلاوت دقران شریف یعنی دیا دَولو دپاره هم اودس
کول مستحب دی. اودپاره دحدیث ویلو اویا یه بل چاته د روایت دحدیث کولو اودس
مستحب دی. دا په سبب دشرافت دقران اود حدیثو. قال المصنف.

... دِرَاسَةِ عِلمٍ وَاَذَانٍ وَاِقَامَةٍ وَخُطبَةٍ

دپاره درس علم اودس مستحب دی. اود اذان اواقامت کولو دپاره اود خطبه ویلو دپاره هم
اودس کول مستحب دی خطبه که څه هم د نکاح خطبه وی کذا فی المراقی.
پوهه سه: چې مراد د علم څخه شرعي علم دی. قال المصنف

... زِيَارَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وَوُقُوفٍ بِعَرَفَةَ

دپاره د زیارت د نبی علیه السلام اودس د لودل مستحب دی. اود پاره د درېدو پر عرفات باندې

پوهسه: چې دزیارت کولو د نبي علیه السلام اودس د پاره د تعظیم د علیه السلام او پاره د تعظیم د دخول د مسجد نبوی **فائده**: د وقوف عرفات د پاره اودس مستحب دی. بلکه که غسل وکړي ډیر به ښه وي. ولې چې عرفات یو مشرف مقام دی خصوصًا د حج په موقع کښې چې خدای جل جلاله پر ملائکه وو باندې په واقفینو سره د عرفات فخر کوي "کما في الحدیث النبوی".

وَلِلسَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَأَكْلِ لَحْمِ جَزُورٍ

او د پاره د سعي په مابین کښې د صفا او مروه" ولې چې دا سعي عبادت دی او عبادت ته طهارت ډیر بیا دی). او پس له خوړلو څخه د اوښ د غوښې او دس مستحب دی ولې چې امام احمد دا اودس واجب بولي. که څه هم نور مجتهدین د هغه حدیث څخه چې او ښ د غوښو په خوړلو کښې راغلی دی مراد د لاسو پریولو بولي. لکن چې اودس تازه کړي د اختلافه به خبره ووځي. قال المصنف

وَلِلْخُرُوجِ مِنْ خِلَافِ الْعُلَمَاءِ كَمَا إِذَا مَسَّ امْرَأَةً

او د دی د پاره هم اودس مستحب دی چې ووزی د خلاف څخه د علماوو" لکه چې سړي مسه کړي ښځه. چې په دی سره بعض مجتهدان اودس مات بولي. که څه هم زمونږ مذهب نه دی. **پوهسه**: چې مراد د ښځې څخه هغه ښځه ده چې د سړي محرم نه وي لکه خور، لور، وغیره. او بل دا چې ښځه د اشتهاء ځای دی. ولې چې د محرم ښځې په مسه کولو سره او یا د بیځې کشفنۍ نجلی په مسه کولو سره هیڅ څوك اودس مات نه بولي. او یا خپل غږ په باطن دا رغوی مسه کړي چې په دی سره هم شافعي اودس مات بولي. نو چې سړي ورو سته تر دغو دوو کارو اودس تازه کړي عبادت به ئې د خلاف څخه ووزي"

کتبه بیده وبقلمه نفضل الحق حقانی استاد بقسم القراءات والعلوم العقلیة والنقلیة جامعة تجوید القرآن

فَصْلٌ

فصل مصدر دی په معنی د جلا کولو کی. او یا جلا کړه سوی، خبر د مبتداء دی. ای هذا فصل" فصل په اصطلاح د مصنفانو هغه یو اندازه مسئلی دی چې د مخ د مسئلو څخه جلا وی" قال المصنف.

يَنْقُضُ الْوُضُوْءَ اِثْنَا عَشَرَ شَيْئًا

اودس ماتوي دولس شیان. **پوهسه**: چې نقض نهیدو ته وائی نو که یو جسم ته مضاف سی لکه "نَقَضَ الحائِطُ" وی نړاوه دیوال نو معنا د هغه جسم خرابول دي. او که مضاف و معنی ته سی لکه "نَقَضَ الوضُوْءَ" معنا یه با ده چې اودس د مخې فائدی څخه لکه جواز الصلوٰة مثلا ووتی. قال المصنف.

مَا خَرَجَ مِنَ السَّبِيْلَيْنِ

اول هغه شئ دی چې راووزی د دوو لارو څخه د نر یا ښځې یعنی د بولو د لاري یا د غولو د لاري که ډیری وی او که لږ په ستر ګو لیدل کیږی لکه بولې او غول یا نه لیدل کیږی لکه پسکی او ګوز، عادی شئ وی او که غیر عادی وی لکه شګه یا چینجي"

اِلَّا رِيْحَ الْقُبُلِ فِي الْاَصَحِّ

مګر پسکی د مخ د خوا څخه د نر یا ښځې په صحیح روایت کی. ولې چې د مخ د خوا څخه باد نه دی صرف او صرف هغه ځای سره وښوري. او که باد د مروي نو پر نجاست نه دی راتیر سوی. او د نجاست د ځای نه دی راوتلی. بخلاف ریح الدُبر چې پر نجاست راتیریږی. نو دی سببه مصنف ووییله في الاصح، قال

وَيَنْقُضُهُ وِلَادَةٌ مِنْ غَيْرِ رُؤْيَةِ دَمٍ

او همدارنګه اودس ماتوي لنګوالی د ښځې بیله لیدو د وینو یعنی که څه هم وینه نه وي. او که وینه وه خو په طریق اولی اودس ماتیږي

مسئله: ښځه په دغسې ولادت سره بلې وينو نفسا نه ګرځي په قول دابو يوسفؒ او محمدؒ قال المصؒ فى المراقى وهو الصحيح. ولې چې نفاس په وينه پورې اړه لري هغه خو نشته. مګر اودس پرې لازم دى. ولې څه رطوبت خو راووتې. او حضرت الامام الاعظمؒ وائي چې دغه ښځه دې احتياطاً غسل وکړي. ولې چې غالباً دولادت سره څه نه څه وينه راوزي، او دقول دامام اعظمؒ په کتابو کښې دفتاوى وو تصحيح ورکړه سوې ده. او صدرشهيدؒ هم په دغه مذهب فتوى ورکول، كذا فى المراقى. قال المصنفؒ

ونجاسة سائلة من غيرهما كدم وقيح

او دغه رنګه اودس ماتوي بهيدونکې نجاست دغير څخه د سبيلينو، ولې چې په صحيح حديث کې راغلي دي الوضوء من كل دم سائل، بلکه وينه او زوې او به، او دا مذهب دى دهغو کسانو دصحابه کرامو چې زيرې دجنت آنحضرتؐ ورته کړې دی. او مذهب دى د عبد الله بن مسعودؓ او د عبد الله بن عباسؓ او د زيد بن ثابتؓ او د ابي موسىٰ اشعريؓ او نورکسان دغتو صحابه وو څخه او مذهب د رئيس التابعين الحسن البصريؒ او محمد بن سيرين،

فائده: سيلان د نجاست د سبيلينو څخه په صرف ظهور سره دى ولې چې نجاست ځاى لوړدى نو چې نجاست ځان ښکاره کړي معلومه سوه چې را بهيدلى دئ. او سيلان دغير سبيلينو په تجاوز سره دى د نجاست دځاى څخه د ظهور و دا سې ځاى ته چې پاکى دهغه ځاى يا په او داسه يا غسل کښې لازم دئ. مسئله: که زړي او به دښځې ... څخه راووزي او يا د نو څخه د نريا ښځې يا د غوږ و څخه که د مرض د سببه څخه وو په ټولو اودس ماتيږي. پر صحيح روايت، مرط، قال المصنفؒ

وقئ طعام اوماء اوعلق اومرة اذا ملأ الفم

او دغه رنګه اودس ماتوى قى وهل که خوړلې شئ قى کړي او که اوبه قى کړي او که کلکه کنتکې وينه قى کړي او که ترخې اوبه قئ کړي که چيرې دا قى په ډکه خوله وي،

چې علق سودا د سوى او مرهٔ صفرا ته وائی. قال صاحب المراقى وهو مذهب العشرة المبشرة بالجنة، او هغه په حديث کى روايت په ترمذى کړې دى پوهېسه: رسول کريم صلى الله عليه وسلم قى وواهه او بيا يې اودس تازه کړی راغلي چې واوري ويه اودس په ماتيږى که څه هم ملأ الفم سيد، وائى که دغه علق سره اونرى وه اودس په ماتيږى که څه هم ملأ الفم نوي عند الامام الاعظمؒ خلافاً لمحمدؒ چې ملأ الفم شرط بولي:

داهم زده کړه: چې دا اختلاف هغه دى چې قئ دعلق د نسه څخه وى او که دسر څخه وو نو خامخا اودس په ماتيږى که لږ وى او که ډير. قاله البدر العينىؒ فى شرح الهداية.

سوال: فقهاوو په قئ کښې ډک والى دخولې معتبر کړي. او په نورو نجاستو کى نفس سيلان بهيدل معتبر کړې دئ. جواب: دوه حيثيت لري. په خولې يو دليل خوله حکم د ظاهر لري چې خوله خلاصه کړي شئ په کښې معلوميږى. او په بل دليل حکم د باطن لري چې خوله بنده کړي شئ نه پکښې معلوميږي.

او په احکام شرعيه وو کښې هم ګاهى خولې ته حکم د ظاهر ورکول کيږى. چې په غسل کى پريوله فرض دئ. او ګاهى حکم د باطن ورکړه سوى دئ چې سړي دخولې نارې تيرې کړي روژه يې نه په ماتيږي. نو فقهاوو په قئ کښې د دواړو دليلو مراعات وکړي. يعنى چې قئ په ډکه خوله وي نو خوله خارجه معتبره سوه نو دا قئ چې نجس دى ګويا خارج شوا او وبهيدئ. او چې قئ لږ وي ګويا دغه قئ که څه هم دباندې خوړا وو وت لکن په حکم کښې د نارو دى لکه سړي چې نارې تو کړي، طهر،

وهو مالا ينطبق عليه الا بتكلف على الاصح

او ملأ الفم هغه قى بولي چې شونډان نسي پر تينګه ولاى مګر په تکليف سره په صحيح روايت کى. او بعض فقهاء وائي چې ملأ الفم هغه قى دى چې د هغه سره خبرې نسي کولاى:

ـ په تفصيل چې ترجمه کړي ايولې: خوشنويس بيا نوشته کړې حقاني.

وَيَجْمَعُ مُتَفَرِّقُ الْقَيْءِ إِذَا اتَّحَدَ سَبَبُهٗ

او سره جمع کړی

جلاجلا قئ وهلو کی سبب یو وُو. یعنی خوا ګرځید نه نو که دټولو څخه ملأ الفم جوړیږی اودس پـه ماتیږی که یـڅه هم ځایونه مختلف اوجلاوي. دا مذهب دی دامام محمّدؒ قـال المراقی وهو الاصح. اوپـه نـیـژدابویوسفؒ اعتبار یو والی لره دمکان دئ. او ابوعلی دقاقؒ وائي چي پرهر تقدیر چي مِلاء الفم وي اودس پـه ماتیږي، حاصل دا چي که سبب هم یو وی او مکان هم یو وی او قئی مِلاء الفم ته ورسیږي اتفاقًا اودس پـه ماتیږي، او که دواړه مختلف وَه اتفاقًا نه پـه ماتیږي. اوپـه دوه صورته کښی اختلاف دئ» قال المصنفؒ.

وَدَمٌ غَلَبَ عَلَى الْبُزَاقِ أَوْسَاوَاهُ

اوپـه هغه وینه چي پر ناړه ډیره وی اودس ماتیږی او که سره برابر وَه هم اودس پـه ماتیږي **فـائِدَه:** وینه که چیری دسَرد خوا څخه پـه پزه کښی راغله اوساڼله وَه. اودس پـه ماتیږی که څه هم لږ وي، نو که ناړي ژړی وی دا وینه مغلوبه ده اودس نه پـه ماتیږی او که سره سخت وه غالبه ده اودس پـه ماتیږي. عینی» او که صِرف سره وه هغه صورت دمساوات دی پـه دې صورت کښی هم اودس ماتیږی احتیاطًا ءط» قال المصنفؒ

وَنَوْمٌ لَمْ تَتَمَكَّنْ فِيهِ الْمَقْعَدَةُ مِنَ الْأَرْضِ

او داغسې که اودس ماتوی هغه خوب چي کونـه یه پر ځمکه نـه وی ټینګه.

پوښتنه: چي بیده سړي یه یا پر اړخ پروت وی نو اودس یه مات دی. اویا پر یوه کُناټي بیده وی نو یـه هم اودس مات دئ. ولی چي کُونـه یـه دځمکی څخه پورته ده او یا پی تکیـه کړی وی ویوشی ته چي هغه ځندی ایسته سی غورځاریږی» نو په دی صُورت کی که یه کونـه د ځمکی څخه زائله وَه. نو یـه هم اودس مات دی په اتفاق

اوکه کُنه پـه ځمکه پوری ټینګه وه لکه چي یو دیوال ته چسپ ناست وی. اوکُنه په ځمکه وي. امام قدوریؒ وائي چي اودس یه ماتیږي. دا رنګه دطحاویؒ څخه هم روایت دی لکن صحیح دادَه چي اودس نه پـه ماتیږی. اوکه پـه ولاړی یا پـه حال کی د رکوع یا سجدی بیده سُو. نو که په لمانځه کښی وو خو اودس یه نه ماتیږی اوکه خارج الصلٰوة وو نو هـم یه اودس نـه ماتیږی پر صحیح مذهب: او مریض که مضطجعًا لمونځ کاوه او بیده سُو» صحیح دا ده چي اودس پـه ماتیږي. او نُعاس چي پیسنکی یه بُولی کـه چیری په حال کښی د پروتی وی اودس په ماتیږی اوچي د ناستی وي. اوکه سپکی وی اودس نـه په ماتیږی. او فرق په مابین کښی د ثقیل نُعاس او خفیف دادی کی چیری دخلګو خبري اوریدی هغه خفیف او سپک نُعاس دئ، اوکی نـه اوریدی هغه دروند دی» او داغسی رنګه ماتیږی چي ستونی ستخ پروت وی او بیده سی، ولی چي دکُنی خوله یه د ځمکی څخه پورته ده. اوکه پر مخی پروت وی بیده سی هم یه اودس ماتیږي.

فـائِدَه: خوب پخپله خو حدث نه دی» بلکه حَدث اصلًا هغه شی دئ چي دنائمه څخه غالبًا ووزی چي نیُسکی او ګوزدَی. نو دی کبله د ګونی و ټینګید و ته پر ځمکه اویا نه ټینګید وته داودس په ماتولو او نه ماتولو کښی دخل ستنه: پـه حدیث مُبارک کښی راغلی دي. اَلْعَيْنَانُ وِكَاءُ السَّهِ فَإِذَا نَامَتِ الْعَيْنَانُ انْطَلَقَ الْوِكَاءُ یعنی سترګی چي مراد ځندی و لیبنی والی دئ.» خُول وابئی دکُنی دی نو چي سترګی بیدی سی هغه تنا وخلاص سی: عـلامه شبلی نعمانیؒ پـه حاشیـه کښی دا ر یلعی داسی لوښتنـه راوړی ده» **پوښتنه:** چي یو سړي چي معذور وُو پـه انفلات الریح سَره یعنی بادونه یه جاری وَه. نو چي دغه سړي بیده سی پـه خوب یه اودس ماتیږی **جواب:** یا نه ماتیږی ولی چي پخپله خوب ما توونکی دا ودا سَه نـه دی ما توونکی خو هغه باد دی چي د ده سَه ووزی. او دی سړي خو د لیبنی په باد هم اودس نه ماتیږی په وخت کی دَننه»

وَارتِفَاعُ مَقعَدَةِ نَائِمٍ قَبلَ اِنتِبَاهِهٖ وَاِن لَّم يَسقُطُ فِي الظَّاهِر

اودغه رنګه اودس ماتوی پورته والی د کُنی دَبیده سړي. یعنی دَ محکی څخه د مخه تر بیدارېدو دَدَه، که څه هم غځارنسی پر محکَه پَه ظـاهرهمذهب کی: قـالَ المصنفؒ

وَاِغمَاءٍ

اودغه رنګه اودس مَاتوی بیهوښیه وَالي. اغماء نا جوړي دَه چې د پوهنی اوحرکت قوتونه یې تبوله دخپل کاره څخه معطلَ سي مګر عقل یې پاتوي مغلوب

وَجُنُونٍ وَسُكرٍ

اوداغه رنګه اودس ما توی لیونتوبٌ اوجنون یومرض دی چې عقل یې بیخي زایل سی. اوقوی محرکه یه قوی وي.
اوداغه رنګه مستی اودس ما توی. که داشرابو څخه وی که دیو بَل ماکول مشروب څخه وي. بعض اطباء وائي چې سُکر دېرهٔ خوشحالی ده دَزړه چې پر عقل غالبه سي. پس انسان کی څه هم عقل باقی وی خو پـه مقتضیٰ دعَقل عَمل نه سی کولای «کذا فی البحر وهو التحقیق، ط، وهذا اولیٰ مما قیل هو خفة یظهر اثرها فی التمایل وتلعثم فی الکلام کافرو بالرائق تم

وَقَهقَهَةُ بَالِغٍ يَقظَانٍ فِي صَلوٰةٍ ذَاتِ رُكُوعٍ وَّسُجُودٍ

اوداغه رنګه اودس مَاتوی په زوره خندا دبالغ سړي چې ویښ وی پـه داسی لمانځه کښی چې

وَلَو تَعَمَّدَ الخُرُوجَ بِهَا مِنَ الصَّلوٰةِ

رکوع اوسجده پکښی وی، که څه دَده قصد وی په دی خندا سره وَتَل د لمانځه څخه. د لمانځه خو به ووزی لکن اودَس یـه مَات سُو:

فَوَائِدُ ۱ داخندا که په قصد وی او که په سهوه اودس مَا توی ۲ قهقهه هغه خنداده چې دومره ته نژدې خلک یې هم واوری. په دی خندا هم لمونځ فاسدیږی اوهم اودس پـه مَاتیږي او ضحک هغه خندا ته وائي چې دی ئې واوری همسایګان یې نه واوری په هغه سره لمونځ فا سدیږی. او اودس نه په ماتیږي.

تبسُّم صرف دشونډانوخندادهٔ که څه هم غاښونه ښکاره سی» پـه تبسُّم سره هیڅ شی نه باطلیږی ۳ کښنئ یعنی نابالغه که په لمانځه کښی وخاندی اودس یې او لمونځ نه ماتیږی. ولې چې داما توالی داودا سَه په خندا سره دجهت څخه دزجر دی او کښنی دزجر اهل نه دیٔ. اوبعض فقهاء وائي چې دعاقل کښنی اودس یې ماتیږي

پوهسه: چې قهقهه حَدث پَه حقیقت کښی نه دَه» ولې که حَدث وای نو خارج الصلوٰة به هم اودس پـه ماتی دای. لکه بَوَلی وَغیرهٔ. اوبل داچې خندا خارج نجس نه دی بلکه یوصوت (آواز) دی لکه ژړا اوخبری چې په هغو اودس نه ماتیږی بلکه اودَس ماتیدل په خندا زجرًا اوعقوبتہ دی چې په حَدیث صحیح کښی راغلی دیٔ چې رَسُولُ الله صلی الله عَلیه وَسلم دجماعت پر لمانځه ولاړوو چې یوسړی چې سترګی ضعیفه وی پـه تلوار لمانځه ته راروان وو اوپـه مَخ کښی یوځاغوندی دَب وُو دهغه سړي په لوی تَرَپ سره هغه کندی ته ولویدی. بعض لمونځ کوونکو پـه زوره پر وخندل نو څه وخت چې آنحضرتؐ سلام وګرځاوه. وی وَئیله چې هغه ځاچې پـه لمانځه کی په زوره خندلی وی هغه دی اودس اولمونځ دواړه راوګرځوی. **نتیجـه** داره چې چونکه په خندا اودس مات وَالی زجري دی حقیقی نـه دَی. نودغه سړي تـه رَواده چې مسحه د مصحف شریف دی پـرله دغی خندا وکړي کی څه هم اودَس نـه وی تـازه کړیٔ. اوبعض فقهاء وائي چه قهقهه حدث دَه لکه نور احداث نودوی پـه نیز مسحه د مصحف دغه سړي ته رَوانده. نه ئی سی مسحه کولای دمخه تر اوداسه. بحر الرائق وَاول ته ترجیح ورکړیدا. ۴ مصنفؒ یقظان ووایـه وَلی چې په قهقهه د بیده سَړي په لمانځه کی اودس نـه ماتیږی. وَلی پر نائم (بیده) هم زجر نسته هُو لمونځ یـه بَاطل سو» قَال فی البحر وهو المذهبُ. مصنف وَوَئیله فی صَلوٰةِ ذات رکوع آه په دی قید سره لمونځ د جنازی او سجدهٔ التلاوة خارج کړه. نوکه پـه دَغو دؤو کښی وخاندی اودَس یـه نه ماتیږی کی څه هم لمونځ باطلیږي.

سوال يو سړي وو د عذر په سبب په لمونځ په اشاره کاوه او په لمانځه کي وخندل نو دی سړی اودس باید مات نسي ولي چي لمونځ د ده رکوع او سجده والا نه دئ.

جواب مراد د رکوع او سجدې څخه عام مراد دی که حقيقةً وي او که مجازاً وي او د دغه معذور سړي اشاره په ځای کښي د رکوع او سجدې ولاړه ده نو مجازاً رکوع او سجده ورته ويل کيږي.

او بعض فقهاءؒ وائي چي مراد دادی چي هغه لمونځ په اصل کښي رکوع او سجدې والا وي. او ښکاره خبره ده چي د اشاره کوونکي د غه لمونځ خو په اصل کي رکوع او سجده والا دئ.

پوښتنه مصنفؒ تخصيص داو د اسره وکړئ چي په خندا د لمانځه ماتيږي نو که د غه لمونځ ګذاره په تيمم سره لمونځ کاوه او وي خندل بايد تيمم دې مات نه سي:

جواب چونکه تيمم قائم مقام د اودس دئ نو ځکه هغه هم په خندا ماتيږي. وعلى هذا فقس الغسل»

مصنفؒ ووَيله وَ لو تعمدًا آه **پوښتنه** : چي زموږ په مذهب کي وتل د لمانځه څخه په صُنع او فعل د لمونځ ګذاره خو فرض دئ. او سلام ګرځول واجب دئ نو يو لمونځ ګذاره چي اخيره ناسته يې وکړه. او بې له سلامه بل شئ نه وو پاته نو يې په زوره وخندل قصد يې داوو چي په دې خندا د لمانځه ووزم، نو اودس يې مات دی. ولي تر اوسه پوري حرمت د لمانځه باقي دی لکه چي په سجدهٔ سهوکي وخاندې» او لمونځ يې صحيح سو ولي چي د فرائضو څخه شئ نه دی پاته. هو سلام چي واجب وو پاته سو ګناه ګار دئ » قَالَ المصنفؒ.

وَمَسُّ فَرَجٍ بِذَكَرٍ مُنْتَصِبٍ بِلَا حَائِلٍ

او د اغړ ړنګه او دس ماتيږي په مسه کولو سره د کُس په غنړ سره چي لګ ولاړ وي او په مابين کښي حائل يعني مانع نه وي!

پوښتنه : چي مراد د حائل څخه داسي حائل مراد دی چي حرارت د بدن منع کوي لکه پنډ ټوکر، يا ګر سره مانع نه وي او يا مانع وي لکن نازک.

واوره : چي په دغه صورت کښي ذکر او ښځي دواړو اودس مات دی، کما في القنية.
جواب او امام محمدؒ وائي چي اودس نه ماتيږي مګر په وتلو د مذي سره. چي دغسي مباشرت غالباً د خروج څخه د مذي خالي نه وي والغالب كالمتحقق، ط په مجمع الانهر کي وائي چي قول د امام محمدؒ د قياس سره برابر دی او قول د شيخينو احوط دئ.
فائده: قيد د فرج او ذکر اتفاقي دی. ولي که غنړ په کونه بوري مسه کړي. او يا دوه نره خپل غنړان لګ لګ سره مسه کړي، او يا دوي ښځي کُس په کُس سره ومږي په دې ټولو صورتو کښي دوطرفه اودس مات سو.

فَصْلٌ

عَشَرَةُ أَشْيَاءَ لَا تَنْقُضُ الْوُضُوءَ

لس شيان دي چي اودس نه ماتوي يعني په مذهب کی د حنيفيانوؒ که څه بعض د دغو لسو شيانو. په بعض نورو مذهبو کښي نواقض الوضوء دي. قَالَ المُصنفؒ.

ظُهُوْرُ دَمٍ لَمْ يَسِلْ عَنْ مَحَلِّهِ

يو د هغو څخه ښکاره والی دی د وينو چي د خپل ځای څخه ونه بهيږي. مثلاً د سړي د يو ځای پوست واوښتي وينه يې ښکاره سوه مګر ونه بهيدله اودس يې نه دی مات. د دې وجه داده: چي په دغه وينه بل شي که وچ شی وي لکه ټوکر يا لوند شئ لکه چي د غو وينه په پنبه سره واخلي او په لړو اوبو کښي واچوي په د غو وينه نه هغه وچ مرداريږي او نه هغه لړ اوبه، پر صحيح مذهب چي مذهب د ابي يوسفؒ دی. او امام محمدؒ وائي چي وچ شی او لوند شئ دواړه په مردار يږي. لکن امام حدادیؒ وائي چي په وچو شيانو کی فتوی پر قول د ابو يوسفؒ

ده اوپه لندوشیانو کښې پرقول دامام محمدؒ ده» کذاقال السیدؒ مرط،

وَسُقُوطُ لَحْمٍ مِنْ غَيْرِ سَيَلَانِ دَمٍ

اوبل دا اودس نه ماتوي چې د يوه ځای څخه دَسړي غوښه جَلاسی اوو ینه نه ورسره وَبهیږي. ددی وجه داده چې غوښه پاکه ده اوجلاوالی د پاك شی اودس نه ماتوي. **پوه سه**: چه دسړي غوښه په حق کی دخپله سړي پاکه ده اوپه حق کښی دبَل چا مرداره ده. لِاَنَّ المنفصل من الحی مَيّتةٌ: مرط» قـال المصنفؒ

كَالْعِرْقِ الْمَدَنِيِّ الَّذِي يُقَالُ لَهُ رِشْتَهُ

لکه مَدَنی رګ چې هغه ته رشته ویَل کیږی. یعنی په فارسی ژبه یه رشته بُولی. کذافی الفتاوی البزازیہ.

فَائِدَه: عرق مَدَنی یومَرَض دی چې په مَدینه مُنوره کښی دې پیښیږی هغه اول وار په پوستکی یو تنهاکه غوټه شیٔ پیدا سی. اوهغه بیا سوری سی او په کراركرار یوسَپیرسَیٔ غوټه دی سی څُندی راوزی اوبیا جوړ سی. او داد طبیبانو په نیز دفضولو موادو څخه پَیدا کیږي. قـالَ المُصنفؒ.

وَخُرُوجُ دُودَةٍ مِنْ جُرْحٍ وَاُذُنٍ وَاَنْفٍ

اوداغه رنګه اودس نه مَاتوی راوتَل د چِنجی دټپه څخه اویا دغوږه څخه اویا دپزی څخه: علت یَئِم دادی چې چنجیٔ په خپَل ذات کی خو پاك دی. اوده سره چې کَم رطوبت دی هغه لږ دی. لکن پوه سَه که چیری دغه چنجیٔ په اوبو یا بَل مَائع شیٔ ولویږی هغه په مردار یږ ی. نو دغه قضیَه چې» مَالیسَ بِحَدَثٍ لیسَ بِنَجِسٍ» په حق دچنجی کښی ده نه پَه حق کښی داوبُو» ط » قـالَ المُصنفؒ.

وَمَسُّ ذَكَرٍ وَمَسُّ اِمْرَئَةٍ

اواودس نه مَاتوی مسه کول دغه خواه خپل ذکروی اوکه دَبَل چا ذکروي

اوکه مَسَه کول په بَا طن دارُغووی اوکه په بَل ځای سره وي. اوخواه مس په شهوت سره وی اوکی بیله شهوته مسَه کړي. **پوه سه** چې دکونی دمسَه کولو هـمږ دَغه حکمردیٔ ط» اوهمږدا مذهب دی دلویو صحابه وُ لکه حضرت عمرؓ وعلیؓ وابن مسعودؓ وابن عبّاسؓ وزید بن ثابتؓ اوږئیسانو دتابعینو هُم دغه مذهب دی لکه حسَن بصریؒ وسعید بن المسیبؒ والثوریؒ.

په حدیث مُبارك کی چې روایت یه ترمذی کړي دی داسی راغلی دي چې رَسُول نبیّ صَلی الله علیه وَسلم ته یو سړي راغلی د شانږیه داسی معلومیدی چې صحرائی دی. نو هغه وَوَیَله: مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ مَسَّ ذَكَرَهُ فِي الصَّلٰوةِ، یعنی ته څه وایه په هغه سَړي کښی چې خپَل ذکر مَسَه کړي پَه لمانځه کښی قالَ عَلیهِ الصلٰوة وَالسلامُ: هَلْ هُوَ اِلَّا بِضْعَةٌ مِنْكَ» وَفی رِوَايَةٍ مُضْغَةٌ مِنْكَ» علیه السلام وهغه سَړي ته جَواب ورکړی چې نه دی ذکر مګر یو ټوټه. اوترمذی په بای کی دحَدیث داسی وَئیلی دی» وَهٰذا الحَدیث اَحْسَنُ شَیٔ فِي هٰذا الباب وَاَصَحُّ»

سَوال په یو حدیث کی بسُرَةؓ په روایت کوی داسی راغلی دي» مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ» یعنی که چا خپل ذکر مسه کړي هغه دی اودس تازه کړي. **جَوابْ** امام فقیه ابوجعفر الطحاویؒ اوامُام الطحطاویؒ داسی وَائي چې دَغه حَدیث دَ بُسرَةِ یوجماعَت د محدثینو ضعیف ګنړلی دیٔ. وَاِنْ شِئْتَ التفصیل فَارْجِعْ اِلَی فتح القدیر شرح الهَدایه.

پوه سه: چې مَسَه کول دَښځی که دَسړي خپله ماینه وی او که بیګانه وی، اوکه محرمَه وی که غیر محرمَه وی اودَس نه ما تَوی خِلافًا للشافعیؒ.

زمونږ دلیل دَادیٔ چې ابوداوّد، ترمذی، نِسَائی، ابن ماجَه، بی بی عائشه رَضِیَ اللّٰه تعالیٰ عنها څخه روایت دی، چې رَسُول الله صَلی اللّٰهُ عَلیهِ وَسَلم د بعض مانیو څخه مچه واخسَل اوبیا ئي لمونځ ڪاوه، اواودس یه نه تازه کاوه، او مچه په انواعو کښی دلمس دشهوت شیٔ دی.

پوښتنه: په ایت کښی دَ تیمم داسی رَاغلی دي، اولٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ الاٰیه

نو هغه هغه - اسی فرمایی چی لمس د ښځی هم اودس ماتوی. **جواب**

ترجمان القرآن رئیس المفسرین عبد الله بن عباس وائی چی مراد د لمس څخه په

ابت مذکوره کښی جماع او وطی دی، او دا هم د لمس لغوی ترجمه ده. ابن السکیت

اللغوی وائی چی لمس چی د ښځی سره راسی مراد ځنی جماع ده عرب وائی، لمس

المرئة ای جامعتها» قال المصنف

وَقَیْءٌ لَایَمْلَأُ الْفَمَ وَقَیْءُ بَلْغَمٍ وَلَوْكَثِيْرًا

خوله نسی په ډکه اودس نه ماتوی. ولی دغه قی د لوړی حصی څخه د معدی ده

چی ځای د نجاست نه ده. او قی د بلغمو چی په اصطلاح کښی گرورږی بولی

اودس نه ماتوی که څه هم ډیر وی. ولی د گرورږی د ښوری والی له کبله نجاست

په ده سره نه منبلی اودی بچیله پاک دی. قال المصنف:

وَتَمَایُلُ نَائِمٍ اِحْتَمَلَ زَوَالُ مَقْعَدَتِهٖ

چی پینبه کی تبولی: چی احتمال د زوال د کُنی یه هم وی. اودس نه ماتوی. په

حدیث کښی د ابی داؤد د اسی راغلی دی. كَانَ اَصْحَابُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ يَنْتَظِرُوْنَ الْعِشَاءَ حَتّٰى تَخْفِقَ رُؤُسُهُمْ ثُمَّ يُصَلُّوْنَ وَلَا يَتَوَضَّؤُنَ

ترجمه: وه اصحاب د علیه السلام انتظار بی کاوه د ماخستن د لمانځه حتی چی

سرونه بی رنگیدله او بیا بی لمونځ کاوه او دسونه یه نه تازه کوله» قال المصنف

وَنَوْمُ مُتَمَكِّنٍ وَلَوْ مُسْتَنِدًا اِلٰى شَیْءٍ لَوْ اُزِیْلَ سَقَطَ عَلَى الظَّاهِرِ

فِيْهِمَا او دا غرنگه اودس نه ماتوی خوب د هغه چا چی کُنه یه پر ځمکه ټینگه ایښی وی

کی څه هم تکیه کړی وی ویوشی ته لکه دیوال یا بالښت یا تنبه» په داسی ډول

که هغه شی چی ده تکیه ورته کړیده ایسته سی. غوځار یږی. او دا هم پر ظاهر روایت

په دواړو مسئلو کښی» یعنی ظاهر مذهب د امام اعظمؒ هم دغه دی، چنانچه روایت

د ابی یوسفؒ کړی دی د حضرت الامامؒ څخه» مصنف په مراقی الفلاح کښی وائی

چی دغه مذهب صحیح دی او پر دغه مذهب دی عام مشائخؒ. لکن قدوریؒ وائی چی

اودس پیه ماتیږی. او امام طحاویؒ هم وائی چی اودس یه ماتیږی. درویش وائی

چی دلیل د ظاهر المذهب دادی چی داسړی کر څه هم بیده دی لکن ځان پر ځمکه ټینگ

دی نو د وتلو څخه د ناقض الوضوء په امان دی»

تنبیه د حضرت الامامؒ په مناقبو کښی داسی راغلی دی چی ده مبارک خلوینبت

کاله د ماخستن په اودا سه د سحار لمونځ کړی دی» مخالفین د حضرت الامامؒ د ا

منقبت د واقعیت څخه بیخی لری بولی» بعض حنیفیانؒ د غر ځواب ورکوی چی حضرت

الامامؒ موافق د خپل مذهبه سره د شپی ویو دیواله یا تنبی یا بالښت ته چار زانو

کښینستی او بیا به یه خوب کاوه او د تهجد او د سهار لمونځ یه هم په هغه د ماخستن

په اودا سه کاوه» درویش وائی چی دیو څو شپو د پاره خو دا کار بعید نه دی اما

خلوینبت کاله متوالی (پی درپی) داسی خوب کول ډیر لیری معلومیږی. چی په دونناو ده

موده کښی عذرونه د ناجوړی او د کور د ضرورت، او د قضاء حاجت حتما پیښیږی.

اما منقبت خو صحیح دی چی درویش د دی منقبت وجه او یه رښه پوره ی توجیه

په شرح پښتو کښی د ابو المنتهی بیان کړیده. او زه گمان کوم چی د هغی وجهی څخه

بیله متعصب عالم یا حاسد څخه بل څوک اعراض و نه کړی، او په انعام د احسنت

به می مخاطب کړی، اِنْ شَاءَ اللّٰهُ. قال المصنف

وَنَوْمُ مُصَلٍّ وَلَوْ رَاكِعًا اَوْ سَاجِدًا عَلٰى جِهَةِ السُّنَّةِ وَاللّٰهُ الْمُوَفِّقُ

او اودس نه ماتوی خوب د لمونځ گذاره پر هر هیئت چی وی حتی کی څه هم په

حالت د رکوع یا سجده کښی بیده سی. چی په دی دووهالوکی د وتلو

د باد ډیر احتمال سته، لکن چی رکوع او سجده یه پر ډول د سنت وی چی لاسونه

بی دبَغَلو ځنې لیری وی او به سُجدهٔ کښې بی نَس هم (داروټو) دَوَرنُو ځنې لیری وی
حَدیث مُبارك کښې رَاغلی دی م لا یَجِبُ الوُضُوءُ عَلیٰ مَنْ نَامَ جَالِسًا اوقائما
اوسَاجِدًا حَتّیٰ یَضَعُ جَنبَہٗ ، یعنی اودس نهٔ واجبیږی پرهغه چا چې بیده سی
ناستی یا په وَلاړی یا په سُجده کی تر هغو چې بَغَل این دی پر ځمکه ۔ امام طحطاوی
په ص۷۵ کی داسی وَائې : لِبَقَاءِ بَعْضِ الْاِسْتِمْسَاكِ اِذْ لَوْ زَالَ كُلُّهُ لَسَقَطَ ، چې د
سړی بعض ځان ټینګه ول پاتہ دئ ۔ ولی که یو کَلَنځته یه ځان ټنګیده ورلړسوی
داسړی حتمًا غځاریدئ ، مصنف په اخیر کی والی وَاللّٰهُ المُوَفِّق خدای جل جلاله
ورکوونکی دئ ۔ قَـالَ المُصَنِّفُ

فَصْلٌ مَا يُوجِبُ الْاِغْتِسَالَ

فَصل دی په بیَان کښی دهَغو شیَانو چې غسُل واجِبَوي ۔ پوُه سَه :
چې اغتسال او غسل په یوه معنا دی چې هغه پریوله دتوله بَدن دی ۔ او په شرع شریف
کی پریوله دتوله بدن دی دجنابت څخه یا دحیض یا د نفاسه څخه (وجنابت یو
صفت دی چې دنزول څخه دمَنِی په شهوت سره که دنروی اوکه دښځی پیدا کیږی
لکن دا غسُل فرضی تضیر دی اوغسُل مسنون هم داغه معنادَه ، قَال المُصَنِّفُ

يَفْتَرِضُ الْغُسْلُ بِوَاحِدٍ مِنْ سَبْعَةِ أَشْيَاءَ

فرضیږی غسُل په یوه سره د او وشیا نوه یعنی چې سړي یو دغو اووشیانو بیله
سی غسُل پر لازم دی ۔

خُرُوجُ الْمَنِيِّ اِلَى ظَاهِرِ الْجَسَدِ

اول وَتل دی دمنِی دنریا دښځی څخه و ظاهر بَدن ته ۔ ولی چې ښکاره نسی حکم نه لری

... پوه سَه : چې مَنِی دنرسپینی ختہ اوبه دی چې په وَتولو سره ئې ذکر مرکیږی
ومنی دښځی تری نرې اوبه دی ۔ قَـالَ المُصَنِّفُ

اِذَا انْفَصَلَ عَنْ مَقَرِّهٖ بِشَهْوَةٍ وَكَانَ خُرُوجُهٗ مِنْ غَيْرِ جِمَاعٍ

... وتل یه یعنی جلاسو غه منِی دخپل ځای څخه چې دنر ملا او دښځی دځګر سینتی دی ۔ چې
... قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ : يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ، او وتل یه بیله جماعو
... یه بولی . لکه په خوب کی اودس پرواوری ۔ یا په فکر سره ، او یا په نظر دشهوت
... لکه په خوب کی ... ، ولی چې دجماعو غسل
... تلوسره ، پوُه سَه : چې مصنف مِنْ غَيْرِ جِمَاعٍ وویله ، ولی چې دجماعو غسل
... په خروج دمنِی پوره اړینه لری بلکه چې د غنړ سریه فرج یا دُبر کښی پټ سی غسل
... فاعل او مفعول دواړو فرض دی که څه هم انزال نه سی ۔ مسئلہ : که بی شهوت منی
... ح سوه لکه لوی بار چې په شا کړی یا یه څوك پر ملا ووهی او منی راووزی غسل نه
... پر لازم ۔ پـوه سَـه : چې چونکه دفق وشهوت سره لازم وه نو ځکه مصنف
... دفق نه کړی ذکر او په بعض کتابو کښی دفقهی یه دفق او شهوت دواړه راوړی دي
... لکن عبارت دمصنف چې یوازی شهوت راوړی دی ډیر اعلیٰ دې ۔ ولی د دفق وجود
... په ظاهره په منِی کی دښځی نه لیدل کیږی ۔ حضرت الامام الطحطاوی په ص۷۷
... وائی چې هغه ایت مبارك ، خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ
... بناء پر تغلیب وی دمنی دنر پر منی دښځی ، ذَرولش وائې چې هم دغه رنګه
... عبارت دنورو فقها و چې دفق یه ذکر کړی دی مبنی پر تغلیب وي ۔ لکن مع هذا
... مصنف په مَراقی الفلاح کښی وائې : وَاَغْنیٰ اِشْتِرَاطُ الشَّهْوَةِ عَنِ الدَّفْقِ لِمُلَازَمَةِ
... بینهما ۔ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

فَائِدَةٌ سَنِيَّةٌ ضَرُورِيَّةٌ

... چې مصنف په مَراقی کی دخروج دمَنی په شهوت سره بیله جماع یو بل صوت راوړی

دی لکه چې یوسړی پلاس کی ځان اِنزال کړي. **مسئله**: په دی باره کښې داد
بحرالرائق د محیط څخه داسی نقل کړي دی. که یوسړي ماینه نه لري، او شهوت پر
ډیروی او بیریږي چې یا زِنا یا لواطت به راسه صادر سي. هغه اجازه ده چې په
خپل لاس کی ځان انزال کړي د یاره د ارامولو د شهوت خپل مګر به دی فعل کښې
نسته. حضرت الامام الاعظمؒ وائی «یَنجُو رَأسًا بِرَأسٍ»، دی سړي نجات پیدا کړ
سر یه په سر یعنی نه ده ته ثواب سته او نه عذاب. او که سړی د شهوت پرستی
د یاره د غه کار کاوه. بیا دا کار حرام دی. په حدیث شریف کی راغلی «نَاکِحُ
الیَدِ مَلعُونٌ». او د سعید بن جُبیرؒ څخه روایت دی چې یو قوم خدای په عذاب
کړه په سبب د دی چې دوئ په لاسو کښې ځانونه انزالوه»
واوره: چې اوه قسمه خلګ خدائ په نظر د رحمت نه ور ته ګوري او یو د
څخه نَاکِحُ الیَد دی: ابن جریج وائي ما د عطاءؒ څخه په باره کښې د دغه کار
پوښتنه وکړه. هغه وویل چې مکروه دی. او هغه زیاته کړه چې په ورځ د قیامت
به بعض قوم حشر سی چې په لاسو کښې بی حمل وي. نو ده وویله چې زما ګمان دی
چې دا قوم د غه فعل کوونکی به وي. **مسئله**: د حضرت الامام الاعظم او امام
محمدؒ مذهب دا دی چې شهوت په نیز د جلا والی د نطفی د ملا څخه فقط شرط دی
او تر وختنه د وتلو د ذکره څخه دوام نه غواړي. او امام ابی یوسفؒ وائی چې تر وخت
د وتلو د مني دوام د شهوت شرط دی **فائده**: د دی خلاف دا ده که د یو سړي
د ملا څخه په شهوت نطفه جلا سوله او ده د ذکر سر ټینګ کړي، چې شهوت یې
سوړ سُو بیا نطفه ایله کړه.
د امام اعظمؒ او محمدؒ پر مذهب غسل کول پر لازم دی. او په نیز د امام ابو
یوسفؒ غسل نسته باندې. او بله فایده په دا ده که د یوسړي څخه مني وتل
پر هغه ځای غسل وکړي او لمونځ یې هم وکړي. وروسته نور مني راووتله لمونځ
خو اتفاقا صحیح دی. لکن د طرفینوؒ په نیز غسل بل پر لازم دی او د امام یوسفؒ

پر نیز غسل اول کافِي دی. او که چیري د یوسړي نطفه راوَتل نو ده بولې وکړي
او بابیده سوا او یا په ډیر تګ وکړي بیا یه غسل وکړي او وروسته نور مَني
او ووتله بَل غسل په اتفاق بري نسته: **سؤال**: دغه ووییل سوال که پر نر
اودس بی جماعو واورې مثلاً د خوب په وخت کی او که پر ښځه اودس واورې ایا پر
ښځه هم دغه شان اودس اورې **جواب** هو اورې د بخاری د روایت سره سم
یوښځې د رسول الله صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّم څخه پوښتنه وکړه. هَل عَلَی المَرأَةِ
إذا هِیَ اِحتَلَمَت قَالَ نَعَم اِذا رَأَتِ المَآءَ» یعنی آیا پر ښځه غسل سته چې
شیطان یه خطا باسي. عَلیه السلام ورته وویل هو چې اوبه ووینې یا پر بدن یا پر
پرتاګه.
پوښتنه: زمونږ نَرانِ خو چې په خوب کی اودس پر واورې نو وایې حتی د
ښځو په مخکښو چې د شپې معذور سوی وَم، یا شیطان بازي راکړي وَه، او ښځې
داخبره نه کوي حتی پخپل مابین کښې هم» **جواب** د ښځې چونکه شرم ډیر دی
نو ځکه دا خبره نسي کولای بلکه په بَهانه د سَر پریولو په غسلخانه ننوزي او
هوري خپل غسل وکړي. او دا خبره ضروري ده هر څوک چې شهوت او نطفه لري
خواه مخواه اودس هم به وینه د جماع په سبب هم په خوب کی اودس پر اورې
که ښځې نطفه نه درلودای. نو د یوا ځی نَر د نطفی څخه عیال نه پیدا کیږي. قَالَ

وَتَوَارِی حَشَفَةٍ اَوقَدرِهَا مِن مَقطُوعِهَا فِی اَحَدِ

او بل واجبوونکی د غسل پټ والی دی د غټ د سَر او یا په قدر د حشفه کی حشفه
سَبِیلَی اٰدَمِیٍّ حَیٍّ پري وَه. په یوه کښې د دوو لارو چې کُس او کُنه ده لکن دا انسان چې ژوندی وي. **پوه سه**
چې حشفه د سُنتی تر ځایه پوري ته ذکر سته وائی. لکن ننوتل د پولی حشفی واجبوونکی
د غسل دی او که چیرې کم تر حشفی یا تر قدر د حشفی ننوتی غسل نه واجبیږي.

قَاله الطحطاوی نقلًا عَن القهستانی. **فَـائِـدَهْ**: غسُل پر ښځه هلته واجبیږی چی په یوه کښی ددوو لارو ددی ننوزی ذکر دانسان اوکه دلنګوړ د بیزو ګیانو مثلاً غنی پـه ننوزی ترمخه چی پردی اودس وا نه وړی غسُل نه دی پر واجب او نر کښـه هـم پردغه قیاس دَه» اوهغه انسان چی داشتهاء پـه ځای که چیری دی دکشنی آله په ځان چنخ کړی ترهغو چی انزال نه سی غسُل پری نستـه.

پـُوه سـه چی غسُل پر فاعل اومَفعول دَواړو فرض دی که مکلفوه او که مـراهق یعنی بلوغ ته نزدی وه نوهم پـه امرکیږی دَپاره دَعادت نیولو.

مسَـئَلهٔ که یونر دکشنی جَنلی سره جماعی وکړی اوذ ذکر سر یه په کښی پټ کړی کُس ته یه تاوان نه وړ سیدی پر دَغه نر که څه هم نسی انزال غسُل فرض دی»م

مسَـئَلهٔ که سړی خپل ذکر پـه ټکره کښی وپیچی اوذ ښځی پـه فرج کی داخل کړی اوانزال نه سُو بـیرته یـه ر اوکښی نواصح خودَاده کی ګرمی دکُس دښځی اوخوندم احساس کړی غسُل پر واجب دی اوکی احساس نه کړی غسُل پری نستـه. لکن احتیاط دادی چی غسُل وکړی. لِقوله عَلیه الصَّلوٰة وَالسَّلام: اِذَا الِتَقَی الخِتَانَانِ وَغَابَتِ الحَشَفَةُ وَجَبَ الغسُلُ اَنْزَلَ اَوْلَمْ یـُنْزِلْ. اومصنفؒ دژو ندی قید وَوَایه ولی کی دمړی ښځی سره دَغه کار وکړی ترهغو چی انزال نسی غسل پری نستـه. قال المصنفؒ

وَاِنْزَالُ المَنِیّ بِوَطِیِ مَیْتَـةٍ اَوْ بَـهِیْمَـةٍ

اوبل غسل واجبوونکی انزال دی دَمَنی پـه وَطی سره دمړی ښځی اویاد چارپای لکه خَرَه، غوا، وغیرهمَا. ددی مسَئَلی معنادادَه چی په مطلق داخلولو دذکر پـه فرج کی دمړی ښځی یا خری مثلاً غسُل نه واجبیږی ترهغو چی انزال نسی. که انزال سو غسل پری فرض دی» قال،

وَوُجُوْدُمَاءٍ رَقِیْقٍ بَعْدَ النَّوْمِ اِذَا لَمْ یَکُنْ

ذَکَرُهٗ مُنْتَشِرًا قَبْلَ النَّوْمِ

اودغه رنګه غسل واجبوی لیدل داوبو آثر نو یعنی چی دمنی خیال هم نه کیږی. پس له بیداړو دخوب نه لکن دا لِهِته چی ذکر دَدَه.

لاړه وی ترخوب دَمخه. په مَراق کی وائی چی احتلام یـه هم په یاد نـه وی.

پُوه سـه: چی داحکم دَغسُل مذهب دی دحضرت الامام الاعظمؒ اودحضرت الامام محمدؒ اوابویوسفؒ وائی چی غسُل نسته باندی ولی چی دا نرمی اوبه مذی ده اوپه قول دابی یوسفؒ خلف بن ایوبؒ. اوابواللیث السمرقندیؒ هم اختـه کړیده. اوقیاس هم دَغه تقاضا لری. طرفینوؒ لره دلیل دادی چی درسُول الله صَلی اللهُ علیه وسَلم څخه چا پوښتنه وکړه. چی یو سړی چی پربَدن یا پر تاګه لندوالی وویني اواحتلام په یاد نه وي! قـالَ یَغْتَسِلُ، علیه السَّلام جواب ورکړی چی غسُل بـه کوي. اوبل دلیل دادی چی ګاهی ګاهی مَنِی پـه سَبب دیوعارِض نرم ګرځی اواحتیاط پـه باب کی دعبا داتو لازم دی» اوکی ذکر منتشر وو ترخوب دَمخه نودا تجربه ده چی دَولاړ ذکره څخه مذی وَزی نوځکه موږ دا نرمی اوبه پر مَذی حمل کوو» اوغسُل پر واجب نه بولوم.

مسَـئَله: که مېړه اومَاینه سره یوځای ببیله پر تاګه بیده وَه چی ر اوپس سَوله په مابین کی ددوی اوبه وي. نوکه دیوه ددوی څخه احتلام پیاد وو خو پر هغه غسل لازم دی. اوکی نه وو پیاد. نوکه دا اوبه خته اوسپینی اوپه اوږ دوالی پرتی وی نو پر نر غسل لازم دی. اوکه هغه اوبه نرمی اوژړی اوپه پسَاره پرتی وی نو پر ښځه غسل لازم دی. اوکی هیڅ تمیز نه کیدی دواړه به غسُل کوی» کذا فی مُعتبرات الفقه.

فَـائِـدَه: بحرالرائق دامسَئله یعنی دلیدلو داوبو پر بدن یا پر جامه پس له خوبه څخه پر دوولس وَجهی بیان کړیدَه. چی حاصِل یـه دادی ۱ یا بی یقین وی چی مَنی ده ۲ یا بی یقین وی چی مَذی دَه. ۳ یا بی یقین وی چی وَدِی ده ۴ اویا بی شك وی پـه اول اودوهم کښی ۵ اویا بی شك وی پـه اول اودریم کی ۶ او یا بی شك وی پـه دوهم اودریم کی. داخوشپږ صورته سوه. اوپر هر تقدیر دد غو شپږو یا بی احتلام پیاد وی یا نه. نوشپږ چی پـه دوو کی ضرب کړی دوولس جوړیږی. نوپه هغه صورت کی چی یقین یه وی چی مَنی ده کی احتلام پیاد وی اوکه نه غسُل

پرلازم دی. اودغرنګه غسل پرواجب دی کی یقین ووچی مذی ده لکن احتلام یه پیادوو.
اودغرنګه غسل واجب دی کی شك ووچی منی ده اوکه مذی یا شك ووچی منی ده اوکه ودي. اویا شك ووچی مذی ده اوکه ودی لکن په دغوصورتو کښی احتلام پیادوو. داخوپه اتفاق د دروسره امامانو. اوداهم اتفاقی حکم دی کی یقین ووچی دغه اوبه ودی ده کی احتلام پیادوی اوکه نه!. اویا شك ووچی مذی ده اوکه ودی لکن په دی دوو صورتو کښی احتلام ندوو پیاد. اوریا یقین دروچی نزاوه
اوکه چیری شك ووچی منی ده اوکه مذی. یا شك ووچی منی ده اوکه ودی او احتلام یه پیاد نه وُو نو غسل پرواجب دی په نیزد طرفینو خلافًا لابی یوسف. **پوهه سه** چی مراد د یقین څخه په دغو مسئلو کښی غلبة الظن دی. ولی چی حقیقت یقین مشکل دی کذافی «ط» قـال المُصنفؒ

وَوُجُودُ بَلَلٍ ظَنَّهُ مَنِيًّا بَعْدَ إِفَاقَتِهِ مِنْ سُكْرٍ أَوْ إِغْمَاءٍ

اودغرنګه غسل واجبوی لیدل د لندوالی چی د سړی غالب ګمان داوی چی دامنی ده. اودا لندوالی وويني پس له دی چی داسړی پر سدسی د مستی څخه او یاد بیهوشتیا څخه. حاصل دا چی یو سړی شراب مثلاً چښلی وه او یا بیهوشه سوی ووچی په هوش کی راغلی. یعنی مستی یه ولاړه او یا بیسد تیا یه ختم سوه. نو پر بدن او یاجامه یه لندوالی ووچی ددا ده غالب ګمان داسو چی پر ده ا ودس او بستی دی. اودالندوالی منی ده غسل پر لازم دی. اوکی غالب ګمان داووچی دامذی ده غسل نسته باندی. اودا غسل په اول صورت کی احتیاطی دی. قـال المُصنفؒ

وَبِحَيْضٍ وَنِفَاسٍ

اوداغرنګه غسل فرض دی په حیض او نفاس سره یعنی چی د نجاست څخه د حیض او نفاس نه خلاصی نو غسل کول پر فرض دی. داحکم اتفاقی دی او په قرآن سره ثابت دي.

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه آمین

وَلَوْحَصَلَتِ الْأَشْيَاءُ الْمَذْكُورَةُ قَبْلَ الْإِسْلَامِ فِي الْأَصَحِّ

که څه هم حاصل سی دغه شیان چی ذکر سول یعنی وطی او حیض او نفاس وغیره چی موجبات د غسل وه د مخه تر اسلام په اصح روایت کی. ولی چی د کفر په وخت کښی چی دی جنب وو هغه جنابت یه پاته دی او په اسلام سره نه زائلیږي. او پس له اسلامه د مانځه تلاوة القرآن وغیرهما د پاره پاکوالی د جنابت څخه شرط دی» قَالَ المُصنفؒ.

وَيُفْتَرِضُ تَغْسِيلُ الْمَيِّتِ كِفَايَةً

او فرض دی غسل ورکول ومړه ته لکن دا فرض کفائي دی چی یو څوك یه ورکړی د ټولو مسلمانو غاړي خلاصیږي او که هیچا ورنه کړی د ټولو حاضرو خبرو مسلمانانو غاړي بندی دي. **فـائـده**: مصنفؒ که څه هم مړی مطلق ذکر کړی دی» لکن هغه مقید په دی دی چی مسلمان به وي. او بل دا چی داسی کار او شئی به نه وی پکښی چی غسل یه ساقط وګرځی. لکه جنایت د بغاوت وحکومت اسلامي ته یا شهادت فی سبیل الله وغیره. اودغرنګه د دی حکم څخه مستثنی دی خنثی مشکل» خنثی مشکل چی مړسی څوك وائی تیمم دی ورکړی. او بعض علماء وائی د کالو سره دی پری مینځی. وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ»
پُوهه سه: چی د مړي د غسل د پاره نیت شرط دی. د غاسل د غاړي خلاصیدو د پاره نه د پاره د پاکوالی د مړي» کذا فی فتح القدیر» قـال المُصنفؒ.

عَشَرَةُ أَشْيَاءٍ لَا يُغْتَسَلُ مِنْهَا مَذْيٌ وَوَدْيٌ

لس شیان دی چی د هغو څخه غسل نسته (یعنی غسل پر سړي واجب دی) هغه مذی او ودی دي د مذی لفظ په زور د میم او په سکون د ذال. او بعض وائی چی په زیر د ذال سره ده تخفیف د یاء. او بعض د کسری د ذال سره په تشدید د یاء وائی. مذی سپینی او بر

دی نری چې په وخت کی دَ شهوت راوزی . دفق ورسره نه وی. او بعض وخت یه
پـه وَتلو سَرې پوه نَـسِی . اود امذی تر نَرو پـه ښځو کښی ترنَرو ډیر پیدا کیږی
اود ښځو وهغی ته» قَـذْی وَائی پـه زَوَرد قـا ف اوسکون دذَال. او لفظ د
وَدِی پـه زورد واوا وسکون ددال سَره تخفیف دیاء دی. او «ودی» سپینی اوبه
دی خرینی ختهٔ او گاهی تر بولود مخه او گاهی وروسته تر بولو راوزی.

پـوهـسـه: چې پَه اتفاق دټولو امامانو پـه دی دوو کی غسُل نشته «م ، ط ،
او گاهی وَدِی په پورته کولو سَره د دَرانه شی هَم راوزی . اوپـه دواړو اودس ماتیږی.

وَالِاحْتِلَامُ بِلَا بَلَلٍ

اودخوبـه څخه احتلام چې لندوالی پر بدن اوجامه نه وی یعنی خوب یه بیاد وی چې ما
د چاسَره وطی وکړه لکن لندوالی نه وی. او ښځه لکه نرداسی ده په دغو احکامو کی . م . په
ظاهر روایت کی . او امام محـمَّدُ وَائی چې غسُل پر ښځه واجب دی د پاره د احتیاط»
کذا قال الطحطاوی. **فـائـدَه**: احتلام محال دی پر انبیاء عَلیهمُ السلام. ولې
چې دا کار شیطانی دی او انبیاء عَلیهمُ السـلام معصُوم دی د شیطان د غلبه څخه
که څه بعض وخت وسوسَه وراچوی . قاله الطحطاوی ناقِلًا عن بعض الائمة.

وَوِلَادَةٌ مِنْ غَيْرِ رُؤْيَةِ دَمٍ بَعْدَهَا فِي الصَّحِيحِ

او زیږیدل دکچنی دښځی څخه بیله لیدلو دوینو پس له ولادت څخه په صحیح روایت
کښی، چې دا مذهب دیا رانوُ دی. او امام اعظمُ وَائی چې پر دغه ښځه غسل واجب
دی احتیاطًا. ولې چې ولادت بیله وینو که څه هَم لږ وی غالبًا صوت نه لري. قـالَ

وَاِيلَاجُ بِخِرْقَةٍ مَانِعَةٍ مِنْ وُجُودِ اللَّـذَّةِ

او غسل نه واجبوی ننه ایستل د ذکر پـه فرج کښی دښځی سره دداسی ټکره چې مانع
وی د وجود څخه د خوند وی. یعنی یوسَړی پرخپل ذکر باندی پنډه ټکره وپیچی

او بیائی د ښځی په فرج ننه کړی. چې هیڅ خوند نه ورکوی غسُل نه واجبوی . »
سوال: مصنفؒ د مخه حرارت او لذت دواړه ذکر کړه او دلته یې یواځی لذت ذکر کړی.
جواب: لذت او حرارت سَره لازم او ملزوم دی. **پـوهـسَه**: چې دا حکم
بناء پر صحیح روایت دی لکن احتیاطًا غسُل پر واجب دی «م» قالَ المصنفُ

وَحُقْنَةٍ وَاِدْخَالُ اُصْبُعٍ وَنَحْوِهِ فِي اَحَدِ السَّبِيلَيْنِ

او د غیره لکه عنسل نه واجبوی ، «دستور» پر بل عبارت (اماله) یعنی هغه چې یوسړی قبض
اوشوه وی د کُنی د خوادوایه کښی تو نیوی . او یا گوته یا مثل د گوتی لکه پوست
پوهسَه: چې دستور
شم ، وغیره پـه یوه کښه د دوو لارو یـا کُنه یا کُس.
خودپاره د دَوادی دَشهوت د پاره نه دی او گوتـه او مثل د هغی که څه هم د قضاء د شهوت
دپاره وی لکن شهوت په قاصر او کم دی. نو تر هغو چې انزال نه سِی غُسل نه دی پر واجب
فـائِدَه: په ننی زمانه کی بعض ښځی شهوت پرسته . پنده شَمُ را نِسی
او سریه د ذکر د سر په وَزم ورجوړ کړی . نو رخو. شم پوست لکه کلک ذکر داسی
دی. نو که ښځه باکره وی د دې سَبـبه چې بکارت مې زائل نه سِی. د غه شم
په کونه ننه باسی او را کازی تر څو چې اِنزال کیږی.
او که باکره نه وَه نو بیا یه مخه ډیری وطی نسی کولای . او یا مسافروی نو د غه
شمع پر کس استعمالوی څو چې انزال کیږي. نو پـه دی گردو صُورتو کښی
غسل پر واجب دی . او که نرداغسی وکړی هـم غُسل پر واجب دی. او دا کار
که د پاره دَتسکین د شهوت وو څو راسًا بِرَأْسٍ خلاص دی. او که د پاره دَقضاء
د شهوت وو نو گناه هم دَه» کمَا فی الاستمناءِ وَقد مَرَّ تفصیله» قـالَ المُصنفُ.

وَوَطْءُ بَهِيمَةٍ اَوْمَيْتَةٍ مِنْ غَيْرِ اِنْزَالٍ

او د غه رنگه غسل نه واجبوی
وطی کول د یو چار پـای لکه خره یـا مړه ښځه چې بی انزاله وي. وجه یه دا ده چې

په دی دوو کښی کامل شهوت نشته - قَالَ المُصَنِّفُ.

وَاِصَابَةُ بِكرٍ لَمْ تَزَل بَكَارَتُهَا مِنْ غَيرِ اِنزَالٍ

او داغسی رنگه غسل نه واجبوی رسیدل یعنی غوټول د باکری ښځی چی په د غه غوټولو سره یه د بکارت پرده نه سی څیری لکن بیله انزال څخه او که انزال سو بیا غسل پر واجب دی.

پوهسه: چی د بکارت پرده وداالآن ته دَفرج دومره نږدی دَه که چیری سری تر تولو حشفه ننه باسی خواه هغه پرده څیریږی که نه څیری چی نو هغه پرده نه سوه څیری نو معلومه سوه چی ترتوله حشفه په فرج کی نه ده داخله سوی بلکه صرف په دهلیز کښی دفرج دَه» قَالَ المُصَنِّفُ.

فَصلٌ

يَفتَرِضُ فِي الاِغتِسَالِ اَحَدَ عَشَرَ شَيئًا

دا فصل دی - فرض گرځول کیږی په غسل کښی یوولس شیان. **پوهسه**: چی دد غو یوولسو کارو مرجع یودی چی هغه پرسول دا وبو دی وهغه تولو ځایو ته دبدن چی رسیدل داوبو ورته ممکن وی. لکن مصنف دپاره دښه تعلیم یوولس کړه دَل

غَسلُ الفَمِ وَالاَنفِ وَالبَدَنِ مَرَّةً

پریولل دی دخولی او دپزی او د بدن یو وار **پوهسه**: چی لفظ دَ مَرَّةً قید د دَروهم د دی یعنی یو یو وار خو فرض دی او دری واره والی یه سنت دی. او مبالغه په پریولو کښی هم سنت ده. مراط»

مسئله: چی جنب په دَکه خوله اوبه وَچښی دفرضو غاړی خلاصیږی.

فائده: فرض والی دخولی او دپزی دَپریولو اجتهادی دی. او د امام اعظمؒ او ده دیارانو مذهبُ دی. دلیل یه دا قول دخدائی دی. وَاِن كُنتُم جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا یعنی که چیری تاسی جُنُب واست ځان ښه پاکوی لفظ د فَاطَّهَّرُوا دپاره دمبالغی دی

مسئله پریولل دخولی او دپزی یوازی په غُسل مفروض کی شرط دی یعنی غسل دجنابت او حیض او نفاس. په غسل مسنون کی لکه غسل دوریځی دجمعی یا دعرفات وغیرهما فرض نه دی بلکه سُنت دی» کذا فی الدّرر.

مسئله: که دَچا دغاښ مابین خالی وُو. او په هغه غار کښی دوړی لویدلی وه او یا یه دغاښو په مابین کښی طعام وو. او یا یه په پزه کښی لا نده خیړان وَه. پریولل دخولی او دپزی سَره دهغو کافی دی» وَلی چی او به لطیف شی دی هرځای ته رسیږی. او کی په پزه کښی وچ خیړان وه هغه یه ایسته کوی نو یه غسل صحیح دَی. **مسئله**: د بعضو خلکو پرغاښو کلك خیړان وی چی اکثره دنسوارو څخه پیښیږی او د اخیړان بیله علاجه لکه په سوهان سره نه لیری کیدل. او دا علاج حرج عظیم دی بلا شکه نو غسل یه سره دهغو صحیح دی» دَرو لیش»

مسئله بعض خلك دغاښو د درد له کبله دغاښ ما بین په دَاکتر خالی کړي او بیا یه دیوشی څخه ډك کړی» آیا دَدَغه سرې آینده غسلونه صحیح دی او که څرنگه او آیا دَغاښ دغه ډکول جائز دی اوکه نه! **جَوَابْ**: دَغاښ ډکول خو تداوی ده په حلال شی دا تداوی خور وا دَه. په شرط د دی چی په وخت کښی دَډکولو جُنُب نه وی. او پس له دَډکولو چی جُنب سی نو هغه دوا لکه جزء د غاښ دا سی گرځی. یعنی چی بیله کښلو دغاښ نه راووزی. نو غسل یه صحیح دَی. کذا یفهم من الفتاوی الهندیه. او په کتابو کښی د فقهی شریفی د دی مسئلی مقیس علیه ویر دی فلیطالع ثمه» دَرولیش:

وَدَاخِلُ قُلْفَةٍ لَاعُسْرَ فِي فَسْخِهَا اوفرض دی په غسل کښې پرېولل

د ده نَنِې خواد هغه پوست چې د ذکر په سَر وی یعنی سَرې نا سنت کړې وی نو
غسل کوی هغه پوستکی به چَپه اړه وی او بیا بې مینځۍ لکن کهٔ چیرې په چَپه
اړولو کښې تکلیف نهٔ وو، او که چیرې زور یه غوښتې ببیاسره دقلفې یه غسل
صحیح دی؛ قَالَ الْمُصَنِّفُ ۔

وَسُرَّةٍ وَثُقْبٍ غَيْرِ مُنْضَمٍّ

اوفرض دی پرېولل دنوږ غاړ ولې چې دَ باندې جزء دی او
په پرېولو کښې حَرَج (تکلیف) نشته۔ او فرض دی پرېولل د هغه غاړ چې د غوږ د ړک
سوری نه وی۔ لکه د بعض ښځو په پزه کښې غار د تیک د پاره۔ او یا د اکثرو ښځو د غوږو
غاړونه د غوږ والیو د پاره۔ او یا نور د دغه قسمه غاړونه۔

مَسْئَلَهٌ د ښځې د فرج د شونډانو پرېولل فرض دي۔ ولې چې دا لکه خوله داسې ده۔ او
د داخل د فرج پرېولل نه غواړي چې ګوته به ورننباسي۔ ولې هغه لکه حلق دی۔

مَسْئَلَه: د غسل په وخت کښې به هغه شئ د بدن نه لیرې کوی چې مانع د اوبو د
رسیدو وی و پوستته، لکه موم یا لانده اوړه. **مَسْئَلَه** د رنګریزانو ګانو
رنګ پروا نه لري۔ او د ما بین د نوک او وړی خیره مانع د غسل نه ده، که سړی
ښاری وی او که صحرائی وی په صحیح روایت کې۔ او بعض فقهاءؒ وائی چې د صحرائی
د غسل مانع نه ده۔ او ښاری سړی به هغه خیره لیرې کوی ورنه غسل یې نه دی صحیح
کڅه هم اوبه لاندې ورنه رسیږی "م، ط"

مَسْئَلَه ضَرُورِيَّه: بعض ښځې چې د کفارو د عادت سره شناخته سوی وی
———— د لاسو ګوتو نوکان ډیر اوږده وی۔ او علاوه پر
هغه پوسورخته رنګ دی چې د خارجه نه راځي۔ بلکه په بعض اسلامی ملکو کښې
هم جوړیږی۔ پر د غو نوکانو واچوی، چې د نوک د پاره لکه پوښ بلکه عیناً پوښ سي

چې نه په تودو اوبو اونه په صابونه جلا کیږی۔ نو د دغه ښځو که ځانونه مسلمانانی
وائی۔ نه ئی اودَس صحیح دی او نه غسل۔ چې دا دوه رسی صحیح نو لمونځونه یې هم
نه دی صحیح۔ او په بعض کتابو کښې د فقه شریفې وائی چې بې او د سه سجده کول کفر دی

وَدَاخِلُ الْمَضْفُورِ مِنْ شَعْرِ الرَّجُلِ مُطْلَقًا

د داخل د کوڅیو د نر یعنی چې د سړو ویښتیان یې لکه ښځې
او داغه رنګه فرض دی پرېولل
داسې کوڅې ودلی وی۔ نو تر هغو چې د غه کوڅې سره خلاصې نه کړي غسل یې
نه دی صحیح. ولې چې د نر د پاره کوڅې زینت نه دی. لکه د ښځې۔ نو په غوړولو
کښې که حرج نشته۔ **پُوهَسَه**: چې د مطلقًا د لفظ ترجمه مراتې داسې
کړې ده "سَوَآءٌ سَرَى الْمَاءُ فِي أُصُولِهِ أَوْلَا" خواه ننوزی او به په بیخو کښې
د کوڅې او که نه! امام طحطاویؒ پر د غه تفسیر داسې سوال کړې دی: وَفِيهِ
اِنَّهُ اِذَا سَرَى فِي أُصُولِهِ وَعَمَّهُ الْمَاءُ كُلَّهُ لَا يَلْزَمُ دَلُّهُ" په دې تفسیر کې داسته
چې هر وخت چې او به سریان وکړي په بیخو کښې د کوڅیو او تهوله اصول یې
لانده سی بیا نو خلاصیدو نه غواړي ص۸۲ .
او بعض فقهاء د اطلاق داسې ترجمه کوی" خواه د اسړي علوی وی او که ترکی"
یعنی په قدیمه زمانه کښې به علویانو کوڅې۔ د سر د ویښتانو نه جوړه ولې-
دا د دوی شعار وو۔ او هغه خبره چې عینی کړې ده۔ چې په علویانو کښې
خلاصول د کوڅیو حرج دی۔ سَیِّدٌ د اخبره هرګز نه منی- وَاللّٰهُ اَعْلَمُ، قَالَ الْمُصَنِّفُ

لَا الْمَضْفُورُ مِنْ شَعْرِ الْمَرْأَةِ اِنْ سَرَى الْمَاءُ فِي اُصُولِهِ

او نه دی فرض پرېولل د ښځې غوړول د ودلو کوڅیو که چیرې داخلیدی اوبه په بیخو
کښې د ویښتانو، په حدیث شریف کښې داسې راغلی دی چې ام سلمهؓ سوال
وکړه د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه چې زه داسې ښځه یم چې زما د سر کوڅې

ډیرې سختې دي ایا زه ئې غوړوم دپاره د غسل د جنابت آنحضرت ﷺ وهغې ته ...
وفرمائیله کافي دي تاته چې پر سر واچوه درې واره اوبه یعنې تاچه بېخونه د ...
وېښتانو دې لاندې سي. اوبیا پر نور بدن اوبه واچوه نو ته پاک یې

مسئله: که چیرې د ښځې وېښتان خپوله وه لکه کراسته. اویا یه ګنډو ...
پورې مبتلی وي. اویا ښځې ډیرې وه چې په درې سره صورتو کښې اوبه وبېخو ...
د وېښتانو نه رسیدلی. نو بیا فرض دي چې سر به غوړوي یعنې کوڅې به خلاص ...
م، ط، صـ۸۲ **مسئله**: پر ښځه باندې فرض نه دي رسول د اوبو ما بین ته د کوڅو
پر صحیح روایت. او بعض فقهاء وائي چې لندول د کوڅو ضروري دي. او بعض ...
وائي چې پر یوله د کوڅو ضروري دي که څه هم تر ښپو تیروي. وهذا بخلاف الرجل
فانه یفترض علیه بل الذوائب کلها »ط« قال المصنف.

ولبشرة اللحية ولبشرة الشارب و الحاجب و الفرج الخارج

او فرض دي پر نر باندې پر یوله د پوست د ږیرې» (م وائي که څه هم ږیره ګڼه وي او د ...
رنګه د وېښتانو د ږیرې. او فرض دي په غسل کې پر یوله د پوست د بریتو یعنې کې
څه هم بریتونه ډیر غټ وي. او فرض دي پر یوله د پوست د وروځو، او فرض دي پر
ښځه باندې پر یوله د باندې د فرج **مسئله**: که چیرې اوبه په پیسو وي
نو د ښځې د چنګک د اوبو او داسه د اوبو د غسل د اوبو روالپ پر میرو دې.

فصل

دا فصل په بیان کې د سنتو د غسل دی» قال المصنف. وپلی دی مصنف

يسن في الاغتسال اثنا عشر شيئا

سنت دي په غسل کې دوولس شیان

الابتداء بالتسمية و النية

شروع کول په بسم الله آه او په نیت سره. چونکه بسم الله قولي شی ده او نیت د زړه شي دی نو د دي د واړو یوځای والی ممکن دی، سنت والی د بسم الله په هغه حدیث شریف دی، کل امر ذي بال لم یبدء فیه بسم الله الرحمن الرحیم فهو ابتر، او شك نشته چې غسل کول خو امر ذي بال دی

سوال: بسم الله الرحمن الرحیم خو قران دی او جنب خو د قران تلاوت ممنوع دی

جواب: هغه چې اتفاقاً قران وی، بسم الله په نیزد امام مالك قران نه ده. نو ځکه یه ویل و جنب ته روا دی. او ابتداء په نیت مخه سببه غواړي چې دا غسل یه د ثواب موجب وګرځي. لقوله علیه الصلوة و السلام، انما الاعمال بالنیات. الحدیث بخاری. قال المصنف»

وغسل اليدين الى الرسغين

او پریوله د لاسو دی تر اولو بندو پورې. پوه سه چې بسم الله» چې قولي عمل دی. او نیت چې قلبي کار دی او د لاسو پریوله چې فعلي عمل دی سره یوځای به وي. کذا یفهم من م» قال المصنف

وغسل النجاسة لو كانت بانفرادها

او بل سنت د غسل پریوله دی د نجاست که چیرې وو یوازې. یعنې کې بدلاسو یا بل ځای نجاست وُو. نو د هغه پریوله تنها د مخه تر اوداسه او غسل سنت دی. تاچې پر تو یَولو د اوبو سره هغه نجاست نور و ځایونه و نه بهیږی. مونږ چې دا وَیله چې د مخه آه نو هغه سوال نه واردیږی چې پریوله د قدر مانع د نجاست خو فرض دی. نو شیخ ولې په سنت کښې راوړی. حاصل د جواب دا دی چې سنت یه تنها د مخه تر اوداسه او غسل پریوله دې. اګر که نفس ازاله یـه فرض ده»

کتبه احقر فضل الحق حقانی غفرله الباری

وَغَسَلَ فَرْجَهٗ پوه سه

اودغه رنګه سُنت دی پریوله دَفرج یعنی دمخه تر غُسل
: چې مراد د فرج نه دَلته منځاي
دی چې په وخت کبنې د ناستې د استنجاء پرته ول سَره خلا صیږی اوچې ولاړې
سو تولیږی لکه کُنه او کُس.
د دی سنت سبب دادئ چې دغاسِل یقین سِی چې د کُتې یادکُس وتېوځایونو
اوبه ورسیدی. فـائِدَه: داپریوله سُنت دی که څه هم پر فرج نجاسَت
نه وی، کَمَا یُفهم مِن بَیان السبب» قَـالَ المُصنفُ.

ثُمَّ يَتَوَضَّاءُ كَوُضُوْئِهٖ لِلصَّلٰوةِ فَيُثَلِّثُ الْغُسْلَ وَيَمْسَحُ الرَّأْسَ

اوبیادی اودَس تازه کړي لکه اودَس دپاره دَلمانځه نودری وارې به کوی پریوله دَمخ
اندامو چې پریوله کیږی په اوداسه کی اومسح دی وکړی پرسر پوه سه
چې په مسح کبنې دسَر اختلاف دی داچې شیخ کړې دا ظاهرِ روَایت دَی. وَهُوَ الاصح
اوبعض فقهاءؒ وائي چې دَمسح نه غواړي ولې چې اوبه پر تویږي. دلیل د ظاهر
روایت دادئ چې په صحیح حَدیث کی داسِی رَاغلی دی چې رَسُول الله صَلی الله علیه
وَسَلم: تَوَضَّاَ قَبْلَ الْاِغْتِسَالِ وُضُوْءَهٗ لِلصَّلوٰةِ، یعنی رَسُول الله ؐ به اودس
تازه کاوه دَمخه تر غسُل لکه اودس دپاره د لمانځه اوشك نسته چې اودَس نو پره
پریولو اود سَر مسحې دواړو دَی. ددی حَدیث روایت شیږ و سرو امامانو دَحدیث
کړی دی. او اصل روای یه اُمُ المؤمنین میمونه رض دَه فـائِدَه: په
هغه اوداسه کی چې د مخه تر غسل به کوی مراعات دَتولو فرائضو سُنتو مستحباتو به کوی

وَلٰكِنَّهٗ يُؤَخِّرُ غُسْلَ الرِّجْلَيْنِ اِنْ كَانَ يَقِفُ فِيْ مَحَلٍّ يَجْتَمِعُ فِيْهِ الْمَآءُ

لکن دی ځنډ وی پریوله دَپښو یعنی داوداسه په وخت
کی دی نه مینځی که وو غاسِل ولاړ په هغه ځای کی چې

هلته اوبه د غسل جمع کیدی. دلیل د تاخیر یه دادی چې وروسته تر غسُل
... پښو و پریولو ته ضرورت سته چې د هغه مُستعملو اوبو ځنه
... یه د پښو و پریولو نه بی فائدی دیُ»
... غسل پاکې یی. نواول پریوله یه بی فائدی دی»
سؤال په هَغه حَدیث کبنې چې عائشه رض روایت کړی او بخاري
... فائده
اومُسلم هغه حدیث روایت کړی دی» په هَغه کبنې تاخیر د
... غسل الرجلین نسته. بلکه لفظ د «وضوء الصلوٰة» راغلی دی او په اوداسه کی د لمانځه
تاخیر د غسل الرجلین نسته
... لکن صحیح هغه خبره
... ځکه بعض مشائخ وائي چې دَپښو پریول دی نه ځنډه وي. لکن صحیح هغه خبره
... هغه دچې مصنفؒ وکړه چې پریوله دَپښو دی وځنډه وي. ولې چې په حدیث کبنې د
میمونه رض داسی راغلی دي» ثُمَّ تَنَحّٰی عَنْ مَقَامِهٖ ذَالِكَ فَغَسَلَ رِجْلَیْهِ» بیا
وروسته تر غسُل علیه السلام گوښه سو د هغه ځایه نه چې غسل یه هلته کړی
اوو نو بیا یه پریولی پښی مُبارکی. د اروایش وائي چې بعض شارحینو د حدیثو دی
دوو حدیثو تطبیق داسی کړی دی چې حدیث د عائشه رض محمول پر دې دَی چې
علیه السلام داسی ځای غسل کاوه چې هلته اوبه د غسل نه جمع کیدی.
پښی یه داوداسه سَره پریولې. اوحَدیث د میمونه رض محمول دی پر دی چې
علیه الصلوٰة والسلام داسی ځای غسل کاوه چې هَلته اوبه د غسل جمع کیدی.
نو ځکه د هغه ځایه نه گوښه سُو او پښی مبارکی یه پریولې. وهذا معنٰی
قول المجتبٰی وَالاصح التفصیل» قَـالَ المصنفُ.

ثُمَّ يُفِيْضُ الْمَآءَ عَلٰى بَدَنِهٖ ثَلٰثًا

یعنی تر اوداسه دې وروسته توی کړي
اوبه پر ټوله بدن دری وَاره. مَسْئَلَه بعض فقهاءؒ وائي چې اول د سر
دری وَاره اوبه پر راسته اوږه توی کړی دری وَاره. بیا دی پر چپه اوږه توی
کړي دری واره.

اوبیادی پرسَر اونور بدن توی کړی درې وَاره. وَالیٰ هٰذا ذَهَبَ الحلوانیؒ وَ کثیر مَن الفقهاء. اوبعض علماء وَائی چې اول راسته اوږه ده اوبیا سرو اوبیا چپه اوږه ده. اوبعض وَائی چې شروع دسَره څخه وکړي. قَالَ المصنفؒ

وَلَوِانْغَمَسَ فِی الْمَاءِ الْجَارِیْ اَوْمَا فِیْ حُکْمِهٖ وَمَکَثَ فَقَدْ اَکْمَلَ السُّنَّةَ

اوکه چیرې یوجنب سَړی غوټه شوپه جاری اوبو کې چې په حکم کې دجاري اوبو وي لکه لښ په لښ کې حَوض. او په هغوکې درنګ وکړي په قدر داودَاسه اوغسل نوهغه سَړي پوره کړه طریقه مسنونه دغُسل **مَسْئَلَه** که څوك جنب وو اوتېز باران ته وَدرېږي په اندازه داودَس اود غُسل. نوطریقه مسنونه دغُسل به پرځای کړي ولې چې په دې دَواړو طریقو کښې په غُسل کې ښه مبالغه وسوَل. م. مراقی الفلاح.

وَیَبْتَدِئُ فِیْ صَبِّ الْمَاءِ بِرَأْسِهٖ وَیَغْتَسِلُ بَعْدَهٗ مَنْکِبَهُ الْاَیْمَنَ ثُمَّ الْاَیْسَرَ

اوشروع دې کوي غاسل په حَال کښې دتویولو داوبو په سَرسره. یعنی اول وارې اوبه پرسَر توی کړي" ولې چې آن حضرت صَلی اللهُ عَلیه وَسَلم هم دَاغسې کړې دي. اوبیادې پر راسته اوږه اوبه توی کړي اوبیادې پرچپه اوږه اوبه وَاچوي ددې دپاره چه تیامن حاصِل ". قَالَ.

وَیَدْلُكُ جَسَدَهٗ وَیُوَالِیْ غَسْلَهٗ

اوبیادې ومونږي تول اعضاء دبدن خپل اوپسې دې کوي پرېولو داعضاوو. **پوهسه**: چې دَلك (مَښوَل) په اول وارکې غوړول هم هغه سنت دی.

مګر بحرالرائق دفتح القدیر څخه نقل کړي دي چې امام ابویوسفؒ دغه دلك واجب بولي. +

اصطلاح. ددې کتاب رموز، **م** معنی مراقی الفلاح **ط** معنیٰ طحطاوی:

فَصْلٌ

یعنی په ادابو دغسل کښې

وَاٰدَابُ الْاِغْتِسَالِ هِیَ اٰدَابُ الْوُضُوْءِ اِلَّا اَنَّهٗ لَا یَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ لِاَنَّهٗ یَکُوْنُ غَالِبًا مَعَ کَشْفِ الْعَوْرَةِ وَکُرِهَ فِیْهِ مَاکُرِهَ فِی الْوُضُوْءِ

اواداب دغسل په مثل داداب اودَاسه دي چنانچه وړاندې تېرسوه. مګر دا چې په غسل کې به مخامخ وقبلې ته نه دریږي یانه کښېني. ولې چې غسل په اکثرو اوقاتو کښې دکشف العورة یعنی دعورت دلڅ والي سره کیږي نونه دې مخ خواوقبلې ته کوي اونه دې کښي خوابلکه شمالًا یا جنوبًا دې په حال کې دغسل کښیني یا دریږي. چونکه مصنفؒ کشف العورة دعَدم استقبال دقبلې دلیل وښوَوله. نوکه چیرې په عورت پټ وو نوبیا استقبال پروا نه لري.

پوهسه: چې مصنفؒ په مراقی الفلاح کې دا هم وَئیلی دي چې مستحب دا دی چې په حال کې دغسل دې خبرې نه کوي که څه هم دعاوې وي. ولې چې غاسل په ځای کې دمردار یو دی اودغه رنګه مکروه دې خبرې سره دکشف العورة. اوبل مستحب دغسل دادی چې په داسې ځای کې دې غسل کوي چې هیڅ څوك یې نه وینې. یعنی داسې کسان چې دَدَه وعورت ته یې کتل ناروا وي. ولې احتمال سته چې دَدَه عورت به یا په حال کښې دغسل اویا په حال کې دکالو اغوستلو وچاته ښکاره سي.

مَسْئَلَه: که دسړي مَاینې دمېړه په حضور کې لڅ په لڅ غسل کاوه روادی بې کراهته. اوبالعکس هم روادی دمېړه په اجازه. **مَسْئَلَه** که داوبو پرځای تر ناست وو اوغاسل ساتر نه درلود. غسل دې نه پرېږدي. اوهغه دَوَل دې غسل وکړي چې څه ناڅه ستر دعورت یکښې وي. اودَ ښځې حکم په نیږد ښځو هم داغسې دی. اوښځه په مابین کې د

نرودې غسل نه کوی بلکه غسل دی وځنډوی.

مسئله روا ده نراو ښځی ته چی په یوائی غسلخانه کښی کالی تول وکاږی او ځان بربنډ کړی. **مسئله** هروخت چی دا مسئله سوه چی ښځه دی د نرو په مابین کی غسل وځنډوی دا هغه وخت که د لمانځه وخت نه تیریدی اوکه د لمانځه وخت تیریدی نو تیمم دی وکړی اوله لمونځ دی وکړی لکن لمونځ به بیرته راګرځوی ولی چی دا عذر د بندګانو له خوادی. طحطاوی

فَصْلٌ

وَلِيَسُنُّ الْاِغْتِسَالُ لِاَرْبَعَةِ اَشْيَاءٍ صَلٰوةِ الْجُمُعَةِ

اوسنت دی غسل دپاره دڅلورو شیانو یعنی یو دپاره د جمعی د لمانځه قَالَ الْمَرَاقِي عَلَى الصَّحِيحِ" چی هغه قول د امام ابی یوسفؒ دی" دلیل په هغه حدیث دی چی په بخاری او مسلم کی راغلی دی" چی علیه الصلوة والسلام وفرمائیل که څوک راتلی د جمعی و لمانځه ته نو دی غسل وکړی. او په بل روایت کی د ابن حبان المحدثؒ داسی راغلی دی" که څوک راتلی د جمعی و لمانځه ته د نرو یا د ښځو څخه غسل دی وکړی.

وَزَادَ الْبَيْهَقِي فِي رِوَايَتِه. اوکه څوک لمانځه ته نه راتلی د جمعی لکه مسافر یا مریض نو نسته پر هغه غسل"

پوهسه: چی امام محمدؒ او حسن بصریؒ وائی چی غسل د جمعی دپاره د ورځی د جمعی دی دپاره د اظهار د فضیلت د دی ورځی لِمَا جَاءَ فِي الْحَدِيثِ النَّبَوِيِّ" سَيِّدُ الْاَيَّامِ يَوْمُ الْجُمُعَةِ" **فائده**: که چا غسل وکړی په ورځ د جمعی او بیا یې اودس مات سو او د جمعی و لمانځه ته یې اودس تازه کړی نو بناءً علی قول ابی یوسفؒ سنت یې پر ځای نه کړه او پر قول د امام محمدؒ سنت یې پر ځای کړه (ولی چی دی غسل د تولی ورځی دپاره بولی" او د غرنګه پر هغه حاجی چی د جمعی لمونځ پری لازم نه وی غسل

سنت دی په نیزد امام محمدؒ اوسنت نه دی په نیزد ابی یوسفؒ. اوهرچه غسل ی وروسته تر لمانځه د جمعی هغه هیڅ اعتبار نه لری په اتفاق سره قَالَ

وَصَلٰوةِ الْعِيدَيْنِ اوبل غسل سنت دی دپاره د لمانځه د دواړو اخترو په حدیث شریف کی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم به غسل کاوه په ورځ د کشنی اختر او د لوی اختر او په عرفات کی.

پوهسه: چی دا دی دوو ورځو غسل هم دپاره د لمانځه دی پر قول د امام ابویوسفؒ او دپاره د ورځی دی په قول د حسن بصریؒ.

پوښتنه: مصنفؒ وویل چی غسل د جمعی سُنت دی او په حدیث شریف کی خو داسی راغلی دی" غُسْلُ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلٰى كُلِّ مُحْتَلِمٍ یعنی بالغ"

جواب بعض علماء وائی چی معنی د واجب په حدیث شریف کی واجب شرعی نه ده بلکه واجب په معنی د متاکد دی، نو معنی داسی وه چی غسل د جمعی سنت مؤکد دی. او مصنفؒ په مَرَاقِي الْفَلَاحِ کی دعوا کړیده چی دغه حدیث منسوخ دی په هغه حدیث سره چی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی چی څوک چی اودس تازه کړی پهورځ د جمعی یعنی د لمانځه دپاره پس په سنت طریقه یې اخستل وکړه او دا هم ښه خصلت دی. اوکه څوک غسل وکړی غسل افضل دی.

وروليش ولیٔ: چی دعوی د نسخ معلومیده د تاریخ د دغو دواړو حدیثونو یعنی چی دوهم حدیث تر اول وروسته دی. او هیڅ محدث تاریخ نه دی بیان کړی نو اول جواب اولیٰ دی" قَالَ"

وَلِلْاِحْرَامِ اود غرنګه غسل سنت دی دپاره د احرام تړلو که په حج وی او که په عمره. ولی چی په حدیث شریف کی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم غسل کاوه دپاره د احرام. **فائده** دا غسل د تنظیف دپاره دی د پاکوالی دپاره نه دی نو د دی وجهی حائضه یا نفساء ښځه به هم دا غسل کوی. اوکه اوبه نه وی تیمم کفایت نه کوی.

مکتبه القراءت والتجوید کوئٹه

وَلِلْحَاجِّ فِي عَرَفَةَ بَعْدَ الزَّوَالِ

اوداغه رنګه غسل سنت دی د حاجی دپاره نه د نورو خلګو دپاره

اوداغسل به هم په عرفات کې کوی نه دباندې. او هغه هم وروسته تر زوال د لمر. داغسل په سبب د فضیلت د زمانې دوقوف دی چې پس له زواله کیږي.

پوهنه: چې مصنف دا فصل یوازې دمسنون غسل دپاره نه دی ایښی بلکه مندوبه غسلونه یې هم په دې فصل کښې راوړي دی نو ځکه چې بیان دځلورو سنت ختم شو هم دا اوس د مندوبه غسلو بیان شروع کوی. او وائي..

وَيُنْدَبُ الْاِغْتِسَالُ فِي سِتَّةِ عَشَرَ شَيْئًا لِمَنْ اَسْلَمَ طَاهِرًا

او مندوب (مستحب) دی غسل په شپاړس شیانو کښې. چې څوک کافر وی او اسلام راوړي په داسې حال کې چې پاک وي. یعنی د جنابت او د حیض او نفاس څخه. او که دا کافر جنب وي یا ښځه حائضه یا نفساء وی بیا خو غسل پر فرض دی علی المعتمد. **فـائـده**: صاحب د هدایه اکثر ددې غسلو سنت بولي. قال المصنفؒ.

وَلِمَنْ بَلَغَ بِالسِّنِّ

او هغه چاته هم غسل مندوب دی چې بلوغ ته ورسیږي دسن او عمر په لحاظ چې هغه ۱۵ کاله په مفتی به مذهب دی. چې دیارلس نو دی په نراو ښځې دواړو کښې. او بعض علماء وائي چې د نر دپاره ۱۲ کاله دي او د ښځې دپاره ۹ کاله دی **پوهنه**: که نر ته شیطان بازی ورکړي. یا داغسی په بل سبب او دس پرواوړي. یا ماینه لری هغه د ده څخه حمل واخلي. او یا ښځه وی لودس پرواوړی یا حیض ورسی او یا حمل واخلي وهغه نر او ښځې ته چاره نسته د غسل څخه.

وَلِمَنْ اَفَاقَ مِنْ جُنُوْنٍ

او د هغه چادپاره غسل مندوب دی چې پرسدمې دلیونتوبه څخه. وفي المراقی. یا د سکر یعنی د مستی څخه او اغماء څخه. یا د بیهوشتیا څخه او دا غسل غسل د شکر دی.

وَعِنْدَ حِجَامَةٍ وَغُسْلِ مَيِّتٍ

او داغه رنګه غسل مندوب دی چې وینې و کاږي یا رګ خلاص کړي او یا و مړي ته غسل ورکړي. په حدیث شریف کې چې روایت یه ابوداؤد کړي دی راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د څلورو شیانو غسل کاوه یعنې هغو څخه جامت وو. په دی غسل سره د حجامت یا د غسل د مړي به د هغه خلاف خلاص سي چې بعض علماء دا غسل واجب بولي. قال المصنفؒ.

وَفِي لَيْلَةِ الْبَرَاءَةِ وَلَيْلَةِ الْقَدْرِ اِذَا رَاٰهَا

او داغه رنګه غسل مندوب دی په شپه کښې دبراءت چې هغه شپه نیمی د میاشتې دبراءت ده. دا غسل د دی شپې د احترام دپاره دی ولې چې په دې شپه کې رزقونه او اجلونه د خلګو ویشل کیږي او هم په دې شپه کی ورقی د خلاص والی د دوزخ څخه نوشته کیږی د هغه چادپاره چې حقوق د شریعت یه پرځای کړي وي. او بل په دې شپه کی د ډیرو ګناه ګارانو ګناهونه و بخښل کیږی. **فـائـده**: دا شپه په عبادت باید تیره سي. او د غه رنګه غسل مندوب دی په شپه د قدر کی که چیری سړي پروپوهیږي. یعنی د علاماتو څخه د هغه شپې چې په کتابو کښې راغلی دي. او دا شپه چې هم په بیداری سره او عبادت سره تیره سی ډیر ښه کاردی. قال المصنفؒ.

وَلِدُخُوْلِ مَدِيْنَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او داغه رنګه غسل مندوب دی دپاره د داخلیدو و ښار ته د نبي علیه السلام دا غسل د تعظیم د دغه مدینې منوری دی. او دپاره د حضور و قبر انور ته د نبی کریم صلی الله علیه وسلم

وَلِلْوُقُوْفِ بِمُزْدَلِفَةَ غَدَاةَ يَوْمِ النَّحْرِ

او بل غسل مندوب دی دپاره د دریدو په مزدلفه شریفه په سحار د ورځې د لوی اختر. ولې چې مزدلفه ځای د اجابت د دعا ګانو

ولې چې آنحضرت صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّم په عرفات دامت دپاره دمغفرت دخونه او مظالمو خواست کړی وو هلته هلته نه وو قبول سوی خو په مزدلفه شریفه د آنحضرتؐ هغه خواست هم قبول سو» م،ط» قَالَ صَاحِبُ نُورِ الایضَاحِ،

وَعِندَ دُخُولِ مَكَّةَ الْمُكَرَّمَةِ او په وخت کی د داخلېدو و مکې مکرمې چې افضل دځایو دی په محکله کی په نیزد خدایٔ نو دې محترم مقام د دخول دپاره غسل مندوب دئ.

فَائِدَه: په نیزد حنیفیانو مکه مکرمه افضل ترین د بقاع د دنیا ده. حتی تر مدینې منورې هم افضله ده.. او امام مالکؒ افضل البقاع مدینې ته وائی. لکن دا خلاف په غیر کی د هغه ځای دی چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم صورت مبارک په کښې ښخ دی. حتی چې شهاب الدینؒ په شرح کی د شفاد قاضی عیاضؒ دامت مرحومه د علماوو اجماع نقل کړی ده پر دی چې مدفن د آنحضرت صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّم افضل دی تر هر ځای حتی پر مکې مکرمې هم او بلکه تر عرش او کرسی هم افضل دی.

پوهسه: چې هر یوه له د مکې مکرمې او مدینې منورې ډېر نومان دي چې قریب و سل ته رسیږی. امام نوویؒ وائی چې په محکله کی ډېر و نوما نو د رلودونکی ځای بل نسته لکه مکه مکرمه او مدینه منوره» وكثرة الاسماء تدل على شرف المسمى كذا قال الامام الطحطاويؒ. قَالَ

وَلِطَوَافِ الزِّيَارَةِ او بل غسل مندوب دی د طواف زیارت دپاره **پوهسه** چې طواف زیارت یو د فرائضو څخه د حج دی نو باید دا طواف په اکمل د طهارتینو چې غسل دی ادا کړه سی. قَالَ.

وَلِصَلوٰةِ كُسُوفٍ وَخُسُوفٍ او د غړ رنګه غسل مندوب دی دپاره د لمانځه د کسوف او د خسوف دئ. کسوف د لمر تندری ته وائی. او خسوف د سپوږمۍ تندری ته وائی. د لیل د ندب د غسل دا دی چې په دی دوو وختو کښې نفل سنت دی نو دا لمونځ چې په اکمل د طهارتینو ادا سی بند کاردئ.

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه ولوالديهما.

وَاسْتِسْقَاءٍ وَفَزَعٍ وَظُلْمَةٍ وَرِيحٍ شَدِيدَةٍ او د غړ رنګه غسل مندوب دی په وخت کښې د طلب د مسلمانانو باران. ولې چې په دی وخت کی مسلمانان نفلونه کوی او دعاوی کوی. نو چې اکمل د طهارتینو موجود وی بنه کاردئ. او د غړ رنګه غسل مندوب دی په وخت کښې د ډېری بیری دیو سبب څخه. ولې دا وخت هم د زاریو او دعا ګانو دی" او د غړ رنګه غسل مندوب دی چې د ورځې پر وطن پراوی ظلمت او تاریکه جوړه سی. او د اغړ رنګه غسل مندوب دی په وخت کی د راتلو د سختو باد و. که د شپې وی او که د ورځې وی. چې دا ټول مصائب دی او دعا کولو و ختونه دی نو چې اکمل د طهارتینو وی اجابت ته به دعا ګانی نږدی سی. وَاللّٰهُ اَعْلَم قَالَ.

بَابُ التَّيَمُّمِ

پوهسه چې چونکه تیمم خلف دا و بودی نو دی کبله مصنفؒ تر طهارت دا و بو یعنی او دس او غسل ورو سته راوړی. **سَوال** مسح د خف (موزی) خو په اوبو سره کیږی نو ولې ئې تیمم تر هغی د مخه کړی **جَوَاب** دَ تیمم ثبوت په قرآن مبارک سره سوی دی او د مسح الخف ثبوت په حدیث شریف سره دی نو تیمم اقوی دی تر مسح الخف.

فَائِدَه: تیمم احسان الٰهی دی د دې امت مرحومه سره خاص چې په نورو امتو کښې نه وو بالاتفاق. او تیمم په خاوره سره کیږی چې هغه په حقیقت کی ملوث دی. او په تیمم کی جزء په ځای کی د کل دریدلی دی. یعنی فقط مسح د مخ او د لاسو. مسح د سر په کښې نسته او مسح د پښو هم پکښې نسته. وهذا تخفيف لخر من ربنا جل سلطانه.

پوهسه: چې تیمم په لغت کی مطلق قصد ته وائی. او په شرعه شریفه کښې مسح کول دی د مخ او د لاسو د پاکی مځکی څخه»

يَصِحُّ التَّيَمُّمُ بِشُرُوْطٍ ثَمَانِيَةٍ اَلْاَوَّلُ النِّيَّةُ وَحَقِيْقَتُهَا

صحیح کیږی تیمم په اته شرطه سره. اول شرط د تیمم نیت دی ولې چې خاوری خو ملوث دی نو پاکوونکی نه ګرځی مګر په نیت سره

عَقْدُ الْقَلْبِ عَلَى الْفِعْلِ

او اوبه خلقة مطهری دی نو ځکه په اودا سه کښی نیت شرط نه دی. او معنیٰ د نیت غوټه کول دی د زړه پر یو فعل باندی. یعنی یقین کول دی دیوه کار پر کولو باندې. قَالَ المصنفؒ.

وَوَقْتُهَا عِنْدَ ضَرْبِ يَدِهٖ عَلٰى مَا تَيَمَّمَ بِهٖ وَشُرُوْطُ صِحَّةِ

او وخت د نیت کولو هغه وخت دی چې د لاسونو (وهی) پر هغه شی چې دی تیمم پر وهی لکه خاوری وغیره

اَلنِّيَّةُ ثَلَاثَةٌ اَلْاَوَّلُ الْاِسْلَامُ

او شرطونه د صحیح والی د نیت دری دی اول شرط یه اسلام دی. ولې چې نیت وعبادت ته سبب د ثواب دی او کافر د مطلق ثواب نه محروم دی.

وَالثَّانِىْ التَّمْيِيْزُ وَالثَّالِثُ الْعِلْمُ بِمَا يَنْوِيْهِ

او دوهم تمیز دی یعنی تیمم کوونکی به پوهیږی چې زه څه کوم، او دریم شرط په علم دی د تیمم کوونکی پر نیمامه باندی یعنی چې تیمم څرنګه وهل کیږی. ولې چې کیفیت د تیمم که نه وی ورمعلوم نو دی بڅه کار و کړی. او ددی بیان نه په پوه سوې چې نیت دیو فعل غیر دی د علم نه د ماهیت د هغه فعله. کذا قال المصنفؒ فی المراقی. لان الاجمال فی الاول کاف والثانی یقتضی العلم التفصیلی

وَيُشْتَرَطُ لِصِحَّةِ نِيَّةِ التَّيَمُّمِ لِلصَّلٰوةِ بِهٖ اَحَدُ ثَلَاثَةِ اَشْيَاءَ

او شرط دی د پاره د صحت د نیت د تیمم د پاره د لمانځه یعنی چې په هغه نیت ورته لمونځ ادا کول روا سی یو د درو شیانو یا نیت - - .

اَلطَّهَارَةِ اَوِ اسْتِبَاحَةِ الصَّلٰوةِ اَوْ نِيَّةِ عِبَادَةٍ مَقْصُوْدَةٍ

یا نیت د مطلق طهارت یعنی د خصوص د طهارت د جنابت نه او یا د بی اودسیا نه شرط نه دی - ولې چې د لمانځه د پاره طهارت شرط دی نو نیت د طهارت نیت د استباحت د لمانځه دی.

لَا تَصِحُّ بِدُوْنِ طَهَارَةٍ

مسئله: که جنب سړی تیمم وکړی د پاره د او د اسه هغه تیمم یه د جنابت د تیمم په ځای کښی د ریږی. کذا روی ابن سماعة عن محمدؒ نقله الطحطاویؒ.

ترجمه: د عبارت) او یا نیت د مباح والی د لمانځه. او یا نیت دیو عبادت مقصوده وی چې **پوه سه:** چې عبادت مقصوده هغه عبادت بیله طهارت نه صحیح کیږی. هغه عبادت دی چې د بل عبادت تابع نه وی بلکه ابتداءً ځندی مقصود تقرب د خدای پاک وی. نو مسحه د مصحف شریف عبادت مقصوده نه دی بلکه تبع د تلاوت دی. او په صرف مسه د مصحف شریف تقرب وخدایٰ ته نه کیږی. قوله لا تصح آه د دی قید فائده داده که محدث یعنی بی اوده سړی چې جنب نه وی د پاره د تلاوت د قرآن کریم بیله مسه کولو تیمم وکړی په دې تیمامه لمونځ نه دی روا ولې چې صرف تلاوت د قرآن غیر د جنب بی اود اسه هم روا دی.

حاصل دا چې متیمم به داسی نیت کوی: نیت کوم د پاره د لمانځه یا د پاره د جنازی د لمانځه یا د پاره د سجدهٔ تلاوت او جنب سړی به داسی نیت کوی چې تیمم کوم د پاره د تلاوت د قرآن. ولې چې جنب ته صرف تلاوت د قرآن هم بی طهارته روا نه دی. او ښځه چې د حیض یا د نفاس نه خلاصه سی نیت د تیمم د پاره د تلاوة القرآن ورته روا دی. ولې چې ښځې ته تلاوت د قرآن په حال کی د حیض او نفاس نا روا وو. پوه سه چې مصنفؒ پر هغه درو شرطو داسی تفریع کوی.

فَلَا يُصَلّٰى بِهٖ اِذَا نَوَى التَّيَمُّمَ فَقَطْ اَوْ نَوٰى لِتِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ وَلَمْ يَكُنْ جُنُبًا

نو لمونځ نه دی صحیح په هغه تیمامه چې صرف او صرف د تیمامه نیت یه کړی وی یعنی د طهارت یا

اباحت د لمانځه وغیره نیت یې نه وی کړی. او یا نیت د تیمم وکړی د پاره د تلاوت د قرآن او دی جنب نه وی. او د غه رنګه ښځه چې د حیض خلاصه سی یا د نفاسه. ولې د غه دری نفره که تیمم وکړی په نیت د تلاوت د قرآن کریم په هغه تیمامه ودوی ته لمونځ روادی کما عرفت سابقًا. قَالَ صَاحِبُ نُورِ الایضاح.

اَلثَّانِی اَلْعُذْرُ الْمُبِیحُ لِلتَّیَمُّمِ کَبُعْدِهٖ مِیلًا عَنِ الْمَآءِ وَلَوْ فِی الْمِصْرِ

او دوهم د تیمم شرط هغه عذر دی چې مباح کوونکی دی د تیمم وسړي ته هغه عذر لکه لیری والی د تیمم کوونکی دا و بو څخه یو میل که څه هم په ښار کی وي. پوهسړي چې دا شرط دی صحت د تیمم

پوهسه چې میل دریمه د فرسخ ده، او دریمه د فرسخ څلور زره ګامه دی او یو ګام یو نیم ګز دی **واوره**: چې د غه لیری والی دیوه میل دا و بو څخه پر غالب ګمان د سړي بناء دی نو که څه هم په واقع کښی او به نږدی وی اما د سړي غالب ګمان دا وی چې تر میل کمی او به نشته تیمم ورته روادی، ولې چې د اسړي چې یو میل سفر کوی چې او به ستړ او که نشته دا حرج دی او تیمم خدای پاك د دفع د حرج د پاره مشروع کړی.

فائده: فقیه ابوجعفر الطحاوی وائی چې تیمم په ښار کی نه دی روا مګر د پاره د جنازی لمونځ یا د اختر لمونځ را څخه تیریږی. او یا جنب وی د یخه څخه بیریږی یعنی که غسل وکړم په یخوا و بو مریض به سم لکن صحیح مذهب هغه دی چې مصنف وویل.

بنهانه فائده: دا اختلاف حقیقتًا اختلاف نه دی بلکه بناء پر عادت د ښار دی. په بعضی ښارو کښی لکه قندهار پر هر مسجد کی دا و بو ځای موجود وی. نو په داسی ښارو کی د لمونځ د پاره تیمم نه دی روا، قَالَ الطحاوی، او په بعض ښارو کی ځاهان نه وی او به د برق (بجلی) په ذریعه په نلکو کښی راځی لکه اکثر ښارونه د پاکستان. نو په داسی ښارو کی کیدای سی چې برق دیوی ناحیه دی خراب وی په نلکو کښی دی او به نه وی او تا لاوونه د مسجد وا و د کورو دې هم وچ سوی وی په سبب د مرور د زمان. او په یو میل لری ناحیه کښی دی برق فعال وی په مسجدوا و کورو کښی دی او به وی. نو په اوله ناحیه کی تیم روا دی کما قال المصنف:

وَحُصُولُ مَرَضٍ

او د اغه رنګه تیمم روا دی هغه چا لره چې ده ته مرض حاصل وي.

پوهسه: چې مصنف حصول د مرض ذکر کړی و یعنی به ان المرض یکون حاصلًا بالفعل، د دی څخه مطلب دا دی که چیری یو سړي فعلًا په صورت د یو داسی کې بیریږی که او دس تازه کړم نو به مریض سم هغه سړي ته تیمم نه دی روا جوړوی مګر دی بیریږی که او دس تازه کړم نو به مریض سم. او امام زیلعی په شرح کی د کنز لکن قهستانی وائی چې په دی صورت کی ورته تیمم روادی. او امام زیلعیؒ په شرح کی د کنز وائی په باب الصوم کی په بیان د عذر و د خوړلو د روژی، که یو سړي په بدن جوړ وو مګر غالب الظن ده دا وو که چیری زه روژه ونسم نا جوړ به سم نو دی لکه مریض داسی دی د روژی خوړلو ورته روادی. فالتیمم اسهل فی باب جوازه لمثل الشخص المذکور»

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَاب.

فائده: قال الامام الطحطاوی ص ۹۱/۹۲ المَرِیضُ عَلیٰ اربعة اقسامٍ: اول هغه مریض دی چې او به ضرر ور رسوي. دوهم هغه مریض دی چې او به خو ضرر نه ور ته کوی لکن حرکت د پاره د استعمال دا و بو تاوان ور ته کوي. دریم هغه مریض دی چې نه خو او به او نه حرکت تاوان ور کوی. لکن حرکت د پاره دا و دا سه په څپله قدرت نه لري. نو په دریم صورت کی به یا داسی څوك لري چې ده ته او دس ور تازه کړي. او یا به داسی څوك نه لري چې ده سره کومك وکړي. په اخیر صورت کی ده ته تیمم روادی په اتفاق سره که څه هم په ښار کی وي پر ظاهر مذهب:

او که کومك والا در لودی نو د غه کومك والا که ده ته زوی وو یا لور وه او یا ده ته مړینی وو او یا مزدور وو، نو که د غو کسانو ده ته فرمانبرداری کوله، د حضرت الامام الاعظمؒ څخه ده ته روایت په یوه روایت کښی تیمم ورته روادی په بل روایت کښی تیمم نه دی ورته روا، وهو الظاهر» او که ده ته اطاعت نه کاوه بلکه مزدوری غوښته. نو د غه سړي ته تیمم روادی په نیز د امام اعظمؒ مطلقًا یعنی که ډیره مزدوری غواړي او که لږ مزدوری غواړي او یاران وائی چې تیمم هلته روادی چې تر څلرمی د درهم بالا مزدوری غواړی، ورنه تیمم نه دی ورته روا. او څلرم هغه مریض دی چې نه پر اودا سه قدرت لري او نه پر

پر تیمم نه به خپله اونه بل چا په کومک . نو بعض علماء وائی چی قیاس دقول د امام اعظم دادی چی لمونځ پرېږدی تر څو چی پرېوه داوداسه یا تیمم قدرت مومی . او امام ابو یوسف وائی چی مشابهت دلمونځ گذارانو سره دی کوی . لکن چی قدرت پیدا کړي نو لمونځونه به قضاء راوړي » قـال المصنف

وَبَرْدٍ يَخَافُ مِنْهُ التَّلَفَ اَوِ الْمَرَضَ

او دغه رنگه تیمم روادی چی سړي په غالب گمان دده بېرېږی داو بود استعمال څخه د تلف دیوا ندام او یا د مرض څخه . **پوه سه** چی مصنف دامسئله مطلق راوړې ده لکن پر اطلاق نه ده صحیح ځکه مصنف په مراقی الفلاح کی وائی چی جواز د تیمم ودغه خائف ته هلته سته چی دی پروداني یعنی بنا یا قرهو کښی چی هلته تودی او به پیدا کیږی . او یا بولۍ پیدا کیږی چی دی ځان په تود کړي نه وی بلکه په صرف صحرا کښی وي . ورنه تیمم نه دی ورته روا ، او چی شرطونه دخوف چی ذکر سوه پر ځای وی بیا تیمم د جنابت دپاره او د او داسه دپاره دواړه ورته روادی . قال عز من قائل ، وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ » قال الامام الحلوانی چی رخصت نسته بی او د سړي ته په سبب د دغه خوف د تیمم وهلو ، ولی دا صرفه سړي توهم دی غلبة الظن نه دی » کذا فی فتح القدیر والایضاح » بلکه خلاف په جنب کی سته چی په تن جوړ وی او په ښار کښی وی او بېرېږی که زه په یخو اوبو غسل وکړم نو به ناجوړ سم . او داده غالب گمان وی او د حمام دغسل پیسی هم نه وی ورسره . نو په دا سی صورت کی امام اعظم تیمم ورته روا بولي . مطلقًا . یعنی که د ښار سړي وی او که مسافر ، او یاران وائی چی دا حکم په مسافر پوري خاص دی » والفتوی علی قول الامام » او بعض کتابونه دغه سړي ته چی جنب وی او په ښار کی وی او به یخو اوبو سره د استعمال په صورت کی د مرض بېره وی » داسی یو حیله وربښیی چی حمامي خود څخه تر غسل کولو پیسی نه غواړي نو دغه سړي دی ورسی غسل دی په حمام کی وکړي ، بیا چی راووزی حمامي ته دی خپل عذر بیان کړي . وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

اَوْ خَوْفِ عَدُوٍّ

او یا بېرېږی بی او د سه سړي چی که زه داوبو ځای ته ورسوم ما په دښمن مړ کړي نو دغه ته تیمم روادی . **پوه سه** : که سړی پر مال بېرېدی او یو فاسق سړي چی داو بو سره ناست وو بېرېدی . او یا مفلس سړي د پور ورکوونکي څخه بېرېدی ودغو خلکو ته هم تیمم روادی . او د هغه لمانځه چی په تیمم یه ادا کړي راگرځول پری نشته : کذا فی المراقی ص ۹۲ . قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَعَطَشٍ وَاحْتِيَاجٍ لِعَجْنٍ لَا لِطَبْخِ مَرَقٍ

او دغه رنگه تیمم روادی د بېرې د تندی او د سببه د احتیاج و او بو ته دپاره د خمیر کولو او روهم تیمم روادی او تیمم نه دی روا د پاره د ښوروا پخولو د ښوروا . **پوه سه** : چی بېره د تندی عامه ده که د ځان پر تنده فی الحال بېرېږی او که په اینده حال کښی بېرېږي . **مسئله** که د قافلی د اندیوال پر تنده بېرېدی هم تیمم ورته روادی . او که د حیوان پر تنده بېرېدی که څه هم سپی وی هم تیمم ورته روادی . لکن د حیوانانو د تندی له سببه هلته تیمم روادی چی د او داسه او به یه نسوای ساتلای ، ولې لوښی نه وو او که لوښی وو چی د او داسه او به په کښی خوندی کړي د حیوانانو دپاره نو بیا د تندی د حیوانانو د سببه تیمم نه دی ورته روا .

مسئله : که د یوه سړي سره او به وی او بل سړي د تندی شدید سره مخامخ وو ، نو که مالك داو بو هم دیر نږدی وو نو دغه مالك دی او به ورځینی » او که مالك سخت تږی نه وو بیا واجب پر هغه چی خپلی او به دی هغه بل تږی ته ورکړي . او که مالك داو بو نه ورکولی تږی دې په زوره څندی واخلی . او که مالك جنګ ورسره کاوه تږی د یې جنګ ورسره وکړي . نو کی مالك داو بو مړ کړي تاوان نه لري . ورنه یه لغوه ده . او کی تږی مړ کړي تاوان لري .

مگر تږی سړي قیمت داو بو لازم دئ . او که بیگانه سړي داو داسه دپاره د مالك څخه او به غوښتي او صاحب الماء هم ضرورت او بو ته نه درلودی » نو پر مالك الما (او بو والا) باندی داو بو ورکړه واجب نه ده . او نه بی داو داسه دپاره په زوره څندی اخلی » کذا فی الطحطاوی ص ۹۲ ص ۹۳

قوله العجن چونکه دپاره دخوراك وخمیرولو نه داوبو په ذریعه داوبو ضرورت دی لکه وجه که اوبه فقط دخمیریدو کفایت کوی نو تیمم ورته روادی. سیدٌ وائی که یو سړی دچاو عملی وو چی په نه چښلو یه ده ته ضرر متوجه کیدی او اوبه صرف دچا یو بسیدلی نو دغه سړی ته هم تیمم روادی » دروېش وائی چی دچا یو ضرورت دومره نه دی غاړ لکه د ډوډی نو دچای دپاره احتیاطًا باید تیمم ونه کړی ». قوله لا لطبخ مرق . ولی چی بنوروانه دومره ضرورت نشته چی سړی ته دی ضرر او ناجوړی متوجه کړی. قال

وَلِفَقْدِ اٰلَةٍ

او دغه رنګه تیمم روادی په سبب د نیستی والی د آله د راکښلو داوبو دپاره لکه تناو، یا سولاغه » ولی چی آله نه وی ګویا اوبه نشته »

مسئله: که په صحرا کښی چا اوبه ایښی وی دمسافرو دڅښلو دپاره یعنی یو خم یا منګی ئی ایښی وو په هغه اوبو دی څوك اودس نه تازه کوی بلکه تیمم دی ووهی. او کی ډیری اوبه ایښی وی نو دی اودس په تازه کړی تیمم دی نه وهی تیمم ورته روا »

وَلِخَوْفِ فَوْتِ صَلٰوةِ جَنَازَةٍ اَوْ عِيْدٍ وَلَوْ بِنَاءً

او دغه رنګه تیمم روادی چی سړی بیریږی په فوت د جنازی د لمانځه کړدی اودس کوی او یا بیریدی په فوت داختر د لمانځه کړدی اودس تازه کوی نو تیمم دی ووهی که څه دی هغه په بناء ( ) کوی. **قاعده**: هغه لمونځ چی خلف او عوض لری د هغه د فوت دپاره تیمم نه دی روا. لکه پنځه وقتی لمونځونه چی قضاء یه عوض ده یا دجمعی لمونځ چی دماپښین لمونځ یه عوض دی. او هغه لمونځ چی عوض نه لری لکه دجنازی لمونځ داختر لمونځ نو د هغه د فوت دپاره تیمم روادی.

مسئله: که دسړی داخیال وو چی زه چی اودس کوم یو تکبیر دجنازی د لمانځه تازه نیولای شم هغه ته تیمم نه دی روا **مسئله**: هغه ولی او قریب دسړی چی تصرف دجنازی د ده په لاس کی وی هغه ته تیمم نه دی روا » ولی چی دی دا لمونځ ځنډولای شی او داغه رنګه قاضی یا سلطان نه تیمم نه دی روا ولی هغه تاخیر د جنازی د لمانځه کولای شی »

قال المصنف فی المراقی هو الصحیح، او دغه مذهب ته صاحب هدایه هم ترجیح ورکړی ده، لکن ظاهر الروایة د حضرت الامام الاعظم دادی چی ټولو ته تیمم روا دی. ولی چی تاخیر د جنازی مکروه دی " ودی روایت ته امام سرخسیؒ ترجیح ورکړی ده. وعلیه فتوی الفقیر سامحه القدیر »

قوله وَلَوْ بِنَاءً یعنی که څه هم پر کړی لمانځه دی بناء کوی. صورت د بناء یه دادی چی یو سړی شروع وکړی په لمانځه داختر د امام سره په طهارت او بیا یه اودس مات سی نو ده ته د پاره د بناء ترې ولاړ لمانځه تیمم روادی » دامذهب د حضرت الامام الاعظمؒ دی » او یارانؒ وائی کی اصلی لمونځ یه او داسه شروع کړی وو نو بناء پر هغه په تیمم سره نه ده روا » او کی دیو عذر د سببه اصلی لمونځ په تیمامه شروع کړی وو بیا بناء پر هغه لمانځه په تیمامه روا ده.

وَلَيْسَ مِنَ الْعُذْرِ خَوْفُ الْجُمُعَةِ وَالْوَقْتِ

او نه دی عذر یعنی روا کوونکی د تیمم، بیره د تیریدو د جمعی د لمانځه او بیره د تود وخت د لمانځه، یعنی که یو سړی بیریدی که زه په او داسه مشغول شم د جمعی لمونځ به را سره تیر سی. او یا په پنځو لمونځو کی دیوه لمانځه د وخت د تیلو څخه بیریدی که دی په او داسه مشغول سی دا عذر نه دی او تیمم نه دی ورته روا » لما مر من القاعدة الکلیة »

وَالثَّالِثُ اَنْ يَّكُوْنَ التَّيَمُّمُ بِطَاهِرٍ مِّنْ جِنْسِ الْاَرْضِ

او دریم شرط د تیمم دادی چی تیمم به په یوه پاك شی سره وهی چی د جنس د مځکی وی لکه

كَالتُّرَابِ وَالْحَجَرِ وَالرَّمَلِ لَا الْحَطَبِ وَالْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ

خاوری یا ډبره یا ریګ او نه دی روا تیمم په لرګی یا په سپینو زرو او یا په سرو زرو

پوهسه: چی مراد د طاهر څخه هغه شی دی چی نجاست بولی وغیره نه وی ور رسیدلی کی څه هم اثر د نجاست باقی نه وی خو هم تیمم نه دی پر روا بخلاف الصلوٰة » او مراد د جنس الارض څخه هغه شی دی چی په وخت کی د تیمم د جنس الارض څخه ګڼل کیږی.

نه په اعتبار د اصل نو بناءً علىٰ هذا پر بښینه تیمم نه دی روا کهٔ څه هم په اعتبار د اصل د ریګو څخه جوړیږي. «م، ط» مراقی الفلاح، طحطاوي.

او د جر څخه مراد ډېره ده که څه هم ښوی وي «م» او امام محمدؒ وائي چې پر ښوی ډبرې چې ګرد ورپه باندی نه وی تیمم نه دی روا» وهو الاقیس». **مسئله:** پر ګچ، چونه، د خاورو پخه خښته یا اومه خښته، د خاورو د ډېرو د خښتو پر دیوال تیمم روا دی، د خاورو پر اومه لوښی او پر پخه لوښی چې غوړ سوی نه وی هم تیمم روا دی او پر هر شئ چې ګرد پروت وی تیمم روا دی» درمختار عالمګیری

فَائِدَةٌ سُنِّيَّةٌ عنایه په شرح کی د هدایه وائي چې ډېرو مفسرینو د تولو شریف څخه داسی نقل کړی دی چې رب جل وعلیٰ اول اول یوه لویه ملغلره پیدا کړه. او په نظر د هیبت او قدرت یې وهغی ته وکتل هغه ملغلره اوبه سوه» او بیا هغه اوبه په مرور د زمان متکاشف سوې او د هغه څخه ځګه پیدا سوه، او بعض اجزاء د هغو اوبو نرم سول چې هغه هواء سوه او تر هغو اجزاو والطف په کښی پیدا سوه چې هغه اور سو. لو او ۳۷ د طهارت د پاره اول اصل دی چې اوبه دي او که اصل نه وی بیا په تبع چې خاوري دی په ځای کی دریږی. او پاته نباتات لکه وابنه درختی وغیره او د غه رنګه معدنی شیان لکه وسپنه، سره زر، سپین زر وغیره دوی تبع داو بو یوازی نه دي، بلکه دا ټول مرکب د عناصرو اربعه وو څخه دی او علاقه خاصه دیوه عنصر سره چې اوبه دی نه لري حتی چې په ځای کښی د هغه ودریږی، فلا یجوز التیمم بهذه الاشیاء» قَالَ المُصَنِّفُ

وَالرَّابِعُ اِسْتِيعَابُ الْمَحَلِّ بِالْمَسْحِ او څلرم شرط د تیمم کښیښتل دی د محل مخ او لاسونه دی په مسح کولو سره. **پوهه سه:** چې مصنفؒ په مراقی الفلاح کی داسی وائي چې د استیعاب شرط والی ظاهر المذهب دی او هم صحیح او هم مفتیٰ به دی نو بناءً علیٰ هذا که چیری د نر یا ښځی په ګوتو کی ګټمی وی او یا د ښځی پلاس کی

بنګړی وه نو هغه به یا کابری د تیمم په وخت کی یا بې د ځای څخه ښوروی چې د مسح استیعاب بر ځای سی» او تخلیل د ګوتو به هم کوی او ابن امیر حاجؒ وائي چې د تخلیل د ګوتو په تیمم کی لکه تخلیل د هغو په او د اسر کی یعنی سُنت دیٔ.

اما هغه خبره چې ذخیرة العقبیٰ والا کړی ده چې د تخلیل د پاره ضربه ثالثه غواړی بیځایه خبره ده ولې چې اعتبار مسح لره دی د ګرځ رسولو لره نسته کذا قال الامام الطحطاویؒ» او د وینتانو چې مخ پوری متصل وی مسح هم غواړی نه د ځړید لو وینتانو او د مابین د باڼو او غوږ مسح هم غواړی» او بعض فقهاءؒ وائي چې اکثر د مخ او د لاسو چې مسح کړی هم کفایت کوي»، وهذا هو الاوفق بالناس»، او په بعض فتاوو کښی د دی تصحیح سوی ده» وَاللّٰهُ اَعْلَمُ قَالَ.

وَالْخَامِسُ اَنْ يَتَمَسَّحَ بِجَمِيعِ الْيَدِ اَوْ بِاَكْثَرِهَا حَتّٰى لَوْ مَسَحَ

او پنځم شرط د تیمم دا دی چې مسح په ټوله لاس کوی او یا په اکثر د لاس، حتیٰ کی مسح

بِاِصْبَعَيْنِ لَا يَجُوْزُ وَلَوْ كَرَّرَ حَتّٰى اِسْتَوْعَبَ بِخِلَافِ

وکړه په دوو ګوتو دا نه ده روا، که څه هم دا دوی ګوتی مکرر کړی چې پر ټوله محل مسح راسی هم نه دی روا. او مسح د سر په او د اسر کی د دی څخه خلاف ده یعنی

مَسْحِ الرَّأْسِ په دوو ګوتو په تکرار سره استیعاب کافی دیٔ. قَالَ.

اَلسَّادِسُ اَنْ يَكُوْنَ ای التیمم **بِضَرْبَتَيْنِ بِبَاطِنِ الْكَفَّيْنِ وَلَوْ**

او شپږم شرط د تیمم دا دی چې تیمم به کوی په دوه واره وهلو د باطن د ارغوو که څه هم

فِيْ مَكَانٍ وَّاحِدٍ دواړه ضربه دیوه ځایه څخه وي. **پوهه سه:** چې مراد د ضربه څخه نفس ایښول دی قاله السیدؒ»، او مصنفؒ چې وویل وَلَوْ فِیْ مَکَانٍ آه دا د دے سببه چې مکان خو نه مستعملیږی ولې چې تیمم

مسئله : که دسړي نیت د تیمم وکړي او بل سړي په تیمم امر وکړي خو بیا في الید دی هغه سړي تیمم ور وکړي صحیح دی، مراقي ص۹۶ قال.

وَيَقُوْمُ مَقَامَ الضَّرْبَتَيْنِ اِصَابَةُ التُّرَابِ بِجَسَدِهٖ اِذَا مَسَّحَ

او د دوو ضربو په ځای کښې دوو ضربو چې خاورې د سړي په بدن پرې وزي او دی لاس پرې تیر کړي یعنی په مخ او لاسو په نیت د تیمم، وقوله بباطن

بِنِيَّةِ التَّيَمُّمِ

الکفین، دا موافق د هغه روایت سره ده چې حلبي د ذخیره نه نقل کړې دی. لکن صحیح هغه خبره ده چې شمني وائي چې هم دې باطن د کفینو په ځای کې وهي او هم ظاهر د هغو، قاله الطحطاوي.

سَوَال په حدیث مبارک کې داسې راغلي دي، التيمم ضربتان، او ضرب په لغت کې وهلو وائي او تا قبلا وویله چې مراد د ضرب نه ایښوول دي، او سره د دې چې د ایښوولو د پاره لفظ د وضع په عربي کښې راځي. **جَوَاب** : هو د ضرب معنی خو هغه ده چې سائل وویل لکن په حدیث شریف کښې لفظ د ضرب بناء دی په غالب عادت د تیمم کوونکو. دلیل د دې ترجیح چې مونږ په وضع سره وکړه لفظ د قرآن کریم چې د تیمم په باره کښې وائي «فامسحوا»

اَلسَّابِعُ اِنْقِطَاعُ مَا يُنَافِيْهِ مِنْ حَيْضٍ اَوْ نِفَاسٍ اَوْ حَدَثٍ

او اوم شرط د تیمم کولو دا دی چې نه به وي موجود هغه شي چې د تیمم سره منافي وي چې هغه شي حیض او نفاس او حدث یعنی بولي یا غول یا پسکې وغیره. حاصل دا چې په وخت د تیمم به ښځه په حیض کې نه وي. او یا په نفاس کې به نه وي. او یا نر یا ښځه به په حال د حدث نه وي د تیمم په وخت کښې. مطلب دا چې حائضې ښځې یا نفساء ښځې یا هغه چې په حال کې د بولو وغیره تیمم وهل روا نه دی. لان اجتماع المتنافیین لا یجوز شرعا ولا عقلا۔ **پوهه سه** : چې دا شرط داود اسه او د غسل د پاره هم دی۔

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالدیهما وقد کتبه بیده احقر فضل الحق حقاني غفرله.

اَلثَّامِنُ زَوَالُ مَا يَمْنَعُ الْمَسْحَ كَشَمْعٍ وَشَحْمٍ

او اتم شرط د تیمم د صحت زوال یعنی نیستي والی دی د هغه شي چې مانع د مسح وي لکه موم یا وازګه. ولې که چیرې دا مانع په لاسو یا مخ موجود وي بیا خو مسح په هغه مانع کیږي په بدن د متیمم نه کیږي.

وَسَبَبُهٗ وَشُرُوْطُ وُجُوْبِهٖ كَمَا ذُكِرَ فِي الْوُضُوْءِ

او سبب د تیمم او شرطونه د واجب والي د تیمم هغه دي چې دا او دا سره په مبحث کې ذکر سوله. **پوهه سه** : چې سبب د تیمم وهلو اراده د هغه کار چې بې طهارت نه وي روا. لکه لمونځ، مسحه د قرآن شریف وغیره او شرطونه یه اته دی. العقل، والبلوغ، والاسلام، ووجود الحدث، وعدم الحیض والنفاس، وضیق الوقت، والقدرة علی ما یجوز منه التیمم»

تفریع : په لیوني تیمم واجب نه دی، په کشني تیمم واجب نه دی. په کافر تیمم واجب نه دی، او چې او دس لري په هغه چا تیمم واجب نه دی. او په حائضې یا نفساء ښځې با ندی تیمم واجب نه دی. او چې وخت فراخه وي چې تر او بو په سیدلای سي تیمم واجب نه دی. او چې قدرت په هغه شي نه لري چې تیمم په وا وي، لکه خاورې وغیره تیمم واجب نه دی» قال المصنف.

وَرُكْنَاهُ مَسْحُ الْيَدَيْنِ وَالْوَجْهِ

او دوه رکنه د تیمم مسح کول دي د لاسو او د مخ.

فائده : کیفیت د تیمم هغه دی چې د قول او فعله ځنې د رسول کریم صلی الله علیه وسلم معلومیږي، قال صلعم. التيمم ضربتان ضربة للوجه وضربة للذراعين الى المرفقين، وورد في الصحيح من الحديث انه سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم: كيف امسح يعني في التيمم فضرب بكفيه الارض ثم رفعها لوجهه ثم ضرب ضربة فمسح ذراعيه باطنهما وظاهرهما حتى مس بيديه المرفقين»

درویش والئ: چی دغه کیفیت ډیر صحیح دی او دغه کیفیت هم دامام اعظم رحمه الله څخه مروی دی هغه وخت چی امام ابو یوسف رح دده څخه پوښتنه د کیفیت د تیمم وکړه صیم ۹۷ ط او هغه کیفیات چی بعض علماوو ذکر کړی، کما فی الطحطاوی ص ۹۷ هغه په احادیثو شریفه وو کی نه دی راغلی۔ او نه د صاحب المذهب څخه منقول دی، صاحب البدائع وائی چی دغه کیفیات تکلف دی او احسن هو الموافق للمنقول، که څوک د هغو کیفیاتو زده کړه غواړی نو دې د طحطاوی ص ۹۷ مطالعه کړي او تکلف به هم ورته معلوم سی» قال

وَسُنَنُ التَّيَمُّمِ سَبْعَةٌ اَلتَّسْمِيَةُ فِي اَوَّلِهِ وَالتَّرْتِيْبُ

او سنت کارونه د تیمم اووه دي. اول بسم الله ویل دي په اول کی د تیمم لکه په اصل کتبی دده یعنی اودس

وَالْمُوَالَاتُ وَاِقْبَالُ الْيَدَيْنِ بَعْدَ وَضْعِهِمَا فِي التُّرَابِ

او بل ترتیب دی یعنی مخ دی د مخه مسح کوی او بیا لاسونه لکه چی په حدث کی تیره سوه. او بل پیوست کول دی دری

كَاِدْبَارِهِمَا وَنَفْضِهِمَا وَتَفْرِيْجُ الْاَصَابِعِ

دوو مسح کولو لکه په اودس کی چی هم سنت دی. او بل

د فعل څخه د آنحضرت صلی الله علیه وسلم موالات فهمیږي. او بل سنت دا دی چی اول دی مخ د لاسو په مخکې راوړی. او بیا دی شاوی د لاسو راوړی دی. او بل سنت دا دی چی لاسونه دی وخندوی د گرد څخه، تا چی مثلث یعنی ککړ نه سی پیدا دمخ رانسی. او هم په دغه کیفیت امام اعظم رح تیمم وابو یوسف رح ته ورښودلی دی چی هغه پوښتنه څنگه وکړه.

مسئله په خټو تیمم نه دی روا تر هغو چی وچی نسی د جهت د ثلت مگر هغه وخت که سړی بیریدی چی وخت د لمانځه تیریږي. او بل سنت خلاص نیول د گوتو د لاسو په وخت کی دا یښوولو په مځکه» د پاره د دی چی گرد ور ننوزي.

وَنُدِبَ تَاخِيْرُ التَّيَمُّمِ لِمَنْ يَرْجُو الْمَاءَ قَبْلَ خُرُوْجِ الْوَقْتِ

او مستحب دی ځنډول د تیمم څخه هغه چا لره چی امید داولري په وی د مخه تر وتلو د وخت د لمانځه۔

چی دا حکم او ندب د هغه چا د پاره دی چی هغه فاقد الماء شرعاوی یعنی یو میل

یو مسئله: چی دا حکم او ندب د هغه چا د پاره دی چی هغه فاقد الماء شرعاوی یعنی یو میل ولی که د سړی په څنډی لری وی، په ظاهر روایت کی د حضرت الامام الاعظم رح څخه. او دا هم وا وره او به تر یو میل کمی لیری دی بیا خو تیمم نه دی ورته روا. او دا هم واوره ظن وی چی او به تر یو میل کمی لیری دی بیا خو تیمم نه دی ورته روا. او دا هم واوره چی مراد د رجاء څخه امید دا وبودی په غالب الظن سره نه په نفس گمان سره. او د حضرت الامام رح او دا غه رنگه د امام ابو یوسف رح څخه روایت دی چی په صورت کی د غلبة الظن دا وبوتا خیر د تیمم واجب دی لکن دا ظاهر روایت نه دی»

فائدة د راوړلو: د وقت څخه وقت مستحب دی، چی هغه په لمونځو کی اول د اخیر نیمائی مراد د وخت دی، او بعض علماء وائی چی تر اخیر پوری د وخت د جواز په ځنډول مندوب دی د وخت دی» ط، ص ۹۸.

لکن صحیح اول مذهب دی تا چی ادا ءد لمانځه په وخت مستحب کی راسی» ط، ص ۹۸. او دغه رنگه دی

تفریع: نو ځنډول د تیمم د ماز دیگر د لمانځه د پاره تر تغیر د لمر روا نه دی. او دغه رنگه دی د ماښام لمونځ د اول څخه دوخت نه ځنډوي. او بعض فقهاء وائی چی تر نژدی پوری د مغیب الشفق ځنډول پروا نه لري.

حکایت: یو ورځ حضرت الامام الاعظم رح سره د خپل استاذه الامام حماد رح د پاره د رخصت کولو د حضرت المحدث الکبیر امام الاعمش رح د بغداد څخه د باندی وتلی وو چی د ماښام وخت داخل سو او د غالب الظن پر بناء امام حماد رح په اول کی د وخت تیمم وکړي او د ماښام لمونځ یې ادا کړي. او امام اعظم رح لمونځ وځنډاوه چی په اخیر کی غیبی خدای او به پیدا کړی او امام اعظم رح اودس وکړي او لمونځ د ماښام یې په اخیر وخت کی ادا کړي، دده استاذ د غه رأیه د امام رح صواب وبو لله. حکایت کوونکی چی د اول مخالفت وو د حضرت الامام الاعظم رح د خپل استاذ حماد رح څخه» قال المصنف رح

وَيَجِبُ التَّاخِيْرُ بِالْوَعْدِ بِالْمَاءِ وَلَوْ خَافَ الْقَضَاءَ

او واجب دی پر سړي ځنډول د تیمم په سبب د وعدی د یو سړي چی زه دا او د اسر او به در کوم که څه هم پر قضاء د لمانځه بیریږي»

پوښتنه: چې ددې مسئلې ځای هلته دی چې د وعده کوونکې سړي سره اوبه موجودې وي. او یا اوبه تر یو میل نږدې وي او وعده کوونکی والې چې زه لې په سایکل یا آس وغیره تا ته راوړم او که اوبه پوره میل لیرې وي یا بالا تر هغه بیا ځنډ ول د تیمم پاره واجب نه دی، چې خدای ورته په دغه صورت کې تیمم روا کړی دی، البته که دده په وعده کوونکي په وعده دوفا ګمان وو نو ځنډ ول د تیمم مندوب دی. قال المصنف

وَيَجِبُ التَّاخِيرُ بِالْوَعْدِ بِالثَّوْبِ اَوِالسَّقَاءِ مَالَمْ يَخَفِ الْقَضَاءَ

او واجب دی تاخیر ای تاخیر د لمانځه که یو چا د لنګ سړي سره وعده د جامې یعنې په قدر د ستر العورة وکړه. او یا د هغه سړي سره چې اوبه په څاکښي وي مګر رسی او سولانغه نه وه بل چا وعده د رسی او سولانغی وکړه. نو پر دې سړي هم واجب دی ځنډ ول د تیمم تر هغو چې پر قضاء د لمانځه نه بیرېږي په دواړو صورتو کې. **فائده**: مصنف متابعت کړې دی په دې دوو مسئلو کې د صاحب البرهان لکن په عامو کتابو کې د فقه حنفي لکه فتاوای خانیه او فتح القدیر او منیة المصلي او د هغه دوی شرحې صغیري و کبیري او بحر رائق، او سراج، او صاحب خلاصه یه و مبسوط ته هم نسبت کړی دی چې دغه تاخیر په نیزد امام اعظم مندوب دی، او یاران وائي چې واجب دی او مزید البیان فی الطحطاوی ص ۹۸

وَيَجِبُ طَلَبُ الْمَاءِ اِلٰى مِقْدَارِ اَرْبَعِمِائَةِ خُطْوَةٍ اِنْ ظَنَّ قُرْبَهُ

او واجب دی طلب د اوبو تر څلور سوه ګامه پورې کې ګمان وو د نږدې والی د اوبو لکن دا طلب هلته واجب دی چې په لاری کې د طلب امن

مَعَ الْاَمْنِ وَالْاَفْلَا

وي یعنې د دښمن یا د غلو بیره نه وي.

مسئله: طلب د اوبو که په خپل کوی کې په بل چا کوي. **پوښتنه**: چې طلب د اوبو و هغه طرفته کوی چې دده ګمان کیږي چې پر دغه طرف به اوبه وي. او کې پر څلور سو طرفه د اوبو د قرب ګمان وو، نو پر څلور سره طرفه به طلب کوي. لکن دا طلب هلته

واجب دی چې په لاری کې د طلب امن وي. یعنې د دښمن یا د غلو بیره نه وي. **قوله والا فلا**. یعنې کې ګمان د قریب د اوبو نه وو یا د لاری امن نه وو بیا طلب واجب نه دی که څه هم په واقع کې نږدې وي. **پوښتنه**: چې سبب د ګمان د نږدې والی د اوبو: یا خو اوبه په سترګو ښکاري او یا شنې درختې یا شنه نلان وو ینی او یا مرغان هلته دوري وو الوتل کیږي یا اخبارد یو چا وي چې دلته نږدې اوبه سته. **مسئله**: که د سړي ګمان خونه وو او یا معلومات د نږدې والی لکن یو بل سړي تیریدی واجبه ده پر ده چې د هغه سړي څخه د معلومات د نږدې والی د اوبو وکړي او که ده پوښتنه څنډی ونه کړه تیمم یې وکړ او لمونځ یې هم وکړ وروسته هغه سړي د قریب د اوبو خبر ورکړ هغه لمونځ به راګرځوي» ط»

پوښتنه: چې دغه ۴۰۰ ګامه ته په نورو کتابو کې غلوة وائي. او دا مقدار مغرب چې د لغت کتاب دی ذکر کړی دی. او صاحب قاموس وائي چې غلوة مقدار د غشي دویشتلو دی. او دا مقدار حافظ الدین په کنز کې راوړی دی.

مسئله: صاحب بدائع وائي چې پرته د مقدار دومره اندازه دی طلب کوي چې و ده ته او یا ده اندیوالانو ته په سبب د انتظار ضرر نه وي، قال ط وهو الاصح.

مسئله: که سره د ظن د قریب الماء ده طلب ونه کړي بلکه تیمم یې وواهه او لمونځ یې هم وکړي او بیا وروسته چې طلب وکړي اوبه نه وي. نو تیمم او لمونځ به دواړه راګرځوي، په نیزد امام اعظم، او امام محمد وائي په صورة مذکوره کې شرط د جواز د تیمم چې طلب دی نه و پیدا سوی، او امام ابو یوسف وائي چې راګرځول یې نشته» سراج»

مسئله: که د سړي غالب ګمان د نږدې والي د اوبو وو مګر یو عادل سړي ورته وویل چې اوبه نږدې نشته تیمم لې خلافه ورته روا دی. حلبی

مسئله: دا ټوله خبري هلته دی چې سړي په دښت او بیابان کې وي. او که آبادۍ ته میل کمې معلومیدی بیا طلب د اوبو پر واجب دی مُطلقًا یعنې کې ګمان وي او که نه وي. حتی که د دغه سړي تیمم وکړي او لمونځ یې هم وکړي لمونځ یې نه دی روا. ولې چې آبادي غالبًا د اوبو څخه خالی نه وي، وَالْغَالِبُ کا المتحقق فی الاحکام»

وَيَجِبُ طَلَبُهُ مِمَّنْ هُوَ مَعَهُ إِنْ كَانَ فِي مَحَلٍّ لَاتَشُحُّ بِهِ النُّفُوْسُ

او پر سړي يعنې مسافر واجب دی طلب د اوبو د هغه چا څخه چې دده سره ملګري دی که په داسې ځای کې وو چې هلته په اوبو سره بخل نه کيدئ.

سنهانه فائده په هدايه بلکه په ډيرو کتابو کې د فقه شريفې وائي چې په نيزد امام اعظمؒ طلب د اوبو د ملګري څخه هيڅ واجب نه دئ. ولې چې د غه سړي خو بخيله د اوبو څخه عاجزه دی او اوبه په سفر کښې هغه بيخي ګران د شيانو څخه دي پر مسافر نو ظاهره داده چې نه بي کي ور، نو بې له طلب دی تيمم وکړي او لمونځ دی اداء کړي. او يارانو وائي چې طلب د اوبو لازم دی او د مخه تر طلب د اوبو وسړي ته تيمم نه دی روا.
ولې چې اوبه خلک ورکوي يو و بل ته خصوصًا د اوداسه د پاره، لکن ابوبکر الجصاصؒ وائي چې په حقيقت کې د امام اعظمؒ او د ده شاګردانو ترمابين خلاف نشته. ولې چې مراد د امام اعظمؒ چې طلب د اوبو لازم نه بولي. هغه وخت يه لازم نه بولي چې دده غالب ګمان داوي چې اوبه نه راکوي، او مراد د يارانو دادئ چې طلب د اوبو لازم بولي چې دسړي ظن داوي چې منع به و نه کړي نو ګويا پر اوبو قدرت سته نو ځکه تيمم ناجائز دی. فقير وائي چې د اقول د جصاصؒ د دوی يعنې حضرت الامامؒ او يارانوؒ د دليل څخه فهميږي. قَالَ المصنفؒ

وَاِنْ لَّمْ يُعْطِهِ اِلَّا بِثَمَنِ مِثْلِهِ لَزِمَهُ شِرَائُهُ بِهِ اِنْ كَانَ مَعَهُ فَاضِلًا عَنْ نَّفَقَتِهِ

او که هغه شريک د سفر اوبه نه ورکولې مګر په ثمن مثل سره پر سړي لازم ده رانيول يه په ثمن مثل که چيري دده سره ثمن وو چې هغه هم دده تر سفرخرڅ بالا وو. **پوهه**: چې خرڅول د اوبو په ثمن مثل سره دادي چې نن دی ودغه ځای ته اوبه په دغونه قدر قيمت خرڅيږي، په دې صورت کې که دسړي سره ثمن مذکوره وو او فاضل دده تر نفقې وو نو رانيول يه لازم دی او تيمم نه دی ورته روا.

کتبه احقر الورٰی فضل الحق حقاني۔

او که خرڅول د اوبو په لږ بالا پيسو وُو بيا هم رانيول يه لازم دی تيمم نه دی روا. ولې چې په دې دواړو صورتونو کې سړي قادر پر اوبو دی د دی کبله چې قدرت پر بدل پيسې دی قدرت پر مبدل دی چې اوبه دي. او که خرڅول د اوبو په غبن فاحش يعنې په ډيرتاوان سره وو چې تر اصلي قيمت نيم د هغه نور يه ځندې غوښتي بيا يه رانيول لازم نه دی او تيمم روادئ. ولې چې په دی رانيولو کښې ضرر دده د مال دی او مال د مسلمان لکه ځان دده دی، نو ضرر دده نفس مُسقط ساقط ونکی د اوداسه وُو نو ضرر د مال يه هم مسقط د اوداسه دی، کفايه بالاختصار، قَالَ المصنفؒ

وَيُصَلِّيْ بِالتَّيَمُّمِ الْوَاحِدِ مَاشَاءَ مِنَ الْفَرَائِضِ وَالنَّوَافِلِ وَصَحَّ تَقْدِيْمُهُ عَلَى الْوَقْتِ

او دی ادا کولای سي په يوه تيمم هغه لمونځونه چې دده خوښه وي د فرضي ډيرو لمونځو او نفلي لمونځو او روادی تر وخت دمخه تيمم وهَل. **پوهه**: چې تيمم زمونږ په مذهب کې طهارت مطلقه کامله دی لکه اودس. ولې چې په تيمم سره امر قرآني راغلی دئ، فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا، لکه په اوداسه سره وقال عليه الصلوة والسلام، التراب طهور المسلم ولو الی عشر حجج مالم يجد الماء، نو لکه په يوه اوداسه چې ډير فرضي لمونځونه روادی دغه رنګه په يوه تيمم هم ډير لمونځونه روادي. او لکه اودس چې قبل دخول الوقت روادی تيمم هم روادی او په نيزد امام شافعيؒ تيمم طهارت ضروري دی چې ضرورت نه وي نه دی روا.

فائده: سنن او نوافل چونکه تبع د فرضو دي نو په يوه تيمم په وخت کې د ننه هرڅه سنت او نفل چې کوي بالاتفاق روادی. لکن ښه داده چې قبل الوقت دی تيمم نه کوي او د هر فرضي لمانځه دپاره دی جلاجلا تيمم وکړي تاچې د خلاف څخه د حضرت الامام الشافعيؒ ووزي.

وَاِنْ كَانَ اَكْثَرُ الْبَدَنِ جَرِيْحًا اَوْ نِصْفُهُ جَرِيْحًا تَيَمَّمَ

که چيري ډيره حصه د بدن د سړي ټپي وه او يا نيمې د بدن يه ټپي وه نو تيمم دی وکړي

وَاِنْ كَانَ اَكْثَرُهٗ صَحِيْحًا غَسَلَهٗ وَمَسَحَ الْجَرِيْحَ

اوکه چیری اکثر بدن

په جوړوو. نو هغه جوړځایونه دی پری منځی او پرخوږو ځایو دی مسح وکړي.

پوهسه: چی مختاره دفقهاوو داده چی کثرت اوقلت په اعتبارد عدد داندامودی. مثلاً کی سرتپی وو او مخ یه هم تپی وو او لاس ویه هم دواړه زخمی وه. صرف پښی ئی جوړی وی. داسړی به تیمم کوی نو دی حسابه څخه اندازه دنصف (نیمی) او اقل ته و نګوه. او لعض فقهاء وائی چی کثرت (ډیروالی) اوقلت (لږوالی) او نصف په اندام ددغو اندامو معتبردی. یعنی کی اکثر یا نصف دغ تپی وُو او نور اندامونه یې جوړ وه داسړی به تیمم وهی. داختلاف خو په اوداسه کښی دی اما په غسل کی کثرت اوقلت په اعتبارد مساحت دی یعنی دبدن دګچی په اعتبار دی. او چی جوړوی نو هغه جوړځایونه دی پریمنځی پرخوږو ځایو دی مسح وکړي»

مسئله: مسح کول دادي چی لوند لاس دي پرتیرکړي. او که لند لاس تیرول ضرر تپ ته کاوه بیادی یو ټکر پراوارکی او پرهغه دی لند لاس تیرکړي. او که هغه هم ضرر کاوه نو مسح دی پرینږدی صرف جوړځایونه دې پریمنځی. **فائده** که دسړی په نس کی تپ وو که څه هم لږ وی او یا په سرکی وو او یا په شاکی وو او دی سړی د غسل ضرورت درلودی او او بو تاوان ورته کاوه تیمم دی وکړي ولی چی په سبب دضرورت داتپونه حکم دجراحت غالبه لري،» مرء قال المصنف۔

وَلَا يَجْمَعُ بَيْنَ الْغَسْلِ وَالتَّيَمُّمِ

او جمع کول به نه کوی په مابین د یری ولو او تیمم

یعنی چی بعض ځایونه پری مینځی او تیمم هم وکړي،» ولی دا په شرعه شریفه کی مثل نه لري چی جمع دبدل چی تیمم دی او مبدل منه راځی. **سوال**: فقهاء وائی چی کردسړی سره پس خورده او بو دخره وی نو داسړی به هم اودس تازه کوی په هغو اوبو او هم به تیمم کوی نو دلته خو جمع دبدل او مبدل منه راغله **جواب** دا جمع ددی دپاره ده چی

طهارت په یوه سره دَدغو دَوارو حاصلیږی نه په دواړو ولی چی سئور الحمار مشکوکه دَه جمع دبدل او مبدل منه چی ناروا ده داسی ده لکه چی دَغله لاس پری سی او د مال تاوان هم خندی غواړي. او یا پر یوه سړي حد زنا جاري سی او ولورهم خندی غواړي، او یا په میراث کی برخه لري او د وصیت برخه هم غواړه او داسی نور، مراقی» قال۔

وَيَنْقُضُهٗ نَاقِضُ الْوُضُوْءِ وَالْقُدْرَةُ عَلٰى اِسْتِعْمَالِ الْمَاءِ الْكَافِیْ

او ماتوی تیمم هغه شئی چی اودس ماتوی چی قبلاً ذکر سوله. او د غه رنګی ماتوی قدرت دمتیمم پر استعمال د او بو چی کافی وی د طهارت دپاره **پوښتنه**: د مسافر سره کافی او به د اوداسه یا د غسل موجودی وی لکن دی بیریدی دو روستی تندی څخه تیمم ورته روادی **جواب** دا او به مشغولی په حاجت اصل دی او سره ددی چی کافی او به ور سره دي. مشغول بالحاجت کالعدوم. **پوهسه**: چی مصنف بناء پر غالب ناقض الوضوء ذکر کړی ورنه تیمم په ناقض الغسل سره هم ماتیږي. نو دا سوال نه واردیږی چی مصنف که داسی ویلی وای، فینقضه ناقض للاصل، بنه به وای تا چی غسل ته هم شامل سوی وای۔ او امام حموی ددی سوال په جواب کی داسی وائی چی مصنف خاص ذکر کړي چی اودس دی او مراد یه عام دی چی طهارت دی نو غسل ته هم شامل سو۔

مسئله که دسړي سره دومره او به وی چی د یوه وارد اندامو د یو لو د پاره کافی ده دری دری واره د پاره کافی نه وي. تیمم ورته روادی او که نه! **جواب** تیمم نه دی ورته روا ولی چی تثلیث خو سنت دی. دفرضو د پاره او به کافی دي۔

فرع: که دسړی سره او به وی دده په خیال دا او د اسه کافی نه وي نو یه تیمم ووهه وروسته یه او به په خیال کافی ورغلی نو یه اودس شروع کړي. لکن په تثلیث سره پس اودس پای ته نه وي رسیدلی چی او به خلاصی سوی. نو بناء پر مختار مذهب هغه د مخه تیمم یه باطل سو. ولی ده اودس شروع کړي طهوریت دخاوري پای ته ورسیدی

فائده: په دی قول کی دمصنف، والقدرة آه هغه تول عذرونه چی مباح کوونکی دتیمم وه

زوال دهغو داخِل سو مثلًا مریض و وجوړ سو، ډیر یخ و ویَخ مات سو، د دښمن څخه
بیرېدی دُښمن وَلاړی، پرځا سو لاغر او ریسی نه وه هغه پیدا سوه. نو پِه دی ټولو صُورتو
کی هغه کړی تیمومات سُو. ابن الشحنهؒ وائی: وَیَسْقُطُ مَسْحُ الرَّأْسِ عَمَّنْ بِرَأْسِهِ
مِنَ الدَّآءِ اِنْ بَلَّهٗ یَتَضَرَّرُ: ترجمه: ساقطیږی مسح د سَر د هغه چا څخه چی پسر کی
داسی مَرَض وی کی لوند کړی تا وان ورته کوي. **فـرعه**: نو بناء پر دَغه عذر پر یو لو
د سر جُنبی او حائِضی ښځی څخه یا نفساءِ دَ ټولو څخه ساقِط دی. قَالَ المُصَنِّفُ

وَمَقْطُوعُ الْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ اِذَا كَانَ بِوَجْهِهٖ جَرَاحَةٌ

او هغه سړی چی لاسُونه یه پری وی یعنی لوړ تر څنګلو او پښی یه هم پری وی. یعنی لوړ
تر بجلکو که چیری پر مَخ یه ټپ وو یعنی چی

یُصَلِّی بِغَیْرِطَهَارَةٍ وَلَا یُعِیْدُ

او بو ضرر ورته کاوه لمونځ به کوي
بی له اودا سَه. او بیا به هغه لمونځ نه راګرځوی. یعنی مَخ یه جوړ سي. او بعض عُلماء
وائی چی لمونځ ځِنی ساقط دی.

مَسْئَلَه: که چیری لاسُونه د سړی تر څنګلو کښته پری وَه، هغه باقی مانده لاس ری
په خاورو مسح کړي.

مَسْئَله: که د چا لاسُونه شل وَه چی پر یو له یه نَسوای کولای هغه مخ او لاسونه
په ځکه پوری مسح کوی مګر لمونځ به نه پریږدي»، قَالَهُ المصنفؒ فی المَرَاقی صلا»

انتباه محترمو لوستونکو دا کتاب چی عِلم فقه د مشهور او معتمد کتاب شرح ده د
حضرت عَلامه مَولانا ابو الفضل محمد عُبید الله الایوبی القند هاری ده. چی زمونږ
د مکتبی له زیاتی غوښتنی وروسته یه دا زمونږ غوښتنه قبول کړه. او د دی دکتاب د
طباعت او ټول د اشاعت حقوق را ته کړی، هیڅ څوک د دی کتاب کتابت، طباعت بیله
زمونږ د اجازی نه سی کولای. په هیڅ لوی او کشنی سائز کی.» په درناوی»

بَابُ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ

باب دی په بیان کی د مسح پر موزو باندي.

پوهسه: چی مسح د موزو شیعه ډله روا نه بولي. او پر لڅو پښو مسح روا بُولی. دوی د
دواسی په ایت کی چی په یوه قرائت کی» وَاَرْجُلِکُمْ» په جر یعنی په زیر سره راغلی دی. نو دوی
الفظ معطوف بولي پر رُؤُسِکُمْ، نو معنیٰ داسی کیږی چی» وَامْسَحُوْا بِاَرْجُلِکُمْ» نو ځکه
لڅو پښو مسح روا بولی. او د دوی دا عادت دی چی ګاهی په سَفر و کی موزو ته ضرورت ولري
موزه دونه فراخه جوړوی چی لاس و ننوزی چی پر پښو مسح وکړی. نو د دی سببه ضرب المثل
دی چی وائی فلانی شیٔ دونه فراخه دی لکه د شیعه مُوزه. او مونږ هغه قرائت مختاره کړی چی
اَرْجُلَکُمْ په نصب سره راغلی دی چی عطف پر مغسُول سی یعنی اَیْدِیَکُمْ،» چی معنا یه داسی
کیږی چی،» وَاغْسِلُوْا اَرْجُلَکُمْ»

پوښتنه څه حکمت دی د خدائ چی اَرْجُلَکُمْ سره دَدی چی عطف پر مغسُول دی او تر
وامسحوا یه وروسته راوړی **جواب**. حکمت الهی اشاره و ترتیب ته ده پر افعالو کښی
دا و داسی ځکه بعض فقهاءؒ وائی چی ترتیب په افعالو کښی دا و داسی ځنګه چی په ایت الوضوء
کښی ذکر سوی دی واجب دی. او د حنیفیانو په نیز سُنت دی.

سَوَال: په قرائت کی د جر (زیر) مونږ څه وایو. **جوابْ**: شیخ احمدؒ په تفسیرات احمدیه
او په نور الانوار کی وائی چی قرائت د جر محمُول پر حال د» تخفف دی یعنی چی موزی یه په پښو
وی چی عطف پر ممسوح سی او قرائت د نصب محمول پر حال د عدم تخفف دی چی پر مغسُول
عطف سی، د دی وجهی، بعض فقهاءؒ وائی چی مسح د موزو په قرآن سره ثابت ده. که څه هم
دا رأی د مصنفؒ خوښه نه ده. نو ځکه دی په مَرَاقی الفلاح کښی وائی: ثَبَتَ بِالسُّنَّةِ قَوْلًا
وفعلًا،» او بعض علماء د قرائت د جر داسی توجیه کوی چی دا جر د جوار دی یعنی لفظ د ارجلکم
په اصل کی خو منصوب وو لکن چونکه مجاور د مجرور ذکر سو یعنی رُؤُسِکُمْ نو ځکه وَاَرْجُلِکُمْ

ته ئې همجر ودکړې، کما فِی قولهِمْ جُحْرِ ضَبٍ خَرْبٍ۔ **فَـائِدَه:** مسح دموزو په
ډېرو صحیحو حدیثو سره ثابته ده حتی چې وئیلی دی یو جماعت د حُفا ظو د حدیثو چې
د مسح د موزو متواتر دی کما فی فتح الباری، حسن بصریؒ وائی چې ما ته اویا کسانو
اصحابؓ د رسول الله صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّم وئیلی دی چې مونږ لیدلی دی عَلیه السلام
مسح په پر موزو کوله،،

او حافظ ابن حجرؒ په فتح الباری کی وائی چې حدیث د مسح د موزو اکثر تر اتیا ووکسو
روایت کړی دی چې په هغوکی عشره مبشرهؓ هم ټول شامل دی. نو د دی سببه د حضرت
الامام الاعظمؒ څخه روایت دی چې زه بیره د کفر لرم پر هغو کسانو چې مسح د موزو روا نه
وروی عنه ایضًا، چې دده څخه چا پوښتنه وکړه چې علامه د اهل سُنت والجماعت
شی دئ. ده ورته وویل، تَفْضِیلُ الشَّیْخَیْنِ، یعنی بهتر بولل د ابوبکر الصدیق او عمر
رَضِیَ اللهُ تَعَالیٰ عَنْهُمَا پر نورو صحابهؓ وو باندی، وَحُبُّ الْخَتَنَیْنِ، یعنی محبت کول د دوو
زُمانو سره د عَلیه السلام چې عثمان او عَلی رَضی اللهُ تعالیٰ عنهما دی، وَالْمَسْحُ عَلَی الْخُفَّیْنِ،
او مسح جائز بولل پر موزو باندی، چې دا دری شئی په غیر کښی د اهل سُنت والجماعت
نه پیدا کیږي. وروی عنه ایضًا، چې ما په مسح سره د موزو قول نه دی کړی حتی چې ما ته
دومره حدیث نه وو رسید لی لکه د سحار سپید ې،

پوښتنه: بعض حدیثو کی راغلی دي چې سیدتنا بی بی عائشة وسیدنا عبدالله
ابن عباس وسیدنا ابوهریرة رَضِیَ اللهُ تعالیٰ عَنهُم مسح د موزو نه منله. **جواب**
په نهایه او نورو کتابو کښی د فقه شریفی وائی چې دوی مبارکانو رجوع کړی و جواز ته د مسح
د موزو، او بل جواب دا دی چې امکان لري چې دوی انکار په حقیقت کی د لزوم څخه د مسح
د موزو وو، او لازم خو یه مونږ هم نه بولو بلکه که څوك موزی کا ږی او پښی مینځي
ورته روا ده بلکه عزیمت دئ. **مسئله** که یو څوك سُنی په وطن کښی د شیعه گانو
وو هغه ته تر پښولو د پښو مسح د موزو افضل کار دی. د پاره د رد پر دغو شیعه وو باندی

اللهم اغفر لمولفه ولکاتبه آمین یارب العلمین

صح المَسْحُ عَلَی الْخُفَّیْنِ فِی الْحَدَثِ الْاَصْغَرِ لِلرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ

صحیح او روا ده مسح پر موزو په کښی ب او د سیا کی یعنی نه په جنابت کی) د پاره د نرو او ښځو
۱ قال المصؒ وَصَحَ: اشاره ودی خبری ته ده چې مسح لازمه نه ده که څوك
فَوَائِد موزی کا ږی پښی مینځي روا دی بلکه عزیمت دی حکمًا مرافقًا او خلاف
تیمم چې هغه په وخت کی د عدم د اوبو فرض دی، قاله العینیؒ.
۲ خفین یه په صیغه د تثنیه راوړ اشاره ودی مسئلی ته دَه چې یوه پښه پرېوله او
بله هم پښه پر موزه مسح کول روا نه دی. ۳ عَلیٰ- لفظ چې د پاره د استعلاء دی وی وایه
تنبیه پر دی خبره ده چې مسح د ننه پر موزه یا لاندی تر موزه روا نه ده ۴ په بحر رائق کی
وائی چې مسح د موزو کاهی واجب گرځی مثلًا که اوبه دونه قدر وی چې نور اودس تازه کړي
پښو پرېولو نه بسیږ ی نو مسح د موزو واجب دَه. او یا داسی وی که سَری پښی مینځي
وخت د لمانځه وزی نو مسح پر موزو لازمه ده. یا وقوف د عرفات ځندی تیریږی. ۵ مسح
د موزو د خواصو څخه د امت مرحومه ده لکه تیمم ۶ حدث اصغر یه ووایه ولی مسح
د موزو د جنابت یا د حیض یا د نفاس د پاره نه ده روا. ولی چې احادیث مبارکه په حدث
اصغر کی راغلی، او دا قانون دی چې کوم حکم چې خلاف القیاس وی پر ځای د سماع حصر دی.
ومسح الخفین کذالك. او بله خبره دا ده چې مسح د موزو د پاره د دفع د حرج دَه او حرج په
هغه طهارت صغیر کی دئ. چې مکرر پیښیږی چې هغه اودس دی، او طهارت د نجاست یا
د حیض یا د نفاس څخه مکرر نه دئ. بلکه نادر دی۔

پوښتنه: د غسل سره څرنگه مسح د موزو تصویر کیدای سی ولی چې مغتسل چې
اوبه پر سر واچوی خو پر موزو بهیږی نو بناءً عَلیٰ هذا د تقیید په حدث اصغر سره څه فائده
جواب: حافظ الدین په کافی کښی د دی تصویر داسی کړی دی چې سَری جوړ بین
مجلدین مثلًا بیله طهارة تامه په پښو کړي او بیا دی ځان جنب کړي ور وسته دی
پښی پر یو لوړ ځای کښیږدی او نور بدن دی ټول پر مینځی او بیا جوربینو مسح وکړي۔

نوفائده د قید د حدث اصغر داده چې د غه رنګه کول روا نه دي.

سَوال: که څوك هميشه موزې کاږي او پښې منځې خلګ به خيال د شيعه پروکړ نو پرد غه عزيمت عمل خو موجب د دغه تهمت ګرځي ځکه بعض فقهاء د احنافو وايي چې مسحه د موزو افضله ده مطلقاً، **جَواب**: دفع د دغه تهمت خو په دي هم کيږي چې ګاهې ګاهې دې مسح پر موزو کوي.

مَسْئَلَه: مسح د موزو په کور او په سفر په دواړو کښې روا ده. **فَائِدَه** د لفظ خف چې مشتق د خفة څخه وجه داده چې د خف په سبب حکم د پښو سپك شو څخه و مسح ته **پوښتنه**: چې مصنف په مراقي الفلاح کې وايي چې سبب د مسح پښو کول دي د موزو. او شرط د مسح دادي چې موزه به پټوونکې وي د محل د فرض يعنې پښه تر بجلکو پورې. اول شرط يه دادي چې موزه به صالح د مسحې وي يعنې پرله پسې يو فرسخ تګ پکښې کولای سي. او څيرې به نه وي هغه اندازه چې مانع د مسحې وي کما سيأتي او حکم د مسح روا والی د لمانځه دی په خپله مده کې يعنې د مقيم او مسافر، او رکن په مسح د قدر مفروض ده، او کيفيت يه دادي چې شروع د پښو د ګوتو د خوا څخه کوي په ګوتو د لاس تر پونډې پورې.

وَلَوْكَانَا مِنْ شَيْءٍ ثَخِيْنٍ غَيْرِ الْجِلْدِ

يعنې که څه هم جوړې سوې وي دا دواړې موزې د پنډ شي څخه سوا د څرمي څخه. لکه کرباسته او کرباس چې پر پښو باندې تکيه کيږي بيله تړلو او او به هم نه جذب کوي.

سَوَاءٌ كَانَ لَهُمَا نَعْلٌ مِنْ جِلْدٍ أَوْلَا

برابره نه که وي د غله د ثخين شي جوړې سو ولره تلې د پوستکي چې ودې ته جوربين وائي. او که پوستکي اصلاً نه لري.

پوښتنه: چې دا مسئله دريې قسمه ده که چيرې په پښو اغوستې شې نازك وي او څيري نه وي پرې ګندلي. خو په اتفاق نه ده پر روا. او که پنډې هم وي او نعل دار هم وي مسح په اتفاق پر روا ده. او که پنډې وي لکن منعل وي پر قول د بالغ

او امام اعظم مسح پر روا نه بولې. مصنف د يارانو د مذهب متابعت کړي مسح پر روا ده. ولې چې په بعض کتابونو کې وائي چې امام اعظم رجوع کړې ده و قول ته د يارانو د محنه دی. ولې چې په بعض ... د ي او ورځې يا اووه ورځې. مصنف په مراقي کښې وائي وعليه الفتوی، لکن حلواني او حلبي او خلاصه والا وائي چې د کرباس څخه پر جوړو سوو موزو مسح نه ده روا. مګر مجلدي وي او درولشي وائي ظاهره هم دغه ده ولې چې کرباس د پنبه و څخه جوړيږي نو ځکه لبا او به جذب کوي.

پوښتنه، که چيرې موزې لاندې باندې د څرمي ساخت درلودې هغه ته مجلدي وائي مسح پر روا ده

فَرعَه: د عسکرو پر غټو ګوتو مسح روا ده ولې چې په مجلد کې داخل دي کې څه هم دوي د غايت استحکام د پاره تناوونه ورتيري. او کې د لاندې د خوا څرمه يعنې ساخت ورکړې وو او نازکې نه وي د لوړي خوا هغه ته جورب منعل وائي مسح پر روا ده.

او کې څرمه ګرسره نه وي ورکړې او پنډې وي او بې تړلو پر پنډې تکيه کې وي. هغه ته ثخينين وائي.

فَائِدَه: بناء پر قول د مصنف څخه يو قسم پونډ و جرابو چې د خارج څخه راسي او په مابين کې کشکان لري چې پر پنډې باندې کلکې ولاړې وي او د مسح کولو او به پښو ته نه ورځي پر هغو هم مسح روا ده. او د غه قسم خبرو ته دې په دقيق نظر ګورې چې شرائط په کښې برابر دي او که نه!

قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَيُشْتَرَطُ لِجَوَازِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ سَبْعَةُ شَرَائِطَ

او شرط دي د پاره د روا والي د مسحې پر موزو باندې اوه شرطه

اَلْأَوَّلُ لُبْسُهُمَا بَعْدَ غَسْلِ الرِّجْلَيْنِ وَلَوْقَبْلَ كَمَالِ الْوُضُوْءِ

اول شرط يه دادي چې موزې بې پښو کړې وي پس له پريولو د پښو که څه هم د مخه تر کمال د اودا

إِذَا أَتَمَّهُ قَبْلَ حُصُوْلِ نَاقِضِ الْوُضُوْءِ

لکه چې سرې پښې پرې منځي او موزې په پښو کړي او بيا نو او دس وکړي. لکن دا حالت چې په مابين کښې د باقي اودا سه تر تکمیل د اودا سه نه سی پيدا.

فَائِدَهْ: که د سَرِي پر یوه پښه یا پر لکه ښکلی یا د بوټای څخه ونیه راونه نزی. دواړو پښو سکنده وه یعنی جبیره نو پر هغه یه مسح وکړه موزه یه په پښو کړه پر هغی موزی مسح رواده. وَلی چی مسح دَ جبیری حکم د غسل لري گویا پښه یه پر یولو.

پوهَسَه: چی موزی مانع د سرایت ده حدیث و پښی ته دی ۷ افع د حدث نه دی

وَالثَّانِي سَتْرُهُمَا الْكَعْبَيْنِ
او دوهم شرط د مسح دَ موزو پټول دی د موزو بجلکو له یعنی دَ ټولو طرفو څخه. **مَسْئَلَه**: که موزو بجلکی خوښتی کړی وی الن لنډی وي چی د لوړی خوا بجلکی معلومیدَلی پروانه لري. مسحه پرَ وادَه» **مَسْئَلَه**: که چیری موزی دونه لنډی وی چی بجلکه یه نه سَوای پټولای لکن سرِي کراسنه پری وگنډل او بجلکی یه په پټی کړی مسحه پر وادَه» م»

قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَالثَّالِثُ اِمْكَانُ مُتَابَعَةِ الْمَشْيِ فِيهِمَا فَلَا يَجُوزُ عَلٰى
او دریم شرط د مسح دموزو دادی چی ممکن به وي پر له پسی تگ په هغو کی. نو مسحه

خُفٍّ مِنْ زُجَاجٍ اَوْخَشَبٍ اَوْحَدِيْدٍ
نه ده روا پر هغه موزه چی د شیشی څخه جوړه وی یا د لرگی څخه او یا د اوسپنی څخه. **پوهَسَه**: چی مراد د مشی څخه یو فرسخ مشی دی یا بالا لکه په حواشی وو کښی د هدایه چی وائی. او په محیط کی وائی چی مراد قطع د مسافت د سَفر ده. **فَائِدَه**: اگر چی ترا و سه چا د ښیښی او یا د لرگی او یا د اوسپنی موزې نه دی لیدَلی. لکن فقهاءؒ د پاره د فوائدو قیود فرضی مثالونه راوړي. قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالرَّابِعُ خُلُوُّكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ خَرْقٍ قَدْرَ ثَلَاثِ اَصَابِعَ مِنْ
او څلرم شرط دَ مسح، خالی والی دَی د هري موزی د خیری والی څخه په قدر د دری گوتو دَ

اَصَابِعِ الْقَدَمِ اَصْغَرُ
کوچنی گوتو څخه دَ پښو **پوهَسَه**: چی اعتبار د کوچنی گوتو د مقدار هله دی چی خرق بیله د گوتو د ځای څخه پر بل ځای وي او که چیری خرق دَ گوتو پر ځای وُو. بیا نو هري دری گوتی چی وي هغو ته اعتبار دَی. حتی که بټه گوته ښکاره وه سره د همسایه لوی گوتې مسح پر روا ده» که څه هم د دغو دوو گوتو مقدار د دری کشنی گوتو کیږی. او که دَ بټی گوتی سره ئی دوی نوری ښکاره وی بیا نو مسح نه ده پر روا. دد ے خبری دلیل دادی چی هره گوته پخپل ځان کی اصل ده په نورو گوتو سره نه اندازه کیږی» ط، ر د»

او بعض فقهاءؒ وائی چی د دری گوتی د لاس معتبری دي. او دا روایت دی د حسنؒ د امام اعظمؒ څخه»، واختاره ابوبکر رازیؒ» وَالصحیح هُوَالاولُ» **مَسْئَلَه**: مشهوره په مذهب کی داده چی چی دیوی موزی متفرق خرقونه سره یوځای کیږی. نو که دد ر و گوتو ته رسیدل مسح نه ده پر روا. او ده دوو موزو خرقونه نه سره یوځای کیږی. لکن په خزانة الفتاوی کی او په توشیح کی وائی چی دا امام ابو یوسفؒ مذهب دی چی خروق (یعنی خیری ځایونه) جدا گانه که په یوه موزه کښی او که په دوو موزو کی وی نه سره یوځای کیږي. دا مذهب مختاره کړی کمال الدینؒ او ابن امیر الحاج. او دا مذهب قوي گنړلی بحرالرائق ط، ص۱۴۰

پوهَسَه: چی خروق هغه معتبر دی چی پښه په وخت کی د تگ ترې معلومیږی که څه هم په وخت کی د اینبو وَلو دَ پښی پر ځکه پښه نه معلومیږی» ط.

وَالْخَامِسُ اِسْتِمْسَاكُهُمَا عَلَى الرِّجْلَيْنِ مِنْ غَيْرِ شَدٍّ
او پنځم شرط دَ جواز د مسح د موزو دادی چی دواړی موزی په تکیه کیږی پر پښو بیله تړلو په تناو یا په کشک. مطلب دا چی موزی به پنډی او کلکی وي.

وَالسَّادِسُ مَنْعُهُمَا وُصُوْلَ الْمَاءِ اِلَى الْجَسَدِ
او شپږم شرط د صحت د مسح پر موزو منع کول دی د موزو د رسیدَل د اوبو وجسد ته یعنی پښی ته.

وَالسَّابِعُ اَنْ يَبْقٰى مِنْ مُقَدَّمِ الْقَدَمِ قَدْرُ ثَلَاثِ اَصَابِعَ

او اووم شرط د صحت د مسح د موزو دا دی. چې پاته به وی د ډېر حصې څخه د پښې یعنی د ګوتو د خوا

مِنْ اَصْغَرِ ثَلٰثِ اَصَابِعِ الْيَدِ فَلَوْ كَانَ فَاقِدًا مُقَدَّمَ الْقَدَمِ

څخه په مقدار د درو ګوتو کچنیو ګوتو څخه د لاس، نو که یو سړی مقدم حصه نه وه هغه به مسح پر موزه

لَا يَمْسَحُ عَلٰى خُفِّهٖ وَلَوْ كَانَ عَقِبُ الْقَدَمِ مَوْجُوْدًا

نه کوی که څه هم د پندې خوا باقی وي.

مسئله: که د سړي یوه پښه تر بجلکی لوره پرې وه، پر هغه بله موزه مسح ورته روا ده

مسئله: که د سړي یوه پښه تر بجلکی لاندی په قدر د درو ګوتو پاته وه هغه پر دواړو موزو مسحه کوي. **مسئله:** که د سړي یوه پښه وه غوڅه او په بله پښه کی تر بجلکی لاندی د درو ګوتو مقدار نه وو پاته هغه نه پر هغه روغی پښی پر موزه هم مسحه نه ده روا. ولی چی پر دغه سړي پر یوله د هغه پاتی حصی د پری سوي پښی فرض دی. او مسح او غسل (پر یوله په وظیفی کښی د پښو نه یو ځای کیږی» م» قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَمَسْحُ الْمُقِيْمِ يَوْمًا وَّلَيْلَةً وَّالْمُسَافِرِ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ بِلَيَالِيْهَا

او مسح به کوی مقیم سړی یوه ورځ او یوه شپه. او مسافر به مسحه کوی درې ورځی سره د شپو د هغو. او دغه اندازه په صحیح حدیث کښی د آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څخه روایت کړه سوی ده.

وَابْتِدَاءُ الْمُدَّةِ مِنْ وَقْتِ الْحَدَثِ بَعْدَ لُبْسِ الْخُفَّيْنِ

او ابتداء د مدی د مسحی یعنی مقیم او مسافر لره د وخت څخه د بې او د سیا ده پس له په پښو کولو د موزو. لکن چی موزی پر طهارت ما ئی په پښو کړی وی» هم د غه مذهب

صحیح دی. او بعض علماء په ابتداء د وخت څخه د په پښو کولو د موزو بولي، وبه قال الاوزاعیؒ او امام احمدؒ ابتداء د مُدی د وخته څخه د مسح بولی. اختلاف د دی مذهبو په دی مثال کی دی چی یو سړي موزی په پښو کړی د سحار د لمانځه د پاره او بیا او د س مات سُود مخه تر زوال او بیا یه ودروسته تر زوال د ما پښین د لمانځه د او د اسه به وخت کی مسح پر موزو وکړه. نو پر مذهب د اوزاعیؒ اتمام د مُدی د مقیم هغه وخت کیږی چی صبا ورځی سفیدی راوځی ولی چی وقت د لبس یه دیرو ن د سحار لمونځ وو نو شبا نه روز پوره سُو. او زمونږ په نیز مده د مقیم قبل الزوال پوره کیږی. ولی د ده د بې او سیا وخت پرون د غه وخت وُو» او په مذهب کی د امام احمدؒ پس له زواله مده پوره کیږی. ولی چی دیرو ن بعد الزوال مسح وکړه» کذا قال ن صـ۳۵ قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَاِنْ مَسَحَ مُقِيْمٌ ثُمَّ سَافَرَ قَبْلَ تَمَامِ مُدَّتِهٖ اَتَمَّ مُدَّةَ الْمُسَافِرِ

او که چیری مسح یو څه وکړه مقیم سړي او بیا په سفر روان سود مخه تر پوره کولو د خپلی مُدی

وَاِنْ اَقَامَ الْمُسَافِرُ بَعْدَ مَا مَسَحَ يَوْمًا وَّلَيْلَةً نَزَعَ وَاِلَّا يُتِمُّ يَوْمًا وَّلَيْلَةً

یعنی شبا نه روز نو دی پوره کړي مده د سفر یعنی درې شبا نه روزه او که بالعکس مسافر نیت د اقامت وکړی پس لر دی چی یو شبا نه روز په مسح کری وه نو موزی دی وکاږی یعنی د بل او داسه سره دی پښی پرې مینځی بیا کی موزی په پښو کولی او که نه! او کی یو شبانه روز نه وو پوره کړي هغه دې پسی پوره کړي یعنی بیا دی موزی وکاږي. دلیل د دی دواړو مسئلو دا دی چی جواز د مسح په سفر او اقامت پورې اړه لری و بس.

فَرْضُ الْمَسْحِ قَدْرُ ثَلَاثِ اَصَابِعَ مِنْ اَصْغَرِ اَصَابِعِ الْيَدِ عَلٰى ظَاهِرِ مُقَدَّمِ كُلِّ رِجْلٍ

او فرض د مسح الخف مقدار دی، د درو ګوتو د هغه کښنی ګوتو څخه د لاس پر ظاهر د مقدم

حصی ذبنی **پوښتنه**: چی د تقدیریه د درو ګوتو معنا داده چی کم تر هغه به نه وی او که زیات وی په طریق اولی روا ده. او د ظاهر د لفظ معنا داده چی د ننه پر موزه او یا پر تلی د موزی مسح روا نه ده. او د مقدم معنا داده چی د پنړی د خوا مسحه روا نه ده، یعنی موافق د سُنت نه ده کما سیأتی. **پوښتنه**: چی مصنفؒ په مراقی کښی وائی چی د اصح مذهب دی. ولې چی آله د مسح د لاس ګوتی دی او د ری اکثر د پنځو ګوتو دی. **فائده**: په لفظ کی د مقدار اشاره ودې ته ده، چی حتماً د ګوتو تیره وَل ضروری نه دی حتی کی د غه مقدار په لند تکرو مسحه او یا په پرتوی کړی مسحه په ځای سوه. قَالَ الْمُصَنِّفُؒ.

وَسُنَّتُهُ مَدُّ الْاَصَابِعِ مُفَرَّجَةً مِنْ رُؤُسِ اَصَابِعِ الْقَدَمِ اِلَی السَّاقِ

او سنت طریقه د مسح الخف داده چی کش دی کړي ګوتی سره خلاصی د سرو څخه د ګوتو د پښی تر پوندی پوری، ولې رسول کریم صلی الله علیه وسلم د غسی تعلیم وکړی و هغه چا ته چی موزی یه په او د اسم کښی پر یولی. **فائده**: که سرې مسح د ساق (پنړی) د خوا شروع کړه او یا په پسار مسح وکړه. مسحه یه صحیح ده لکن د سُنت مخالف سُو.
مسئله: د درو ګوتو مقدار پر هره موزه فرض دی. که سرې پر یوه موزه دوی ګوتی کش کړی او پر دوهمه یه خلور ګوتی کش کړی د امسحه نه ده روا. ط، ص۱۰۵.
پوښتنه: چی تکرار د مسحی سنت نه دی لکه په مسح کی د سر. او عطاءؒ وائی چی مسح دی دری واره کوی، د ده خیال دادی چی مسح د موزو عوض دی د پښو د پر یولو، پر یولو د پښو خو دری واره سنت دی نو مسح هم. **جواب**: دا دی چی په منصوص احکامو کی باید سرې متابعت د سنت وارده وکړي تسلیماً لحکم الشرع، ولې چی بنده عاجز دی د پېژندلو د سرد احکامو شرعیه وو، نو ځکه امام علی کرم الله وجهه وائی که دین په عقل سره وای نو به اسفل (لاندی موزی) د خف اولی په مسح سره وای تر اعلی د خف (تر پورتنی حصی) ولې چی تلی د خف ځای د نجاست او د خیرو دی. قَالَ الْاِمَامُؒ که زه په رأیه حکم وکړم نو به په بولو کی به می د غسل حکم کولای ولې چی بولې اتفاقاً مرداری دي. او په مَنی کی به می د او د اسم حکم

کولای ولې چی د مَنی په نجاست کی اختلاف دی. او بل به ما نر ته په میراث کی نیمه حصه د ښځی د میراث ورکولای ولې چی بنده عاجز ده. قَالَ الْمُصَنِّفُؒ.

وَيَنْقُضُ مَسْحَ الْخُفِّ اَرْبَعَةُ اَشْيَاءَ كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُضُ الْوُضُوءَ

او ماتوی مسح د موزی خلور شیان. اول هر شی لکه بولې او غل وغیره چی او دس ماتوي مسحه د موزی هم په ماتیږي. قَالَ الْمُصَنِّفُؒ.

٢ وَنَزْعُ خُفٍّ وَلَوْ بِخُرُوجِ اَكْثَرِ الْقَدَمِ اِلَی سَاقِ الْخُفِّ

او دوهم ماتوونکی د مسح د موزی نزع د خف ده که څه هم په وتو سره د اکثری پښی وی د موزی د پنړی وخواته وي. **فائده**: مصنفؒ لفظ د خف مفرد ووایه او خفین یه نه وویله د دی سببه چی د یوی موزی چی پښه څنګه ووزی هم ناقض د دواړو پښو د مسح دی. ولې چی یوه موزه چی د پښی څخه وختله د هغی پښی پر یولل لازم سوه. او هغه بله موزه به هم کاږي او هغه پښه به هم مینځی ولې چی د مسح او غسل جمع نا روا ده. **مسئله**: که چیری یو سرې طهارت تام وکړي. او موزی یه په پښو کړې د څخه د او دس تر ماتیدو یه موزی و کښی په دی سره مسح د موزو نه ماتیږي. ولې چی نفس نزع الخف خو حدث نه دی نو طهارت خو پر ځای دی.
پوښتنه: چی نسبت د ماتوالی و نزع الخف ته مجاز دی. بلکه ماتوونکی د مسح هغه حدث سابق دی چی موزی د پښو څخه منع کړی وُو. او س چی موزه وختل هغه حدث سابق و پښو ته سرایت وکړی نو ځکه یه غسل لازم سُو. وَاِنَّمَا قَالَ اَكْثَرُ ولې چی اکثر له حکم د کل دی علی الصحیح. **پوښتنه**: چی حضرت الامام محمدؒ وائی چی که په موزه کښی دونه قدر پښه پاته وه چی مقدار د مسح یه پوره کاوه مسح نه ماتیږي. او که نه وو پاته مسح ماته سوه، په کافی کی وائی اکثر مشائخ د حنیفیانو پر دغه روایت دي. او په شرح کښی د علامه مسکین هم د غه سی وائی. او بحر الرائق د نصاب څخه نقل کړی دی.

چې هم د غه روایت د امام محمدؒ صحیح دی. او مصنفؒ مذهب د شیخینؒ مختاره کړې دی او
په مراقی کې وائي وَهُوَ الصَّحِيحُ وَاللهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ» قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَاِصَابَةُ الْمَاءِ اَكْثَرَ اِحْدَى الْقَدَمَيْنِ فِي الْخُفِّ عَلَى الصَّحِيحِ

او د ریم ماتوونکې د مسح د موزې رسیدل د اوبو دی وَ اکثر قدم ته په موزه کې پر صحیح روایت
په دې مسئله کې هم اکثر له حکم د کل دی. یعنی تکه یوه پښه چې ټوله لنده سي په موزه کې
نو هغه بله موزه به هم کاږي او پښه به مینځي. ولې چې مسح او غسل نه سره یوځای کیږي

فائده: علامه طحطاویؒ په ص ۱۰۶ کې وائي چې په دې مسئلې کې جوړ اختلاف
دی نو ځکه په متونو د فقه شریفې د ا اصابت الماء فی الخف د نواقض څخه نه دی گرځولی.
او منشأ د اختلاف دا ده، چې ډیر فقهاء وائي چې مسح الخف د پاره د آساني ده او عزیمت
چې غسل دی د خف سره سره مشروع دی. او دې مذهب ته امام زیلعيؒ میل کړې دی. او ده دا
خبره د عامة الکتب څخه نقل کړې ده، او برهان حلبيؒ د دې خبرې تجلی کړې دی. او نوح اختيؒ
هم دا خبره صحیح بللې ده. فی حواشی وو کښې د درر. نو ځکه بناء علی هذه الروایة چې هغه
یوه پښه په موزه کښې پریوله سوه لان للاکثر حکم الکل نو د هغه بلې موزې مسح ماته سوه بناء
علی مامر چې غسل او مسح نه سره یوځای کیږي. او دغه مذهب چونکه په نیز د مصنفؒ صحیح
وو نو ځکه یې علی الصحیح وویله»

او بعض فقهاءؒ وائي چې مسح د موزې رخصت اسقاط دی یعنی سره د موزې غسل د پښې ساقط
دی. نو بناءً علی هذا الرای لندیده که څه هم د ټولې پښې وی اعتبار نه لري او نه دا غسل القدم
دی. ولې چې پټ والی د پښې په موزه سره مانع دی د سرایت څخه د حدث و پښې ته بالاجماع
نو پښه پر خپل طهارت سابقه پاته ده. او که حدث پیښ سي هغه پر موزه محصور دی او هغه
خو بیا په مسح الخف سره زائلیږي. نو دا غسل معتبر نه دی. ولې چې دی سره حدث د
پښې څخه نه دی زائل سوی. ولې پښه خو بیا که وه. قال فی السراج وهو الاظهر واليه جنح بني
مَالُ الكمال واليه المرجع والمآل »
"الی الله"

وَمُضِيُّ الْمُدَّةِ اِنْ لَمْ يَخَفْ ذِهَابَ رِجْلِهِ بِالْبَرْدِ وَبَعْدَ الثَّلَاثَةِ

او څلورم ناقض المسح پوره والی دی د مدې د مسح د مقیم یا مسافر که چیري دی نه بیریدی پر ذهاب
د پښې د یخ له سببه. او وروسته تر

الْاَخِيرَةِ غَسَلَ رِجْلَيْهِ فَقَطْ

دري اخیرو دی صرف پښې پریولي

مسئله: که دا مده پوره سوه او سړی په لمانځه کښې وو لمونځ یې باطل سو نو که اوبه نه
وي تیمم دی وکړي لمونځ دی د سره وکړي. قَالَ الزيلعيُّ: وَهُوَ الاشبه» او بعض فقهاء
وائي چې لمونځ یې نه باطلیږي» قَالَ فِي السراج وَهُوَ الاصح. وجه یې دا ده چې که دی لمونځ
قطع کړي او اوبه نه وي چې پښې په پریولي» نو تیمم به کوي. پښې خو په تیمم کې برخه
نه لري» نو د لمانځه د قطع والي څه فائده:

وَفِيهِ نَظَرٌ: ولې چې پر دې تقدیر خو اتمام د لمانځه په طهارت ناقص لازمیږي.
ولې چې پوره والی د مدې د مسح خو حدث سابق و پښې ته ساري کوي که اوبه وي او که نه وي
او په نیز د عدم الماء لمونځ نه دی روا مگر په تیمم سره. او په اجماع سره په طهارت
ناقص لمونځ نه دی روا. او دا چې مصنفؒ وائي: اِنْ لَمْ يَخَفْ آه. د دې عبارت څخه ظاهرًا
دا سې معلومیږي که سړي پر ذهاب د پښو په سبب د یخ بیریدی. نو مسح الخف یې نه
ده ماته » او دا غسې خبره نه ده. ولې چې په مضی او تیریدو د مدې حلول د حدث
و پښې ته کیږي که د یخ بیره وي او که نه وي. بلکه په صورت کې د بیرې د یخ څخه موزې
به کاږي او پر پښو به مسحه کوي لکه پر جبیره. د دې سوال دفع علامه طحطاويؒ په
دې ډول کړیده. چې دغه عبارت د مصنفؒ اِنْ لَمْ يَخَفْ آه متعلق یې محذوف سره دی
نو تقدیر د عبارت دا سې دی» فيجب عليه نزع خفيه وغسل رجليه اِن لَمْ يخف ذهاب
آه قوله وبعد الثلاثة آه معنا یې دا ده چې پس له دغو درو اخیرو څخه یعنې چې نزع الخف
وي، او لنده د اکثر قدم دی په موزه کې او تیریدل د مدې د مسح دی موزې وکاږي
او پښې دې فقط پریولي. ولې چې نور طهارت خو پر ځای وي. او هم د دې سببه

مصنفؒ تخصیص د دوا خیرو وکړی. ولې چې اول صُورت کښې خو اودس مات سونو ټوله اودس به کوی،

سُوال: مصنفؒ نواقض د مسح څلور وَ بَلل او سَره د دی چې مسح الخف په خرق کثیر سره هم ماتیږی چې پس له مسح څخه وجود ته راسِی۔ او د عذر ګنګه پر معذور سړی چې وخت د لمانځه تیر سِی هم په مسح الخف ماتیږي۔ **جَوابْ:** خرق کثیر په حکم کی د نزع الخف داخِل دی» او خروج وقت الصلوٰة للمعذور په انقضاء المدة کښې داخِل دی، والسوال للسیدؒ والجَواب للطحطاویؒ۔ قَـالَ المصنفؒ۔

وَلَا يَجُوزُ الْمَسْحُ عَلَىٰ عِمَامَةٍ وَقَلَنْسُوَةٍ وَبُرْقُعٍ وَقُفَّازَيْنِ

او نه ده رَوا مسح پر لنګوټه او پر خولیٰ، او پر بُغره د ښځی او پر دستکلو چې په لاسو یی اغوندي دلیل د ټولو دا دی چې مسح په حدیث مُبارک سَره خلاف القیاس ثابته دَه۔ او قانون اصولی دی چې مرشی چې خلاف القیاس وی محصور دی پر ځای د سماع۔ په مذکوره شیا نو کی سماع نسته۔

سَوال: په صحیح حَدیث کښې راغلی دي چې آلحضرت صلی اللّٰهُ عَلَیهِ وَسَلم مسح وکړه یو وخت پر عمامه باندې. **جَوابْ:** شراح د حدیثُو وائی چې رسول اللّٰهِ صلی الله علیه وسلم خو مسح پر سر وکړه۔ وروسته یه لنګوټه پر سر سمَوله راوی دَ حَدیث چې دا ولیدل خیال په دا سو چې ده مبارک مسحه پر لنګوټه وکړه ۔ او هغه جواب چې طحطاویؒ د سراج څخه نقل کړی او مولوی اعزاز علی په هم تائید کړی دی. هغه دا چې مسح پر لنګوټه هلته روا ده چې لندوالی د مسح په سَرته تر لنګوټه وررَوزی او مقدار د ربع د سَر لوند وسی ،

او د علیه السلام مسح پر لنګوټه هم د غه شان ته وَه. **درویش** وائی چې دا ډیر لری جوابْ دی ۔ ولې چې لنګوټه خو خوَله پُر سر پیچلی وی. نو تر دی ټولو ګنګه بَلل (لوندوالی) دَ مسحې بیخې کم شی دی و سَرته رسیدلای سی، او هغه خَبره چې بعض کسا نو کړی چې شاید پر سَر د الحضرت صَلی اللّٰهُ عَلیه وسَلم دی (رخچینه) خولی نه وَه او مقدار د ربع د سَر دی خالی وو نو پر لغ ځای یې مسحه وکړه، غلطه خبره دَه ولې چې په دی صُورت کی خو مسحه پر

سر سوله نه پر لنګوټه» وَاللّٰهُ اَعْلَمُ » قَالَ المصنف په بَیان کی د جبیری وَ نحوه۔

فَصْلٌ

اِذَا افْتَصَدَ اَوْجُرِحَ اَوْكُسِرَ عُضْوُهُ فَشَدَّ بِخِرْقَةٍ اَوْجَبِيْرَةٍ

کله چې یی رګ خلاص کړی او یا ټپي سو پر یوه عضوه د او دا سړ او یا مات سو یو اندام د سړي نو په ټوټه د هغه اندام په یوه ټکره سره او یا په وتاړه په لرګی کی چې په پینتو» سکنده ورته وائی او عموماً سکنده پر مات اندام تړل کیږي۔ " قـَالَ المُصنفؒ "

وَلَا يَسْتَطِيْعُ غَسْلَ الْعُضْوِ وَلَا يَسْتَطِيْعُ مَسْحَهُ وَجَبَ الْمَسْحُ

او طاقت یه نه وُو چې پر یمنځی هغه اندام یعنی نه یې نحوا و نه یی توده او یو ، او وس د مسحه کولو یه هم نه وو یعنی پر خُودی ټپ یا مات ځای نُو واجب ده مسحه پر جبیره وَغیره۔

عَلَىٰ اَكْثَرِ مَا شُدَّ بِهِ الْعُضْوُ وَكَفَى الْمَسْحُ عَلَىٰ مَا ظَهَرَ مِنَ

پر ډیره حصه د هغه شی چې ټپ یا مات وغیره یه تړلی دی. او کافی ده مسحه پر هغه ځای چې ښکاره وی د بَدن څخه د مفتصد» یعنی په

الْجَسَدِ بَيْنَ عِصَابَةِ الْمُفْتَصِدِ مابین کښې د پټی پری منځل نه غواړی

پوه سَـله: چې د وجوب څخه دلته مراد وجوب شرعی دی چې تر فرضُو کم دی نو چونکه مسح د جبیری په حدیث نبویؐ سَره ثابته دَه چې هغه خبر واحد او ظنی دی نو فرضیت نه په نا ثبیږی، ولې چې اصول الفقه کی وَائی چې د فرضیت د اثبات د پاره دَلیل قطعی غواړي لکه قرآن کریم یا حدیث مُتواتر» نو بناءً عَلی هذا که سړي مسح د جبیري پرینږ دی لمونځ یه روا دی. **فَـائِدَه:** په بعض روایا تو کی راغلی دی چې مَسح د جبیری به مکر کوی مګر نه که جبیره پر سَروه هغه دی نه مکره وي۔

فائده: کی په سرکښې مقدار د ربع الرأس د پټي څخه خالي وو سړ د مسح کړي د جبیري مسح نه غواړي. او په یوه روایت کی داسی هم راغلی دی چی مسح د جبیري مستحب ده او په بل روایت کی وائی چی مسح د جبیري فرض ده حتی کی دا مسح نه وکړه او دس یې دی پوره نو لمونځ نه دی پـه روا. او حدیث مبارك په باب کی د مسحی د جبیری دا دی چی حضرت علی کرم الله وجهه د لاس بند مات سو پـه ورځ د احد یا خیبر نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته امر وکړی چی پر جبیره مسحه کوه.

سنهانه فائده په کتابونو د فقه شریفی وائی چی وجوب د مسح د جبیري، مذهب دی د امام اعظم او فرض والی مذهب دی د یارانو". دارولیش وائی چی په حقیقت کښی په مابین کی د امام اعظم او د ده د شاګردانو اختلاف نسته. ولی مراد د حضرت الامام دوجوب څخه وجوب شرعی دی یعنی چی په دلیل ظنی سره لکه خبر واحد ثابت وی" او مراد د شاګردانو د فرضیت څخه فرضیت عملی دی یعنی عمل پری لازم دی نه فرضیت اصطلاحی چی دلیل قطعی غواړي او منکر یـه کافر ګڼل کیږي. نو بناءً علی هٰذه المحاکمة هغه چی په ایضاح کی وائی چی فتوی پر قول د یارانو ده احتیاطًا بیځایه خبره ده، ولی چی فتوی پر یوه قول خو فرع د اختلاف د قولینو ده"، وقد عرفت انه لااختلاف بینه وبینهما فی الحقیقة".

فائده: مصنف وویل علی اکثرما شدّ آه دلیل یـه دا دئ که سړي تـوله پټی مسحه کوی احتمال لري چی تـه دی تاوان ورسیږی"، وقد قال الله تعالی: ما یرید الله لیجعل علیکم من حرج"، وقال: یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر" او هم دغه قول د مصنف صحیح دی"، وفی التتمة بـه یفتی" وفی الخلاصة وعلیه الفتوی والیه جنح صاحب الهدایة.

لکن صاحب الکنز وائی چی تـوله جبیره او پټی به مسح کوي"

فائده: مصنف وویل وکفی المسح آه دا هم بناء پر اصح مذهب ده چی په ذخیره او مختارات النوازل کی وائی: دلیل یه دا دی که سړي هغه خلاص ځای چی په مابین کی د پټی دي منځی نو عین ممکنه ده چی پټئ بـه لنده سی. او هغه لند والی به وتپ نه

رسیږی نو هغه به ضرر واخلی. وقیل. فرض دی چی هغه خالی ځای به مینځی ولی چی دا ځای خو تر پټی نه دی لا نندی بلکه ښکاره دئ. دارولیش وائی چی په دی کی لوی حرج دی کمالایخفی.

مسئله: که چیري فرضًا مسح د جبیری هم ضرر رساوه نو مسحه دی هم پریږدی په اتفاق سره دفعًا للحرج. او بل دا چی غسل چی ساقط شو پـه سبب د عذر د ضرر نـو مسحه په طریق اولی ساقطیږی. **فائده:** پـه مبتغی کی وائی که دسړي تـوله سر تپي وو او پـټی کړي ئی وو" لا یجب المسح علیه، یعنی مسح د سر پر هغه واجب نه ده که څه هم مسح د پـټی و سرته تـاوان نه رسوي. ولی چی مسح ه بدل د غسل څخه ده" والمبدل منه ساقط دی فالبدل مثله آه. دارولیش وائی چی دغه دلیل د صاحب مبتغی فاسد دی" لما فی البحر چی صواب وجوب دئ. د مسحی د پـټی او په سر کښی مسح بدل د غسل نه ده بلکه مسح د سر اصل بنفسه ده" وامسحوا برؤسکم". ایت قرآنی دئ.

محاکمه: که پر سړي پـر یوله د سر فرض وه لکه په غسل کښی او سر یـه تپی وو. او پـټی یه پر لګولی وه. او مسح د پټی تـاوان نـه کاوه" سقط المسح" کمافی المبتغی" نو دلیل د هغه صحیح دی. او که فرض مسح وه لکه پـه اودا سه کی" لا یسقط المسح ویمسح علی العمامة لان المسح فی الغسل بدل وفی الوضوء اصل"، وفیه نظر لا یخفی علی المتأمل.

پوښتنه: چی چونکه پـه مابین کی د مسحی د جبیري او د مسح د موزی فرق سته پـه څو وجهو. نو مصنف اوس غواړي چی د دغه فرقونه بیان کړي نو وائي. قال المصنف

والمسح کالغسل فلا یتوقت بمدة

اول فرق دا دی چی مسح د جبیری لکه پر یوله دی نو په وقت معین پوری نـه ده مربوطه بلکه تر وقت د جوړیدو د تپ یا مات ولده قرب الوقت او بعد" او خلاف د مسح د موزی چی هغه وخت معین لري یـا یـو شبا به روز یا درې کماتر: پـه دې عبارت کی د مصنف چی کالغسل اشاره ده ودې ته چی مسح د جبیري بدل د غسل څخه نه ده. ولهذا که یو لاس د سړي مات وي او بل روغ وي پر مات به مسحه کوي او روغ به مینځی" بخلاف الخف (موزه) چی مسح الخف بدل دی

چې موزه نښته بانډی هغه پرېمنځي لما مرّ. چې جمع په مابين کښې د مسح د موزې او د غسل د غسل څخه نوځکه داسې نه د. رواچي په يوه پښه يه موزه وي پرهغې مسح وکړي او هغه بله پښه
بلې پښې نا روا ده» او دې د وار و مسئلو دليل دا دی چې مسحه د جبيرې اصل ده لکه غسل او مسح د موزې بدل دی د غسله څخه»
قَالَ المصنفؒ

وَلَايُشْتَرطُ شَدُّ الْجَبِيرَةِ عَلىٰ طُهرٍ
او دوهم فرق دا دی چې تړل د جبيرې په طهر سره مشروط نه دی
برخلاف د مسحې د موزې چې هغه په پريولو پورې د پښو مشروط دی كما مرّ. قَالَ

وَيَجُوزُ مَسحُ جَبِيرَةِ إِحدَى الرِّجلَينِ مَعَ غَسلِ الأُخرىٰ
او دريم فرق يه دادی چې روا ده مسحه د جبيرې د يوې پښې يعنې هغه چې پاتې وي سره پريولو
د روغې پښې برخلاف د مسح الخف كما مرّ انفا» قَالَ المُصنفؒ»

وَلَايَبطُلُ المَسحُ بِسُقُوطِهَا قَبلَ البُرءِ
او څلورم فرق يه دادی چې مسح د جبيرې نه باطليږي په
سبب د سقوط د جبيرې يعنې چې خلاص سي يا شوه سي مگر د محله ترجوړيدو د تپ يا د مات
اندام، او خلاف د دې ده مسحه د موزې که موزه وختله په قصد د سړي يا بې قصده مسح
به باطله سوه. دليل يه دادی چې د مسح د جبيرې خو په سبب د عذر وه. هغه عذر اوس هم باقي دی

مسئله: جنابت او حدث په مسحه کې د جبيرې به دی حکم کې برابر دی» كذا في م»

وَيَجُوزُ تَبدِيلُهَا بِغَيرِهَا وَلَايَجِبُ إِعَادَةُ المَسحِ عَلَيهَا وَالأَفضَلُ إِعَادَتُهَا
او پنځم فرق يه دادی چې جبيرې والا ته روا ده چې د مخنې جبيره په بله جبيره سره بدله کړي او واجب نه ده پر ده راگرځول د مسحې پر نوې جبيره باندې. مگر
افضل دا ده چې راوې گرځوي» بخلاف الخف ولي يوه موزه په بله موزه بدله کړه پر نوي موزه
مسح واجبه ده **مسئله:** که تپ جوړ وو مگر جبيره پرېته وه مسحه يه باطله ده.

ولې چې عذر د ما بين ولاړ دی» كذا قال الكرابيسيؒ، ط ، قَالَ المُصنفؒ.

وَإذَا رَمِدَ وَأُمِرَ أَن لَّايَغسِلَ عَينَيهِ أَو انكَسَرَ ظُفرُهُ
او هر کله چې سترګو به د مرضه او ښکي بهولي. او دې امر کړه شو. يعنې د طرفه څخه د طبيب حاذق
چې مسلمان هم وو چې نه به مينځې سترګه يا سترګې، او يا مات سو نوك د ده.

وَجَعَلَ عَلَيهِ دَوَاءً أَو عَلكًا
او واچول سوه پر هغه مات نوك دواء يا ژاولې
د پاره د دفع د ضرر داوبو

أو جِلدَةَ مَرَارَةٍ وَضَرَّهُ نَزعُهُ جَازَ لَهُ المَسحُ وَإن ضَرَّهُ المَسحُ تَرَكَهُ
او يا يه پر وغورځاوه پوستکی ترڼځي. يعنې د پسه وغيره د پاره د تداوي او يا بل پوستکی) او ده ته تاوان کاوه
ايسته کول يه. روا ده و ده ته مسحه کول. او که مسحې هم تاوان کاوه پرې دی يې دي. لکن
بايد پوه سې چې دا مسئله اتفاقي نه ده، بلکه په بنايه او فتح القدير او برهان کې ذکر کړې ده
او امام حلبيؒ وائي چې مسحه کول کافي نه دی بلکه او به دی پر توی کړي» لِعَدَمِ
الضرورة)
ولې د غوښيانو سره سره او به کښته نه شوه کيږي. په المنح کې وائي چې په عام کتب
معتمدو کې حکم دغه دی او په دُرّد کې هم دا غسي راغلی دی. ط، ص۱۰۹. قَالَ المصنفؒ

وَلَايُشتَرَطُ النِّيَّةُ فِي مَسحِ الخُفِّ وَالجَبِيرَةِ وَالرَّأسِ
او شرط نه دی نيت په مسح کې د موزې او جبيرې او سر» **يوه سله:** چې عدم اشتراط
د نيت په مسح کښې د جبيرې او سر متفق عليه دی. او امام عتابيؒ وائي چې په مسحه
کښې د موزو نيت شرط دی. لکه په تيمم کې ولې چې دواړه بدل دی. لکن ظاهر
المذهب ما قالَ المصنفؒ. ولې چې دا دې سره طهارته په او بو دي. بخلاف التيمم
وَاللّٰهُ أَعلَم وعلمه اتقن وَاَحكم»

بَابُ الْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ وَالْاِسْتِحَاضَةِ

باب دی په بیان کی دحیض، نفاس، اومرض،

یوه سله: چی مصنفؒ تراوسه ذکر دهغواحداثو وکړی چی ډیر ډیر پیښیدل. اوس هغه احداث بیانوی چی قلیل الوقوع دی، اوحیض چونکه ترنفاس او استحاضت ډیر وو اونفاس تر استحاضته ډیر دی نوځکه په دغه ترتیب راوړه.

فائده:

دنورالایضاح دپښتوکولوفائدی

چونکه زمونږ په افغانی جامعه کی هیڅ چا د افغانانو پښتنوخصوصًا د کندهارد علاقی دخلګو یعنی هغه عوام نراو یا ښځی چی په لیک لوست د پښتو ژبی ښه پوهیږی مراعات په نظر کی نه دی نیولی، یعنی چی ودوی ته په مورنی ژبه دعقائدو اود اعمالو فرائضو واجباتو، وغیره، بیان وکړی. اونورو اقواموته اردو والا، انګریزی والاوو، بلوڅانو، فارسی ژبانو خلګو وغیره د خپلو خپلو قومونو په مورنی ژبود دوی ډیر خدمت کړی دی چی فوق الذکر عوام په اکثر دینو مسئلو کښی دعلماوود پښتنی ضرورت نه لری. خصوصًا ښځی مسلمانانی چی نه په طلب کی دعلم او پوهنی دکوره وتای سی. اونه ئی د میړه سره د دوی دونه علم وی. چی د دوی مشکل ور حل کړی. خصوصًا په مسائلو کی دحیض نفاس استحاضة، چی په ورته مسئلوکی که فرضًا ښځی دیوعالم کورته ور هم سی. اما دحیاء اوشرم په لحاظ د هغه عالم څخه پوره تفصیل نه سی غوښتلای. نو بناءً علی هذالاحتیاج الدینی چی زروعواماو ښځو کښی موجودوو. ما فقیر عاصی **محمدعبیدالله قندهاری ایوبی** ته دا فکر پیداسو چی دقوم دا علمی خدمت وکړم: هغه وو چی اول ما نورظلم پښتوکړی اوهغه وو چی کتاب چاپ کړوسو

په جامعه افغانیه کښی نهایت حسن قبول پیدا کړی چی تردی اوسه پوری څو واره چاپ سو اوپه زرو نسخو خرڅی اوهر کُنج ته د افغانستان ور سیدی بلکه جرمنی، جاپان، امریکا، عربستان وغیره چیری چی افغانی مسلمانان اوسیږی دا کتاب ور سیدی اود هری خواد اَحسَنتَ پیغامونه را ور سیدهٔ

نو د نورظلم دشرح رواج اوقبول دعاصی همت بلندکړی. پس له هغه می د قدوری لویه شرح اوترجمه وکړه د خدای جل جلاله په توفیق سره" نو څرنګه چی د قدوری شرح په مجرد چاپیدو سره دعالم قبول په ډګر کی لوی ځای پیدا کړی. حتی په پاکستان افغانستان، عربستان، امریکا، جرمنی، لندن وغیره یعنی هغه مملکتو ته چی په هغه کښی پښتانه مسلمانان استوګنه لری ډیر لوړ مقام یه وموندی. اوتر اوسه پوری تخمینًا لس زره نسخی دچاپه څخه راوتلی دی اوقلمی شفاهی، ډیرښه، ډیرښه، خبری نقیرته رسیدلی،

د دی شرحی قبول نوره همت افزائی دعاصی وکړه. نود عاصی قصد اوعزیمت وه شرحی ته د فقه اکبر پرواز وکړی. چی په هغه کښی د فقه اکبر د شرحی علاوه د سراج الامة المحمدیه حضرت امام الائمة ابوحنیفه رحمه الله تعالی. سوانح عمری اوده لوړ مقام په اجتهاد کی اوده د زهد اوتقوی وغیره لویه تاریخچه په صحیح اسنادو سره درج کړه سوه د رب جل سلطانهٔ په توفیق وپای ته د تکمیل ور سیده اوچاپ سوه. اوور ته مقام یه ترلاسه کړی. پس له هغه" دمرزا غالبؒ د فرمودی سره سم"

همت بلند دار که نزد خدا وخلق :: باشد به قدر همت تو اعتبار تو:: د شروط الصلوٰة شرحه می شروع کړه چی هغه په لږ موده کښی پای ته ور سیدل اوچاپ سوه. هغه شرح هم متبوله عند العوام والخواص والرجال والنساء وګرځیدله. ور وسته ترهغه په غوښتنه **دقاری محمدفضل الحق حقانی**" ادام الله همته العلیا اود بعض نورو دوستانو د عاصی قصد او اراده وشرحی اوترجمی ته د نورالایضاح وڅخوځیده چونکه داکتاب په فقه شریفه کی سره د اختصاره لوړ اود اعتماد وړ مقام درلودی.

نوعاصی بیله لَبَّیک بل چاره نه درلودَه نود هغی په شرحَه مې شروع وَکړه چې دا اوس تر لاس لاندی دَه، اودا دی شرح حجم به ترټولو سابقه شرحو بالاوی، اِنْ شَاءَ اللّٰهُ.
اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنِی لِاِتمام هذالشرح بالخیرِ العافیة وارزقنی الصحة والسَّلامَة والعافیة فی اعضاءِ الرئیسة وَالمَرؤسة لاتم هذالشرح ایضًا وماذالکَ عَلَی اللّٰه بِعَزِیزٍ.

دبعض حَاسَدانوُخَه شکایتَ

چشم بداندیش که برکنده باد
عیب نماید هنرش درنظر.

دوی وائی چې پښتو کتابونه د اعتبار وړنه دی. زه حیران یم د دوی ددغی وینا تر. پښتو کتاب چې د عربي معتمدو کتابو څخه اخستل سوی وی نو به ولې د اعتبار وړنه وی" لکن په عربي کی متل دی، کُلُّ اِنْسَانٍ عَدُوٌّ لِمَا یَجْهَلُه» هر انسان دښمن دی د هغه شي چې دی نه په پوهیږی. نو ته چې ای حاسده پر ترجمه د عربي کتاب په فصیح روښانه ژبه چې د عربي ټوله مضمون دی په کښی راولي قدرت نه لری خپل عجز ومنه.
د بل صحیح شرحی او ترجمی ولی بد وائی بلکه که ته انصاف وَلرې هغه مترجم ته به تاکور ودانی ویلای. او حاسده په دی پوه سه چې یو عربي کتاب و پښتو ته په صحیح ډول کول آسان کار نه دی. بلکه د توفیق الهی سره سره ډیر عرق ریزی غواړي. او په دریاب کی ډکر او غوړ غوتې وهل غواړي. سه نه هر که سر بتراشد قلندری داند. وگفته اند. انجیر خوردن نه کاری هر مرغی است.
او بعض حاسدان چې سره د حسده د انصاف یوه شاشبه په کښی وی نود عاصي په باره کښی وائی چې مولوی صرف د کتابو څخه ناقل دی. نو خلکه په ولی تحسین وائی زه وایم ټول دین نبوی مبنی پر نقل دَه. د خدای څخه جبرئیل ته د حضرت جبرئیل څخه آنحضرت ته د هغه څخه اصحابو ته ثم وثم الی یومنا هذا. او بل داخبره ده چې حاسده ته ټوله کتابونه د تفاسیرو او د احادیثو او د فقه لن مطالعه کړه بلکه عقلی کتابونه هم وګوره چې څرنګه بارونه بارونه نقلونه په کښی. بعضی ځایونه وائی: قِیل، او ګاهی وائی. قالوا. او ګاهی وائی: کذا فی الکتاب الفلانی. او ګاهی نسبت کوَل هم پرینږدی چې دَده خپل معلومات وړته و هغه کتاب ته وي.

نوکرانَه ته لږ مهربانی وَکړه د نقل د علماوو څخه یا د کتابو څخه یو څو ناڅه به دی بیان که. او بعض حاسدان چې د حسد په دریاب کی ډوب وی هغه وائی چې عُبَیدُ اللّٰه سارق دی. جنابه نه چې نقل ته سَرقه وائی تر ډیر درانه بار د ګناه لاندی سوي. ولې چې تا داو ویده چې اساس د دین محمدیؐ پر نقل دی یا قولًا یا کتابتًا.

پوښتنه: ستاسره ولې لبعضی ملایان حسد کوي او په غټو او کښنیو ډیرو دی ولې او د غیبت بلکه د بهتان په غشو دی ښکار ووي.

جواب اول. میوه داره درخت په ډبرو ویشتل کیږی. تا یو څوك لیدلی دی چې د نا جوړه ونه دی په ډبرو وَلي. **دوهم:** دلته په مابین کښی د بعضی علماوو تعصبات سته. تعصب علمی، تعصب قومی، تعصب وطنی، او تر ټولو بدترین تعصب تعصب مذهبی دی. زه چونکه سُنی بحت یم او حنیفی خالص یم، نو وهابیان په نام د موحدین، پنج پیریان، سلفیان، وَمَن سَلَكَ مَسْلَکَهُم» زما سره هر قسم تعصب کوی او قسم قسم دړواغ او بهتان را باندی وائی.

سَوال. ستا دوی په دغو بهتانو، غیبتو، بدولیو، خوابدیږی. **جواب** چې د نفس تر مقتضی تیر سم د شریعت د نکته نګاه څخه می خوابدیده لاغر کوی په خوشحاله کیږم.

حِکایَت: یو عالم د حضرة الامام الحسن البصریؒ غیبت کړی وو. او د هغه غیبت وحسن بصریؒ ته ورسیدی. نو ده مبارکؒ یوه اندازه ډیری ښی خرماوی برابری کړي او دیوه چا په لاس یې هغه عالم ته ورواستولې. او خط یې داسی نوشته کړی. من جانب الحسن الی الاخ العزیز فلان. اَلسَّلامُ عَلیکم ورحمة اللّٰه وبرکاته. اما بعد. تا سو ډیر مهربانی وکړه چې خپلی حسَنات موحسَن ته را استولې. مګر حسن یو حقیره هدیه د تمرانو د رواستوله کی قبوله کړې ډیره مهربانی به سی ستاوي. نو اوس عاصی هم په دی طمع دی چې خپلی نیکی خو دونه نسته او د نیکیو په باب کی نهایت فقیر یم. نو شاید چې په حسنا تو د حاسدانو غیبت کوونکو بهتان وینکو به غنی او سرمایه دار وګرځم. او که هر څو دوی هر څه وائی زه د هغه وظیفی څخه چې ما پر غاړه اخستی ده د ډیری زمانی څخه

يعنی پرکنابو حاشيي، اودکتابو پښتوکولو، عقب نشينی ونه کړم، رجاءً للثواب، مِن رَبّ الارباب وطمعًا مَن الاجابِ الدعاء فی حق العاصِی فی جناب الحق جل جلاله بالتوفيق لكل خيرٍ والختام علىٰ دين الاسلام. داری جمل معترضه اوس بيرته په خپل مقصد شروع کوم:

اعتذار لدفع الاعتراض

پوهه سه: چی په ټوله فقه شريفه کښی چی په عربی ژبه وي. بلکه په ټولو احاديثو مبارکه وو کښی. اوپه ټوله امکنووکی که مسجد وی اوکه مدرسه حتیٰ په مسجد نبوی اوپه مسجد حرام کښی، دغه لاندی الفاظ چی عربی دی بيله کنايه ذکرسوی دي اوذکر کيږی يعنی **دُبُر** چی پښتو لفظ يه کُنه دی. **ذَکَرُ** چی پښتو لفظ يه غِنړ دی، **فَرج** چی پښتو لفظ يه کُس دی. **حَشفَه**: چی پښتو لفظ يه دغِنړ سر د سُنتی تر ځای پوری **خُتنَين** چی پښتو لفظ يه خُتنی دی. **رَحِم** چی پښتو لفظ يه دعيال دقرار ځای دی. **اِنزال** چی پښتو لفظ يه اودس اوښتل دي. **قُبله** چی پښتو لفظ يه تجر اختتل دی. **فَرجَين**: چی پښتو لفظ يه غِنړ اوکُس دی. وهكذا نور ورته الفاظهم ستر.

چونکه دروايش دعربی کتاب په پښتو ژبه ترجمه کول پرغاړه اخستی ده، نوزه چاره نه لرم چی ددغو الفاظو به پښتو ترجمه کوم، بعض نابوهان وائی چی د اسی پښتو الفاظ استعمال بی ادبی ده اوشرم دی. **داد تعجب خبره ده**: چی په عربی ژبه وعربوته ذکرد فرج، دبر وغيره مثلًا بی ادبی اوشرم نه وو. اوغنړ اوکُس اوکُنه مثلًا وپښتنوته ذکرکول بی ادبی اوشرم دی، دوی دغه ځايونه اواند امونه په کنايه ذکرکوی مثلًا د ذکر په باره کی وائی، دنر بلاگی، اودفرج په باره کی وائی د ښځی د مخ دخوا بلاگی. او د دُبُر په باره کی وائی د نراو ښځی دشا بلاگی. او د خُتنَين په باره کی وائی تربلاگی لاندی ډکی وهكذا. نوزه وبی ته وايم چی آنحضرت صلی الله عليه وسلم ورته کنايا تی عربيه ولی نه استعمالوی. اويا فقهاءؒ په فراخه ميدان کی دخپلو کتابو صريح ددغو الفاظو کښی کنايات

عربيه نه لتولی»، قَالَ الْمُصَنِّفُ۔

تَخْرُجُ مِنَ الْفَرْجِ حَيْضٌ وَ نِفَاسٌ وَاِسْتِحَاضَةٌ

راوزی دکُسه ځخه دښځی دری قسمه وينه. يعنی حيض اونِفاس اودمرض وينه.

پوهه سه: چی نسبت دحيض اونفاس وفرج ته کول په دی سبب دی چی دغه دوه قسمه وينه پرفرج راتيريږی. ورنه اصلی ځای يه رحم دښځی دی او استحاضة کما يأتی، ديوه رگ وينه ده چی منفجر سوی وي.

مَنشأ دحَيض په احاديثو کښی راغلی دي چی څه وخت چی په جنت کی حواءؑ دغنم شنه درخته ماته کړه دپاره دخوړلو. پس له هغه چی دوی ځندی منع وه. خدای پاك ورته وويله» لَاُدْمِيَنَّكَ كَمَا اَدْمَيْتَهَا»، حتمًا به زه تا په وينو مبتلا کړم لکه تا چی درخته دغنم پری کړه. اوا وبه ځندی توی کړي نوکله چی حواءؑ ځلی ته راغله حيض ورغی اودا حيض په لوڼړو کی د دی جاري باتر سو الىٰ يوم القيامة.

پوهه سه: چی مصنفؒ په مراقی کی وائی چی دحيض ډير مشکل احکام دی. **حيض دلويو مهمانو څخه دريم دی**، ولی چی ډير احکام په حيض پوری مربوط دی لکه، طلاق، او اعتاق، او، استبراء، او، نسب اوروا والی دوطو، اولمونځ او روژه اوقرائت دقرآن يا مسه کول دقرآن. او اعتکاف اودخول ومسجدته طواف دحج اوبلوغ دښځی چی داټوله په خپلو ځايو کی راسی» اِن شَاءَ اللهُ تَعَالىٰ» قَالَ الْمُصَنِّفُ

فَالْحَيْضُ دَمٌ يَنْفُضُهُ رِحَمُ امْرَأَةٍ بَالِغَةٍ پس حيض هغه وينه ده چی په زور سره يه را باسی. رحم هغه ځای چی په هغه ځای کی نطفه قرار ونسی ولد ځندی پيدا کيږی. دبلوغ اندازه دښز ټلاری ۹ کاله ده پرمفتیٰ به مذهب. اوبعض علماء وائي چی د نهو کلو ځخه تر ۹ کلو پوری.

لَا دَاءٍ بِهَا وَلَاحَبَلَ چی درد نه وي په سبب دهغه اونه حمل وي. ولی چی عادت الهی په دي سره جاري دي چی خوله

د رحم په سبب د حمل بند وي، چې هیڅ وینه نه څنډي راوزي تر هغو چې ولد یا اکثر د هغه راونه وزي. **سوال** بعض ښځو ته سره د حمل وینه پیدا سي. **جواب** هغه د رحم څوله بند خلاصه سوي وي. نو که په دواء وغیره بند نه سي ولد په نقصان کړي؛ وَیُحتمل او احتمال لري چې دغه وینه دی دیوه رګ څخه راوزي. قَالَ المُصنِّفُ

وَلَمْ تَبْلُغْ سِنَّ الْاِیَاسِ

او ښځه هم نه وي رسیدلې و عمر ته د نا امیدي د ولد څخه چې هغه سِن پر مفتیٰ به مذهب ۵۵ کاله دي.

پوهسه: چې مصنف د رحم په قید هغه وینې وایستلې چې یا تر ښزه یا تر بل ځای بهیږي. او داغه رنګه وینه د استحاضة خارج کړه. ولې چې هغه وینه د رحم نه ده بلکه د یوه رګ وینه ده. او په قید د «لا داء» وینه د نفاس. ولې چې نفساء ښځه په حکم کې د مریضې ده او درد ور سره ملګری وي. او په قید د «بالغه» هغه وینه وایستله چې تر ۹ کاله د مخه یې نجلی ووینې. مولوي اعزاز علیؒ سوال کړی دی چې د کشنی نجلی وینه د رحم نه ده بلکه استحاضه دی. نو دا وینه خو په قید د رحم ووتله. نو حاجت و قید ته د بالغه نسته. **دا زولش والې:** چې چونکه غالب استعمال د مستحاضه په بالغه ښځه کې کیدی. او داغه رنګه عرف دادی چې د دغې نابالغ نجلی وینه د رحم څخه ګڼي. او پوه سه چې مراد د «وَلَا دَاءَ بِهَا» څخه دادی چې داسې درد نه وي چې وتل د وینې څنډي پیښ سي اګر چه د بله سببه درد او مرض ور سره وي. نو که ښځه د یوه بل سببه درد منه او ناجوړه وه. او وینه ورته پیدا سوه هغه حیض دی. قاله المصنفؒ فی المراقی. فلا یرد ما اوهم. قال المصنف

اَقَلُّ الْحَیْضِ ثَلَاثَةُ اَیَّامٍ وَاَوْسَطُهُ خَمْسَةٌ وَاَکْثَرُهُ عَشَرَةٌ

کمه موده د حیض درې ورځې دي یعنې سره د شپو، او میانه موده د حیض پنځه ورځې دی، او لوړه موده یې لس ورځې ده، یعنې په نیز د حنیفیانو». امام طحطاویؒ وایي چې د حیض په وینو کښې همیشه والی نه غواړي یعنې چې ۳ ورځې یا ۵ ورځې یا ۱۰ ورځې به پرله پسې به بهیږي. ولې دا نهایت نادره پیښیږي. بلکه هره ورځ څه ناڅه وینه لیدل کیږي.

بلکه که په اوله کې د دغو درو مودو او په اخیر کښې وینه وي په مابین کې څه هم پاکي وي نو ټوله ورځې حیض ګڼل کیږي. قَالَ المُصنِّفُ

وَالنِّفَاسُ هُوَ الدَّمُ الْخَارِجُ عَقِبَ الْوِلَادَةِ

او نفاس هغه وینه ده چې راوزي یعنې د فرج د خوا څخه وروسته تر ولادت. یعنې د کشنی د پیدا کیدو وروسته.

مسئله: که کشنی د جراحي په ذریعه د نور د خوا څخه راوایستل. او تر کس د دغې ښځې وینه را او نه وتله بلکه تر تیپ د جراحي څخه بهیده لر دا ښځه شرعًا نفساء نه ده بلکه پاکه او معذوره ده چې هر لمانځه ته به اودس تازه کوي. کذا قال الشبلي النعمانيؒ. لکن په او سنۍ زمانه کې د ولادت د پاره جراحي د کس د خوا کیږي نو وینه ورسره راوزي نو نفساء ده.

وَاَکْثَرُهُ اَرْبَعُوْنَ یَوْمًا وَلَا حَدَّ لِاَقَلِّهٖ

او اکثره موده د نفاس څلويښت ورځې ده. او اندازه نسته اقلي مودې لره د نفاس.

مسئله: چې اکثر حصه د ولد راووزي که څه هم مړ راووزي چې بعض اندامونه یې معلومیږي نو ور وسته تر هغه نفاس دی. **مسئله:** په وضع د ولد که ښځه مطلقه وه یا یې میړه مړ وو د ستي یې عده تیره سوه. **مسئله:** که ښځه مینځه وه په وضع د ولد ام الولد ګرځي. **مسئله:** که ښځې ته خپل میړه طلاق معلق په لنګیدو ور کړی وُو. هغه سړی حانث یعنې ښځه پر طلاق سوه. **مسئله:** که اکثر د کشنی ژوندی نه راووت د جنازې لمونځ نه غواړي او نه شرعي کفن بلکه په یوه ټکره کښې دې ویې چې ښخ دې کړي.

مسئله: که ښځې ور وسته تر ولادت هیڅ وینه ونه لیده نفساء نه ده په صحیح روایت د حضرت الامامؒ څخه لکن په نیز د حضرت الامامؒ دې غسل احتیاطًا وکړي. او یارانؒ وايي چې بیله اودس پر دغه ښځه بل شئ نسته. **پوهسه:** چې په حدیث نبوي کې داسې راغلي دي، «اِنَّهٗ وَقَّتَ لِلنُّفَسَاءِ اَرْبَعِیْنَ یَوْمًا اِلَّا اَنْ تَرَی الطُّهْرَ قَبْلَ ذٰلِكَ» آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ معینه کړې دي نفساء ښځې ته څلويښت ورځې

مگر هغه وخت څلوېښت ورځي نه دي که دې ولېدی د ځنو ترڅلوېښتو ورځو پاکې

تنبیه: بعضې ناپوهه ښځې خواه څلوېښت ورځي نه لمونځ کوي اونه روژه نسي. که څه هم وینه نه وي تر شپاږ روز بالا. داد دوی جهالت او غلطیا ده.

وَالْاِسْتِحَاضَةُ دَمٌ نَقَصَ عَنْ ثَلَاثَةِ اَیَّامٍ اَوْزَادَ عَلٰی عَشَرَةٍ

او استحاضه هغه وینه ده چې کمه وي تر درې ورځي یعنې چې اقله مُده دحیض ده، او یا زیاته وي تر لسو ورځي

فِی الْحَیْضِ وَعَلٰی اَرْبَعِیْنَ فِی النِّفَاسِ

یعنې چې اکثره مُده دحیض ده. دادواړې مُدې په حیض کې. او یا زیات سي تر څلوېښت ورځي په نفاس کې یعنې چې اکثره مده د نفاس ده» د نفاس اقله مده یې نه کړه ذکر ولې عنقریب تېره سوه چې د نفاس اقله مُده حد نه لري. قَـــالَ الْمُصَنِّفُ رح.

وَاَقَلُّ الطُّهْرِ الْفَاصِلِ بَیْنَ الْحَیْضَتَیْنِ خَمْسَةَ عَشَرَ یَوْمًا

او کمه مُده د طهر چې فاصل وي په مابین کې د دوو حیضو پنځلس ورځې دي.
په حدیث شریف کې چې مصنف رح په مراقی کې روایت کړې دی داسي راغلي دي» اقل الحیض ثلاثة واکثره عشرة واقل مابین الحیضتین خمسة عشر یومًا. قَالَ الْمُصَنِّفُ رح

وَلَاحَدَّ لِاَکْثَرِهٖ اِلَّا لِمَنْ بَلَغَتْ مُسْتَحَاضَةً

او هیڅ اندازه نسته اقلي مدې لره د طهر فاصل بین الحیضین، مگر هغې ښځې لره چې بلوغ ته په رسیدو سره مستحاضه وي. نو دغې ښځې حیض لس ورځې مقدر یږي. او طهر یې پنځلس ورځې او نفاس یې څلوېښت ورځي. یعنې هر یوه ته اکثره مُده ایښوول کیږي.

فائده: اکثر لره د طهر فاصل چې مُده یې نه ده ټاکل سوې د دې سببه چې دا طهر په مزاج او ترکیب پورې اړه لري، د بعض ښځو طهر فاصل شپږ میاشتې وي او د بعضو

دا کال وي. وهٰکذا. **مسئله**: که یوې ښځې لره عادت وو په حیض کې مثلاً ۷ او ۷ ورځي. او اوس د دې وینه د عادت تر شپو تېره سوه. نو دا به لمونځ نه کوي او روژه به نه نیسي کې وینه پر لس ورځي قطع سوه خو دا ټولې ورځي د دې حیض دئ. یعنې عادت یې بدل سُو او که وینه یې تر لسو ورځو تېره سوه. نو دغه ښځه دې وخپل عادت ته رجوع سي. یعنې ۷ ورځي او باقي ورځي یې استحاضه دي. نو د هغو لمونځو او روژو به قضاء راوړي او همدا ددې قسمه ځمرذي نفاس یعنې یوه ښځه وه چې په نفاس کې عادت درلودی مثلاً ۲۰ شل ورځي او دا ځلا تر شل ورځي یې وینې تېرې سوې. نو دا دې انتظار وکړي که پر څلوېښت ورځي یې وینه ودرېده.

نو له څلوېښت ورځي به نفاس ده. یعنې عادت یې بدل سُو. او که تر څلوېښت ورځي هم وینه تېره سوه نو دا ښځه دې عادت ته رجوع سي. یعنې نفاس د دې هغه پخوانی ۲۰ ورځي دي او باقي ورځي ټول له استحاضه دي. **مسئله**: بعض فقهاء وائي چې دغه ښځه چې وینه یې تر عادت تېره سي لمونځ دې کوي او روژه دې نیسي. ولې چې احتمال د دې سته چې د دغې ښځې وینه به تر اکثره مُدې تېره سي نو خو دغه ورځي د استحاضه ده یعنې هغه زائد تر عادت ورځي، او پر مستحاضه خو لمونځ او روژه سته لکن هر لمانځه ته به اودس تازه کوي.

او بعض فقهاء وائي چې لمونځ دې نه کوي او روژه دې نه نسي. ولې اصل په انسان کښې صحت دی او وینه د حیض دا ده صحت ده او وینه د استحاضه دلیل د ناجوړې ده. نو موږ د اسې حکم کوو. چې دغه زائد ورځي وینه وینه د حیض ده. او عادت یې بدل سو. تر هغو چې یقین کیږي چې دغه زائد ورځي استحاضه وو، یعنې تر لس په حیض کښې تېرې سي یا تر څلوېښتو ورځو په نفاس کې»، وَالصَّحِیْحُ هٰذَا الْمَذْهَبُ کَمَا قُلْنَا سَابِقًا، رَاجِعْ اِلٰی کُتُبِ الْفَتَاوٰی» قَالَ الْمُصَنِّفُ رح»

وَیَحْرُمُ بِالْحَیْضِ وَالنِّفَاسِ ثَمَانِیَةُ اَشْیَآءَ

او حرام گرځي په حیض او نفاس

قَالَ المصنفؒ ۔

سره اته شیان۔

اَلصَّلٰوةُ وَالصَّوْمُ وَقِرَاۤئَةُ الْقُرْاٰنِ عبادتو یا کی دحیض اونفاس ولی چی شرط دصحت دَدغودوو نحو ده ۔ اوبل حرام دیٔ تلاوت دپوره ایت دقران اودغه رنگه حرام دی تلاوت دتورود تهولوکتابو چی دخدای دخوا نحو نازل سوی دی لکه توراة وغیره "لان الکل کلام الله" اودغه رنگه منسوخ الحکم ایتونه دقران به هم وائی۔ قَالَ الفقهاء ومنهم المصنفؒ "اِلَّا بقصد الذکر" مگر هغه ایتونه ویلای سی چی په هغوکښی دُعا یا حمد یا شکروی په قصد ددعا اوذکر. لکه حائضه چی د ډوډی وخوری او یا اُو چنبی اووائی " اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ، په قصد دحمد نه د تلاوت القرآن. یا ووائی، وَاغْفِرْ لِوَالِدَیَّ وَارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا " په نیت ددُعا اوداهم اصح درواياتو دی. دامام اعظمؒ نحو" وَخَالَفَ الامام الهندوانیؒ و قَالَ لَاافتی بجوازه. لکن چونکه قول ددغه فقیه دامام المذهبؒ نحو مخالف دی نواعتبا نه لري. قَالَ المُصنفؒ فِی المَرَاقی چی دکم ترایت تلاوت دحائض ونفساء ته روادی او که نه. بعض فقهاء وائی روادي. ولکن منع یه مختاره دمحققین دفقهاوُده، فالتعویل علیه

وَمَسُّهَا اِلَّا بِغِلَافٍ اودغه رنگه حرام دی مسه کول دیوه ایت یعنی دتهوله قرآن داپه طریق اولیٰ ناروادیٔ۔ مگرنه که چیری سره دپتووو

فَائِدَه: مراد دپوښه نحو هغه پوښ دی چی د قران شریف نحو جلاوی۔

فَائِدَه: که سرې دقران شریف پر سُوَځیدلو یا په اوبو کښی دغرقیدو بیریدی بیا یه مسه بی خِلافه هم روادہ مَسْئَلَه: که دقران شریف صرف ترجمه وَه په فارسی یا په بله ژبه ایتونه دقران شریف نه وو پکښی هم مسه یه ناروادَه۔

مَسَائِلِ شَتّٰی روادی وحائضه اونفساء ښځی ته سبق وَنه دقران ویل ته لکن لکن یوه یوه کلمه. نه په قصد دَ تلاوة بلکه په قصد دَ تعلیم" کما فی الخلاصة وَالبزازیة علیٰ قول الکرخیؒ. ط " روادی وَیل دَقران یو یو حرف چی په ښتو یه انګی بُولي.

مَسْئَلَه: ایت دقران به حائض او نُفساء نه مسه کوي که پر دیواله نوشته وی که پر کاغذه او پر تهکره وغیره لقوله تعالیٰ " لَا يَمَسُّهٗۤ اِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ " مَسْئَلَه: مکروه تحریمی دی مسه کول دقران شریف په لس تونړ یا په لمَن، ولی داتبع دی دلاس دپوښ حکم نه لري" مَسْئَلَه: که قران شریف په خریطه یعنی کځوړه کی وو مسه کول یه روادی په روایت دصاحِب المذهَب مَسْئَلَه: چی په اختلو کی دقران شریف په لستونړی سره اختلاف دی" هغه چی مونږ وَویله چی مکروه دی مذهب دمصنفؒ اود صاحب هدایه دی" او په جامع تمرتاشی کی وائی چی مسه کول په لوستړی مکروه نه دی ولی چی مسه خوپه مباشرت دَلاس بیله حائله وی دلته خولوستونړی حائل دیٔ. او نهایه وَالاولیٰ چی دادواړه روایت دی دامام محمدؒ نحو راغلی دی" دروالیش وائی چی احتیاط په اول کی دَی.

مَسْئَلَه: رخصت دی اهل لره دکتب شرعیه وو لکه، هَدایه، رد محتار، بخاری، و غیره چی په لوستونړي وَنسی بلکه په خالی لاس هم. ولی چی ضرورت دی ځکه چی مطالعه کوونکی دکتب مذکوره وو که طالبان وی او که مُلایان وی هرګړی اودس تازه کول کښی حرج دی چی مطالعه دپروخت په بر کی نسی. وهو الاصح عند الامام الاعظمؒ

مَسْئَلَه: پر کتابو کی دتفاسیرو دقران لکه جلالین، بیضاوی. تفسیر کبیر وغیره کی اختلاف دی. په اشباه والنظائر کی وائی چی مسه کول یه بی اودسه سړی ته روادی. لکن صحیح داده که دقران الفاظ تر تفسیر ډیر وَه مسه کول یه بی اودسه سړي ته مکروه دی او که تفسیر یه ډیر وو لکه بیضاوی، روح البیان وغیره، نو یه مسه ومحدث ته روادَه. او که مساوی وَه دهغه مسه کول هم مکروه دیٔ. او مصنفؒ په مَراقی کی وائی چی دکتابو د تفاسیرو پاره مطلقًا اودس واجب دَی. مَسْئَلَه: مستحب دَاده چی شرعی کتابونه دی هم په بی اودسیا نه را اخلی. نو بنه دَاده چی مطالعه کوونکی دکتب شرعیه وُو دهر کتاب دپاره یو دسمال وَلری مَسْئَلَه: که بی اودسه سړی وظیفه دقران شریف کوله لکن وَرقی یه په قلم او بل داسی شی اړوی یه روانه لري.

مسئله: نابالغه کشنی ته اجازه ده چې په بې اوده سپاره قرآن مسه کی او زده ئې کوی. ولې چې کشنی هرگری پسکی اچوی. او دهری پسکی سره په اوداسه امر کول حرج او مانع د تعلم القرآن دی.

مسئله: روا نه ده پیچل د شئ لکه چائې، بوره، دوا، وغیره په هغه کاغذ کی چې هغه دفقه د کتاب وی او یا نوم د خدای جل جلاله او یا د نبی علیه السلام پکښې نوشته وي.

تفریع: په عصر حاضر کی د اخبارو معامله ډیره لویه مسئله او ډیره مشکله ده ولې چې اکثرو اخبارو کښې آیت د قرآن مبارک یا حدیث نبوی صلی الله علیه وسلم په کښې نوشته وی او خلک د غه اخبارونه پس له مطالعی څخه پر قصابانو یا د پرچون پر دوکاندارانو خرڅوی او یا په مفت ورکوی. او قصاب یا پرچون دکاندار په هغه اخبار کی غوښې ورکوی او یا چائې او بوره وغیره په کښې پیچی. دا خو اول ناجائز کار دی. او د غوښو رانیوونکی یا د چایو او بورې وغیره چې هغه شیان کور ته یوسي. نو شیان څنډی خوندی کړی. او اخبار وغورځوی. آخر الامر د غه اخبارونه د نورو مردارۍ سره یو ځای د لاس په گاډی کی واچوی. او په هغه ځای کی گاډی چپه کړي چې ټوله مردارشیان ترغولو، خوشبو، وغیره پورې هلته جمع کیږی. او بیا یې حکومتی موټران ټوله گډ وډ وړی او د مردارۍ په لوی مرکز کښې غورځوی. دا کار تر اول ډیر ډیر ناروا کار دی.

د مسلمانو نن صبا عجبه دلاوری: خصوصًا هغه کسان چې، رومیان، انگور، سیب وغیره د باغو او کښتو څخه په کریتو کښې ښار و ته راوړی» هغه خلک د ښار څخه په منو منو اخبارونه او نور داسی کاغذونه چې لیکونه پر باندی وی، اگر که د سه یا که ورقوی رایرنسی. او باغو او کښتو ته یوسی او هوری د کریتو شیږ و طرفو ته د غه اخبارونه وقایه انگور وغیره وگرځوی. نو هغه کریتونه بازار ته راوړی دکانداران هغه څنډی راښنی. څه وخت چې دکاندار کریت خلاص کړی انگور وغیره څنډی را باسی اخبارونه او کاغذونه پر ورو سړک وغورځوی. بر هغو باندی خلک لوی او کشنی گرځی او تر پښو یې لاندی کوی» آخر الامر دکاندار یې د کاندار د دکان د مخه څخه جارو کړي. د روړ او سړک ما بین ته. چې بوده انسان [illegible]

نا نگی دخرو پر تیریږی. او که څه هم آیتونه د قرآن مبارک او که حدیث د رسول الله صلی الله علیه وسلم او که نومان د خدای جل جلاله وغیره وغیره تر پښو لاندی پایمال کوی.

آیا انصاف تاسی وکړی: چې د دغه اهانت سپکاوی گناه کبیره به د چاپر غاړه وی رد رولیش رایه داده چې په دی گناه کی اخبار والا، اخبارات خرڅوونکی، او کریتو والا، او دوکانداران او هغه کسان چې په دغو اخبارو کی د کور دپاره شیان وړی ټوله او ټوله په کښې شریکان دي.

"تردی عجبه داده"

چې خطیبان، واعظان، په مسجدو کښې ولی دا خبره د عوامو په مخکښې په وار وار نه کوی او ل خو به شاید دا آفت یو څه کم شي. او که هغه کم نسي د ملایانو غاړې خو به خلاصې سی، لکن ما ملایان لیدلي دي چې د قصابه څخه غوښې، یا د پرچون فروش څخه بل شی راني به دغو اخبارو کی پیچلی او بیا په کور کی کاغذان غورځوي. بیت ـ د چو بنیم بن محمد در غریبی. دلم سوزان ز چشم خون جاری. خدای پاک دی د افغانستان پر مسلمانانو رحم وکړی هغه به دا غنسی ځایو کښې وا بالوخي یا ړلی استعمالوي. نه کاغذونه او اخبارونه.

مسئله: دخدای جل جلاله او یاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پاك نومان په ناړو نه پاکوی د سببه د تعظیم»

ودخول المسجد جنب هم ورسره داخل دی لکه په د مخه حکم کښې» لقوله علیه الصلوٰة والسلام، لا أحل المسجد لجنب ولا حائض» او نفساء په حکم کښې حائضی ده.

اوحراموی حیض او نفاس داخلیده و مسجد ته. او په دی حکم کی

پوهسه: چې په مسجد کی کعبه شریفه هم داخله ده. او په صحیح روایت کی د عیدگاه د لمانځه ځای او د جنازی د لمانځه ځای حکم د مسجد نه لری. نو دغو درو نفرو ته یه دخول روائی او په ژرژر کی وائې چې حکم د منع د دخول المسجد هلته دی چې ضرورت نه وي. او که ضرورت وو چې دروازه د کور یې په مسجد کښې وه او بله خواته دروازه نه ایستل کیدل. او نه بل ځای د استوگی یې نه درلودی. نو بیا دخول د مسجد ورته روادی» لان الضرورات تبیح المحذورات

فروع: که سړي په مسجد کی بیده وو او جنب سو تیمم دی وکړي او سمدستی دی ووزي د بیرته دپاره چې په او بو پسی ولاړ سي. او یا په بل کار پسی. که په مسجد کی د دننه د لمبیدو

ځای نه وُو۔ او که څوك جنب وو او په هيڅ په مسجد ننوتی او بيا يه جنابت وړياد سو تيمم دی وکړي او د ستی دی ووزی. او که بيله تيمم وهلو ووزی هم روا ده ۔ او که او که او به د باندی تر مسجد وی او په شپه کښی وتل دده ته خطروو. تيمم دی وکړي او هوري په مسجد کښی دی او سی څو خطر دفعه کيږ ی. او بی له تيمم د رنګ په مسجد کی نا روا دی، او دغه تيمم دی لمونځ کوی او نه به قرآن شريف وائی» ط م ۱۹۵ع» قال

وَالطَّوَافُ وی اوحرام وِی حيض او نفاس» طواف پر کعبه شريفه که څه هم نفلی طواف وی **پوهسه**: چی يو حُرمت دشی دَی. نو بناءً علی هٰذا طواف کول په جنابت سره حرام دَی يعنی ګناه کبيره ده مګر صحيح دی. حتیٰ چی د طواف فرضی چی طواف زيارت دی غاړی په خلاصيږي. مګر پر ده باندی او بن حلالول لازم دیٔ. او کی بی او دسه يه طواف مفروض وکړی شاة (پسه) پری لازم دیٔ. او که طواف نفلی وُو صدقه پر لازمه ده چی کم يه نصف صاع دَه»

مسئله: که محدث (بی اودسه) پس له طوافه اودس وکړی. او بيا يه هغه نفلی طواف را اوګرځاوه بيا هيڅ شی باندی نشته»، او يا هغه فرضی طواف په طهارت سره را اوګرځاوه لکن په ايامو کښی د نحر» قَالَ المُصَنِّفُ۔

وَالْجِمَاعُ وَالْاِسْتِمْتَاعُ بِهَا بِمَا تَحْتَ السُّرَّةِ اِلٰی تَحْتِ الرُّكْبَةِ

او د غه رنګه حراموي حَيض او نفاس وَطی د مابين او نفع اخستل ددی د بدن څخه لاندی تر نامه بيا تر لاندی د زنګانه **پوهسه**: چی نفع اخستل د مابين څخه تر نامه وړی ځای سره د حائِله يعنی پر توګ وَغيره روادی۔ او تر نامه پورې ځای لوړ يا کښته که څه هم بی حائِله وی روادی که څه انزال سی۔ لقوله عَليه السّلام» لَكَ مَافَوْقَ الإزار

مسئله: که چا مَاينه په حَيض کی وَطی کړه او رَوايه نه بلله۔ مستحب ده له ده چی په اول کی د حَيض دا کار يه وکړی يو دينار دې خيرات کی۔ او که په اخير د حيض يه وکړی نيم دينار دې خيرات کی. او پر هغه کار دې توبه وکا او بيا دی نه کوي۔

مسئله: که چا وطی په حال کی د حَيض وګانته روا بو لَلی. نو په مبسُوط او نور و کتابو کی هم وائی چی دا سړی کافر سُو. ولی د صريح قرآن څخه منکر سُو، وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ» او په خلاصة الفتاوی کی وائی چی نه کافر کيږی. **مسئله**: لکه سړی ته چی وَطی په حال کی د حيض نا روادی ماينی ته هم نا روا ده چی میړه خپل غوږ لوته په دغه وخت کی پریږدي. **مسئله**: د حائضی ښځی څخه بچه اخستل او يو ځای وِ سره بيد يدل بيله کراهته رَوادي. او د حائضی په لاس پوړی پخول ياد دی پلاس او ړه خمېرول پر وانه لری» ط» **مسئله**: روانه ده ښځی لره چی حيض د میړه څخه پټوی تا چی جماع ور سره وکړي: او دغه رنګه نه ده رَوا دې لره چی حائضه نه وی و میړه ته وائي چی زه په حيض کی يم» يعنی د غوو لو څخه ځان کا ږي. ط» قَالَ المُصَنِّفُ

وَاِذَا انْقَطَعَ الدَّمُ لِاَكْثَرِ الْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ حَلَّ الْوَطْءُ بِلَا غُسْلٍ

او که چيری قطع سوی يعنی ودريدی وينی د ښځی په نيز د اکثري مُدی د حَيض يعنی ۱۰ ورځی او د اکثری مُدی د نفاس يعنی ۴۰ وَرځی۔ روا ده میړه لره ددی جماع ور سره کول بيله غُسل ددی د حَيض او د نفاس څخه» **پوهسه**: چی مصنفؒ قيد د انقطع الدم د عادت بِبناء وَوايه ور نه چی لس وَرځی يا خلويښت وَرځی پوره سی که وينه قطع سی او که نه سی وَطی ور سره رَوادي وَلي تر لس ورځی بالا يا تر خلويښت وَرځی بالا حيض او نفاس نشته نو که وينه هم جاري وی وطی يه روادي۔ ولی چی دا وينی خو استحاض دی او استحاض مانع د وطی نه دیٔ. **مسئله**: مستحب دا ده چی په صُورة کی د انقطاع دی هم تر غُسل د مخه وطی نه ور سره کوی ۔ په مراعات د قرائت د» يَطَّهَّرْنَ» په تشديد سره» قال المُصَنِّفُ

وَلَا يَحِلُّ اِنْ انْقَطَعَ لِدُوْنِهٖ لِتَمَامِ عَادَتِهَا او نه دی روا وطی ددی که چيری قطع سی وينه ددی تر کم د اکثري مُدی يعنی ۱۰ يا ۴۰» پس له تمام څخه د عادت د دې. يعنی عادت ته ورسيږ ی بيا قطع سی لکن تمامی مُدی ته نه وی رسيدلې . نو لام فی قوله

بِتَمَامِ آه په معنیٰ د بعد دی. کما فی قوله علیه الصّلوٰة والسلام «صُوْمُوْا لِرُؤْيَتِهٖ» ای بعد رؤیته یعنی وروسته تر بیدلو د میاشتی دروژی» قَالَ الْمُصَنِّفُ.

اِلَّا اَنْ تَغْتَسِلَ اَوْ تَيَمَّمَ وَتُصَلِّیَ اَوْ تَصِيْرَ الصَّلٰوةُ دَيْنًا فِیْ

مګر چې دا غسل وکړی. او یا د یو عذر په سبب دا تیمم وکړي او لمونځ هم وکړي. او یا

ذِمَّتِهَا

دی په ذمه کښی یو پوره لمونځ وګرځی یعنی قضاء به پر لازمیږي بیا به وطی روا دي

وَذَالِكَ بِاَنْ تَجِدَ بَعْدَ الْاِنْقِطَاعِ مِنَ الْوَقْتِ الَّذِیْ اِنْقَطَعَ

او هغه دا رنګه چې ښځه پیدا کړي وروسته تر قطع والی د وینو د مره وخت چې په هغه کښی

الدَّمُ فِيْهِ زَمَنًا يَسَعُ الْغُسْلَ وَالتَّحْرِيْمَةَ فَمَا فَوْقَهُمَا وَلَمْ

ځائیږی غسل او یو اَللّٰهُ اَکْبَرُ ویل. یا بالا تر هغه او دا سره د هغه غسل ونه کړي او که

تَغْتَسِلْ وَلَمْ تَتَيَمَّمْ حَتّٰى خَرَجَ الْوَقْتُ

عذر لري تیمم ئې ونه کړي حتی چې د لمانځه وخت تیر سي نو دغه لمونځ په ذمه کښی د دی پور دی، یعنی قضاء به ئې راوړي. نو دوهم وخت چې تیر سو نو معلومه سته چې بې غسل کولو د دی وطی ورسته روا دي.

فَائِدَه: چونکه د دی ښځې په ذمه کی لمونځ لازم سوا و لمونځ خود احکامو څخه د طهارت و ښځو دی، نو وطی یه هم روا دی، او که چیری وخت کم وو چې غسل او تحریمه نه په کښی ځائیدله. نو په مجرد وتو د وخت دا پاکه ده. او وطی یه نه دی روا، تر هغو چې طهارت په او بو او یا تیمم ونه کړي.

فَائِدَه: دا ټول بیان د مسلمانې ښځې په باره کښی وو. او د سري ماینه که کتابیه وه. یعنی یهودیه یا نصرانیه وه د هغې چې عادت ورځې پوره تر لس ورځې د مخه او وینه په قطع سی وطی یه روا دی بیله غسل کولو. ولې چې دا مکلفه په غسل نه ده» ط ص۱۱۷ .

وَتَقْضِی الْحَائِضُ وَالنُّفَسَاءُ الصَّوْمَ دُوْنَ الصَّلٰوةِ

او قضا به راوړي حائضه ښځه او نفاس والا ښځه د روژی نه د لمانځه. په حدیث کی د عائشه رضی الله عنها راغلی دي» کَانَ يُصِيْبُنَا ذَالِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلٰوةِ. ترجمه: وو چې مونږ ښځو ته به رسیدی حیض نو مونږ به امر کیدلو یعنی د جانبه څخه د آنحضرت صلی الله علیه وسلم په قضاء راوړو د روژی. او نه امر کیدلو په قضاء د لمونځو. وعلیه اجماع الامة المرحومة:

حکمتِ الٰہی

چونکه لمونځ په شبانه روز پنځه واره مکرر کیږی. او په ورځو کښی د حیض او نفاس ښځې پر لمونځونه څندی جوړیږی او د دی ټولو قضاء راوړل حرج دی نو رب العلمین د دوی ته د غه وخت لمونځونه معاف کړه. او بر خلاف د روژی چې هغه لږ پیښیږی. ولی که ښځه په میاشت کی د روژی حمل لري نو خو نه حیض سته او نه نفاس. او د غه رنګه که ښځه ممتدة الطهر وی بیا هم په میاشت کی د روژی یه حیض نسته» او د دی ټوله سره د ورځو د حیض عدم کم دی په قضاء کښی حرج نسته. او نفاس خو په روژه کی ډیر نادر دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَيَحْرُمُ عَلَى الْمُحْدِثِ ثَلَاثَةُ اَشْيَاءٍ اَلصَّلٰوةُ وَالطَّوَافُ وَمَسُّ

او حرام دی و بې اودسه ځاته که نروی او که ښځه وی دری شیان. لمونځ او طواف په بیت الله شریفی بانندی چې وړاندی یه بیان تیر سو. او مسه

الْمُصْحَفِ اِلَّا بِغِلَافٍ

کول د قرآن شریف که څه هم یو آیت وی مګر په پوښ کی او مراد د پوښ څخه هغه پوښ دی چې د قرآن شریف څخه جلا وي.

پوهسه: چې محقق طحطاوی مناسب د دی ځایه سره په ص۱۱۸ بعض مسائل ذکر کړی دی چې هغه دا دی ۱ مکروه دی نوشتنه کول د قرآن آیت او یا د نامه د خدای پر داسی شی چې هغه اواریږی او یا تکیه پر کیږی لکه بالښت. ولی چې ترک د تعظیم دی ۲ قرآن یاد خدای نوم پر درهم او یا نوټ نه لیکی. چې د تعظیم خلاف دی ۳ قرآن یا د خدای نوم د

پر محراب یا پر دیواله د مسجد نه لیکی. ولی چی رنګ یه راتوی نه سی ۴ کم یو صندوق
کښی چی دینی کتابونه وه پر هغه صندوق باندی نالی یا تلتک یا نورد کوروشیان الیښول
خلاف الادب دی ۵ او په خلاصه کی وائی چی پښی غځول د قرآن شریف و خواته چی کښته
پروت وو که برابر د پښو سره وو مکروه دی. او که برابر نه وو بیا کراهت نسته ۶ او که
قرآن شریف لوړ پر تخته یا بل شئ پروت وو نو پښی غځول و هغه خواته مکروه
نه دی. ۷ ایښودل د قلم پر کتاب یا قرآن شریف د لیکو د پاره مکروه او بیله هغه مکروه
دی. ۸ په یوه غالی کښی او یا په مصلی کی چی نوم د خدای نوشتر وی پر هغه کښېنستل
مکروه دی. او صاحب هدایه وائی مکروه نه دی. ۹ که قرآن شریف په خونه کی په پوښو
کی پروت وی په هغه خونه کی د ماینی سره جماع کول خلاف الادب دی، او که چیری
قرآن شریف پوښ نه درلودی. نو د پاره د ادب په وخت کی د جماع ودی یو تکر پر هواکړی
بیت ـ از خدا خواهیم توفیق ادب. بی ادب محروم ماند از فضل رب " قال المصنف رح

وَدَمُ الْاِسْتِحَاضَةِ كَرُعَافٍ دَائِمٍ لَا يَمْنَعُ صَلٰوةً

او وینی د مرض لکه د پزی وینی چی همیشه وی نه منع کوی لمونځ، یعنی مستحاضه
ښځه مکلفه په لمانځه ده **پوښتنه**: چی وینه د استحاضة پر قرار د ارشاد نبوی
وینه د رګ ده چی چاودلی دی، او د رحم وینه نه ده. علامه یه داده چی د استحاضة وینه
بد بوئی نه لری لکه د حیض وینه " قال المصنف رح

وَلَاصَوْمًا وَلَاوَطْئًا او نه منع کوی دم الاستحاضة روژه که نفلی وی او که فرضی
او نه منع کوی وطی د میړه" ولی چی د او وینه اذی نه ده چی
چی په قرآن کریم کښی ذکر سوی ده" **پوښتنه**: چی دم الاستحاضة پر څلور قسمه ده.
۱ چی ښځه مینه وازه وی او وینه ورته پیدا سی ۲ چی ښځه تر ۹ کاله کمه وی او وینه
ورته پیدا سی ۳ او چی تر اقلی مدی د حیض چی دری ورځی دی. ۴ چی تر اکثری مدی
د حیض یا د نفاس بالا وی.

اللهم اغفر لکاتبه کتبه احقر العباد فضل الحق حقانی"

وَتَتَوَضَّاءُ الْمُسْتَحَاضَةُ وَمَنْ بِهٖ عُذْرٌ كَسَلَسِ بَوْلٍ وَاسْتِطْلَاقِ

او اودس به تازه کوی مستحاضه ښځه او هغه څوک چی د ده سره عذر وی لکه یو سړی چی بولی نه ګیرېږی

بَطْنٍ لِوَقْتِ كُلِّ فَرْضٍ وَيُصَلُّوْنَ بِهٖ مَاشَآؤُا مِنَ الْفَرَائِضِ وَالنَّوَافِلِ

او یا یه نس ایله وی یعنی غل یه سی تینګولای د پاره د هر لمانځه فرضی. او د وی اداء کولای سی په
هغه اودس چی ئې یه غواړی که فرضی لمونځ وی او که نفلی لمونځ وی، او سنت هم
په حکم کی د نفلو دی. **پوښتنه**: چی سلس البول یو مرض دی چی د ضعفه څخه د مثانی
یا د غلبه څخه د خنکی پر طبع د سړی پیدا کیږی.

مسئله په بحر الرائق کی وائی چی د معذور اودس په وخت کی هلته محفوظ دی چی
بله بی اودسیا نسی ور پیښه. مثلاً که د یوه سړی تر یوه سږمه وینی بهیدلی او هغه بله
سږمه یه سالمه وه. نو ده اودس تازه کړی. د ستی تر اوداسه یه تر هغه بله سږمه هم
وینی را وبهیدلی اودس یه مات سو. ولی چی دا نوی بی اودسیا ده. او یا د یوه سړی بولی
ایله وی. دی چی اودس تازه کړی غول یه هم ایله سی او اودس یه مات سو. او که
چیری بولی او غول دواړه جاری وه. او یا تر دواړو سږمو یه وینی بهیدلی نو ده اودس
تازه کړی وروسته تر اوداسه یه خوا بنده سوه او اودس یه پاته دی.

پوښتنه: چی عذرونه په دغو عذرو کی چی مصنف رح ذکر کړه حصر نه دی. بلکه که د یوه
سړی پزه همیشه وینی کوی. یا هر ګړی بوسکی څنډی وزی. او یا ټپی وی چی د ټپ
وینه به نه دریږی حتی په پنبه وو وغیره سره هم نه دریږی" دا ټول کسان معذور دی.

مسئله: که د سړی بعض د دغو عذرو چی په ناستی یه لمونځ کولای یا په اشاره
سره دفع کیدله. پر هغه لازم ده چی لمونځ په ناستی یا په اشاره وکړی، چی د عذره
څخه خلاص سی. **پوښتنه**: چی اودس د معذور د پاره د وخت د لمانځه دی د پاره
د لمانځه نه دی لکه نور امامان چی وائی. په حدیث شریف کی روایت دی چی روایت یه

سبط ابن الجوزي کړې دی د امام اعظمؒ ابوحنیفه څخه داسې راغلې دی، رسول کریم صلی الله علیه وسلم فرمائي چې مستحاضه دې اودس تازه کوي دپاره د هر لمانځه (وقت). او شک نشته چې دا نور معذورین په حکم کښې د مستحاضې دي.

مسائل شتى من هذا الباب

فرعه: معذور سړي د وقت په اوداسه سره هغه قضائي لمونځ هم کولای سي چې په وخت کی د صحت پړه لاړ سوي وُو، مَراقی. **فرعه**، معذور په دغه اوداسه واجب لمونځ نذر وتر هم کولای سي او د اختر لمونځ هم په کولای سي، او مسّ د مصحف هم په کولای سي **فرعه**، په مضمرات کی داسې وائي چې که سړي سلسلبول وو او دس یه تازه کړی. او د غړیه سر یه پنبه چغ کړه او بولی د ر او تو څخه بندی سوې. او دی هم پوهېدی که پنبه نه وای بولی را وتلی. او بیا یه پنبه ر او کښه او هغه لانده وه. نو دغه ګړی چې (ده) پنبه ر او کښه اودس یه مات سُو. نه د مخه تر او تو د پنبه وُو. وعلیه الفتوی.

فرعه: که دیوه سړي غول بهیدلہ لکن چې پنبه یه په کُنه کی چیخلی وای. غُلاخو یه نه بندیدل لکن لږ یدل ضرور. آیا دی د غه پنبه په کُنه چغ کړي. **جواب**: هُو دپاره د دی چې نجاست یه لږ سی په قدر د امکان. ابن امیر الحاج وائي چې دا چخل مستحب دی. او امام حلبیؒ وائي چې واجب دی» قَالَ المُصنفؒ»

وَيُبطلُ وُضوءَ المَعذُورِينَ بِخُرُوجِ الوَقتِ فَقَط

او باطلیږي اودس د معذورو خلګو په وتو د وخت فقط مثلاً د سحار د لمانځه د پاره یه اودس تازه کړي وو، نو چې لمر راوخیږي. اودس یه مات سو. ولې چې د سحار د لمانځه وخت یه رسُو. دا مذهب دی د امام اعظمؒ او محمدؒ، او په نیز د زفرؒ په دُخول د وخت اودس ماتیږي فقط یعنې نه په خروج د وخت نو په صورت مذکوره کښې د معذور اودس نه دی مات، ولې چې په لمر اختلو سره د بل فرضي لمانځه وخت نه سو داخل، او امام ابویوسفؒ وائي چې په خروج د وخت او په دُخول په دواړو د معذور اودس ماتیږي».

«حقانی عفرلہٗ»

فائدة الخلاف که معذوره د ماښتي لمانځه دپاره اودس تازه کړي نو په هغه اوداسه سره د امام اعظمؒ په مذهب د ماپښین لمونځ روا دی، ولې چې د فرضي لمانځه وخت نه دی وتلی خلافاً لزفرؒ ولې چې دخول د فرضي لمانځه د وخت چې ماپښین دی موجود سو. وعند ابی یوسفؒ کذالکَ. او که چیرې معذور د سحار د لمانځه دپاره اودس تازه کړي د عیدګاه لمونځ نه سي په کولای باتفاق الائمة الثلاثة من المذهب. ولې چې خروج د وخت د سحار د لمانځه خو موجود سو، خلافاً لزفرؒ. ولې چې دخول د فرضي لمانځه د وخت خو نه دی راغلی د عیدګاه لمونځ خو واجب دی. قَالَ المُصنفؒ»

وَلَا يَصِيرُ مَعذُورًا حَتّٰى يَستَوعِبَهُ العُذرُ وَقتًا كَامِلًا لَيسَ

او نه ګرځي معذور، یعنې سلس البول والا وغیره تر هغو پوري چې کښې با سي د ه لره عذر وقت د کامل لمانځه چې په هغه کښې انقطاع

فِيهِ انقِطَاعٌ بِقَدرِ الوُضُوءِ وَالصَّلٰوةِ

د عذر په قدر د اوداسه او لمانځه نه پیدا کیږي یعنې که لږ انقطاع هم موجود وي خو بیا هم معذور دی، او که د اوداسه او لمانځه وخت بیله عذره موجود وو بیا خو معذور نه دی» **پوهسه**: چې استیعاب د ه وخت ګاهی حقیقي وي» هغه داسې چې عذر موجود یو ګړی هم نه قطع کیږي» او ګاهی حکمي وي هغه داسې چې په بعض وخت کی انقطاع د عذر خو موجود وي لکن اودس او لمونځ نه په کښې ځائیږي **پوهسه**: چې مراد د وخت څخه وقت د فرضي (کامله) لمانځه دی نو داسوال نه پیدا کیږي که یو سړي د طلوع شمس څخه بیا تر زواله پوري وخت خالی د عذر څخه نسي پیدا کولای باید دا سړي معذور و ګڼل سي. ولې چې د ماښت وخت خو هم د لمانځه دی لکه د اختر لمونځ او یا د ماښت لمونځ، حاصل د جواب دا دی چې ماښت خو یا د واجب لمانځه وخت دی او یا د نفل لمانځه وخت دی» د فرضي لمانځه وخت نه دی. قَالَ المُصنفؒ»

وَهٰذَا شَرطُ ثُبُوتِهِ وَشَرطُ دَوَامِهِ وُجُودُهُ فِي كُلِّ وَقتٍ بَعدَ ذٰلِكَ

او دغه استیعاب حقیقي یا حکمي شرط دی د ثبوت د عذر، یعنې عذر د سړي ثابته دی. او شرط د همېشه والی

دعذر وجود ددې دهغه عذر په وخت کی وروسته ترثبوت.   قَالَ المصنفُ

وَلَومَرّةً وَشَرطُ انقِطَاعِهِ وَخُرُوجُ صَاحِبِهِ عَن كَونِهِ مَعذُورًا

که څه یو وار په وخت کښی پیدا کیږی. اوشرط دقطع والی دعذر یعنی چی سړی د معذوریت په وزی. قطع والی دی دهغه عذرا وخالی والی

خُلُوُّ وَقتٍ كَامِلٍ عَنهُ

دوقت کامل دی دهغه عذر څخه.

مَسئَلَةٌ مُهِمَّةٌ

که چاته دصاحب عذر نجاست دده دعذر یعنی یابولی یا وینی یا غوټل ورورسیده هغه جامه پیوله غواړی اوکنه! فقیه ابن سلمةٌ وائی چی پریوله نه غواړی» ولی چی لږ د نجاست تله په باب الانجاس کی چی به راسی» اِن شَآءَ اللهُ عفوه دی. نو جهته دضرورت دعذروپه هم عفوه دی. اوبل دلیل دادی چی په دغه نجاست دمعذور چی اودس نه ماتیږی نوګویا دا نجس نه دی حکما اوبل دلیل یه دادی چی پد پریوله دهغه نجاست څخه نه غواړی نوجامه خوتی بدن لولی با الطهارت نه ده». وَفِی البَدَائِع . واجب دی پریوله د زائد ترقدر د درهم کی فائده کوله یعنی چی لما څخه په دوران بیا نه مرداریږی. حتی که نافع وه اوده نه پریولی لمونځ یه ورسره وکړي هغه لمونځ یه نه دی روا. اوکه فائده نه کوله نوپریوله نه غواړي ترهغو چی د معذور عذر باقی وي، قال الطحطاویؒ وهوقول مشائخنا وهوالصحیح» وفتوی الفقیر علی هذا القول.

پوهه سه: چی تردی اوسه پوری مصنفؒ بیان د نجاست حکمی کاوه لکه بی اودسیا جنابت او هغه څخه دپاکی بیان یه کاوه چی اودس یا تیمم یا غسل وو. هم دا اوس بیان د نجاست حقیقی یعنی ظاهري لکه بولی غوټل، وینی، وغیره شروع کوي.

کتاب - پښتوشرح نورالایضاح، مصنف - علامه محمد عُبیدُالله الایوبی. القندهاری.
کتابت. احقرفضل الحق حقانی. الناشر مکتبة القرائة والتجوید کانسی روډ کوټه

بَابُ الاَنجَاسِ وَالطَّهَارَةِ عَنهَا

باب دی په بیان د نجسوشیانو. اوبیان دپاکوالی دبدن یا جامی دهغو څخه، چونکه دمخنی مباحث تولـه د نجس حکمی وه نود هغه څخه دا معلومیږی چی دلته دا نجاسو څخه انجاس حقیقی مراد دي. فلایرد چی مصنفؒ باید داسی ویلی وای باب الانجاس الحقیقة»

سَوَال: ولی مصنفؒ د نجاست حکمی بیان تر نجاستِ حقیقی دمخه کړی. **جَوَاب** د نجاستِ حکمی حال سخت دی ترحقیقی ددې کبله چی حکمی قدر معفونه لري» یعنی که یوسړی ډیره کشنی پښکی واچوي هم عفوه نه ده او نجاست حقیقی قدر معفونه لري. یعنی که دسړي پرجامه بولی وی چی ترقدر د درهم کمی وی هغه عفوه دی. بلکه ډیر یه هم عفوه دی په وخت کی دضرورت» کما سیأتی که خدای کوله»

اوبل داچی که دسړی سره نجاست حکمی یعنی بی اودسه وي. مسح دقرآن شریف ورته نارواده. اوکه چیری جنب مس دقرآن اوتلاوت دواړه ورته نارواده. اوکه سړی اودس لري مګر کالی مرداروی هغه هم مس د مصحف شریف کولای سی اوهم یه تلاوت» **پوهه سه**: چی انجاس جمع دنجس ده په دوه زوره. اوپه اصل کی مصدر دی لکن په اصطلاح کی هرعین اوذات مستقذرته وائی لکن په اصطلاح دفقهي شریفی نجس حقیقی اوحکمی دواړو ته وائی کما مر. اولفظ د خبث په حقیقی پوری خاص دی. اولفظ د حدث په حکمی پوری خاص دی. **پوهه سه** چی د نجاستِ حقیقی په لیرې کولو کی باید سړی ډیر غور وکړي. ولی په حدیث شریف کی راغلی دی چی مضمون یه دادی.» چی اول چی دمسلمان څخه پوښتنه کیږی په قبر کی هغه طهارت دی اوعام عذاب دقبر په سبب د بیباکی په باره کی دطهارت خصوصًا بولی. قال المصنفؒ

تَنقَسِمُ النَّجَاسَةُ اِلٰی قِسمَینِ غَلِیظَةٌ وَخَفِیفَةٌ

ویشل کیږی نجاست ودوه قسمونه ته چی یوه ته سخته وائی اوبلی ته سپکه وائی.

پوهسه: چې د نجاستِ غلیظه او خفیفه فرق په دې کې دی چې د غلیظه قدر معفو لږ دی. او د خفیفه قدر معفو ډیر دی. او په استعمال کې دا دواړه یعنې پریولو فرق نه سره لري. یعنی هر ځوَل چې غلیظه مینځي هغه رنګه به خفیفه هم مینځي. **فائده:** امام اعظم ابوحنیفهؒ وائي چې د کوم شي نجاسَت چې په ایت یا حَدیث سره ثابته وي. او بل نص مخالف نه وي په کښې راغلی، هغه نجس مغلظ دی. لکه وینه یا خمر وغیره» چې مخالف نصوص نسته په کښې نو، نو که د علماء اختلاف په کښې وي او که نه او یا عموم بلوی په کښې وي او که نه او کوم شي چې د هغه په نجاسَت کې هم نص یعنې حدیث موجود وي. او په طهارت کښې هم نص موجود وي، لکن سره د هغه ودلیل ته د نجاسَت ترجیح ورکړه سوې وي» هغه شي نجس مخفف دی» لکه بولې د هغه حیوان چې غوښه یې حلالې وي او خوړل کیږي. لکه پسه غویې وغیره. ولې چې د داسې حیوانانو په بولو کې دوه حدیثه متعارض سته»، یو حدیث دادی، اِسْتَنْزِهُوا مِنَ الْبَوْلِ فَاِنَّ عَامَّةَ عذابَ الْقَبْرِمِنْه» تاسي ځان وساتئ د بولو څخه ولې چې اکثر عذاب د قبر هم د دغو بولو څخه دی»

چونکه په دې حَدیث کې بولې مطلق راغلی دې یعنې که بولې د سړي وي او که بولې د حیوان مَأكول اللحم وي نو مطلق بولې نجسې دي. او په بل ډیر اوږده حَدیث کې چې بخاريؒ وغیره یې روایت کړی دی، چې هغه خلګوته چې د عُرینه د قبیلې وه او مَدینې مُنورې ته دیاره د اسلام راغلي وه او په مَرض د استسقاء اخته سوه آنحضرت صلی الله علیه وسلم وهغوته وفرمائیل. چې د صدقاتو د اوښانو په ګله کې وَزئ. او د اوښانو بولې او شیدې څښئ اِلیٰ اٰخِرِ الحَدیث» د دې حدیث څخه دا معلومیږي چې بولې د مأکول لحمه پاکې دي. ولې چې د اوښ او پسه وغیره فرق نسته» نو د دې حدیث د سببه امام محمدؒ بولې د مأکول لحمه پاکې بولي. لکن سره د تعارضه ترجیح ودلیل ته د نجاست ده» کمافی الهدایة وغیره من الکتب الفقهیه» او امام ابویوسفؒ او امام محمد وائي چې هغه شي چې نجاستِ یې په اتفاق د علماوو وي او عموم بلوی هم په کښې نه وي هغه شی نجس مغلظ دی. او که د علماوو اختلاف په نجاستِ او طهارت کښې وو او یا عموم بلوی په کښې وه هغه شي نجس مخفف دی.

په کافي کې وائي چې د دې اختلاف اندازه په خوشیو او خرشنو کې ښکاره کیږي چونکه د دوی په نجاسَت کښې اختلاف د حَدیثو نسته بلکه یوازې هغه حدیث سته چې علیه السلام د خوشایې په باره کې وویله چې دا «رِجْسٌ» یعنې نجس دی. نو په نیز د حضرت ابو حنیفهؒ دواړه نجس مغلظ دي. او یاران وائي چې چونکه په دغو دوو کښې اختلاف د امامانو سته چې امام مالکؒ او ابن ابی لیلیؒ یې پاک بولي نو دغه دوه نجس مخفف دي» ط» او په دې مسئله کې ظاهر مذهب د امام اعظمؒ دی. ولې چې نص چې معارض ونه لري د هغه نص حکم تینګ دی، او نص خو حجت دی اختلاف د علماوو خو حجت نه دی. قال، وَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَی اللهِ وَالرَّسُوْلِ» که ستاسي په یو حکم کښې نزاع پیدا سوه نو هغه حکم رد کړئ وخدایؒ ته او ورسول ته» یعنې په قرآن شریف کې او یا په احادیثو نبویه وو کښې حکم ولټوئ.

پوهسه: چې په ارواثو (یوې څښاڅې) کښې د مأکول اللحم او غیر مأکول اللحم فرق نسته بلکه دواړه امام اعظمؒ نجس مغلظ بولي» او یاران یې نجس مخفف بولي. قَالَ الْمُصَنِّفُ

کَالْخَمْرِ لکه شراب چې نجس مغلظ دی په اتفاق د روایاتو **فائده:** خمر معنه تا بخ سوو او بوټه د انګوروته وائي چې د طول مکث د سببه په خپله جوش وکړي او د هغه لوښي څخه چې دا او به یکښې وي ځګونه راسي» **یا ته سوه نور اشربه** مسکره چې حرام هم دي لکه دا رنګو شرابُ. د غنمو شراب، د خرما شراب وغیره نو که څه هم حرام خو دي لکن په بعض روایاتو کې وائي چې هغه هم لکه خمر نجس مغلظ دي. او په بعض روایاتو کښې راغلي دي چې نجس مخفف دی. او بعض علماء وائي چې پاک دی. دا روایات ټول په بدائع کښې مذکور دي

وَالدَّمُ الْمَسْفُوْحُ او بل نجس مغلظ هغه وینه ده چې دیوه ځایه څخه بل ځای ته بهیدونکې وي، د هر حیوان چې وي. قهستاني»

پوهسه: چې مراد د مسفوح څخه دادی چې د شان څخه بهیدل وي نو بهیدونکې وینه پر ځای کلک سي هغه وینې مرداري دي» کما فی منیة المصلی» نو بناء پر دغه هغه وینه چې پر مذبح د پسه وغیره یعنې ځای د حلالیدو پاته سي هغه مرداره ده. دابن امیرالحاج

پوهسه چې په ښار کې چې پسونه حلالیږي د هغو سرونه سره

مسئله ډیره مهمه سره دوینو نور خلګ را نیسي، اوبیا یو لوی دیګ یه باندی کړي
وی چې اوبه یه جوش سي نو هغه دیګ لس یا شل دغه سرونه د هغه مردارو وینو سره
ورواچوي- اوبیا یه ایشوي ترهغو پوري چې وړي یه د سره څخه توله توی سي" او
دغه مرداري اوبه د سرو په تولو غوښو او مغزو کښي ننوزي. نوبیا دا سرونه راوکاږي
اوصاف یه کړي یه بازار کي خرڅوي یا هوټیلان والا یه رانیسي. او په هوټل
کې پرخلکو خرڅوي او هغه یه خوري"، چې معامله دغسی وي نو دغو سرو غوښي مرداري
دي. اما په صحرا کښې دسره څخه دغه مرداره وینه یو وار پریوځي. اوبیا یه په نورو اوبو کښي
صاف کړي. اویا هغه وینه په اور څنډي وسوځي. اوبیا یه صاف کړي هغه دولي پروا نه
لري. دسرو غوښی پاکي دي. وَهٰذه فائدةٌ جديدةٌ والناس عنها غافلون"

مسئله: هغه وینه چې په غوښو کې پاته وي هغه مرداري نه دي. ولې چې مسفوح نه دي.
اوبل احتراز څنډی سخت دی. **مسئله:** چې پسه وغیره حلال کې او دم مسفوح په
ووزي، هغه وینه په رګو کې پاته وي هغه پاکه ده. **مسئله:** اینه، توري، زړه،
کرخه هم دوینو څخه جوړ دي پاک دي"

فائده: په اشباه کې وائي چې وینی د زړه د پسه وغیره پاکي دي پر مذهب مختار"
یعنی شئ نه په مرداریږي"، وهو قول ابو يوسفؒ، وقال محمدؒ نجس. او قاضیخان او نوري
هم ډیری فتاواوي وائي چې پاک دي" ط ص۱۲۲ **مسئله:** هغه وینه دسرې چې اودس
نه په ماتیږي یعنی چې وموضع د طهارت ونه بهیږي پاکه ده" حتی چې که د دغو وینو څخه
لن لن په پنبه واخلی او په لږو اوبو کښي واچوي هغه اوبه نه په مرداریږي"

مسئله: هغه وینه چې غوماشه یا کیکه، یا شپږه یه د بدن څخه دسرې راوباسي
هغه پاکه ده که څه هم ډیره وي. **مسئله:** د ماهي وینه هم پاکه ده. پر صحیح مذهب
امام اعظمؒ او امام محمدؒ، ولې د ماهي وینه حقیقتا وینه نه ده بلکه سره اوبه دي" ولې چې دموي
(وینه دار شي) په اوبو کښي همیشه ژوند نسي کولای، اوبل دا چې دموي شي چې مړسي او

لري کښې دی توریږي. او ماهي سپینیږي" او امام ابو یوسفؒ او شافعيؒ وائي چې ماهي
وینه نجسه ده" **مسئله:** د شهید وینې په حق کښي ده" یعنی چې دده په بدن وي
پاکه ده، حتی که چیري شهید سره دوینو سرې په شاوې او لونځ وکړي نو یه
روا دی. ولې چې شهید حکما پاک دی څکه غسل شرعا نه ورکره کیږي" لکن د شهید وینه
چې دده د بدن نه څخه جلا سي نو بیا مرداري دي" لعدم الضرورة. او نص په دې باره
کی نسته نو دغه وینه د قیاس پر مقتضی پاته دي. ط، ص۱۲۳ قال المصنفؒ

وَلَحْمُ الْمَيْتَةِ وَإِهَابُهَا او دغه رنګه نجس مغلظ دی غوښې د مرداري
یعنی چې ذبح سوي نه وي که څه هم پسه وغیره
وي. او پوستکی د مرداري. **پوهسه:** چې د مرداري څخه هغه حیوان مراد دی
چې وینه لري. نو ماهي، ملخ، د دې حکم خارج دي یعنی ذبح نه غواړي پاک دي. او د إهاب
څخه هغه پوستکی مراد دی چې دبغ سوی نه وي. **پوښتنه:** د میتةٌ او د هغې
د پوستکي د دی نجاست څه فائده ده. **جواب:** د دې فائده دا ده که چیري د سرې
سره تر مقدار د نجاست غلیظه چې وروسته به راسي" إن شاء الله"، بالا وسره وي د
هغه سرې لمونځ نه دی روا" قال المصنفؒ.

وَبَوْلُ مَا لَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ او بولې د هغه چې غوښې نه خوړل کیږي
نجس مغلظ دی. لکه خر، سپی، او انسان
وغیره **پوهسه:** چې بعض امامان وائي چې بولې د هغه کشتي چې تي روي او دودۍ
وغیره نه وي خوړلي پاکي دي" لکن مصنفؒ مطلق بولې ذکر کړي تنبیها پر دې چې بولې
شیرخوره کشتی هم نجس مغلظي دي **مسئله:** مصنفؒ په مراقي کی وائي چې بولې
د موږك اوبه مرداره وي. ولې چې په اوبو کی ضرورت نسته. د دې سببه چې د اوبو
دلوښو سرونه خلګ پټه وي. او که بیخي لږ وي هغه عفو دي. او که موږك په کالو کی
یا په غنمو وغیره کښي غول وکړي هغه عفوه دی د جهته د ضرورت" **پوهسه**
چې په مسئله کی د بولو د موږك ډېر اختلاف دی چې امام طحطاويؒ په ص۱۲۳ کی ذکر کړي

دی، مَنْ شَاءَ فَلْیُطَالِعْ ثمّہ، داچې مصنفؒ په مَراقی کښې ذکر کړي دی اومونږ نقل کړي
مذهَب مختار دی. قَالَ المُصنفؒ

وَنَحْوُ الْكَلْبِ وَرَجِيعُ السِّبَاعِ

اوداغه رنګه نجاستِ غلیظ دی دسپی غول. اوخوشایی دد رنده ګانو. لکن چې د بهائِمو څخه وي. ولې چې د سِبَاعُ الطیرعُول نجس مخفف دی» کمَا سَیَأتی»

وَخُرْءُ الدَّجَاجِ وَالْبَطِّ وَالْاَوْزِ وَمَايُنْقِضُ الْوُضُوْءَ مِنْهُ

اوغول دچرګ یا چرګی، اوغول د اِلَیْ یامرغابی، اوهغه چې اودس په ده سره ماتیږی چې ووزی

بِخُرُوْجِهِ مِنْ بَدَنِ الْاِنْسَانِ

دَبَدن څخه دانسان لکه غُول بولې وینې وغیره، لکن پښکی دد ې حکم څخه خارج ده، ولې چې پښکی که څه هم اودس خو په ماتیږی لکن دا نجَیَله پاکه ده پر صحیح رِوَایت نوځکه پرلانده کالې پښکی واچوی هغه کالی نه مرداریږي. **پُوهَسَه**: چې بحر رَائق دبزازیه څخه نقل کړي دی چې که اِلَیْ داسی وه چې په هَوا نَسواي الوتَلای» حکم دغولو یه حکم د غولو دچرګې دی یعنی نجس مغلظ دی» اوکه په هوا الوتَلای سَوای نوحکم یه دکوترې د غولودی **فَائِدَه**: هغه مُرغه چې غول په هوا کښې کوي. نوکې غوښې خوړل کیدلې لکه کوتره چُوغکه، وغیرهما نود هغوغول پاك دي شئ نه په مرداریږي. اوکې غوښې نه خوړل کیدلی لکه تپوس، څرخك باز وغیره نوغُول یه نجس مخفف دی۔

پوهسه: چې دما تَوُونکی څخه داوداسِ هغه حقیقی ماتوونکی مراد دی»، نوقهقهه په لمانځه کی اویا خوب ددی څخه وتلی دي که څه هم اودس په ماتیږي، ولې چې دادوه جسم نه لري چې پاك یا مردارو بولل سِی» **مَسْئَلَه**: قَیْ چې مِلأُ الفم (په ډکه خوله) نه وي پاك دی شئ نه په مرداریږي. سوا دشرابو څخه چې قَیْ یه کړي هغه که څه هم بیخی لږ وي نجس مغلظ دي. **مَسْئَلَه**: وینه چې دراوتو ترځای تیره نه سِی پاکه ده شی نه په مرداریږی پر صحیح روایت» دطحطاوی څخه ص۱۲۳

وَاَمَّا الْخَفِيْفَةُ فَكَبَوْلِ الْفَرَسِ وَكَذَا بَوْلُ مَايُؤْكَلُ لَحْمُهُ وَخُرْءُ

اوهغه چې نجاستِ خفیفه دی. چې دوهم قسم د نجس دی هغه لکه بولې د آس اوداغه رنګه بولې د هغه حیوان چې غوښې خوړل کیږی یعنی حَلالی وی لکه پسه، غویِی، اوښ وغیره

طَيْرٍ لَايُؤْكَلُ

اوغول دمَرغه چې غوښې نه خوړل کیږي. لکه بانه، تپوس، وغیره،

پوهسه: چې دبولو دآس خفت بناء پرمذ هب مفتیٰ به دی. چې آس مَأکول اللحم دی لکن هغه خوړل دغوښې یه مکروه دی» وَلې آلهٔ دجهاد ده» اوپه نیزدِ امام محمدؒ د غه بولې پاکی دي **پوهسه**: چې مصنفؒ بولې ذکر کړي وَلې چې خرشنه د آس یا دغا طر، اود، خره، او خوشایې د غوایې، اوپوچې دَپسو، نجس مغلظ دي په نیزدِ امام اعظمؒ وَلې چې تعارض دنصوصو په کښې نسته» اوپه نیزد امام ابویوسفؒ اوامام محمدؒ نجاست خفیفه دی، (اختلاف العلماء وعموم البلویٰ، حتیٰ امام محمدؒ په اخِر کښی دغوا خوشایې اوخرشنه پاك بولی دې، ولې لاري په کښې دي اوپه هرکوڅه کی په کثرت موجود دي» نُود ې عام بلوي دَضرورت پر بناء امام محمدؒ حکم دَطهارت صادر کړي» ط» لکن قهستانیؒ وائي چې مونږ په دغه روَایت عمل نه کوُوه

مَسْئَلَه: داوښ شخُند اویا دغوایې شخُند اوداغه رنګه شخُند دَپسه حکم یه دَخوشائی یاد پچو دی. **مَسْئَلَه**: نارې دغاطِر یا دخره پاکی دی په ظاهر الروَایت کی وهو الصحیح ط ص۱۲۴» اودمرغانو چې غوښې نه خوړل کیږی سَبب ده خفت النجاست دغُولو یه عموم ضرورت دی. بلکه امام سرخسیؒ وائي چې د دغو مرغانو غُول پاك دی» لکن دا روایت دعقل اونقل څخه خلاف دی» قَالَ المصنفؒ

وَعُفِيَ قَدْرُ الدِّرْهَمِ فِي الْمُغَلَّظَةِ

اوعفوه کړه سوي دی یعنی دجانبه څخه د شارع قدر دیوه درهم په نجاست مغلظه کښې. **پُوهَسَه**: چې قدر د درهم لبعض فقهاءؒ په اعتبار دوزن معتبره وی مطلقًا یعنی که کلک وی لکه غُول اوکه نري وي لکه بَولې چې هغه د درهم وزن

شَل قیراط دیٔ» اوبعض فقهاءٔ قدر د درهم په اعتبار د مساحت» وَائي یعني د ګچی پړد لحاظ چي ګچه د درهم یو وُرغوي دیٔ مطلقًا. لکن فقیه هندوانیؒ د دې دوو روایتو توفیق داسې کړی دی چي که نجس مغلظ کلک وُو، نو معتبر قدر د درهم از روی وزن دی اوکه نری وُو نو اعتبار مساحت لره دیٔ. اود دی توفیق تائید امام زیلعیؒ کړی دی. او امام کمال الدین ابن الهمامؒ هم دا توفیق مَنلی دیٔ» اوبحرالرائق یې هم تخلی کړی دیٔ. او په عام کتابو کې د فقهي شریفي د قبول سره مخامخ سوي دی فهو الصَّحیح»

دَقیقَهٔ

پوه سه: چي بحرالرائق د سراج وهاج او نورو کتابو څخه داسې نقل کړی دی چي مَعناد عفود نجاست خفیفه یا غلیظه دا ده که د هغو قدر نجاست سره سَري لمونځ وکړي لمونځ یې صرف روا دیٔ. دا معنایه نه ده چي لمونځ یې مکروه هم نه دیٔ. بلکه مسئله دا ده که نجاست غلیظه په مقدار د یوه درهم وُو» لمونځ سره د هغو اتفاقا مکروه دیٔ. اوکه تر قدر د درهم کم وو او سړی سره د هغو نجاست بر لاعذر ودریدی. نو دی د بې وګوري که په وقت کې فراخي وَه نو مستحب دا ده چي هغه نجاست دې پریمنځي او لمونځ دی د سره وکړي. اوکه چیري د ده څخه د نجاست د پریولو په سبب جماعت تیریدی نو که اوبه وی او جَماعت بَل ځای ور رسیدی نو بیا هم افضل دا ده چي نجاست دِ زائل کړي او لمونځ دی په بَل جَماعت کې اداء کي»

اوکه چیري وخت تنګ وو او یا بَل ځای جماعت ته نه رسیدی نو لمونځ دی سره د نجاست پوره کړي. بحرالرائق زیاته کړي ده چي په اول صورت کې کراهت تحریمي دیٔ. ولی چي لمونځ ور ته بیرته بنول کیږي د مکروه تنزیهي د پاره لمونځ نه پر بیتول کیږي. کذا نقله المولوی اعزازعلی فی حاشیه ص۵۲. قال المصنفؒ»

وَمَادُوْنَ رُبُعِ الثَّوْبِ اَوِالْبَدَنِ مِنَ الْخَفِیفَةِ

او دغه رنګه عفوه دی کم حصه تر څلرمې د جامې. او یا د بدن که نجاست خفیفه وي

پُوه سَه: چي مصنفؒ په مراقي الفلاح کې د ثوب څخه ثوب کامل مراد کړی ده»

او دغه رنګه د بدن څخه تول بدن مراد دیٔ. مبسوط والا دغه صحیح ګنړلی دَه» اوبعض فقهاءٔ وائي چي مراد د ربع څخه ربع د هغه طرف د جامې ده چي نجاست ور رسیدلی وي. لکه لمن، لستونړی، او کنړکی. او دغه رنګه په بدن کې معتبره ربع د هغه عضو دی چي نجاست ور رسیدلی وي» لکه لاس، پښه، وغیره. او دا مذهب صحیح هم ګنړلی دی صاحب د تحفی او صاحب د محیط او المجتبیٰ او سراج، قال صاحبُ الحقائق وعلیه الفتوٰی» او درونیش وائي چي احتیاط هم په دَغه مذهب کې دی» وهذا حاصِلُ ما فی الشامی وَالبحر و الطحطاوی» وفیها تفصیل ازید مما نقلنا»

حاصل دَ مسئلي د نجاست خفیفه دا دیٔ:

چي که څلرمه حصه د جامې او یا د بَدن په نجاست خفیفه مردار وه خو لمونځ نه دی ور سره روا په اتفاق سره» وَلي چي ربع حکایت د کل کوي، لکه په مسح کښي د سر او په خریلو کي د ربع د سر په احرام کی» نو ګویا تول جامه یا تول بَدن یې مردار دي.

مَسئَله: که نجاست کم تر ربع وو لمونځ سره د کراهت ور سره روا دی. لکن کراهت یې تحریمي دی یا تنزیهي چا تصریح نه ده پر کړي» قال المصنفؒ

وَعُفِیَ رَشَاشُ بَوْلٍ کَرُؤُسِ الْاِبَرِ

او عفوه ګنړلی سوي دی څاڅکی د بولو چي لکه سرونه د ستنو یعني که پر جامه و یا شل سی او که پر بدن»

مَسئَله: که دَغه رشاش البول پر لږو او بو کښي ولویږی هغه اوبه په مردار نه بیږي. وَلي په اوبو کښي ضرورت نسته او په بدن او جامه کښي خو ضرورت وُو. حتیٰ که د غه جامه چي رشاش البول ور رسیدلی دی په لږو او بو کی ولویږی هغه اوبه مرداریږي. او بعض عُلماء وائي چي د دَغه بولو نجاست اعتبار چي په جامه کې ساقط سُو نو په اوبو کښي هم ساقط دیٔ.

لکن دا خبره کفایه وَالا رد کړي ده. او وَائي چي په جامه یا بدن کښي خو حَرج وو او په اوبو کښي حَرج نسته. او په یوه روایت شاذه کښي د امام ابو یوسفؒ وَائي که چیري اثر د هغه نجاست یعني یا رنګ او یا بوي پر جَامه یا بدن معلومیدی پر یوله یې واجب دي. لکن په دې روایت هیڅ فقیه فتوي نه ده ورکړي.

فَائِدَه: د مړي د غُسل په وخت کې چي کومي اوبه

پربدن یا پرجامه دغاسل دمرې دپریوَلو داوبو څخه ولویږی هغه عفوه دی. ولی دهغه
اوبو څخه دغاسل ځان ساتنه ډیره ګرانه دَه» او چی دَغه غسالة سره جمع شیٔ یعنی دمرې
څخه جَلا شی بیا شیٔ به مَرداریږی. داهلته چی پربَدَن دمړې نجاست وې اوکه دَمړې
طهارت دبدن مُتیقن وُو بیا یه غساله پاکه ده» ط ص۱۲۶ »

مسئَله: که مردار غوړی پرجامه وَلویدَه او لاځوکه ترقدر د درهم کم وَه لکن وروسته غوړو نشر وکړی. او ترقدر د درهم بالا سَوله. امام مرغینانیٔ وائی چی اعتبار وخت لره داصابت دی نو پس له انبساطه څخه هم مانع دَلمانځه نه دیٔ. که څه هم ترقدر معفو بالاسې. او اکثر عُلماء پردې خبره دی چی وخت لره دانبساط یه اعتبار سَته. نوکله ترانبساط د مخه په هغه جامه کښې لمُونځ وکړی لمونځ یه روادیٔ. اوکه پس له انبساط او انتشار څخه لمونځ وکړی نه دی ورسره روا» کذا فی السراج الوهاج : م ص۱۲۶ **مسئَله**: که لیٔ بازار آب فاشی کړي وو او سَړی پرهغه لنده ځګه تیر سُو. او پښې یې په هغو اوبو لندی سوې لمونځ نه دی ورسره روا» لغلبة النجاسة فیه» **مسئَله**: ختی اوچکړ دبازار یا لارې چی نجاست هم یکښې وي. عفوه دی دَجهت څخه دضرورت مګرکی عین نجاست په پښو پوَری مښتی وې هغه عفوه نه دی» م ص۱۲۶ قال المصنفؒ

وَلَوِ ابْتَلَّ فِرَاشٌ اَوْ تُرَابٌ نَجِسَانِ مِنْ عَرَقِ نَائِمٍ

اوکه لوند سو فراش یعنی دپریوشیٔ او یا خاوري چی دافراش او خاوري مرداري وي دخولی څخه

اَوْ بَلَلِ قَدَمٍ وَظَهَرَ اَثَرُ النَّجَاسَةِ فِي الْبَدَنِ وَالْقَدَمِ

دبیده پرهغه فراش باندې. او یا لَندی سوې خاوری د لندَوالی څخه دَپښې دتلونکی او ښکاره سوا اثرد

تَنَجَّسَا وَاِلَّا فَلَا

نجاست چی خوند او بوی او رنګ دیٔ. په بَدن کی د بیده سړي پرفرش باندی او یا په پښو کی دَتلونکی. نو پلیت به بدن او پښې مرداري سوې. اوکه اثر د نجاست نه سو ښکاره پرَبدن او پر پښو نو بَدن او پښې یې پاکې دي.

پوه سَله: چی دبیده یعنی نائم څخه نفس پروت مراد دی که بیده وی او که ویښ وی.

كَمَا لَا يَنْجُسُ ثَوْبٌ جَافٌّ طَاهِرٌ لُفَّ فِي ثَوْبٍ نَجِسٍ

لکه چی نه مرداریږی هغه جامه چی وَچه وي او پاکه وي چی و پیچل سوې غر. وَچه پاکه جامه په یوه بَله جامه کښې چې هغه مرداره وی او لنده وی

رَطْبٍ لَا يَنْعَصِرُ الرَّطْبُ لَوْ عُصِرَ

او په داسی شان سره وی هغه لنده مرداره جامه چی او به نه تری وزی کی چیری څوك و نښتیږي. ولی چی مُرداری هغه وَچې جامې ته نه رسیږي. **پوهسَله**: که چیری وَچه پاکه جامه په لندی مرداری جامی کښی وپیچل سی نو که ددواړو جامو څخه یه نښتیځلو څاڅکی تو یَدله نو هغه پاکه جامه مرداره سوه اوکه چیری دیوی څخه څاڅکی نه څڅیدَ له نو هغه پاکه جامه اوس هم پاکه دَه» دادوی مسئلی څو اتفاقی دی» اوکه دیوی څخه څاڅکی تویَدله فقط نو امام حلوانیؒ وائی چی اعتبار هغه پاکی وَچې لره دی. یعنی دهغی څخه او به نه څڅیږی نو هغه پاکه دَه که څه هم دمرداري څخه او به راوزي. لکن فتوی پردې دَه چی دَنجسی جامی څخه یه نښتیځلو او به نه څڅیږی نو هغه پاکه جامه پاکه دَه» م ط ص۱۲۶/۱۲۷ قَالَ الْمُصَنِّفُ»

وَلَا يَنْجُسُ ثَوْبٌ رَطْبٌ نُشِرَ عَلَى اَرْضٍ نَجِسَةٍ يَابِسَةٍ

او نه مرداریږی هغه جامه چی لنده وي چی او اره یې کړي هغه جامه پرداسی ځمکه باندی چی هغه مرداره وی په بولو وغیره سره چی هغه ځمکه اوس وچه وي. **فَتَنَدَّتْ مِنْهُ**، نو هغه ځمکه نمناکه سی د هغی لندې جامی څخه یعنی هغه لنده جامه پاکه دَه. مګر هغه وخت مرداره ده که اثر د هغه نجاست په دې لنده جامه کښی معلوم سُو» قَالَ المصنفؒ

وَلَا بِرِيحٍ هَبَّتْ عَلَى نَجَاسَةٍ فَاَصَابَتِ الثَّوْبَ اِلَّا اَنْ

او نه مرداریږي جامه په هغه باد سره چی هغه باد راتیر سوی وي پر نجاست که څه وی او که لُند نو هغه باد و رسیږی یوی جامی ته مګر نه هغه وخت.

اَنْ يَظْهَرَ اَثَرُهَا فِيْهِ هغه وخت چی اثر د نجاست په هغه ثوب کی ظاهر سی» وَالْاَثَرُ مَا اَمْتَرَمِنْ رِيْحٍ وَلَوْنٍ وَطَعْمٍ» اثر هغه دری شیان دي چی بیره

مسئله، که دسري پر توګ د کُنی پر برابر یه لنده کونه چی پاکه یه پریولی وه لندووا بیا یه پر هغه لانده ځای پُسکی واچول» شمس الائمة وائی چی په هغه پُسکی نور کالی هم مردار یږی. لکن فتوی پر هغه ده چی د مخه هم تیره سوه چی پُسکی پاکه ده» قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَيَطْهُرُ مُتَنَجِّسُ بِنَجَاسَةٍ مَرْئِيَّةٍ بِزَوَالِ عَيْنِهَا وَلَوْ بِمَرَّةٍ

اوپاکیږی مردار شیٔ یعنی که بدن وی اوکه جامه وي اوکه لوښی، په یوی مرداری سره یعنی که غلیظ وی اوکه خفیفه وي. چی هغه نجاست په سترګو معلومیږی لکه وینی، او غُول وغیره، په زائلیدو د ذات د هغه نجس که څه هم په یو وار پریولو سره دی **عَلَى الصَّحِيْحِ** پر صحیح روایت» **پوهسه**: دصحیح په لفظ کښی اشاره واختلاف ته رده هغه داسی چی فقیه ابوجعفر طحاوی وائی چی پس له زواله څخه دعین دوه واره نور پریوله غواړی لکه غیر مرئیه نجاست چی یو وار پری مینځل سی دوه واره نور پریوله غواړی. او فخر الاسلام وائی چی درسته تر زوال دعین دری واره نور پریوله غواړی.

مسئله: که یو چا وینی وکښی او پر هغه ځای یه دری لا ندی تو کران چی پاکوونکی وه تیر کړه نور پریوله نه غواړی. **پوهسه**: چی نجاست مرئیه هغه نجاست دی چی په سترګو معلومیږي پس له وچوالی. لکه غُول، وینی، وغیره. او غیر مرئیه هغه نجاست دی چی پس له وچ والی په سترګو نه معلومیږی لکه بولی» قَالَ الْمُصَنِّفُ»

وَلَا يَضُرُّ بَقَاءُ اَثَرٍ شَقَّ زَوَالُهُ

او ضرر نه رسوی و پاک والی ته پاته والی د هغه شي چی سخت وی زوال د هغه لکه رنګ د نجاست یعنی سره د بقاء د اثره هم جامه پاکه ده» **پوهسه** چی سخت والی دا ثر د نجاست هغه دی، چی ایشولو او بوته ضرورت لري او یا صابون وغیره ته ضرورت ولري»

مسئله: که یوه جامه په مردار رنګ یه رنګ کړی وي نو هغه جامه چی دونه پر ینځی اوبه صافی سی پاکه ده، او بعض فقهاءٔ چی لیس له صاف والی دا او بو دری واره بیه پر ینځی. **مسئله**: صابون که مردار سو یعنی د ظاهرو خوا څخه نو چي پری مینځی نوره مینځی. هغه نجاست ځندی ولاړ سی پاک دی» ط»

مسئله: که غوړی مردار سو نو که یخی وه نو هغه د نجاست ځای دی غار کړي استه دی کي هغه نور غوړی پاک دي. او که غوړی ویلی وه. نو اوبه دي پراچوی چی پر غوړی ګ سر بیره سی او سره ودي سوروی او بیا دی اوبه کرار کرار ځندی توی کړي دری واره چی دغسی وکړی نو غوړی پاک سوه» م، ط، ص۱۲۷» **مسئله**: عسل که مردار سوه نو اوبه دی ور واچوی او جوش دی وکړی چی اوبه یه هواسی. او عسل پاته سی دری واره دی دغسی **مسئله**: نوی لوښی دخاوره که مردار سوی دری واره دی پر ینځی چی په هره پلا کی څاڅکی ودریږی نو پاک دی». او زاړه لوښی په مطلق پریولو سره پاکیږی **مسئله**: هغه شیٔ چی ښوی وی او مردار سی لکه اِندازه، شیشه، هغه دی په ټوټه لوری وموږی پاک سُو. او نور لرګی که مردار سو بیرته دي رنده پرتیره کړي. او زاړه لرګی په پریولو پاکیږی.

مسئله: کی په مردار اوبو کښی غوښی واچولي په دیګ کښی او بیا یه غوښی په هغو اوبو کی جوش کړي. بیا ورته معلومه سوه چی اوبه خو مرداری وي. نو غوښی هنوز او می وی او به دی ځندی توی کړی او غوښی دي پری مینځی. او که غوښی په مردارو اوبو کی پخی سوی بیا هغه غوښی ابدًا نه پاکیږي. او د امام ابویوسفؒ څخه روایت دی چی غوښی دی دری واره په پاکو اوبو کښی جوش کړي او بیا دی سوروا توی کړي غوښی پاکی دی» والفتوی علی الاول وهو قول ابی حنیفةؒ» ط» **مُهِمَّه مسئله**: کی چرګه یه حلال کړی وه. د مخه تر نس ثیرلو او مرداري ایسته کولو یه جوش کړه او بوته وره واچوله چی بڼکی ځندی وشکوي. او یا یدلری چی پریولی یه نه وُو دغه جوش کړه او بوته وا چوله. او دومره زمانه یه جوش ورکړي چی اوبه یه وداخل ته د غوښو ورسیدلي. نو هغه دچرګی غوښی یا لری ابدًا نه پاکیږي.

الا عندَ ابي يوسفؒ كما مر» اوكې دونه زمانه په جوش اوبوكښې پرېښوله چې صرف اوصرف ظاهر يې ستكې يه گرم شو او بنركې سستي سوې اوبيا يه راوكښله. په درې واره به يې لو سره يه غوښې پاكېږي» كذا حققه الكمال» ط ص۱۲۸ قَالَ المُصنفؒ»

وَغَيْرُ المَرئِيَّةِ بِغَسْلِهَا ثَلاثًا وَالعَصْرِ فِي كُلِّ مَرَّةٍ

او پاكېږي غير المرئيه نجاست يعني پس له وچېدو څخه چې په سترګو نه معلومېږي» لكه بولې په پرېولو سره درې واره. او په نښتيځلو سره درې واره. **پوه سه**: چې اصلاً خو اعتبار غلبة الظن ته دغاسل دی» لكن چونكه په درې واره پرېولو سره د زړه اطمنان حاصلېږي نو ځكه فقهاء درې واره شرط وګرځول **مسئله**: په پس خورده كښې دسپي چې په لوښي كې اوبه وڅښي چونكه اختلاف دی دمذاهبو نو ځكه درې واره پرېولو د هغه لوښي واجب دی او اوه واره سره دخاورو وهلو مندوب دی» م»

پوه سه: چې نښتيځل درې واره ظاهر الروايه دی» او بعض فقهاء وائي چې يو وار نښتيځل كافي دی» وهذا ارفق بالناس» **مسئله**: كې هغه مرداره جامه په جاري اوبو كښې كښېښول بيا نو درې واره والی او نښتيځل نه غواړي. **مسئله**: كه ديوه سري جامه خوسرداره وه لكن دده څخه يې محل اوځای د نجاست هير شو نو ده يوځای دهغې جامې پريولی كه غور وكړي او كه نه هغه پاكه سوه لمونځ ورسره روادی. لكن كه پس له لمانځه ورته معلومه سوه چې هغه بل ځای وو» نو هغه دی پريمنځي او لمونځ دی راوګرځوي

فائده: په دريم وار نښتيځلو كې دی هغه كوشش وكړي چې دجامې څخه نور څاڅكي نه راوزي. او معتبر قوت دغاسل دی نه د بل چا. نو يوه كمزوره سړي چې جامه و نښتيځل او څاڅكي كې بند سوه لكن كه بل چا يو قوي هغه سړي دا جامه نښتيځلې وای نو ترې څاڅكي څندی تويېدله نو دغه جامه واول سړي ته پاكه ده نه وهغه قوي سړي ته» كذا في الدر المختار»

مشكل د نرو كالي چې مردارسي او هغه كالي چې وكښل په بنځو يې منځي نو بنځه خو يې په خپل قوة سره ونښتيځي. لكن كې نرو نښتيځي نوري اوبه څندی تويېږي نو دغه جامه ونر ته نه پاكه ده نه يې لمونځ په كښې روادی،

ددی مشكل علاج دادی، چې د نر دجامې چې يوځای مردارسي. نو دی دې هغه

علاج مردارځای بخپله پرې منځي او بيا دې خيرې لږې كولو د پاره بنځې ته وركړي چې پرې يې منځي.

فائده: مشهوره داده چې كمبل يا سترنجي وغيره چې مردارسي په جاري اوبوكښې دی يوه شپه ايښ دی. لكن دا تقدير صرف او صرف ددفعې وسوسې دپاره دی ورنه مختاره داده چې هغه مردار كمبله وغيره په جاري اوبو كښې كښېښ دی او په پرې بهيږي او سري غالب گمان داوي چې نجاست څندی ولاړې هغه كمبله وغيره پاكه ده» ط ص۱۲۹ قَالَ

وَتَطْهِيرُ النَّجَاسَةِ عَنِ الثَّوبِ وَالْبَدَنِ بِالْمَاءِ وَبِكُلِّ مَائِعٍ

او پاكېږي نجاست كه مرئي وي او كه غير مرئي (ليدنكې او نه ليدنكې) دجامې او دبدن څخه په اوبو سره» په ماء (اوبو) مطلقو سره خو اتفاقاً پاكېږي

مُزِيلٍ كَالْخَلِّ وَمَاءِ الْوَرْدِ

او په مستعملو اوبو سره بناء پر صحيح چې مستعملې اوبه پاكې بولي. او دغه رنګه پاكېږي بدن او جامه لعني پر صحيح روايت په هر هغه نري شي سره لكه اوبه، لكن چې هغه مائع پاك وي، كما في الهداية والمراقي، چې هغه مائع مزيل د نجاست وي نو په غوړو او شيدو سره نه پاكېږي. ولې چې هغه بخپله نه وزي د بدن او جامې څخه نو نجاست به څرنګه وباسي لكه سركه، او دګل اوبه» **پوه سه**: چې دامام ابو يوسفؒ څخه روايت دی چې نجاست د بدن نه څخه بيله او بو نه دی روا» نو ځكه مونږ صحيح ووئيله **پوه سه**: چې نجاست حكمي لكه بې اودسيا، يا جنابت بيله اوبو په بل مائع سره نه دی روا»

مسئله: كه جامه نرمه وه او غاسل په خپل قوت سره ونه نښتيځل چې څيرې به سي قاضيخان وائي چې نه پاكېږي. لكن فتوا پر دی ده چې پاكېږي په سبب دضرورت» دا مذهب د بحر الرائق او نهر فائق دی. **مسئله**: كه د بنځې برتن كشي قي وواهه» نو هغه كشي په نارو سره چې درې واره يه ورووی ئې پاك شو. **مسئله**: كه دسړي خوله په شراب سره مرداره سوه. نو ناړې يه پرشونډاتو او خوله تيرې كړي او هغه يه نس ته شوه كړي خوله او شونډان يه پاك سوه» م ص۱۳۰

وَيَطْهُرُ الْخُفُّ وَنَحْوُهُ بِالدَّلْكِ مِنْ نَجَاسَةٍ لَهَا جِرْمٌ وَلَوْ كَانَتْ رُطَبَةً

او پاکیږی موزه او مثل د هغی لکه گوتې، چوټې، وغیره په مښولو سره یعنی یا پر ځمکه یا پر خاوره د هغه نجاست څخه چې هغه صورت لري. که څه هم دا نجاست لوندوی صورت والا نجاست هغه دی چې پس له وچوالی پرظاهر د موزې پاته وې لکه غول، او وینې او کی پس له وچوالې اثر نه معلومیدی هغه نجس ذی جرم نه دی. **پوهسه**: چې د مصنف د عبارت معنیٰ دا نه ده چې خف وغیره بیله دلکه (مښولو) نه پاکیږی بلکه معنیٰ یه داده چې په پرېولو به او بُویا بل مائع خو پاکیږی. بلکه په دلک (مښولو) هم پاکیږی. او پرخلاف د موزې دی جامه، او بدن، چې هغه په دلک نه پاکیږي» او د غه رنګه موزه وغیره د غیر ذی جرمه نجاست څخه بیله پرېولو نه پاکیږی.

مسئله: کی پر موزه وغیره بولې وی او هغه لنده وه سره خاوری پروا چولی نو هغه بولې به جرم والا کی حساب دی چې په مښوولو سره مثلًا پاکیږی. بحرالرائق **پوهسه**: چې په لاندی نجاست کی اختلاف دی. د حضرة الامام الاعظمؒ څخه روایت دی چې لوند نجاست تر هغو چې وچ نشی په مښوولو په ځمکه پوری نه پاکیږی، ولی چې مښوول خو نجاست دېره وی لیری کوی خو بیه نه . لکن اکثرمشائخ ؒ ویلي دي چې لوند نجاست هم په دلک سره پاکیږی. وهو المختار للفتویٰ. لکن په دلک کی دا شرط دی چې اثر د نجس به ورکیږی مګر نه که متشکل وُو» والدلیل علی المختار قوله علیه الصّلوٰة والسّلام » اِذَا وَطِئَ احدکم الاذی بخفیه فطهورهما التراب» ترجمه: که چا لاندی کړې تر موزو نجاست لیعنی که وچ وی او که لوند پس پاکوالی د موزو خاوری دی» وَقوله علیه السّلام: چې څوك ورسی و مسجد ته نو د وګوری که چیری په څوټو پوری مرداری وه هغه دی په ځمکه پورې وموږی او لمونځ دی په کښې وکړي» **پوښتنه**: نن صبا ولې خلك په بوټو او څوټو کښې لمونځونه کوي او سره د دې چې دا فعل په کړا تو متراتو د آنحضرت صلی الله علیه وسلم څخه صادر سوی دی حتیٰ په دې زمانه کی که څوك د بوټو سره بې ضرورته لمونځ وکړي خلك په بد نظر ورته

جواب چونکه په اوسنی زمانه کښې په اکثرو مساجدو او جامع ګانو کښې مفروشات موجود دی لکه مسترنجی او یا غالی وغیره. نو د هغو د خټل والی د سببه خلګ د ګوتو و غیرو سره لمونځ نه کړي. **مسئله**: په طحطاوی ص ٣٠ کښې وائې چې مستحب دی لمونځ کول په پاکو څوټو کښې مثلًا» قال المصنفؒ

وَيَطْهُرُ السَّيْفُ وَنَحْوُهُ بِالْمَسْحِ

او پاکیږی توره او مثل د تورې لکه چاړه، چاقو، زنداړه، او غوړ لوښی، او خراد سوی لرګی او نوك. په مسح کولو سره په خاورو یا په ټکر. ولی چې په دغو شیانو خو نجاست نه ننوزي. نو پس له مسح نه پاتیږی مګر لږ د هغه نجاست او هغه ته اعتبار نسته»

اِخْتِلَافُ الْعُلَمَاءِ: بعض علماء وائی چې د دغه شیان پس له مسح څخه حقیقةً یعنی واقعی پاك سوه. نو که په هغه چاړه یا توره، خټکی یا هندوانه، وغیره مات کړي خوړل یې روا دی. واختاره الاسبیجابی. او بعض فقهاء وائی چې په مسح کولو سره نجاست لږیږی نو د هغو مذکوره شیانو خوړل حرام دی. او دا روایت مختاره د قدوری دی، او روایت اول لائق بالاعتبار دی. ولی چې متونو د فقه شریف قول پر هغه دي. وَالاحتیاط فی مذهب القدوریؒ. قال المصنفؒ فی المراقی چې فرق نه لري که نجاست لوندوی او که وچ وي. او که بولې او که غول. علی المختار للفتویٰ» ولی چې صحابهٔ وو به کفار په تورو وژل او بیا بې په ټوکر یا خاورو مسح کړې. او لمونځ بې ورسره کول. او بعض علماء وائي چې د دغه شیان د مسح کړي په لنده جامه که نجس وچ وُو» قال المصنفؒ

وَاِذَا ذَهَبَ اَثَرُ النَّجَاسَةِ عَنِ الْاَرْضِ وَجَفَّتْ جَازَتِ الصَّلٰوةُ

او که ولاړې اثر د نجاست چې بوی او رنګ دی. د ځمکې څخه او ځمکه وچه سوه لمونځ پر روا دی.

عَلَيْهَا دُوْنَ التَّيَمُّمِ مِنْهَا

پر دی ځمکه نه تیمم د دې ځمکې څخه **پوهسه**: چې د ځمکې قید د دی د پاره

دی چې کالې اوبدن اوبوریاء، وغیره. په نفس وچیدو سره نه پاکیږي. او هغه محکله چې وچه سوه نو لمونځ پر روادی. لقوله علیه الصلوٰة والسّلام "اَیّمَا اَرْضٍ جَفّت زَکَتْ" یعنی هر محکله چې وچه سوه پاکه سوه، او تیمم نه دی روا پر هغه محکله روا، ولې چې خدای جل جلاله وائې: فَتَیَمَّمُوْا صَعِیْدًا طَیِّبًا، ای طاهرًا. او بعض علماء وائې چې تیمم هم پر روادی، او په صورت کښې د شك تیمم بلاشبهه روادی، ولې د طهارت د محکې اصلي حال دی. **مسئله**: کهچیرې یوځا محکله په ډبرو یا په پخو خښتو فرش کړي وه او هغه فرش مردار سو هغه حکم د محکې لري یعنی په وچیدو د باره د لمانځه پاك دی. او که چیرې خښته یا ډبره په محکه کښې نروه نصب سوی هغه پر یوله غواړي په جفاف (وچوالی) نه پاکیږي. کذا فی القهستاني، ومنیة المصلی وشرحها للحلبی وابن امیر الحاج، ط صـ ١٣١.

مسئله: که چاقو، یا توره، زنگ زده وه. او یا نقشونه په کښې وه هغه خواه مخواه پریوله غواړي. **سوال**: قدوری وئیلی دي چې دغه مذکوره شیان چې په لمر وچ سي نو پاك دي. او مصنف مطلق وچ والی وایه **جواب**: د قدوری قول بناء پر عادت دی چې د دغو شیانو په وچیدو کې لمر دی. او په حقیقت کښې که دغه شیان په اور مثلًا وچ سي هم پاك دي. قَالَ المُصنّفُ.

وَیَطْهُرُ مَا بِهَا مِنْ شَجَرٍ وَ کَلَاءٍ قَائِمٍ بِجَفَافِهٖ

او پاکیږي هغه شئ چې په محکله کښې وي، د درختي څخه او کلاء یعنی واښه، شپیشتي شوتل وغیره چې په محکله کې ولاړ وي په وچیدو سره د هغو. **پوهسه**: چې مراد وچیدو څخه وچیده د هغه نجاست دی. یعنی چې لند والی د هغه نجاست نه وي پاته، دا مراد نه دی چې هغه درخت یا واښه به وچیږي. او دا هم شرط دی چې اثر د هغه نجاست به هم نه وي پاته، دا مذهب مختار دی چې د دې شیانو حکم د محکې دی. او بعض علماء وائې چې دغه شیان پریوله غواړي.

اللهم اغفر لمولفه ولکاتبه ولوالدیهما وقد کتبه بیده فضل الحق حقانی غفرله

وَتَطْهُرُ نَجَاسَةٌ اِسْتَحَالَتْ عَیْنُهَا کَاَنْ صَارَتْ مِلْحًا اَوْ

او پاکیږي هغه نجاست چې تغیر وخوري ذات د هغه لکه چې وګرځي مالګه او یا خاوري. او یا وسوځي په اور یعني ایرې سي. په دلیل د دې چې حقیقت د

اِحْتَرَقَتْ بِالنَّارِ

نجاست بدل سوا و هم دغه صحیح دی. او د دې مثال دا دی چې او به د انګورو په منګی کښې شراب سي. نو خو مردار دی، بیا چې مالګه ور واچوي او سرکه وګرځي پاك دی، ولې چې حقیقت یې بدل سو.

مسئله: که د غولو خوښې، تمتی، مکان، بخار وکړي چې څاڅکي څندې ته الویدل او یا د حمام د بام څخه په سبب د بخار څاڅکي راتویږي دله. هغه مردار نه دی استحسانًا. او که چیلم د نجاست څاڅکي راتویږي دله هغه مردار دی، او د هغه مرغه چې غوښه یې مرداري وي. هګی یې خوړل روائي حلال ده. او بعض وائي مرداره ده. **فائده**: د نجاست حقیقت چې بدل سي پاك دی. غرض په کښې دا دی چې بیا نفع پر اخستل روادی. وهذا قول محمد وعلیه الفتوی، ط صـ ١٣٢ خلافًا لابي یوسف. قَالَ المُصنّفُ.

وَیَطْهُرُ الْمَنِیُّ الْجَافُّ بِفَرْکِهٖ عَنِ الثَّوْبِ وَالْبَدَنِ وَیَطْهُرُ الرَّطْبُ بِغَسْلِهٖ

او پاکیږي منی یعنی محل د منی، چې وچ وي، که ده نروی او که د ښځی، په ګرولو سره پلاس باندې چې متفرق سي د جامې څخه یعنی که څه هم نوی وي. او د بدن څخه، وهذا ظاهر الروایة، او که منی لنده وه بیا په پریولو پاکیږي، لقوله علیه السّلام اغسله رطبًا وافرکیه یابسًا. **پوښتنه**: د دغه حدیث په دغو الفاظو سره په ثبوت نه دی رسیدلی څکه کمال وائې الله اعلم بصحته. **جواب**: روایت د حدیث په معنٰی سره روادی کما فی اصول الحدیث. نو د دغه حدیث هم معنی په صحیح حدیثو کې راغلی دی. په بخاری او مسلم کی راغلی د عائشه رضی الله تعالٰی عنها څخه چې دی به پریوله منی د جامی څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم، او په مسلم کی د عائشه رض دا سی روایت هم راغلی دی

لَقَدْ رَأَيْتَنِي وَانِّي لَاَحُكُّهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَابِسًا بِظُفُرِيْ،
ترجمه: ما ځان ليدلی دی چې مابه ګروول مَنی دجامی څخه دعليه السلام چې وچه به وه په نوکه سره. او ورته روايت بزار او دارقطنی هم کړی دی. او هم زمونږ د مذهب سره امام مالك او امام احمدؒ موافق دی» ط ص ۱۳۲ **مسئله:** دغه جامه چې مَنی څنډی وګروول سول بياکه په اوبو لنده سول څه حکم يـې دی **جواب**» بيا هم پاکه ده، ولی چې يو پاك شی چې اوبه دی د بل پاك شی سره ملاقی سی چې هغه جامه ده چې مَنی څنډی ګروول سوی ده نه مرداريږی لکه مرداره څنګه چې وچه سی او پاکه سی او بيا لنده سی نه مرداريږی،، او يا مردار پوست چې په لمر سره پوخ سی او بيا لوند سی نه مرداريږی

حضرت ايوبي ته»

دافغان خدمت دی وکړ ايوبي
بيله شکه چې وارث يه د نبي

افغانان ټول په تا باندی وياړ کاندې
پر افغان، پر پاکستان پر جرمنې.
تل دعا دی د صحت دخدايه غواړی
شاګردان دی پر مسجد نبوې

چې دی دين وافغانانو ته آسان کړ
داخدمت دی رب قبول کړ کندهاری

داتاريخ به دی وی تل ومونږ پياته
مؤرخ، مصنفه، جهانی

زما شمله دسر او چته ستا په مهر
دااحسان دی تل منمه حقانی

فصل

يُطْهَرُ جِلْدُ الْمَيْتَةِ بِالدِّبَاغَةِ الْحَقِيقِيَّةِ كَالْقَرْظِ وَبِالْحُكْمِيَّةِ پاکيږی پوست د مرداری - په حقيقی نخولو سره لکه په بارګو، چې خلګ غرګی اوزی په نخوی او دغه رنګه په حکمی نخوالی سره هم پاکيږی **كَالتَّتْرِيبِ وَالتَّشْمِيسِ** لکه چې خاوری پر واچوی او وچ يه کړی. او يا په لمر تی کښيږدی او وچ سي. **پوهسه:** چې دفيل په پوستکی کی اختلاف دی لکه بحر الرائق چې وائی چې امام محمدؒ فيل نجس العين بولی لکه سرکوزی. نو په دباغ سره نه پاکيږی. او حضرت الامام الاعظمؒ امام ابو يوسفؒ وائی چې حکم د پوست دفيل حکم لکه د پوستو د نورو درنده ګانو دی لکه ليوه، پړانګ، ګيدړه، او نور چې په دبغ نخولو سره پاکيږی. وَقَدْ افْتَىٰ بِمَذْهَبِهِمَا الْفُقَهَاءُ. او هم دغه مذهب ته مصنفؒ په مراقی کی تللی دی. او دليل يه هم دا وئيلی دی. چې آنحضرت صلی الله عليه وسلم سراو ږيره مبارکه ب منځول په داسی ب منځ چې د فيل د هډوکی څخه جوړ سوی وه.

مسئله: سپی د بعضی علماوو په نيز نجس العين دی. لکن بحر الرائق دوه بانيه څخه نقل کوی چې سپی نجس العين نه دی. قال الطحطاویؒ وعليه الفتوی» قال المصنفؒ **اِلَّا جِلْدَ الْخِنْزِيرِ وَالْاٰدَمِيِّ** منګر نه پاکيږی پوست د سرکوزی او د انسان ولی د سرکوزی ذات نجس دی» او د انسان پوست په سبب د کرامت نه پاکيږی د استعمال دپاره، **پوهسه:** چې پوست د سرکوزی نه پاکيږی او نه استعمال روا دی. او پوست د انسان خو پاکيږی لکن استعمال يه روا نه دی په سبب د کرامت» وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيْ اٰدَمَ» نو د دې ايت په مقتضی د کافر انسان د پوست هم دغه حکم دی. **سوال:** مصنفؒ ولی خنزير تر آدمی د مخه ذکر کړی **جواب** چونکه د اځای د اهانت وو نو وروسته ، او وړل د آدمی ډير زيبا دی.

پوښته: چې استثناء دخنزیر او آدمي په یوه ډول (سبب) نه ده بلکه استثناء دخنزیر په سبب د نجاست او د عدم جواز د استعمال ده. او استثناء د آدمي په سبب تاني سره نه په اول سره، ولهذا چې د تکریم سره د آدمي منافات لري» نقله الطحطاوي عن الزيلعي في شرح الکنز»

وَتُطَهِّرُ الذَّكَاةُ الشَّرْعِيَّةُ جِلْدَ غَيْرِ الْمَأْكُولِ دُونَ لَحْمِهِ

او پاکوي ذبح کول چې پر شرعي ډول وي پوست د غیر ماکول اللحم لکه چغال، ګیدړه، لیوه، پړانګ، وغیره نه غوښې یې پر اصح مذهب چې فتوی پر وي

عَلٰى أَصَحِّ مَا يُفْتٰى بِهِ

کول کیږي. **پوښته**: چې مصنف قید د ذکاة شرعي ولې وایه» په دې سره یې ذبح د مجوسي او تارك التسمية عمدًا او ذبح د محرم سره د ښکار شي له، یعني هغه په ذبح کیدو نه پاکیږي» **فائده**: بحر الرائق د مجتبیٰ او قنیه څخه نقل کړي دي چې ذبح د مجوسي او تارك التسمية عمدًا طهارت پیدا کوي یعني که د سړي سره د هغه حیوان غوښې موجودې وي لمونځ ورسره روا دی» که څه هم خوړل کیږي نه» لکن په تنویر کې وائي چې شرط والي د ذکات شرعي هو الاظهر» هم د دې سببه مصنف وویل علیٰ اصح ما یفتیٰ به» قال المصنف»

وَكُلُّ شَيْءٍ لَا يَسْرِيْ فِيْهِ الدَّمُ لَا يَنْجُسُ بِالْمَوْتِ كَالشَّعْرِ

او هر هغه شئ یعني د اجزاء څخه د حیوان ماسوا د خنزیر څخه چې جریان په هغه کښې نلري وینه

وَالرِّيْشِ الْمَجْزُوْرِ وَالْقَرْنِ وَالْحَافِرِ وَالْعَظْمِ مَا لَمْ يَكُنْ فِيْهِ

هغه جزء په موګ سره که څه هم بې ذکات شرعي وي نه مردار کیږي. لکه ویښته او بڼوکي چې **دَسِم** پریکړه سوي وي» او ښکر، او نوك د حیوان او دوکي چې چربي نه وي پکښې او د غر ړنګه مشوکه د مرغه او یا نوکان د مرغانو» **پوښته**: چې بڼوکه د بیخه او یا نو بیخ یې نجس دی، نو مصنف د دې سببه مجزور وویله» مر» ص ۱۳۵

فائده: مصنف په مراقی کې علت د طهارت د دغو شیانو» عدم وجود الدم په دغو شیانو کښې ویلی دی» او صاحب هدایه عدم نجاست د دغو شیانو په سبب د دې نولې چې دغه شیان میتة نه دي. ولې چې میتة په عرف کې د شرعي شریفې په حیوانانو کې هغه شي ته وائي. چې حیوة او ژوند یې زائل سي نه په فعل د بندګانو. او یا په فعل د بنده پر وجه غیر مشروع باندې. او په مذکوره شیانو کې ژوند نسته نو نجس هم نه دي. قال المصنف

وَالْعَصَبُ نَجِسٌ فِي الصَّحِيْحِ

او پله د حیوان غیر ماکول نجسه ده، یعني لمونځ نه دی ورسره روا. په صحیح روایت کې. ولې چې په دې ژوند په کښې سته چې د ژوندي حیوان څخه یې قطعه کوي خوږیږي. او بعض فقهاء وائي پاکه ده. دوی وائي چې پله د قسمه څخه د هډوکي ده چې سخته نه ده» قال المصنف،

وَنَافِجَةُ الْمِسْكِ طَاهِرَةٌ

او هغه پوستکې چې په هغه کې په الهي قدرت سره مشك جوړیږي پاك دی که څوك لمونځ ورسره وکړي لمونځ یې روا دی» لکن مرداریږي په رسیدو د اوبو» مر» قال المصنف

كَالْمِسْكِ وَأَكْلُهُ حَلَالٌ

لکه خودی مشك چې حلال دی اتفاقًا او خوړك د مشکو هم حلال دی

سوال: چې مشك حلال دی نو خوړك یې معلوم دی که حلال دی نو څه حاجت دی و دې قول ته د مصنف چې» وَأَكْلُهُ حَلَالٌ» **جواب**: د املاء زم غلطه ده ولې چې خاوره پاکه دی او خوړك یې حرام دئ. **تنبیه**: بعض ښځې یا نر د اولیاء کرامو و قبر و ته ورځي او د قبر خاوري یې خوري دا حرام کار دئ. قال المصنف،

وَالزُّبَادُ طَاهِرٌ تَصِحُّ صَلٰوةُ مُطَيِّبٍ بِهِ

او زباد پاك دی او صحیح دی لمونځ د هغه سړي چې د زباد خوشبوئي یې په ځان پوري مښلی وي. ولې چې زباد د خپل طبیعت څخه او ښتی ده لکه چې مشك په اصل کې وینه ده **پوښته**: چې زباد پروزن د سحاب دی» صاحب القاموس وائي چې زباد یوه خیره ده لاندي تر لکۍ د پیشي، یا د میش خرما» او د اخیره پر

پر مخرج د غولو سره بیره پیدا کیږی چی رفته رفته ډیرهٔ سی. نو هغه حیوان ډیر نه شوری نسو وروسته د هغه خیره په قدرت د خدای جل جلاله خوشبوئی وګرځي. بیا یه نو خلک په ټوکره کړا، کړا، ځندي ټوله کړي او ځان او ځامی په خوشبویه کوی" قاموس"

درویش باګناه محمد عبید الله ایوبی قندهاری نقشبندی سلیمانخیلی غفرله الباری والدیه چی مصنف "کتاب الطهارات" پردی ځای پای ته ورسَاوه. او درویش حسب الطاقت د هغه شرح او ترجمه وکړه. هم دا اوس مصنف په مقصود اصلی چی لمونځ دی شروع کوی" درویش عاصی دَ لوی دربار څخه غواړي چی ورَ ته د کاملی ترجمی او شرحی د باقی کتاب ورکړي" وَمَا ذالِكَ عَلَى اللهِ بِعَزِيزٍ" او درویش د باری عزّوجلّ د دربار څخه د ښه صحت او عافیت غوښتونکی دئ

مُناجَات اِقتبَاسِی

از محمد عُبید الله ایوبی قندهاری. حضور جناب رب العزت الباری

الهی یا الهی یا الهی — ندارم جز امیدت تکیه گاهی
۲ زکن موجود کردی جمله عالم — ترا باشد همیشه بادشاهی.
۳ بحق وحرمت ذات کریمت — مرا از ذنب خود کن عذرخواهی
۴ گناه من اگر از حد برون است — نباشد پیش لطفت برگ کاهی.
۵ چنین مگذار حیرانم خدایا — بدرگاه تو آوردم پناهی
۶ ندارم توشهٔ راه قیامت — بجز شرمندگی و روسیاهی.
۷ زخواب غفلتم بیدار گردان — که شد عمرم درین غفلت تباهی
۸ فتادم درمیان چاه غفلت — برونم کن ازین تاریک چاهی
۹ خلاصی ده ز شر نفس و شیطان — بسوی خویشتن نمای راهی.
۱۰ ندارم طاعت مقبول درگاه — بجز اشک ندامت آه و آهی
۱۱ بپوشان عیب این عاصی بغفلت — بحق آنکه شاهان را تو شاهی.
۱۲ دم آخر که جان ازمن برآید — بکن از لطف خود سویم نگاهی
۱۳ بحق وحرمت فرقان اعظم — مکن شرمنده ام در حشرگاهی.
۱۴ شفیع آورده ام روی محمد — کرم کن برمن گم کرده راهی

عبید گوید که چون فضلت عمیم است
بدان فضلت ببخش عاصی را گناهی.

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِشَارِحِهٖ وَلِمُتَرْجِمِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ وَلِوَالِدَيْهِمْ اَجْمَعِيْنَ اٰمِيْنَ ثُمَّ اٰمِيْنَ

کتبه احقر العباد فضل الحق حقانی غفرله.

کتاب الصّلوٰة

دا کتاب دی په بیان کښی دَ لمانځه یعنی هر لمونځ چی وی که فرضی وی که نفلی وی.

مُقدمه: پوهـه: چی لمونځ هغه عبادت دی چی هیڅ شریعت د هغه څخه خلاص نه دی راغلی، او په هیڅ شریعت کی دا پنځه لمونځونه بل نبی ته نه دی جمع سوی نو دا مجموع پنځه لمونځونه د خواصو څخه د آنحضرت صَلی الله علیه وسلم دي. او د غه رنګه اذان او اقامت او شروع د لمانځه په تکبیر سره او د غه رنګه رکوع په لمانځه کی او حرام والی د خبرو په لمانځه کی د خواصو څخه د امت مرحومه دی" قاله جماعة من المفسرين" ط" وهكذا قال السيوطي في انموذج العلوم" او امام طحاوی په شرح معانی الآثار کښی د عُبید الله بن محمد او هغه د عائشه څخه دا سی حدیث نقل کړی دئ. چی توبه څرنګه د آدم په وخت کښی د سپید و قبوله سوه نو ده دوه رکعته لمونځ وکړی. نو دا صلوٰة الصبح سُو:

دلمونځو د اوقاتو تعین: او ځه وخت چی اسحٰق د حلال ید و څخه په فدیه خلاص سو دا وخت ماپښین وُو، نو ابراهیم څلور رکعته وکړه دا صلوٰة الظهر سُو، او ځه وخت چی عزیر پسله سلو کاله د خوب څخه بیدار سو هغه وخت ماز دیګر وُو. نو ده څلور رکعته لمونځ وګذاره دا صلوٰة العصر سو، او د داؤد توبه په وخت کښی د ماښام قبوله سوه، نو ده څلور رکعتو لمانځه نیت وکړی د خدای پاک په قدرت د جهته څخه د ډیری ژړا د څلورم رکعته څخه عاجز سو نو یه پر دری رکعته سلام وګرځاوه. دا صَلوٰة المغرب سُو، او اول چی ماختن لمونځ سره دامت کړی دی هغه آنحضرت صَلی الله عَلیه وَسلم دئ.

پوهـه: چی صَلوٰة په لغت کی دُعا ته وائي او په شرع شریفه کی د دغو افعالو او ارکانو مخصوصه وو نوم دئ. **فائده**: لمونځونه په شپه د معراج کی چی لیلة الاسراء ئې بولي فرض سوی دي. دا مذهب دی د لوئی دَلی د محدثینو او د مفسرینو او د فقهاؤ او د متکلمینو دی" وهو الحق قاله القاضی عیاض" ط" او معراج د آنحضرت صَلی الله

علیه وسلم تر هجرت د مخه یو کال واقع سوی ده» قاله النووی اوابن حزم دا اجماع خبره بولي» او تاریخ د معراج یو جماعت د علماءو وائي چي د لمړي خور ۲۷ شپه ده» لکن په بولوبنارو کښي عمل پردی دی چي د معراج نیټه ۲۷ د رجب ده» او په دی سره یقین کړی دی امام نووی»

حکمت الٰهی: لمونځ خدای جل جلاله په داسی وخت کښي فرض کړی دی چي د آنحضرت صلی الله علیه وسلم زړه مبارک په اوبو د زمزم سره پری وله سو او وی مبارک په حضرت مقدسه الٰهی کښي تراوه آسمانو پورته سو، لمونځونه په اول کښي پنځوس وه او بیا په دغه شپه کښي پنځو ته را سوه. په لار سبنوونه د حضرت موسیٰ علیه السلام تفصیل د دی موضوع په حدیث کښي د بخاری او د نورو محد ثینو په کتابو کښي موجود دی . نو ده موجوده وخت او مکان په سبب د لمونځو پر لوی فضیلت معلوم سو. قال السعدی الشیرازی ؎ چنان گرم در تیه قربت براند: که در سدره جبریل ازو باز ماند. بدو گفت سالار بیت الحرام: که ای حامل وحی برتر خرام: بگفتا فراتر مجالم نماند: بماندم که نیروی بالم نماند. اگر یک سری برتر پرم: فروغ تجلی بسوزد پرم:. قال علیه السلام: ثم زج بي في النور فخرق بي سبعون الف حجاب آه والتفصیل فی روح البیان فی تفسیر قوله تعالیٰ سبحان الذی اسری بعبده الآیة

پوه سه: چي وتر واجب دي د پنځو فرضو څخه علاحده دي او د فرضو او واجبو تر ما بین فرق هغه دی چي په اصول الفقه کی بیان سوی دی. یعنی چي په عمل کښي د واړه سره برابر دی چي پرېښوونکی یې مرتکب د کبیره گناه دی لکن په اعتقاد کښي فرق سته یعنی منکر د فرضو کافر دی او منکر د واجبو کافر نه دی.

پوه سه: چي د پنځو لمونځو یوه فائده شکر د منعم حقیقی رب جل وعلا دی. او بله فائده یې بخښنه ده لکه چي په حدیث کښي راغلی دی چي آنحضرت صلی الله علیه وسلم خلگو ته وویل چي تاسی خبر یاست که چیری یوه واله په دروازه کښي د یوه ستاسی بهیږی او دی غسل په کښي کوی هره ورځ پنځه واره آیا د هغه سړی پر بدن به خیره پاته سی خلگو ورته وویل یا علیه السلام ورته وویل چي د غه دی حال د پنځو لمونځو چي خدای محوه

کوی په هغو سره گناهونه. **پوه سه**: چي اصلی سبب لمونځو خطاب الٰهی دی. لکن سبب ظاهری یې دا پنځه وختونه دي. قال المصنف»

وَيُشْتَرَطُ لِفَرْضِيَّتِهَا ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ الْإِسْلَامُ وَالْبُلُوغُ وَالْعَقْلُ

او شرط دی د پاره د فرض والي د لمونځو یعنی چي بنده په مکلف کیږی. دری شیان یو اسلام دی ولی چي په عملی شیا نو هغه وخت سړی مکلفه کیږی چي مسلمان وی او بالغ والی دی یا په احتلام او یا په عمر. ولی چي کوچنی مرفوع القلم دی یعنی مکلف نه دی. او بل عقل دی یعنی لیونی به نه وی ولی چي تکالیفی الٰهیه په عقل پوری تړلي دی.

تنبیهانه فائده: امام طحطاوی په ص۱۳۸ کښي وائي چي مختاره خبره داده چي آنحضرت صلی الله علیه وسلم د مخه تر نبوت په شریعت د هیڅ نبی مکلف نه وو. ولی چي دی مبارک د مخه تر رسالت په مقام او رتبه کی د نبوت وو او د هیڅ نبی امتی نه وو. لکن په الهام صادق او په کشف لائق بوده مبارک ته بعض اعمال د شریعت ابراهیمی کشف کیدله او په هغه به یې عمل کاوه» قال المصنف:

وَتُؤْمَرُ بِهَا الْأَوْلَادُ لِسَبْعِ سِنِيْنَ وَتُضْرَبُ عَلَيْهَا لِعَشْرٍ بِيَدٍ لَا بِخَشَبَةٍ

او امر کړه کیږی به په لمونځو سره اولاد که نروی او که ښځی پر اوه کاله یعنی چي اوه کاله یې عمر سی. او وهل کیږی به پر لمونځو یعنی پرنه کولو چي د لسو کالو سی. لکن په لاس یعنی په چپلاخه یا په سوک نه په لرگی یا لکړه وغیره د وهلو په لاس سره سبب دادی چي زجر سی د ترک څخه د لمانځه او د بیلما نځی سره عادت نه سی. او په لرگی چي نه وی رفقا وشفقة علیهم» او ترد دری ضربی بالا دی، وهي هم وفی الحدیث الصحیح، قال علیه الصلوٰة والسلام: مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلٰوةِ لِسَبْعٍ وَاضْرِبُوْا عَلَيْهَا لِعَشْرٍ وَفَرِّقُوْا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ" تاسی امر کوی اولاد ستاسو" په اوه کلنی کښي او تاسی وهی دوی پر لمانځه کولو با ندی» په عمر کی د لسو کلو. او دوی سره جلا کړی په

ځایوکی دېریوتو **پوهسه**: چې دا اوهَل یہ وَاجب دی کما فی تنویرالابصار" ط "قَالَ

وَاَسْبَابُهَا اَوْقَاتُهَا وَتَجِبُ بِاَوَّلِ وَقْتِهَا وُجُوْبًا مُوَسَّعًا

او اسباب دَدغو پنځو لمونځو دا پنځه وختونه دي او واجبیږی لمونځونه په اول دَوخت سره مګر وجوب یه فراخه دی. یعنی تر اخیر پورې دَ وخت، حتیٰ چې په اول، دوهم، دریم وخت کی اداء نه کړی دَ تارك الصلوٰة قدر ګناه یه نه دَه، مطلب دا دی چې تر اخیر دَوخت یه ځنډول روادی. لکن په اخیرکی دَوخت اداء احتمالاً لازمه دَه چې تاخیر تر هغه ګناه کبیره دَه"

فائِدَه: یہ نورالانوار او نورو معتبرو کتابو کښی وَائي چې اکثر مشائخ دفقه او اصولو پردی دي. چې سبب ده لمانځه هغه جزء دی دَوخت چې په هغه پورې اداء جوړے سی مطلقًا که اول وی او که دوهم، وغیره. نوکه سړی دَدخول سره دَوخت فی الحال لمونځ وکړي نو هغه جزء اول سبب ده دَ لمانځه دی. اوکی په اول جزء کښی اداء نه کړی نو سببیت و دوهم جزء ته نقل کیږی ثم وثم الیٰ اخرالوقت. نو اخیر دوخت سببیت ختم سو حتمًا به لمونځ اداء کوي. اوکی فرضًا په اخیر وخت کښی هم نه کی اداء او وخت وَوتی بیاد قضاء دَپاره ټوله وخت سبب دَی.

ددی فائِدی تعریفات

که څوك به اول کښی دوخت لیونی وو او یا بیهوشه وو. او په اخیر کښی دَوخت پرسد سو. هغه لمونځ پر لازم دی، ولی چې سبب یه موجود دی. او ښځه حائضه یا نفساء وَه او په اخیر کښی دوخت پاکه سوه لمونځ پر لازم دی. او که نابالغه کښتی بلوغ ته ورسیدی په اخیرکی دَوخت. او دَغه رنګه که مرتد مُسلمان سُو په اخیر کښی دوخت"، که څه هم په دی ټولو صورتو کښی اخیر دوخت ناقص لکه دمازدیګر وَخت په نیز دَ رَوالي دلمر" نو په دی ټولو صورتو کښی که سړي لمونځ اداء کړی ذمه فارغه سوه. اوکی نه کی اداء د قضاء دَپاره یه ټوله وخت سَبب دی. ددے نتیجه دا ده که دَغو خلګو د مازدیګر لمونځ په وخت مکروه کښی اداء کړي غاړي خلاصی دی بیله کراهت.. او له ماسوا دَغو خلګو د مازدیګر لمونځ وځنډوی بیله عذره تر وخت مکروه پوري

او بیا یہ په وخت مکروه کښی اداء کړي خلاصی دی لکن سره دکراهته. او که دغه نو موړي د مازدیګر لمونځ قضاء کړي. نو دهغه قضاء په بل وَخت کی به په کامل وخت کښی را وړي ولی چې وخت وونی بیا خو سَبب دقضاء ټوله وخت دی او ټوله وخت د مازدیګر خو کامل دی په اعتبار داکثر اجزاء"، نو دغه لمونځ کامل واجب دی لازم سو، نو په وخت ناقص کښی قضاء نه ده صحیح"

پوهسه: چې مراد د اخیر څخه وخت په نیز د اکثر فقهاؤ په دغو مسئلو قدر دیوی تحریمی دی. وَقیل غیرذالك وَالتفصیل فی کتب الاصول"

فائِدَه: که څوک تارك الصلوٰة وو. او باک یه نه په کاوه. فاسق دی حکومت اسلامی دی بندی کړي څو پر لمانځه استقامت کوي. قاله السید وقال الامام المحبوبی یُضرب حتیٰ یسیل منه الدم" تر هغو دی وَهي چې وینه ځنڈی ولاړه سی، او په لمانځه کښی نیابت یعنی وکالت نسته" قَالَ المُصنفُ.

وَاَوْقَاتُهَا خَمْسَةٌ وَقْتُ الصُّبْحِ مِنْ طُلُوْعِ الْفَجْرِ الصَّادِقِ

او وختونه د پنځو لمونځو پنځه دي. یعنی اول وخت دسحار لمانځه دی دابتداء څخه دراختو د صادقو سپیدو. بیا تر ښَی دی دَمخه دراختلو دلمر۔

اِلیٰ قُبَیْلِ طُلُوْعِ الشَّمْسِ"

سُوَال: مصنفؒ باید اول د ماپښین وخت بیان کړی وای. ولی اول لمونځ چې جبرئیل وآنحضرت صَلی اللهُ عَلیه وَسَلم په جماعت ورکړی. هغه دَماپښین لمونځ وو کما فی البخاری وَغیره. **جواب**: هو لکن مصنفؒ چې د سحار د لمانځه وخت دَمخه کړي په دې سَبب چې په اول او اخیر کښی د هغه اختلاف نسته بخلاف الصلوٰة الأخر" کماسیأتی" وَیُمکن الجوَابُ: په دی سره چې آنحضرت صلی الله علیه وَسَلم چې اعرابی ته دَ لمونځو وختونو، نو وَل شروع د سحار د لمانځه دوخت څخه وکړه "کذا فی البنایه" وَالاحوط فی الجوَاب" دا ده چې د سحار لمونځ اول د پنځو لمونځو دی یه فرض وَالی کښی" په اتفاق دعلماوو ولی چې هغه د سحار لمونځ دَلیلة الاسراء دی" لکن علیه السلام د هغه قضاء نه راوړه ولی چې وجوب الاداء موقوف دی پر علم دکیفیت او دکیفیت

علمو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په امامت د جبرئیل علیه السلام حاصل سو.

پوهسه: چې صبح صادق هغه نور دی چې په کناره کی د اسمان نشر سی په پساره" او صبح کاذب هغه رڼا ده چې تر افق لوړه پیدا سي او بیا بیرته ورکه سي. **مسئله**: په مجمع الروایات کی د امام حلوانی څخه نقل کړی دی چې اعتبار په حق کښی د لمانځه او روژی اول لره د ظهور د رڼا دی. او د حضرت الامام محمد څخه روایت دی. چې اولی لمعی ته اعتبار نسته بلکه معتبر انتشار فی الافق دی. لکن احتیاط په قول اول کی دی. او په قول ثانی کښی وسعت دی، والله اعلم وعلمه اتقن واحکم"

پوهسه: چې اهل الریاضی لکه تصریح او شرح چغمینی والا وائی چې صبح کاذب او صادق ده تاثیره څخه د نر دی والی د لمر دی وافق شرقیه ته، او امام همام فخر الدین رازی سره د دی چې په ریاضی وو کښی ید طولی لری "دا سی وائی چې صبح یو نور دی چې خدای جل جلاله یې پیدا کوي. په دغه وخت مخصوص کی او نه دی دغه نور د تاثیر څخه د لمر او نه هم د جنس څخه د نور د لمر دی، قهستانی" **پوهسه**: چې امام طحطاوی ساعات د ورځی په دغو نومانو یاد کړی دی. یعنی د عرفی ورځی، الشروق، البکور، الغدوة، الضحی، الهاجرة، الظهیرة، الرواح، العصر، العصیرة، الاصیل، العشاء، الغروب، او د شپی د ساعتونو مانی یې په دی دول اوری دی، الشفق، الغسق، الغدوة، العتمة، السدفة، الجنح، الروبة، الزلة، الهنین، السحر، الفجر، الصبح، فعلیك بالتقسیم علی اللیل والنهار" قال المصنف"

وَوَقْتُ الظُّهْرِ مِنْ زَوَالِ الشَّمْسِ اِلٰی اَنْ يَّصِيْرَ ظِلُّ كُلِّ شَيْءٍ

او دوهم وخت د ما بینین دی چې هغه د زوال څخه د لمر د مابین څخه د اسمان شروع کیږی، بیا تر هغه وخته پوری

مِثْلَيْهِ اَوْمِثْلَهٗ سِوٰی ظِلِّ الْاِسْتِوَاءِ وَاخْتَارَ الطَّحَاوِيُّ الثَّانِيْ

چې سایه د هر شی دوه مثله د هغه شی ګرځی او یا یو مثل د هغه

وَهُوَقَوْلُ الصَّاحِبَيْنِ

پر دواړه تقدیره ما سوا د هغه سایه څخه چې په وخت کښی

دزوال د لمر موجوده وي.
عه او مختاره کړي طحاوي دوهم مذهب او دا قول د صاحبینو دی ۱۲

فائده: چونکه ډیره آباده محکله د خط استواء څخه شمالی واقع ده، نو په وخت کښې رسیدو د لمر و نصف النهار ته څه ناڅه سایه موجوده وي دغی سایې ته فیئ الزوال وائي، او دا سایه په شهور شمسیه ووکی په طول او قصر سره مختلفه کیږي، کما فی کتب الریاضی"

دزوال آسانه ښوونه

اول محکل حسب الطاقت ښه برابره کړه، او بیا یو سم لرګی په هغه محکله کښی ښخ کړه. نو وګوره چې سر د سائی د لرګی چیرې دی پر هغه علامه وکړه. او بیا یو وار وګوره که سایه د علامی د خوا څخه د لرګی و خواته مخ پر کمید وه نو لمر و مابین ته د اسمان چې نصف النهار وړته وائي نه دی رسیدلی او زوال هم نه دی سوی. او چې چیری سایه په حسب الظاهر ودریده. دا وخت د استواء بولي او قیام الظهیره یې هم بولي. او رسیده و نصف النهار ته یې هم بولي. بیا د سایه پر سر علامه وکړه او د هغی علامی څخه خط کش کړه تر بیخ د لرګی و دغی سایې ته فیئ الزوال وائي او سایه اصلی یې هم بولي.

بیا چه سایه د هغه خط څخه د مشرق و خواته ولاړه" لمر زوال وکړی او اول وخت د ما پښین داخل سو" کذا فی الظهیریة، والبحر الرائق، والطحطاوی. وشرح الجغمینی وغیره" **پوهسه**: چې دغه بیان د پاره د آسانی پر مسلمانانو دی. ورنه حقیقت علم د استواء او د زوال په خدای جل شانه پوری خاص دی" په صحیح حدیث کښی راغلی دی چې یو وخت جبرئیل امین علیه السلام په وخت کښی د غرمې په مجلس انور کښی د رسول کریم صلی الله علیه وسلم حاضر وو. علیه السلام پوښتنه ځنی وکړه چې لمر زوال کړی دی که نه! جبرئیل علیه السلام ورته وویل لا نعم، یا هو. علیه السلام و دی جواب ته حیران سو. پوښتنه یې ځنی وکړه. جبرئیل علیه السلام ورته وویل چې په وخت کی د تلفظ د "لا" لمر زوال نه وو کړی. چې زه د دغه لفظ څخه فارغه سوم، لمر زوال وکړی. نو دی وجهی څخه متصل یې "لا" پوری مې "نعم" وو ایه.

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ وَلِوَالِدَيْهِمَا اٰمِيْن"

بنهانه فائده: یوه سه چې دامام اعظمؒ څخه په اخیر وخت کې دماپښین دوه روایته راغلي دي. اول روایت دا دی چې اخیر وخت دماپښین تر هغه وخته پورې دی چې سایه دشي د هغه ولیوه مثل ته نږدې سي. یعني پر یوه مثل باندې سي سوا د فئ الزوال دماپښین د لمانځه وخت ختم سُو. دمازدیگر اول وخت شروع سُو" په دی روایت سره امام ابي یوسفؒ. او امام محمدؒ احسته کړېدی یعني فتوا یې په ورکړېده او امام ابوجعفر الطحاویؒ چې اعلم دخلګو دی په مذهب د ابوحنیفهؒ وائي: وبقولهما نأخذ» او په قول دیارانو مونږ عمل کوو. وفي البرهان قولهما وهو الاظهر»

او بل روایت د حضرت امام اعظمؒ څخه چې روایت یې حسن بن الزیادؒ کړې دی داسې راغلی دی چې اخیر وخت دماپښین تر نږدې پورې د دی ده چې سایه د شي دوه مثله د هغه شي ګرځي بیله سایه اصلي اتردی. یعني چې سایه دوه مثله ته ورسیده دماپښین وخت تیرسُو دمازدیگر وخت داخل سُو. مصنفؒ په مراقي الفلاح کې داسې وائي: وهو الصحیح وعلیه اجل المشائخ والمتون» یعني دغه روایت صحیح دئ او پر دغه روایت باندې دیر مشائخ دي او متون کتابونه د فقهي حنیفي دي. او مصنفؒ په دصحت دا دلیل وئیلی دی» لتعارض الاثار» یعني په اخیر وخت کې دماپښین احادیث نبویه متعارض دي. هغه تعارض دا دی چې په یوه حدیث کې چې روایت یې امام بخاریؒ او مسلمؒ کړې دی داسې راغلی دي،» ابردوا بالظهر فان شدة الحر من فیح جهنم»، ترجمه: تاسي په خنکې کې کوئ دماپښین لمونځ ولې چې سخت ګرمي د جوشه څخه دجهنم ده»، یعني ویدن ته دسرې تاوان رسوي. او په دې کې شک نسته چې سخته ګرمي دعربو په وطنو پر یوه مثل باندې ده. او په بل حدیث کښي چې متفق علیه دی. او اوږد حدیث دی چې جبرئیل علیه السلام ته د لمونځو وختونه ور وښوول په اوله ورځ کې چې سایه تر یوه مثل تیره سوه دسټي دمازدیګر لمونځ ور کړې نو چون دغه دوه حدیثه متعارض دي. او دا قانون شرعي دی چې یو شئ چې په یقین سره ثابت سي په شک سره نه باطلیږي. نو بناءً علی هذا دماپښین د لمانځه وخت خو لس له زواله په یقین او اتفاق سره داخل وو او د یک چندي سره وپای ته په رسید وکښي شک پیدا سو

شک سره وخت نه ووزی نو وخت تر دوچندی ته قریب باقي دئ.

پس څرانو مسلمانانو: که څوک غواړي چې زما د پښین لمونځ او دمازدیگر لمونځ په اتفاق دائمهٔ وو دمذهب صحیح سي. نو داسې دې وکړي چې دماپښین لمونځ دې په یک چندي کښې اداء کړي. ولې چې امام اعظمؒ خود ماپښین لمونځ په یک چندي کښې بالکل صحیح بولي. او یاران خو یې صحیح بولي چې بولي. او بیا دې دمازدیګر لمونځ ورو تر دوچندي وکړي. ولې چې ورو ستَه تر دوچندي خو مازدیګر لمونځ په اتفاق روا دئ.

بشارت»، په اکثرو ښارو کښې د افغانستان د علماوو خدای جل جلاله پر دوئ رحم وکړي رواج همدا عنیې دي. **شکایت**: چونکه په حرمینو شریفینو کښې د مازدیګر لمونځ متصل د یک چندي په تیریدو سره اداء کوي. هغه کسان د حنیفیانو څخه چې سخت دریږه دي حتی بعض علماء د دغه دمازدیګر لمونځ په دغه لوی جماعت کښې چې په لکو مسلمانان په کښې حضور لري» په جماعت نه کوي دوئ وائي چې دا خود ماپښین وخت دی نو دمازدیګر لمونځ نه دی په کښې روا»

درویش وائي: چې که دغه دمازدیګر لمونځ په دغه وقت مذکور کې حاجیان صاحبان اداء کړي یک لحظه دمذهب څخه وتل دي. ولې تاسي د مخه واورېدل چې دامام اعظمؒ څخه دوه روایته موجود دي. نو څه حرج او ګناه ده که سړی په مراعات د فضیلت دد ې لوي جماعت او بیا د حرمینو په مسجد نیوکي. په روایت دامام ابویوسفؒ او امام محمد بن الحسن الشیبانيؒ عمل وکړي. تر څو چې بیرته خپل وطن ته راځي. دا خود درویش خپله نظریه وه نور دخلکو خوښه ده» وللناس فیما یعشقون مذاهب» د تعصب لاره نده» لکه یو کتاب فروش چې په باره کښې دشهادة الحسنین چې د فقیر تصنیف دی دغه د تعصب لاره خپله کړه. او دونه دروغ او بهتانونه یې پر درویش وئیلي دي» چې هر عالِم په هغه پوهیږي. دده خیال خود او وچې زه به په دې بهتانو سره خپل نوم لوړ کړم. لکن هم دا اوس دلوی په خجالت سره او پښیماني سره مخامخ دی» ولې چې درویش دخپل کار تفویض و خدای جل جلاله ته کړی. او کوي یه. او د ښمنانو څخه خپل مکافات

نه غواړي. بلکه د مکافات وکیل یه هم رب جل سلطانه دی. او د دغه کتا بفروش خجالت او شرمندګي چي د طالبانو او نورو مخلصانو د خوا پرده تیره سوي یا به تیریږي د بیان وړ نه ده. وَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى» قَالَ المصنفؒ.

وَوَقْتُ الْعَصْرِ مِنْ اِبْتِدَاءِ الزِّيَادَةِ عَلَى الْمِثْلِ اَوِ الْمِثْلَيْنِ

او ابتداء د وخت د مازدیګر د ابتداء څخه د ریاتوب د سایه د شي ده پر یوه مثل او یا دوه مثله

اِلٰى غُرُوْبِ الشَّمْسِ

یعني پر اختلاف د مذهبینو بیا تر وخته پوري د لویدو د لمر. ولې چي په صحیح حدیث کښي راغلي دی، «مَنْ اَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ اَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ اَدْرَكَ الْعَصْرَ» او هغه چي د حسن ابن الزیادؒ څخه روایت دی، چي لمر ژیړ سود مازدیګر وخت خارج سو هغه محمول پر وخت د اختیار دی یعني مختاره او ښه وخت یه تیر سو.

پوښتنه: چي مراد د غروب څخه د لمر لویدو د ټوله ټیکي د لمر تر افق دي. لکن په حس کي. ولې چي غروب د لمر تر افق په واقع کي په علم کښي د خدای ده جل جلاله. «والتکلیف بحسب الوسع والطاقة» وعلامة ذالك اقبال الظلمة من جانب المشرق كما في التحفة.

مسئله: که یو سړي پر ډیره لوړه مناره ناست وو. او لمر یه لیدی او د کښتو خلګو څخه لمر پټ سو نو مناري والا ته روژه ماتول نه دی روا او لاندي خلګو ته روا دی، كذا في الخلاصة.

مسئله: که لمر ولویدی او بیرته خرق العاده راپورته سو. د مازدیګر وخت راګرځي او که نه!.

جواب: هو، راګرځي كما في الدر المختار، په دلیل د هغه حدیث چي آنحضرت صلی الله علیه وسلم» یوه ورځ مازدیګر چي لمونځ یي کړي وو. په وخت کښي د نزول د وحي سر یه پر ورانه د حضرت علي کرم الله وجهه ایښی وو او حضرت عليؓ د مازدیګر لمونځ نه وو کړي. څه وخت چي علیه السلام بیدار سو حضرت عليؓ عرض ورته وکړي چي ما د مازدیګر لمونځ نه دی کړي او لمر راسه ولویدئ. علیه السلام په دغو الفاظو دعا وکړه: «اَللّٰهُمَّ اِنَّهٗ كَانَ فِيْ طَاعَتِكَ وَطَاعَةِ رَسُوْلِكَ فَارْدُدْهَا عَلَيْهِ فَرُدَّتْ عَلَيْهِ حَتّٰى صَلَّى الْعَصْرَ» یا الله

په تحقیق سره عليؓ په طاعت کي ستا او په طاعت د رسول ستا وو پس را وه ګرځوی لمر نو لمر بیرته را وختی حتی چي عليؓ د مازدیګر لمونځ وکړی»، او دا حدیث طبراني په سند حسن سره روایت کړی دی» او امام طحاویؒ هم صحیح بللی دی. او قاضي عیاضؒ هم د صحت تاله پر لګولی ده: نو سبط ابن الجوزيؒ خطا وتلی دی چي دا حدیث یه په موضوعاتو کښي راوړی دی. «كذا في النهر»

خدای لره دی حمد وي: ګرانو ورونړو د رولیش هغه خبره چي په دغه عنوان په وکړه. ګرانو مسلمانانو آه ډیره په وارخطایۍ او بیره سره هغه وخت وکړه ولې چي د فقیر د اخیال وو چي دا د ده نظریه ده» لکن وروسته فقیر روایت د اسدؒ چي مبسوط نقل کړی دی و لیدی چي د هغه عبارت دا دی. اذا خرج الوقت بصيرورة الظل مثله لا يدخل وقت العصر حتى يصير ظل كل شئ مثليه فبينهما وقت مهملٌ فالاحتياط ان يصلي الظهر قبل ان يصير الظل مثله والعصر بعد مثليه، ليكون مؤديًا بالاتفاق، انتهى. و اختاره الكرخي وقال شيخ الاسلام انه الاحتياط كما في السراج» ط» قَالَ المصنفؒ.

وَالْمَغْرِبُ مِنْهُ اِلٰى غُرُوْبِ الشَّفَقِ الْاَحْمَرِ عَلَى الْمُفْتٰى بِهٖ

یعني اول وخت د ماښام د غروب څخه د لمر دی بیا تر هغه وخته پوري د لویدو د سره شفق پر هغه مذهب چي په هغه سره فتوی ورکړه کیږي.

پوښتنه: چي په احادیثو مبارکه وو کي لفظ د شفق راغلی دی، لکن شفق په لغت کي هغه سرخي ته هم وایي چي پس له غروبه څخه د لمر په افق کښي د مغرب ښکاریږي. او هغه سپین والي ته هم وایي چي وروسته تر شفق احمر په افق مغرب کښي لیدل کیږي» اذا عرفت هذا، نو...

پوښتنه: چي حضرت الامام الاعظمؒ وایي چي د ماښام د لمانځه وخت تر هغه دی پوري د شفق ابیض د لوید و او بړ دی دی. او هم دا قول دی د ابوبکر الصدیقؓ او د عائشه صدیقي او د انس بن مالكؓ او د معاذ بن جبلؓ او د ابي هریرةؓ او یو روایت د ابن عباسؓ څخه هم دی او د غه ته عمر بن عبدالعزیزؒ او امام اوزاعيؒ او داؤد الظاهري تللي دي.

اود اهل لغتو څخه المبرد او ثعلب هم تللی دی. او شفق احمر مذهب د صاحبینو دی، "هو روایة عن الامام الاعظم ایضاً. او په بعض کتابو کښی وائی چی حضرت الامام وقول ته دیا رانو رجوع کړی ده، او مصنف په قول دیا رانو فتوی ورکړیده. حتی په مراقی کی وائی: وعلیها الفتوی، وقال وهو مروی عن اکابر الصحابة رض. لکن سره ددی بحر رائق وقول ته دامام اعظم ډیر کلکه ترجیح ورکړیده: فارجع الیه،

او کمال الدین بن الهمام هم وقول دحضرت الامام الاعظم په ډیر او بده عبارت ترجیح ورکړیده. او حضرت الامام الطحطاوی هم د مذهب دامام اعظم طرف داره معلومیږی. حتی پردی قول د مراقی « وهو مروی عن اکابر الصحابة رض » یه رد کړی دی په دے الفاظو سره، قد علمت ان مذهب الامام مروی عن اکابر الصحابة رض نساءً ورجالاً، او پردی قول ده مراقی، وعلیه اتفاق اهل اللسان، یه داسی رد کړی دی. قد علمت ما اختاره المبرد وثعلب وهما من اکابر اهل اللغة، او پردی قول د مراقی چی وائی: و نقل رجوع الامام الیه داسی رد کړی دی چی دا صیغه د ضعف ده. لیس پر رجوع دامام یقین نشته، قال المصنف

وَالْعِشَاءُ وَالْوِتْرُ مِنْهُ اِلَى الصُّبْحِ

او ابتداء دوخت دماخستن دلمانځه اووترو دغروب څخه د شفق احمر یا ابیض دی علی الاختلاف الذی مَرّ ذکره، بیا تر نن دی پوری د صبح یعنی صبح صادق **پوهه سه**: چی په ابتداء کی دوخت دماختن دلمانځه خواختلاف سته. مګر پای دوخت یه په اجماع سره قُبیل الصبح دی.

پوښتنه: په حدیث کی دامامت دجبرئیل علیه السلام داسی راغلی دی چی په دوهمه شپه جبرئیل علیه السلام دماخستن لمونځ په ثلث اللیل کی وانحضرت صلی الله علیه وسلم ته په امامت ور کړی. او مصنف وخت دماخستن دلمانځه وخت ترسپیده پوری بولی. مراقی ددی پوښتنی په جواب کی داسی وائی: وحدیث امامة جبرئیل لاینفی ماوراء وقت امامته، یعنی حدیث دجبرئیل دانه نفی کوی چی وروسته تر وخت دامامت دده دی نور وخت هم وی. ولی چی د اجماع الامة المرحومة بیان تاو اوریدی.

او دلیل دوجوب دوترو هغه حدیث دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمائی په الاثار: انّ الله قد زاد کم صلوٰة الا وهی الوتر فصلّوها بین العشاء الاخرة والصبح. او په دی حدیث سره تعیین دوخت دوترو هم وسو. یعنی چی ترماخستن تر لمانځه د مخه نه دی روا فلذا قال المصنف

وَلَا يُقَدَّمُ الْوِتْرُ عَلَى الْعِشَاءِ لِلتَّرْتِيْبِ اللَّازِمِ

یعنی نه د مخه کړه کیږی صلوة الوتر پر لمانځه دماخستن په سبب د ترتیب لازم په مابین کښی ددغو دوو لمونځو یعنی چی دماخستن لمونځ پروترو د مخه دی. لکه چی مذکور حدیث دلالت پر کوی.

فائده: دوترو لمونځ واجب یعنی فرض عملی دی په نیزد امام اعظم او سُنت مؤکد دی په نیزد یارانو. او په نیزد یارانو وتر دماخستن د لمانځه سره په ابتداء کی نه دی شریک بلکه اول وخت دوترو پس له ماخستن دلمانځه څخه شروع کیږی. نو وتر د دوی په مذهب کی لکه دوه رکعته سنت دماخستن دی،

ددی اختلاف فائده: که دیو سړی دماخستن لمونځ هیر وو او ده چی ویل ماکړی دی نو وتر یه وکړه نو وروسته یه دماخستن لمونځ ور پیاد سو نو هغه یه هم اداء کړی، نو په نیزد امام اعظم هغه د مخه وتر کافی دی. او ترتیب په سبب د عذر د نسیانی ساقط سو. او په نیزد یارانو وتر به بیرته را او ګرځوی. ولی تبعه دماخستن د لمانځه دی او وخت یه هم ور وسته دماخستن تر لمانځه داخلیږی نو هغه د مخه تر وتر قبل الوقت دی اداء کړی، قال المصنف،

وَمَنْ لَّمْ يَجِدْ وَقْتَهُمَا لَمْ يَجِبَا عَلَيْهِ

او که چا نسوای پیدا کولای وخت دماخستن دلمانځه او وقت دوترو نو د ماخستن لمونځ او وتر پر هغه سړی نه دی واجب. ولی چی سبب دوجوب دلمانځه وخت دی او دے سړی وخت نه کی پیدا د دغو دوو لمونځو، داځای د بلغاریا په نامه یادیږی چی د صقالیه وو ښار دی. او قطب شمالی ته ډیر نژدې دی. او ډیر

یخ ځای دئ. ولې چې پرتې باندې په میاشتو میاشتو دغې په زمانه کښې لمر راخیژي اودوی په ژمي ترځکه لاندې په حماموکې ژوند کوي. نو پردغو خلګو باندې په کوتاه شپوکې دکال یعنې د اول سرطان څخه ترڅلویښت ورځو پورې. لمر پردوئ ښکاره وي ۲۳ تخمیناً ساعته او صرف یوساعت تخمیناً غروب کوي. نوپردوی په دغو ورځوکې دشفق دلویدو څخه یا یوځای صبح صادق راڅوي نودماختن دلمانځه او وترو وخت نشته،

یوه سئله: چې په شرح جعمینی کې وائی. چې په وخت کښې دسپیدو لمر ترافق ۱۸ درجې کښته وي او په اخیر د شفق هم ۱۸ درجې لاندې وي ۱۸ درجې تخمیناً په یوه ساعت او ۱۲. دقیقه کې لمر قطع کوي په حرکت د فلك الافلاك چنانچه (۳۶۰) چې ټوله دوره د فلك دی چې پرڅلیرویشت [۲۴] چې ساعتونه د شبانه روز دي تقسیم کړي. ۱۵ وررسیږي نوحصه د یوه ساعت ۱۵ درجې ده. اودری درجې چې په اتلسو [۱۸] کې بالادی تخمیناً ۱۲ دقیق کیږي. دا یوساعت او ۱۲ دقیقې د صبح کاذب څخه حسابول کیږي.

مسئله: که ورځ دومره اوږده وه لکه کال یا میاشت یا هفته خلك به څو لمونځونه کوي لکه د دجال د ظهور ورځې چې مسلم ده نو اوس بن سمعان وائی اوده یه روایت کړي دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم د دجال ذکر کاوه اووی فرمایل چې د دجال اوسیده به په ځمکه کښې څلویښت [۴۰] ورځې وي یوه ورځ یه لکه بل وخت کال او بله ورځ یه لکه د بل وخت میاشت او بله ورځ یه لکه د بل وخت هفته اونوري ورځې یه د بچوا پرشان دي خلګو یعنې صحابه وو پوښتنه څنګه وکړه چې په دغه ورځ کې چې لکه کال وي ایا دیوې ورځې لمونځونه کافي دي یعنې پنځه لمانځه آنحضرت صلی الله علیه وسلم ورته ووئیل لا، بلکه وختونه به حساب کوي. یعنې یا به اټکل یا به نوروالاتو لکه په دی زمانه کښې ساعتونه:

وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ فَرْضَيْنِ فِي وَقْتٍ بِعُذْرٍ

اونه جمع کیږي دوه فرضې لمونځونه په یوه وخت کې یعنې جمع حقیقي د دوو لمونځو فرضونو په یوه وخت کښې نارواده که جمع د تقدیم وي. ولې چې هغه مقدم لمونځ قبل الوقت ناجائز

دی اوکه جمع د تاخیر وي. ولې چې هغه موخر لمونځ بعد الوقت ادائي نه سی کیدلای. په هیڅ عذر. سره لکه باران، یا مرض، **سوال**: په حدیث شریف کښې چې روایت په بخاري اومسلم دواړو کړي دی داسې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم په سفرکې جمع د ظهر او عصر کړي ده یعنې جمع تقدیم او جمع د مغرب اوعشاء یه کړي ده یعنې جمع د تاخیر، او په یوه بل حدیث کښې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم ومسافرته اجازه د جمع کولو د لمونځو ورکړي ده **جواب**: مراد د جمع سی په دغو حدیثو شریفو کې راغلي ده جمع صوري او ظاهري او عملي ده، یعنې اول لمونځ لکه ماپښین ده مبارك تراخیره دوخت وځنډوی. نوڅه وخت چې هغه لمونځ یه اداکړي دوهم لمونځ لکه مازدیګر چې وخت داخل سي په اول وخت کښې اداکړي په سفرکښې دا سي کول آساني ده چې دوه واره قطع د سفر نه غواړي.

اودلیل پر دې خبره هغه حدیث دی چې روایت یه بخاري او مسلم چې شیخان یه بولي دواړو کړي دی د عبد الله بن مسعود رضی څخه چې داسې وائي: وَالَّذِي لَا إِلٰهَ غَيْرُهُ مَا صَلَّىٰ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلٰوةً قَطُّ إِلَّا لِوَقْتِهَا إِلَّا صَلٰوتَيْنِ جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ بِعَرَفَةَ وَبَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ» ترجمه: قسم په هغه خدای دی چې نشته خدای بیله ده چې نه دی اداء کړي رسول الله صلی الله علیه وسلم لمونځ هیڅ وخت بیله خپل وخته مګر دوه لمانځه چې جمع یه وکړه د ماپښین او مازدیګر یعنې چې جمع تقدیم په عرفات کې او جمع یه کړه د ماښام او د ماخستن یعنې په جمع تاخیر سره په جمع یعنې په مزدلفه کښې»

ګرانو ورونړو اوخوندو:

داوو مذهب د حنیفیانو او حضرت الامام الشافعيؒ جمع حقیقي د لمونځو په سبب د عذر د سفر یا باران وغیره روابولي. هم تقدیم د لمانځه تروخت اوهم تاخیر، اوبعض خلك خصوصاً حاجیان چې وائي مونږ په سفرو کښې د امام شافعيؒ په مذهب عمل کوو که څه هم مونږ حنفیان یو هغه غلط کاردی. مګر هغه وخت صحیح دی چې ټوله مذهب د امام شافعيؒ پرځان

لاړ وګرځوي. یعنی په امام پسې چې ولاړ وي قرائت د الحمد لله به کوي" او کې ذکرسر کړي او دس به مات بولي. کې ما ینه مسر کړه یا په ځېه ځندي واخسته او دس به مات بولي. وغیر ذالك من مذهب ذالك الامام". او په اجماع د خلو رو امامانو دا غلط کار دی چې په څلورو مذهبو کښې تلاش کوي چې هر کار چې آسانه وي په هغه عمل کوي. او چې په هر مذهب کې ګران حکم وي. هغه پرېږدي. دې ته حکم ملفق وائي او هغه باطل دی کما فی دیباجة الدر المختار" وهو الاصح من مذهب الامام مالك وغیره" قال

اِلَّا لِلحَاجِّ فِي عَرَفَةَ بِشَرْطِ الْإِمَامِ الْاَعْظَمِ

مګر د حاجیانو د پاره یعنی نزد بلچا د پاره. د عرفات په میدان کښې یعنی نه په بل ځای کې. په شرط د دې چې حاجې په عرفات کې لمونځ په جماعت د لوی امام سره ادا کوي. چې بادشاه د وخت دی او یا یه نائب وي. نو کې په عرفات کې لمونځ یوازې کاوه که څه هم حاجي وي جمع ورته ناروا ده. او یا په خیمو او طاقو کښې په بل امام پسې په جماعت لمونځ کاوه هم جمع ورته ناجائز ده.

وَالْاِحْرَامِ

او بل په شرط د احرام یا په حج او یا په عمره. نو که سړي د مکې شریفې مثلاً اهلي سړي وو او احرام بنده نه وو. پس که څه هم په عرفات کې وي. او د امام اعظم سره لمونځ په جماعت کوي جمع د لمونځو ورته جائز نه ده"

پوه سه: چې دا څلور شرطه د صحیح والي د جمع د لمونځو مذهب دی د امام اعظم ابو حنیفه. او یاران وائي چې منفرد ته هم جمع روا ده. په برهان کښې وائي چې مذهب د یارانو اظهر دی. لکن عام متون او د فتاوو کتابونه پر مذهب د امام اعظم دي. قال

فَجَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ جَمْعَ تَقْدِيمٍ

پس جمع دې وکړي حاجي په ما بین کښې د ماپښین د لمانځه او د ماز دیګر لمانځه په جمع سره د تقدیم یعنی د ماز دیګر لمونځ دې تر وخت د مخه کړي. او په اول وخت کښې د ماپښین دې ادا کړي.

مسئله: دا دوه لمونځونه حسب العادة القدیمة په مسجد نمره کښې د عرفات ادا

کیږي. او یو اذان دوه اقامته غواړي. تا چې خلك په دوهم اقامت سره پوه سي چې بل لمونځ شروع کیږي. او د دې دوو لمونځو په ما بین کښې دې هیڅ فصل نه ورکوي نه په نفلو حتی نه په دوه رکعته د ماپښین د سنتو هم" قال المصنف

وَجَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ جَمْعَ تَاخِيرٍ بِمُزْدَلِفَةَ

او جمع والی دې وکړي حاجي په ما بین کښې د ماښام د لمانځه او د ماخستن د لمانځه جمع د تاخیر یعنی د ماښام لمونځ دې وځنډوي تر وخته پورې د ماخستن. او دا جمع په مزدلفه کښې کیږي چې دیوه ځای نوم دی چې د عرفات څخه تخمیناً ۳ درې میله فاصله لري. **مسئله**: په دې جمع کښې د مزدلفه یو اذان او یو اقامت غواړي. **مسئله**: د دې جمع د پاره صرف مکان شرط دئ. چې مزدلفه ده او احرام شرط دی. او جماعت او امام اعظم شرط نه دئ.

مسئله: د دې دوو لمونځو تر ما بین به هم نفل او سنت او بل کار نه کوي" او کې چیرې نفل یا بل کار وکړي اقامت به را ګرځوي. او په نیز د امام زفر آذان به هم را ګرځوي، قال

وَلَمْ تَجُزِ الْمَغْرِبُ فِي طَرِيقِ مُزْدَلِفَةَ

او نه دی روا د ماښام لمونځ په هغه لاره کې چې د عرفات څخه مزدلفه ته راځي کې چیرې د ماښام لمونځ په لاره کښې وکړي بیرته بې په مزدلفه کښې را ګرځوي. په حدیث شریف کښې راغلي دي چې یو سړي د ماښام لمونځ په لاره کښې کاوه. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وویل، اَلصَّلٰوةُ اَمَامَكَ" یعنی ځای د دغه لمانځه په مخ کې دی چې مزدلفه ده. **مسئله**: که سړي د ماښام لمونځ په عرفات کې وکړي هم نه دی روا. نو قید د طریق اتفاقي دئ.

استدراك: درویش په جمع کولو کې د ظهر او عصر اسې وویل چې سنة الظهر به هم نه ادا کوي د ظاهر المذهب وو. کما فی النهر" لکن علامه ملا مسکین د سنة الظهر په باره کښې وائي چې هغه دې ادا کوي. **سوال**: چې ظاهر المذهب هغه اول وو نو د دې استدراك ته ضرورت وو" **جواب**: حاسدان دیر دي وهر خبره ته ګوته نسی وائي چې

عبید الله په فلانی مسئله کښې خطا وتلې دی. دوی ظاهر المذهب او روایات شاذه نه سره بېلولی. ولنعم ماقیل ـه چشم بداندیش که برکنده باد ـ عیب نماید هنرش در نظر ـ

ـه هم یحسد و ننی وشر الناس کلهم؛ من عاش فی الناس یوما غیر محسود؛

پوهسه: چې مصنف چې اصلی وختونه د ښځولو ښکاره بیان کړه. هم دا اوس وخت مستحب دغو لمونځونو مذهب د امام اعظم بیانوي. **قال المصنف**

ویستحب الاسفار بالفجر اومستحب دی ترڅرګنده پورې ځنډول د سحار د لمانځه. بعض امامان د اسفار په اړه یدلی وی نو د سحار لمونځ د اسی وخت کوي چې د لمر راختو سره ښځې شوګالی وي، داسی کول مکروه دي. **بلکه اندازه د اسفار داده**، چې که چیرې په اخیر ناسته کې فساد د لمانځه ښکاره سي، بیرته داغه لمونځ د سحار لمونځ په قراءتِ مسنونه سره تر لمر ختو مخه راګرځولای سي، قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر، وفی حدیث اخر: نوروا بالفجر یبارک لکم، او علاوه پر دې وخت د سحار د لمانځه چونکه وخت د خوب او غفلت دی نو په اسفار کښې ډیروالی د جماعت دی. او فقیه ابو جعفر الطحاوی په شرح کښې د معانی الآثار په اسناد صحیح سره د ابراهیم نخعی څخه روایت کړی دی. او وائی چې نه دی اتفاق کړی اصحابو د آنحضرت صلی الله علیه وسلم په هیڅ شي دومره لکه چې اتفاق یې کړی دی پر تنویر د فجر په لمانځه کښې، یعنی په رڼا کښې کول: **پوهسه**: چې ظاهر الروایة دادی. چې په اسفار کې شروع په لمانځه کوي وقیل، چې دخول په لمانځه کښې بې په غلس یعنی تاریکه کښې وي او اتمام بې په اسفار کښې وي په رڼا که ولو د قراءت او ترتیل په قراءت. لکن په دی کښې پر هغو ضعیفانو، مریضانو، سپین ږیرو، لوی حرج او تکلیف دئ.

بشارت او زیری: د انس رض څخه روایت دی، قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم چې آنحضرت وفرمائیل: من صلی الفجر فی جماعة، که چا ادا کړي د سحار په جماعت سره ثم قعد یذکر الله تعالی، او بیا کښېنستی ذکر د خدای جل

شانه په کاوه. یعنی هر ذکر چې وی که تسبیح وی که تهلیل وی که تکبیر وي. وغیر ذالك من انواع ذکر الله تعالی، حتی تطلع الشمس، تر هغو چې لمر راوختي.

پوهسه: چې مجرد طلوع د لمر نه ده مراد بلکه چې وخت مکروه تیر سی. یعنی لمر یو نیزه یا دوی نیزې راپورته سی، ثم صلی رکعتین، او بیا یې ادا کړه دوه رکعته نفل. چې ورته صلوة الاشراق وائي او د الموڼځ د ضحی یعنی د څاښت د سنتو څخه علاحده دی. ولې چې د څاښت د لمانځه وخت ډیر وروسته دی. تخمیناً دوه یا درې ساعته. کانت له کأجر حجة تامة وعمرة تامة، ده لره دی د غه کار مجموع یعنی ثواب د هغه لکه ثواب د حج پوره او عمره پوره. **پوهسه**: چې مراد د حجه څخه حج نفلی دی او د تامة. تامة په ویلو سره آنحضرت صلی الله علیه وسلم تو هم د هغه چا دفع کړي چې د احدیث په صرف د پاره د ترغیب وي. او په حقیقت کې دومره ثواب نه وي. محدثینو دا حدیث حسن ګڼلی دی. او په یو بل حدیث شریف کښې راغلی دي: قال علیه السلام: من مکث فی مصلاه بعد الفجر الی طلوع الشمس، که چا درنګ وکړي په ځای کښې د لمانځه پس له سحاره د لمانځه یعنی سره د شغل په یو ذکر د اذکارو څخه. او یا نفس درنګ مراد دی. کان کمن اعتق اربع رقاب من ولد اسمٰعیل وي بر د د غه سړي ثواب لکه د هغه چا چې څلور مریان ازاد کړي د اولاد څخه د اسمٰعیل علیه السلام یعنی د عربو څخه. **پوهسه**: چې حضرت امام شافعی مریتوب د عربو روا بولي. نو د عتق څخه حقیقت عتق مراد دی. او مذهب د امام اعظم دادی چې په عربو کې رق، نسته. نو عتق په بناء پر فرضولو د رق دی. وقال علیه الصلوة والسلام: من مکث فی مصلاه بعد العصر الی غروب الشمس، او که چا درنګ وکړي په ځای کښې د لمانځه پس د مازدیګر د لمانځه تر لویدو پورې د لمره کان کمن اعتق ثمان رقاب من ولد اسمٰعیل، دو نه ثواب یه دی لکه چې څوك ازاد کړي اته نفره د اولاد څخه د اسمٰعیل علیه السلام **پوهسه**: چې زیات والی د ثواب د مازدیګر د درنګ پر ثواب د سحار د درنګ په سبب د دې دی. چې د مازدیګر درنګ د پاره

د فرضی لمانځه د ما بنام دئ. او په فجر کښې د یاره د نفلو د اشراق دئ. **مسئله:** اسفار
د سحار د لمانځه مستحب دی په سفر او حضر کې او که ژمی وی او که دوبئ وی، که یوازی کوی
لمونځ او که امام وی او که مقتدی وی. م، ط. لکن اسفار په فجر سره» **للرجال**« د نرو
د پاره. او د سجود پاره تغلیس مستحب دئ. همیشه. لان التغلیس اقرب الی الستر» مګر
سحار په لمانځه کښې ښځې دومره د انتظار کوی. چې تر د جماعت څخه فارغ کیږی.

مسئله: اسفار په صبح کښې خو مستحب دئ مګر هغه ورځ چې حاجیان په مزدلفه کښې وی هغه ورځ به دوی لمونځ د سحار لیس له سپیدو څخه په تاریکه کښې اداء کوی. د پاره د فراغ و وقوف د مزدلفه او دعا کا نو کولو ته د څخه تر اختتود لمر چې دا ځای یوم مهم ځای د اجابت او قبلو لو د دعاو دئ.

په حدیث صحیح کښې راغلی دی چې رسول کریم صلی الله علیه وسلم په عین وخت کښې د دعا د مزدلفه په غره د مزدلفه ناځاپه وخندل خلک وه سبب ته د خندا په حال کښې د عجز او د عاد علیه السلام حیران سوه. نو په پوښتنه د سبب د خندا خندی وکړه رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وویل چې ما پر ابلیس خندل چې د غم څخه د عمومی بخښنې د خدائ حاجیانو ته ابلیس پر سر په دغه شیله کی خاوری باد کړې. قال المصنف

والابراد بالظهر في الصيف او په ځنګی کښې دی کوی د ما پښین لمونځ په دوبی کښې **مسئله:** دا حکم په تولو وطنو کښې دی که ګرم وی او که ساړه او که شدت حروی او که نه. **مسئله:** د جمعې د لمانځه حکم د ما پښین د لمانځه دئ. **مسئله:** په حکم کی د ابراد الظهر منفرد او امام برابر دی

پوه سه: چې اندازه د ابراد (یخ والی) بعض علماء والی دا ده، چې خلک چې مسجد و ته ځئ په سایه کی د دیوالو تللای سی، کما فی نور الایضاح، او سراج والی چې اندازه د ابراد دا ده چې ما پښین لمونځ د اختلاف و تلی وی د څخه تر رسید و د سایه یو مثل ته د شی. او په خزانه کښې والی چې وخت مکروه په ما پښین کی دا دی چې د ما پښین لمونځ تر اختلاف د امام اعظم او د یارانو راسی.

پوښتنه: چې ابراد د ظهر دادی چې تر یک چندی د مخه بی کوی نو د حضرت الامام الاعظم مذهب غړ فائده سوه. **جواب:** د حضرت الامام الاعظم په نیز تر دو چندی پوری تر دی د ما پښین لمونځ روادئ. او یارانو والی چې تر یک چندی وروسته د ما پښین روادی. او په استحباب کی د دوی تر ما بین اختلاف نسته.

شکایت: بعض ملایان د عصر حاضر صرف دا په او ریدلی ده چې حضرت الامام ابراد بالظهر مستحب بولی په دوبی کی. نو دوی پر ۱۲ بجو چې تخمیناً د استواء وخت دی په کور کښې بندی یا بل د غرمی شی یخ کړی وی و په خوری او سلاته او شلومی هم ورسره ملګری کړی. او کرار بیغه بیده او پر دری بجی په مسجد کښې اذان کیږی لمونځ نو ګوره چې څه وخت کوی. غالباً پر دری نیمی بجی به کوی. د اوخت یک چندی خو څه کوی د دو چندی د رسید و خطر سته. نو د حضرت الامام الاعظم او د یارانو پر دواړه مذهبو د لمونځ مکروه دی. بلکه د دو چندی ته ورسیدی په اتفاق نا جائز دی، والی الله المشتکی من صنیع هؤلاء»

وتعجيله في الشتاء او وختی دی کوی د ما پښین لمونځ په ژمی کی. **پوه سه:** چې مصنف لیسرل او منی هم د شتاء د جملې څخه بللی دی، راغلی
په حدیث شریف کی راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه تعجیل د ما پښین د لمانځه او په ځنګی کی

الا في يوم غيم فيؤخر فيه مګر نه په ورځ کښې د وریځې د سببه د دی چې قبل الوقت اداء نسی نو په ورځ د وریځی چې لمر پټ وی د ما پښین لمونځ دی وځنډوی یعنی استحباباً» مراقی د دی وجه داسی ویلی دی» اذ لا کراهة في فته فلا يضرها خيره، ذکرولش والی چې د اخبره د مصنف د تحقیق د خزانی څخه خلاف ده کما مر عنقریب والله اعلم بالصواب»

پوښتنه: پر عصر حاضر کی چې د هرچا په جیب یا تر لاس ساعتان موجود دی، نو معقو ته خود ما پښین د دخول وخت معلومیږی، که څه هم وریځ او لمر پټ وی **جواب** د قدیم فقهاو و" په عصر کښې خو ساعتان هیڅ نه وه نو دوی ځکه دا غسی حکم کاوه په یوم الغیم کښې، لکن دا حکم په سبب د وجود د ساعتو تغیر نه خوری ځکه اکثر او عموماً با د په نشیناً

او ما لدار انو ته دا آله کمه پیدا کیږی، فیجعل اهل البلدان تبعًا لهم فی هذا الحکم، والله اعلم

وَتَاخِيْرُ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَتَغَيَّرِ الشَّمْسُ او مستحب دی ځنډول د مازدیګر د لمانځه یعنی په دوبې اوږدی کښې لکن تر هغه وخته پورې چې لمر تغیر نه وی کړی. ولی وروسته تر تغیر د لمر د مازدیګر لمونځ مکروه دی. **پوښتنه**: چې تغیر د شمس پر صحیح مذهب دا دی چې رڼا یې کمه سی حتی سترګې نه پر برېښي. وقیل غیر ذالک، قال المصنف فی المراقی: والتاخیر الی التغیر مکروه تحریمًا، قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: تلك صلوة المنافقین ثلاثًا یجلس احدکم حتی اذا اصفرت الشمس وکانت بین قرنی الشیطن ینقر کنقر الدیك لا یذکر الله الا قلیلا، ترجمه: علیه السلام دغه چې راځي لمونځ د منافقانو بالا درې واره دغه خبره وکړه. هغه داسې چې ناست وي یو تاسې څخه حتی چې لمر ژړ سي او په مابین کی د دوو ښکرو د شیطان سی نو دی مشو که څنډی یعنی چابك چابك رکوع و سجده وغیره کوي لکه چې چرګ د خوراك دانې چابك چابك ټولوي، قال المصنف

وَتَعْجِيْلُهُ فِيْ يَوْمِ الْغَيْمِ او مستحب دی وختي کول د مازدیګر د لمانځه په ورځ کی د وریځې یعنی چې لمر پټ وی. لکن دا هلته چې د سړي یقین وي چې د مازدیګر وخت داخل سوی دی. سبب د استحباب د تعجیل په دا دی چې د تاخیر په صورت کښې نه بایده چې په وخت مکروه کښې به اداء سي،

شکایت په قریو او په صحراو کښې حال داسې دی. چې د وښو او انګورو یا د انځرو یا د انارو وغیره په موسم کښې امام المسجد او مقتدیان ټوله یا د غوا په وښو او یا د میوو په راوړو پسې ګښتو او یا باغونه تللي وي. نو مازدیګر داسې وخت راوړ سیږی مسجد ته چې تغیر د لمر خو لا پریږده بلکه یوه څنډه د لمر پټه سوې وي نو چابك چابك ملا صاحب او مقتدیان د، نقر الدیك لمونځ وکړي. قال المصنف

وَتَعْجِيْلُ الْمَغْرِبِ اِلَّا فِيْ يَوْمِ غَيْمٍ فَيُؤَخَّرُ فِيْهِ او مستحب دی وختي کول د ماښام د لمانځه یعنی په څلو سره فصلو کی د کال مګر نه په ورځ کی د وریځې پس په هغه ورځ دی تاخیر

کوي په دغه لمانځه کی، درویش والئ چې دا حکم هم بناء دی پر عدم د آلاتو لکه ساعتونه بلکه په عصر حاضر کښې علماء حضراتو په پاکستان کښې کوښښ کړی چې د هر ښار د پاکستان او د هغه ښار د نږدی قریو د پاره یې د ګرده عمر د پاره په صحیح نقشې جوړې کړې دي. چې په هغو کی د سپیدو د لمر ختو او د لمر لویدو او نورو وختونه په ساعتونو په دقیقو په قمری میاشتو او نورو کی پوره معلوم کړي دي. او دا نقشې په تجربه سره صحیح ثابتې سوې. شکر الله سعیهم، وجزاهم الله احسن الجزاء، عه

مسئله: په مابین کی د اذان د ماښام او د اقامت دې فصل نه کوي مګر په قدر د درو آیاتو ویلو او یا په جلسه خفیفه سره. او فصل په مقدار د کولو د دوو رکعتو نفلو مکروه دی، ط، **پوښتنه**: چې اهل ظاهر الحدیث او حنبلیان دوه رکعته نفل په مابین کی د اذان د ماښام او د اقامت کوي. دلیل د دې مسئلی دا دی چې په حدیث کښې د امامت د جبرئیل علیه السلام په بخاري کښې موجود دی. داسې راغلی دی. چې جبرئیل علیه السلام د ماښام لمونځ په دواړو ورځو کښې د امامت په یوه وخت کښې وکړی.

او په صحیح حدیث کی راغلی دي: آنحضرت صلی الله علیه وسلم وائي: اِنَّ اُمَّتِيْ لَنْ تَزَالُوْا بِخَيْرٍ مَا لَمْ يُؤَخِّرُوا الْمَغْرِبَ اِلَى اشْتِبَاكِ النُّجُوْمِ، ترجمه: په تحقیق سره زما امت به همیشه په خیر کې وي تر هغو چې نه ځنډوي د ماښام لمونځ تر ښکاره والی د ستورو په آسمان کی. لکه د شیعه ګانو چې دا عادت دی، او د بعض کسانو چې ځان صوفیان بولي په میاشت کی د روژې. **مسئله**: په عذر سره د سفر او یا د مرض او یا د مرض یا د روژه مات د روژې. تاخیر د مغرب روا دی چې مسافر یا مریض جمع صوری د ماښام د لمانځه د ماخستن د لمانځه وکړي. او د روژه نیوونکی لږ څه حرارت د لوږې کم سی

تنبیه: په بعض مساجدو کښې د روژې په میاشت کښې د روژه مات د پاره باقاعده سترخانونه آوارسی او د هر کوره څخه حسب القدرة یا غوړمه، یا بنډی او ښلومبې هم ورسره کښېښول سي. او پس له اذانه ورته وجوړیږی. او تر یزی پوری ځانونه ماړه کړي

عه د بنده هم ان شاء الله اراده ده چې د ټول افغانستان داسې نقشه جوړه کړم، احقر فضل الحق حقاني

اوملا صاحب هم ورسره حاضر وی او وائی خوری یا ستی چی د روژه مات دخوړلو حساب نسته. حتی چی بالیقین د ماښام وخت پرې وتوسی، دا فعل مکروه دئ.

مسئله: په مراقی او طحطاوی کی وائی چی بې عذره ځنډول د ماښام لمونځ ترقدر مذکور مکروه تنزیهی دی. او تر اشتباک دستورو مکروه تحریمی دئ. **مسئله**: که په وخت کښی د ماښام جنازه حاضره سوه. افضله دا ده چی اول دی د ماښام لمونځ اداء کړي. ولی چی هغه فرض عین دی تر فرض کفائی اولی دئ. او بیا دی د جنازی لمونځ اداء کړي او بیا دی د ماښام سنت وکړي.

قال المصنف رحمه الله

وَتَاخِيرُ الْعِشَاءِ اِلٰى ثُلُثِ اللَّيْلِ او د غه رنګه مستحب دی ځنډول د ماخستن د لمانځه تر دریمی پوری د شپی» دا روایت دی د کنز. او په قدوری کی داسی وائی اِلٰى مَاقَبْلَ الثُّلُث» **پوهسه**: چی مصنف رحمه الله په تاخیر کښی د عشاء قید د دوبی او ژمی نه دی وئیلی. نو د ده مذهب دا دی چی دا تاخیر د عشاء په دوبی او ژمی کښی تر ثلث اللیل پوری مستحب دئ. لکن په فتاوای خانیه» او محیط الرضوی او البدائع کی داسی وائی چی دا استحباب د تاخیر تر ثلث اللیل پوری په ژمی کښی دی چی شپی اوږدی دی. او د خلګو خوب پوره کیږي. او د سحار و جماعت تر هم بیداره کیدای سی. او په دوبی کی د ماخستن لمونځ وختی. ولی چی خلګو پر ثلث اللیل جماعت کول د رنیږی په سبب د خوب او بل د سحار لمانځه ته هم په جماعت نه سی سره رسولای. چی شپی ډیری کښنی دي.

فائده: په تاخیر کی د عشاء تر ثلث اللیل پوری ډیر صحیح حدیثونه راغلی دی او دا هم مذهب دا کثر اهل العلم دئ. من الصحابة والتابعین. په صحیح حدیث کی راغلی دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم وائی. لَوْلَا اَنْ اَشُقَّ عَلٰى اُمَّتِىْ لَاَخَّرْتُ الْعِشَاءَ اِلٰى ثُلُث اللیل او نصفه» یعنی وجوبًا ولی چی استحباب خو یې ثابت دئ.

او په بل حدیث کښی چی روایت یې امام احمد رح او یو جماعت د محدثینو کړی دی په روایت دابی برزة رض: اَنَّ النَّبِىَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَانَ يَسْتَحِبُّ ان يؤخر العشاء وكان يكره النوم قبلها والحديث بعدها: یعنی نبی علیه السلام خوښ و ځنډول د ماخستن د لمانځ

او بد یې بولله بیده والی د مخه د ماخستن تر لمانځه یعنی د جهته د خوف د قضاء. او بد یې بللی خبری وروسته تر لمانځه د ماخستن. یعنی ماسوا د خبرو نخه چی په علم کی وي او یا د ضرورت له کبله وی. لکه د عوامو چی د غسی خبری عادت دئ. ولی چی په داسی خبرو کښی کاهی نوری بیکاره خبری راځی. او بل دا چی داسی مجلسونه کاهی ډیر اوږده سی او سړی بدخوابه سی نو د سحار جماعت ځنی فوت سی»

مسئله: ځنډول د ماخستن د لمانځه تر ثلث اللیل خو مستحب دی. او تر نصف اللیل پوری مباح دی او تر هغه وروسته مکروه دی تحریمًا. م، ط» قال المصنف رحمه الله.

وَتَعْجِيلُهُ فِى الْغَيْمِ او مستحب دی وختی کول د ماخستن د لمانځه په شپه د وریځی او دا هم ظاهر الروایة دی» علت یې دا دئ چی په تاخیر سره جماعت لږ یږی ولی خلګ د باران نخه بیریږی. او د ډیری تاریکی نخه هم» قال المصنف رحمه الله

وَتَاخِيرُ الْوِتْرِ اِلٰى اٰخِرِ اللَّيْلِ لِمَنْ يَّثِقُ بِالْاِنْتِبَاهِ او مستحب دی ځنډول د وترو تر اخیر پوری د شپی یعنی تر اخیر د شپی لږ د مخه یعنی وروسته د تهجد تر لمانځه وهغه چا ته چی په ځان یې اعتماد وی چی زه په سدس اخیر کی د شپی بیداره کیږم» فی الحدیث الصحیح: قَالَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ» مَنْ خَافَ اَنْ لَّا يَقُوْمَ اٰخِرَ اللَّيْلِ فَلْيُوْتِرْ اَوَّلَهُ وَمَنْ طَمِعَ اَنْ يَّقُوْمَ اٰخِرَ اللَّيْلِ فَلْيُوْتِرْ اٰخِرَهُ فَاِنَّ صَلٰوةَ اللَّيْلِ مَشْهُوْدَةٌ». ترجمه: علیه السلام وائی که څوک بیریدی چی په اخیر کی د شپی به بیداره نه سم. نو هغه سړي دې وتر په اول کی د شپی وکړي. او که د چا طمع وه یعنی غالب گمان یې و چی په اخیر کښی د شپی بیداره کیږم. نو وتر دی په اخیر کښی د شپی وکړي. ولی چی د شپی و لمانځه ته ملکی د رحمت حاضریږی او دا هم افضل کار دئ.

کنایة: قال فی الکنز و الهدایه «وَنُدِبَ تعجیل مَا فیه عَیْنٌ یوم غَیْنٍ» ای الصلوة التی فی اولها لفظ العین کالعصر والعشاء» په هغه ورځ کی چی غین په کښی وي یعنی الغیم

فائدة: طالبان چی چی پس له لمانځه د ماخستن کتابونه مطالعه کوی نو کاهی چی

ستړي سي یا خوب غلبه پر وکړي نو بیا دِ بله خبري شروع کړي. نو که دَغه خبرې مباح خبري وي او یا مذاکره د علم وي. نو دا سَمَر منهي عنه نه دئ، او که مسخري نوکې ټوکې او قهقهه خنداوي په کښي وي نو دَا سَمَر منهي عنه دئ،،

داهلِ علمِ تجربه،، که یو سړي دَ تهجد د لمانځه سره کمالِ محبت لري ، او ذوق قلبي په کښي ويني. او که یو وخت څَنډي پاته سي. نو ډیر خفه وي او پریشانه وي. نو هغه سړي چې دَ دَه محبّت ورب جَلّ سلطانه ته معلوم دی» پر هغه ټاکلي وخت چې دَ تهجد لمونځ په کښي ادا کیږي هم دَغه سَړي بیدار کوي که څه هم لږ وخت دمخه بیده سوی وي. وَاللّٰهُ عَلیٰ كُلِّ شَئٍ قَدِیرٌ وبکل احوال عباده خبیرٌ،

مسئَله: که سړي د دی سره چې دتهجد د لمانځه سره یه محبّت دَ لوی مگر یوه شپه څنډي قضاء سُو. په حَدیث شریف کښي ددَغسي سړي په باره کښي آنحضرت صَلی الله علیه وَسَلم فرمائیلي دي. چې دغه سړي ته هغومره رکعتونه وکړي د ثوابِ بنت په وخت کی د صَلوٰة اللیل ثواب خدای پاك ورکوي.

فائِدَه: که سَړي دصلوٰة اللیل دپاره وخت معلوم کړي یعنی مثلاً چې زه به نیم ساعَت نفل کوم نو هغه لره لنډ لنډ سُورتونه ویل پکار دِئ. تا چې په دَغه نیم ساعت کی ډیر رکعتونه او ډیری سجدی وکړای سيُ» او که چیري د تعَداد د رکعتو معلوم کړي وُو مثلاً ٨ رکعته نو هغه دی په هر رکعت کښي اوږد قرائت وَائئ ثواب یه ډیردئ.

پُوه سَه: چې آنحضرت صَلی اللّٰهُ عَلیه وَسَلم (٤) رکعته تهجد بیله وترو هم کړي دی او (٦) رکعته بیله وترو هم ثابت دی. او (٨) رکعته بیله وترو هم ثابت دي. لکن دغه عدد په اکثرو اوقاتو کښي ثابت دي. او په بعض روایاتو کښي (١٠) رکعته بیله وترو هم راغلي دي.

بیت سه هردم از ما صد درود و صد سلام ؛ برروان پاک آنحضرت مدام ؛ بیت : صبا مدینې میں مصطفیٰ سے ہم غریبوں کا سلام کہنا نہیں ہے کوئی بجز تمہارا بس میرا اتنا پیام کہنا ؛ بیت سه الٰهی بحق بنی فاطمہ ؛ کہ برقول ایمان کنم خاتمہ.

سه د دعا په طمع زه عُبید الله یم ؛ هغه چا ته چې لوستونکی د کتاب دئ.

اللهم اغفر لمولفه و لکاتبه و لوالدیهم.

فَصْلٌ

یعنی فی بَیان الاوقات المکروهة،

ثَلاثَةُ اَوْقَاتٍ لَایَصِحُّ فِیهَا شَئٌ مِنَ الْفَرَائِضِ وَالْوَاجِبَاتِ دری وختونه دی چې نه صحیح کیږي په دوئ کښي هیڅ شئ د فرضو لمونځو او د واجباتو **اَلَّتِی لَزِمَتْ فِی الذِّمَّةِ قَبْلَ دُخُولِهَا** هغه فرائض او واجبات چې په ذمه کښي دَسړي لازم سوی وي دمخه تر دخول د دغو وختو. **پُوه سَه:** چې مراد مکروه څخه د لته متعارفه د هغه مراد نه دَه بلکه معنای لغوي مراد ده نو مفسد وخت ته هم شامل سُو. **فائِدَه:** مُرادْ عدم څخه عدم صحت د اداءَ وقضاءَ د واجباتو مثال» صَلوٰةُ الوتر، نذرِ مطلق، دوه رکعته دطواف او هغه نفل چې شروع په هغوکی په وخت صَحیح کښي کړي وي. او بیا یه فاسد کړي وي او هغه سجدهٔ تلاوت دی چې ایت د سجدی یه په وخت صحیح کښي ویلی وي. بحر الرائق نقل کړي دی د محیط څخه چې سجده سهو لکه سجدهٔ تلاوت دَه» حتی پر یو چا سجده سهو وَه. او پس له سَلامه څخه وخت مکروه داخل سُو، دی به سجده سَهوه نه کوي بلکه ساقط سوه وَلي چې دا سجده پرده په وخت کامِل کښي لازمه سوی. نو په وقت ناقِص کی اداء صحیح نه ده»

مُهِمَّه خَبَرَه لعض عَوام تر لمانځه وروسته یوه سجده کوي. دا سجده مکروه ده. بالاجماع. وَلي چې د عَوامو خیَال دادی چې دا سجده واجب یا سُنت ده او سجده شکر مشروع ده مثلاً یو چا ته به خوشحال کوونکی خبر چاور ساوَه. نو دی د شکر دپاره یه سجده وکړي. نو څَله په قنیه کی وَائئ چې سجده شکر مکروه ده په هغه وخت کی چې نفل په کښي مکروه وي. قـَالَ المُصنفُ ؒ اَلاَوَلُ،

عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ اِلیٰ اَنْ تُرْتَفَعَ اول په وخت کی د راختو د لمر حتی چې پورته راسی په قدر دیوی نیزی

يادوو، چې علامه يه دا ده چې د لمر رنګ او نور سپين سي، **پوښتنه** بعض عوام هم د غه وخت مکروه کې د سحار لمونځ کوي. نو بايد سړي لئ منع کې او که نه؟ **جواب** څوك دي نه منع کوي ولې چې دوی يه بيا قضاء هم نه اوړي. نو دغه لمونځ پر قول د بعض مجتهدينو خوړ وادی نو کول يې اولي دی تر ترک بالکليه» مر» قال المصنف»

ووَقْتُ اِسْتِوَائِهَا اِلٰى اَنْ تَزُوْلَ او دوهم هغه وخت چې لمر وسط السماء يعنی نصف النهارته ورسيږي بيا تر وخت د زوال. په شامی کې وايي چې تعبير د استواء اولې دی تر هغه عبارت چې په بعض کتابو کښې د فقه ليدل کيږي. قَالَ المصنف»

وَعِنْدَ اِصْفِرَارِهَا اِلٰى اَنْ تَغْرُبَ او دريم وخت دی د زېړوالي د لمر بيا تر غروبه پورې، په حديث د عقبه بن عامرؓ راغلی دي. ثَلَاثَةٌ نَهَانَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ نُصَلِّيَ فِيْهَا وَاَنْ نَقْبُرَ مَوْتَانَا. عِنْدَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ حَتّٰى تَرْتَفِعَ وَعِنْدَ زَوَالِهَا حَتّٰى تَزُوْلَ وَحِيْنَ تَضِيْفُ لِلْغُرُوْبِ حَتّٰى تَغْرُبَ » رواه مسلم» عقبه بن عامرؓ روايت کوي چې درې وختونه چې موږ رسول الله صلى الله عليه وسلم نهی کولو چې موږ په هغو کښې لمونځونه وکړو او يا موږ مړي په دغه وختو کې ښخ کړو. **پوښتنه**: چې مراد د ښخيدو څخه د مړو صلوة الجنازة دی. ولې چې ښخول د مړی په دغو وختو کښې روا دی. او په بل روايت کی د دغه حديث صراحت راغلی دا سی: وَاَنْ نُصَلِّيَ عَلٰى مَوْتَانَا. او مراد د زوال څخه استواء ده کما مر. **فائده**: د امام ابو يوسفؒ څخه روايت دی. چې د سحار لمونځ په دغه وقت مکروه کی روا دی. چې څنګه ول د لمانځه تر دغه پورې قصدًا نه وي.

فَائِدَهٔ مُهِمَّه: پوه سه چې درود پر عليه السلام يا تسبيح وغيره په دغو اوقاتِ مکروهه وو کښی افضل دی تر تلاوت د قرآن عظيم الشان» ولې چې تلاوة القرآن څو کن د لمانځه دی او لمونځ خو مکروه دی» فَالْاَوْلٰى تَرْكُ مَا كَانَ رُكْنًا لَهَا قاله في البحر» ط»

مسئَله که سړی د سحار په لمانځه کښی وو او لمر پر راوختی لعض فقهاءٌ وائی چې

لمونځ يې يک لخته باطل دی يعنی نه فرضی دی او نه نفل، نو بناء پر دغه مذهب که څوك په دغه لمانځه کی قهقهه خندا وکړي او د س يې نه پرماتيږي. ولې چې د لمانځه څخه خارج دی. او بعض فقهاءٌ وائی چې دغه لمونځ نفلی ګرځيده ده. او د فرضی لمانځه قضاء پر لازمه ده، نو که چيرې دی په دغه لمانځه کښی وخاندی او د س يې ماتيږي» قَالَ

وَيَصِحُّ اَدَاءُ مَا وَجَبَ فِيْهَا مَعَ الْكَرَاهَةِ او صحيح دی اداء د هغه عبادت چې واجب سی پر سړي په د غو اوقات مکروهه وو کښی. او دا هم ظاهر الروايت دی. او کراهت يې هم تحريمی دی. او بعض علماء وائی چې کراهت په کښی نسته، قَالَ المصنف»

كَجَنَازَةٍ حَضَرَتْ وَسَجْدَةُ اٰيَةٍ تُلِيَتْ فِيْهَا لکه يوه جنازه چې حاضره سي په دغو مکروهو وختو کې، او يا سجده تلاوت کول د هغه ايت د پاره چې په دغه وخت کی تلاوت سی» لکن بحر الرائق او تحفه والا او په تبيين او په ايضاح کی وائي چې د جنازې لمونځ دی نه ځنډ وي او په دغو مکروه وختو کی هم. او هم په دغو وختو کی کول تر نه کولو افضل دی د دی معنیٰ دا ده چې صلوة جنازه په دغو وختو کی مکروه نه دی. بلکه ځنډول يې مکروه دی. لِقَوْلِهِ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ» ثَلَاثٌ لَا يُؤَخَّرْنَ، جَنَازَةٌ اَتَتْ، وَدَيْنٌ وُجِدَتْ مَا يَقْضِيْهِ. وَبِكْرٌ وَجَدَ لَهَا كُفُوٌ» قَالَ الْمُصَنِّفُ»

كَمَا صَحَّ عَصْرُ الْيَوْمِ عِنْدَ الْغُرُوْبِ مَعَ الْكَرَاهَةِ لکه چې صحيح دی کول د ماز ديګر د لمانځه د دغی ورځی په نيږدې غروبه سره د کراهته» **پوه سه**: چې د اليوم فائده دا ده چې د پرون د مثلاً قضائي د ماز ديګر لمونځ د ننی ورځی په وخت مکروهه کی صحيح نه دی ولې چې د ماز ديګر لمونځ چې قضاء سی نو تيوله وخت په سبب د قضاء دی او تيوله وخت د ماز ديګر خو په اعتبار د پر اجزاء کامل دی نو دغه قضائي لمونځ کامل لازم دی. نو په ناقص من کل وجهٍ کی کول روا نه دی. کذا في نور الانوار والهدايه وغيرهما.

مسئله: که چیری جنازه په وخت کامل کی حاضره سوه؛ وه او ځنډګوتر وخت مکروه پوری وځنډول او بیا یه په وخت مکروه کښی اداء کړل. اویا سجدهٔ تلاوت په کامل وخت کی لازمه سوی وه او تر وخت مکروه پوری وځنډول نو ئی لمونځ د جنازی صحیح دی او نه ئی سجدهٔ تلاوت صحیح ده بلکه دواړه به بیرته راګرځوی. بحر رائق «لکن اسبیجابیؒ وائی چی د جنازی لمونځ سره د کراهت صحیح دی را ګرځیده یه نسته او سجدهٔ تلاوت دی راوګرځوی» ط» قال المصنف،

وَالْأَوْقَاتُ الثَّلَاثَةِ يُكْرَهُ فِيْهَا النَّافِلَةُ كَرَاهَةَ التَّحْرِيْمِ

او په دغو دریو وختو کښی مکروه دی نفلی لمونځونه په کراهتِ تحریم سره» قال،

وَلَوْكَانَ لَهَا سَبَبٌ كَالْمَنْذُوْرِ وَرَكْعَتَی الطَّوَافِ

که څه هم د غو نفلو لره سبب وی لکه چی سړی نفلی لمونځ دوه یا څلور رکعته پر ځان نذر کړی وی. اویا یه طواف پر بیت الله شریف کړی وی چی هغه سبب دی د دوو رکعتو کولو دپاره دی خو بیا هم مکروه تحریمی دی. **پوښته**: چی په د غو نفلو لمونځو چی سړی په دغو اوقاتو مکروهه وو کښی شروع وکړی قطع یه پر لازمه ده. او بیا ئی اداء به کامل وخت کی وکړی. په ظاهر الروایة کی. او بعض فقهاءؒ وائی چی نفل په دغو وختو کښی ګرسره صحیح نه دی داسی نه ده چی مکروه دی وی. **فائده**: د غو رنګه مکروه دی دوه رکعته نفل تحیة الوضوء اویا تحیة المسجد. او یا دوه رکعته د کسوف سنت لمونځ. او د غه رنګه مکروه دی دوه رکعته سنت د سحار په وخت کښی د طلوع د لمر. او د حضرت الامام ابویوسفؒ څخه روایت دی چی نفل په وخت کی د استواء د جمعی په ورځ روا دی، ط

وَيُكْرَهُ التَّنَفُّلُ بَعْدَ طُلُوْعِ الْفَجْرِ بِأَكْثَرَ مِنْ سُنَّتِهِ

او مکروه دی نفلی لمونځ کول پس له راختو څخه د سپیدو بالاتر دوو رکعتو د سنتو.

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: لِيَبْلُغْ شَاهِدُكُمْ غَائِبَكُمْ اَلَا لَا صَلٰوةَ بَعْدَ الصُّبْحِ اِلَّا رَكْعَتَيْنِ.. ترجمه: یعنی ودی رسوی حاضر ستاسی وغائب ستاسی ته چی آګاه ووسئ چی نسته لمونځ پس له سپیدو څخه مګر دوه رکعته» قال **وَ بَعْدَ صَلٰوتِهٖ**: او د اغه رنګه مکروه دی نفل تیسله فرضی لمانځه څخه د سحار **فائده**: په حدیث شریف کی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم د سحار په سنتو کښی قُلْ يَا اَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ، او قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ، وایه او د علم تصوف بعض اکابر علماءؒ لکه امام غزالیؒ وائی که چا همیشه توب وکړی د سحار په سنتو کی په اول رکعت کی پی «اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ» سورت بانديږ. او په دوهم رکعت کی «اَلَمْ تَرَ كَيْفَ» سورة بانديږ کافی ده ده لره د شر څخه د دښمنانو» او د، درد ناک ناجوړیو څخه. قال المصنف

وَ بَعْدَ صَلٰوةِ الْعَصْرِ

او د غه رنګه مکروه دی نفل ورو سنة تر مازدیګر د لمانځه که لمر تغیر کړی وی او که نه: لِقَوْلِهٖ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ علی ما رواه البخاری ومسلم: لَا صَلٰوةَ بَعْدَ صَلٰوةِ الْعَصْرِ حَتّٰى تَغْرُبَ الشَّمْسُ وَلَا صَلٰوةَ بَعْدَ صَلٰوةِ الْفَجْرِ حَتّٰى تَطْلُعَ الشَّمْسُ» یعنی نسته هیڅ لمونځ پس له لمانځه څخه د مازدیګر تر هغو چی لمر لوییږی او نه هیڅ لمونځ سته ورو سته تر لمانځه د سحار تر هغو چی لمر راخیژی». قال المصنف

وَقَبْلَ صَلٰوةِ الْمَغْرِبِ

او مکروه دی نفل کول د مخه د ماښام تر لمانځه: لقوله علیه الصلوة والسلام: بَيْنَ كُلِّ اَذَانَيْنِ صَلٰوةٌ اِلَّا الْمَغْرِبَ یعنی په مابین کی د هرو دوو اذانو یعنی اذان او اقامت لمونځ سته یعنی نفل مګر د ماښام د لمانځه د اذان او اقامت تر مابین.

پوښتنه: علماءؒ وائی چی لږ ځنډول د ماښام د لمانځه روا دی او مکروه نه دی. نو که سړی دوه سپک رکعته نفل وکړی څه پروا لری: **جواب**: ابن الهمامؒ وائی چی مراد د هغه تاخیر څخه دا دی چی تر دوه رکعته کم تاخیر وی: قَالَ ابْنُ عُمَرَ مَا رَاَيْتُ اَحَدًا عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّيْهِمَا: یعنی ما نه دی لیدلی هیڅ څوک د اصحابوؓ په زمانه کی د رسول الله صلی الله علیه وسلم چی دغه دوه رکعته نفل دی کوی او ابراهیم نخعیؒ وائی چی دغه دوه رکعته کول بدعت دی. ط»

قَالَ المصنفؒ **وَعِنْدَ خُرُوْجِ الْخَطِيْبِ حَتّٰى يَفْرَغَ مِنَ الصَّلٰوةِ**

او داغه رنګه مکروه دي نفل کول په وخت کښې د راوتو د خطیب د خپل ځای نه یعنی د یاره د خطبې تر هغه وخته پورې چې د جمعې لمونځ ادا کیږی» او داغه حکم دی د اخترو د لمونځو او د حج د خطبو په عرفات کې.

پوهه سه: چې د خروج الخطیب لفظ بناء پر عادت قدیمه دی چې خطیب به په جامع مسجد کې یو خلوت در لودی چې په هغه خلوت کښې به خپل سُنت وکړه چې وخت د خطبې برسو نو به د خلوت نه راووتی» زمونږ په زمانه کښې په اکثرو ځایو کې خطیب د مخه په جامع مسجد کې موجود وی. او پس له اذانِ اول نه سنت هم د التـه په مسجد کې کوی» نو په دې عادت بناء هغه وخت نفل مکروه دی چې دی د منبر و خواته ولاړ سي.

مسئله که پر سړي باندی قضائی لمونځ واجب الترتیب لازم وُو. د هغه قضاء راوړل هم په د غه وخت کښې مکروه دي. کمَا فی الدر المختار ط» **فـائِدَه**: که سړۍ پر نفلو ولاړ وو یا پر سُنتو د جُمعی د مخه ۴ رکعته یه کولې چې امام الجمعة منبر ته وخوت نو حکم دادی چې نفل وَالا خو دی پر دوه رکعته سلام وګرځوی کې څه هـم نیت د څلورو رکعتو کړي وي. او د اخیری دوو رکعتو قضا نسته باندی ځلې چې شروع یې نه ده په کړي او سنت والا دی خپل څلور رکعته پوره کړي. لکن پـه تخفیف سره. د لیل د دی مسئلې د متن دادی چې او ریـدَ ل د خطبو فرض دیٔ. حتی چې امر با المعروف په د غه وخت کښې حرام دیٔ په روایت کښې د بخاري او مُسلم راغلی دي. إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ اَنْصِتْ وَالْاِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ» که ته وَوَا یه وَبَل سَړي ته چې هغه خبرې کولې. پټه خوله سَه» او امام خطبه ویـله نو تا هم لغوه کار وکړی نو دا خو امر با المعروف وو او نهی څندی راغلې» نو نفل خو په طریق اولیٰ حرام دي»

سنهانه فائده په کتابو کښې د فقهي شریفې وائې چې څه وخت چې خطیب پر مابین کښې د دوو خطبو جلسه خفیفه کوي هم د غه وخت د اجابت د دعا دیٔ

نو خلک کولای سی چې بیله لاسو پورته کولو یوه سپکه دعا وکړی خو چې امام د وهمې خطبې ته ولاړ یږی، فقط» قَـالَ المُصنفؒ

وَعِنْدَ الْاِقَامَةِ اِلَّا سُنَّةَ الْفَجْرِ او مکروه دي نفل په وَخت کښې د اقامت د مونږ د پاره د لـمَانځه پر فرضی لمونځ چې وی مګر نه سُنت د سحار چې هغه د اقامت په وخت کښې به هم کوی. لکن دا په یقین وي چې ز ه سُنت کوم جماعت نه راسر تیرېږی او که جماعت تیریدی بیا دی سُنت پرېږدي.

پـوهه سه: چې افضل د سُنتو د پنځو لمونځو سنت د سهار دیٔ. په صَحیح حدیث کښې راغلی دي. رَكْعَتَا الْفَجْرِ خَيْرٌ مِّنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيْهَا» یعنی دوه رکعته سنت خیر دی تر دنیا او چې پر دنیا کښې څه شیان دي.

او په بـل حدیث کښې داسې راغلی دي. صَلُّوْهُمَا وَاِنْ طَرَدَتْكُمُ الْخَيْلُ» تا سی دوه رکعته سُنت د سحار کوي. که مو څه هم آسان تر پښو لاندی کوي. او د جماعت په لمانځه کښې بیا پر حدیث د وعد او وعید راغلی دیٔ. چنانچه په صحیح حدیث کښې راغلی دي» صَلٰوةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلٰوةَ الْفَذِّ بِخَمْسٍ وَّعِشْرِيْنَ دَرَجَةً» وَفِيْ رِوَايَةٍ بِسَبْعٍ وَّعِشْرِيْنَ دَرَجَةً» او نور هم احادیث مبارکه بیخي ډیر دي. چې د دوارو لتـه ګران دیٔ. او اِنْ شَاءَ اللّٰه پر خپل ځای کې به راسي» حتی چې د ابن عباسؓ نه چا پوښتنه وکړه چې یو سړي دیٔ چې د شپې تهجد کوی او د ورځې نَفلی روږی نسی لکن لمونځ په جماعت نه کوی قَالَ هُوَ فِی النَّارِ» نو د دې سببه که څوک د سحار د لمانځه د اقامت په وخت کی سُنت الفجر وکړی او بیا جماعت ته هـم ورسیږي نو د دوارو فضیلت او ثواب به پَید اکړه. او کې د دواړو نه سَوای پید اکولای» نو دی سُنت پرېږدي. او جَماعت دی وکړي. ولې چې د پر یښولو احادیث مُبارکه په ډیرو سختو الفاظو سره راغلی دیٔ.

فِتویٰ

په بعض کتابو کښې د فقه شریفې بیـدَ ل کیږی. که د سړي داسې عقیده وه که زه سُنت د سحار پوره کوم نو د جماعَت د دواړو رکعته نه تیریږی او صرف په اخیر ناسته کښې جماعت ته رسیږم، نو دی د ے سنت پرېږدي. او دا هـم مذهب د امام محمّدؒ دیٔ. لکن د اهلته چې

ده شروع په سُنتو کړي وي، لکن امام طحطاويؒ د نورالایضاح او مراقي په شرح کښې وائي چې دَ غه سړي چې شروع يې په سنتو کړي وي سُنت دي نه قطع کوي، دَ تشهد پر نيولو سره ده ته ثواب دَ جماعت رسيږي. عِند ائمتنا الثلاثة، د درويش وائي چې دَ قيد نمَ د بعد الشروع داسې فهميږي که چيرې د مخه تر شروع په سُنتو د سړي ورته گمان وونو سُنت دې پريږدي.

مَسَائِلُ السُّنَن پوهه سه:

چې هغه سُنت چې دَ مخه تر فرضې لمونځ ودي. هغه دِ سړي يا په کور کښې کوي» وَهُوَ الاَفضَلُ»، او يا دې د مسجد د دروازې سره وکړي که ځاي وُو» او که ځاي نه وُو. او مسجد دوه برخې د ر لودئ. نو په هغه برخه کښې دې سنت اداء کړي چې په هغه برخه کښې جماعت نه وي ولاړ. او که مسجد يو وُو نو دې سُنت ويوه تنبيه نه وکړي. او يا دَ مسجد په اخيري حصه کې چې د صفونو د جماعت ليرې وي، او په صف کې دَ جماعت د نَنَه سنت کول ډير سخت مکروه دَي. او د غه رنګ د صف وشا ته مُتصل سُنت کول مکروه دي، (وهغه سنت چې وروسته تر فرض وي)، پس افضله داده چې کور ته ولاړ شي او که خوف وُو چې د سُنتو څخه به په بل کار مشغول سمه، نو په هرځاي کې دَ مسجد چې اداء کوي هلته دې اداء کړي که څه هم په ځاي کښې د فرضي لمانځه وي. او بنه داده که ځاي وو چې يو څه پر مخ يا پر شا سي.

او په بحرالرائق او کافي کښې وائي چې امام تر په ځاي کښې د فرضي لمانځه سُنت کول مکروه دي. لکن دا کراهت په صُورت کښې دده دَئ چې امام ته دَ تحول امکان وي. او که ځاي د تحول دَ تحول نه وو بيا کراهت نسته، لان الضرورات تبيح المحذورات، قَالَ

وَقَبْلَ الْعِيدِ وَلَوْ فِي الْمَنْزِلِ وَبَعْدَهُ فِي الْمَسْجِدِ

او د غه نفل مکروه دي دَ مخه د عيدګاه د لمانځه که څه هم دا نفل دي کور کوي. او پس دا خنه د لمانځه نفل مکروه دي مګر په عيدګاه کې او کور نفل کول مکروه نه دي، او دا هم مذهب دي دجمهور علماؤ. دليل ددې مسئلې دا دي چې په حديث شريف کې راغلي دي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم هيڅ نفل نه کول د مخه تر عيدګاه او چې د عيدګاه څخه به راغلي دوه رکعته نفل يې په کور کښې کوله. نو سره ددې چې آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ډير حريص د ر لو نفلي لمونځو چې دَ مخه تر عيدګاه يې نفل نه کوله نو معلومه ده چې مکروه دي. ولې که کړنه واي مکروه نو کم از کم يو وار، يا دوه وار خو بې کړي واي د پاره د بيان د مباح والي که قال الحلبيؒ. قَالَ المُصَنِّفُ،

وَبَيْنَ الْجَمْعَيْنِ فِي عَرَفَةَ وَمُزْدَلِفَةَ

او د غه رنګه نفل مکروه دي په مابين کې د دوو لمونځو چې جمع کيږي په عرفات کې يعني ماپښين او مازديګر، او يا جمع کيږي په مزدلفه کې يعني د ماښام لمونځ او د ماخستن لمونځ پوهه سه: چې مصنف په مراقي کې وائي که څه هم د عرفات په جمع کې د ماپښين سُنت وي» او د مزدلفي په جمع کې که څه هم د ماښام سُنت وي پر صحيح روايت په مذهب کې. ولې چې آنحضرت صلی الله عليه وسلم د دې دوو جمعو په مابين کې هيڅ لمونځ نه دي کړي» قَالَ المُصَنِّفُ،

وَعِنْدَ ضِيقِ وَقْتِ الْمَكْتُوبَةِ

او د غه نفل يعني بلکه سُنت هم په نيږدې تنګ والي د وقت د فرضي لمانځه. دليل يې دا دئ چې که سړي نفل يا سُنت کوي فرضي لمونځ څندي قضاء کيږي. نو فرضي لمونځ چې دده په ذمه کې لازم دي هغه دي اداء کړي. نفل يا سنت خو پريږده لازم نه دي. بلکه وخت د فساد دَ لمانځه نژدې وُو. لکه دَ لمر اختل» نو تيوله سُنت يا تطويل د قرائت دي پريږدي په ادنیٰ ما يکفي سره دې فرضي لمونځ اداء کړي» ط، ح، قَالَ المُصَنِّفُ

وَمُدَافَعَةِ الْأَخْبَثَيْنِ

او د غه رنګه نفل مکروه دي بلکه فرضي لمونځ هم په وخت کې د دفع کولو ديوه د خبيثو شيانو» يعني چې غولو نيولي وي تښتګ يا بولو نيولي وي او يا ګوز او پسکي. بلکه هغه کار دې فيصله کړي بيا که فرض کوي او که نفل» ولې چې هوښيار سړي اول د مُدعي کار ورکوي بيا نو که ورځي او که غونبې خوري نوش جان دې سي،

وَحُضُورُ طَعَامٍ تَتَوَقَّهُ نَفْسُهُ وَمَا يَشْغَلُ الْبَالَ وَيُخِلُّ بِالْخُشُوعِ

اودغه رنګه نفل مکروه دي په وخت کښې د حضور د خوړ کې شئ چې ډیر شوق مندوي نفس دده وهغه خوړ کې شئ ته، اودغه رنګه مکروه دي نفل په وخت کې د حضور د یوشي چې دده زړه په مشغوله کیږي اودده وخشوع او حضوریته د لمانځه خلل رسوي. داعطف دعام دی پر خاص باندی مثلًا دده یو ګران دوست راغلی وي، چې دده یه په رغبراو په پوښتنه دجوړیا ناجوړه په لمانځه کې سوداوي، اویا مثلًا یو مسکین سړي ته یوغنی موړ سړی میلمه راغلی وي. چې د مسکین داخیال لوو. چې زکوٰة یا خیرات بی راوړي وي اوپه زړه کی داغه سوداوه نودی دے نفل نه کوی سره ددغه شغل قلب بلکه سوداد ي وکاندی بیادی فارغه زړه نفل وکړي. اوکه سړي په انسانی حالاتو کښې بنه غور اوفکر وکړي د شغل قلب اسباب ډیردي.

حاصل دادی چې نفل د هغه وخت سړي کوم چې حضور د عظمت دخدای جل سلطانه کولای سی اوبیره او امیدیه په لمانځه کی دخدای جل شانه څخه پیدا وي، **تتمّه**: پس لر سپید وڅخه خبری بیله ضرورته دچا سره کول مکروه دي. ترهغه وخته چې دسحار لمونځ کړي مګر خبری دخیراو علم مکروه نه دي. اوکه سړي سنت دسحار وکړه اوبیا یه ترفرضو د څخه بلافائده خبری وکړی مکروه خو په اتفاق دی لکن بعض فقهاء وائي چې سُنت ېرباطل سوه بیرته دې راوګرځوي، اوبعض علماء وائي چې د سحار تر لمانځه وروسته د لمر تر راختو د څخه دی سړي په یوحاجت یا یوکار پسی نه ځی. لکن صحیح داده چې پروا نه لري، ط، اودماختن تر لمانځه وروسته بیفائده مجلسونه لکه دعوامو چې عادت دی ګناه اومکروه دی. ولې په حدیث پاک کی راغلی دي چې آنحضرت صَلی اللّٰهُ عَلیه وَسَلم خوب د څخه دماختن تر لمانځه اوخبری وروسته ترهغه مکروه ګڼرلې، بَیت سه بیابینم حبیبی یاطبیبی: ازین دوگر یکی بودی چه بودی"
سه بهار مرمان عیداست و نور: بهار عاشقان دیدار یاران: چشم بد اندیش که برکنده باد: عیب نماید هنرش در نظر"
سه انان که ذره وار بصورت محقر اند: فرداز خیال وناز بر فردوس ننگر اند:

دعاقل سړي کار پوه سه که یو وخت په یو مطلب پسی روان وي. اوپه بازار کې سپی درېته وغپله. خپل تګ ادامه ورکړه، اود سپی سره په شخړه مه اخته کوم که څه هم غټ اوکټه سپی وي. ولې دبازاری سپی داغه غفا ده" سړی ځان دارلای. یوځو زمانه به غافي اخیر به ستړی سي، اوپي یوبل خوك برداښت نسی دا رنګ ووهي. نوبه سړ په خپره کښیني دي لکې به ترځان لاندی کړي غفا به پرېږدي په دا پیر وارونه په تجربه ثابته ثابته سوي ده، صریحي معنا د دغه عبارت اوکنائي معنی ماته دواړی وسنجوه. همدا اوس دمکروهاتو باب خلاص سو. اوباب الاذان شروع کیږي ان شاء الله تعالیٰ،

حضرت ابوالفضل ایوبي ته،

رهبو واوریده نعره ای افغانانو مبارك
په پښتو ژبه دین آسان کړو عالمانو مبارك
دسجدی سرونه کښېته کړي خپل رب ته همیش.
چې مسائلې تول واضح کړي وارثانو مبارك
دافغان تاریخ به بیاب نارکی ګرم
ایوبي چې قلم بوي ته کړه مریانو مبارك
نن ګلزار محمدیؐ ډیر معطر را معلومیږي
ایوبي بلبل میلمه دئ بلبلانو مبارك
رحمت شملي بوي ته داسمان په لوړ جګیږي.
داتاریخ، دا فقاهت ای اتلانو مبارك
چې قلم زه حقانی دده په وصف ګرېندی کړم
نه رسیږي حقیقت ته حقانیانو مبارك

بَابُ الْاَذَانِ

باب دی په بیان کی د اذان» **پوښته**: چی علامه شامی په رَدِّ المحتار کی او مصنف په مَرَاقی الفلاح کی وائی. چونکه اوقات د لمونځو اسباب ظاهره وو د پاره د لمونځو او د پاره د خبره ولو د خلګو په نعمت الهی چې لمونځونه دي. نو دي وجهی ذکر د وختو مصنف د مخه کړي، **پوښته**: چې په اوقاتو د لمونځو خبرتیا د خواصو خلګو کار دی، چی علماء دی چې هغوی وختونه د لمونځو په علامات شرعیه وو سره معلوموَلای سي لکه دیك چندی دو چندی، وغروب الشفق، وطلوع الفجر په ذریعه» او اذان د پاره د خبر ولو د عوامو دی په وختو د لمونځو» نو چونکه خواص تر عوامو شرافت لري نو دي کبله اوقات الصلوٰة تر اذان د مخه مصنف ذکر کړه»

پوښتنه» آذان کله مشروع سوی دی **جواب**: بعض وائي چې په اول کال کی د هجرت او بعض وائي چی دو هم کال کښی د هجرت په مدینه منوره کی **پوښتنه** اول باعث د مشروع والی د آذان څه شی وُو **جواب**: څه وخت چی آنحضرت صلی الله علیه وَسلم او اصحابؓ په مدینه منوره کی سره جمعه سوَله» او مسجد نبوی تعمیر سُو. او جماعت لمونځونه په هغه مبارك مسجد کی شروع سوَله. نو اصحاب کرامؓ ته دا مشکل پېښ سُو چی اوقات د جماعت نبویؐ به نه وَر معلومیدَ له. وَلی چی آنحضرت صلی الله علیه وَسلم به بعض لمونځونه چې صحابهٔ به ډیر اغلی وَه وختي بی اداء کړي. او بعض اصحابؓ چی وختی به نه وَه راغلی د هغو څخه به دَ جماعت لمونځ تیر سُو. او بعض صحابهٔ چی د جماعت نبویؐ ډیر حرص درلودئ. په بعضو وختو کی به ډیر وختی مسجد ته رَاغلی وَه. او ډیر انتظار څخه به جماعت ودریدئ. نو دي مشکل د پاره موضوع وحضور انورؐ ته پیش سوَله. او آنحضرت صَلَّی اللهُ عَلیه وَسلم صحابهٔ د مشوری د پاره راوغوښتل. چی د جماعت د پنځو لمونځو د پاره یوه عَلامه کښیږدي، چی پر هغه علامَه باندی خلګ لمونځ ته راځي نو په دی سره به هغه مشکل مذکور دفع او رفع سي. نو په دی مشوره کی بعض صحابهٔ

ناقوس پېش کړي چی هغه یوه وسپنه بلِّ وسپنه وهی چی زنګ په بولي، فقال صلی الله علیه وَسلم هُوَ للنصاری، دا ناقوس علامه د عبادت د نصارا وو دئ. یعنی په دینی شیا نو کښی د اسلام د کفار و سره مشابهت نه قبلوي. او بعض کسانو بوق د علامی د پاره وړاندی کړي چی هغه ته ترمړ یا بګل وائي: عَلیه الصَّلوٰة وَالسَّلام وویله هُوَ للیهود. او بعض خلګو د اور بلیده په وخت کښی د لمانځه د علامی په توګه وړاندی کی: آنحضرت صلی الله علیه وسلم وویله» هُوَ للمجوس» او په بعض روایاتو کښی راغلی دی که څه هم بخاری او مُسلم د غه روایت نه دی راوړئ. چې بعض خلګو وویله چی ډول یا دریه ټکول دی د لمانځه عَلامه سي. آنحضرت صَلی اللهُ علیه وَسلم وویله: هُوَ للروم» او حضرت عمرؓ وویله: اَوَلَا تُبْعَثُوْنَ رَجُلًا یُنَادِی بِالصَّلوٰة» ایا تاسی نه باعث کوی یو سړی چی د لمانځه په وخت کښی دی په زور نعره کوي. آنحضرتؐ دا رایه خوښه کړه او یو سړي وټاکی چې د لمانځه په وخت کښی د بے دا نعره کوي.

الصَّلوٰةُ جَامِعَةٌ. پس له څو ورځو څخه چونکه» الصَّلوٰةُ جَامِعَةٌ» یوه نعره وه د چا غوږ ته به ور رسیده او چا به نه وا وریده» او ډیری خلګو خوبځی نه اوریده. او که کم سړي به په یو شغل اخته وو هغه به هم نه وا وریده. نو هغه مذکور مشکل تقریبًا الآن کما کان باقی پاتهٔ وُو. بیا دی مشکل د حل د پاره به حضور انورؐ کی د مشوری مجلس جوړ سُو په دوهم مجلس کی هغه د ناقوس او بُوق، او اور، او ډول، نو مان مجلس ته وړاندی سوَله او د آنحضرت صلی الله علیه وَسلم د خوارَد سوه. او مجلس بیله کومی فیصلی پای ته ورسید راوی وائي چې آنحضرت صلی الله عَلیه وَسلم د دی مجلس څخه غمجن ولاړ سو» عبدُالله ابن زیدؓ وائي چی په سبب د هم یعنی غم د آنحضرت صَلی اللهُ علیه وَسلم، زهٔ ډېر شی ډیر غمجن وَم. دی رض وائي چی زهٔ په مَابَین کښی د ویښ او بیده وَم. یعنی په غرق خوب سره نه وم بیده سوی چی په خوب کی می یو سړی وَلیدی چی شنی جامی یې اغوستی وې او پر یوه ټوټه د دیواله ودریدَی. او په لاس کی ناقوس وو، ما ور ته وویله چی دا ناقوس وو، ما ورته وویله چی دا ناقوس نه خرڅوی ده راته وویل چی ناقوس ته څه کوې. ما ورته

وو یله چې موږ په ناقوس سره د لمونځو وختونه معلومه وو، د دې سړي ته اتروو یله چې زه تا ناقوس بنه شئ درپورته مطلب دپاره دي ته وننبیم، ماورته وو یله چې هو اوي بنیه، نودی وقبلی ته مخامخ ودریدی. اووی وئیله، الله اکبر تراخیره پورې د اذان دکلمو. او بیا هغه سړي پس له لږ درنگه مخه کلمات د اقامت شروع کړې. اوپه کښې یه "قد قامت الصلوة" دوه واره وو ایه" عبد الله رض وائی چې سحار ماداخپل لیدلی خوب په حضورکې د رسول الله صلی الله علیه وسلم عرض کړی. آنحضرت صلی الله علیه وسلم وویله، "رؤیا حق ان شاء الله تعالی"، دا خوب حق دی که دخدای رضاوه" نو دما بینین په وخت کې علیه الصلوٰة والسلام ماته وویل چې ستا دخوب لیدلي کلمې وبلال رض ته وروښیه ولې چې د بلال رض اواز تر اواز ستالو ړ دی. عبد الله رض وائي چې بلال رض په یوه لوړ بام په مدینه کښې ودریدی. او ما هم هغه آذان کلمې ورته وئیلی اوده آذان کاوه. نو دا آذان حضرت عمر رض په خپل کور کښې واوریدی. نو په لنگ کښې چې اوږی په بنوروَلی یعنی په ویر تلوار و آنحضرت صلی الله علیه وسلم ته راغلی. اووی وئیله چې قسم په هغه خدای دی چې تا لئ په حقه سره نبی را استولی ئي.

چې ما هم دغه شی د شپې په خوب ولیدی لکن عبد الله رض تر ما سبقت وکړی رسول الله صلی الله علیه وسلم وو ئیله "فلله الحمد وانه لاثبت" او دا سی روایت هم راغلی دی چې. اوؤ یا څلورولس کسانو هم په دغه شپه ورته خوب لیدلی وو:

په دی کی اختلاف دی چې د خوب سړي څوک بعض وائي چې دا حضرت جبرئیل علیه السلام وو. او بعض وائي بله ملکه وه. په هرصورت اذان په امر د علیه الصلوٰة والسلام ثابت دی. او دا خوب صرف یو سبب وو"

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالدیهما ولجمیع المؤمنین ولمن نظر الیها آمین یا رب العلمین برحمتك یا ارحم الراحمین:

او هغه خبره چې په بعض کتابو کښې راغلی ده چې اذان په ښوونه د حضرت جبرئیل په شپه د معراج په بیت المقدس کی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نورو انبیاء علیهم السلام او و بعض ملکوته د جماعت لمونځ ورکاوه ثابت دی. لکن علیه السلام چې د مشکل په وخت کښې په هغه عمل نه وکی دده، مبارك خیال داوو، چې هغه آذان د هغی شپې او لما مخه پوری خاص وو، د روایت وائی چې په هیڅ حدیث کی د آذان په هغه شپه کښې تائید نشته که څه هم امامت د هغی شپې په حدیثو مبارکه وو کښې شته،" والله اعلم بالصواب جامی وائی ـ دران مسجد امام انبیاء شد ؛ صف پیشینان را پیشوا شد ؛ تاریخ اسلامی خبری کوی

پوښتنه: چې اذان او اقامت د خصوصیا تو څخه د امت مرحومه دی. **سوال**: په بعض روایاتو کښې راغلی دي چې آدم علیه السلام چې مځکه ته راکوز سو څه وحشت ورته پیښ سو نو جبرئیل علیه السلام د ده دو حشت او د هشت د دفعې دپاره اذان وکړی.

جواب: دا روایت خود خصوصیت سره منافي نه دی. ولې چې د خصوصیت څخه دا ذان په دې امت پوري اذان کول دپاره لمونځو دی نه مطلق اذان"، امام طحطاوی د دره منیفه څخه داسی نقل کړي دی. چې د دوو مؤذنانو اذان په یوه ځای کول. د بنوامیه وو په خلافت کی احداث سوي دی. او اول هغه څوك چې په مناره د اذان یه درود په علیه السلام په بلند آواز وئیلو ته اجازه ورکړې وه، هغه حاجی بن الاشرف شعبان بن حسین بن محمد بن قلاوون وو، په امر د محتسب نجم الدین طنبدی او د هغه تاریخ میاشت د برات ۷۹۱ھ دی. کذا قال السیوطی

سوال: آیا دا نو بدعت نه دی.

جواب: علامه طحطاوی په ۱۵۵ کی وائی "والصواب من الاقوال انها بدعة حسنة"، او بعض مالکیان د دې بر خلاف دی. که هم دا اوس چې په حرمینو شریفینو کی دا رواج نشته، او د غرنگه تسبیح وئیل د مؤذنانو په ثلث اخیر کښې د شپې،،

پوښتنه: اذان په زمانه کښې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم په مسجد نبوی کی کیدی کر څرنگه

جواب: په زمانه کی د علیه السلام چونکه مناره یا بو بل لوړ ځای په مسجد نبوی کی نه وو. نو بلال رض به په سدس اخیر کی د شپې یوه لوړ بام ته چې پرشا وخوا

دمسجد نبوي وو چې هغه بام ديوې ښځې وُو. دَبنى النجار څخه وَرتې اوهُورې بې اذان کاوه اوپه نورو لمونځوکې هم هغه بام ته وَر تللى اواذان يې کاوه» اواول هغه ځاى چې په مسجد کښې جُوړه کړه اوپرهغې منارې بې اذان کاوه سلمه بن خلف صحابي وو رضي الله تعالى عنه چې دمِصر وَالى وو په زمانه کې دمعاويه رض. اوهغه رواج تردې اوسه پورې پاته دئ.

پوښتنه: اذان اواقامت افضل دي اوکه امامت **جواب**: په فتح القدير کښې وَائي چې په نيزد امام اعظم ابوحنيفهؒ امامت افضل کار دئ ولې چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم اودغه رنګه خلفاء راشدين رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ پر امامت مواظبت اوهميشه توب کړى دئ. **سوال**: حضرت اميرالمؤمنين عمرؓ وَائي: لَوْلَا الخِلَافَةُ لَاَذَّنْتُ» که نه واى شغل په کار ود خلافت چې دهغه شغل سره سره مراعات دوختود اذان نه سم کولاى. نوما به اذان کولاى څخپله. نو دې څخه فضيلت دَاذان ترامامت نه معلوميږي! **جواب**: دَقول دعمرؓ معنا داده چې اذان به مې هم کولاى يعنې سره دامامت **پوښتنه**: مصنفؒ په مَراقي الفلاح کښې وَائي چې ثبوت داذان په قرآن اوسُنت سره سوى دئ. نوسنت نبويؐ خو هغه وو چې وړاندې تير سو د قرآن دکوم ايت ثبوت داذان فهميږي. **جواب**: ثبوت داذان دد ې ايت قرآني څخه معلوميږي يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ» الآيه» ولې چې دجُمعې داذان اود نورو اذانونو ترمابين قائل بالفصل نسته»

فائده: اذان په لغت عربي کښې مطلق خبرتيا ته وَائي. اوپه عُرف کې د شرع شريفې دغه مخصُوصه خبرتياده» **پوښتنه**: اذان په بله ژبه بيله عربي روادى اوکه نه! مثلاً په پښتو داسې وَوائي: خداى ډير لوى دى» وهکذا **جواب** صحيح داده چې نه دى روا **پوښتنه**: اذان دنا بالغه نر روادى که نه! **جواب**: هو روادى چې عاقل وي مګر بيا هم شرط د کامل اذان دادئ. چې مؤذن به صالح سړى وي. اوهم به د لمونځو په وختو سنه پوهيږي. اود مسجد مقتديانو د جماعت کولو به تفتيش کوي. اوکم ځوك چې

جماعت ته نه راځي بې عذره هغه ته به وعظ کوي اوزجر بې کوي. اوپر لوړځاى به اذان کوي مخامخ وقبلې ته» اوبلند اواز حسن الصوت به وي. داخبرې به عنقريب راسي اِن شَآءَ الله» لکن په لوړځاى اذان کول په اسلامي نړې ټوله کې په ټولو ښارو کښې هم اوس پاته دي حتى في الحرمين الشريفين» په دې سبب چې پرمکان بلنده داذان کولو حکمت داوُو، چې داذان تر ډيرو ځاى پورې ولاړ سي او ډير خلک په خبر سي. اوس چونکه آله دَلاود سپيکر ايجاد سوى ده. او هغه تر هر ځاى په آواز رسوي نو دَلوړځاى داذان ضرورت نه دى پاته» اوپه فقه شريفه کې دا مسئله ده چې په سبب دَتبدل د سبب حکم بدليږي. دمثال په توګر دجهاد اوغزا اوسبب دَدفع دشر دکفارو دى» نوکه فرضاً ټوله دنړې کافران مُسلمانان سي اوشراوفساد دَفع سي نو حکم د جهاد هم پوره ته کيږي،

پوښتنه: چې په بحر الرائق کښې اومَراقي کې هم وَائي چې اذان سُنت مؤکد دى نږدې واجبُوته حتى بعض عُلماء دوَاجب نوم ورته ايښې دئ. اوپراوريدونکو داذان اجابت بالقول يعنې هغه کلمې چې مؤذن يې وَائي هغه به ورسره وَائي چې بيان بې عنقريب اسي، اوپه فعل سره لازم دى يعنې دَلمانځه اوجماعت په تياري دى بُخت سي. لکن په دا اوسنى وخت کې اجابت بالقول عوام خو څه کوي د ډيرو خواصُو يعنې مُلايانو اوطالبانو څخه پاته دئ. هلته اذان کيږي دلته دوى بندار سره کوي. وَاِلَى اللهِ المُشتَکٰى»

دُعَاء

خدايه وبخښې مؤلف اوهم کاتب .. منتجابه وي دعا تل دعا ئب
هم معاف کړې ګنهونه دکتونکو .. ومضمون ته دکتاب تې کړې غالب
هم معاف کړې لغزشونه دامت ټول . چې پيدا نه سي په موږ کې ځوك راسب
وغفران ته دمولا دا ټوله هيڅ دي .. حقاني چې لوى ښخښتن مووى حاسب

حقاني غفرله در کوټه - ۱۳/۷/۱۴۲۱ھ

آګاهي

محترمو لوستونکو! که ستاسو دا فکر وي چې حضرت علامه محمد عبیدالله الایوبي القندهاري سُلیما نخیلي النقشبندي به چې د هر مضمون په اخر کې م ط، راوړي دي نو د دې مطلب بر څه وي. محترمو! د م، معناده مراقي الفلاح چې د نور الایضاح یوه معتمده شرحه ده.

او ط، معناده طحطاوي چې دا هم د دې مبارک کتاب یوه معتمده شرحه ده. او که دا سوال درته پید اوي چې د اکتاب به لیکلی چا وي - د ازما احقر محتاج دعا فضل الحق حقاني چې د حضرت ایوبيؒ یوادنی شاګرد یم مایه کتابت کړی دی. او هم وماته حضرت ایوبيؒ د دې کتاب ټوله حقوق د کتابت، طباعت، راکړي دي، ذالک فضل الله یؤتیه من یشآء.

او که دا سوال درته پید اوي چې دابه پر کوم مکتبه باندې چاپ سوي وي. نو دا کتاب زمونږ مکتبې چې په نامه د، مکتبة القراءت والتجوید، ده شائع کړي دی ورو سته تر ډیرو مشکلاتو او ما لي او جاني ستړیا وو وروسته نو دا کتاب که چیرې زمونږ د مکتبې څخه علاوه پر بل نامه یا چاپ کړي او یا یې په ډیر تعداد سره چاپ وي او خرڅوي ئې. هغه مسروقه دی. او یا یې هم لاس وهنه په کښې کړیده. د دې مبارک کتاب د راتلونکي وخت کښې د مکتبې نوم د مصنف نوم او د کاتب نوم یاد لرې هسې نه چې پر اړما نو نوموا و به در توی کړي او د سازش په دریاب کې لاهو کړي. د کتاب مختصره پیژندنه:

د کتاب نوم - د نور الایضاح الایوبي نوي پښتو شرحه.
د مصنف نوم - الشیخ ابوالفضل محمد عبید الله الایوبي القندهاري الحنفي.
د کاتب نوم محمد فضل الحق حقاني یکی از تلامذهٔ حضرت ایوبي.
د ناشر نوم مکتبة القراءة والتجوید مالک مکتبه شمس الحق»

سُنَّ الْاَذَانُ وَالْاِقَامَةُ سُنَّةً مُؤَكَّدَةً

الاعراب: قوله سُنَّ علی صیغة المجهول وقوله الاذان مفعول مالم یسم فاعله قوله وَالاقامَةُ بالرفع معطوف علی الاذان وقوله سنة مؤکدةً منصوب علی انه مفعول مطلق لبیان النوع: ترجمه:

سنت ګڼل سوي دي اذان او اقامت پر طریقه د سُنت مؤکد یعنی ټینګ سنت دي دواړه. په متن کې او په شرحه کې د دې مصنفؒ و صحیح روایت ته اشاره کړي ده یعني چې اذان واجب نه دئ ولې چې هغه وخت چې علیه السلام ویوه اعرابي ته کیفیت د لمانځه ور ښووی اذان یې نه کړې ورته ذکر او نه هم د اقامت، دلیل مشترک د دواړو د سُنت والی دادئ چې د هغه وخت چې د غه دوه یعنی اذان او اقامت مشروع سوي دي. آنحضرت صلی الله علیه وسلم مواظبت پر کړي دی. یعنی همیشه به دواړه کیدله. د دې وجه څخه بعض حنیفیانؒ وائي چې واجب دي لکن سُنت مؤکد چونکه په حکم کښې د واجب دئ چې په ترک یې سړي ګناه ګار ګرځي. لکه دواجب نو دا دوه قوله سره نږدې دي. البته ګناه په ترک د واجبو کې ډیره ده تر ګناه په ترک د سُنت مؤکدې او د اذان په باره کښې حدیث قولي هم راغلی دی چې امام بخاريؒ او نورو محدثینوؒ روایت کړي دئ. اِذَا حَضَرَتِ الصَّلٰوةُ فَلْيُؤَذِّنْ اَحَدُكُمْ وَلْيَؤُمَّكُمْ اَكْبَرُكُمْ، یعنی چې لمونځ حاضر سي او وخت یې راسي نو دې اذان وکړي یو د تاسي څخه او امامت دې درکړې مشر ستاسې، د دې حدیث مبارک تفصیل به په خپل ځای کې راسي، اِنْ شَآءَ اللهُ تَعَالٰی،،

پوښتنه: چې سُنت پر دوه قسمه دئ. **اول سُنت الهدی:** سُنة الهدی هغه کار دئ قولي یا فعلي چې په پریښولو کښې ګناه خووي یا نږدې وګناه ته د ترک الواجب لکه سُنت او یا تر هغه کمه ګناه وي. د سُنت الهدی مثالونه ډیر دي لکه اذان، اقامت، د جماعت لمونځ ډیره پریښودل. او د پنځو لمونځو مختتیا وروسته سُنت وغیر ذالک. **او دوهم سُنت زائده،** بولي چې د هغو په ترک کې خو هیڅ ګناه نه وي. مګر په کولو کښې البته ثواب وي. لکه د آنحضرت صلی الله علیه وسلم د ښوندانه طبعي کارونه یعنی په خوړلو په ناسته، په تګ، په لباس وغیره کې او داسې نور شیان، لکن اُمتیانو لره پکار ده چې د سُنت زائده په باره کښې د غفلت لاره

نه کی مختاره. بلکه سُنت زائده حسب المعلوم هم رځای کړې، ایت کریمه، لَقَدْ کَانَ لَکُمْ فِیْ رَسُوْلِ اللهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» قَالَ المصنفؒ: **لِلْفَرَائِضِ** یعنی اذان او اقامت دپاره دفرائضو دي. نو دجمعې لمونځ په کښې داخل شو. مګر داخترو لمونځ، دجنازې لمونځ، او داستسقاء لمونځ، او وتر، څندی وو تَل» دهغو دپاره اذان او اقامت نشته، نو بناءً علی هذا دماختن اذان دوترو دپاره نه دی. په صحیح مذهب، او بعض علماء وائي چې دماختن اذان دوترو دپاره هم دی په دې سبب چې دماختن د فرضو او دوترو وخت سره شریك دی. قَالَ **وَلَوْمُنْفَرِدًا** اګر څه هم دغه فرضی لمونځ یوازې کوي. لکن دا حکم په صحراکی دی نه په ښارو او قریو کښې. په حدیث شریف کی داسې راغلې دي. إِذَا کَانَ الرَّجُلُ بِاَرْضٍ، ای فلاةٍ که چیرې یو سړې په صحراکی وي. فَحَانَتِ الصَّلٰوةُ» نو داخل سي وخت دلمانځه» فَلْیَتَوَضَّأْ وَاِنْ لَمْ یَجِدْ مَآءً فَلْیَتَیَمَّمْ» پس اودس دې تازه کړې. او که اوبه نه وي نو تیمم دې وکړي، فَاِنْ اَقَامَ صَلّٰی مَعَهٗ مَلَکَانِ» نو که اقامت وکړي لمونځ کوي دده سره یعنی په جماعت سره دوی ملکی، چې غالبًا مراد به حفظه وي» وَاِنْ اَذَّنَ وَاَقَامَ صَلّٰی مَعَهٗ مِنْ جُنُوْدِ اللهِ مَالَا یُرٰی طَرَفَاهُ» او که اذان او اقامت دواړه وکړي دده سره به په جماعت لمونځ وکړي یو جماعت دملکو چې جُند الله دی دومره ډیرې چې دوه طرف بی نه معلومیږي» ط، مر، قَالَ المصنفؒ

اَدَاءً اَوْقَضَاءً سَفَرًا وَحَضَرًا لِلرِّجَالِ وَکُرِهَا لِلنِّسَاءِ

که په وخت کی لمونځ کوي او کی قضائی کوي. که په سفر کی وي او که بیله سفره وي. او اذان او اقامت سنت دی نرو له. او مکروه دی ښځو له. **سوال**: بعض اماماني طالبان د حَضَر ترجمه په کورسره کوي او مخ ذکر سوه چې اذان او اقامت په صحراکی کول سُنت دی نه په ښارو کی مثلاً نو دی ترجمې او دما قبل منافات نشته» **جواب**: دا ترجمه غلط ده بلکه دحضر څخه دلته مراد مقابل دسفر دی. نو دا کیدای سي چې سړې دې شرعی مسافر نه وي او په صحراکښې دی وي. لکه یو سړې چې دکور دپاره په صحراکښې بوټی تولوله او یا پسونه څروي وغیره.

پوهسه: چې اذان او اقامت. دسُنتو څخه دجماعت مستحب دی، نو ښځو دپاره بیاد مرېیانو دپاره یاد لڅو خلګو دپاره نشته. ولې چې ددوی جماعت مشروع نه دی. ب، ط» او د غیر زنګه دمعذورو خلګو دپاره چې دجمعې په ورځ دماپښین لمونځ په جماعت کوي اذان او اقامت نشته» ولې چې دا جماعت ددوی په ښارکی مکروه دی. ح، ط» او دښځو دپاره کراهت داذان او اقامت د دی وجهې څخه دی. چې بناء دحال ددوی پر ستر ده. او رفع دصوت دوی حرام دی. او په اقامت کښې هم رفع صوت فی الجمله ستر که څه هم تر اذان کم دی.

دزمانې حال: بعض خلګ چې زوی یا ورور نه مثلاً واده کوي نو دوی قریبانو ښځو او کلی او کوڅې ښځې خبرې کړي. او هغه ښځې هم دواده دپاره هر څه پښینی کالی چې پاء کور کی لري واغوندي. او شوندان هم سره کړي. سترګی توری کړي او سرخی او سپیده هم وکړي. چې میره هم داغسې بنا نشته حال کی نه وه لیدلې. او رابې ورسره راواخلې. واده ته روانی سي. او عطر حسب المقدور یه هم په ځان پوری مښلې وي. څه وخت چې دواده وکوره ته ورسیدلې چادری وغورځوي لغ سرونه، ددریو شرف جوړکړي. او بدلې په دریم کور او تولو د محلی خلګ اوري. په دې کورکی نران هم ګرځي ښځې باك نه په کوي. او حال هم دا اوس دعوامو څخه و خواصو ته یعنی مُلایانو ته اِلَّا مَا شَآءَ اللهُ تجاوزکړې دی نو ته فکر وکړه چې اذان او اقامت چې دخدای پاك ذکر دی په رفع الصوت ددوی ته مکروه دی نو بدلې او غزلې بغرنګه ددوی ته په رفع الصوت روا وي.

دطالبانو حکومت په افغانستان کی، پوهسه چې جهانیان مسلمانان او کافران ټوله په دې خبر دی چې دافغانستان خلك تخمیناً ۲۲ کاله کیږي چې داور په لمبو کی سوځیده. او مخ دطالبانو تر حکومت په افغانستان کی دچا مال او نه دچا ناموس محفوظ وو، مګر بیا هم جهانیانو دافغانستان حکومت په رسمیت پیژندی. هغه وسنی وخت کی چې خدای جل سلطانه اراده او رحم وکړه چې دافغانستان دخلګو څخه دا عذاب الیم پورته کړی نو بیچاره طالبان دمدرسو او مسجدو دحجرو څخه را اوبستل چې په اول وهلت کی بیخي محدود عدد یه وو.

اود دوئ سره د زمانې په مناسبت بېخي بېکاره اسلحه یعنی کلاشنکوفونه موجود وو، امّا سره د هغه خدای جل سلطانه دوی ته پر بېخي لږ زمانه کښې تسلط او غلبه ورکړه پر اکثرو لویو ښارونو او قریویا ندې. حتی چې په لږ وخت دوی مسلط شول. د خدای جل شانه په توفیق پر ټوله پښتنولو کې د افغانستان، لکن بیا هم نړې خصوصاً غربیان او په دوی کې بیا خاص امریکا چې په ټوله نړۍ کې لوی دښمن دی د مسلمانانو، د طالبانو حکومت په رسمیت نه پیژني، بلکه علاوه پر هغه قسم قسم بندیزونه یې پرې د غریب حکومت د طالبانو لګولي دي، او دوی رقم رقم بهانې ورته کوي:

یوه بهانه د دوئ: چې دد دې مقام سره تعلق لري کراره چې د طالبانو حکومت د ښځو حقوق تر پښو لاندې کړي دي. د دې بهانې جواب دادی چې په بین المللي قانون کښې دا ماده موجوده ده، "چې یو حکومت به د بل حکومت په دیني او مذهبي چارو کښې لاس وهنه نه کوي"، نو اوس د غربیانو څخه خصوصاً د امریکا څخه طالبان دا پوښتنه کوي: چې آیا حقوق د ښځو دادي چې دوی په لخ سر او لڅو پښو بې په بازارو کښې ګرځي او په داغسې لباس کې د دې بنو ځیوته د تعلیم اوزده کړې د پاره ځي. که دوی وائي چې هو کې دغه د ښځو حق دئ، نو طالبان ورته وائي چې زمونږ دین اسلام چې حق دین دئ. او زمونږ قرآن چې آسماني کتاب دی د دغسې وضعیت څخه سخت ممانعت کوي" نو ولې غربیان زمونږ په دیني او مذهبي چارو کښې مداخلت کوي. او ولې دوی د بین المللي قانون مراعات نه کوي. او که غربیان وائي چې ښځې او نجونې دې په حجاب شرعي کې ستاسې د دین تعلیم اوزده کړه کوي او ښوونځیو ته دې ځي. نو طالبان وائي چې صحیح دَه دا حق لري. لکن د دې عملي کول مونږ ته ګران دی. ولې چې زمونږ اقتصادي حالت لکه د دنیا والا و ته چې معلوم دئ. په ټوله نړۍ کې کښې ډیر ضعیف دي او فوق الذکر عمل ډیره بودیجه غواړي. نو دنیا وال او غربیان او امریکایان دې زمونږ ډیرې مرستې وکړي. او مونږ دې پرې ښوونځي جوړه وي. او زمونږ و یجاړ مملکت دې را له آباد کړي، او بیا دې له مونږ څخه د ښځو د حقوقو طلب وکړي. لکن دوی په عوض کې د مرستو پر مونږ اقتصادي بندیزونه لګوي چې مونږ لا نور د پښو څخه وغورځوي دا خو د نړۍ والو د انصاف څخه خلاف ده۔

نو املي خبره بله ده هغه داده چې د افغانستان چونکه دا سي غیور او با شجاعت او سربښندونکی خلک دي. او پر اسلام او دین دومره عاشقان دي چې روس چې د دنیا یو ستر قوت و وغربیان څنګه په ډیره بیړه کښې وه چې د دوئ پرخاوره لیعنی افغانستان یې تجاوز وکړي نو د افغانستان پیر و برنا، نر او ښځو لوی لوی قرباني ورکړې او روس اخیر الامر خپل هیواده څخه و شاړه. بلکه د افغانستان د خلګو په همت شوروي اتحاد ټوټه ټوټه سو او د الله په لوی فضل سره دا ستر قدرت یې په بېخي پا ته قدرت سره بدل سو او غربیان د ده د غمه خلاص سوه اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ۔

نو اوس د غربیانو دا عقیده ده که چیرې د افغانستان د اسلامي امارت حکومت پر پښو ودرول سي. نو د غرب د پاره بیخي لویه خطره به وګرځي. که څه هم د طالبانو حکومت په بار بار ویلي دي چې مونږ د نړۍ د هیڅ حکومت په چارو کښې مداخلت نه کوو. لکن د دی اعلان سره سره د غربیانو هم د زړه څخه نه وزي، نو ځکه په مختلفو بهانو سره غواړي چې د احکومت د پښو څخه وغورځوي. او په ځای کی د دې موجوده امارت اسلامي خپل یو دست نشینه حکومت په افغانستان کی ما بین ته راوړي، چې غربیانو او د دنیا وال چې هر څه غواړي هغه حکومت یې کوي نو هله د دوئ بیره د زړه څخه ووزي. دا و و هغه مختصر بیان چې په دې ځای کې په دی مسئله پوري تعلق درلودئ. او که تفصیلي بیان کوم نو به یو پوره کتاب تصنیف وهم، او س مصنف دا اذان کیفیت بیا نوي. او وائي، قَالَ

وَيُكَبِّرُ فِي أَوَّلِهِ أَرْبَعًا وَيُثَنِّي تَكْبِيرَ آخِرِهِ كَبَاقِي أَلْفَاظِهِ

او الله اکبر دې وائي په اول کښې څلور واره. او دوه واره دې وائي تکبیر د اخر د اذان لکه نور الفاظ د اذان چې دوه واره ویل کیږي. یعنی شهادتین نه ټوله باقي الفاظ ولې چې لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ" خو په اخیر کښې یو وار دی.

مسئله: اول څلور تکبیره دې په دوه آوازه سره وائي او څلور تکبیره ویل ظاهر الروایت دئ. او هم په دې روایت سره عمل په ټوله اسلامي نړۍ کی دئ.

اوحسنؒ د امام اعظمؒ څخه روایت کوي چې په اول کې د اذان دې دوه تکبیره وائی "وهو روایت عن ابي یوسفؒ وبه قال مالكؒ. ط،

پوهسه: چې اکبر بعض علماءؒ وائې چې په معناره اعظم دئ. اوبعض وائې چې په معنا ده اقدم دئ. اوبعض وائي چې چې اسم تفضیل پرخپله معنا نه دی بلکه په معنا د عظیم دی" ط"

مسئله: الله لفظ دی خواه په پیښ وائې. او د مصنفؒ مختاره په مراقي کی داده چې را" د اکبر دی په جزم سره یعنی سکون سره وائې. او مصنفؒ وائې چې کلمات د اذان دی په سکون سره وائې د پاره دوقف چې ترسل او ځنډ په کښې را اسي او د اقامت کلمات دی هم په سکون سره وائې لکن په نیت دوقف نه حقیقي وقف تا چه په اقامت کښې حدر راسي یعنی چابك تیا"

مسئله: شهادتین دي دوه واره وائې. او په ما بین کښې دې لږ سکتر کوي پر اذان کی او حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ دی دوه واره وائې. او مقصود بالذات په آذان کښې هم دغه کلمه ده ولې چې مقصود د اذان څخه بلنه دخلکو ده و لمانځه ته او دغه بلنه په دغه کلمه کښې ده" او حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ دی هم دوه واره وائې. او معنی د حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ داده چې آراسته ووسئ و هغه کار ته چې په هغه کښې ستاسې فلاح او نجاة دی چې هغه لمونځ دئ. او د فلاح داسې یو لفظ دی چې په عربي ژبه کښې جامع د خیراتو د دغه لفظ په مثل بل لفظ نشته" ط،

وَلَا تَرْجِيعَ فِي الشَّهَادَتَيْنِ

او ترجیع نشته په دوو کلمو کښې د شهادت او صورت د ترجیع دادئ چې اول وار شهادتین په کراد آواز سره ووائی او بیا بیرته رجوع ورته وکړي او دواړي په لوړ او بلند اواز سره ووائې "ک، مر"

ددی مسئلی دلیل دادئ: چې په اذان کی د بلال ترجیع نه ده راغلي. او حضرت الامام شافعيؒ وائې چې ترجیع په اذان کی سنت ده" ولې چې په اذان کی د ابي محذوره رض ترجیع په امر د رسول الله صلی الله علیه وسلم موجود ده" **والجواب عن جانب الحنفیةؒ** دادی چې ابا محذورهؓ مؤذن وو چې ایمان یې نوی راوړی وو په مکه مکرمه کښې نو ده څخه آنحضرت صلی الله علیه وسلم د اذان کولو کیفیت وپوښتئ نو هغه حیاءً

شهادتین کرار کرار ووئیلی. نو رسول الله صلی الله علیه وسلم یې غوږ ورو ونیچی او ورته ووئیله چې شهادتینو ته بیرته رجوع وکړه. او په لوړ آواز یې ووایه. او دی یې په دې پوه کړي چې په حق کی حیاء نشته. نو دا تعلیم د اذان وو د ابي محذوره رض گمان د ترجیع پر اغلی "، کذا ذکره محقق الحنفیةؒ في جواب حدیث ابي محذوره رض.

او د انصاف د لاري هم دا توجیه صحیح ده. ولې چې بلالؓ په مسجد نبوي کی پنځ وخته په کلو مؤذن وو. نو که ترجیع سنت وای نو ده به کولائ. او بیا به په روایت کښې داسې راغلي وای چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلالؓ په ترجیع سره امر کړی" وَلَمْ يُوجَدْ.

وَالْاِقَامَةُ مِثْلُهٗ وَيَزِيْدُ بَعْدَ فَلَاحِ الْفَجْرِ الصَّلٰوةُ خَيْرٌ

او اقامت مثل دی د اذان او زیاتوی دې په آذان کښې د سحار" اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ" دوه

مِنَ النَّوْمِ مَرَّتَيْنِ وَبَعْدَ فَلَاحِ الْاِقَامَةِ قَدْ قَامَتِ

واره پس له "حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ" څخه یعنی لمونځ ښه دی تر خوب (په دې کلمه کی آگاه کول کول دي د مسلمانانو چې اوس نو بالا خوب مه کوئ

الصَّلٰوةُ مَرَّتَيْنِ

چې وخت د لمانځه دی او لمونځ ترخوب افضل دئ. او زیاتوی دی پس له حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ څخه د اقامت" قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوةُ دوه واره یعنی اوس لمونځ برپا یه کیږی" حدیث شریف" نبی علیه الصلوٰة والسلام امر کړي دئ بلالؓ ته په دغه الصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ سره ولې چې دا وخت د خوب او غفلت دئ.

پوښتنه: لفظ د خَيْرٌ اسم تفضیل دی لکه چې په صرف او نحوه کښې د اخبره ثابته ده. او د اسم تفضیل معنا د نحاةؒ پر قانون داده چې مفضل او مفضل علیه به په اصل معنا کی د مصدر سره شریکان وي. نو په اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ" کی لمونځ چې مفضل دی ښه والی په کښې دی آیا په خوب کی چې مفضل علیه دی څه ښه والی شته!

جواب: خوب هم کاهې عبادت وي چې د بل عبادت سبب وي. لکه سړي چې د شپې

په اول کښې بيديږي. ددې دپاره چې دَ تهجد دَ لما نځه ته بنه بيدار سَم، اويا په داسې وخت کې سَرې بيده سي چې په هغه وخت کې په محله کښې سرود کيږي. نو دَی په خوب سره د هغه معصيت نځه د سرود اوريدو ځان خلاصوي نو دَغه خوب هم عبادت دئ. اوبَل جواب دا دی چې لمونځ استراحت دی په دنيا کښې. اولمونځ سبب دی دا استراحت داخِرت وراحت داخرت افضل دی تر راحت ددنيا، هذا محصّل ما فِي الشرح، قَالَ المصنفؒ.

وَيَتَمَهَّلُ فِي الْاَذَانِ وَيَسْرِعُ فِي الْاِقَامَةِ

اوځنډ دی کوي په اذان کې په سکته سره په مَا بين کښې دَ څلورو الله اکبَرُو په اول کښې داذان. اويا په مَابين کښې دهرو دوو کلمو، او بحر رائِق والې چې کلمې داذان دی درازې اواوږده وي، لکن په غايه کښې وائي چې دااوږدول دَ کلمو د اذان دی د سرود پر وزن نه وي، کما يفعله المؤذنين في العَصرالحاضِر

مَسْئَله: که چا اذان چابک چابک وکړې مکروه دی، فتح. او اذان دی بيرته راوګرځوي. ولې چې پوره مقصود داذان نه سو حاصل، قهستاني. او که اقامَت په ترسل سره وکړي مکروه خودی لکن مختار دا ده چې نه دې راګرځوي، ط، ولې چې مقصود دَ اقامت نځه خبرتياد حاضرينو ده په شروع کولو دَ لما نځه. او هغه مقصود په ترسل سره د اقامت کولو حاصل سُو نو تکرار ته د اقامت ضرورت نسته،،

سَؤال: په تکرار سره د اقامَت به کراهت د ترسل دَفع سِي **جَوَاب**: تکرار داقامَت خو مشروع نه دی او تکرار داذان مشروع دی لکه چې اذان قبل الوقت وکړه سي. نو دَ خوله سره دو خت راګرځول يه لازم دَئ. قَالَ المُصنفؒ.

وَلَا يُجْزِءُ بِالْفَارِسِيَّةِ وَاِنْ عُلِمَ اَنَّهُ اَذَانٌ فِي الْاَظْهَرِ

او کفايت نه کوي. يعنې اذان په پارسي ژبه سره که څه هم خلک و پوهيږي چې دا اذان دی په اظهر روايت کې د مذهب **فَائِدَه**: مصنفؒ تخصيص د فارسي ژبې وکړې ددې سبب چې نز دی د تولو ژبو و عربي ته په فصاحت او بلاغت کښې هم دَ غه فارسي لغت او

ژبه ده کما في التلويح. نو چې په فارسي ژبه اذان نه دی کافي نو په نورو ژبو په طريق اولیٰ نه دی صحيح. علت دَ نه صحت په دا دئ چې هغه اذان چې عَبد الله رض په خوب کښې اوريد لی وو هغه عربي وو (رملکي څخه) نو ددې علت له مخې اقامت هم په بله ژبه نا روا دئ يعني کافي نه دئ. ولې چې دا علت دا اذان په اقامت کښې هم موجود دئ. قَالَ المُصنفؒ

وَيَسْتَحِبُّ اَنْ يَكُوْنَ الْمُؤَذِّنُ صَالِحًا عَالِمًا بِالسُّنَّةِ وَاَوْقَاتِ

او مستحب ده چې وي به اذان کوونکی صالح سړی. او خبر به وي په سُنت طريقه داذان. او په وخ

الصَّلٰوةِ عَلٰى وُضُوْءٍ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ اِلَّا اَنْ يَكُوْنَ رَاكِبًا

بوي په وختو د ځنځو لمونځو او به او دا سره وي، او مخامخ به وي و قبلې شريفې ته. مګر نه که سپور وو يعنې په سفر کې **پُوهَسَه**: چې د صالح معنا خو اصلي دا ده چې سړي به حقوق دَ خداى جَل شانه او حقوق دَ بندګانو به ټول پر ځاى کوي. نو چونکه داسې سړې ډېر کم پيدا کيږي نو ددې سَببه مصنفؒ په مراقي کښې تفسير دا کړې دی چې متقي به وي. او دَ متقي نه هم مراد دا دی چې ظاهر العدالت به وي. او مَراد د سنت نه دا ذان عِلم دی په دې دَول چې په اذان کې مثلاً ترسل په کار دی او هغه نور کارونه چې د مخه په ذکر سُو.

او سَپاره سَړي ته په سَفر کې اذان په حَال کې د سپرتيا بې کراهته روا دی. او په حضر کې داسې کول مکروه دی في ظاهر الروايته قَالَ المصؒ في المَرَاقي. **پُوهَسَه**: چې مَراد د سفر نه لغوي سَفر دی شرعي سفر نه دی يعنې چې په صحرا کښې وي. دليل د دی دا دی" چې په فقه شريف کښې وائي چې نفلي لمونځ دبا ندی تر ښار او قريه راکبًا مکروه نه دی. نو اذان به طريق اولیٰ مکروه نه دئ: قَالَ المُصنفؒ:

وَاَنْ يَجْعَلَ اِصْبَعَيْهِ فِي اُذُنَيْهِ وَاَنْ يُحَوِّلَ وَجْهَهُ

او بَل مستحب ده چې ګرځوي دی دوې ګوتې يعنې د دوو ګوتو سر و نه (دا مجاز دی چې ذکر کل مراد ځندی جزء دئ) په غوږو کې. او بل دا مستحب دی چې اړه وي به مَخ خپل

یَمِیۡنًا بِالصَّلٰوۃِ وَیَسَارًا بِالۡفَلَاحِ وَراستہ طرفتہ پہ حَیَّ عَلَی الصَّلٰوۃ کی اوو چپہ طرفتہ پہ حَیَّ عَلَی الفلاح کی۔ لقولہ علیہ الصلوٰۃ والسلام لبلال رض گرځوم تہ دوئی گوتی پہ دوو غوږو کښی۔ ولی چی داستا داواز پوره تہ کوونکی دی۔ **حکمت**: هرو خت چی سری خبری کوی سا یہ ترخولہ اویوځه تر غوږو هم وزی۔ نو څہ وخت چی دی غوږونہ پہ گوتو بند کړی نو ټوله ساه یہ ترخولہ وزی۔ نود دی سببہ بہ آواز لوړیږی، او بلہ خبره داده چی څہ وخت چی سړی غوږونہ بند کړی خپل آواز کراره اوری۔ نو دی گمان کوی چی دیا ندی هم زما آواز کرار دی نو آواز تہ زور ورکوی،

پوه سه: چی امام طحاوی پہ شرح کښی وائی چی اوركول دگوتو پہ غوږو کښی سنت اصلی نہ دی۔ ولی چی داکار پہ آذان کی د ملکی نازل من السماء پہ خوب کښی د عبداللہ رض نہ وو، او اصل اعلام هم نہ دی پر موقوفہ۔ بلکہ دا کار دپاره دمبالغی فی الاعلام دی۔ اودی وائی کرچیری مؤذن دواړو لاسونہ پر غوږو ونسی هم ښہ کار دی۔ **اَلۡبِشَارَۃُ لِلۡمُؤَذِّنِ**، پہ صحیح حدیث کی راغلی دی،، چی نہ اوری منتهی دآواز دمؤذن نہ پیری او نہ انسان او نہ بل شئ مگر اوری پہ داسی توگہ چی شاهدی بہ ادا کوی دہ تہ۔ یعنی دده پہ ایمان سره پہ ورځ د قیامت کی او طلب د بخښنی بہ کوی دده دپاره هر لوند او وچ شی چی دده آواز د اذان پہ اوریدلی وی۔ او پہ حدیث شریف کی چی روایت یہ نسائی کړی دی داسی راغلی دی۔ وَلَہٗ اَجۡرُ مَنۡ صَلّٰی مَعَہٗ، او مؤذن بہ دقبره څخہ پہ داسی حال کښی راووزی چی اذان بہ پہ خولہ کښی وی۔ او دمؤذنانو غاړی بہ اوږدی وی، پہ ورځ دقیامت تر نورو خلکو۔ دا کنایہ دہ خوشحالی څخہ دہ ولی چی د شرمیدلی غاړه کښتہ وی۔ او بعض وائی چی امید دمؤذنانو بہ ورحمت تہ دخدای جل سلطانہٗ ډیر وی۔

او پہ یو بل حدیث کی داسی هم روایت سوی دی،، چی مؤذن پہ ورځ دقیامت پر غونډی دمشکو کښینول سی، او لویہ بیره دورځی دقیامت دی پر خوف کی نہ اچوی۔ **پوښتنه** آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پہ خپلہ اذان او اقامت کړی دی! **جواب**: پہ ضیاء کښی

راغلی دی چی دہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ یوه سفر کښی اذان وکړی او اقامت یہ وکړی او د مابین لہ ونځ یہ وکړی۔ او دغه رنگہ مستحب دی چی اړه وی الخ۔ او د اړول دمخ سنت د اذان دی۔ نو کہ یوازی اذان کاوه پہ صحرا کی کاوه هم بہ مخ اړوی پر دوه طرفه،،

مسئله دکشتی پہ غوږ کی کہ یہ اذان کاوه هم بہ مخ اړوی،، ط ص۱۵۹۔ او داخبره دتحویل الوجه چی مصنف وکړه چی پہ حَیَّ عَلَی الصَّلٰوۃ کی دی مخ راستہ طرفتہ اړه وی او پہ،، حَیَّ عَلَی الفَلَاح کی دی چپہ طرفتہ اړه وی مذهب دی دجمهور د حنیفیانو او زیلعی هم داغہ قول صحیح بللی دی۔ او بعض علماء وائی چی پہ دواړو کښی دی دواړو طرفونہ مخ اړوی۔ کمال الدین وائی۔ وهو الاوجه۔ او پہ نهر کی هم د دی خبری تائید سوی دی۔ وَاللّٰہُ اَعۡلَمُ، قَالَ المصنف،،

اومؤذن دی راستہ اړخ چپہ اړخ تہ گرځی پہ منارہ کی ——————

وَیَسۡتَدِیۡرُ فِیۡ صَوۡمَعَتِہٖ د اذان **پوه سه**: چی صومعہ پہ اصل کی معبد تہ دراهب دہ نصاراوو ویل کیږی،، کمافی البحر والطحطاوی **پوه سه**: چی پہ بخوا زمانو کښی چی آلات جدیده دپاره درفع الصوت داذان موجود نہ وه۔ نو مسلمانانو بحسب المقدور پہ مساجدو کښی یوه مناره جوړه وله۔ او پہ هغی مناری کی بی د ننہ ځینی پوړتہ کولی۔ او پر سر د مناری بی یوه لویہ یا کشتی گمبده جوړه وله۔ او هغی گمبدی تی خلور در بچی یا پہ اصطلاح کلکینان ورکوله۔ یعنی دقبلی وخواتہ۔ دشاه وخواتہ۔ او پر راستہ لاس او پر چپہ لاس۔ دا ددی دپاره چی دمؤذن اواز تر دی دربچو ووزی،، نو پہ اصطلاح کی دفقهی شریفی دغی گمبدی تہ صومعہ ویل کیږی۔ او پہ پارسی یہ مؤذن خانہ بولی۔ نو اوس مسئله د صومعی داسی دہ چی مؤذن بہ دقبلی شریفی و دربچی تہ نږدی دریږی، او کہ مؤذن خانہ کشتی وه نو د حَیَّ عَلَی الصَّلٰوۃ۔ او حَیَّ عَلَی الفلاح پہ وخت کی د سر ایستلو ضرورت نستہ۔ او کہ صومعہ فراخہ وه نو بہ مؤذن دحیعلتینو وخت کی تر راستہ او چپہ کلکین سرباسی۔ او حَیَّ عَلَی الصَّلٰوۃ۔ او حَیَّ عَلَی الفلاح بہ وائی۔ لکن پہ داسی شان چی قبلی تہ بہ شا نہ گرځوی:

اوداګرچېډه هم دآوازد رسېدو دپاره دۍ. **مسئله**: په اقامت کې دې هم مخ وراسته اووچېه بغل ته اړه وي. **فائده**: په قهستاني کې دنظم څخه نقل کړي دي، "چه اذان د ننه په مسجد کې مکروه دۍ. اوکه مکان لوړ نه وو نو په فناء کې دمسجد بر اذان کوي" كذا في الفتح. نو په دې اوس وخت کې چې آله جديده يعنې لاوډ سپيکر په ټولو مسجدو کښې الاماشاء الله وندر، د ننه په مسجد کې نصب کوي او اذان په کښې کوي نو حکم به ئې څه وي؟!
جواب: په مقتضي د دې قاعدې چې، "الضرورات تبيح المحظورات" دا به مکروه نه وي. ولې چې آله جديده يعنې لاوډ سپيکر که د باندې تر مسجد نصب کوي نو چونکه قيمتي شئ دی بيره د دې سته چې غل بې غلا کړي. او که نه دې وي و مسجد ته حجره يا بل محفوظ ځای وو نو لاوډ سپيکر دې هلته نصب کړي او اذان دې په کښې کوي نو هم د کراهت څخه او هم د غله څخه به خلاص شي. قال المصنف

وَيَفْصِلُ بَيْنَ الْاَذَانِ وَالْاِقَامَةِ بِقَدْرِ مَا يَحْضُرُ الْمُلَازِمُوْنَ

او جلاوالی دی کوی مؤذن په مابين کښې داذان او اقامت دومره قدر چې حاضر شي هغه

لِلصَّلٰوةِ مَعَ مُرَاعَاتِ الْوَقْتِ الْمُسْتَحَبِّ وَفِي الْمَغْرِبِ

کسان چې ټينګ ولاړ وي ولمانځه ته يعنې جماعت کولو ته، سره د مراعات د وقت مستحب يعني د ونه دی نه

بِسَكْتَةٍ قَدْرَ ثَلَاثِ اٰيَاتٍ قِصَارٍ اَوْ ثَلَاثِ خُطُوَاتٍ

ځنډوی چې وقت مستحب تير نه شي. او د ماښام د اذان او اقامت تر مابين دې د ونه فصل کوي چې په قدر د درو لنډو ايا تو د ويلو وي. او يا د درې ګامه سرې اخستلای شي. او په عنايه کښې وائي چې يا په روايت طويله لکه اٰيت الکرسی ويل کيږي. لکن په نيز د امام اعظم رح دا فصل دې په ولاړې کوي کښيني دې نه. او په نيز د يارانو مؤذن دې سپکه ناسته وکړي. لکه په مابين کښې د دوو خطبو چې خطيب کښيني.

مسئله: جوت ول د اذان او اقامت په ټولو لمونځو کښې مکروه دې په اجماع سره ولې چې مقصود په اذان سره خبرول دې د خلګو په دخول د وخت د لمانځه. چې د وی ځان لمانځه ته سم کړي په اودا سه وغيره سره او بيا حاضر شي و مسجد ته د پاره د جماعت نو په صورت کښې د وصل دا مقصود پوره کيږي. **مسئله**: که چيرې د لمانځه د مخه سنت وه لکه د سحار لمونځ يا د ماپښين لمونځ نو په مابين کې د اذان او اقامت دې هغه سنت وکړي. او يا د مخه تر لمانځه مستحب نفل وه لکه د مازديګر تر لمانځه د مخه يا د ماخستن تر لمانځه د مخه نو هغه نفل دې وکړي. او يا دې تحية المسجد وکړي لکن چونکه د ماښام د لمانځه وخت ډير تنګ دی نو ځکه د نفلو ګنجائش نسته په کښې لهذا په جلسه خفيفه وغيره سره دې فصل وکړي. كذا في العنايه والطحطاوی.
مسئله: ځنډول د لمانځه د پاره د رئيس د محلی يا باني د مسجد، او يا د ډير زکوة والا سخت مکروه دی " كذا في فتح القدير" **پوښتنه**: په مبتغي کښې وائي چې ځنډول د اقامت، او يا اوږد ول د قرائت د پاره د ار سيدو د بعض خلګو يعنې معين سړي حرام دی. نو دا خبره صحيح ده "! **جواب**: دا کار هلته حرام دی چې د پاره د دنيا وي. ولې چې دا اهانت په شرع سره دی. او تاخير به هم دومره وي چې پر لمونځ کوونکو ډير تکليف وي: قال الطحطاوی "چې لږ ځنډول د پاره د کومک پر کار د خير چې لمونځ دی مکروه نه دۍ." وقال في المضمرات، "پروا نسته چې امام ميانه انتظار وکړي. قال

وَيُثَوِّبُ كَقَوْلِهِ بَعْدَ الْاَذَانِ "اَلصَّلٰوةُ اَلصَّلٰوةُ يَا مُصَلِّيْنَ

او تثويب دی کوی مؤذن يعنې پس له اذانه دی دوهم اعلان کوي لکه دا قول د مؤذن پس له اذان څخه "حاضرشئ لمانځه ته حاضرشی لمانځه ته ای لمونځ ګذارانو. او يا په پښتو کښې وائي. به لمانځه درين وکه خدای کول دوه واره. **پوښتنه**: چې تثويب په قول د بحر الرائق او طحطاوی" عود دی و خبرتيا ته پس له د مخه خبرتيا څخه" او په شرع شريفه کښې عود دی و اعلام مخصوص ته پس له اذانه على الصحيح نه پس له اقامت څخه

اومصنفؒ په مراقی کښی وائی چې داتثویب په ټولو لمونځو کی دی کوی پس له آذان او چې
یه داوئیلی ده چې په خلګو کی سستی په کارو کښی ددین ډیره ده ، او ده وئیلی دی چې
تثویب دهرقوم بناء دی پرعُرف دهغوی **پوهه سه** : چې مسئله دتثویب
المتعارف فی بعض المساجد ډیره پیچلی مسئلی ده. حضرت الامام الطحطاویؒ وائی
چې داتثویب مکروه دی په نیزدیارانو. او په روایت کی دحسن داسی راغلی دي چې مؤذن
دی پس له اذانه په اندازه دشلو ایتو دقران مبارك حُند وکړي اوبیادي دغه متعارف تثویب
وکړي. اوبیادی شل ایت ورو سته اقامت وکړي. **فـائـده**: تثویب دوه قسمه
دی یو قسم یم اوبل حادث ، اوّل قسم : اَلصَّلٰوۃُ خَیْرٌ مِّنَ النَّوْمِ » دسحار په آذان کی
داتثویب په اول کی دسحار تر اذان وروسته کیدئ. مګر علماؤ دکوفې په اذان کی داخل
کړي په د دے طریقه پسی ددوی ټوله امت اقتداء کړیده»
او دویم قسم تثویب علماء کوفې احداث کړی دی په مابین کی داذان او اقامت» ددوئ
په زمانه کښی داسی ویل کیدله» حَیَّ عَلَی الصَّلٰوۃِ » دوه واره. حَیَّ عَلَی الْفَلَاحِ دوه واره.
او وروسته هرقوم خپل دپاره جلاجلا تثویب وضع کړي» بحرالرائق کښی وائی چې داتثویب
اختیار دمتأخرینو دی. او متقدمینو یه مکروه بللی» **فـائـده**، داتثویب په اغلبو
بلادو کښی او قریه وو کښی د حنیفیانو اوس اوس پاته دی او دنورو مذهبو په بلادو
اووطنو کښی بیخی بدعت یه بولي.
ددرویش رایـه: پوهه سه چې امام ربانی مجدد الف ثانی قدس سرهٔ په مکتوبات
شریف کښی وائی په مسئله کښی دوحدة الوجود چې هغه یوه پیچلی مسئله دعلم تصوف ده»
پس له بیان مفصله مخ دهغی» ما نه انکار میکنم و نه این کار میکنم» نو درویش په مسئله کښی
دنوی تثویب ورته عبارت وایم» چې زه نه دتثویب مذکوره مخ انکار کوم. او نه دا کار کوم
وَاللهُ اَعْلَمُ وعلمه اتقن واتم» قَالَ المصنفؒ **وَيُكْرَهُ التَّلْحِيْنُ** اومکروه دی په لحن سره
اذان کول. **پوهه سه** : چې ابن الملكؒ دتلحین ترجمه په تغنی سره کړیده په داسی توګه

چې تغیر اسی په کلماتو داذان کښی. او علماء وائی چې داسی اذان بلاریب نه دی روا. او
نفس تحسین الصوت یعنی خوش آوازی بیله تغنی پروا نه لري. بحرالرائق وغیره
او طحطاویؒ دتلحین ډیر جامع تفسیر کړی دی. دی وائی چې تغیر اسی په کلمو کښی داذان
او په کیفیت کی دهغو په سبب دلې ځایو حرکتو یا سکناتو، او یا د بعضی حروفو کمول
یا زیاتول، او داسی تغن نه په اذان کی روا ده او نه په قرائت کښی دقرآن او نه په اوریده روا دی
ولې په دی کی تشبه ده دغزلیا نوسره ده» **مسئله**: ډلک ویل دلام داللہ چې دی تفخیم
وائی بروا نه لري. ولې چې دا لغت داهل حجاز دئ. او نرم ویل یه لغت داهل بصري دئ.
لکن مختاره داده چې وروسته تر زبر یا پیښ وی لام دي ډلک وائی. او که وروسته تر
زیر وو لام دی نرم وائی.
یـوه واقـعـه یو وخت په قندهار کی یو ځای ختم دقرآن کریم کي دئ. او ډیر علماء د
قندهار په دې ختم کی شامل وه. نو ترسه پاروو دوه یشتو او دویلو
دبحه یو قاري لحان ومغن چې دالته حاضر وو یوه عالم ورته وویل چې ته یوه رکوع
دقرآن کریم جهراً ووایه نو به ختم شروع کړو. نو هغه قاری غاړي تازه کړي او قرآن
شریف یه و مختر سپر کړی چې دده دخولي کشول او پر یوه خوا بله خوا کښ وله یه خولك
وښوینی. او یوه رکوع یه په لحن او تغنی او پر لهجه دسرو شروع کړه. خو تقریباً په شلو
دقیقو کښی پای ته ورسول او هغه هم یا نه رکوع وه. خیر خو باره سه پاري شروع
سوی او هغه قاري تقریباً په لسو دقیقو کښی سرپاره ختمه کړه. خیر. څه وخت چې
قرآن شریف ختم سو» یوه فقیه عالم چې په قندهار کی وو هغه وقاری ته وویل چې
قاری صاحب دقرآن شریف مخارج دحروفو، او دحرکاتو آداء. او مدات وغیره مما یتعلق
بعلم القراءة دقرآن په جهر سره ویل. او په کراره ویل کی فرق سره لري. قاری ورته
وویل یا فرق نه لري. نو هغه عالم وقاری ته وویله چې عجیبه خوداده» چې فرق هم نه
لري او تا یوه میانه رکوع په هال کی دجهر. په شل دقیقی کښی وویل او یوه یوه سه
پاره دی په لسو دقیقی کښی ختمه کړه. قاری دخجالت سرکښته وځراوه او جواب یه ورنه کی.

درویش وائی: چې داسې ریائي قرائتونه اوس ښېخې ویړې دي "بیت - بروی دریاخود سهلست
دوست۔ وگرباخدا در فروشی نکوست ۞ بیت ۞ واعظان کین جلوه درمحراب ومنبر میکنند ۞ چون بخلوت میروند آن کار دیگر میکنند ۞

قال المصنف

واقامة المحدث واذانه واذان الجنب وصبي لا يعقل

او دغه رنګه مکروه دي اقامت د بې اوده سړي او اذان یې او مکروه دی اذان د جنب. او د اغه رنګه

ومجنون وسكران وامرأة وفاسق وقاعد والكلام

مکروه دی اذان د کشنی چې عقل نه لري. او د لیوني. او نشه، او د ښځې او فاسق او د ناست سړي. او د اغه رنګه

في خلال الأذان وفي الإقامة ويستحب إعادته دون

مکروه دي خبرې د اذان په مینځ او په اقامت کې. او د داسې اذان اعاده ضروري ده. نه د اقامت

الإقامة

پوهه سه: چې په اذان کې د بې اودسه مؤذن دوه روایته دي. یو روایت دا دی چې اذان د محدث نه دی مکروه. وهو ظاهر الرواية عن الامام الاعظم"۔ په بحر الرائق او در مختار کښې وائي چې دغه روایت صحیح دی. او په یو روایت کې د حسن" کما في القهستاني والتحفة" داسې راغلي دي چې دا اذان مکروه دی لکه مصنف" چې هم وائي لکن چونکه نقصان په جنابت کې افحش دی نو اذان د جنب مکروه بالاتفاق دی. او اقامه هم مکروه دی. او مصنف" په مراقي الفلاح کښې خپل عذر په اختیار کې د خلاف د ظاهر الروایة داسې وئیلي دی: واتبعت هذه الرواية لموافقتها نص الحديث" وهو قوله عليه الصلوة لا يؤذن الا متوضئ" رواه الزيلعي في شرح الكنز" ما متابعت وکې د دغه روایت د حسن" یعنی که څه هم د ظاهر روایت څخه خلاف دی. د دې سببه چې د غه روایت د ظاهر الفاظو سره د حدیث شریف برابر دي. چې زیلعي" په شرح کښې د کنز روایت کړې دی. چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم وائي: چې اذان دې نه کوي مګر او دس والا. یعنی که څه هم د دې حدیث تاویل علماء داسې کوي چې نه ښائي چې اذان وکړي بې اودس سړي. او یا محمول

پر تجرید دی. او د کشنی اذان چې مکروه دی ولې چې خلک د داسې کشنی و اذان ته اعتبار نه ورکوي. نه د لیوني و هغې ته. بلکه خلک دا اذان معتبر په انتظار وي. نو په یا وخت وروزي په دې انتظار کښې یا به جماعت فوت سي او یا به لمونځ وخت مکروه ته ور سیږي او په بعض کتابو کښې وائي چې د نابالغه اذان مکروه دی که څه هم خاوند د عقل وي. لکن ظاهر الروایت دا دی چې د صبي عاقل اذان بېله کراهته څخه روا دی. ولې چې دی مامور بالجماعت دی "کذا في البحر والنهر" او دغه رنګه مکروه دی اذان د لیوني بلکه صحیح نه دی. بلکه د معتوه دا هم مکروه دی. او دغه رنګه مکروه دی اذان د مست یعنی په سبب د فسق فاحش، او بل دا خبره ده چې سکران پوره تمیز نه لري. او دغه رنګه مکروه دی اذان د ښځې. ولې که دا اذان کرار کرار کوي نو اعلان مقصود د اذان څخه نه راځي. او که په زور کوي ګناه ده. ولې چې اواز د دې عورت دی. او دغه رنګه مکروه دی آذان د فاسق یعنی مرتکب د کبیره ګناه، ولې چې آ دیني خبرو کښې د فاسق قول نه دی قبول. نو پس اعلان کامل نه راځي. او دغه رنګه مکروه دی اذان په ناستې. ولې چې یو خوا اعلان کامل نه راځي او بل دا چې د هغې ملکي نازل څخه خلاف دی.

مسئله: په پروتې اذان په طریقه اولیٰ مکروه دی. **مسئله:** په سپرتیا کښې هم اذان مکروه دی مګر مسافر لره. او دغه رنګه مکروه دی خبرې په ما بین کښې د اذان او اقامت یعنی که څه هم په رد د سلام وي. او مستحب دی راګرځول د اذان چې خبرې په کښې وکړي نه د اقامت. ولې تکرار د اذان مشروع دی لکه د جمعې په ورځ او د اقامت تکرار په شرع شریف کښې نسته" قال المصنف:

ويكره هان لظهر يوم الجمعة في المصر

او مکروه دی اذان او اقامت د پاره د ماپښین د لمانځه په ورځ د جمعې په ښار کښې. لیعنی که چیرې دیوې ډلې خلګو څخه د جمعې لمونځ فوت سو. او یا نه وو فوت په قصد یې پرې سو نو بیا دوی اراده وکړه چې د ماپښین لمونځ په جماعت وکړي اذان او اقامت ورته مکروه دی"

اللهم اغفر لكاتبه ولمصنفه ولوالديهما آمين۔

مسئله: په جماعت دجمعې دورځې دماپښین لمونځ که څه هم اذان او اقامت نه وي هم په ښارکې مکروه دی. **مسئله**: قید دښاریه ووایه ولې دقریو یرخلګو خو جمعې لمونځ نشته. نو اذان او اقامت ورته مکروه نه دی لکه په جماعت چې لمونځ ورته مکروه نه دی. ط، م، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَيُؤَذِّنُ لِلْفَائِتَةِ وَيُقِيمُ

وَكَذَا لِأُولَى الْفَوَائِتِ وَكُرِهَ تَرْكُ الْإِقَامَةِ دُونَ الْأَذَانِ

فِي الْبَوَاقِي او اذان دې کوي دقضائي لمونځو دپاره او اقامت دې کوي. او دغه رنګه دپاره داول دقضائي لمونځو د اذان او اقامت دواړه یعنی که ډیر لمونځونه څنړی قضا سوي وه، او مکروه دي پرې ښوول داقامت نه ده اذان. داول څخه ماسوا په نورو قضائي وو کښې. **پوښتنه**: چې دلیل ددې مسئلې هغه حدیث دی چې په ډیرو صحیح کتابو کښې دحدیثو راغلی دي. حدیث مذکور که څه هم اوږد دی لکن ترڅایه دحاجت پورې بی زه ترجمه درته وکړم، دزید بن اسلم څخه روایت دی چې آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم یوه شپه په لار کښې دمکې معظمې په اخیر شپې په غوښتنه داصحابو د خواب او آرام دپاره واړول. چې دې ته تعریس وائي، او بلال ئې ورته باندې وګماره چې دی به نه بیدیږي او دسحار اذان به کوي. بلال هم او عده وکړه، نو علیه الصلوٰة والسلام او اصحاب کرام په بیغمه زړه بیده سول، بلال د تهجد نفل وکړه نو څه وخت چې سپیدې یه په خیال نږدې وړه غلی نو یه مخامخ د سپیدو راختو وخواته یو څوک اوښ شاه وتګوله. هغه وو چې په قدرت دخدای جل شانه او دپاره دحکمت الٰهي بلال په خوب کې ډوب سو. هغه وخت راویښ سول چې لمرتاوده کړه. خلګ یعنی اصحاب چې راویښ سوله ډیر په خوف او هراس کښې وه چې لمونځ دسحار قضاء سو. نو آنحضرت صلى الله عليه وسلم امر وکړی. چې داشیله شیطان ده. اوښان دربار کړئ. نو اصحاب پر اوښانو سپاره حتی چې ترمغی شیلې ووتل رسول الله

صَلَّى اللهُ عليه وسلم امر وکړی چې کښته سی او دسونه تازه کړئ. او امر یه کړی بلال ته چې اذان دې وکړي او اقامت هم. نو آنحضرت صلى الله عليه وسلم په جماعت لمونځ وکړی بیاتر پایه پورې دحدیث. **فَائِدَه**: مصنف اذان کول دپاره دقضائي لمانځه مطلق ووایه. یعنی کی قضاء په کور کښې راوړي او که په مسجد کی، لکن بحر رائق دمجتبی څخه چې مجتبی نسبت کړه دی و امام حلواني ته داسې وائي چې اذان سنت دقضاء دی په کور کښې (وکی په مسجد کی قضاء راوړه اذان به نه کوي. ولې چې محلوالا به تشویش او اضطراب کی لویږي چې داخرنګه اذان دی. او صاحب النجر دادلیل وائی چې فقهاوو تصریح کړې پر دې سره چې قضائي لمونځونه دی سرې په کور کښې ګذاري. نه په مسجد کی ولې دسرې سستي وخلګوته ښکاره نه سي چې دې سرې لمونځ قضاء کړی یعنی داقامت کولو څخه، فالواجب الاخفاء، نو پس اذان کول اولی دی په منع سره یعنی په مسجد کی، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

إِذَا اتَّحَدَ مَجْلِسُ الْقَضَاءِ که یو وو مجلس یعنی ځای دقضاء راوړلو لمونځو یعنی کی پر یوه ځای قضائي لمونځو راګرځول نو بې ښوول داذان په باقي یعنی ماسوا داول لمانځه قضائي مکروه نه دی.

فَائِدَه: مونږ دمخه نږدې وویله چې حلواني وائي. چې په مسجد کښې دقضائي دلمانځه دپاره اذان نه کوي. ولې چې په خلګو کښې تشویش او اضطراب پید اکیږي. نو که دتشویش سبب نه وو نو دهر لمانځه قضائي دپاره داذان او اقامت دواړه کوي. ولې چې په صحیح حدیث کښې د بخاري او مسلم او نورو کتابو کښې د احادیث مبارکه وو داسې راغلی دی چې په غزاکی دخندق چې یوه مهمه غزا او سخته غزوه د رسول کریم صلى الله عليه وسلم او اصحابو څخلور، لمونځونه قضاء سوله، الظهر، والعصر، والمغرب والعشاء، نو رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم قضاء راوړه پرتیب، او بلال ته یه امر کړی چې دهر لمانځه دپاره آذان او اقامت وکړي. **حَوَالَه**: تفصیل دغزا دخندق چې غزوة الاحزاب یه هم بولي. دفقیر په کتاب "البلاغ المبین" فی منهاجات الدین" کښې

مطالعه کړئ چې په عربي ژبه دئ. قَالَ المُصنفؒ۔

وَاِذَا سَمِعَ الْمَسْنُوْنَ اَمْسَكَ اوچې واورېدل سي سُنت اذان سامع دې دخبرو څخه ځان وساتي حتی په

مراقي کښې مصنفؒ وائي چې د تلاوت د قرآن کريم دی هم ځان وساتي. دد بي

دپاره چې په خوله سره اجابت د مؤذن وکړي که څه هم په مسجد کښې وي» قال هُوَ

الافضل» ونقل المصنفؒ عَن الفوائِد» چې سامع که په مسجد کی وُو او تلاوت يې کوَ

نو خپل تلاوت ته دې ادامه ورکړه. يعنی اجابت د اذان دی په ژبه نه کوي. او که په

کور کښې تلاوت کاوه نو که د تالي د مسجد اذان وو نو قرائت دی پرېږدي او اجابت

دی وکړي او که د بل مسجد اذان وو د خپل تلاوت دی کوي.

فائده: د اذان مسنون څخه هغه اذان مراد دی چې لحن او تغني نه وي په کښې او

يا د هغه کسانو اذان نه وي چې اذان يې مکروه وي لکه چې وړاندې تېر سوه» مِن

قوله ويکره التلحين الخ.

„تَحْقِيْقُ الْكَلَامِ فِيْ اِجَابَةِ الْاَذَان“

پوښتنه: چې اجابت او قبلونه د اذان په فعل سره يعنی د جماعت ولما څخه ته تلل سُنت

مؤکده او يا واجب دئ **مسئله**: که سړی خبری کول په فقه شريفه کښې او يا په اصول

الفقه کښې اجابت د اذان پر واجب دی **مسئله**: که سړی د تګ په حالت کښې اذان

واورېدی پس بنه کار دا دی چې ودرېږي او اجابت د اذان دی وکړي **مسئله**: که سړي

ډېر اذانونه واورېدل اجابت د اول اذان دی وکړي **مسئله**: اجابت د اذان په لمانځه

کښې نسته که څه هم د جنازی لمونځ وي او دغه رنګه د خوراک په وخت کښې او يا د جماع

په حال کښې او يا د قضاء حاجت په وخت کی اجابت د اذان نسته **مسئله**: جُنب

سړی به اجابت کوي او حائض او نفساء ښځه بې نه کوي. ولې هغه څوک چې د اجابت په فعل سره

اهل نه وي اجابت بالقول هم نه دی پر لازم»

فائده: په فتاوای بزازيه کښې داسی راغلی دی» که څوک ناست وو او اذان يې واورېدی

مندوب ده چې ولاړ سي. درويش وائي چې دا مسئله د نورو کتابو سره د فقهی شريفي

مطابقت نه لري **مسئله**: که يو سړی د سره څخه د مؤذن سره اجابت نه کی شروع نو

سُنت دا دی چې پس له اذانه دی اجابت وکړي. که وخت لږ تېر سوی وُو. ط.

پوښتنه: چې اجابت د مؤذن واجب دی په نيزد خلاصه والا. او د فتاوای خانيه والاو

د صاحب التحفة» واليه مال الکمالؒ» او په در مختار کی وائي چې اذان دا اورېدو په

وخت کی هيڅ شغل نه کوي بيله اجابت د اذان حتی چې د چا د سلام جواب دی هم نه ور کوي

که څه هم رد السلام واجب دی. او امام مالکؒ وائي چې اجابت د اذان مندوب دی. او دا هم

مذهب دی د امام شافعیؒ او د امام احمدؒ او د جمهورو فقها وُو. او دا مذهب مختار کړی دی

بدرالدين العينیؒ په شرح کښې د بخاری او امام شهابؒ په شرح کښې د شفاء وائي» وَهُوَالصحيح

في المذهب. ولې چې يو وخت آنحضرت صلی الله عليه وسلم د اذان دا اورېدو په وخت کښې

چې مؤذن وويله اَللّٰهُ اَكْبَرُ ۴ څلور واره داسی وويله عَلَی الفِطْرَةِ» او د شهادتين په

وخت کښې داسی وويله» خَرَجْتَ مِنَ النَّارِ» يعنی اجابت يې و نه کړي. او يوه جماعت د

علماوُ تصريح کړېده چې اجابت بالقول واجب نه دئ. بلکه مستحب دی نو که اجابت وکړي

ثواب به ومومی او که نه وکړي نه ګناه سته او نه کراهت» ط». او د التجنيس» څخه داسې

څخه داسی نقل کړه سوی دئ. چې مکروه تحريمی نه دی خبری په وخت کښې د اذان نو که

اجابت وای نو خبری کول بايد مکروه تحريمی وای. او امام طحطاویؒ وائي» اِنَّهُ اِخْتَلَفَ

التَّصْحِيح فِي وُجُوبِ الْاِجَابَة بِاللِّسَانِ وَالْاَظْهَرُ عَدَمُهُ» يعنی په تصحيح د علماوُ

يعنی حکم په صحت سره د واجب والي د اجابت په خوله سره اختلاف سته او اظهر دا ده

چې واجب نه دئ. اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه امين. قال المصنفؒ

وَحَوْقَلَ فِي الْحَيْعَلَتَيْنِ او وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ دې وائي اجابت کوونکی په وخت کښې د ويلو د مؤذن» حَيَّ عَلَی الصَّلٰوة، او حَيَّ عَلَی الْفَلَاحِ

پوښتنه: چې عمومي ترجمه د وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ آه. هغه ده چې

چې مصنفؒ په مراقي کښې ذکر کړېده هغه دا، لَاحَوْلَ ځان جګوول نسته د ګناه څخه اونه قوت سته په عبادت کولو باندی، مګر په فضل سره د خدای او خصوصي ترجمه يې چې د آذان سره مناسبت لري هغه ده چې امام طحطاويؒ ذکر کړېده. هغه دا سې چې مؤذن چې امر وکړی چې ته ځان تيار کړه و لمانځه ته او راسه و لمانځه ته: او په حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ کې امر وکړي چې ته ځان جوړ کړه و نجات ته د ورځې د قيامت، او د اواړه کار په حرکت سره د بنده تر سره کيږي. او بنده مستقل قدرت نه لري پر هيڅ شئ نو بنده تمناسب ده چې په جواب کې دغو دوو امرو د مؤذن ووائي چې قدرت نسته ما لره پر حرکت کولو باندی او نه طاقت لرم پر هغه شي چې مؤذن ئې د ما څخه طلب وکړی مګر په قوت د خدائ او په توفيق دده، **مسئله**: اوريدونکی د اذان دی په حيعلتينو کښې داغه د اذان حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ او حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ نه وائي. ولې دا دوی کلمی دا امر دي. که يوسړی دا امر خولې امر استعمال کړي دا خولې پيښې بولې. او پس خند، مثلاً يوځوك وچاته ووائي چې ولاړ سه هغه ورته ووائي هو ولاړ سه، خنګ دا پيښې بولې. او نوری کلمې د اذان خوثنا د خدائ ده او وروسته تر حمد وثنا دعا قبليږی. لکه چې اجابت کوونکی يه په اخير کښې کوي چې رابه سی، إِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالٰى. قَالَ الْمُصَنِّفُ،

وَقَالَ صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ" اَوْ مَاشَآءَ اللّٰهُ عِنْدَ قَوْلِ الْمُؤَذِّنِ

او وائي به اجابت کوونکی رښتيا وائي، او ښه کار دې وکړی. او يا دِ مَاشَآءَ اللّٰهُ وائي په نيژد د

قول د مؤذن چې، اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ يعنی **اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ** د سحار په اذان کښې **پوه سه**: چې ماضي صيغه د لته يعنی قَالَ په معنا دا امر ده، **فَائِدَه**: پوه سه چې جواب د حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ او حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ په لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ سره ور کول مذهب دی د امام ثوريؒ او د امام اعظمؒ او د ابويوسفؒ او امام محمدؒ. او د امام احمدؒ په صحيح روايت کی دده څخه او د امام مالكؒ په يوه روايت کی. او امام شافعيؒ او د امام احمدؒ په يوه روايت کی او دغه رنګه

د امام مالكؒ په يوه روايت کی. وائي چې په ټوله اذان کی دی هغه کلمی وائي چې مؤذن يې وائي. يعنی په حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ او حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ کی او هم داغه کلمی وائي. او محقق کمال الدين ابن الهمام الحنفيؒ په فتح القدير کی وائي چې د حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ او حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ په وخت کی دی هم داغه کلمی وائي او هم دی لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ وائي تا چې په ټولو احاديثو سره عمل وکړه سي.

ولې چې د، وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ دويلو حديث خوهغه و چې تير سُو، او په مسند کی د ابی يعلی په روايت د ابی امامهؓ د رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څخه دا سې راغلی دی: چې نارې کړي نغم کوونکی د پاره د لمانځه يعنی مؤذن ... خلاصي سي دروازي د آسمان او قبليږي دعا. پس که پرچا باندی نازله سی بی قراري يعنی په يو سبب سره او يا سختي پس دا سړي دی انتظار وکړی و مؤذن تر، نو چې هغه تکبير ووائي دی د ېې هم تکبير ووائي. او چې هغه تشهد ووائي يعنی اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ۲ واره اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ ۲ واره دی هم تشهد ووائي يعنی ۲ واره. او چې مؤذن ووائي حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ ۲ واره دی هم دغه کلمه ووائي. او چې مؤذن ووائي حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ۲ واره دی هم ووائي دغه کلمه بيا تر اخيره پوري. او پس له اجابت څخه متصله دا دعا وکړي. اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ الْحَقِّ الْمُسْتَجَابُ لَهَا دَعْوَةُ الْحَقِّ وَكَلِمَةُ التَّقْوٰى، اَحْيِنَا عَلَيْهَا وَاَمِتْنَا عَلَيْهَا وَابْعَثْنَا عَلَيْهَا وَاجْعَلْنَا مِنْ خِيَارِ اَهْلِهَا مَحْيَانَا وَمَمَاتَنَا ثُمَّ يَسْئَلُ اللّٰهَ حَاجَتَهٗ" د دې حديث روايت طبرانيؒ په کتاب الدعآء کښی کړی دی. او حاکمؒ وائي چې دا حديث صحيح الاسناد دی،

سَوال: چې د څخه د مصنفؒ په کلام کی د مراقی دا سې تيره سوه چې هغه کلمی د حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ ته ويل مشابه بهت د پُس خند سره لري. او په حديث فوق الذکر کښی هم هغه کلمی ذکر سوی فليف التوفيق، **جَواب**: هر کله چې اجابت کوونکی وويله "حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ او حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ" نو د ده مقصود استهزاء نه ده او نه دا مشابه د استهزاء سره دی په قرينه د وروسته ويلو د، وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ، ولې چې د دی څخه دا معلوميږي

چي په حَيَّ عَلَى الصَّلٰوة. او حَيَّ عَلَى الْفَلَاح کي دي وځان ته امر و کړي چي اراسته سړولما نځ ته او ځان باعثه کوي پر اجابت په فعل سره» او بیا په دغه ځای کي ځان دخوا ووايه
لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ آه:

مسئله: په مجمع الانهر کي دي چي د سهار د اذان د اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ» په اجابت کي د اجمله هم زیاته کړي، «وَبِالْحَقِّ نَطَقْتَ» د روایت وائي: ولا شك أنّ زيادة الخير خير»

مسئله: په اقامت کي دي هم ورته د اجابت د اذان اجابت کوي. لکن په وینا سره د «قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوةُ» اجابت وَالاِدَاسي وائي: اَقَامَهَا اللّٰهُ وَاَدَامَهَا» هكذا روي عن النبي صلى الله عليه وسلم كما ذكره الحلبيُّ ط» قَالَ الْمُصَنِّفُ»

ثُمَّ دَعَا بِالْوَسِيلَةِ فَيَقُولُ: اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ

او بیا دي دعا د وسیلي وکړي هغه داسي یا الله چي رب په د دعوت چي کامل دي یعني اذان

وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدَنِ الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ

او د دغه لمانځه چي ثابت او قائم او دائم دي ورکړي و محمد صلى الله عليه وسلم ته وسيلة او فضيلت پر نورو انبیاء علیهم السلام او ورپاځوي دي په

مَقَامًا مَّحْمُودَنِ الَّذِي وَعَدْتَّهُ

ځای کښي چي خلک تول حمد وائي هغه مقام محمود چي تا ای خدایه وعده ورسره کړي ده. چي مقام د شفاعت کبرٰی دي په قیامت کي.

مسئله: دغه دعا به مؤذن هم کوي او مجیب هم. لکن د دغه تر دعا دي درود شریف ووائي په حدیث شریف کي چي جابر رض په روایت کړي د آنحضرت صلى الله عليه وسلم نه داسي راغلي دي که یو چا وویله په وخت کښي د اوریدو د آذان» اَللّٰهُمَّ آه حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ» معنا دا چي ثابت به شي او واجب به شي ده لره شفاعت زما په ورځ د قیامت»

فائده: په بعض روایا تو کښي د دعي د دعا سره یوه کلمه بله هم راغلي ده هغه دا «الدرجة الرفيعة» وزيادة الخير خير»، **پوښتنه**: چي د دعوة تامه معنا دا ده چي په دي کي نقصان

او عیب او تغیر نشته او نه منسوخه کیږي. امام طحطاوي وائي چي مراد دعوة تامه څخه لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ دي. او عیني وائي چي تر مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ پوري مراد ده. او د روایش په نیز ټوله اذان مراد دئ، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ»

واوره: چي د وسیلي تفسیر آنحضرت صلى الله عليه وسلم داسي کړي دي: وَهِيَ مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِيْ اِلَّا لِعَبْدٍ مُّؤْمِنٍ مِّنْ عِبَادِ اللّٰهِ. وَاَرْجُوْا اَنْ اَكُوْنَ اَنَا هُوَ فَمَنْ سَاَلَ لِيَ الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ»، یعني وسیله یوه درجه ده په جنت کي چي نه ښائي مګر یو عبد مؤمن لره» د بندګانو څخه د خدای جل سلطانه»، او زما امید دی چي زه به یم هغه عبد مؤمن. نو څوک چي سؤال وکړي زما دپاره د وسیلي ثابت به سي هغه لره شفاعت یعني زه لي به ورځ د قیامت خواه مخواه شفاعت کوم **پوښتنه**: چي په قرآن کریم کښي داسي راغلي دي» اِبْتَغُوْا اِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، تاسي طلبوی وسیله د نجاة د عذاب څخه د هغي وسیلي معنا علم با لله و صفاته وهكذا جميع العقائد الحقة والعبادة له تعالى» او حاصل په فعل د مامورا تو دي او پرهیز کول د منهیاتو څخه»

دا ترجمه موافقه او برابره ده تولو تفاسیرو سره. او بعض پیران چي د وسیلي تفسیر په پیر سره کوي یعني چي د پیر مریدي وکړي هغه ترجمه د دي آیت نه ده» البته د شیخ کامل مکمل مریدي مستحب کار دئ. لکن پیدا کول د داسي شیخ ډیر مشکل کار دئ. وَمِنَ اللّٰهِ التَّوْفِيقُ

فائده: مراد د مقام څخه شفاعت عظمٰی د رسول کریم صلى الله عليه وسلم دئ چي تفصیلي بیان یې د عاجز په کتاب کي البلاغ المبین کي وګوره. او دا هم مذهب دی د اکثرو اهل علم او دا هم ډیر مشهور تفسیر دئ. **پوښتنه**: دا مقام چي خدای جل جلاله په وعده کړیده په قرآن شریف کي: عَسٰى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا» او خدای جل جلاله د وعدي څخه خلاف نه کوي» اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ» نو طلب د مقام محمود په دي دعا کي څه فائده لري. **جواب**: مقصود د دي دعا څخه حصول د هغه ثواب دی و دعا کوونکي ته دي چي په فوق الذکر حدیث راغلی ده. **پوښتنه** آنحضرت صلى الله عليه وسلم ولي وویله چي» اَرْجُوْا اَنْ اَكُوْنَ» آه

جواب: دا دپاره دادب دخدای جل شانه سره او بعض علماء وائي چې د غه وخت کې آنحضرت صلی الله علیه وسلم ته دا نوم معلومه چې هغه بنده به زه یم سعدی شیرازی وائي ـ
عطائي شفاعت چنانش دهند ؛ کرامت تمامي زدوزخ رهند.

فائدهٔ مهمّه:

قهستانی د کنز العباد نه روایت کړی دی چې دا خبره په روح البیان کښې هم موجوده ده. چې مستحب ده چې سړی اول کلمه د «اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ الله» واوری داسی دی وائي صلی الله علیك یا رسول الله» یعنی ترا جابت وروسته. او کله چې دوهم وار هغه کلمه واوری نو دی دوئ گوتی بتهی پر ستر گو کښیږدی او داسی دی ووائی «قُرَّةُ عَيْنِيْ بِكَ يَا رَسُوْلَ الله» او دا دی وکړی. «اَللّٰهُمَّ مَتِّعْنِيْ بِسَمْعِيْ وَبَصَرِيْ» نو په دی سره به رسول کریم صلی الله علیه وسلم دده قائد وی په جنت کی. او بل ذکر کړی دی د یلمیؒ په فردوس کی چې دده کتاب دی په روایت دابوبکر الصدیق رضی الله عنه مرفوع وعلیه السلام ته. مَنْ مَسَحَ العَيْنَ. یعنی چا چې دواړی سترگی مسح کړی «بِبَاطِنِ اَنْمِلَةِ السَّبَّابَتَيْنِ بَعْدَ تَقْبِيْلِهِمَا عِنْدَ قَوْلِ الْمُؤَذِّنِ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ الله. وَقَالَ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ رَضِيْتُ بِاللهِ رَبًّا وَّبِالْاِسْلَامِ دِيْنًا وَّبِمُحَمَّدٍ نَّبِيًّا حَلَّتْ لَهٗ شَفَاعَتِيْ» دا دوه حدیثه که څه هم سند یې قوی نه دی. لکن امام طحطاوی وائي: «وَبِمِثْلِهٖ يُعْمَلُ فِي الْفَضَائِلِ» او په دغه حدیث او دا غه رنگه حدیثونو سره عمل کیږی په فضائلو کښې دا عمالو کی ص۱۲۵

تعجب دی: بعض نام نهاد ملایان په او سنی وخت کښې وائي چې یا رسول الله ویل شرك دی. نعوذ بالله من ذالك» آیا قهستانی او یا مصنف د کنز العباد او دیلمی او امام طحطاوی او مصنف د روح البیان او جامی چې وائي ـ

زمهجوری برآمد جان عالم «ترحم یا نبی الله ترحم.. او نور نامو ړی علماء ـ دا نو دعوت کوونکی و شرك ته دی. او یا دامشرکان دی ؟ ؟ هغه پرینږده د دغو دوو حدیثو به دا تو ځنی بندگان څه جواب وائي. البته. د دوی چې ډیری دلاوری وی نو دا به وائي چې دا حدیثونه موضوعی دی یعنی دروا غ دی پر علیه الصلوة والسلام ـ که څوك د دوی نه پوښتنه وکړی چې ولی موضوعی دی. دوی به البته په لمن پوری د ابن تیمیهٔ او یا خطیب بغدادی او یا سبط

ابن الجوزی لاسونه ټینگ کړی ـ او یا به ووائي چې دا حدیث په صحاح سته وو کښې نشته نو زه وایم چې ټوله علماء د دین پر دی اتفاق کړی دی. چې د صحیح حدیثو حصر په صحاح سته وو کښې غلطه خبره ده بلکه داکثا بو نه صحیح دی. دامام بخاری نه روایت دی چې وائي. «تَرَكْتُ كَثِيْرًا مِّنَ الصِّحَاحِ لِحَالِ الطُّوْلِ»

تر ټولو عجیبه خبره لا داده چې دغه ملایان شپه او ورځ د ډیرو لیری ځایو د خلگو په ټیلفون کی خبری کوی او نوری و، وهی نو پر دی یې تصدیق دی. او دوی وائي چې داخو د دنیا والو حکمت دی. نو زه وایم چې او د یدل د درود یا سلام. اوَ یا رَسُوْلَ الله په غوږو د آنحضرت صلی الله علیه وسلم خو بیا دخدای جل سلطانه قدرت دی، البته په دی به هم دی قناعت و نه کړی. ولی دوی به ووائي چې سړی چې مړ شی هغه جماد گرځی نو څرنگه شی او بیدلای شی. نو زه وایم «عَلٰى تَقْدِيْرِ التَّسْلِيْمِ» دابوجهل به لاس کښې څرنگه سنگریز لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ الله وویل چې په صحیح توگه ثابت ده»

پوښتنه: چې فقیر داسی وو ټیله عَلٰى تَقْدِيْرِ التَّسْلِيْمِ د دې معنا دا ده چې څکه د دوی خبره چې مړی په مرگ سره جماد گرځی و مَنَم» یعنی اول خوزه دا خبره نه منم. ولی چې په دی خبره کښې خوا نکار دی د عذاب القبر نه چې هغه یوه اتفاقی مسئله ده. داهل السنت والجماعت ـ او په دی خبره کی خوا نکار دی د هغه صحیح حدیث نه چې علیه الصلوة والسلام فرمائی: «اَلْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِّنْ رِّيَاضِ الْجِنَانِ اَوْ حُفْرَةٌ مِّنْ حُفَرَاتِ النِّيْرَانِ»

دا ده خاتمه دباب الاذان او اوس اِنْ شَآءَ اللهُ الْكَرِيْمُ مقصود اصلی چې له و نځ دی شروع کیږی. اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنِيْ لِاِتْمَامِ هٰذَا الشَّرْحِ بِالْخَيْرِ وَالْعَافِيَةِ وَالصِّحَّةِ وَالسَّلَامَةِ وَاجْعَلْهُ لِوَجْهِكَ الْكَرِيْمِ، وَارْزُقْنِي الْاِصَابَةَ فِيْ مَسَائِلِ هٰذَا الْكِتَابِ، وَاحْفَظْنِيْ مِنْ كَيْدِ الْحَاسِدِيْنَ. وَشَرِّ الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَا يَعْلَمُوْنَ. اَللّٰهُمَّ افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِيْنَ. وَمَا ذَالِكَ عَلَيْكَ بِعَزِيْزٍ وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى آلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ.

بیت ـ نقصان ز قابلست وگرنه علی الدوام ؛ فیض سعادتش بهمه کس برابر است ؛

بَیت: دابارانِ چې پرهمه وو محکوو ړې... مشرف یې کی دا ذات د کیمیاوَ لې...
بَیت: دحسَد پرغونډی ناست دی حاسدان... ژړاوخوا ته یې دَغشودی بـارَان..
بَیت. دقیامَت په ورځ به خه کوی خواران.. چې محسُوده دوی دلاسه وی نالاَن.
بیت... نه بخښنه د محسُوسته نِی دوَغواړې... پرحسَد یانِی سربیرِه لوی بارِیی دَ بهتان.
بیت... بنه عمل یه دمحسوددی چې قیامت سِی... ومحسُوته کم ضرر دی کم تاوَان
بیت.. کبیرِه دې گنهونو په اجماع ... داحسَد اوهم غیَبت اوهـَم بُهتان..
بیت... نه عُبید خُواصوخَلگوته حیران یَم ... چې عمل په علم نه کی عَالمان.

محمد الله ایوبی کندهاری

دَ نیکمرغیٔ زیریٔ

دبخت ستوریٔ مو اوچت پاس پرآسمان سو
ایوبی چې په پښتو ژبه گویـان سُو

افغـان به نن په سَتره شمله گرځی
چې ئې دین نن په پښـتو ژبه عیان سُو

دسجدی سرونه کښته کړی خپل رب ته
تاریخی نوم نوشته چې دافغان سُو

ایوبی ستا دَقلم تهول اثرو سَـه
نن ښکاره پر امریکا، اوپر ایران سُو

بیله ستا دنوشتو کله قبـلیږی
کتابونه، تقریرونه که بیان سُو

رب به نور ئې عمر زیات کړی دین خدمت ته
ځکه نن ز مَا حقانِی دغه اعـلان سُو.

حقانی ژر کوټه
۱۴۲۱/۷/۱۲ھ

بَابُ شُرُوُطِ الصَّلٰوةِ وَاَرْکَانِهَا

باب دی په بیَان کی دشرطودَ لمانځهُ اوپه بیَان کی د ر کنودَ لمانځـه، **پوښتنه** مصنفؒ ولې بیَان دَ شرطو اوډکنوپـه یوه بـاب کی راوړې. **جوَابْ**: مصنفؒ په مَراقی کښی وَائیٔ جمَعًا بینهمَا للتیقظ لما تصح به الصلوٰة، ماجمَع کړه دادوه شیان په یوه باب کی دپارِه دبیدارِه کولو دزړه کووَنکو پـه هَغه شَیانوسَرِه چې په هَغوسَرِه لمونځ صحیح کیږي. **پــوښتـه**: چې شروط جمع دشرط ده اوشرط په لغت کی عَلامَه وائی لکه دوه چې عـلامه داورده اوپـه شرعه شریفه کی هغه شِی ته وائیٔ چې یوشئ پرده موقوف وی اودی د هغه دمَاهیته ځنې خارِج وې. لکه اودس دپارِه دَ لمانځـه. اوط وَائیٔ چې شرط دری قسمه دی. یوعَقلی دی لکه تیشـه دپَارِه د نجَار. اوبَل شرعی دی لکه طهارت دپارِه د لمانځهُ. اوبل جَعلی دی لکه دخول دپاره دَطـلاق چې سَـړی ومَاینی ته وَوَائیٔ: اِنْ دَخَلْتِ الدَّارِ فَـاَنْتِ طَالِقٌ.

او **ارکان** جمع درکن ده رکن پـه لغت کی قوی جانب ته وَائیٔ. اوپـه اصطلاح کښی هغه شی ته وائیٔ چې د ده اودبَل شئ ځنه یوشی جوړیږی. لکه دچارپَائی پښی اونور لرگی. اویا رکوع دسجدی اوقیام وغیره دپارِه د لمانځه. **فَـائِدَة**: پوه سَه چې علماءِ دفقهی شریفی اوعلماءِ داصول الفقه، داسِی وَائیٔ چې یوشئ چې دبَل شئ سره تعلق اورابطه لري. نوشئ اول یابه په شئ ثـانی کښی داخِل اوجزء وی او یا نه. که جزء وو هغه ته رکن د دوهم شئ وائی لکه رکوع اوسجده مثلًا دپارِه دَ لمانځهُ. اوکه داخِل نه وُو. نویا به تاثیر ظاهري لري په دوهم شی کی نو هغه ته علت وَائیٔ لکه عقد دنـکاح دپارِه دروَاوالي دَجماع. اوکه مؤثر په حسب دظاهرِ هم نه وُو بلکه هغه شِی ثانی ته رسیدَی. هغه ته سبب وَائیٔ لکه وخت دلمانځه دپارِه دوُجوب دلمانځه اوکه داسی هم نه وُو لکن شئ ثانی پر اول موقوفه وو، هغه ته شرط وَائیٔ لکه اودَس دپارِه دلمانځهٔ. اوکه دوهم شئ پرموقوف هم نه وُو هغه ته عَلامه وَائیٔ لکه اذان دپارِه دَلمانځهٔ

ذکره الحموی، ط ۔ قَالَ المُصنفُ

لَابُدَّ لِصِحَّةِ الصَّلٰوةِ مِنْ سَبْعَةٍ وَعِشْرِيْنَ شَيْئًا

چاره نشته دپاره دصحیح والی د لمانځه داوه ویشت شیانو څخه، **پوښتنه**: چې شئ عام دی رکن ته هم وائي او شرط ته هم. او دلته هم دواړه بیانیږی. **پوښتنه**: په ډیرو کتابو کښی د فقهی ۱۲ شئ موقوف علیه د صحت د لمانځه ګڼړل شوی دی او مصنفؒ ۲۷ شیان کړهٔ. حتیٰ په پنج ګنج کښی وائي. شش درون نماز و شش بیرون. **جَوَابُ**: هُو لکن دَهغو مصنفانو چې ۱۲ یه بیان کړی دی ـ هغو غرض اسانول دحفظ دی پر زده کوونکو باندې خصوصًا نوآموزان، او دَ مصنفؒ چې ۲۷ بیان کړیدي تحقیق او تفصیل دی مګر نیا هم په دغو ۲۷ کښی هم حصر نه دې، کَمَاسَيَأتِي إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالىٰ **پوښتنه**: چې محققو علماؤ دپاره د ضبط او د بیان اجمالي دَدغو ۲۷ شیانو داسی بیان کړی دیٔ.

چې **پوښتنه**: چې شروط اجمالاً پر څلور قسمه دي **اَوَّل شَرطِ دَ انعقاد** د لمانځه دی فقط لکه نیت او تحریمه، او وخت، او خُطبه د دپاره د جمعې دَلمانځه.

دوهم شرط دانعقاد دَوام: د لمانځه دپاره هم لکه طهارت، او ستر عورت او استقبال القبلة چې دا شیان هم په وخت کی دا نعقاد د لمانځه غواړي. او هم بر په وخت کښی د بقاء د لمانځه غواړي» **دریم شرط دَبقاء دَیٔ**: د لمانځه یعنی په داخل کښی د لمانځه هغه بیا دوه قسمه دی یو وجودی یعنی چې دا شئ به موجود یږی نو لمونځ کیږی او بل عَدمی یعنی دَغه شئ به نه وي نو لمونځ کیږي. ـ پس وجودی شرط لکه قراءت چې په لمانځه کی هم رکن دیٔ او هم شرط دیٔ. په ټولو ارکانو کښی. او عَدمی شرط ـ لکه دا چې په جماعت کښی به مقتدی تر امام د مخه نه وي. او یا دا چې مشتهات ښځه دَلمونځ کوونکی پر برابر نه وي او یا دا چې قضائي لمونځونه چې ترتیب لری یعنی تر شپږ کم وي په لمانځه کی به نه ور پیادیږی. او **څلورم شرط د اتمام دَیٔ**: د لمانځه چې اخیره ناسته دَه ـ

سُؤال تاسی قرائت شرط په ټولو ارکانو کښی وبالَه او سَره ددی چې قرائت صرف په دوو [2]

رکعتونو کی فرض دیٔ **جَوَابُ**: ظاهِرًا کر په ناسته کښی یا په رکوع او سجده او یا په دوو رکعتو اخیرو کښی قرائت فرض نه دی لکن تقدیرًا فرض دی. ځکه هغه وخت چې فرضی قرائت امام وئیلی وی او بیا اوس په مات سی د اُمی سړي چې قرائت یه نه وي نده خلیفه کرځول روا نه دی »، کذا فی درالمختار، ط؛ عز، قَالَ المصنفُ

اَلطَّهَارَةُ مِنَ الْحَدَثِ

اول پاکی ده دَکشنی او لوی بی اودسیا څخه او د حیض او نفاس څخه. او بل پاکی د بدن د نجاست خفیفه او غلیظه

وَطَهَارَةُ الْجَسَدِ وَالثَّوْبِ وَالْمَكَانِ

څخه» یعنی چې تر مقدار د معفو بالا وي او بل پاکی ده دَجامی یعنی هغه جامی چې دی لمونځ په کښی کوي. او بل پاک والی دځای دَلمانځه دی یعنی د پښو ځای او یا دیوی پښی ځای کی بله پورته کړی وه» درمختار ـ قَالَ المُصنفُ

مِنْ نَجَسٍ غَيْرِ مَعْفُوٍّ عَنْهُ حَتّٰى مَوْضِعُ الْقَدَمَيْنِ

د داسی نجس څخه چې عفوه نه وي او د معفوعنه بیان د مخه تیر سو فتذکر، نو کې تر یوه پښه لاندی نجس مانع وو لمونځ یه نه صحیح کیږی. او کې تر دواړو پښو مجموعًا لاندی نجس مانع وو هم یه لمونځ نه صحیح کیږي. **مَسْئَلَه**: که سړی دواړي پښی ایښې وای پر نجس باندی نو تر قدر معفو بالا کیدی. نو ده یوه پښه په هَوا نیولې او پر یوه پښه یه لمونځ کاوه دا کار مکروه دی »، قَالَ المصنفُ

وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ

یعنی بل شرط پاک والی دی د ځای دا ښو لو د لاسو او د ګنګنو **پوښتنه**، چې امام حلبیؒ وائي چې فرق نشته په مابین کی د د ګنګنو او لاسو او د پښو، او دَ ځای د سجدی په دی کی که نجاست مانعه په دغو ځایو کښی وي لمونځ یه نه دی روا. ولې چې جوت والی دیو اندام په نجاست پورې داسی دَیٔ لکه چې هغه نجاست دده سره ورسره وي. که څه هم وضع دهغو اندام فرض نه وي، حتیٰ چې ښنګلی پر ځمکه که کښیښوَلی، که څه هم دا وضع مکروه ده. لکن که پر نجاست مانعه وی لمونځ یه نه دی روا» ط»

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِكَاتِبِهٖ وَلِمُؤَلِّفِهٖ اٰمين

وَالْجَبْهَةِ عَلَى الْاَصَحِّ او ځای د تندی ایښوولو بی هم پاك وي پر صحیح روایت ده حضرت الامام اعظمؒ. په اصح کی مصنفؒ اشاره وکړه یوبل روایت ته د حضرت الامامؒ نحز چی وائی پاك والی دځای د تندی ایښوولو شرط نه دی، ولی چی یو روایت داسی ستر چی سجده یوازی پر پزه بیله تندی روا ده. او که تر پزی لاندی نجاست وو لمونځ روا دی. ولی هغه تر قدر د درهم کم دی.

مسئله: که سړی پر وچو خښتو یا نورو وچو نجاستو باندی داسی پتوو غیره اوار کړی چی لاندی نجاست نه تر معلومیدی لمونځ پر هغه پتو روا دی. او که نجاست لوندوو او کراسته یه پر آواره کړه. او یا یه پتو دوه دری واره غبرګ کړی. او پر اواریه کړی په داسی ډول چی د نجاست بوی نه تر راوتی لمونځ پر روادی»، م.

مسئله: که دیوچا لنګوته اوږده وه او یو طرف یه چی پاك وو دده پر سر وو او بل طرف یه مردار وو چی هغه مردار طرف ده پاك طرف په ښورولو سره نه ښوریدی. نو دهغی لنګوټی سره لمونځ روادی والافلا. م، **مسئله**: که خیمه مرداره وه او سړی لمونځ پر کښی کاوه او سر یه دخیمی سره لګیدی لمونځ روادی **مسئله**: که یو کچنی سړی پر اوږه کښینولی وي چی هغه کچنی ځان پر خپله تینګولای سوای لمونځ ور سره روادی. امام طحطاویؒ وائی که څه هم د اکچنی کپړی یا بدن یه مردار وي. ولی لیا نځه کوونکی حامل د نجس نه بلل کیږي. او که داسی کچنی وو متنجس چی ځان په خپله نه سوای تینګولای نو لمونځ نه دی ور سره روا. ولی چی لمونځ کوونکی په دی صورت کی حامل د نجاست دی.

مسئله: سجده یوائی پر تندی کول مکروه تحریمی ده کذا فی ط»، قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَسَتْرُ الْعَوْرَةِ وَلَايَضُرُّهَا نَظَرُهَا مِنْ جَيْبِهِ وَاَسْفَلِ ذَيْلِهِ

او بل د شروطو نحز د صحت پتول دی د عورت: چی پر دی باندی اجماع د امت ده چی ستر د عورت فرض دی. په مراقی کښی وائی، «وَلَوْ فِي ظُلْمَةٍ»، که څه هم په تاریکه خونه کښی وي. او که څه هم هیڅ څوك نه وي حتی که یو سړی په تاریکه خونی کښی چی هیڅ څوك هم نه وو لمونځ یه کاوه او

بربنډ وو او سره ددی چی پاکه جامه ورته پرته وه. لمونځ یه دی روا، دلیل یه دادی چی په ستر کښی د عورت دوه حقه دي. یو حق العباد. او بل حق الله نو په تاریك ځای کی که څه هم حق العباد پر ځای سو یعنی خلګو دی عورت نه ولیدی مګر حق الله نه سو پر ځای.

پوښتنه» خدای جل سلطانه نه څو څخ عورت او نه پیټ عورت دواړه علم لري نو پتول د عورت څه فائده لري **جواب**: خدای پاك پر ټول عورت چی علم لري سره د بی ادبی د سړی او پر پټ چی علم لري سره د ادب د سړي. او دا ادب د خدای سره فرض دی چی قدرت سړی لري»، کذا فی بحرالرائق، او امام طحطاویؒ وائی چی ستر د عورت تر دی اندازی پوری لازم دی که په خپلو عورت لري او یا دڅختی په بلګویه پتوی او یا په خړو او لبویه پتوی هم دا کار به کوی. مګر په ښیښه پتول روانه دی هغه پتول نه دي»

قوله **وَلَايَضُرُّ** آه یعنی که لمونځ کوونکی تر ګریوان خپل عورت ولیدی ضرر نه لري. ولی چی مصلی ته منه کول د عورت ورته کتل روادی. لکن خلاف اداب الصلوٰة کما فی النهر، او برهان الحلبیؒ وائی چی دا نظر مکروه تحریمی دی. او بعض مشائخؒ وائی چی ستر د عورت د خپل ځان نه هم شرط د صحت د لمانځه دی. وَهُوَ خِلَافُ الْمُخْتَارِ، **مسئله**: ستر د عورت خارج د لمانځه په خلوت کی امام حلبیؒ وائی چی واجب دی او شارح وائی چی نه دی واجب»، وَهُوَ الْمُخْتَارُ»

قوله **وَاَسْفَلِ ذَيْلِهِ** آه یعنی که بل څوك تر لمن لاندی د عورت وویني لمانځه ته یه تاوان نشته. ولی چی تکلیف په قدر د طاقت وی. او په منع کی د بل چا د کتلو د عورت د حرج دی.

مسئله: د بعض خلګو خصوصًا د هندوستان د خلګو پر توګې دومره تنګ او قمیص یه لنډ وی. چی په هغه کښی د مصلی د کوني نقشه او د خوتو نقشه معلومیږی لکن پټی وی دا و لمانځه ته تاوان نه لري،» قَالَهُ الْحَلَبِيُّ. **مسئله**: په ثوب کښی د وریښمو او یا په محله مغصوبه کښی لمونځ صحیح دی لکن مکروه تحریمی دی»، ذَکَرَهُ السَّيِّدُ. په مراقی الفلاح کی وائی چی مستحب دا ده چی نر دی په دریو جامو کښی لمونځ کوي. د هغه ښو جامو نحز دده «قَمِيصٌ. وَاِزَارٌ، وَعِمَامَةٌ». او مکروه دی لمونځ په یوائی لنګ کی سره د قدرت په پر قمیص

اونګوټه ،، قَالَ اللهُ تَعَالىٰ: خُذُوا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ ،، اى صَلٰوة كذا فسره كثير مِنَ المحدثين ،، اوښځې لره مستحب دی لمونځ په قمیص اوپوړنی اوپرړنګه کښی ،،
مَسْـئَلـه: نرلره کافِی ده چې پراخه پټو وغیره کښی چې دده پُراکثر بدن مشتمله وي لمونځ وکړي. چې په حدیث کی دعبادةؓ بن الصامت کی داسی راغلی دي. چې مونږ ته لمونځ راکړی رسُول الله صَلی الله علیه وَسلم په یوه پټو کښی چې پر بدن مبارک یې راپیچلی وه- اود اوږو په مابین کی غوټه کړي وه **مسْـئَـلـه**: رَسُول الله صَلی الله علیه وسلم نهی کړي چې یوسړي په یوه جامه کښی لمونځ کوی چې پراوږو یه نه وی غوټه کړي. ولی چې احتمال دښکیه کولو اوکشف عورت ستـه ،، وَالکراهة تحریمیة ،، ط ،، قالَ المُصنف ؒ

وَاسْتِقْبَالُ الْقِبْلَةِ فَلِلْمَكِّيِّ الْمُشَاهِدِ فَرْضُهُ إِصَابَةُ عَيْنِهَا

اود غه نګه شرط دی د لمانځه دصحت دپاره مخامخ دهیدل ومکة المکرمة ته په لمانځه کی اوفرضیت

وَلِغَيْرِ الْمُشَاهِدِ جِهَتُهَا وَلَوْ بِمَكَّةَ عَلَى الصَّحِيحِ

داستقبال په قرآن سره ثابت دئ. فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ،، اوپه حدیث سره هم ثابت دی ،، قالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَقْبَلُ اللهُ صَلٰوةَ امْرَءٍ حَتّٰى يَضَعَ الطَّهُورَ فِي مَوَاضِعِهِ وَيَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَيَقُولُ اللهُ اَكْبَرُ: **پـُوه سـَـه** : چې مراد د قبلی نه دغه ځای دی دبیتی مبارکی نه خوله دکعبی حتیٰ کی نیت دخولی دکعبی وکړي لمونځ به نه دی روا ،، مګر کی مراد جهت وُو ،، کذافِی المَرَاقی: **پـُوه سـَـه** : چې په مدینه مُنوره کښی هم اصابت دعین شرط دی ،، ولی چې قبله دمدینی والو په نص سره ثابته ده ،، **پوه سَـه** : چې سړي دلمانځه دپاره ومکی شریفی ته مخامخ ودریږی. نونیت دخولی داستقبال القبلة نه غواړی وَهُوَالاصح مـ اودغیرمشاهد دپاره یعنی چې کعبه شریفه نه وینی استقبالُ دجهت کافِي دی. که څه هم په بناړ کی دمکی مکرمی یعنی په اطرافو کی دښاړ پر صحیح روایت.
پوه سَـه: چې قهستانیؒ وائي چې قبله نوم د هغه جَهت دی چې خلک لمونځ ورته کوی

داوی ځلی تخمیناً نیولی بیا تر اوسه اسمانه پورې. چې دکعبی شریفی پرخونه برابروي - اودامام زده کړه چې آنحضرت صَلی اللهُ عَلیه وَسَلم چې په مکه شریفه کښی اوبعض علماء وائي چې لمونځ یه وکعبی شریفی ته کاوه. اوبعض علماء وائي چې لمونځ یه بیت المقدس ته کاوه سبب ددی اختلاف دادی چې عَلیه السّلام پـه مکه شریفه کی لمونځ پـه داسی توګه کاوه چې هم بی کعبی ته مخ وو اوهم بیتُ المقدس ته ،، اومختاره هم دادہ چې بیت المقدس تی لمونځ کاوه تا چې نسخه دقبلی دوه واره لازمه نه سِی. ولی کی په مکه شریفه کی لمونځ وکعبی شریفی ته کاوه. نومدینی منوری ته راغلی هغه منسوخه سوه بیا بیت المقدس ته لمونځ کاوه. اوبیا شپاړس میاشتی وروسته بیرته مخ کعبی ته په لمانځه کی اړاوه یعنی بیت المقدس هم منسوخ سُو. اوکی په مکه شریفه کښی لمونځ بیت المقدس ته کاوه نونسخ دهغی قبلی یو وار پـه مدینه شریفه کښی میانځ ته راغله. پـه هرصُورت نبی کریم صَلی الله علیه وَسَلم خوښه داوه چې قبله دَ لمانځه دده کعبه شریفه سِی. وَلې هغه قبله دابراهیم علیه السلام وَه ،، اوبل سبب باعث پرایمان دقریش وَه ،،
ولی چې کعبه شریفه ځای دفخر دقریش وَه. لکن بااین همه تـأدباً مَعَ الله عزوجل سؤال صریح د خدائ څخه یه نه کاوه لکه چې دد ي ایت څخه معلومیږي ،، قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ،، الآیه.
اِخْتِلَافُ الْعُلَمَاءِ مشهوره داده چې په ورځ ددوشنبی ۱۵ رجب په دوهم کال دهجرت پرصحیح روایت. تحویل دقبلہ دبیت المقدس څخه وَه کعبه شریفی ته په داسی حال کښی راغلی چې آنحضرت صَلی الله عَلیه وَسلم دمابینین لمونځ په مسجدکی دبنی سلمة گذاره پـه مابین کی د لمانځه وه چې ورتـه راغلی چې په باقی لمانځه کی دی مخ وکعبی شریفی ته واړه وَه- اوعَلیه السلام دوه رکعته کړي وه چې مَخ یه وکعبی شریفی ته واړاوَه اوخلکو نوراوښځو صفونه سره بدل کړه ځکه هغه مسجد ته مسجد ذوالقبلتین ترداوسه پوري وائي اوامام طحطاويؒ هم دغه مشهوره خبره تحقیق ګنړلی ده. لکن ظاهر احادیثو مبارکه د بُخاري وغیره پردی دلالت کوی چې تحویل دقبلی پـه مسجد نبویؐ کښی راغلی دی او خارج الصلوٰة هم وو

وَاللهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ» **دَ قریشو او یهود یانو سوالونه**: ځه وخت چې علیه الصلوٰة والسلام
په مدینه منوره کښې لمونځ و بیت المقدس ته کاوه. نو مشرکانو د مکې به وَيَیله چې محمد
صلی الله علیه وسلم خو وائي چې زه تابع د دین ابراهیمی یمه، بَلْ نَتَّبِعُ مِلَّةَ اِبْرَاهِيْمَ حَنِيْفًا
نو قبله د ابراهیم علیه السلام خو کعبه وه. او دی لمونځ و بیت المقدس ته کوي د اخر نګه
متابعت دی» او یهود یانو به وَيَیله چې دا نبی زمونږ د دین متابعت نه کوي او زمونږ
وقبلې ته لمونځ کوي. او هغه وخت چې تحویل د قبلې وکعبې شریفې ته راغلی»
نو قریشو به وَيَیله چې زمونږ دکعبې وخواته راغلو اما یو څو ورځې چې زمونږ په دین
کښې به داخل سی. او یهودو به ویَیله چې دا سړي یعنی علیه الصلوٰة والسلام خپل د وطن
او قوم محبت واختیَ نو که دی په حق وَای. نو قبله د انبیاء علیهم السلام چې بیت المقدس
وه وَلې پرې بښوَوله.

وَرُوْنْرُوْ: وګورئ چې دښمنان د اسلام څه څه تهمتونه چې ځایه پر اسلام وائي
او دا سِلسله د تهمتو پر اسلام باندې به د تل د پاره جاري وي. او هم دا اوس چې پر یو غریب
ملک چې تخمیناً شل کاله پردې ملک باندې د وینو وَلې بَیول سوي دي او په لکونو ځی
یه کونډیانی سوي دي. او په لکوچنیان یه یتیمان سوي دي. او په لکو خلګ د دغه
ملک په پردي ملکو کښې د بې عزتۍ ژوند تیروي. او ځکې یه تولې شاړې او وی جاړه سوي
دي. او دا ټوله د روسیې ملعونې د لاسه. لکن دا اوس پنځه کاله کیږي تخمیناً چې
د طالبانو امارت اِسلامی د افغانِستان پر ۹۵ فی ۱۰۰ باندې حاکم دی. او د شریعت غراء تول
احکام په عملی بڼه په کښې جاري دي. کفار د دُنیا په متابعت د امریکا او انګلیسانو د امارت
اسلامی په رسمیت بین المللې نه پیژني او قسم قسم اعتراضات لکه د قریشو او یهودو
پر کوي او فقط د ۵ فی ۱۰۰ حکومت په رسمیت پیژني.

عجبه خو لا داده: چې روس او امریکا چې د قدیمه ځنځه سره دښمنان وه. اوس هم په باطن کې
سره دښمنان دي. په مقابل د امارت اِسلامی افغانستان، سره هم نوا او هم صداء دي
پُوښَنَه: چې چونکه د نسخ د قبلې اوله نسخ روه په اسلام کښې. او ددې ځنځه په زړو کې

د خلکو مشکوک او شبهات پیدا کیدله نو ځکه باري عزوجل د قبلې په باره کې پر تحقیق
کړي دی»، كَمَا يَظْهَرُ مِنْ مطالعة القرآن الكريم» قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَالْوَقْتُ وَاِعْتِقَادُ دُخُوْلِهِ او بل شرط د لمانځه وخت دی. او بل اعتقاد او یقین د راتلو د لو دی پر دخول د وخت

پُوښَنَه: چې دغه پنځه وختونه د پنځه لمونځو د پاره ثابت په قرآن کریم او په سُنت
نبوي او په اجماع د امت مرحومه سره دی»، قَالَ اللهُ تَعَالٰى: اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى
الْمُؤْمِنِيْنَ كِتَابًا مَّوْقُوْتًا، په تحقیق سره لمونځ دی پر مسلمانانو لیکل سوي یعنی فرض مقید
په وخت سره دی یعنی چې نه دئ تر وخت تاخیر روا دی. او نه ئې تقدیم روا دی. **پُوښَنَه**
چې مصنف په مراقی الفلاح کښې اعتراضاً وَيَیلی دی چې په ډیرو معتمدو کتابونو کې لکه قدوري
مختار، هدایه، کنز، کښې د وخت شرط والی یه په باب شروط الصلوٰة کی نه دی کړي»، وَلَا
اَعْلَمُ سِرُّ عَدَمِ ذِكْرِهِمْ لَهٗ» **پوښتنه**» د غو مصنفانو خو په اول کښې د کتاب الصلوٰة
وختونه ټوله بیان کړي. نو د مصنف د اعتراض پر دوی څه وجه دَه! **جَوَابُ**: د مصنف
سوال حاصل دا دی چې دغو مصنفینو د دغو وختو شرط والی نه دی بیان کړئ او مطلق بیان
دغو وختونو شرط والی نه ښندی معلومیږي خصوصًا عند المتعلم القاصر عن فهم الدقائق كذا
فی الطحطاوی **پُوښَنَه**: چې وختونه د لمانځه سبب دی دا کولو د لمونځو ولې چې
واجب والی د لمونځو په دغه وختو پورې تعلق لري. او هم دغه وختونه ظرف او ځای
دی د لمونځو د پاره. ولې چې ظرف په اصطلاح د فقهی هغه وخت ته وائي چې تر فرض زیات
وي او وختونه د لمونځو هم تر لمانځه بالا دی. او هم دغه وختونه شرط د وجوب د لمانځه
دی. ولې چې واجب والی د لمونځو پر وجوب د وخت موقوف دی. او د شرط هم دا غه معناده.

قال المصنف **وَالنِّيَّةُ** او بل شرط د لمانځه نیت دئ **پُوښَنَه**: چې نیت په لغت کښې
عزم ته وائي او عزم ټینګه اراده د زړه وي وه کار ته او په شرع
شریف کې نیت قصد دی د طاعت او نږدې والی د خدای جل شانه ته په یو کار کښې نو هغه کار په
زړه کاروی. لکه توبه او پښیماني پر ګناه. او یا بیره د خدای جل وعلا ځنځه او نور اعمال قلبی

مکتبه القراء ت والتجوید کوئټه

او یا داندامو کاروی لکه لمونځ او روژه حج وغیره **فائِدَهْ**: د نیت غرض مقصد دا دی چې یا عبادت د عادت نه جلا سی، مثلاً یو سړی خوراك او څښاك نه کوی یا ضرورت نه ورته لري په تموله ورځ کی او یا طبیب ورته پرهیز کړی وي. نو دا عبادت نه دئ. او چې نیت وکړي چې زه به نن د ثواب د تقرب وخدای جل جلاله ته روژه نیسم نو دا عبادت دی. او بل مقصد د نیت دا دی چې د یوه قسم عبادت د اقسامو فرق وکړه سی مثلاً لمونځ یو قسم د عبادت دی چې هغه لره دا اقسام دي. فرض، واجب، سُنت، نفل، نذر، نو چې نیت وي نو د لمانځه د رك به معلوم سی چې مُصلی کوم لمونځ کوي،

او بله فائده د نیت دا ده چې سړي اخلاص خدای سره په معلومېږی، او اخلاص یو پټ راز دی په مابین کی د بنده او د رب جل وعلا تر مابین چې پر هغه باندی نه مَلک علم لري چې نوشته یې کړي. او نه شیطان په خبرېږی چې فاسد یې کړي. قاله الحموی ط،

پوه سه: چې نیت قصد ته د زړه وایئ او د ژبی خبرو ته فعل للسان، نو اصل شرط او فرض خو نیت دی، که د زړه حضور د سړي برابر وي فعل للسان ته ضرورت نشته او که په سبب د مشاغلو د دنیا او یا د غم په سبب یا په بل سبب احضار د قلب وسړي ته نه میسر کیدی نو فعل للسان کافی دی کذا فی المجتبیٰ، لکن چونکه نن صبا د خلکو مشاغل او غمونه ډیر دي نو فعل اللسان ته هم ضرورت سته،

بنهانه فائِدَهْ پوه سه: چې یو اصلی عبادت دی مثلاً صرف لمونځ او یو کیفیت د عبادت دی. لکه د لمانځه بنه قیام، او بنه رکوع، او سجده، او خضوع او خشوع وغیره. نو که یو سړي په حضور کی د خلکو لمونځ کاوه. او چې خلک نه وی لمونځ یې نه کاوه داسړي په اصل نمانځه کی ریا کاردی نو د دغه سړي پر ذمه هغه لمونځ چې د حضور کی د خلکو کړی دی پور دئ. او د هغه لمانځه هیڅ ثواب نه لري په دربار کی د خدای جل جلاله ولې ده په لمانځه کی چې حق د خدای جل جلاله وو مخلوق شریك کړئ. او خدای جل جلاله شریکی عبادت نه قبلوي، او که یو سړي په حضور کی د خلکو لمونځ په بنه رکوع، او سجده وغیره سره کاوه، او په خلوت یعنی یواځې لمونځ بیله مراعات ته د سُننو او مستحباتو کاوه

یعنی چابك چابك دغه سړي ته د هغه لمانځه چې په حضور کی د خلکو په ادب او احترام سره لمونځ کړي دی د اصلی لمانځه ثواب سته او غاړې یې د اصلی لمانځه څخه خلاصی دي. اما د بنه کیفیت ثواب یې نسته. ولې چې هغه کبنی مخلوق شریك دئ. دي دوهم قسم ته ریاء فی الکیفیت وایئ. او دغه دوهم قسم محمول ده هغه خبره چې خلاصه والاوائی.. لاریاء فی الفرائض،

وَاقِعَه یو ریاء کار شیخ او پیر یوه سړي چې وده ته یې د بنه سړي عقیده در لوده یوه شپه میلمه کړي او هغه سړي بنې ورجې او غوښې وغیره ورته برابری کړی وې. او ډیره مکلفه ډوډئ سمه کړي وه. ماښام چې پیر صاحب ډوډی ته تللی. یو کشنی زوی یې هم ورسره بوتلی، خیر هلته چې ورغلل او مکلفه خواړه پر ستر خوان رانکاره نگ کښیښول سوه. پیر صاحب یې درې گوتو دوی درې گولې دښوروا مثلاً وخوړلې. او یو دوی درې گولې د وریجو یې مثلاً بوته کړي. او ډوډی یې بس کړه. کور والا ورته وویل چې صاحبه ډوډی دی ولی بس کړه. پیر صاحب ورته وویل چې زموږ خو هم دومره خوراك دئ، کور والا ډیر تهینگار وکړی چې صاحبه در واخله موږ دا گرده ورځ دا دونه تکلیف هم ستا د پاره کړي دئ. پیر صاحب د ریاء پر ز هیره لهجه ورته وویل، که چیرې زه په ډك نس ډوډئ وه خورم، بیا د شپې خوب راځی او خدای ذکر او عبادت نه سم کولای. خیر ډوډی د پیر صاحب زوی او کور والا په مزه مزه وخوړله، وروسته تر ډوډئ کور والا پیر صاحب ته وویله چې تبرکاً د ماخُستن لمونځ هم دا زما په کور کی په جماعت راکړه. پیر صاحب د مخه سُوا او لمونځ یې په ډیر خشوع او خضوع او په کامله سُجده او رکوع اداکړی. او وروسته یې د کور والا څخه رخصت واخستئ دی او زوی کورته راغله پیر صاحب چې کورته راو سیدی ماینی ته ئی وویله چې ستر خوان راواخله. ماینی یې ورته وویله چې ستر خوان څه کوی! پیر صاحب ورته وویل چې ورږی یم ډوډئ خورم. ماینی یې ورته وویل چې اخیر د خان صاحب میلمه هلته به دی خوړلې وي. په ښو ښوشیانو به دی ځان موړ کړی وایئ. پیر صاحب ماینی ته وویل

خم بیعقله بنځه. - که چیرې مادخان صاحب پر ستر خوان دَ خپلې خیټې برابر ډوډۍ خوړلې وای د هغه عَقیده زما د بزرګۍ څخه بَد لیده. خیرما ینی یه سترخوان راواخستو او پیر صاحب وَه وَچې ډوډۍ ته وجوړیدی اوخیټه یې په ډکه کړه. زوی وَرته وویل چې بابا دَما خستن لمونځ نوهم راوګرځاوه. اوډکور پروز یه وکړه هغه لمونځ چې تا دخان صاحب کره وکړی هغه خوبَل ډول لمونځ وُو.

مسئله: که چا داول وار لمونځ په نیّه اِخلاص اوخالِصًا لِلّٰه شروع کړی او وروستو په زړه کښې ریا پیدا شوه پس هغه اول نیت ته اعتبار دۍ. اوثواب دکامِل لمانځه ورکول کیږی. کذا فی رد المختار وغیره من الکتب الفقهیة» **مسئله**: که څوك یو عبادت په ډیرونیتو وکړي. د ډیرو عبادتو ثواب خدای جل وعلا ورکوی. مثلاً یو سړي څلور رکعتونه لمونځ په نیت دصلوٰة الضُّحٰی. اوتحیة المسجد، اوسنة الوضوء وکړي. د ټولو ثواب خدای جل وعلا ورکوی. او یا یو سړي چې ورځ داخترَه اوجُمعې ورځ هم وَه، او د ما ینی سره کار هم وکړی او په یو غُسل کی د درو سرو نیت وکړي خدای جل جلاله د ټولو ثواب ورکوی» ط» قال المصنف.

اوبل شرط دَ لمانځه اَللّٰهُ اَکبر ویل دي بیله جلاوالی

وَالتَّحرِیمَةُ بِلاَفاصِلٍ دنیت څخه **پُوه سه**: چې تحریمه رکن اوجزء د لمانځه نه ده بلکه شرط خارج دَ لمانځه دی پر صحیح روایت اوعام مشایخ پردا غوره ایه دی «ر **واوره**» چې دَ تحریم معنا دمحراموَل دي دشئ نواول تکبیرته چې تحریمه وائي ددی کبله چې تحریم حرام ګرځوی پر لمونځ ګذاره باندی مُباح شیان لکه خُوراك، خبری، وغیره. اوشرط والی دَ تحریمه په قرآن سره ثابت دی. وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ» دټولو مفسرینو پر دې اتفاق دی چې مراد دد غه تکبیر څخه اَللّٰهُ اَکبَر دشروع دَ لمانځه دی. او اجماع د مجتهدینو هم پر فرضیت ددی تکبیر ده. ولې چې امر د کَبِّرْ دپاره دوجوب دی او په لمانځه کی بل تکبیر واجب نشته. او په حدیث شریف کی چې روایت یې ابوداؤد کړی دی. او ترمذی دا حدیث هم حسن ګڼلی دۍ. داسی راغلی دی: مِفتَاحُ الصَّلوٰةِ الطهورُ وَتحرِیمُها التکبِیرُ وَتحلِیلُها التَّسلِیمُ»

ترجمه: کلی دَ لمانځه پاکی ده یعنی اودس وغیره او حراموونکی د مباحو کارونو په لمانځه کی الله اکبر دی. او حلالوونکی د مباحو شیانو سلام دۍ یعنی په اخیر کی: لمانځه ولهذا الحدیث شرح طویل مذکور فی کتب شارحی الحدیث لا یناسب منصب المبتدی المتعلم لهذا الکتاب»

مَسَائِلُ التَّحرِیمَةِ

مسئله: جوت والی د نیت او تحریمې یو قسم حقیقی دۍ. هغه داسی چې نیت دی دَ شروع په تکبیر سره یو ځای وي. داسی تر ټولو افضل کار دۍ په اجماع د امامانو د مذهب حنیفی. اوبل قسم حکمی دی. هغه داسی چې نیت د لمانځه تر شروع دَ لمانځه په تکبیر سره د مخه وکړي. مثلاً یو سړي چې اودس یه تازه کاوه نیت دَ زړه یه ووچې زه به د ماپښین لمونځ کوم مثلاً.- او په او داسه اخته وو بیسله او داسه بل داسی کار یه ونه کړی چې فاصِل ګڼل کیږي لکه خوراك، چښنګ یا دچا سره خبری کول او نور ورته کارونه. نو د لمانځه ځای ته چې ورغلی د تلواره یه نه نیت د خولې وکړی او نه دَ زړه دَ دغه سړي لمونځ په هغه د مخه نیت روادۍ. ط» **مسئله**: د مخه والي د نیت تر دخول دَ وخت روادی چې فاصِل لکه مذکورات پیدا نه سي. او ابن امیر الحاجؒ دخول د وخت د نیت متقدم دپاره شرط بولي. په یو روایت کښی دامام اعظمؒ **مسئله**: امام حمویؒ وائي چې هر څوك چې پر لمانځه ودریږی په وخت کی د شروع دی دامامت نیت هم وکړي. ولی چې امکان لري چې په ده پسی داسی څوك اقتداء وکړي چې دی نه وینی لکه ملکی یا جن، او په اشباه والنظائر کی وائي چې نیت دامامت هلته صحیح دی چې په ده پسی کم از کم یو سړي اقتداء کوی» وَالاول هو المختار عند الفقیر»

مسئله: مقتدی چې نیت د اقتداء په امام پسی کوی په څه وخت کښی یې کوی؟ **جواب**: اکثر علماء د فقهی شریفی پر دی دي چې څه وخت چې امام په ځای کی دامامت ودریږی د مقتدی نیت د اقتداء صحیح دی» وهذا هو المختار للفتوی.

اوبعض امامان د بخارا وائي چې نيت دا قتداء دَ مخه تر تحريمې د امام نه دی رَوا نقله القهستاني
اوبعض علماء ود ډيري تنگی مخه کار اخستنه دې. او وائي چې مقتدی دی نيت دا قتداء
د امام تر اَللهُ وَيلو وروسته او ده اکبر تر وَيلو د مخه کوي» وهذا حَرَجٌ عَظِيمٌ.

مسئله: که سړی په نيت د يوې لمانځه د کوره روان سُو. او بيله تنگه په بل فاصِل
نه کې پيدا چې د لمانځه ځای ته ورغلی صرف اَللهُ اَکبر يې وواية او په لمانځه يې شروع
وکړه لمونځ يې صحيح دی کذا قَالَ المُصنفُ فی المَراقی» **مسئله**: که سړي پس له
نيت مخ ذکر وکړي او بيا يې شروع په لمانځه وکړه بيله بَل نيته لمونځ يې صحيح دی» ط،

اِستدراک

ماتحريمه شرط د لمانځه اوخارج وگنړله يعنې رکن او جزء نه ده
دا مذهب وُو د امام اعظمؒ او د امام ابويوسفؒ. او امام محمدؒ يې رکن دَ لمانځه بولي.
نو بناءً پر دغه اختلاف که سړی سَره نجاسَت مانِعه د لمانځه وُو. او تر تحريمې وروسته
تر شروع د لمانځه د مخه يې هغه نجاسَت ليرې کړې. د شيخينوؒ پر مذهب يې لمونځ رَوا دی
او د امام محمد پر مذهب يې لمونځ نه دی رَوا. ولې چې د ده سَره په داخِل د لمانځه نجاسَت
ورسره دی. او د غه رنگه يو سړي په وَخت کې دَ تحريمې يې قبلې نه مخ چپ وُو. او وروسته
يې وقبلې ته يې ځان سم کړي. پر اول مذهب يې لمونځ روادی. پر دوهَم مذهب نه دی رَوا
او يا په وخت کښې دَ تحريمې يې عورت لڅ وُو. او وروسته يې په لږ عمل هغه پټ کړي
پر اول مذهب يې لمونځ روادی. پر دوهَم مذهب نه دی رَوا.

هِدايَت: پوهه سَه: چې مصنفؒ په مرَاقی الفلاح کښې وَئيلی دي. چې د پاره د صحت
د تحريمې ١٥ شرط چې د هغو څخه ٧ ما په متن کې ذکر کړي او باقی ٨ به په شرح کښې راسي
اِنْ شَاءَ اللهُ تعَالیٰ: او زه عُبيدُ الله به هم چې د مَتن شرطونه خَلاص سي. نو هغه شرطونه به هم
بيان کړم چې مصنفؒ په شرح کښې راوړي دي د تفصيل سَره که خدای کوله. او رښتيا
دا ده چې دغه ١٥ شرطه د صحت د تحريمې پر يوه ځای په هيڅ کتاب کښې د فقهی شرايطو
نه دی ذکر سوي. اَللّهمّ اِلّا في کتابٍ نقله من هذا المتن وَالشرح.

عامی وائي .. چې زه به وَاوَل، دوهم وهکذا تر اووم پورې په اول دوهم آه تصريح وکړم
نو اول د هغو شرطو څخه دادی» چې تحريمه دې دَ نيت سَره جفت وي حقيقةً او حکماً
کما مَرّ آنفًا» قَالَ المصنفُ.

وَالاِتيَانُ بِالتّحرِيمَةِ قَائِمًا

او راتگ دی په تحريمه سره په ولاړې. دا هم دوهم شرط دی د صحت دَ تحريمې قَالَ
المصنف

قَبلَ انحِنَائِهِ لِلرُّکُوعِ

د مخه تر کږيدو وَ رکوع ته» **پوهه سه**: چې مصنفؒ په مَراقی کی وائي. چې لږ کږ والی پروا نه لري. او لږ او ډير
کږوالی په دی سَره معلوميږی کی لاسونه زنگنو ته رسيدلې هغه انحناء قليله ده شرط
دَ تحريمې په ځای سُو. په بُرهان کی وَائي که مقتدی وامام ته ورسيدلې په داسې حال کی
چې په رکوع وُو. نو ده مَلا کږه کړه بيا يې اَللهُ اَکبَر وَوَايه نو که دغه مقتدی وَولاړې ته
نژدې وو يعنې لاسونه يې زنگنو ته نه رسيدله. شروع يې صحيح ده او که رکوع ته نژدې
وو يعنې لاسونه يې زنگنو ته رسيدله شروع يې نه ده صحيح. **پوهه سه**: چې دا فرق
په هغه ځای کښې دی چې مَلا يې سمه وی او که کوږه پشتوُو يعنې مَلا يې کږه وَه د هغه
نژدې او بعد وقيامې يا رکوع ته دَده په اجتهاد پورې اړه لري ،،

سؤال: دا سړی چې په داسې حال کې امام ته وَرسيږی نو نيت خو پاته سُو. او هغه
هم فرض وو **جواب**: په دې صورت کی نيت قلبی خو موجود دی که څه دَ خولې
نيت يې نه دی کړی. وَقد مَرّ اَنّ النيه القلبيه کاف، قَالَ المُصنفُ.

وَعَدمُ تَاخِيرِ النِّيَّةِ عَنِ التّحرِيمَةِ

او بل شرط دَ صحت دَ تحريمې دادی چې نه به ځنډوی
نيت تر تحريمې. او دا هم دريم شرط دی د صحت دَ تحريمې. دليل د دی مسئلې دادی چې
لمونځ يو عبَادت دی. او تجزيه او تقسيم نه قبلوي. نو که سړي په وخت کښې د تحريمې
نيت نه وی کړی نو هغه خو عبَادت نه دی ورو سته چې نيت وکړي هغه عبادت سُو.
نو تول لمونځ د عبادت او غير عبادت څخه جوړ سو. وهذا لا يجوز بالاجماع.

مسئَله: په تقدیم کی د نیت تر تحریمي حرج نشته کما مر فی مسئلة الوضوء.

مسئَله: افضله داده چې نیت او تحریمه سره یوځای وی حقیقتًا دپاره داحتیاط

چې دخلافه ووزی **سوال**: روژه هم یو عبادت دی نو په روژه کی ولې تاخیر د نیت

روادی **جواب**: تاخیر د نیت په روژه کی چې روادی دپاره د دفع دحرج او دپاره د

اسانې پر روژه والو باندې. ولې چې بعض صائمان په طلوع د سپیدو نه پوهیږي. بخلاف د

الصلوٰة کذا فی البحر، او هغه چې طحطاوی وائي چې حرج د روژی خو په تقدیم د نیت

تر سپیدو و نیت تر انتظار باسی. او په اول کی دشپې یا په مابین کی دشپې په فکر نه

وي. نو دی وجهی تاخیر د نیت روادی،، فافهم.

او صاحب دجوهرة وائي چې قیاس دامام کرخی د لمانځه پر روژې په جواز کی د تاخیر د

نیت قیاس فاسد دی. ولې چې سقوط د مقارنت د نیت د تحریمی سره دپاره د دفع

د حرج دی. نو د احرج خو په تقدیم د نیت تر تحریمي په لمانځه کښې دفع کیږی نو

تاخیر ته څه ضرورت دئ. او جواز د تاخیر د نیت په روژه کښې هم دپاره د دفع د حرج

دي، قاله صاحب البحر؛ قال المصنف،،

وَالنُّطْقُ بِالتَّحْرِيمَةِ بِحَيْثُ يُسْمِعُ نَفْسَهُ عَلَى الْأَصَحِّ

او بل شرط د صحت د تحریمي دادی چې اَللّٰهُ اَکْبَرُ به په ځان اوری پر اصح مذهب، داځکه

شرط دی،، **فَائِدَه**: پر کانړه سړي اوریدل د تحریمي او نور شیان چې ورته

به راسی که خدائی کوله، لازم نه دئ. ولې چې کونړ بیله جهر خپله خبره نه سی اوریدلای

مسئَله: پر گونگی باندی د تحریمي په وخت کی شور زول دشونډانو لازم نه دی

درویش وائي: چې چونکه په دې مسئلی پورې نورې ډیری مسئلی مربوطی دي. لهذا

د دی مسئلی لوي تحقیق او بنه زده کړه پکار ده،، **تولوه سه**: چې مصنف دامځ

په ویلو کښې اشاره و اختلاف ته وکړې په دې مسئله کښې اختلاف دادی. چې حضرت

الامام الکرخی وائي چې هر هغه کار چې په لفظ یعنی په نطق اللسان پورې تعلق لري

لکه تحریمه، وغیره. په هغه نطق کښې تصحیح دحروفو شرط ده، لِاَنَّ الْکَلَامَ لَایَحْصُلُ

الا بالحروف، او د اغر تصحیح الحروف ادنی دمخافت ده. نو ددی مذهب معنا داده که

یو سړي شونډان جوت نیولی وی او په صرف تصور قلبی سره تحریمه یا قرائت وغیره

وائي هغه نه دی صحیح،، لکه په اوسني زمانه کی داکثر عوامو بلکه د بعض ملایانو

هم داغسې عادت دی. سبب دعلم دادی چې حروف عربیه خپل خپل مخارج لري

نو تر هغو چې شونډان او ژبه و نه ښوري کله حروف اداء کیدای سي،، لکن صحیح

قول دی دامام حلوانی مصنف په مراقی الفلاح کی وائي چې اکثر مشائخ پر دی مذهب

دي چې صحیح داده چې جهر حقیقة دادی چې په بل یې واوری،، او مخافت دادی چې په

خپلو غوږو یې واوري. او اما م الهندوانی وائي چې مخافت دادی چې په خپل ځان یې

هم واوری او په نږدې سړي یې هم واوري **سوال**: پر مذهب د هندوانی د جهر او

مخافت تو څه فرق دئ. **جواب**: امام طحطاوی وائي چې د اسماع سره د ځان

اسماع د مَنْ يَقْرُبُهُ جِدًّا لازم دی غالبًا. **حاصل دا دئ**: چې پر مذهب صحیح

هغه کارونه چې په ژبه سره کیږی،، او د ژبې وینا موقوفه وی په هغو ټولو کی ادنی

د مخافت شرط دئ. یعنی اوریدل په خپلو غوږو. لکه تحریمه، او قرائت سریه که قرائت

د ما بین ما زدیگر د لمانځه. او تشهد د لمانځه. او اذکار او بسم الله اَللّٰهُ اَکبَرُ و یل

پر ذبحه، او وجوب د سجدهٔ تلاوت، او عتاق د مریې. او طلاق د ماینی، او اِنْ شَاءَ الله

ویل پسله طلاق وغیره او قسم اخستل،، او نذر کول، او اسلام عند الناس، حتی

لو جرى طلاق زوجته على قلبه وحرك لسانه به من غير تلفظ يسمع نفسه لايقع وان

صح الحروف،، م،،

پُوهسَه: چې بعض ځایونه اوریدل په خپل ځان کافی نه دی بلکه د بل چا اوریدل

هم ضروری دی. لکه بیع. او هبة او نکاح وغیرها من العقود قاله القهستانی رحمه الله

فَائِدَهٔ سَنِيَّة: قال المصنف فی المراقی، اشتراط د نیت په عباداتو کی

دپاره د اخلاص دی. نو نطق او په خوله ویل شرط نه دئ. بلکه نیت د زړه شی دی لکه

کفر» حافظ ابن القیم الجوزیؒ وائې چې نه ده ثابته سوې د رسول الله صلی الله علیه و سلم څخه نه په سند صحیح او نه په ضعیف سره چې حرکه صلی الله علیه وسلم به په شروع کښې د لمانځه داسې ویله: نَوَیْتُ اَنْ اُصَلِّیْ کَذا، او نه دخولې نیت د صحابه کرامو څخه ثابت دی. او نه د تابعینو څخه ثابت دی. او ابن امیر الحاج وائې چې نه د ائمه اربعه وو څخه ثابت دی. بلکه دا سادات کرام چې لمانځه ته به ولاړېدو صرف اَللّٰهُ اَکْبَر به یې ووایه. **سَوال**: ابن قیمؒ وائې چې نیت دخولې بدعت دئ. **جَواب**: صاحب البحر وائې چې بدعت دی لکن بدعت حسنه دی، د پاره د دې چې د عزیمت او قصد سره د زړه فعل د لسانی هم یو ځای سي، ځکه هدایه والا وائې چې نیت دَخولې: حَسَنٌ لِاِجْتِماعِ عَزِیْمَتِهٖ» او په مجمع الروایات کې وائې چې تلفظ په نیت سره بعض علماء مکروه بولي. ولې حضرت عمر رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی بعض نفرو ته چې دخولې نیت یې کاوه ادب ورکړی. او بعض عُلماء وائې مباح دئ. ولې په دې سره تحقیق د فعل القلب کیږی، او دفع د وسوسه کیږي. او حضرت عمر رضی الله عنه چې ادب ورکړی دئ. و هغه چا ته ئې ورکړی دئ. چې نیت یې په جهره وایه په مخافت کښې یې وانسته. **سَوال**: بعض مشائخ زمونږ وائې چې تلفظ په نیت سره سُنت دئ. او بعض وائې مستحب دئ. **جَواب**: د مشائخو سُنت نبویؐ نه دی مُراد او نه هم مستحب په معنائی مصطلح ده بلکه مراد د سُنت څخه سنت او طریقه د بعض مشائخو سُنت مراد ده، لِاختلاف الزمان وکثرة الشواغِل» او مراد د مستحب څخه معنی لغوی دَه یعنی ښه کار؛ وَقَدْمَرَّ بعض تحقیق مسئلة التلفظ بالنیة فتذکر؛ په هر صورت دا غسې تلفظ بالنیة لکه بعض موسوس امیان یا ملایان چې کوی» چې په دَغه تلفظ کی نیم یا پوره رکعت څُندی تیرسي مکروه دی او بدعت سیئه دئ. قال

وَنِیَّةُ الْمُتَابَعَةِ لِلْمُقْتَدِیْ

او بل نیت دی د متابعت دامام مقتدی لره لکن سره د نیت د اصل لمانځه او دا پنځم شرط دی د تحریمې **پوه سه**: چې مراد د نیت څخه د اصل لمانځه نیت

دی د فرض الوقت نه مطلق لمونځ. ولې چې نفس لمونځ خو فرضو واجبو، سُنتو نفلو ټولو ته شامِل دئ او هم دغه نیت شریك دی په مابین کی دامام او مقتدی لکن چونکه دَغه نیت شامِل منفرد ته هم دی نوځکه نیت د متابعت دامام هم غواړی» وجه د اصل نیت خو هغه دَه چې د هغه تیره سوه. یعنې چې عبادت د عادت څخه جلاسی او د مقتدی اخلاص معلوم سي. او هرچه نیت د متابعت دی د هغه سَبب دا دی چې فساد د لمانځه دامام د مقتدی لمونځ فاسدیږی او فساد د ده دَ لمانځه هلته راځی. چې مقتدی پر ځان دامام لمونځ لازم کړئ. او دا په نیت د متابعت سره کیږي. نو مقتدی به یا داسې نیت کوی چې فرض الوقت کوم او اقتداء می دَه په حاضر امام پسې. او یا به داسې نیت کوی چې شروع په لمانځه یې نه صحیح کیږی. لکن صحیح دا ده چې شروع صحیح دَه، ولې چې ده په نیت د اقتداء ځان تابع دامام وګرځاوه مُطلقًا او تابع دی بلہ کیدای سي چې دی دامام لمونځ کوی **مَسئَلہ**: که یوڅا انتظار وکړی و تکبیر ته دَامام. بعض عُلماء وائې چې هم دغه انتظار کافی دی دَپاره داقتداء په امام پسې. لکن صحیح دا ده چې مطلق انتظار د تکبیر کافی نه دئ. ولې چې د انه معلومیږی چې ده عَادةً انتظار کړی دی او که د اقتداء د پاره. **مَسئَلہ**: مقتدی دې دامام تعیین نه کوی مثلًا اقتداء می ده په زَید پسی ولې هغه امام زید نه وی د ده لمونځ باطِل دی **مَسئَلہ**: که د مقتدی صرف ګمان دا وو چې دا امام زید دی او هغه عمرو وو لمونځ یې صحیح دَئ. **مَسئَلہ**: دامام د پاره نیت د امامت د نرو نه غواړی بلکه نیت د امامت دَښځو غواړی» ولې که امام دَښځو دَامامت نیت ونه کړی د ښځو لمونځ نه دی صحیح»

ډیره مُهمّه مسئَله

پوه سه: چې په حرمینو شریفینو کښې حکومت دَښځو د پاره معلوم ځای ټاکلی دی چې دوئ به په معین ځای کښې په امام پسی اقتداء کوی لکن سره د هغه بعض اوقات بلکه اکثر اوقات خصُوصًا په مکه مکرمه کی داسې پیښیږي چې نر او ښځې طوافونه کوی هلته اذان ناری سي نو دغه ښځې د مابین څخه دَنرو و ټاکلی ځای ته نسی وَتلای. اخیر الامر دَ نرو سره او ښه پر او ن او

یاد محترم بعض نورو پر لمانځه ودریږي. اوس ددی چې په ټوله فقه شریفه کښې وائي چې محاذات دَ ښځی سَره په لمانځه کی دَنر لمونځ فاسده وي. نو اول کال چې فقیرحج ته تللی وو. ډیرو پښتنو دا ماځنه ددغه مشکل په باره کی پوښتنی کولې. ددی د حل لاره ما داوګڼله چې د امام صحّٰنه دمسجد الحرام پوښتنه وکړم. ددی د پاره چې معلومه کړم چې محاذات دښځی دده پـه مَذهب کی هم مفسد دی اوکه نه. نود امام المسجد الحرام صحّٰنه په یوه فرصت کښې چې مَا پوښتنه وکړه چې محاذات دَښځی ستا سې په مذهب کی مُفسد دنر د لمانځه دی اوکه څرنګه هغه جواب په نَعَم ، اکړی یعنی هومفسد دی نوماعرض ورته وکړئ چې تاسې وینې چې پـه سَوونو ښځی پـه لمانځه کښې د نروسره محاذي کیږي. او دده صحّٰنه می وغوښتل چې تا سې بَاید دا مشکل حل کړی. ده په جواب کی راته ووَیل چې زه د لمانځه پـه وخت کښې صرف او صرف د هغو ښځو دامامت نیت کوم چې پـه‌کلی ځای کښې لمونځ کوي. او د ما بین الرجال دَښځو امامت نه کوم. نو پـه دغه دَول د ما بین الرجال ښځو لمونځ نه دئ صحیح :

او د فساد د نردَ لمانځه دپَارهِ خواشتراك دنَر او د ښځی پـه لمانځه کښی شرط دی نو دا ما بین الرجَال ښځی ګویـا داغسی وَلاړی دی ،، فافهَم فا نـه سـنح غریبٌ.

اوبعض علماءُ وائي چی پـه شریعَت غراء کښی داسلام دوی مَنل سوي شرعی قاعدی سَته یوه دا چی: الضَّرُوْرَاتُ تُبِیْحُ المَحْظُوْرَاتِ ، یعنی مجبوری وَخلګوته مَباح ګرځوی ممنوعاتِ د دین مثلًا اَکلُ د میتة پـه حال کی د مخمصة ، او لمونځ پـه پروتې کول پـه حال کښی د ډیری نا جوړی او یا پـه بولو او دَس نـه ما تیدَل د سلس البَول سَړي پـه وخت کښې نـه وهکذا انفلات الـریح اوجرح سَائِل. او بله قاعده دادَه : چی. لَاحَرَجَ فِي الدِّیْنِ ، یعنی دومَره سختی پـه اسلام کښی نسته چی دسَړی د طا قت څخه دی وَتلی وي. او خدای جل جَلالـه هم وائي : لَا یُکَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا الاٰیة. نو ددی دوو قاعدو پـه نظر نیوَلوسَره ایستل دغوپـه سَوو ښځو د ما بَین څخه د نرو. نـه قدرت دَنرو پـه سَر نشی بلکه د حکومت سَعودی دَطاقت څخه هم وَتلی کار دئ. نو د امحاذات د ښځو د نرو سره کی

څخه هم امام الحرم د امامَت نیت هم وکړی مُفسِد دَ نرو د لمونځو به نه وي. والعِلمِ عند علام الغیوب

مسئله: فی شرح الملاحو عن الذخیرة او قاضیخان ، نقل کړیدی که یوڅوا دجُمعی پـه ورځ صرف د جُمعی د لمانځه نیت وکړی او نیت د اقتداء پـه امام پسی نـه وکړي دَجُمعی لمونځ یـه صحیح دی ولی چی دجُمعی لمُونځ بیل ، امامه نـه سی کیدای نو نیت دَجمعی متضمن دی نیت لره د اقتداء بـالامام. ط ، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَتَعِیِیْنُ الفَرْضِ او مصلی بـه تعیین کوی د فرضی لمانځه. او دا هم دَ شپږم شرط دَتحریمی دئ. **مسئله**: نیت د تعیین الفرض پـه ابتداء کی د شروع ضروری دی. حتیٰ که سَړي د فرضو نیت وکړي او لمونځ یـه شروع کړي او بیا یـه فرض هیر سَوه او ګمان یـه دا سو چې مَا د نفلو نیت کړي دی. نو لمونځ یـه پوره کړي پر ګمان د نفلو. وروسته یـه ور پیاد سَوه چې مَا اول وار نیت د فرضو کړي وو. فرض یـه د ذمی څخه ساقط سَوه. او دغه رنګه که سَړي اول وار د نفلو نیت وتاړه او شروع یـه پـه لمانځه وکړه او بیا څندی هیر سَوه ګمان یـه دا سو چې ما د فرضی لمانځه نیت کړي وو او لمونځ یـه پر دغه ګمان پوره کړي.

او وروسته یـه ور پیاد سوه چې مَا اول وار د نفلو نیت کړی وُو. فرض یـه د ذمی څخه ساقِط سَوه. او دا غه رنګه که سړي اول وارد نفلو نیت وَتاړه او شروع پـه لمانځه یـه وکړه او بیا څندی هیر سوه ګما ن یـه دا سو چې ما د فرضی لمانځه نیت کړی وو. او لمونځ یـه پر دا غه ګما ن پوره کړي. او وروسته ور پیاد سَوه چی مَا اول وَار دَ نفلو نیت کړی وو. ټوله لمونځ یـه نفلی دی او فرضی لمونځ نـه دی ساقط. د دی دواړو مسئلو دلیل دادئ چې نیت مُعتبره هغه دَی چی پـه ابتداء کښی دَشروع یـه کړي وی ،،

مسئله: وَلَا یُشْتَرَطُ نِیَّةِ تَعینْ اٰه ، یعنی شرط نـه دی نیت د تعیین د عدد د رکعا تو وَلی چی فروض او واجبَات خو معدود محدود او معین دی. نو د فرض او واجب نیت کول مغنی دی د نیت څخه دَ تعیین د رکعتو. حتیٰ که سَړي د څلور د لمانځه نیت دَ څلورو رکعتو وکړی نیت د څلورو لغوه دی. دوه رکعته دی وکړي لان الخطاء فیما لا یشترط فیه

التعيين لا يضر كما فى الاشباه ، ط ص۱۷۹۔

مسئله: چونکه فرضی لمونځونه دشپا نه روز پنځه دی لهذا تعيين دمابينين يا ما بنام وغيره ضروري او لازم دی هم پر امام هم پر مقتدی او هم پر منفرد. **مسئله** که چا نيت د فرض الوقت الحاضر وکړی دغه نيت کافی دی مګر د جمعی د لمانځه دا غسی نيت کافی نه دی. ولی چی فرض الوقت پر صحيح مذهب د ما بينين لمونځ دی

مسئله: که يو سړی مثلاً د څلور و رکعتو نيت وکړی د فرضو او نفلو د واړو د پاره ، امام ابو يوسف وايی چی دغه څلور رکعته فرض دی ، ولی چی فرضی لمونځ تر نفلو قوی ترين دی. او امام محمد وايی چی دغه لمونځ به نه نفل دی او نه فرض په سبب د تعارض ، و الفتوی علی الاول ، ولی چی ضعيف لمونځ چی نفل دی د قوی لمانځه سره چی فرض دی معارضه نه سی کولای. نو د نفلو نيت لغو دی.

مسئله: کی نيت د نفلو او د جنازی د لمانځه وکړی هغه لمونځ به نفلی دی، ولی چی نفلی لمونځ کامل لمونځ دی چی رکوع او سجده په کښی سته بخلاف صلوة الجنازه او کی نيت د فرضی لمانځه او د صلوة الجنازه وکړی هغه په طريق اولی سره فرضی لمونځ دی. قال المصنف.

وَتَعْيِيْنُ الْوَاجِبِ او شرط دی معينه کول د واجب. دا هم اوهم شرط دی د صحت د تحريمی ، يعنی که لمونځ واجب وُو. چونکه واجبات ډېر دی نو تعيين د واجب به کوی. لکه نذر ی لمونځ. او وتر، او دوه رکعته د طواف او د و و اخترو لمونځ . لکن علماء حضرات وايی چی د اخترو په لمانځ او په وترو کښی دی نيت د وترو يا د اختر د لمانځه کوی فقط ، ولی چی په دی دوو لمونځو کښی اختلاف سته لکن د دی معنا دا نه ده چی د نيت ځنه د واجب دی منع دی بلکه معنا دا ده چی لازم نه دی ، کذا قال الامام الطحطاوی. وفيه شئ لا يخفی علی المتأمل او په سجده سهوه کښی تعيين د سجدو نه غواړی. ولی چی هغه معلوم دی. او په سجدهٔ تلاوت کی تعيين غواړی چی ده سجده شکر ځنی جلا سی.

عامی وايی: چی تر دی ځای هغه شرطونه وه چی مصنف په نور الايضاح کښی راوړی وه. او هم دا اوس هغه شرطونه بيانيږی چی مصنف په مراقی الفلاح کی تر تمامه ده ۱۵ شرطو چی د تحريمی د پاره يه بيان کړی دي. دی وايی چی اتم شرط دا دی چی تحريمه به په لفظ عربی سره وی هغه چا لره چی پر عربی تلفظ قدرت لری پر صحيح روايت.

پوهسه: چی مراد د تحريمی ځنه فقط اَللهُ اَكبَرُ نه دی مراد بلکه هر لفظ چی پر تعظيم د خدای دلالت کوی. نو که سړی شروع د لمانځه په سبحان الله سره وکی. يا په لا اله الا الله سره وکړی هم صحيح ده په شرط د دی چی عربی وی" مصنف للقادر و وايه ولی عاجز ته د عربی ژبی په هر لغت چی دی قدرت پر لري رواده . او مصنف و ويل پر صحيح روايت دا قول د يا رانو دی. او حضرت الامام الاعظم شروع په غير عربی سره و قادر ته پر عربی هم روا بولی" او بدر الدين عينی لکه ده مصنف دا غسی رايه ده"

لکن د تاتارخانيه ځنه دا سی نقل کړه سوی دی چی شروع د لمانځه په پارسی ژبه روا ده اتفاقاً بين الائمة الثلاثة. لکه چی ووايی: خدا بزرگ است، او تلبيه هم په پارسی ژبه روا ده اتفاقاً خو دی ځنی دا معلوميږی چی ياران د امام اعظم و مذهب ته رجوع کړيده. په تکبير افتتاح کښی. لکه چی امام اعظم چی په جواز کی د قرائت په پارسی ژبه و قادر ته پر عربی وه مذهب ته د يارانو رجوع کړی ده چی قرائت په پارسی و قادر ته نه دی روا ، "کذا فی التوضيح شرح التنقيح"

مصنف په مراقی کښی وايی چی نهم شرط د تحريمی دا دی. چی همزه د الله به په مدسره نه وايی او که وايی شروع يه په لمانځه نه صحيح کيږی. او که اول تکبير بی مده ووايی او د ما بين په تکبير و کی يو يا دوه په مد سره ووايی لمونځ يه فاسد سو" کذا فی در الکنوز" ط" او نه باء د اکبر به په مد سره ووايی او اشباع د حرکت هاء د لفظ الله او يا ساکن ويل يه خطاء ده په لغت کی لمونځ نه په فاسديږی. او مصنف وايی چی لسم شرط د تحريمی دا دی چی پوره جمله به ووايی يعنی اَللهُ اَكبَرُ، وَهُوَ ظَاهِرُ الرِّوَايَةِ عَنِ الْاِمَامِ الْاَعْظَمِ وَبِهِ قَالَ اَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ

لکن واجب دا ده چې شروع به په لفظ د اَللّٰه کوي کې اَکبَر اللّٰه وويل نو شروع يې نه ده صحيح بزازيه» ط» **پوه سه**: چې درويش لفظ د مصنف بدل کړي چې هغه داسې وئيلي دي بجملةٍ تَامةٍ مِن مبتدأٍ وخبر» ما وويله چې پوره جمله به وائي. نو درويش پر عبارت هغه سؤال چې طحطاوي پر مصنف کړي نه وارديږي:
هغه سوال دا دی چې شروع خوپه» لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ او په سُبحَان اللّٰه سره هم روا ده سره د کراهت او مبتداء او خبر په کښې نشته. نو درويش پوره جمله ووئيله او دغه دوه لفظ پوره جملې دي. مصنف وئيلي دي چې يو ولسم[11] شرط د تحريمې دا دی چې شروع په ذکر خالص د رب جل وعلا وي. نو که سړي شروع د لمانځه په اَللّٰهمّ اغفِرلي وکړه نه ده صحيح. ولې چې دا ذکر خالص نه دی بلکه د مصلي حاجت چې طلب د مغفرت دی په گډ دی. او مصنف وئيلي دي چې دوولسم[12] شرط د تحريمې دا دی چې شروع د لمانځه په صرف بِسمِ اللّٰه سره نه کوي ولې چې باء د بِسمِ اللّٰه د پاره د تبرك ده گويا ده داسې ووئيله بَارَك اللّٰهُ لِي، دا خو دعاء ده ثناء نه ده. او مصنف وئيلي دي چې دیارلسم[13] شرط د تحريمې دا دی چې هاء د لفظ د اللّٰه به نه حذف کوي. او مصنف وئيلي دي چې څوارلسم[14] شرط د تحريمې دا دی چې هغه الف چې د وهم لام د اللّٰهُ په ولاړ دی چې ودی الف ته هاوي وائي نه حذف کيږي
مسئله: که چيرې دغه الف قسم اخستونکي حذف کړی» يا د حيوان ذبح کوونکي حذف کي. او يا تکبير ويونکي حذف کړي يا يې د اَللّٰهُ هاء حذف کړه. په دې کښې اختلاف دی چې قسم يې غوټه سو او يا يې ذبيحه حلال ده يا تحريمه يې صحيح ده نو احتياطًا دې د عنو نه کوي. کذا قالَ الامام الطحاوي. او مصنف وئيلي دي چې پنځلسم[15] شرط د صحت د تحريمې دا دی چې د اَللّٰهُ اَکبَر سره په جوت داسې شی نه وائي چې تحريمه په فاسده سي. لکه ما يشبه کلام الناس» بزازيه» قَالَ المصنف فی نور الايضاح

وَلَا يُشتَرِطُ التَّعيِينُ فِی النَّفلِ اوشرط نه دی تعين په نفلو کښې
پوه سه: چې په عمومي اصطلاح کې نفل مقابل ته د فرضو واجبو سُننو وائي. لکن دلته د نفلو څخه مقابل د فرضو او واجبو مراد دی.

ولې چې سُننو ته په خصوصي اصطلاح کښې د فقه شريفې هم نفل وائي. کما لايخفی. نو د دې سبب مصنف په مراقی کښې وائي: وَلَو سُنَّة الفجر فی الاصح» که څه هم سنت د سهار د لمانځه وي چې اَکَد د سُننو دې په اصح روايت کې. نو تراويح هم په نيت د نفلو روا دي. په نيز د اکثرو مشائخو. لکن بيا هم احتياط په تعيين يعنې په معينه کولو کښې دی. مثلًا سُنَّة الفجر او سُنَّة الظهر القبليته او يا بعدي. يا صلوٰة التراويح وجه د احتياط هغه ده چې مصنف د منية المصلي وائي. چې د خلاف څخه د هغه چا ووزي چې په سُنتو کښې نيت د سُنتو شرط بولي. لکه بعض فقهاء بلکه صاحبُ المغنیٰ وائي چې په تراويحو کې نيت د مطلق لمانځه يا نيت د نفلو کافي نه دی. په نيز د بعض متاخرينو بلکه نيت د تراويح شرط دی. او فتاوای خانيه دا رأيه صحيح بللی. قَالَ المصنف

وَالقِيَامُ فِی غَيرِ النَّفلِ اوفرض ده ولاړه په غير کې د نفلو
پوه سه چې ولاړه فرض متفق عليه ده په فرضو کښې او په واجبو کې، نه په سُننو او نوافلو کې. لکن په سُنتو کښې مستحب ده. او اندازه د ولاړې دا ده چې لاسونه يې زنگنونو ته نه رسيږي. که کوزه پشته نه وُو.
مسئله: د نفلو ثواب په ولاړې ډير دی. تر ناستې. **مسئله**: پر هغه چا قيام فرض ده چې پر ولاړه قادر وي. او پر رکوع او سجده هم قادر وي. نو که يو سړی پر قيامه قادر وُو لکن رکوع او سجده يې نه سواي کولای. نو هغه ته اختيار دی که د ولاړې څخه په اشاره رکوع او سجده کوي. او که په ناسته رکوع او سجده په اشاره کوي **مسئله**: که يو سړی داسې وو چې په ولاړې يې عورت لغ کيده ده. چې مانع د لمانځه وو او د ناستې په لمانځه کې کشف العورة نه راتلی نو پر هغه ناسته واجب ده. **مسئله**: که يو سړی داسې وُو چې په ولاړه کې بولې توئيدلې. او په ناسته کې بولې نه راتلې پر هغه سړي هم لمونځ په ناستې فرض دی **مسئله**: که ديوه چا ساه لنډه کيدله. نو چې په ولاړې لمونځ کولای د ساه لنډې د سببه مثلًا قراءت يې نسي ويلای. او په ناستې کې قراءت ويلای سواي پر هغه سړي لمونځ په ناستې فرض دی.

مسئله: که څوک داسی وی چی په ولاړه کی پوره قرائت نه سوای ویلای. او په ناسته کښی ویلای سوای هغه سړی دی هم لمونځ په ناستی کوي. **پوښتنه** چی فرضی ولاړه یا واجبه ولاړه یا سُنت ولاړه. یا مستحب ولاړه په قدر د قرائت علی الانحاء المذکورة ده. او دا څلور قسمه قرائت به په بحث کښی د قرائت راسی اِنْ شَآءَ اللّٰهُ: **مسئله**: په هغو رکعتوکی چی قراءت لازم نه وی لکه د وه رکعته اخیره فرضی لمانځه نو په هغو رکعتوکی مطلق ولاړه فرض ده او اوږد والی یه فرض نه دی »ق، ط« قَالَ المُصنفؒ.

وَالْقِرَاءَةُ وَلَوْ اٰیَةً اوفرض په لمانځه کی قرائت د قرآن کریم که څه هم یو آیت وي. لِقَوْلِهٖ تَعَالٰی: فَاقْرَءُوْا مَا تَیَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ، **پوښتنه**: چی قرائت به په داسی ډول وی چی دی ئی اوری که کوڼ نه وو او یا ډیر کړوپ کړوپ او یا ډیر آوازونه چی مانع وه داو، یه دو څخه نه وه. لکه د څه هم ودی مسئلی ته تفصیل ورکړه سوچی تحقیق یه تیر سُو، او تجدیدًا للبحث درویش وائی: چی حضرت الامام الکرخیؒ په نفس تصحیح الحروف سره کفایت کړی دئ. کی څه هم و یونکی نه واوري. دلیل یه ډیر معقول دئ یعنی قرائت فعل د ژبې دی او اوریدنه کار د غوږو دئ. فَلَا دَخْلَ لِفعل الاذن فی فعل اللسان بطریق الوُجوب، او په بدائع کښی وائی چی قول دکرخیؒ اصح او اقیس دئ. ونسبه بعضهم الی ابی یوسفؒ. لکن سره ددې قول اول چی سماع د قرائت شرط دی مفتی به د ډیرو فقهاوؤ ده، **مسئله**: که سړی بعض حروف د قرائت په غوږو واوریده او بعض یه نه واوریده. لمونځ یه نه په فاسدیږی. علی الصّحیح لعموم البَلوی. مُضمرات، زخیرة، طحطاویؒ»

پوښتنه: چی ځای د قرائت ولاړه ده یا ظاهرًا. ما یا حکمًا لکه په ناسته کی په سبب د عُذر. او یا په نفلو کی چی قیام په کښی شرط نه دَه کما مَرّ **مسئله**: که سړی قرائت په رکوع یا په سجده کښی و وایه په هغه سره فرض د قرائت نه ساقطیږی.

او مکروه تحریمی دی د لمانځه راگرځول پر واجب دی. او کی په سهوه سره و وایه سجده سهوه پر لازمه ده. **پوښتنه**: چی هغه خبره چی ابوبکر الاصمؒ کړی ده. چی قرائت په لمانځه کښی فرض نه دی بلکه سُنت دئ. باطله ده په ایت سره چی لمانځه یه ذکر و سُو.

ولی چی اَمر د، فَاقْرَءُوْا، دپاره د وجوب دئ. او قرائت د بانديې تر لمانځه خو په اجماع سره فرض نه دئ. نو معلومه سوه چی دغه مذکور ایت د لمانځه په باره کی دئ. او په حدیث نبوی هم باطله ده. لکه چی امام مسلمؒ د ابی هریرةؓ څخه روایت کړی دی چی رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ علیه وَسلم وو ئیله: لَا صَلٰوةَ اِلَّا بِقِرَاءَةٍ، او په اجماع دائمه الدین هم باطله ده»

فائده: حفظ د ټوله قرآن کریم قطع نظر د هغو ټوا بو څخه چی په احادیثو کښی راغلی دي د نبی عَلیه الصلوٰة وَالسّلام څخه. فرض کفائی دئ. او په یا د ول د دومره قدر چی صرف لمونځ په رواوی فرض عین دی پر هر نر او ښځه. او یاد ول د اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ شریف او د یوه سُورت که څه هم کښنی وي. واجب دئ. ولی چی اَلْحَمْدُ لِلّٰه شریف او ضم د سُورت ور سره په لمانځه کی واجب دئ. او هغه قدر چی لمونځ په رواوی » په هغه کښی اختلاف دئ. امام ابی یوسفؒ او امام محمدؒ وائی چی مفروض د قرائت د لمانځه یا یو ایت طویله دی. لکه ایت الکرسی یا ایة المداینة او یا دری ایته کښنی کښنی دي. او حضرت الامام الاعظمؒ وائی چی فرض قرائت د یو ایت که څه هم ډیر لنډ وی. نو ایت چی مرکب د دوو کلمو څخه وی لکه» ثُمَّ نَظَرَ» کافي دی په ظاهر روایت کی. او هر چیه هغه آیت دی چی یوه کلمه وی، لکه "مُدْهَآمَّتَانِ» او یا یو حرف وی لکه، صٓ، قٓ، نٓ، یا دوه حرفه وی لکه» حٰمٓ، طٰسٓ، او یا ډیر حروف وی لکه، حٰمٓ عٓسٓقٓ. کٓهٰیٰعٓصٓ په هغو کی د مشائخو اختلاف دی. قدوری وائی چی صحیح جواز دئ او مصنفؒ په مراقی کی وائی چی اصح دا ده چی لمونځ نه دی په روا . . .

اَلتَّحقِيقُ فِي هٰذَا البَابِ

پوښتنه: چې قرائت په لمانځه کې فرض عين دئ. په نيزد جمهورو فقهاوو د مذهب اوبر دې خبره داسې سوال کېږي دئ چې په مابين کې د رکنيت او زيادت تناقض دئ. ولې چې رکن هغه فعل ته وائي چې په نه کولو سره ئې لمونځ باطل ګرځي. او د زائد فعل په پاتې کېدو سره لمونځ نه فاسدېږي نو څرنګه قرائت هم رکن دی او هم زائد دئ.

درويش وائي: چې د دې سوال جواب پر دې موقوف دئ. چې سړې د رکن اصلي او د رکن زائد فرق و پېژني. نو **پوښتنه:** چې رکن اصلي د لمانځه هغه فعل دئ چې که بعض اوقات د ضرورت له کبله پاتې شي لکن خلف او عوض يې پرځاى وي. لکه رکوع او سجده چې سړې څنې عاجز وي ترک يې روا دی لکن عوض يې اشاره کول دي. او يا قيام ولاړ چې وعاجز نه د ولاړې پر ځينبول په لمانځه کې روا دئ. لکن ناسته يې عوض ده وهکذا نور:

او رکن زائد هغه کار ته وائي چې بيله ضرورته يې په بعض احوالو کښې پرېښول بې عوضه روا وي. اِذَا عَرَفْتَ هٰذَا، پس قرائت ته په دې اعتبار رکن وائي چې تنها لمونځ کوونکي ته چې پر قرائت هم قادر وي که قرائت نه وائي. لمونځ يې باطل دی. لکه رکوع سجده قيام چې سره د قدرت پرېږدي لمونځ فاسد دئ. لکن چونکه د مقتدي څخه سره د قدرته قرائت ساقط دی بيله عوض د ده خو د حنيفيانو پر مذهب، او هغه سړې ته هم ترک د قرائت روا دی چې امام ته په رکوع کښې ورسېږي په اتفاق د ټولو امامانو نو په دې اعتبار بيا زائد شو.

نو د دې جواب څخه توجيه ده هغه قول د امام غزنويؒ چې په حادی قدسي کې وائي چې قرائت فرض دی لکن رکن نه دئ. اسانه شوه. ولې چې مراد د غزنويؒ دا دئ چې قرائت رکن اصلي نه دئ، فافهم. **او د اِهَمْزَده کړه:** چې ايت په لغت کې علامې ته وائي او په اصطلاح د شرع او عُرف هغې جملې ته وائي. چې په هغې کې يو حکم د احکامو د خداى جَلَّ جَلَالُهٗ

لکه، اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ، او يا هغه کلام الٰهي دی چې د ما قبل او ما بعد څخه او هغه جلا والي يې هم په شرع ثابت وي. که څه هم کم حکم معلوم په کښې نه وي. لکه" الٓمٓ " په ټوله قران کې لکه" طٰهٰ" يا، كٓهٰيٰعٓصٓ، يا، الٓمٓصٓ يا طٰسٓمٓ، وغيره ،،

پوښتنه: چې ظاهر الروايه د حضرت الامام الاعظمؒ هغه چې مصنفؒ ذکر کړې چې پروايت که څه هم دوې کلمې لکه" ثُمَّ نَظَرَ" د فرضي قرائت د لمانځه د پاره کافي دئ. او بل روايت د ده مُبارک څخه دا دی چې يا يو اوږد به وائي يا درې کشنۍ ايتونه. او د اهم مذهب د ياراڼو دی قال الامام الطحاويؒ، وَالاحتياطُ فِي قولهما خصوصًا فی العبادات

پوښتنه: قرائت د لمانځه په څلورو رکعتو کښې فرض دی نو مصنفؒ وائي:

فِي رَكعَتَيِ الفَرضِ

په دوو رکعتو کې د فرضي لمانځه" که دوه رکعته وي که درې رکعته وي او که څلور **مسئله:** په هر دوو رکعتو کې د باغي چې قرائت ووائي. فرض پرځای کېږي. او کې فقط په يوه رکعت کې قرائت ووايه لمونځ يې نه دی صحيح خلافًا لزفرؒ، وَالحسَن البصريؒ:

فائده: مصنفؒ خو په مراقي کې د غه سې عبارت وئيلي دی چې په هر دوو رکعتو کښې چې قرائت ووائي کافي دی. لکن قهستانيؒ وائي چې دا ده مصنف خبره قول د بعض فقهاوو دئ. او صحيح دا ده چې اوّل دوه رکعته متعين دي د پاره د فرضي قرائت حتی کې په اولو دوو رکعتو کښې قرائت نه ووايه بلکه په اخير دوو رکعتو کې ووايه هغه قضا بې دئ. او لمونځ يې صحيح دئ. ابن امير الحاج وائي چې دا قول د جمهورو فقهاوو دی. او هم دا غه مذهب صحيح دئ. او قاضيخانؒ په شرحه کښې د جامع صغير هم فتوی پر دا غه قول کړې ده، او رضي الدين په محيط کښې هم دغه قول ته تللی دی. او ذخيرة والاهم د غه قول خوښ کړې دئ. قَالَ المُصنفؒ

وَكُلِّ رَكعَاتِ النَّفلِ وَالوِترِ

او قرائت فرض دی په ټولو رکعتو کښې د نفلو، ولې چې هر دوه رکعته د نفلو علی حده لمونځ دئ. **پوښتنه:** مراد د نفلو څخه د لته هغه معنا ده چې

سنتو ته هم شامل ده یعني «ما زاد علی الفرائض والواجبات» او وتر که چیري سنت
وي خو وجه یې ظاهره ده چي په ټولو رکعتو کي قرائت فرض دی. او که چیري واجب
وي نو احتیاطا دي په ټولو رکعتو کي قرائت وواېي. **پوښتنه**: چي وتر فرض عملي
دي په نیز د امام اعظمؒ. نو قرائت په دوو اولو رکعتو کښي فرض دی. او سنت مؤکد
دي په نیزد یارانو قرائت په ټولو رکعتو کښي غواړي. پس احتیاط دا دی چي په ټولو
رکعتو کي قرائت ووایي. ولي چي سنت په ترک سره د قرائت په یوه رکعت کښي فقط هم
فاسدیږي. او په تش رکعت کي قرائت ویل لمونځ نه فاسدوي. قال المصنفؒ.

وَلَمْ یَتَعَیَّنْ شَیْءٌ مِّنَ الْقُرْاٰنِ لِصِحَّةِ الصَّلٰوۃِ (او معینه نه دي هیڅ)

شئ د قرآن مبارک نه د پاره د صحت د لمانځه» ولي هغه متلو آیت چي تیر سو مطلق دی،
سوال: تاسي حنفیانو خو الحمد لله شریفه معینه کړیده. **جواب**: چي مونږ
خو هغه واجب بولو فرض یې نه بولو. په دلیل د دې قول د علیه الصلوة والسلام» لَا صَلٰوۃَ
اِلَّا بِفَاتِحَةِ الْکِتَابِ» **پوښتنه**: په دې حدیث شریف سره ولي فرضیت د
الحمد لله نه ثابتیږي. **جواب**: دا خبر واحد دی او په علم اصول الفقه
کښي دا ثابته ده، چي په خبر واحد سره زیادت پر قرآن نه دی روا» قَالَ الْمُصَنِّفُ.

وَلَا یَقْرَءُ الْمُؤْتَمُّ بَلْ یَسْتَمِعُ وَیُنْصِتُ وَاِنْ قَرَءَ یُکْرَہُ تَحْرِیْمًا

اوقراءت به نه وائي مقتدي بلکه د امام و قرائت ته دی غوږ ونیسي. یعني که امام قرائت په
جهر سره وایه او چوپ ته خوله دی وډریږي که امام قرائت په جهر نه وایه. او کي قرائت
ووایه مقتدي مکروه تحریمي دی. قَالَ الْاِمَام احمد بن حنبلؒ د امت مرحومه اتفاق
دی چي دا آیت ده لمانځه په باره کي دی
پوښتنه» امام بزدويؒ په شرح کي د کافي وائي چي قرائت خلف الامام سنت
دي په نیزد امام محمدؒ د پاره د احتیاط او مکروه دي په نیزد امام اعظمؒ او امام ابویوسفؒ

ودغه رنګه امام ابوحفص الکبیر النسفيؒ وائي که امام قرائت جهرا وایه نو قرائت د مقتدي
مکروه دي په نیزد شیخینوؒ او امام محمدؒ وائي چي مکروه نه دی. بلکه مستحب دی او دغه
امام دا زیاته کړیده چي په دغه مذهب د امام محمدؒ مونږ عمل کوو. ولي چي احتیاط
په دې دی. او دغه هم مذهب د صدیق اکبرؓ او ده فاروق اعظمؓ او د علي مرتضیؓ دی
جواب: کمال الدین صاحب د فتح القدیر وائي.. وَمَا یُرْوٰی عَنْ مُحَمَّدٍ اَنَّہٗ یَسْتَحِبُّ عَلٰی
سبیل الاحتیاط فضعیفٌ» او حق دا دی چي قول د امام محمدؒ لکه قول د شیخینوؒ دی.
وتصریح کړی ده امام محمدؒ پخپلو کتابو کښي چي قرائت خلف الامام نشته.
او په اسناد د علقمة بن قیسؓ دا حدیث راوړی دی «اِنَّہٗ مَا قُرِئَ قَطُّ فِیْمَا یُجْهَرُ فِیْهِ وَمَا
لَا یُجْهَرُ» او حضرت الامام لسرخسيؒ وائي چي په قرائت د مقتدي خلف الامام د مقتدي
لمونځ فاسدیږي. په نیزد ډیرو صحابوؓ وو. او په کافي کښي وائي چي منع د مقتدي
د قرائت نه نقل کړه سوي ده. د اتیا کسانو د لویو صحابهؓ وو چي یو په هغو کښي علي المرتضیٰ
دی، او عبد الله ابن عمرؓ دی. او عبد الله بن عباسؓ دی. او عبد الله بن مسعودؓ دی. او
عبد الله بن الزبیرؓ دی. او د دغو اتیا کسانو په نومانو تصریح کړي اهل حدیثو او بیا ابن
الهمامؒ ویلي دي چي احتیاط هم په عدم القراءت خلف کي دی. ولي چي احتیاط خو عمل دی
په ډیر قوي دلیل سره او مقتضیٰ د اقوي دلیل منع د قرائت خصوصا په مذهب کښي د
حنفیانو. وَقَدْ جَاءَ فِي الْحَدِیْثِ النَّبَوِيِّ الَّذِيْ رواه المصنفؒ فی المراقي قال رسول الله صلی
الله علیه وسلم» کافي ده تالره یعني مقتدي ته مخاطب دی. قرائة الامام جهرا اَمْ خافتًا»
قَالَ المصؒ في المراقي: وَاتَّفَقَ الْاِمَامُ الْاَعْظَمُ واصحابهٗ والامام مالکٌ والامام احمد بن حنبل
علی صحة صلوة المأموم من غیر قرائته شیئًا،
فائده: په اتباعو کښي د مذهب حنفي تر ټولو خبر د احادیث نبویه وو په انواعو
او په صحیح او حسن او ضعیف حدیث سره او بنه خبر په جرح وتعدیل د ر او بیا نو
ئ. فقیه ابوجعفر الطحاوي دي چي شرح معاني الاثار د ده تصنیف دی. ۲. او بل کمال
الدین ابن الهمامؒ مصنف د فتح القدیر؛

۳ اوبل ملا علی القاریؒ چې شارح د مشکوٰة دی. ۴ اوبل بدرالدین العینی شارح د بخاری وغیره دی. او په متأخرینو کښې شاه عبدالعزیز المحدث الدهلویؒ دی. او شاه ولی الله المحدث الدهلویؒ دی او شیخ عبدالحق الدهلویؒ. او تر دې علاوه بخپله امام اعظمؒ لوی محدث وو. لکن اجتهاد او فقاهت یې غالب وو. او دغه رنګه امام ابویوسفؒ او امام محمدؒ چې موطاء یې په حدیثو کښې تصنیف دی. او نور محدثین چې د تاریخ په اوراقو کښې ثبت دی.

بیا هم د قرائة المقتدی خلف الامام په باره کې

قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ: لَا یَقْرَأُ اَحَدُکُمْ شَیْئًا اِذَا جَهَرَ (ای الامام) بِالْقُرْاٰنِ. وَرُوِیَ مَنْ کَانَ لَهٗ اِمَامٌ فَقِرَائَةُ الْاِمَامِ لَهٗ قِرَائَةٌ. که چا لره امام وی نو قرائت د امام د ده د پاره قرائت دی. وروی عن عمرؓ، کشکې په خوله کښې د هغه چا چې قرائت خلف الامام وائي ډبره وای. وروی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم: که څوک قرائت ووائي خلف الامام پس په خوله کښې د ده سکروټه ده. او په بل حدیث کې داسې راغلي دي که څوک قرائت ووائي خلف الامام هغه خطا کړي، فطرة یعنی د دین لار. روی الاحادیث المذکورة الامام الطحاویؒ"

مسائل استماع القرآن

پوښتنه: چې غوږ نیول و قرائت ته د قرآن عظیم فرض دی په خارج کښې د لمانځه. لکن بعض فقهاؤ وائي چې فرض عین دی. پرهر او ریدونکی. لکن په شرح کښې د منیة المصلي او په دره منیفه کې وائي چې غوږ نیول و قرآن ته فرض کفائي دی. یعنی که بعض کسانو غوږ ورته نیولی وی او بعض کسان په خبرو یا په بل شغل اخته وي. نو د هغو غاړې نه دی بندی. ولې چې غوږ نیول و قرآن ته د پاره د احترام او د پاره د حق پر ځای کولو د قرآن کریم دی

هغه حق په غوږ ورته نیولو د بعض کسانو ادا کیږی. لکه رد د سلام د مسلمان ورور چې واجب دی د پاره د ادا کولو حق د ده. نو په هغه کښې بعض د ټولو ځنې کفایت کوي. او یا د جنازې لمونځ چې د بعض خلګو په کولو سره د مسلمان ورور حق ادا سو نو ځکه بعض د کل ځنې کفایت کوي.

بیا هم د قرائة المقتدی خلف الامام په باره کې

قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ: لَا یَقْرَأُ اَحَدٌ مِّنْکُمْ شَیْئًا اِذَا جَهَرَ (ای الامام) بِالْقُرْاٰنِ. وروی من کَانَ لَهٗ اِمَامٌ فَقِرَائَةُ الْاِمَامِ لَهٗ قِرَائَةٌ. که چا لره امام وی نو قرائت د امام د ده د پاره قرائت دی" وروی عن عمرؓ، کشکې په خوله کښې د هغه چا چې قرائت خلف الامام وائي ډبره وای. وروی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم: که څوک قرائت ووائي خلف الامام پس په خوله کښې د ده سکروټه ده" او په بل حدیث کښې داسې راغلي دي که څوک قرائت ووائي خلف الامام هغه خطا کړي فطرة یعنی د دین لاره" روی الاحادیث المذکورة الامام الطحاویؒ.

مسائل استماع القرآن

پوښتنه: چې غوږ نیول و قرائت ته د قرآن عظیم فرض دی په خارج کښې د لمانځه" لکن بعض فقهاؤ وائي چې فرض عین دی پرهر او ریدونکی" لکن په شرح کښې د منیة المصلي. او په دره منیفه کی وائي چې غوږ نیول و قرآن ته فرض کفائي دی یعنی که بعض کسانو غوږ ورته نیولی وی او بعض کسان په خبرو یا په بل شغل اخته وي نو د هغه غاړې نه دی بندی. ولې چې غوږ نیول و قرآن ته د پاره د احترام او د پاره د حق پر ځای کولو د قرآن کریم دی. هغه حق په غوږ نیولو د بعض کسانو ادا کیږي. لکه رد د سلام د مسلمان ورور چې واجب دی د پاره د ادا کولو د حق د ده، نو په هغه کښې بعض د ټولو ځنې کفایت کوي او یا د جنازې لمونځ چې د بعض خلګو په کولو سره د مسلمان ورور حق ادا سو نو ځکه بعض د کل ځنې کفایت کوي.

پوښتنه: چې غوږ نیول و قرائت ته د قرآن فرض کفائي سي نو که چیرې بعض مقتدیان

دامامرو قرائت نه غوږ ونیسی » اوبعض مقتدیان قرائت خلف الامام وایئ. نوبايد
داوړوسته ځوله دې گناه گارنه وی **جَوابْ**: دلمانځه قرائت یعنی دامام قرائت ددی
مبحث څخه خارج دی. ولی د هغه څخه مطلقًا نهی راغلی دې کمامَرّ فی الاحادیث السابقة
اوبل په دَلیل ددې چې امام چی قرائت په مخافت (کرار) وایئ هم پرمقتدی اِنصات
لازمدی که څه هم دامام قرائت خونه اوریږي. نومسئله د استماع دمقتدی یا انصات
دهغه جَلا مسئله ده شرعي:

او لعض عُلماء وائې چې استماع (وغوږ نیول وقران ته پرهغه ځا لازم دی چې په
قصد د استماع دقران ناست وي فقط ». مثلاً په یومسجدکی قران مُبارك په جهر وَیل
کیدَی. اوڅه کسان په قصد د استماع دقراٰن ناست وَه. نود نورو خلکوته خبری یا بل شغل
چی مخل داستماع القراٰن وي حرام دَی. اوکه یوسړی پر نلکو اودس کاوه او اواز دقرائت
ورسیدَی مگر ده غوږ نه ورته نیوَی هغه گناه کارنه دی. لکن دا د مذهب دا طلاق سره
د ایت کریمه مناسب نه دَی. وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ

مسَئله: علماءکرامٌ وائې چې پر قاري باندی لازمه ده چی احترام دقراٰن وَساتی یعنی په
بازارو کی اوپه داسی ځایو کبنی چې خلگ په مشاغلو دنیا اختروی یا په مباح مجلسو
کبنی خبری کوی قاری دی قراٰن نه وَایئ. ولی چی استماع یه څوك نه کوی. اوکه چیری قاری
په داسی ځایو کبنی قرائت وَایئ. نو قاری ضائع کوونکی د احترام دقراٰن دی. اوگناه گار هم
دَی. اود بازار خلگ گناه گار نه دي. ولی چی پر هَغوی استماع دقراٰن لازم سی نو ډاخو ډیر
حرج دی چی دوی به خپل مشاغل پریږدی. ط،

نوبناءً علی هَذا، دَغه دکاندار ان چې په عمومی بازارو کبنی یه پیتی دَقرائت وراچَولی
وی اوپه ډیر بلند اواز په ذریعه دَ ټیپ قراٰن وَایئ شدید گناه گار دي.

فائِدَةٌ مهمّة: په لعض مساجدو کی یا پر لعض جامع مسجد کبنی قراٰن مُبارك
په گویا (لاوډ سپیکر) کبنی وائې چی نژدی کورونه یا نژدی دبازار خلق یه اوري
اوغوږ نه پر نسی. ایا داگناه ده که څرنگه **جوابْ**: پرهغه مذهب چی استماع القراٰن

فرض کفائی بولی، که چیری په مسجد کی څه خلگ موجود وَه او هغو غوږ ورته نیولی فو
نواحترام د قراٰن کریم په دَغو خلگو پرځای سُود نورو او ریدونکو غاړی خلاصی دي
اوکه په مسجد کی هیڅ غوږ نیوونکی نه وو نو د قاری غاړی بندی دي. اوپر اول مذهب
چی استماع دقراٰن فرض عین بُولي. داسی قرائت ویل مطلقًا که په مسجد کی څوك وی
که نه وی قاری ته ناجائز دی. ولی پر اوریدونکو یه استماع لازمول حرج عظیم دی کمامَرّ

پوښتنه: دغه قرائت چی په مسجدکی په گویا کی ویل کیږی اود بازار خلگ یه اوری
که څه هم په مسجد کی ډیرو خلگو غوږ ورته نیولی وی ایا دبازار قرائت نه دَی چې
وراندی تیره سوه چی شدید ه گناه دَه» **جوابْ**: دا قرائت خو په مسجد کی دی کی څه
هم دبازار خلگ اوریږي. نو ددې قرائت اود بازار دقرائت فرق ستَه.

الاحتیاط: دقراٰن مبارک دَقرائت باید ډیر احترام وکړه سی فتوی حَلاده او تقوی
جَلاده. نود تقوی دَلاری باید داسی لکه معمول چی دُی گویا ئی قرائتونه وویل سی
او اوریدونکی دی هم ټوله موانع ویوه خواته کړي اوصرف دی دقراٰن مبارک واوریدو ته
متوجه سی. **سَوال:** لعض ملایان دجمعی ټوله لمونځ په گویا کی وَائی. اویا لعض
ملایان دتراویح لمونځ په گویا کبنی کوی ددی رنگه څه حال دَی. **جَوابْ**: په
فقه شریفه کبنی وائې چې امام دی دومَره جهر په قرائت سره کوی چی دده مقتدیان
چی په مسجد کی په ده پسی ولاړ وی ضرورت ورته لری. لعنی اوریدوته، بی ضرورته دې
خپلی غاړی نه شنی کوي. نوبناءپردغه مسئله دغه امام چی دجمعی لمونځ په گویا
کبنی کوی اوسره ددی چی دده طبعی قرائت او اواز دقرائت هم مسجد وال اوری لمونځ
په مکروه دئ. البته دده غرض به داوی چی خلگوته معلومه سی. اوښځی هم خبري سی
چی زمونږ د جامع مُلا صاحب سخته قاری دئ. دا بیا بله گناه ده. اودتراویح مقصد داد
چی په فلانی جامع کی دختم تراویح کیږی یعنی مرجع هذه الصورة والاولی الی السمعة
والریاء، اودغه مُلایان استدلال په دی سره کوی چی په حرمینو شریفینو کبنی لمونځونه
ټوله اوتراویح په گویا کبنی کوی، دروغ وائی. دا بیخی لیری قیاس دی ولی چی په حرمینو

شریفینو کی په تهوله کال کی. اوپه تولو لمونځو کښی دومره خلګ سره یوځای کیږی چې د مُلا صاحب او امام الحرمین قرائت او تکبیرونه دی دوی ټوله واوری. نو حلته ضرورت دی چې د امام الحرمین په قرائت سره چې خاص په عربي لهجه دی او تکلف او لحن هم په کښی نشته د خلګو په زړونو کښی خشوع او خضوع او رقت القلب پیدا کیږي بیت سه تور یا کار کجا آن خاک پاک کجا :: به بین تفاوت راہست از کجا بکجا :: د قرائت دقرآن کریم پر احترام کولو د اتصریح دعلماؤ د مذهب" چې وائي مکروه ده دُعا او استغفار په وخت دقرائت القرآن» او د غه رنګه مکروه دی هر هغه کار او شغل چې دقرآن کریم د استماع حائل وي. حتی چې په دغه وخت کی به سلام تر د چا جواب هم نه ورکوی. کر څه هم رد د سلام واجب دی. او عاطس یعنی پرنجونکی ته به جواب د يَرْحَمُكَ الله نه ورکوي. ولې چې فریضی ته د استماع القرآن خلل پیښوي. نو خلګ دی فکر وکړي چې دا مذکوره کارونه ممنوع دی په وخت کی دقرائت القرآن نو خبری بڅر نګه رواوی. دلیل دا دی چې دعا او استغفار خو مستحب کار دی. او رد د سلام واجب دی. او استماع دقرآن فرض، نو عاقل سړی باید فرض د مُستحبو او واجبو کار د پاره پری نږدي.

او بل دا چې مقصود دعا کوونکی او مغفرت غوښتونکی خو طلب د رحمت الهی دی جل شانهٗ او هغه رحمت الهی خو استماع دقرآن هم حاصلیږی چې خدای پاک وائي: لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ» او شاید هغه دُعا چې په وخت کی د تلاوت دقرآن غوك وكړي قبوله نه سي، ولې چې دا امر الهی څخه خلاف ده: إِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا الآیه. نو هغه لعض صوفیان چې په وخت کی دقرائت د دی آیت: اُدْعُوْنِيْٓ اَسْتَجِبْ لَكُمْ» یا دا ایت: اُجِیْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ، دعا ګانی کوي هغه مکروه دی چې تلاوت جاری وي.

مسئله: لمونځ کوونکی د فرضی لمونځ کا وه د دعا څخه ممنوع دی یعنی په لمانځه کی»، ولې چې دعا په فرضی لمانځه کی نه ده نبی علیه السلام څخه نقل سوی ده وَلَا عَنِ الأئمة بعده. نو دا دعا بدعت سیئه دی» او د غه رنګه امام په نفلو کښی دعا نه کوي. ولې چې په قوم باندی تطویل ممنوع دی. هو که مقتدی په دغو دعا ګانو راضی او خوشحال وي بیا پروا نه لری.

تله په حدیث کښی د حذیفه رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ چې راغلی دی،» چې ما په آنحضرت صلی الله علیه وسلم پسی یوه شپه د تهجد لمونځ وکړی. نو آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم نه ورتلی په ذکر د جنت مګر دی به دریدی او سوال د جنت به یه وکړی. او نه ورتلی په ذکر د اور مګر دی به دریدی او پناه د اور به ی وغوښتله او منفرد چې هر څه دعا ګانی چې په ما بین کښی د قرائت دقران په لمانځه کښی کوي روا دی بلکه مستحب دی، ط، س، تب، در، نر، قَالَ المصنف رح

وَالرُّكُوْعُ او بل فرض د لمانځه رکوع ده. **پوه سه**: چې رکوع په لغت کی مطلق کږ والی ته وائي لکه په دی محاوره کی رکعت النخلة یعنی کږه سوله دخرما درخته. او کم درجه د رکوع کږ والی دی د ملا په داسی شان که لاسونه کښته یو می زنګنو ته رسیږی. او کمال د رکوع دا دی چې سر او کناتي سره برابر وي. **مسئله**: په بدائع الصنائع کښی وائي چې حسن" د امام اعظم" څخه روایت کړی دی چې هغه لمونځ کوونکی چې ملا نه غوړوی په رکوع کی،» نو که ولاړی ته نږدی وي تر تمام د رکوع نو دا رکوع د فرضو په ځای کی نه دریږي. او که و تمام ته د رکوع نږدی وي دا رکوع کافی ده. ولی اکثر لره حکم د کل دئ. او ور ته روایت سراج" د امام کرخی" څخه هم کړی دی. او محقق ابن امیر الحاج" د دی روایت په تائید کښی وائي: چې د رکوع معنا خو کږوَل د ملا دی. نو چې لعض کږ والی موجود سی او لعض نه وي نو اکثر ته ترجیح ده. او و تمام ته د رکوع هله اقرب بلل کیږی چې لاسونه یې زنګنو ته رسیږی. او تمام یې هغه دی چې ذکر سو. یعنی چې ملا و غوړه وی او سر د کناتي سره برابر کړی. دا رولتی وائي چې پر دی روایت د ډیرو عوامو لمونځ نه دئ صحیح ولې چې دوی صرف سر کښته کړي و بس. لکن په شرح کی د مختار وائي چې رکوع عبارت د مطلق انحناء څخه دی. نو په مطلق انحناء سره فرض ده رکوع بر ځای کیږی او په تحفه کښی هم وائي چې قدر مفروض د رکوع په مطلق کږ والی سره ادا کیږی. او په حاوی قدسی کښی وائي چې فرض د رکوع مطلق کږوَل د ملا دي. دروليش وائي چې پر روایت د دغو معتبرو کتابو د مذکوره عوامو لمونځ صحیح دی کی څه هم لاسونه و زنګنو ته

نه رسیږی. لکن احتیاط په اول روایت کی دی کما لا یخفیٰ. **مسئله**: که سړی لمونځ په ناستی کاوه نو په رکوع کښی نفس انحناء الظهر کافی دَه. **مسئله**: که یو سړی کوزه پښت وو یعنی مَلا یـه کږه وه. او کږوالی یه دومره وُو لکه رکوع. د هغه دپاره دا کافی ده چی صرف په سر سره دی اشاره ورکوع ته وکړي. یعنی سر دی لږ کښته کړي. ولې چی دی د پوره رکوع څخه عاجز دی یعنی سر د کناتو سره نه سی برابر ولای. بلکه سر یـه تر کناتو کښته وي.

مسئلة تعدیل الارکان

امام ابو یوسفؒ او امام شافعیؒ یـه فرض بولي. د تعدیل مَعنا په قول د دوئ ارام کول دی په رکوع او سجده کی په مقدار د یوی تسبیح. او پـه نیزد امام اعظمؒ او امام محمدؒ سنت مؤکد دی چی دا هم رایه دَجمهور و علما وُوده. مذهب ده او یا واجب دیٔ په نیزد محققینوؒ مذهب پـه هر حال چونکه لعض فقهاء د مذهب قول دا بو یوسف صحیح گنړلی وی نو بـاید احتیاطًا یه مراعات وکړسي. پـه مَراقی الفلاح کی وائي، چی ابو مطیع البلخیؒ چی دا امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه بالذات شاگرد دی. وائی که چا په رکوع او سجده کښی تر دری واره تسبیح کموئیلی لمونځ یـه نه دی رَوا. درویش وائی اگرچه قول دا بو مطیع دَمشهور و کتابو څخه د فقه خلاف دیٔ. لکن امام طحطاویؒ وائیٔ چی احتیاطًا دی مراعات وکړسي. قَالَ المصنفؒ.

وَالسُّجُودُ اوبل فرض د لمانځه سجده دَه. د رکوع او سجدی د فرض والی دَلیل دا قول د باری جل شانهٗ: وَارْكَعُوا وَاسْجُدُوا: **پوه سَه**: چی مراد د سجود څخه جنس دی تا چه دو داړو سجدو ته شامل سی مطلب چی دواړی سجدی فرض دی او مصنفؒ وائي چی دا ثابت په حَدیثو مبارکه و وسره دَه او پـه اجماع دامت مرحومه هم ثابت دَه. **پـوه سَه**: چی امام طحطاویؒ پـه لفظ دَقیل نقل کړي دي چی پـه ابتداء کی دا سلام بعض خلکو بـه سجده کوله بیله رکوع او بعض مسلمانانو بـه رکوع بیله سجدی

حق چی دا ایت نازل سُو، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا، **مسئله**: مصنفؒ په مَراقی کی وائي چی سُجده په ایښولو سره د تندی یوازی، او یوازی په ایښولو سره د پزی نه ده صحیح. (صحیح ده باتفاق) او پـه مجتبٰی کی وَائی که څوك د تندی طرف پر محَله کښیږدی هم کافی دیٔ. او معراج وَالا دابی جعفرؒ څخه نقل کړي دی، چی ایښوول دَه ټولو اطرافو د تندی پـه اجماع سره شرط نـه دیٔ. کذا فی البحر.

پس هغه خبره چی تجنیس د ابن نصیرؒ څخه روایت کړی ده چی که چیري یوسړی لږ تندي پر کښی د پره کښیښنو او ډیره حصه د تندی یـه پر محَله وه. نو سجده یـه روا ده او که لږ حصه پر محَله وه سجده یه نه ده روا، ضعیفه خبره دَه. بَل یَکفِی وضع اقل جزءٍ منها، ط، هُو وضع د اکثری حصی د تندی واجب دَه. ولی چی آنحضرت صَلی الله عَلیهِ وَسَلم همیشه توب کړي دی پر ټینګولو د تندی او پزي پر محَله باندې. ط، در،

فَـائِـدَه: باید ایښولو د تندی دی پر طریقه د تعظیم وي. نو که یو سړي تندی پر محَله کښیږدی او دواړی پښی یـه پوره ته نیولی وي سُجده یـه نه ده روا. ولی چی دا سَا تیری دی تعظیم نه دیٔ. درویش وَائی چی د بعض عوامو دَغسی حَال دی چی په سُجده کی دواړی پښی یـه په هوا نیولی وي. نو لمونځ یـه نه دی صحیح.

مسئله: که څوك پـه حَال کی د سجدی با رخوپر محَله کښیږدی. او یا زنه کښیږدی او یا پر مقدمی حِصی د سر سُجده وکړی دا سی سُجده پـه اجماع سره باطله دَه. ولی چی تعظیم الهی دد ی اعضاوو پـه ایښوولو سره نه دی مَشروع، **پـوښتنه**: که د یوه سړي پر تندی زخم وو او پزه یـه هم خوږ یدل. نو دا د مخ رقم سجده دَه ته رواده

جواب: یا نه ده رَوا دا سړی به اشاره پـه سر کوي: قَالَ شَیخ الاسلام که یو سړي عاجز وي د سُجدی څخه پر هغه ځای چی ټا کل سوی دی پـه شریعت کی. نو د هغه سړي څخه سُجده سا قطه ده. او حکم یـه نقل کیږی و اشاري ته؛

پوه سَه: چی مصنفؒ په مراقی کی وَئیلی دي چی یوازی پر پزه سجده نه دَ صحیح. لکن دا هلته چی عذر نه وی او که عذر وو بیا خو روَاده. وهذا مذهب الامام الاعظمؒ وبه

وبه اخذ الصاحبانؒ۔ او په یوه روایت کې د امام اعظمؒ څخه داسې راغلې دي چې صحیح اقتصار پر یوه ادنیٰ جزء د پزې او یا تندي که په عذر سره وي او که بېله عذره وي ؑ بدر الدین العینیؒ په شرح کښې د بخارۍ وائي چې دا صحیح مذهب دی د امام اعظمؒ دی روایت په تائید کښې په کافي کښې وائې چې په تول مخ سجده کول امکان نه لري نو مراد بعض د مخ دی۔ نو لکه اقتصار چې پر یوائې تندي روادی خو په سبب ددې چې بعض الوجه دی لېس پزه چې وسط الوجه ده خو هم بعض الوجه ده نو اقتصار پر پزه هم روادی۔ و السجدة علی الوجه هو المامور به » ط، در، جر کا » او فتح القدیر والاوائي چې بعض متاخرینو چې فتوی پر هغه روایت د امام اعظمؒ کړې چې د قول دیارانو برابر دی لکه چې مصنفؒ په مراقي کښې چې د هغې فتوا په اثر وَئیلی دی» لا الانف »

هغه فتوی نه قوي درایة او نه قوي روایة ده۔ ځکه چې په هدایه کښې وائي چې د امام اعظمؒ د مذهب دلیل ظاهر دی۔ درویش وائې چې په دې مذهب کې د عوامو د پاره لوی سهولت چې بعض پر تندي سجدې کوي یوازې او بعض پر پزه یوازې سجدې کوي۔ لکن کلام د مصنفؒ په مراقي کې بناء دی پر احتیاط په تول کتاب کې.

پوښتنه: چې مصنفؒ په مراقي کې وائي۔ چې په حال کې د سجدې کامل طریقه دا ده چې فرض او واجب دواړه پر ځای سي۔ هغه دا ده چې دواړه لاسونه یې پر ځمکه ایږدي او دواړه زنگنونه به هم په ځمکه ایږدي۔ او دواړي پښې به هم پر ځمکه ایږدي۔ او تندی او پزه به هم پر ځمکه ایږدي. ذکره الکمالؒ وغیره من الفقهاءؒ.

تنبیه: مراد د پښو د ایښوولو څخه پر ځمکه په حال د سجدې کې ایښوول دي د ګوتو د پای چې سرونه د ګوتو یې وقبله ته سي۔ په خلاصه کې وائي: چې ایښوول د پښې پر ځمکه په حال کې د سجدې فرض دي۔ کې یوه پښه کښېښوله او بله یې پورته وه لوړه یې روادی۔ یعني سره د کراهته۔ په فتح القدیر کې دوجیز څخه داسې نقل راغلی دی۔ چې ایښوول د دواړو پښو فرض دي نو بیا پر یوه پښه ایښوولو سره څرنګه لمونځ او سجده روا ده:

جواب: ایښوول د مطلق پښې خو فرض دی که دواړې پښې پورته وي سجده

به نه ده صحیح. مګر د دواړو دا واجب دی. او مراد د صاحب الفتحؒ د فرض څخه فرض عملي دی چې واجب ته هم شامل دی» او شک نسته چې د واجب په نه ایښوول مکروه تحریمي دی

مسئله: که سړي ظاهر او مخ د پښې پر ځمکه کښېښېنو۔ او یا یې د ګوتو سرونه پر ځمکه کښېښول سجده یې نه ده صحیح. کذا في الخلاصة۔ او په خزانة المفتیین کې وائي چې دا دول سجده مکروه ده۔ فقط۔ کذا في مجمع الانهر والبحر الرائق. ونص صاحب الهدایة في التجنیس په دې سره که سړي په حال کې د سجدې ګوتې د پښو وقبلې ته نه کړې نو مخ یعني د ګوتو سرونه یې پر ځمکه ایښي وي نو داسې سجده مکروه ده.

او مصنفؒ په مراقي کې وائي چې یوازې تندي پر ځمکه ایښوول، او فقط یوازې ایښوول او د یوه زنګانه فقط او د یوې پښې د ګوتو پایونه ایښوول صحیح دي لکن سره د کراهته

شکایت

کشکي علماوو د عصر حاضر په ځای کې د اوږدو اوږدو قصو چې دوی یې ومقتدیانو ته کوي۔ د اودا سه د غسل، فرائض، سنن مستحبات. بیا نو لای» چې د خلګو نورو او بڅو هر روز ضرورت وړ نه ستا. او دا غرنګه د لمانځه فرض کارونه، واجب عملونه، سُنت او مستحب عملونه بیا نولائي. او د لمانځه کیفیت د رکوع سجدې قیام او نور مفسدات د لمانځه یې بالتفصیل ور ته ښکاره کولای. څومره به ښه وای. او څونه به عوامو فائده وای. او څونه ودوی ته خدای پاک ثوابونه ور کړي وای.

درویش وائي. چه شاید چې د نه بیا نولو د مذکوره مسائلو پوره وجه یې داوې چې اکثر د دغو ملایانو چې په ګویا وو کښې چغاري بغاري وهي په دقائقو فقهي شریفې ناخبره وي. حتی چې د دوی هم لکه عوام په صحیح وجه په مسائل د اودا سه غسل لمانځه نه وي زده نو بیا به دوی څرنګه دا دقائق. او بله وجه به دا وې چې د اودا سه غسل لمانځه وغیره د مسائلو بیا نولو په وخت کښې سامعان وزده کړي ته د دغو مسائلو متوجه وي. او بغاري نه وهي. او دا وعظ خو ښه وي چې خلګ دی زما په وعظ

کی چغاری بغاری وَوَهی. "تاچی په خلګو کی دا مشهوره سی چی فلانی ملا صاحِب عجَبه نصیحت کوی خلګ ژړوی نو بیا ره خلګ دَدَغه واعظ لا سُونه محوی. او نوری دنیوی فائدی هم په داسی نصیحت کی نغښتی وي. - دا دوهم غرَض دی بَد دی تر اول غرَض کما لا یخفٰی.

بَاعِث پَردَرُولیش

چی عربی کښنی کتابونه په عقائدو کی او فقه کی وه آسانه پښتُوته یې راوا ړوَل. دا وُوچی درولیش د ډیری زمانی څخه په دې فکر کی وُو چی څرنګه سری کولای سی چی د خپَل قوم پښتنو ترو او ښځو دینی عمومی خدمَت وکړی. او څرنګه به نا خبره ورونړه او خوندو ته. به د دوی په مورَنی ژبه عقائد ضروریه د اسلام او احکام عملیه فقیهیه چی د دوی ورته ضرورَت سته بیا ن کړم. - هغه وو چی د خدای جَلّ شانه څخه می توفیق وغوښتی. او پَه دی کار می شروع وکړه وَلِلّٰهِ الحَمدُ چی په دې کار کښی زه خدای جَل شانه کامیابه وګرځولم. چی تر دی اوسه پوری پوری. ما عاجز قدوری په فقه کښی او شروط الصَّلوٰة هم په فقه کښی. او نور ظلم به عقائدو کی او هم ابُوالمنتهی په عقائِدو کښی په سلیس اسا نه ژبه می ترجمَه کړه او تالاش می وکړی چی د معتبرو کتابو څخه د فقهی او د معتمدو کتابو څخه د عقائدو ډیر کار آمد او ضروری مسئلی پر ترجمَه دا صلی کتاب بالا کړم. - او د غو مذکوره کتابونه لِلّٰه الحمدُ عربستان، پاکستان، بلکه امریکا، جرمَنی، لندَن، وغیره مما لکو یعنی چیری چی پښتا نه ورونړه، او خوندی موجود دي. ډیر ښه رواج یې موندلی دئ. د درولیش کتابونه رواجیږی مګر حاسِد په کبا بیږی. او بَل کتاب شهادة الحسنینؓ په دری ژبه هم چهاپ سوی دئ. او هم دا اوس د نُورُ الاِیضَاح چی یو ډیر مختصر او مُعتبر کتاب د فقهی شریفی دی تر ترجمه کولو لا ندې دئ. او اول جلد تکمیل سُو. تخمینًا د نیمه سوه مخه په ښا وخوا کښی چی هغه هم اوس لاهور ته د چاپ د پاره پر لاره دی

او ژر به چی ژر به اِن شَآءَ اللّٰهُ وښا غُقتینوته د ستیا به سی. **د قارِی فضل الحق** صاحِب په کتابت، او چاپوونکی یې هم دی دئ. - او ما حقوق د طباعت هم ورده نه ورکړی دی ولی چی علت غائی یې هم دی دئ. او دوهم جلد به هم اِن شَآءَ اللّٰهُ العزیز کتابت سی. او هم د قاری فضل الحق په کتابت او طباعت به طبع سی. او د هغو حجم او صفحاتی به تر اوله جلد اِن شَآءَ اللّٰه ډیری وی:

اَګرچه نورالایضاح یو مختصر کتاب وُو. لکن دَ درولیش دا رایه دَه چی دا ترجمه په صُورت کی د فقاوا وخپلو وطنوالو پښتنو ته پیش کړم. اِن شَآءَ اللّٰهُ العَزیز، دا ترجمه به په پښتنو ورونړو کښی رواج پیدا کړی او سَبب بلکه ښه سبب به د زده کړی د مسائلو ضروریه وود فقهی شریفی به وګرځی: وَمَا ذَالِکَ عَلَی اللّٰهِ بِعَزِیزٍ توکلتُ علیه وَاِلَیهِ اُنِیبُ»

اِرَادَهٔ صِمِیمَه

ورُونړو او خوندو- و درولیش ته د ښه ژوند او صحت دعا کوئ. ولی چی درولیش قَصد لري چی ورو سته تر خلاصیدو د ترجمی د نورالایضاح» درولیش اراده صمیمانه کړې ده چی دَ قدوری د نِکاح حصَه هم ترجمه کړم»

اوهم دا مکتبه به یه هم په ښه کتابت سَره تا سوته وړاندی کړي

مَکتَبَةُ القِرَاءَةِ وَالتَّجوِیدِ

کانسی روډ شالدره کوئټه

کتَبَه احقر فضل الحق حقانی

ولې چې د نکاح، طلاق، رضاع، وغیره مسئلوته هم عموماً شدید ضرورت ستړه
وَاللّٰهُ الْمُوَفِّقُ و اَللّٰهم للصَّواب» داوی څه معترضه خبرې اوس به اصل مقصودته
رجوع وکړم یعنی ترجمه د باقی نُورُ الْاِیضَاح اِن شَاءَ اللّٰهُ العزیز،،

پوښتنه: چې شرط د صحت د سجدې دادی چې مصنف وائي. **عَلٰی مَا یَجِدُ حَجْمَهٗ** یعنی سجده دې کوي پر داسې شي چې وړ معلومیږی وساجد ته د هغه شي کلک والی. حتی که سجده کوونکی ډېر کوشش وکړي. تر حال د ایښولو په سر نه کښته کیږی. پس ساجد ته سجده نه ده روا پر پنبه وو یا واښو مګر هغه وخت چې په کوړ ځجه کښې ډېرې تخته سوی وي چې بالا نه کښته کیږي او دغه رنګه سجده نه ده روا پر واښو او پر اوړو مګر چې ډېر کلک سوي وي دغه دوه. او پر ابن دنو او جوارئیو. ولې چې دغه شیان نښوي دي او جسمونه ئې سخت دی نو پو پر بل قرار نه نیسی بلکه ښوئیږی نو سرخواه مخواه کښته ځي: فَقَالَ الْمُصَنِّفُ رحمه الله

وَتَسْتَقِرُّ عَلَیْهِ جَبْهَتُهٗ او قرار نسی دده تندی پر هغه **مسئله** پر غنمو او اوربشو سجده روا ده. ولې چې دانې ئې زیږی دي او ډېرې کلکی نه دی یو پر بل قرار نسی، م، ط،، **پوښتنه**: چې جبهة چې په پښتو تندی ورته وائي تر وره څو لوړه سرتر وبینتا نو پورې. او پر تندی باندی د دوو طرفو دوه جبینان دی چې په پښتو تیکونه ورته وائي. فَقَالَ الْمُصَنِّفُ رحمه الله.

وَلَوْ عَلٰی کَفِّهٖ اَوْ طَرَفِ ثَوْبِهٖ اِنْ طَهُرَ مَحَلُّ وَضْعِهٖ

سجده صحیح ده که څه هم پر ورغوي د ساجد وي پر صحیح روایت، مره او دا غه رنګه صحیح ده سجده پر طرف د جامې ده که پاک وي ځای د ایښو ولو د کف او د جامې **پوښتنه**: چې د ثوب څخه مراد ثوب ملبوس دی. لکه د قمیص لمن، یا د لنګوټې شمله، او سجده پر طرف د ثوب د جهت د عذر روا ده. او بیله عذره مکروه ده لکه سجده پر وړله د لنګوټې. او هر چه

سجده ده پر دسمال یا پټو هغه په هر حال روا ده یعنی که عذر وي او که نه وي. او د عذر یو صورت هغه دی چې په صحاح سته وو کښی راځي. د انس رضی الله عنه په روایت سره: کُنَّا مَعَ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم فَیَضَعُ اَحَدُنَا طَرَفَ ثَوْبِهٖ فِیْ شِدَّةِ الْحَرِّ مَکَانَ السُّجُوْدِ» ترجمه: مونږ وو سره د نبی علیه السلامه نو ایښودوی به یوه زمونږ طرف د جامې خپل په سختی ګرمی کښی په ځای کښی د سجدې. او د اهم د عذر صورت دی چې په ژمی په یخ وطن کی سړي په صحرا کی لمونځ کوي نو تر تندی لاندی طرف الثوب د ډېره یخه اواره وي.

مسئله: پر هر قسم غالیو که ایرانی وي. که عربستانی وي او که افغانستانی وي او یا د نورو مملکتو چې پاکی وی لمونځ بیله کراهت روا دئ. در، فَقَالَ الْمُصَنِّفُ رحمه الله

وَسَجَدَ وُجُوْبًا بِمَا صَلُبَ مِنْ اَنْفِهٖ وَبِجَبْهَتِهٖ وَلَا یَصِحُّ

او سجده دی کوي از روی وجوب پر کلک ځای د پزی. او وجوبًا دی سجده هم کوي پر تندی

اَلْاِقْتِصَارُ عَلَی الْاَنْفِ اِلَّا مِنْ عُذْرٍ بِالْجَبْهَةِ

باندی او نه دی صحیح بس والی د پزې پر سجده مګر هغه وخت صحیح دی چې په تندی کی عذر مثلًا دانه وي چې پر محکله ئې نه سی ایښو ولای. **پوښتنه**: چې د دی مسئلو تحقیق پوره عنقریب تیر سو. فتذکر. فَقَالَ الْمُصَنِّفُ رحمه الله.

وَعَدَمُ اِرْتِفَاعِ مَحَلِّ السُّجُوْدِ عَنْ مَوْضِعِ الْقَدَمَیْنِ

او بل شرط د شروطو څخه د صحت د سجدې دادی چې نه به وي پورته ځای د سجدې تر ځای

بِاَکْثَرَ مِنْ نِصْفِ ذِرَاعٍ فَاِنْ زَادَ عَلٰی نِصْفِ ذِرَاعٍ

د ایښو بالاتر نیم ګزه. یعنی لږ پورته والی ضرر نه لري. او که تر نیم ګزه بالا وو ارتفاع سجده یې نه ده روا،،

فَإِنْ زَادَ عَلَىٰ نِصْفِ ذِرَاعٍ لَمْ يَجُزِ السُّجُودُ إِلَّا لِزَحْمَةٍ

اوکه چیرې زیات وو د الوېږ والی ترنیم گزه - نو سجده نه ده پر روا - مگر ما سوا د هغه صورته څخه چې ازدحام د خلګو پروي

سَجَدَ فِيهَا عَلَىٰ ظَهْرِ مُصَلٍّ صَلَوتَهُ

او دی سجده وکړي پر شا د هغه چا چې خپل لمونځ کوي. **خلاصه** دا چې که چیرې ترنیم گزه یر ارتفاع زیات وه بیا سجده نه ده روا - یعنی د غې سجدې ته اعتبار نسته نو کې د غه سجده پر کښېته ځای را وګرځول صحیح سوه - او کی لمونځ پوره کړي او هغه معتبره سجده یې ونه کړه لمونځ یې باطل سو - ولې چې فرض عمل پر کښې پاتې سو: مگر هغه وخت لوړوالی د ځای د سجدې پر ځای د پښو روا دی چې ازدحام د خلګو پروي او ځای د سجدې نه وي. بلکه د ورو سنه صف سرې د مخ د صف د سرې پر ملا سجده کوله لکن هغه لمونځ گذاره په لمانځه کښې شریک وي. دا قول د مجبوری له کبله. نو که هغه د مخ و خواته سرې لمونځ نه کاوه او یا یه بل لمونځ کاوه د هغه پر شا سجده نه ده روا. او په کفایه کې دا شرط هم راوړی دی چې لمونځ کوونکی زنګنونه به پر ځمکه وي. او په مجتبیٰ کې دا هم شرط کړی دی چې هغه بل سړی چې دی ئې پر شا سجده کوي هغه به پر ځمکه سجده کوي. لکن قهستانی د مبسوط څخه نقل کړی دی چې سجده د ازدحام پر شا د غیر مصلی هم روا ده. او امام زاهدیؒ وائي چې پر شا د ماکول اللحم لکه پسه وغیره هم روا ده. ونقل عن الحلابی انه یستحب التاخیر حتیٰ یزول الزحام" ط م"

واقعه: یو ورځ درویش په مسجد نبویؐ د مدینې منورې د لمانځه د پاره بېله پر وخت ورغلم او په یوه صف کی می تحیة المسجد ادا کړې. بیا د رکوع او سجدې ځای می د رلودی. لکن څه وخت چې د لمانځه د جماعت وخت نږدې کیدی خلق دېرېدل حتی چې د صفو په مابینو کی نور صفونه جوړ کړه سوه. د درویش ومخ ته یو لوی بنده

مېرې کښېنستی هر څه چې می قبل الصلوٰة ورته وو ئیله چې زه به سجده اخیر چیرې کوم، نو ده نه منله او نه ایسته کیدی او دابې وو ئیله "الله مالک"، او بل ځای هم نه وو چې زه هلته ولاړ پسم. خیر اقامت وسو او لمونځ شروع سو قیام خو وسوه کم مشکل نه وو. او رکوع هم په ادنیٰ طریقه وسوه. د سجدې چې وار سو مېرې تر ماد مخه پر سجده سو کُنا تې یه دوبنه غټ وه چې زه پر رکوع وای د ده پر کُنا تو بې سر نه سوای ایښوولای. شا خو چیرې ده خو چې زما سر د د د کنا تو څخه وبیتی ده په حال کی د سجدې پښې را ته ازادې کړې. مطلب یه دا وو چې زما یه پښو شا سه. ما هم هغسی وکړه او سجده می گرده کاملاً بر ځمکه وکړه تراخیره.

نو هلته می په لمانځه کښې دا یه زړه کښې را وګرځید له چې په فقه شریفه کښې چې وائي- چې په وخت د زحام پر شا د لمونځ کوونکی سجده وکړي هغه کافی نه ده ولې چې درویش په د غه زحام کی په مابین کی د "رجلی د مصلی سجده وکړه، چې د ظهر سجدې به امکان نه وو او سره د دی چې په فقه شریفه کی وائي چې د حال د رکوع سجده پر شا د بل مصلی نه ده روا. بلکه دی به زنګنونه پر ځمکه ایږدي. فحق القول بان العلوم تتزاید یوماً فیوماً، قال المصنفؒ "

وَوَضْعُ الْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ فِي الصَّحِيحِ

او ایښوول د دواړو لاسو او زنګنو دی. پر صحیح روایت کی. مصنفؒ په مراقی الفلاح کی دا عبارت په حذف د مضاف گرځولی دی ای احد الیدین واحد الرکبتین، نو ترجمه د عبارت داسی کیږی چې بل شرط د صحت د سجدې ایښوول دی د یوه د دوو لاسو او د یوه پښې. د دې ځای تفصیلی بیان د مخه تیر سو. قال المصنفؒ:

وَوَضْعُ شَيْءٍ مِنْ أَصَابِعِ الرِّجْلَيْنِ

اول شرط د صحت د سجدې ایښوول دی د یو څو گوتو څخه د پښو پر ځمکه لکن گوتی به مخامخ وقبلې ته وي سره د

حَالَةَ السُّجُودِ عَلَى الْأَرْضِ وَلَا يَكْفِي وَضْعُ ظَاهِرِ الْقَدَمِ

اگر تو به پر ځمکه نه لگیه کوي - او کافی نه ده د صحت د سجدې د پاره ایښول د مخ د پښې پر ځمکه.

ولې چې ظاهر پښنې ځای د سجدې په شریعت کې نه دئ. مصنف په مراقي الفلاح کې دا حدیث دلیل راوړی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم وائي: اُمِرْتُ اَنْ اَسْجُدَ عَلٰی سَبعَةِ اَعْظُمٍ عَلَی الجَبهةِ والیَدَیْن و الرکبتین و اطراف القَدَمینِ» زه امر کړه سوی یم یعنې د جانب څخه د خدای عزوجل چې زه به سجده کوم پر اوو اډکو، چې تندی دی او دوه لاسونه دي. او دوه زنګنونه دي او اطراف د پښو دي.

سوال: ام خو پاره د وجوب وي نو د دی حدیث مفاد خو دا دی چې پر دی اوو اندامو سجده واجب ده. او حدیث صحیح او متفق علیه دئ. او سره د دی چې اېښوول د دواړو لاسو او د دواړو زنګنو سُنت دی زموږ په نیز. **جواب**: غرض د مصنف د دی حدیث څخه دا دی چې محل د سجدې خو دغه اعضاء دی او دا صحیح دي او هر چیر داخبره ده چې د ټولو وضع لازمه ده دا علحدة حکم دئ. مصنف په مراقي کې وائي چې یوه پښه کښېښودی په صحت کې د سجده یې اختلاف دی. او طحطاوي وائي چې ظاهر د مختصر الکرخي والمحیط، والقدوري عدم جواز دئ. قَالَ المصنفُ

وَ تَقْدِيمُ الرُّكُوعِ عَلَى السُّجُودِ

لیعنې شرط دی د پاره د صحت د رکوع او سجدې د مخه کول د رکوع پر سجده باندی. قَالَ فی المراقی. لکه چه شرط دی تقدیم د قرائت پر رکوع.

مسئله: که یو سړی د سجاړه لمانځ کی رکوع تر قرائت د مخې وکړي. او د رکوع څخه چې را پورته سي بیا هم یې قرائت ونه وایه لمونځ یې فاسد سُو. او کې وروسته تر رکوع قرائت ووایه نو لمونځ یې صحیح دی. کې دا کار قصدًا وکړي لمونځ یې مکروه دئ. او کې سهوًا کړي وو نو سجده سهوه دی وکړی: کما فی الکافی لو قدم رکنًا علی رکن سجد للسَّهوْ.

مسئله: بعض علماء وائي چې په مذکوره صورت کی لیعنې چې تر رکوع وروسته قرائت ووائي، رکوع یې لغوه سوه بله رکوع به کوي. او سجده نسته وربانديې. **مسئله**: که یو سړی په اولو دوو رکعتو کی د څلور رکعتی لمانځ قرائت نه وو وایه او په اخیرو دوو رکعتو کښې قرائت ووایه لمونځ یې صحیح دئ.

پوښتنه: چې مفاد د عبارت د مصنف په نورالایضاح او مراقی الفلاح کښې دا دئ که یو سړی رکوع د مخه تر قرائت وکړي. یا سجده د مخه تر رکوع وکړي لمونځ یې فاسد دی. او په کافی کی هم تصریح پر دغه سوې ده. لکن په کافی کی په باب د سجود السهو کی راسی وائي. لَوْقَدَّمَ رُکنًا عَلٰی رُکنٍ یعنی سهوًا سَجَدَ للسَّهو، د دی عبارت څخه دا معلومیږي چې ترتیب د ارکانو واجب دئ.

ولې چې د واجب په پرېښولو سره جبیره سجده سهوه کیږي. او و راندی وئیلی وچې لمونځ په فاسد سُو. د دی سَه خو دا معلومیږي چې مراعات د ترتیب فرض دی. او مصنف هم تصریح کړې ده بقوله: وَیُشترطُ لِصحّة الرکوعِ وَالسجود: پر فرضیت د ترتیب. وهذا اشکالٌ ینبغی حلّهُ. وقد تفرد صاحب جامع الفصولین العلامة ابن قاضی سماوة فی کتابه شرح التسهیل بدفعه. لیعنې چې د فرضیت ځای او د وجوب ځای په ترتیب کی د ارکانو جلا دی: فَلاتنا قض بینهما»، هغه دا سی چې معنا د فرضیت د ترتیب دا ده چې صحت د رکن ثانی پر وجود د اول رکن موقوف دئ. نو که څوک رکوع د مخه تر سجدې وکړي سجدې تی اعتبار نسته باید سجده بیرته راوګرځوي. او معنا د وجوب الترتیب دا ده چې لمونځ یې نه فاسدیږی کی بیرته راوګرځاوه لیعنې هغه ترتیب چې ده خراب کړی وُو. فافهم هَدَاكَ اللهُ» قَالَ المُصنفُ.

وَالرَّفْعُ مِنَ السُّجُودِ إِلَى قُرْبِ الْقُعُودِ عَلَى الْأَصَحِّ

او شرط د پاره د صحت د سجدهٔ ثانیه پورته کول د سر دی د اولی سجدې څخه تر دا سی حده چې و ناستې ته نږدی سی. که څه هم سر نه کښېنیني پر صحیح روایت د امام اعظم څخه

رالحای د غور وړ دئ

ولې په دی مسائلو کښې روایات مختلفه سته او د مذهبو اختلاف هم سته. علامه مسکین وائي چې ولاړه د رکوع څخه او ناسته په مابین د سجد تینو دواړه فرض دی. په نیزد امام ابو یوسف نو د ده مذهب

مقتضیٰ داده که چا قومه، او جَلسه، پریښوله لمونځ یه فاسِد دئ. او امام اعظمؒ او امام محمد یه واجب بُولي. دواړی یعنی چې لمونځ نه په فاسدیږی. او د مصنفؒ کلام هم دلته د امام ابویوسفؒ د مذهَب سره موافقت لري. ولحچی دی وائیٌ "ویشترط الرفع آه"

لکن په دی کښی اختلاف دی چې اندازه د رفع د سجدی څخه څومره اندازه دَه. د حضرت الامام الاعظمؒ مذهب خوذکرسُو. ډیرو کتابو د فقهی شریفی فتوی په دَغه مذهب ورکړیده. او ډاړو لښی هم دا مذهب د فتوی دَپاره مناسب بُولي. او بعض مشائخ وَائي چې تندی مرفی د مخکَی بوی ته کړی او بیرته په کښیږ دی لمونځ یه صحیح دی. د رویش وائي چې د دی مذهب هیڅ یوه فقیه نقلی او تصحیح نده کړي. او نه عالِم ته مناسبه دَه چې دا مذهب وعوامو ته بیان کړي. او قدوریٌ وَائي چې هغه قدر رفع غواړي چې خلګ یه رَفع وَبولي. شیخ الاسلام دا رأیه اصح ګنړلې دَه (یعنی په ادائی کی د فرضو لکن مکروه ده) ط"

او بعض فقهاء وائي چې هغه قدر رفع ضروری دَه چې کتونکی یه رافع وبُولي. دا مذهب عیَنًا د قدوری مذهب دی لکن یوه سَه: چې مصنفؒ سره د دی چې دلته وَیَشترِطُ وائي منکر په حَاشیه کی د در داسې وَائيٌ. چې ده دلا ئِلو شرعیه و و مقتضی داده چې دَاځلور سره کاره واجب دي. یعنی ارام کول په رکوع کی. ارام کول په سُجده کښی. او آرام کول په وَلاړه کی د رکوع څخه او آرام په نا سته کی په مَا بین کی د دوو سجدُو. او رفع د رکوع څخه هم واجبه ده. او نفس جلوس بین السجدتین هم واجبه دَه. په سبب د مواظبت د آنحضرت صَلَّی اللهُ عَلَیه وَسَلم پردَغو کارو. او بل دَلیل د وجوب یه دا دی چې تا ضیخانٌ وَائي چې که چا رفع د رکوع څخه سهوًا پریښوده سجده سهوه پر لازمه دَه. او ودي ته و رته [illegible] کړیده. نو حکم د نا ستې بین السجدتین هم دغه رنګه دی. وَلي [illegible] یودئ. د رویش وائي چې د دغو افعالو وجُوب مختاره د کمال الدین [illegible] د ده شاګرد ابن امیرالحاج هم مختاره دَه. قال وانه الصَّوابُ" د رویش [illegible] اما فتوی هم پر دغه نظریه دَه" ولې چې د قوانینو سره د فقه شریفی ډیره برابره

ده **پوښتَنَه**: که یو سَړی اول سجده مثلاً پر بالښت وکړه او بیا چا بالښت د ده څخه لیرې کړي او بیله پورته کولو د سر دوهمه سجده یه کښته پر مځکه وکړه دا دوهمه صحیح ده. بعض علماء وائي چې پر قول د قدوری صحیح دَه. دا خبره غلطه ده، ولې چې مطلق رفع خو فرض بالاجماع ده په دا مذکور صورت کی هیڅ رفع نشته" قال المصنفؒ

وَالعَوْدُ اِلَی السُّجُوْدِ

اود اغه رنګه فرض دی دوهمی سجدې ته ګرځیده. مصنفؒ په مراقی کی وائي چې سجدهٔ ثانی فرض ده لکه اوله سجده باجماع الامة" ورد فی الحدیث النبویؐ چې آنحضرت صَلی اللهُ علیه وَسَلم چې اوله سجده بې وکړه او سر مبارک بې را پُورته کړي نو بې لاسُونه هم د مځکی څخه را پُورته کَړه او بیر ورنو بې کښیښوله. او دا هَم علیه الصلوٰة وَالسلام وَیَلی دی. صَلُّوْا کَمَا رَاَیْتُمُوْنِیْ اُصَلِّیْ. تاسی لمونځ کوی لکه تاسی چې زه ولیدَم چې لمونځ می وکړئ. او په یو بَل حَدیث شریف کی راغلی دی، چې لاسُونه هم سجده کوي لکه مخ چې کوي. نو څه وخت چې تاسې مخ پر مځکه کښیږدی لاسُونه هم اېږدی او هر وخت چې مخ پورته کړي د مځکی څخه لاسُونه دی هم پورته کوي.

حِکمَةُ تَکرَارِ السُّجُوْدِ

لعبض فقهاء وَائي چې د اتکرار د سجدو امر تعبدی دئ. یعنی خدای جَل شانهٔ موږ امر کړي یو چې دوی سجدی کوو. کی څه هم موږ په حکمت نه یو خبر لکه عدد د رکعتو د لمونځو. نو موږ هغسی کوو بالا په حکمت پسی نه ګرځو. او لعبض علماءؒ وائي چې دوهمه سجده د پاره د ترغیم د شیطان ده. چې ډیوه سجده هم و حضرت آدم عَلیه السَّلام ته وکړه. او په لعبض روایا تو کښی راغلی دي. چې څه وخت چې ملکو و حضرت آدم علیه السلام ته په امر د خدای پاك سجده وکړه او شیطان نه وکړه. نو څه وخت چې دوی سَرُونه راپورته کړه وی لیدَله چې دَ شیطان مَخ د شاو خواته اووښتی وواوړ

بد نیه داسی وینبتان ، اپوه ته سوی وه. لکه د سرکوزی نوملکو دوهمه سجده وکړه د شکر د پاره ، نو خدای پاك مونږ امر کړو ، مُنًّا بَعثَه لِلمَلائِكَةِ ، چې تاسی هم دوي سجدی کوی ، د دی روایت څخه دا معلومیږی چې هغه سجده چې ملکی په امر سوی وی سجدهٔ اصطلاحی وه ؛ او ادم علیه السلام صرف په ډول د محراب وګرځید دوی ولاړوو

او بعض اهل سیر وائي چې اوله سجده د پاره د شکر د ایمان ده او دوهمه سجده د پاره د بقاء پر ایمان ده. او بعض محققان وائي چې اول سجده د پاره د اشاري وهغه ایت کریمه ته ده ، مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ ، یعنی د مځکی ما تاسی پیدا کړی یاست ، او دوهمه سجده اشاره ده ودی ایت کریمه ته : وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ ،

او بعض علماء وائي چې څرنګه وخت چې ټوله اولاده خدای پاك د آدم علیه السلام څخه راوایستل د پاره د اخذ د میثاق یعنی هغه وعده د ، اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى ، نو بیا بیه ټوله په سجده سره امر کړه نو هغه کسان چې په وروسته ژوندکی به مسلمانان وی هغو ټولو سجده وکړه او کفار و نه وکړه. نو مسلمانانو چې سر ونه راپورته کړه او کفار و تی وکتل چې سجده یه نه وکړه نو مسلمانانو دوهمه سجده وکړه د پاره د شکر ، وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ وَإِلَيْهِ الْمَرْجِعُ وَالْمَآبُ ، قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَالْقُعُودُ الْأَخِيرُ قَدْرَ التَّشَهُّدِ

او همدارنګه فرض ده اخیره ناسته په اندازه د التحیات آه ---

پوهسه: چې اخیره ناسته خو فرض ده. په اجماع د علماء و د څلورو مذهبو ، اِلَّا مَا لِكًا فَاِنَّهُ سُنَّةٌ ، لکن په مقدار کښی اختلاف دی او د احنافو مذهب دادی لکه مصنف چې وائی په قدر د التحیات آه دویلو. او دا هم صحیح مذهب دی

سوال: اخیر خو هغه شی ته وائي چې اول هم لری نو د سحار په لمانځه کی یا د جمعې په لمانځه کی خو اوله ناسته نشته. او د غرنګه د مسافر په رباعی لمانځه کی اوله ناسته نشته.

جواب: مراد دلته اخیره د لمانځه دی یعنی هغه ناسته چې په اخیر کی د لمانځه کیږی که د مخه ناسته لري او که نه لري ، فيشمل الكل ، ط ،

فائده: مصنف لفظ د قدر وواید اشاره ودې ته ده وکړه چې دا التحیات ویل فرض نه دی بلکه نفس ناسته فرض ده. او د التحیات ویل به په واجباتو کی راشی ان شاءَ اللّٰهُ العزیز ،

دلیل د دی مسئلی دادی چې ابن مسعود رض ته آنحضرت صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څخه وخت چې التحیات ور ښوول وروسته یه داورته وفرمائیل : اِذَا قُلْتَ هٰذَا اَوْ فَعَلْتَ هٰذَا فَقَدْ قَضَيْتَ صَلٰوتَكَ اِنْ شِئْتَ اَنْ تَقُوْمَ فَقُمْ وَاِنْ شِئْتَ اَنْ تَقْعُدَ فَاقْعُدْ ، یعنی په ناسته ولی چې التحیات په ولاړی مشروع نه دَه. ترجمه : چې تا دا التحیات ووئیل او یا دی فعل وکړی یعنی په قدر د التحیات کښېنستی نو تا پوره کړی لمونځ نو بیا ستا خوښه ده که ولاړیږی ولاړ سه او که کښېنی کښېنه.

اِخْتِلَافُ الْعُلَمَاءِ :

اخیره ناسته فرض خو ده په اتفاق اما امام مالك یه سُنت بولی. لکن رکن یعنی اصلی د لمانځه ده. دا مذهب دی د یوسف بن عاصم. او په بدائع الصنائع کی وائي چې رکن اصلی نه دَه یعنی رکن زائد دَه. ولا يخفى ان بين الركنية والزيادة منافاة فافهم ، او صحیح دا ده چې دا ناسته شرط دَه. په دلیل د هغی مسئلی چې فقهاء وائي چې که سړی قسم واخستی چې زه لمونځ نه کوم. بیا په لمانځه ودرید څرنګه چې د اخیر رکعت د دوهمی سجدی څخه سر راپورته کړی حانث سو. نو که چیري التحیات رکن وای نو دا سړی پس له التحیات حانث وای ، لان الكل لا يوجد بدون الجزء. او په سراج او بحر او نهر کی وائي چې وضعه د لمانځه د پاره د تعظیم الهی ده او اصلی تعظیم د قیامی څخه شروع کیږی په رکوع کی تعظیم زیاتیږی او سجده پای د تعظیم دَه. او په ناسته کی خو هیڅ تعظیم نشته. بلکه صرف استراحت دی نو رکن نه ده ، ط ، قال المصنف

وَيُشْتَرَطُ تَاخِيرُهُ عَنِ الْاَرْكَانِ

او شرط دی وروسته کول دا اخیری ناستی تر ټولو ارکانو. ولی چې قعدهٔ اخیره د پاره د ختم

د ارکانو مشروع ده کما یدل علیه حدیث ابن مسعودؓ

مسئله: که دچا سجده صلبیه هیره وه چې التحیات ئې ووېل ور بیاد سوله هغه سجده دی راوګرځوی. که څه هم پس له سلامه وي چې خبری نه وی کړي. او که خبری کړي وی لمونځ به بیرته راګرځوي. قال المصنفؒ

وَاَدَاءُ اَرْكَانِهَا مُسْتَيْقِظًا

او شرط دی دپاره د اداء د ارکانو او صحت د هغو کول د هغو په داسی حال کښې چې ویښ وی

مسئله: که یو لمونځ کوونکی قرائت ووایه یا یه رکوع وکړه او بیده وو هغو ته اعتبار نشته بیرته بی راګرځوي. او په قعده اخیره کی که بیده وو منیة المصلی وائي کی نه راوګرځول لمونځ به باطل شو. ددې په نیز قعده اخیره رکن د لمانځه ده والصحیح ما فی جامع الفتاوی. چې قعده اخیره د خوب په وخت کښی هم صحیح ده راګرځول نه غواړی. ولې چې دا رکن نه ده بلکه د استراحت دپاره ده او په خوب کی خوښه استراحت سته «م» قال المصنفؒ

وَمَعْرِفَةُ كَيْفِيَّةِ الصَّلَوَاتِ وَمَا فِيهَا

او فرض دی پیژندل د کیفیت د لمونځو یعنی دا چې

مِنَ الْخِصَالِ الْمَفْرُوضَةِ

دوه رکعته د سحار فرض دي. او څلور رکعته د ماپښین فرض دی وهکذا. او هغه څه چې په دې ټولو لمونځو کی افعال مفروضه دي. لکه چې دونه رکعتونه د سحار فرض او دونه د ماپښین فرض دي. وجمعیة الخصال باعتبار تعدد الصلوات المفروضة والا فالفرضیة خصلة واحدة. قال المصنف فی نور الایضاح

عَلٰى وَجْهٍ يُمَيِّزُهَا عَنِ الْخِصَالِ الْمَسْنُوْنَةِ

پر داسی طریقه باندی چې فرضی خصلت بیلې چې تمیز د هغه خصلت د خصال مسنونه وو څخه وکړي. **پوهه سه** چې جمعیت د خصال مسنونه وو هم په اعتبار د ډیر والی د مسنونو لمونځو دی. او که داسی نه وی نو سنتیت خو یو خصلت دی په ټولو سنتو کی مثلاً دا به ورته معلوم وی

چې څلور قبل الظهر او دوه رکعته بعد الظهر سنت دی وهکذا السنن الاُخر. او دا مراد نه دئ. چې د لمانځه قیام، رکوع وغیره به په صفت د فرضیت پیژنی. او سبحان او تسبیحات به په ډول د سنت پیژنی وهکذا قاله المصنفؒ فی المراقی،،

پوهه سه: چې د مصنفؒ د دغه ترجمه چې مونږ وکړه هم دغه مراد ده. که څه هم عبارت د کتاب واضح دلالت نه پرکوي. والتفصیل فی شرح الامام الطحطاوی» او مصنف وائي چې دا د اداء د فرضی لمونځو ټولو داسی اعتقاد هم کافی دی. قال المصنفؒ

وَاعْتِقَادُ اَنَّهَا فَرْضٌ

او اعتقاد دی لمونځو چې دی ئې په دی پنځو وختو کی اداکوي. مثلاً د سړي عقیده وی چې د سحار فرضی لمونځ څلور رکعته دی. او هر دوه رکعته جلاجلا وکړي او د ماښام لمونځ پنځه رکعته دی فرضی دی لکن دری رکعته یه جلا وکړي او دوه رکعته جلا وکړي وهکذا. قال المصنف

وَاِعْتِقَادُ اَنَّهَا فَرْضٌ حَتّٰى لَا يَتَنَفَّلَ بِمَفْرُوْضٍ

او عقیده به ددی لري چې دغه لمونځ چې زه ئې کوم فرضی دی تا چې نفلی نیت ونه کی په فرضی لمانځه کی. ولې چې فرضی لمونځ په نیت د نفلو نه دئ روا او نفل په نیت د فرضو روا دی کما فی التجنیس والمزید والخلاصة، ط» قال المصنفؒ

وَالْاَرْكَانُ مِنَ الْمَذْكُوْرَاتِ اَرْبَعَةٌ الْقِيَامُ وَالْقِرَاءَةُ وَالرُّكُوْعُ

په دې کی بالاتفاق چې تیر سوه چې تر اووه ویشت هم بالاوه څلور رکنونه دی. چې هغه ولاړه، قراءت، او رکوع

وَالسُّجُوْدُ وَقِيْلَ الْقُعُوْدُ الْاَخِيْرُ مِقْدَارَ التَّشَهُّدِ وَبَاقِيْهَا شَرَائِطُ

او سجده دي. او بعض علماء وائي چې اخیره ناسته په قدر د التحیات آه دا څلور رکنونه دی په لمانځه کی باقی مانده شرطونه دي. او بعض علماء وائي چې تکبیر تحریمه هم رکن دی. نو به شپږ سي. وقد مر الاختلاف وما هو الصحیح من انهما لیسا برکنین»

بَعْضُهَا شُرُوْطٌ لِصِحَّةِ الشُّرُوْعِ فِي الصَّلٰوةِ وَهُوَ مَا كَانَ خَارِجَهَا

لعض د هغو نخه شرطونه دی د صحت د شروع په لمانځه کې هغه هغه شرطونه دی چې خارج د لمانځه نه وی. چې هغه پاکی ده د حدث او نجس نه او ستر د عورت دئ. او استقبال د قبلې دئ. او وخت دی او نیت دی او تحریمه ده. قَالَ المصنفؒ

وَغَيْرُهُ شُرُوْطٌ لِدَوَامِ صِحَّتِهَا

او غیر د هغه نه شرط د دوام د صحت د لمانځه.

بیت ـ یاربّ تو آنچه من گدا میخواهم ؛ فزون زهزار پادشاه میخواهم ؛ هرکس از در تو حاجتی می خواهد ؛ من آمده ام از تو ترا میخواهم

قَالَ المُصَنِّفُ

فَصْلٌ

فِي مُتَعَلِّقَاتِ الشُّرُوْطِ وَفُرُوْعِهَا

تَجُوْزُ الصَّلٰوةُ عَلٰى لِبْدٍ وَجْهُهُ الْاَعْلٰى طَاهِرٌ وَوَجْهُهُ الْاَسْفَلُ نَجِسٌ

روادی لمونځ پر کراسته چې لوړه مخ یې چې سرې لمونځ پر کوی پاک وي او کښته مخ یې نجس او مردار وي. یعنی په دوئه نجاست چې مانع د لمانځه هم وي. **پوهه سه**: چې مراد د لبد نه هر هغه شئ دی چې بیړه والی لري کلک چې دوه ځایه کیدای شي. لکه کراسته قالین، کمبله، خښته پړه وغیره کذا فی البدائع والخانیه، ومنیة المصلی او نور کتابونه د فقهي شریفې.

مسئله: یو کوټ چې یې د مردار و وړې ډکه کړې وه. او دواړه مخه د پوښ یې پاک وه لمونځ پر روادئ ط. **مسئله**: لمونځ روادی پر پوست د پسه چې وړې

یې مرداری وی لکن د ځکی وخواته وي. كما في البدائع والخلاصة. **مسئله** پر یوه داسی پنډه تخته چې دوی تختی ځندې جوړې ې. او لاندی مخ یې مردار وی او لوړ مخ یې پاك وي پر پاک مخ یې لمونځ روادی. یه نیزد امام اعظمؒ او د امام محمدؒ او په دې مذهب فتوا ورکړی ده ابوبکر اسکافؒ. او امام ابو یوسفؒ وائې نه دی روا - او په دی مذهب فتوا ورکړې ده ابوحفص کبیر» مرط». قال المصنفؒ

وَعَلٰى ثَوْبٍ طَاهِرٍ وَبِطَانَتُهُ نَجِسَةٌ إِذَا كَانَ غَيْرَ مُضَرَّبٍ

او د اغه رنګه لمونځ روادی پر هغه جامه چې پاکه وی او په ما بین کی نجس استر وي لکن چې مضرب نه وي. **پوهه سه**، چې مضرب هغه دوه مخی کالي ته وائې چې په ما بین کی استر وار وئې وي او اطراف یې ګنډل سوی وي. او په ما بین کی هم ګیندی وهلی سوی وي. او غیر مضرب هغه ورته کالي دی چې په ما بین کی نه ګنډل سوی وي. او عبارت د طحطاویؒ دیر مجمل دی په دی ځای کی. او د افرق صاحب المجمع بیان کړی دئ. وقال هو الصحیح

مسئله: په قهستانی کی وائې چې پر داسې چینه لمونځ روادئ. چې استر یې نجس وی او مخ یې پاک وي. او د دی چینی د مخ خوادی تر پینو لا ندی کړي او سجده دی پر لمن کوي: د دی وجه بر شاید داوي. چې د لمنی خوا فراخه وی او نرمه وی نو سجده قرار پر نسي. قال المصنفؒ:

وَعَلٰى طَرَفٍ طَاهِرٍ وَإِنْ تَحَرَّكَ الطَّرَفُ النَّجِسُ بِحَرَكَتِهِ عَلَى الصَّحِيْحِ

یعنی که کمبله وی او که بوړ یاوی او که پټو وي. او د غه رنګه لمونځ روادی پر پاک طرف د مذکوره شیا نو یعنی چې یو بل طرف یې مردار وی که څه هم طرف نجس په خوزولو د پاک طرف خوزیږي. ولې چې د غه مذکوره شیان د ځکی حکم لري نو شرط صرف پاکوالی د ځای د لمونځ کوونکی دی لکه په ځکه کښی دا غه حکم دی» کذا قال الطحطاویؒ»

تفصیلُ المقام

په بحر الرائق کښې وائي که یو سړي پر اوږو سوې شي لکه مذکوره شیان وغیرها لمونځ کاوه او یو بل طرف د هغه شي مردار ی پرته وه نو پس اصح دا ده چې لمونځ پر روا دی که دا اوږو سوې شي لکه کمبله یا غټ پټو وغیره او که کشنی وي. لکه د لمانځه مصلی یا د اوبو د دسمال. دلیل په دا دی وئیلی دی چې دغه شیان په منزله د ځمکې دی نو لمونځ کوونکی د نجاست مستعملوونکی نه بلل کیږي.

او بحر یا تر کړیده چې دا لمونځ باید په طریق اولیٰ روا سي. ولې چې فقهاء وائي چې نجاست په ځای کې د زنګنو د مصلی او د غړ ته د لاسو مانع د لمانځه نه دی نو مذکور نجاست به څنګه مانع وي. او په خلاصه کښې وائي که مصلی آواره کړه یو نازکه جامه پر وچ نجس باندې نو که دغه جامه داسې وه چې هغه نجاست نه ترمعلومیدی لمونځ پر روا دی او که د نجاست حکایت یې کاوه لمونځ نه دی پر روا. قال المُصنفؒ:

وَلَوْ تَنَجَّسَ اَحَدُ طَرَفَيْ عِمَامَتِهٖ فَاَلْقَاهُ وَاَبْقَى الطَّاهِرَ

که چیرې د یو سړي د لنګوټې یو طرف مردار وو. یعنې په نجاست مانعه د لمانځه نو مصلی

عَلٰى رَأْسِهٖ وَلَمْ يَتَحَرَّكِ النَّجَسُ بِحَرَكَتِهٖ جَازَتْ صَلٰوتُهٗ

هغه نجس طرف پر ځمکه واچاوه. او پرې بنو هغه پاک طرف پر سر باندې او حال داسې وو چې نه ښوریدی هغه طرف نجس په ښورو ولو د پاک طرفو

وَاِنْ تَحَرَّكَ لَا تَجُوْزُ

لمونځ یې روا دی. مراقي وائي چې مستعمل د نجاست نه دی. او که هغه مردار طرف په ښورو ولو د پاک طرف ښوریدی بیا لمونځ نه دی ور سره روا. ولې چې دی حکماً حامل د نجاست دی. **فائدہ**: د دې مسئلې نه دا سې فهمیږي چې لغ سر لمونځ مکروه دی. که مکروه نه وای نو خو لنګوټه بې ګرې ایښې وای

په لغ سر بې لمونځ کړی وای **سوال**: شاید د غسی لنګوټې ترلو به پر سر یخ والې د سببه وي. **جواب**: چې حکم اول عام دی که ګرمی وي او که یخ نو دا معلوم سو چې د غسې متنجس لنګوټه د کراهت د لمانځه دی په سرتور سر. قال

وَفَاقِدُ مَا يُزِيْلُ بِهِ النَّجَاسَةَ يُصَلِّيْ مَعَهَا وَلَا اِعَادَةَ عَلَيْهِ

هغه سړي چې نه لري داسې شي چې نجاست د کالي څخه په زائل کړي لکه اوبه یا بل مائع لکه سرکه وغیره) لمونځ به کوي سره د هغه نجاسته او که څه هم تر هغه د لمانځه نسته پر ده باندې که څه هم وخت باقی وي. یعنې داسې نجاست چې لمونځ ور سره نه وي روا. ولې چې تکلیف په قدر د طاقت دی. لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا،

پوښته، که د سړي قمیص مردار وي پر توګ یې پاک وي. قمیص د وکابزي په یوازې پرتا که کښې دی لمونځ وکړي، او که قمیص او پرتوګ دواړه مردار وه. لکن د اوبو د دسمال یې پاک وو چې کافی د ستر د عورت وو. قمیص او پرتوګ دی دواړه وکابزي دسمال دی لنګ کړي لمونځ دی وکړي. او که ټوله مردار وه د هغه کالي سره چې په قدر د ضرورت وي د هغه نجس کالي سره دې لمونځ وکي او هغه نور ډیر مردار نجس کالي دی وکابزي تقلیلًا للنجاسة بحسب الامکان» قال المصنفؒ

وَلَا عَلٰى فَاقِدِ مَا يَسْتُرُ بِهٖ عَوْرَتَهٗ وَلَوْ حَرِيْرًا اَوْ حَشِيْشًا

اَوْ طِيْنًا

او د اغسې نګه اعاده نسته د لمانځه پر هغه چا چې پو ټوونکې د عورت نه لري که څه ور یښم وي او یا وابښه او یا خټې وي. او لمونځ به لغ سره وکړي

سوال: د ور یښمنې جامې اغوستل خو نر ته حرام دی نو څرنګه به دی د ور یښمنو جامو سره لمونځ کوي. **جواب**: هو لبس د ور یښمینو جامو حرام دی. او ستر د عورت فرض دی. او فرض د ستر قوي دی تر حرمت د اغوستلو د ور یښمینو جامو» او په اغوستلو کې پر دغه صورت کې ګناه هم نسته: لِاَنَّ مِنْ قَوَاعِدِهِمْ اَنَّ مَنِ ابْتُلِيَ بِبَلِيَّتَيْنِ

اختار اھونھما، فافھم» قَالَ المُصنفُ.

وَاِنْ وَجَدَہٗ وَلَوْ بِالْاِبَاحَةِ وَرُبُعُهٗ طَاهِرٌ لَا تَصِحُّ صَلٰوتُهٗ

او که پیدا کړه مُصلی جامه، که څه هم چا په اباحت ورکړي وي چې صرف تا ته لمونځ
عَارِيًا په کښې مباح دي يعنې په ملک يې نه وي ورکړې. او حال دا چې څلرمه د هغې
پاکه وي نو ده ته په لڅه لمونځ نه دی رَوَا. پر اصح روايت مثلاً لکه يو سړي چې او به
وي ورسره او بل سړي په قدر د اودس او به ورکړي نو ده ته تيمم نه دی رَوَا.
پوښتنه: د جامې چې څلرمه پاکه وي تا سې حکماً ټوله پاکه بولې. او په لڅه لمونځ
روا نه بولې. او سره د دې چې د جامې څوړه ربع مرداري ده. او تا نو څو دا دي چې اکثر
د حکم د کل دی. نو بايد دا جامه حکماً ټوله مرداره وګڼل شي او لمونځ په لڅ بدن رَوا سي
جَوَابْ: ستر د عورت خو لازم دی. او حکم د نجاست ساقط دی شرعاً نو ځکه په
لڅ بدن لمونځ نه دی ورته رَوَا. او د ربع حکايت د کل څخه کيدای سي او حکم د کل لري شرعاً
په ډيرو ځايو کښې لکه يو دوه مذکور ځای. بَل ځای لکه څلرمه د سر خريل يا قصر د ربع
د پاره د ځان خلاصولو د احرام څخه د حج يا د عمرې. او د مړ جنايت فسته باندې.
مصنفٌ د وَجَدَ قيد د دې د پاره وو وايه که نه خپله جامه درلوده او نه چا په اباحت
ورکړې وه. نو لمونځ يې په لڅه روا دی. او اعاده د لمانځه هم نه ده پر لازمه او نه ورته
روا دي څنګه وَله د لمانځه تروخت. **مَسْئَلَه**: که د فاقد الثوب سړه چا وعده
وکړه چې زه جامه درکوم پر ده تاخير د لمانځه واجب دی. چې قضا يې و نه بېرېږي. په
نيز د امام اعظم او امام ابو يوسفٌ او امام محمدٌ وايي که لمونځ قضا کيږي که نه
پرېد انتظار لازم دی. او مصنفٌ ووئيل بالاباحة لر دی سببه که څوک ورغلي
سړي ته جامه په ملک ورکړي بيا خو په طريق اولیٰ لمونځ يې په لڅه نه دی رَوَا.

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه ولجميع المؤمنين وَالمؤمنات: كتبه احقر فضل الحق حقاني

دَ اباحت اَوْ د تمليک فرق

دا دي چې د اباحت په صورت کې صرف ده ته تصرف هغه قدر روا دی چې اباحت کوونکي
ورته اجازه ور کړې ده. يعني دا سړي مالک د نفع اخستلو دی وَ بس. او هغه شئ
په صورت کې د اباحت د ده په ملک کې نه داخليږي. او د تمليک په صورت کې دا سړي
مالک د هغه شي ګرځي هر رنګه تصرف چې په کښې کوي ورته روا دی. مثال د اباحت
لکه يو څوک چې ميلمانه لري. او يا ميلمانه ته راولي دا ميلمانه صرف د خوړلو حق
لري. او چا ته هبه نه سي کولای. ولې چې دی مالک نه دی او نه هم د مالک د خوا
اجازه د هبې ورته سوې ده. او دا بيخي نا روا ده چې بې اجازې د صاحب الطعام
څوک يو شی د دسترخوان څخه اخلي او کور ته يې وړي. او که څوک په دې ميلمستيا
کې نيت د زکوٰة وکړي. نه دی ولې زکات تمليک غواړي. او د تمليک مثال زکوٰة
دی چې يو غني فقير ته ورکړي. نو هغه فقير اختيار لري کې چې په ځان خرڅوي
او که بل چا ته هبه کوي. او که پر يو چا خرڅوي» بحر، عن»
د ميلمنو خصوصاً د طالبانو دا عادت دی. چې څوک چې د دوی خدمت کوي که څه
هم صاحب المنزل نه وي. يو لقمه د غوښو ورکوي. او بعض طالبان کې په
مسجد کې کښيني طالب د حفاظت د مسجد د پاره پري ايښې وي نو په ډوډی کې
غوښې و پيچي سيله اجازې د صاحب الضيافت په جيب کې واچوي. يا يې په
دسمال کې غوټه کړي دا دواړه صورتونه ناجائز دي. در»

اویا په ولاړی لغ پلغ په رکوع او سجده سره کوي. د هدایه شرح داسی معلومیږی چې دا اخیر قسم او دوهم قسم په فضیلت کښی سره برابر دي. عبارت د هدایه داسی دئ چې هغوی ځکه چې جامه یا که نه لري نو ده ته خوښه ده که لمونځ په ولاړی کوی که په رکوع او سجده سره کوي. او که په ناستی کوی په اشاره سره " سبب یه دا دئ چې په ناسته کښی پټ والی د عورت غلیظه راځی لکن قیام او رکوع او سجده پاتېسوه. او په ولاړه کښی کشف العورة که موجود دی لکن ارکان مذکوره پرځای سوه. فیمیل الی ایهما شآءَ " ط، ۶، د،

قال المصنف

وَصَلٰوتُهٗ فِیْ ثَوْبٍ نَجِسٍ اَلْکُلُّ اَحَبُّ مِنْ صَلٰوتِهٖ عُرْیَانًا

او لمونځ د سړي په هغه جامه کی چې ټوله مرداره وی ښه دی تر لمانځه کولو په لڅه سره.

پوهسه: چې صاحب د "درایه" والا وائي. که څوك عورت خپل پټ کړي په پوست د مردار سوی شی چې دباغ یه نه وی سوی. لمونځ یه نه دی په کښی روا. او په هغه جامه کښی چې ټوله مرداره وي لمونځ روا دئ. ولی چې نجاست د جلد مذکور اغلظ دی تر نجاست د ثوب، ولی چې پوست په دری واره پریولو نه پاکیږي او جامه پاکیږي.

مصنف په مراقی کی دا سوال کوي چې د جامی تر دری واره پریولو خود پوست پاکیدل آسانه دی چې په هوا وچ کړی او یا یه په لمر وچ کړي، لکن طحطاوی وائي چې نفس وچول د غوړول او یا په هوا ځړول د پوست د پاك والی د پاره کافی نه دي. بلکه دا شرط دی چې بد بوئي او فساد یه هم دفع سي. او داسی د ول کول خو کاهی پوره ورځ په بر کښی نسی، بخلاف غسل الثوب: قال المصنف:

وَلَوْ وَجَدَ مَا یَسْتُرُ بَعْضَ الْعَوْرَةِ وَجَبَ اِسْتِعْمَالُهٗ

که یو چا دونه جامه او تکړ و موندہ چې بعض عورت یه په پوټیدئ. نو پرده واجب ده چې هغه جامه به استعمالوي. یعنی تر هغه ځای چې عورت په پټیږی هغه خودی په پټ. نو که دا ټوکړ صرف دومره وو چې د مخ خوا او د شا خوا په پټید له. ولس، خو هغه دی په پټ کړي. ځکه دا دوه عورت غلیظه دی نسبت و نورو ځایو ته...

قال المصنف

فَاِنْ لَّمْ یَسْتُرْ بِهٖ اِلَّا اَحَدَهُمَا قِیْلَ یَسْتُرُ الدُّبُرَ

او که نه په پوټیدله مگر یو د شا او یا د مخ خوا نو بعض علماء وائي چې دبر دی به پټ کی ولی چې دبر په حال کی د رکوع او سجدی ډیره بده معلومیږی: قال المصنف

وَقِیْلَ یَسْتُرُ الْقُبُلَ

او بعض فقهاء وائي چې د مخ خوا دی په پټه کړي. ولی چې هغه وقبلی ته مخامخ دی. او چا چې د دوهم قیل وجه دا ویلی ده " چې د کښی غار خو به کښنا تو هم پټیږی یعنی کنا تی دی ټینگ سره و نیسی. دا توجیه صحیح نه ده ولی چې د مخ خوا خو بیا په ورنو پټیږی. او دا عذر نگه پټیږی چې لاسونه پرکښیږدی. او دد ې سوال جواب هم امام طحطاوی په یوه ضعیفه خبره سره ورکړي دی فلا حاجة الی ایراده ثم رد

قال المصنف

وَنُدِبَ صَلٰوةُ الْعَارِیْ جَالِسًا بِالْاِیْمَاءِ مَادًّا رِجْلَیْهِ

او مستحب دی لمونځ د لغ سړي په ناستی په اشاره سره دا ډول چې پښی دی د قبلی وخوا ته غځولی وي. **پوهسه**: چې دا مذهب د ذخیری والا دئ او منیة المصلی والا وائي چې داسی به کښینی لکه په التحیات کی. یعنی نر دی پښی وغوړوی او پرکښینی دي. او ښځه دی لکه په نورو لمونځو کی تورك دی کوي. **پوهسه**: چې دا خلاف په اولویت کی دی د ذخیری پر طریقه خو ښا لغه په سترکی د عورت راځی لکن مد (کښول غوړول) د رجلینو و طرف ته د قبلی بې ضرورته خلاف الاولیٰ دئ. او د منیة المصلی پر مذهب د مذکور خلاف الاولیٰ څخه خو خلاص سو لکن مبالغه په سترکی نه راغله، قال المصنف:

فَاِنْ صَلّٰی قَائِمًا بِالْاِیْمَاءِ اَوْ بِالرُّکُوْعِ وَالسُّجُوْدِ صَحَّ

که لمونځ وکړي لغ سړي په ولاړی لکن په اشاره د رکوع او سجدې. او یا په خودی رکوع او سجدی سره لمونځ یه صحیح دئ. د دی صحت وجه دا ده چې د ولاړی په لمانځه کی کرځ

هم فرض د ستر العورة پاتـه سُو. لکن ارکان ثلثه خو پر ځای سوه یعنی قیام او رکوع او سجده. لکن دا دلیل صرف په صورت کی د رکوع او سجدی کولو جاری کیږي. نو د دی سببه په بحر الرائق کښي وَائي چي ایماء په رکوع او سجده سَره په ولاړه نه ده رَوَا. ولې چي دا ایماء په صورت کی خو صرف او صرف رکن د قیام حاصِل سُو ارکان ثلثه خو نه سوه حاصِل. او فقهاءَ په صلوٰة المریض کی وَائي که چیری مریض پر قیام یعنی وَلاړه قادر وو مگر رکوع او سجده یه نه سوای کولای. نو لمونځ دی په ناستی پر اشاره سَره وکړی. او ولاړه دده څخه ساقط ده نو مریض ته وَلی دولاړی د اشاره په رکوع او سجده اجازه نه ور کوي. فکذا هُهنا: واللہ اعلم بالصواب.

وَعَوْرَةُ الرَّجُلِ مَا بَيْنَ السُّرَّةِ وَمُنْتَهَى الرُّكْبَةِ

او عورة د نر که حروی او که مرئي وي ما بین دی د نو بیا تر پا یی پوری د زنگانه»

پوښتنه: چي مصنفؒ دیر ښه جامع عبارت وَوایه. وَلې چي د ما بین السرة څخه دا معلومه سوله چي سُرة یعنی نُو عورت نه دئ. او د منتهی الرکبة څخه دا وفهمیده چي زنگون عورت دئ او په حدیث شریف کی هم راغلی دي چي. اَلرکبَةُ مِنَ العورَةِ، او دا هم ظاهر روایت دئ.

پوښتنه: چي عورت په لغت کی هغه شي ته وَائي چي ښکاره کول یه بد معلومیږي. او په شریعت کښي هغه ځای ته بدن وائي چي پټول یه فرض وي. لکه مصنفؒ چي وښو یه نر کی چي وَرته عبارت د حدیث نبویؐ هم دئ. **پوښتنه:** مصنفؒ لفظ د رَجُل وَوایه رَجُل خو په لغت او شرع کی هغه چا ته وائي چي مړانی وهلی وي نو د نابالغ د پاره عورت نسته که څرنگه!

جَوابْ: په سراج کی وَائي چي کشنی چي سیخی کشنی وی هغه لره خو عورت نسته او مسه کول یا کتَل د ښا یعنی کنا تو او د مخ دَخوا یعنی ذکر ته روادئ. ولې چي په بعض فتا واوو کی رَاغلی چي آنحضرت صلی اللہُ علیه وَسَلم په دیر کشنی والی کی د امام حسنؓ او امام حسینؓ ذکر بی کشاوه او دوی ته به خندله «ط»

مسئله: کشنی چي د لږ اشتها و حالت ته ور سیږی بیا چا ته مسه کول یا کتَل د کُنا تو یا د دُبری یا د ذکر نه دی روا په علت دَشهوت نه په سبب د تکلیف شرعي. فتامل فی الفرق.

مَسَائِلُ کَشْفِ الْعَوْرَةِ

علی ما نقله البحر عن الظهيرية

پُوښتنه: چي حکم د عورت په زنگانه کی سپک دئ تر وَرانه نو بناءً علیٰ هذا که سړي یو بل څوک وَلیدی چي زنگنونه یه لغ کړي وو. نو دی منع کړی په نرمی سَره یعنی وَرته ووائي چي دا زنگون دی پټ که چي عورت دئ. او که هغه دده خبره نه وَمنله نو نور نزاع دی نه ور سره کوي. او که د یوه سړي ورون لغ وو نو منع دی کړي په سختو الفاظو مثلاً. نه شرمیږې چي ورون دی لغ کړئ دئ. او که هغه دده خبره ونه منله وهی دی نه. او که د چا کُنه لغه وه او ل دی په سختو الفاظو انکار ور وکړی او که هغه دده وخبری ته غوږ وَنه نیوی اَدَبْ دی په ضرب وهلو ور کړي کی طاقت وو، یعنی که نور فساد نه ځنی پیښیدی. او که چا ولیدی چي یو سړي ما بین د نو، او د سپو ځنی لغ کړي وو. نو اول خو دی په نرمی ورته وَوائي چي دا ځای دی پټ کړه. او که هغه ونه منله نو بحث دی ور سره وکړی. او که هغه پر دغه کشف العورة ټینګ سُو. ادب دی دَ وَهلو نه ور کوي. که څه هم پر قادر وی ولې چي د دی په عورت والی کی اختلاف سته. چي امام فضلیؒ وائي چي دغه ځای عورت نه دئ. ولې چي مزدور کاره خلګ دَ دغه ځای په لڅولو سره عادت دي. که څه هم قول د فضلی ضعیف دئ. ولې تعامُل د خلګو پر نا روَا شي دلیل د جواز نه دی. مثلاً په اکثره اسلامی نړی کښي سوا د افغانستان په اوسنی حالت کی چي امارت اسلامی د طالبانو په ۹۵ فی ۱۰۰ مسلط دي. د ږیری خریل رواج دی نو په دی رواج سَره خو د ږیری خریل نه روا کیږي.

وَتَزِيدُ عَلَيْهِ الْأَمَةُ الْبَطْنَ وَالظَّهْرَ

او زیاتوی په پټولو کی مینځه نس څټل او شا. یعنی د نر عورت خو د مینځی هم دی. لکن د مینځی دا دوه ځایه پر نر زیات دی. په عورت والی کښي. **پُوښتنه:** چي پر مذهب د امام اعظمؒ مینځه عامه ده که صرف مینځه وي. یعنی د خدمت د پاره وي یا د څر څولو د پاره وي. یا ام الولد وی یعنی د بادار څخه لنګه سوی وي. یا مکاتبه وی یعنی چي د بادار ور ته وئیلی وی چي

دوه روپۍ اکره نو ته آزاده به. او یا مُستعا ته وي یعني چې د دوو کسانو منځه سره شریکه وي هغه یو خپله حصه ازاده کړي. او دوه روپۍ نه لري چې د هغه بل شریك حصه هم آزاده کړي. او هغه بل شریك د مینځې څخه داوغواړي چې ته کوشش وکړه یا په مزدوري یا په فقر زما د حصې پیسې برابرې کړه.

پوښتنه: چې تخصیص د قول دامام اعظمؒ په "مُعتقة البعض" کې دی. چې امام په مینځه بولي. د پیسو کولو تر ختمېدو پورې او یا "ران" وائي دا حره ده. لکن پوره ورېږه نو بیا د دوی په نیز عورت د دوی عورت د حُري ښځې دی. قَالَ المُصنفُ.

وَجَمِيعُ بَدَنِ الحُرَّةِ عَوْرَةٌ اِلَّاوَجْهَهَا وَكَفَّيْهَا وَقَدَمَيْهَا

او ټول بدن د آزادې حرې ښځې عورت دی یعني پټول یې فرض دي. مګر مخ د دې او ورغوي د دې. او پښې د دې چې دا دې عورت نه دي. د دې د غه اعضا چې عورت نه ګرځول کیږي په سبب د ضرورت"

مسئله: په بحرالرائق کښې وائي چې د نه عورت والي د دغو اعضاوو معنا دانه ده چې نرانو ته کتل ورته روا دي. بلکه جواز د کتلو مشروط دی په دې سره چې بیره د شهوت به هم نه وي. نو ځکه کتل نه دی روا او مخ نه د ځوانې یا د ښائسته هلک کره هم عورت نه دی هلته چې کتونکی شک وي په شهوت کی. کذا فی شرح المنیه. قَالَ مشائخنا چې په اوس زمانه کې چې فتنې ډېرې سوي هم د ځوا نو ښځو د خوا. او هم د نرو د خوا. نو ځوانه ښځه منع ده د دې څخه چې مخ خپل د نرانو په مابین کې ښکاره کوي لکه مکتبیان، او اسکولیانی ځوانانی ښائسته ښځې چې کوي.

پوښتنه: چې بازوه حُري ښځې عورت دی په نیزد امام اعظمؒ، مراقي وائي چې دا روایة ډېر صحیح دی. او په بل روایت کی د امام اعظمؒ داسې راغلي چې نه دی عورت دا روایت د منتقی واختاره عبد الله البلخیؒ ط، م، والی روایة البلخیؒ ذهب صاحب الاختیار" ولې چې حاجت سته. د کشف د هغه په وقت د خدمت د کور.

والفتوی علی ما نقله الکمالُ عن بعض المشائخ": چې ذراع عورت دی په لمانځه کی لعدم الضرورة الی کشفه فی الصلوٰة ولیس بعورة خارج الصلوٰة للضرورة. او زاهدی وائي چې کشف مانع د جواز د لمانځه نه دی لکن کشف یې مکروه دی. **پوښتنه**: چې مصنفؒ په مراقي کې وائي چې د لېنود حُري ظاهر او باطن دواړه عورت نه دی لعموم الضرورة

مسئله: وېښتان د حُري ښځې عورت دی حتی هغه وېښتان چې لاندې ځړېږي په اصح روایت کښې. وعلیه الفتوی. وعلی هذا کرځلوم د وېښتا نو د ی که لخاءوي لمونځ یې نه دی صحیح **مسئله**: نرته نه دی روا کتل و هغه وېښتانو ته د ښځې چې د دې څخه پرې سوي وي. او بعض فقهاءٌ وائي چې مقطوع وېښتانو ته د ښځې کتل روا دی لکه وینو یا نارو ته د دې. **مسئله**: په ډېرو کتابو کښې د فقهي شریفې وائي چې آواز د ښځې عورت دی لکه په باب الاذان کښې چې تېره سوه. د دې عورت والي بعض نا پوه کسان داسې معنا کوي چې د بیګانه ښځې سره نفس خبرې نه دي روا. لکن دا معنا صحیح نه ده. امام مقدسيؒ دامام قرطبيؒ څخه نقل کوي. او دی وائي چې مونږ روا بولو خبرې د بیګانه ښځو سره او مجلس ورسره په نیزد ضرورت. لکن رفع د صوت آواز د دی روا نه بولو. او بدلې غزلې د دی روا نه بولو. ولې په دی سره په حرکت راځي شهوت د نرو"

مسئله: په اوسنی وخت کښې یوه طائفه سته چې مسلمان یې بولي. نریه شوقیان بولي هغه هم غزلې وائي. او ښځې یې هم بدلې وائي. حتی چې بعض په ظاهره صوفیان خلک چې د زوی یا دوړو یې واده وي. نو د نرو میلمنو د پاره شوقیان راولي چې په شپه تیرولو سره تخمیناً درې زره کالدارې پاکستانی ورکوي. او د ښځو د پاره ښځې د دغه قوم راولې چې تر سحاره پورې غزلې او بدلې وائي. او د ګویا په ذریعه ټوله کلی او کوڅې ته د دغو ښځو اواز ورسیږي او هغه کسان چې ظاهري صوفي ګرت نه لري هغه خو د دغو نرو او ښځو راوستل لازم بولي. محترمو دا سخته ګناه ده او ټول خلک چې د دغو ښځو غزلې او بدلې اوري ګناه یې دوا ده والا په غاړه ده.

تنفکروکه: چې اذان. سره د دې چې ذکر دی و ښځې ته نا روا دی. او تلبیه ویل په

بلند آواز هم و ښځې ته نا روا ده. نو غږ لې او بدلې چې سراسر فسق دی ځرنګه په رفع الصوت وښځو ته روا وی. یا بې نرو ته اود یده روا وی: چو کفر از کعبه برخیزد کجا ماند مسلمانی.

پوښتنه: چې د ښځې مخ لا سونه او پښې عورت نه دي. نو ولې امارت اسلامي په افغانستان کې وځوانو ښځو ته یا مراهقو انجونو ته اجازه نه ده کړې په ښوونځیو کښې نه ورکوي. او سره ددې چې دغه ښځې چې مکتبو ته ځي نور ځا یونه چې عورت دي نه ښکاره کوي. او بله خبره داده چې ولې امارت اسلامي د پوونده وو پر ښځو ورته بندیز نه لګوي.

جواب: تاسو واورېدل چې زمونږ مشا ئخو په او سنۍ زمانه کې چې فتنې ډېرې سوې آه نو د غه ښځې چې ښوونځیو ته ځي په کور کښې د سرو ښتا ن غوږ کړي او بنځ یه کی. او پر مخ باندې سپین واسلین هم وموږي. نو که دوی په لغ مخ مکتب ته روانې سي نو خوف د فتنې د شهوت خو پرېږده عیناً شهوت په نرو کې هم پیدا کیږي. او په دوی کښې هم چې ښه ځوانان ښا ئسته نرو وینې مونږ لیدلې دي چې د غه ښځې چې په پاکستان کې ښوونځیو ته روانې وې. او نران پر، وډو خړک ناست وی ښه تر ډېره پر د غو ښځو پسې ګوري. او په اسکولو کې د غه ښځې او هلکان یو ځای زده کړه کوي. او بعض اوقات عشق بازي هم په مابین کښې د دوی پیدا سي. البته ښځې د تعلم حق لري هغه داچې ول چې ښو ونځې د دوی به د نرو نه جلاوي. او ښځې به په محفوظ ښې. سرولین کښې را تولوی او د ښوونځي په دروازه کې بې کښته کوي د تعلیم ورکونکو سره. لکن امارت اسلامي افغانستان په موجوده وخت کښې چې ډېرو ستونځو سره مخامخ دي. او دنیا وال و پر دوی افغانستا ن یسوه العبه کړې دی او قسم قسم بندیزونه یې پر لګولي دي او د ځنګ سالی له کبله هم د ډېرو ستونځو سره مخامخ دی، نو دوی توان او طاقت نه لري چې انجونو او ښځو د پاره دی فوق الذکر تعلیم او تعلم او د تربیې د پاره د ښوونځیو د ړاوی وجوړ نو ته او ښځو ته خلاصی کړي.

او پا ته هغه **مسئله** چې د پوندو پر ښځو باندې ولې بندیز نه لګوي د هغې مسئلې جواب دا دی چې د پوونده وو ښځې په سپیرو پښو په تورو مخا نو په خیرنو کالو کښې په او ښا نو

پسې روانې وي. نو هغه ښځې که په سوو په لغ لغ مخ په دښتو کې ګرځي نران ورته ګوري لا نه. شهوت خو پرېږده» داوو نظر د رولیش چې و حضور ته دسوال کوونکو پېش سو.

د بین المللی اِدارې شِکایَت

دا اداره ددی د پاره قائمه سوې ده چې په ټوله نړۍ کې د ظلم، او بربریت، او کشت خون. او د لوږې او غریبي او د بدرۍ مخ و نیسي. دامنشور د دې ادارې دئ. او س په دې ځای کې **پوښتنه زمونږ داده:** چې یو غریب خود مختاره مستقل مملکت چې افغانستا ن دی چې تخمیناً ۲۲ کاله د روسا نو د یرغل را ایسې. په لکو شهیدان یې ورکړه. او په لکو جرینه ځکی یې د روسا نو بې صرفه بمباری د لاسه وجاړې سوې. او په لکو ښځې یې کونډې یا نې سوې. او په لکو تنکي نرا وجوني یې بې پلاره او بې سرپرسته سوې. او تخمیناً ټوله کاریزونه او ولې یې ورانې سوې. او په زرو بلکه په لکو افغا نا ن یې پردې وطنو کښې د مهاجرت په ذلیل ژوند تیره ولو سره مبتلا سوه. وهکذا نورې او نورې خرابۍ چې دنیا وال ټوله پر خبر دي. دا خو کالم د مخه چې خدای جل سلطانه د افغانستان د ځنګو عجز او نیاز او غریبي د لیرې کولو اراده وکړه. نو ډېرې غریبي طبقې چې د طالبانو په نامه یادیدل. په زړو کښې دا مفکوره پیدا کړه. چې دګران وطن افغانستا ن ځخه دا بې امنی او بې قرارې چې نهایته درجې ته رسیدلې وه. لیرې کړي. هغه وو چې د غه طالبان د حجرو او مدرسو ځخه راووتل او دا پا ځون او تحریک یې شروع کړې.

په ابتداء کښې د تحریک به خلګو او جهانیانو پورې خندل چې ته دا غریب، بې وسه او بې یار او مددګاره ډله وګوره چې دوی دافغانستا ن دامنیت راوستلو قصد کړی دی. لکن دا یې نه وه او ریدلی» بر فلک بر تر بود اسرار او: ششیا یشد ششیا یشد کار او: خو دې تحریک په ډېرې چټکۍ سره د خدای جل وعلا په توفیق سره پر مخ تګ شروع کړې حتی چې د زړو قربانی په ورکولو سره هم دا او س پر ۹۵ فی ۱۰۰ ٪ قبه دافغانستا ن قابض دی او عام او تام

امنیت یه په هغوځایو کښې چې ددوی تر وَلکه لاندې را غلې قائم کړي. نو شکایت دا دی چې ولې بین الملل دوی په رسمیت نه پیژني. او د افغانستان چوکۍ ولې دوی ته نه سپاري. او د افغانستان په یوه کُنج کې چې ۵ فی صده غرني سیمې په ولکه کې لري د هغو مشر په رسمیت لیعنې رئیس جمهور د افغانستان پیژني. او د افغانستان رسمي چوکۍ یې هغه ته سپارلې ده. نو دا یې کار ددوی د منشور څخه خلاف نه دی! او بین الملل په یوه بهانه په اشاره د امریکا د خپل منشور خلاف دغه کار ونه کوي. برین عقل و دانش بباید گریست. بلکه بالعکس په نامه د صلح راوستلو د افغانستان اورلاتا نه کوي. گویا ددوی د صُلحې او به نه دی چې پر افغانستان یې پاشي. بلکه په حقیقت کې پټرول دي.

دَاسلامِي مملکتُوڅخه اِسلامی گیله

د طالبانو تحریک چې په افغانستان کښې د پای تخت کابل پر نیولو بریالی شو. نو داسلامي حکومتو څخه سعودي عربستان، عمارات متحده عربیه، او پاکستان ددوی حکومت په رسمیت و پیژندی. او مادي او معنوي مرستې یې ورسره شروع کړې. نور اسلامي حکومتو سره ددی چې اِمارتِ اِسلامیُ اَفغانِستانُ په موجوده وخت کې پر ۹۵ فی صد باندې قابض دی او د شریعت غړا سره موافق حکمراني کوي. بیا هم ددی حکومت د رسمیت پیژندلو څخه پټه خوله ناست دي. ځوک د امریکا په مراعات او ځوک د روس په مراعات، نو مونږ د اگیله لرو چې اخیر تاسې خوهم نه پوهیږی چې دَطالبانو دَتحریک امارت اسلامي حکومت دی. او سیکولر حکومت نه دی. بلکه حتی المقدور د شریعت نبویٌ او د قرآن عظیم الشان پر پایو ولاړ حکومت دی نو څه عذر تاسې لرئ چې دا حکومت په رسمیت نه پیژنئ. آیا تاسې هم عذر هغه د غربیانو دی.

دَرُوس د زړه بَه څولـک بُیره وَبَاسِیُ

، دنیا والو ته دا معلومه ده چې د طالبانو اسلامي حکومت په وار وار کړاتو متراتو دا اعلانونه په خبرې منابعو کښې خپاره کړي دي چې زمونږ حکومت د هیڅ حکومت سره که گاونډی او که غیر گاونډی وي.

هیڅ داسې عداوت نه لرو. چې هغه دی سبب د حملې زمونږ وگرځي پر هغوی باندې. او نه مونږ د هیڅ حکومت په داخلي چارو کښې لاس وهو. او بین المللی قوانینو ته چې د اسلام د حکومتونه وتلی نه وي وفاداره یو. لکن سره ددی د روسانو ناري دي چې د طالبانو حکومت و اسیا ته لوی خطر دی» بلکه ټولې نړی ته خطر دی.

دروسانو دا نارو، دری سببه کیدای سی. اول دا چې چونکه افغانانو څو کاله مخکښې روس ته شکست ور کړی. او خپل هیواده څخه ئې وشړلی. او په نتیجه کې هغه ټوله اسلامي مملکونه چې روس ۷۰ کاله تر خپنې لاندې کړي وه. دازادی نعري یې پورته کړي. او روس هم مجبور سو د ټولو ازادی منظوره کړه. نو دا اوس په بهانه دخطر د حکومت امارت اسلامی د طالبانو دی دَغه اسلامي حکومتونه بیره وی. او فوجونه په کښې ځای پر ځای کوی په ظاهره خو وائي ... چې زه تاسې د طالبانو دخطر څخه ساتم او په حقیقت کښې غواړي چې دَغه حکومتونه بیرته تر خپلې ولکې لاندې راولي. آواز سره نو یه» اتحاد شوروي جوړ کړئ. دوهم چونکه روسانو خپل تمام قدرت یعنې تر یو لک بالا سور فوج پر را وستلو سره. چې توغندی، جنگی طیارې، توپ برداره طیارې هم ورسره وی او قسم قسم خرابوونکی هم ورسره وه او راکټان، او نور ټوله جنگی آلات هم ورسره وه پر افغانستان یې حمله وکړه. او هغه وخت کې ترنیمې دېرد افغانستان خلک یعنې خلقیان او پرچمیان ددوی طرفداره وه.

فنفی
افغانستان یې تر خپلې لاندې راوستی. د روس دا خیال وو چې په دوهم گام به پاکستان قبضه کوم. او تر دریابه به ځان رسوم او د خپل لوی غلیم امریکا سره به جنگ کوم. لکن سره دَ هغه قدرت کامل د روس یو څو محدود کسان په افغانستان کې باشجاعته تر ځان تیریدونکی خدای پاک په مقابل کې دیوه لک سره فوج چې مُجهز په ټولو تجهیز سره هم وو. ودریدَه. اول د جَهاد او جنگ نقشه داوه چې په بوتلانو بې ددوی سره تانگونه و یشتل او عسکر ددوی بې وَژل. او بیا پر نیرائځ توپنکچو بې ددوی سره جنگ کاوَه. تورستی عملیات یې هَم شروع کړه رفته رفته دغه محدوده ډله روز افزون

مخ پر وړیږ بدو سوه. او د اسلامي او غیر اسلامي حکومتو دخوا څخه ودوی ته پلټن رازغ
اسلحه حتی سکټ توغندی » په لاس کښیوَته. پس لدغو کالد خونریزی یو. او د زمانې
د بی زړه سوی حملو او بمباریو روسانو د خپلی کامیابی امید دلاسه ورکړی اوهم
یه وَړئ په وَړئ مخ پرکښته کید وسُو. هغوو په ډیر شَرم او حَیا گران
وطن (افغانستا) نیه پرډیښو. نو د روسانو هغه بیره په زړه کی ده چی په هغو وخت
کی ترنیما ئی بالا د افغانستا ن زموږ طرف دَاره وَه. لاهم موږ شکست وخوړی
او ترد نیا والو پوری موسَترگی کښته سوی.

اوس چی ټوله افغانان سره یومَتَّهی دی نوکه دجنگ اسلامی بیرغ پورته کړی زموږ
بهخه حال وی،، دَرَیَم: روسانو چی داچټک رفتار د طالبانو وَلیدی په افغانستاز
کی' نودوئ ته وَهم پیدا سُوچی که چیری تر آسیا باندی حمله وکړی. نو به هم په
ورته تیز رفتاری سره پرماسکو راچاپیره سی.

خَبَر تیَا

روسان گاهی گاهی داسی اعلانونه کوی چی موږ پر نظامي ځایو د افغانستا ن حمله وکړو -. رُوسَان دی پوه سي. چی په داسی پټکو بیش رَوُو افغان قوم نه بیریږی. افغا ن قوم بی یارو مدد گاره نه دي، که داحمله قرضًا دوی وکړي ودوئ ته به په لوی ضرر تمامه سی. او شاید جنگ جهانی سوم به ځَندی جُوړسی. او یا به روسَانو بیخ کنی وَسی.

امریکا دِی هم په گریوَان کی وگوری

او هغه وخت دی وړ په یاد کړي چی څه وخت چی شوروِی اتحاد پرخپل ځای وُو او امریکا په ټوله نړۍ کی د هیڅ چا دونه نه بیریدی لکه دَشوروی څخه، او څه وخت چی شوروَیانو پر افغانستان یرغل وکړ او تر یو لک بالا فوجونه یه ورته ور او ستل او په سوو توپ داره هیلی کاپترونه یه وړته او استوَل. او ټپی غټی وسلی او بَمَا ن یه ورا وَچلوَل. او هوائی میدانونه یه جوړکړه. په دی وخت پر امریکا باندی بحرانی حالت جاری سو او پوه سوچی شُوروی

اتحاد په دوهم گام کی تودو اوبو ته ور سیدي، او د امریکا بقاء په خطر کی ده
نو یه د افغانانو په غاړه کی لاس ور واچاوَه، او دوی ته ئی اسلحه رامخ کړه او مجاهدینو
ته جرمنیو ته یه د هر قسمَ نعمتونه یه رامخ کړه.
او مها جرینو ته یه دهر قسم... حتی په اول و هلت کښی د هجرت د هر کور لوی او کشتی ن و او بنځو ته فی نفر
۵۰ کالداری پاکستانی یه ورکولي،، او بنی بنی خیمی او شړی او کمبلی وغیره یه
ورکولی،، په دی دول امریکایانو د افغانستان خلک د شوروی یانو و مخ ته سپر
وکرځولَ،، او د دوی وطن افغانستان یه د روسانو د بمباری ځای او نښان
وګرځاوه. خو بالآخر امریکا په دی پالیسی کښی کامیاب سُوا و شوروِیانو
افغانستان پریښو. بلکه نور هم د امریکا زړه په روسانو خنک سو. چی شوروی
اتحاد د ړی وړی سو. او امریکایان بیغمه سوه. بلکه په همت د افغانانو ایستل
د روسانو او سره پاشل د اتحاد شوروی امریکایانو ته د ټولی نړی مشرتوب
او حاکمیت ور په برخه کړی،، نو اوس چی ده طالبانو امارات اسلامیه حکومت
د پنځو کلو راهیسته چی پر ۹۵ فی صد مسلط دی او تام امنیت چی د ملک د پاره
لوی نعمت دی قائم دی.

ولی امریکا دولت په رسمیت نه پیژنی او ولی د افغانستان د خلکو د وجاړه
وطن په آبادولو کی لوی ونډه نه اخلی. او ولی د مظلوم ملت د افغانستان
پر ستنځو د شفقت څخه کار نه اخلی،،

کومک خو پریږدہ،، ولی پر مظلوم او رنځ ځپلی خلکو د افغانستان قسم قسم
سیاسی بندیزونه لگوی او ولی د افغانستان خلک یه په دی بندیزو
سره د لوی کړاو سره مخامخ کړی دی. کله اسامه بن لادن بهانه کړی
او کله د ښځو حقوق بهانه کړی او کله نه شی ټوکی بهانه کړی
او په دی ولی عمل نه کوی،، نو اخته را نباید انداخت،، او ولی ده ور وس
سره چی پخوا د امریکا لوی دښمن هم نوا او همصدا سو د افغانستان

په باره کښې، دیگر چه بگویم و به که بگویم،، خدای پاک یار و مددگار حکومت
امارات اسلامیه افغانستان باد،،

تنبیه؛ درویش وائي که څه هم د طالبانو د تحریک غړی نه یم، یا
شاګردان دي یا د شاګردانو شاګردان دي وَهَلُمَّ جرًّا لکن
داګمان دې څوک نه کوي چې د غه فوق الذکر شکایتونو یا ګلې یا تنقیدونو
چې ما وکړه نو د تحریک د خواږه د غو بیاناتو ګمارل سوي وم بلکه:
د درویش د خپل وجدان عمدیده قصې وې تحریک والا به هلته په خبرې
چې دا کتاب چاپ سي،، نو امکان لري چې درویش بعض اظهارات به
د طالبانو د سیاست سره توفیر ولري،،
دیناوال دي د هغه بیان پړه پر طالبانو نه اچوي،، بلکه درویش فقط
و فقط خپل شخصي نظر او د زړه جوش د قلم په نوک تحریر کړي،،
مطلب مې دا دی چه درویش که څه هم په باطن کې د طالبانو د تحریک بلاعوض
وغرض وفادار او ټینګ ملاتړ لی یم،،
لکن په ظاهره د تحریک طالبان په دغه حیثیت ما نه پېژني ولې چه په هیڅ اجتماع
عمومي کښې د دوی درویش ته دعوت د ګډون نه دی ورکړی سوی
او شاید د دی سبب به هم دا وي چه طالبان خبر دي چې درویش سپین
ږیری سال خوړه ده ده - ۸۵ کلو سړی ولې تکلیف ورکوو
او درویش که څه هم في الحال په کوټه پاکستان کښې اوسیږم لکن چونکه
زما دړی زامن په قندهار کې خپلې خواړې کانړي لوزه هم په کال یوار یا دوه
واره قندهار ته ځم او هورې خپل لمسیان او زامن وینم او ګاهې ګاهې ورځي
بالا یا کم په قندهار کښې عقیدتمندان او لوړ شناختګان د وستانو سره زما
په کور کښې ملاقاتونه وکړم،، لکن هیڅ رسمي حکومتي دائرې ته تر اوسه
نیم ور غلی او شاید د دی سبب هم دا وي، چې دوی په خپلو حکومتي رسمي

کارو کښې مصروف دي. نوو لي وختونه ورضائع کوم. نوشپې پوره کړم بیرته کوټې ته
راسم. درویش قبل شروع تحریك الطلبة پخپل جامع مسجد کښې په درس مستغرق
درس اخته وو چې روزانه به د ۴۰۰ څلورسوو طالبانو په شاو خوا کښې د زده کړې د
پاره راتله. چې تحریك شروع سو. درویش تعلیمي اداره بند کړه اِلٰی یَومِنَا هٰذا.
پوښتنه: دا د ثواب کار چې درس وو او تا بند کړي د هغه په عوض کښې بل د ثواب
کار هم کوې. **جَواب**: هُو. کوم یه د قلم دلاری د طالبانو او د قوم خدمت کوم.
برګرانو کتابو حَواشي» او بعض رسالې په مهمو مسئلو کښې، او بعض عربي ضروري
کتابونه د عقائدو، او د فقه پښتو ته را اړول. وَمَا تَوفِیقِي اِلَّا بِاللهِ عَلَیهِ تَوَکَّلتُ
وَاِلَیهِ اُنِیبُ،
یقول الفقیر بعد الجمل المعترضة نَرجِعُ اِلیٰ شرح الکتاب» قَالَ المُصنفُ.

وَكَشْفُ رُبعِ عُضوٍ مِنْ اَعضَاءِ العَورَةِ يَمنَعُ صِحَّةَ الصَّلوٰةِ

اولني والی دَ غټو حصی د یوه اندامه د اندامو څخه د عورت منع کوي صحیح والی د لمانځه.
مصنفؒ په مَراقي کې وَائي که هغه عضوه که عورت غلیظه وي او که خفیفه وي که د نرو وي
او که د ښځی. په شرط د دی چې پټوونکی پاک کالي موجود وي. او تر ربع کم څخو مانع
د صحت نه دی که څه هم کشف یه مکروه دی. **پوښتنه**: چې د اولني والی د ربع هلته
مانِع د صحت د لمانځه دی. چې اندازه د اداء د یوه رکن وي که څه هم کشف رکن وي.
لکه رکوع مثلًا په وَلاړي کې چې طویل رکن دی ربع د عورت په قدر د رکوع لنډه سوه
لونځ یې نه دی صحیح. او دا مذهب دی د امام ابو یوسفؒ» او په نیز د امام محمدؒ
حقیقةً اداء د رکن معتبر دی مثلًا کی په رکوع کښې ربع د عورت لڅ سوه تولی رکوع ته
اعتبار دی» او که په وَلاړه کښې ربعه د عورت لڅ سوه تولي وَلاړې ته اعتبار دی.
والفتوی عَلیٰ قول ابي یوسفؒ للاحتیاط» ط» او منیة المُصلي وَائئ چې اداء د رکن سره
د سُنتو شرط دی، او شارح المنیة وَائئ چې هغه اندازه د درو تسبیحاتو دی.

او بعض فقهاءؒ وائي چې د احکم هلته دی چې کشف د عورت بیله اختیاره د مصلي وي
او که چا ربع د عورت په قصد لخه کړه لمونځ یې في الحال فاسد شو یعنی اندازه د رکن
یا حقیقتِ رکن نه غواړي بلا خلاف.
قهستاني عن المنیة وعزاه في البحر الی القنیة. وجری علیه صاحبُ الدر، لکن په بحر
رائق کی وائي چې دا قید غریب دی. او مذهب اطلاق دی. یعنی چې قید د بلاقصد
غریب دی. او صحیح مطلق لخ والی دی د ربع د هغه عضو دی چې عورت وي که په
اختیار که بې اختیاره وي. **پوهه سه**: چې امام طحطاویؒ په دې ځای کی دکشف
العورة یو عبارت وئیلی دی چې امکان لري چې بعض اذهان قاصر دی د هغه په مطلب
نه پوهیږي. نو ددی سببه د هغه عبارت الفاظ او مطلب بیانوم. قال واعلم ان الانکشاف
الکثیر في الزمن القلیل لایمنع" مراد د انکشاف کثیر نه هغه دی چې په قدر د ربع
د عورت وي. او مراد د زمن قلیل نه هغه زمانه ده چې په قدر د اداء د رکن نه وي مثلا
دسرې د ربع العورة لخ سوا او بالعورة یه بیټ کړي: قولُهُ لایمنعُ - یعنی نه منع کوی
صحت د لمانځه. قال کا القلیل في الکثیر" لکه چې نه منع کوی صحت د لمانځه لږ لخ والی
یعنی چې تر ربع کم وی په ډېره زمانه کی مثلا د سرې په لمانځه کی یو جزء وی ځای تر
ربع د عورت کم لخ شو نو ډېره زمانه لخ وو یعنی تر اداء د رکن بالا لمونځ یه صحیح دی.
قال. ویمنع الکثیرُ في الکثیر. او مانع د صحت د لمانځه دي انکشاف کثیر چې ربع قدر وي
په ډېره زمانه کښې یعنی تر اداء د رکن بالا. **پوهه سه**: چې اعتبار د ځلرمی د
عورت مذهب دی د امام اعظمؒ او امام محمدؒ او ابو یوسفؒ وائي چې اعتبار اکثر له
د عضوی دی یعنی کی اکثر د عضو عورت لخ وو - لمونځ یه نه دی روا. او کی تر اکثر د عضو
العورة کم لخ وو که څه هم تر ربع العورة بالاوی لمونځ یه روادی. والاحتیاطُ
في قولهما کذا في المنتقی و در"

د عورت تحقیق

پوهه سه: چې زنګون سره د ورانه یو عضو دی في الاصح. او بعض علماء وائي چې رکبته

جلا عضوه ده او رکبته جلا. او کبتبه بند دلاس د بنگی تبع د بازو دی. یعنی دا دوه
عضو واحد دی. او ځنګل د بنګی تبع د مروند ده یعنی ځما عضو واحد، او بجلکه
د بنگی تبع د پنډۍ ده.
او غوږونه د بنگی د سر نه جلا عضو مستقل دی. او سر یه جلا عضوه ده د بنگی" او د
بنگی تی چې کبنته ځړیدلی وی لکه د میره والا بنگی عضو مستقل دی. او ځیګر یه جلا عضوه
ده. او کی تی جګ ولاړ وو لکه د پیغلی ځنلی هغه د ځیګر تابع دی یعنی دواړه یو عضوه
ده. او ذکر د نر جلا عضوه ده. او خوټې د نر مستقله عضوه ده. په صحیح روایت کی او بعض
فقهاء وائي چې غنر او خوټې مجموع یو اندام دی. او ما بین د نو تر سپوږمی پوری یو عضو
کامل دی شا او خوا. او هر کناتی جلا عضوه ده. او کُنه جلا عضوه ده. في الصحیح. او بعض
علماء وائي چې مجموع یو عضوه ده" کذا في المراقي مع زیادةٍ، در" قال المصنف:

وَلَوْ تَفَرَّقَ الْاِنْكِشَافُ عَلٰى اَعْضَاءٍ مِّنَ الْعَوْرَةِ وَكَانَ

که چیری جلا جلا وو لخ والی پراندامو د عورت مثلا یو غنره حصه د فرج د بنگی لخه وه. او یو څه

جُمْلَةُ مَا تَفَرَّقَ يَبْلُغُ رُبُعَ اَصْغَرِ الْاَعْضَاءِ الْمُنْكَشِفَةِ مَنَعَ وَاِلَّا فَلَا

یه شا لخه وه. او یو څه یه ورون لخ وو او یو څه یه پونړی لخه وه. او دا ټول لخ ځا یونه چې
جمله یه کړی تر ځلرمی د هغه کشتی د اعضاء منکشفه پوری رسیدی منع کوی صحت د لمانځه
مثلا په مثال مذکور کی دا مجموع لخ ځایونه څو ځلرمی حصی د فرج رسیږی او د غی بنګی
لمونځ نه دی صحیح، او که ځلرمی حصی د کشفی اندام ته رسیدی لم مانع د لمانځه نه دی یعنی
لمونځ د دغی بنگی روادی. مثلا یو درهم قدر یه یو کناتی لخ وو او یو درهم قدر یه بل کناتی
لخ وو. او یو درهم قدر یه شا لخه وه چې ددی ټولو نه د کناتی یا د ملا ځلرمه نه جوړیږی
لمونځ یه روادی. قال المصنف ...

وَقَدْ كَتَبَهُ بِقَلَمِهٖ اَحْقَرُ فَضْلُ الْحَقِّ حَقَّانِيْ مُدَرِّسٌ بِجَامِعَةِ تَجْوِيْدِ الْقُرْاٰنِ كُوْئِيْتَه

وَمَنْ عَجَزَ عَنْ اِسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ لِمَرَضٍ اَوْ عَجَزَ عَنِ النُّزُوْلِ

که څوک عاجزه سو د مخامخ کیدو څخه د قبلې شریفې یعنې بیخي قدرت سره په سبب ناجوړۍ

عَنْ دَابَّتِهٖ اَوْ خَافَ عَدُوًّا فَقِبْلَتُهٗ جِهَةُ قُدْرَتِهٖ وَاَمْنِهٖ

اویا عاجزه سو د راکښته کیدو څخه د هغې دابې چې دی پرسپور وُو یعنې بیخي له اویا راکښته کیدای سوای. لکن دابه یه سرکښه وه اویا دی سپین ږیری وو چې بیخي له بیا نه سوای سپری دای بیله کومکی. اویا د دښمنه څخه بیریدی. که هغه دښمن انسان وی او که درنده وی. او بیره یه په ځان وَه یا پر دابه وَه. یا پر مال وَه. اوپ پر یوا مانت شو چې د ده سره وُو. اویا دی تښتیدی د دښمن څخه سپُور" پس قبله د هغه سړي هغه طرف دی چې دی قدرت پر لري. داخو په ماسوا کی د خائف دا جهت دئ. او په خائف کی هغه طرف دی چې دی په هغه خوامخ گرځولو کښی په امن وی. د دُښمن څخه "

مسئله: که څوک بیریدی چې ما به دښمن وویني که زه لمونځ په ولاړه وکړم نو دی د بې لمونځ وکړي. او که بیریدی که لمونځ په ناستی کوم دښمن می ویني لمونځ دی په پروتی وکړي په اشاره سره وجهت ته دامن وکړي "

مسئله: که څوک پر کښته کیدو د دابې یا پرسپریدو د دابې مثلاً قادر وو په کهک د بل سړي او بل سړي هم وو چې د ده سره کهمک وکړي. امام اعظمؒ ابوحنیفه دی قادر نه بولي په قدرت د غیر. لمونځ یه روادئ. او یاران وائي چې قدرت د غیر معتبر دی حتیٰ چې دی قادر دی لمونځ یه نه دی روا. او که څوک کهمکی نه وو لمونځ یه په اتفاق سره روادئ. **مسئله**: که څوک د دښمن څخه تښتیدی پیاده لمونځ یه نه دی روا.

مسئله: که سپاره سړي چې پر نزول نه وو قادر دابه لکن دابه یه درولای سوای نو دی په اشاره لمونځ وکړي او دابه دی ودَروي. او کی نه سوای دَرولای نو دابه دی روانه وي لمونځ دی په اشاره کوي. او مخ دی وقبلی ته گرځوي که قادر وُو. او که نه

وو قادر فالیٰ اَیِّ جِهَةٍ صَلّٰی صَحَّ صَلٰوتُهٗ " او بوه سه چې دا تول احکام د فرضی لمانځه دی. او نفلی لمونځونه پر دابه بیله عجزه په صحرا کښی په اتفاق روادي. وهٰکذا حال السنن "ط در،م. قَالَ المصنفؒ:

وَمَنْ اِشْتَبَهَتْ عَلَيْهِ الْقِبْلَةُ

که پر چا پوښیده سوه جهت د قبلې مثلاً تاریکه وه په شپه کی. او دیری توری وریځې وې په وریځ کی چې نه لمر معلومیدی او نه سایه **مسئله**: که لمر ښکاره وی لکن سړي لکه وَرَځی چې اخستی وي. په علاما تو د قبلی نه پوهیدی. نو په دی جمله سره دی معذور گنړل کیږي. او د تحری (فکروملو) اجازه ورته سته او که نه. لعض علماءؒ وائي چې بیابا د تحری اجازه نه لري. لکن ظهیرالدین مرغینانیؒ وائي چې دی معذور دی تحري دی وکړي. او جوهره وائي چې ظاهر عبارت د قدوریؒ هم پر دغه دلالت کوي.

قَالَ المصنفؒ

وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهٗ مُخْبِرٌ

او نه وو په حضور کی د ده خبروونکی د جهت د قبلې چې دی پوښتنه څنې وکړي. (قیل) یا خو مخبر وو او ده پوښتنه څنې وکړه مگر هغه نه جواب ورکوئ. **مسئله**: د حضور د مخبرا نداز داده چې دی وَر ناری کړي هغه یه اوری **مسئله**: په ښو ولو کی د جهت د قبلی اخبار دیوه چا چې عدل وی که نروی او که ښځه که حروی که عبد "مقبول دئ. او که فاسق وو او یا مستور الحال وو نو تحري دی وکړي. او په غالب الرأی سره دی عمل وکړي "ط، در.

مسئله: که څوهم د غه چې قبله څنګه وَر که ده سجده تلاوت کوي. **مسئله** که د دغه سړي رایه د قبلی په باره کی یو جهت ته وه لکن مخبر عدل بل جهت وَروښو نو امام طحطاویؒ وائي چې عمل په قول د مخبر عدل پر ده واجب دی. ولی چې اخبار تر تحري بالا دی. او په غایة البیان کی او عنایه کی وائي چې عمل په قول د مخبر مستحب دی واجب نه دئ. قَالَ المصنفؒ

وَلَا مِحْرَابَ تَحَرّٰى وَلَا اِعَادَةَ عَلَيْهِ لَوْ اَخْطَاَ

او محراب دیو مسجد هم نه وو نو د غه سړي دی بیخي فکر په جهت د قبلی ووهی

هرخوا ته چې د ده غالب گمان سو هغه طرف ته دې لمونځ وکړي . او ، اگر ځول دې لمانځه کړ چیرې خطا وتلی وُو. یعني پس له لمانځه په تحري سره داوړته معلومه سوه چې زه په جهت کې دقبلې خطا وتلی وم خو بیا هم ، اگر ځول د لمانځه پرې نسته.

مسئله: سره د محرابو لیدلو ده ته د تحرې حق نسته ولې چې جوړول د محرابو غالبًا په حق سره وي. **مسئله**: که څوك د هغه ځای سړی نه وو او اهل علم بالقبله هم نه وو. د بل سړي اخبار ته اعتبار نسته بلکه دی به تحري کوي لمونځ به ادا کوي. او که دوو کسانو چې هغه هم مسافران وه په مثل د ده د هغوا خبار ته هم اعتبار نسته ولې هغه کسان هم د اجتهاد څخه خبری کوي . نو دی د بے خپل اجتهاد د بل د اجتهاد په سبب نه پریږي دی . او په فتاوا خانیه کی وایئ چې سره د محرابه دی هم تحري وکړي ولې چې دا محرابونه سوي پ د محراب د مدینې منورې په وجې سره نه دی ثابت.

لکن دا خبره خلاف د تولو کتابو څخه دی او د غه رنگه مخالف د هغه قوله سره د ما راه المؤمنون حسنًا فهو عند الله حسنٌ **مسئله**: مصنفؒ په مراقی کی وایئ چې پر دغه سړي چې دقبلې جهت څندی ورک دی تپوس د دروازو د خلگو نه دی لازم د پاره د معلومات د جهت دقبلې. **مسئله**: یو سړی د ماښام په وخت کی مسجد ته ورغلی او په مسجد کی تاریکه وه نو یو طرف ته ئې لمونځ وکړي چې ده لمانځه څخه فارغه سُو یو بل چراغ راوړی دی مصلی چې رڼا سوه و ، معلومه سوه چې لمونځ دې غیرته دقبلې کړي دی ، که دې سړي په اول وار کښې تحري کړې وه لمونځ یې صحیح دی او ، اگر ځول د لمانځه ورباندې نسته . او کې تحري نه وه کړي لمونځ دې را وگرځوي . ط ، د ،

سوال: دی سړي به پر دیوال لاس کړه ولې وای او محراب به ئې ځانته معلوم کړي وای **جواب**: مصنفؒ په مراقی کی وائي چې د لاس تیرول پر دیوال باندې پر دغه سړي لازم نه دی. یو خو د دی سببه چې نه باید چې پر دیواله یو لړم وغیره نه وي. او بل سبب دا دی چې په اکثرو مسجد وکی محراب ماننده د ، گیانوی نو که دی لاس وه کړه وی نبایده چې پر یو درگی به د محراب خیال رانسي.

او لمونځ پر هغه خوا وکړي . او په واقع کی به هغه دقبلې جهت نه وي.

مسئله: صاحب الهدایة په تجنیس کی وائي او په مزید کی هم وړته مسئله راغلې ده . چې یو سړی په تترگوړ وندوُو په مسجد کی پر لمانځه و دریدی وخلاف ته دجهت دقبلې . یو رکعت چې وکړي یو بل سړي راغلی او په وړندیه پر قبله برابر کړي او بیا یه اقتداء هم پسی وکړي . نو دا مسئل دوه اړخه لري . یو خو دا دی چې پړوند چې پر لمانځه ودریدی داسی څوك وو چې راانده پوښتنه دقبلې څندی کړي وای او که څوك نه وو ،

پر اول صورت کی د راانده لمونځ هم فاسد دی او د مقتدی دا هم ، ولې چې راانده خو قدرت درلودی چې وقبلی تی لمونځ کړي وای په پوښتنه سره . او په صورت د راانده لمونځ صحیح دی لعدم القدرة . او د مقتدی لمونځ نه دی صحیح . ولې چې ده ته معلومه سوه چې امام یعني پړوند په ابتداء کښې د لمانځه پر خطا وو . قال المصنفؒ

وَاِنْ عَلِمَ بِخَطَائِهٖ فِیْ صَلٰوتِهٖ اِسْتَدَارَ وَبَنٰی

او څوك چې قبله څندی ورکه وه پخپل خطاء و پوهیدی په لمانځه کی نو دې دی وگرځي وقبلی ته او برکړي لمانځه دی بناء وکړي . یعني . هغه کړي لمونځ یه صحیح دی . **مسئله**: که د سړي اجتهاد دقبلې په باره کی په لمانځه کی بدل سو هم به گرځي و هغه بل طرف ته ، ط ،

پوښتنه: چې دا اجتهاد بدلوالی داسی دی لکه نسخ ، نو ځکه اهل د مسجد قباء چې لمونځ په بیت المقدس کاوه او دوی نا خبره وه چې قبله وکعبی شریفی ته واوښتل نو یو سړي ودوی ته د لمانځه په مابین کی خبر ور کړي چې د بیت المقدس قبله والې منسوخ سُو او قبله کعبه شریفه وگرځیده . نو اهل قباء په هغه لمانځه کی سره وگرځیدل او مخان یه وکعبی ته وگرځول . آنحضرت صلی الله علیه وسلم چې په موضوع خبر سو دوی تی وه ویل چې ښه مو وکړه . رواه اصحاب السنن ،

پوښتنه: څه وجه ده که یو سړی او به داود اسه پیدا کړي او تحري یه وکړه

پاکی په خیال وَرَغله اودس یه په تازه کړی اولمونځ یه وکړی وروسته ورته معلومه سوه چې اوبه مرداری وی فقهاءٌ تول وائي چې په پاکو اوبو دی اودس تازه کړی اولمونځ دی راوګرځوي. او یا سړی په جامه کښی تحری وکړی یا کړیه پخیال ورغله نولمونځ یه په کښی وکړی وروسته معلومه سوله چې جامد په قدر مانع دلمانځه مرداره وه. نو علماءُ وائي چې په پاکه جامه کښی دلمونځ را اوګرځوي. او د قبلی په باره کښی چې تحری وکړي او یو جهت ته لمونځ وکړي او وروسته ترلمانځه ورته معلومه سی چې خطا وتلی وم دلمانځه راګرځول پری نسته.

فَمَا الفَرق بَین التحری فی امر القبلة و التحری فی المآء، وَالثواب، **جوَابُ** سبب داری چې نجاست دا اُوبو یا د جامی انتقال وطهارت ته شرعًا نه قبلوي او قبله قابله دانتقال ده ځکه قبله د بیت المقدس وکعبې ته نقل سوه ... : قَالَ المصنفُ

وَاِنْ شَرَعَ بِلَا تَحَرٍّ فَعَلِمَ بَعْدَ فَرَاغِهِ اَنَّهٗ اَصَابَ صَحَّتْ

اوکه شروع وکړه دغه سړي چې قبله څندی ده که وه یعنی لمونځ یه شروع کړی بیله فکرو ملو تحر په جهت کښی د قبلی نو لمونځ چې پوره کړيُ ورته معلومه سوه که څه هم غالب الظن سره وی چې قبله دغه طرفته وه چې ما لمونځ ورته وکړي لمونځ یه صحیح دئ. ولی چې حق معلوم سو او هغه دده اشتباه لغوه سوه نو جواز د لمانځه ثابت سو

وَاِنْ عَلِمَ بِاِصَابَتِهٖ فِيْهَا فَسَدَتْ

اوکه ده ته معلومه سوله چې قبله هم داغه ده چې زه لمونځ ورته کوم د لمانځه په ابین کښی لمونځ یه فاسد سو، بیرته بی د سره شروع کوي په دلیل ددی چې په لمانځه کښی، د ده حال قوی سو یعنی قبله یه په تعین وپیژندله اول د لمانځه دده په ضعیف حال چې تحری وه بنا وه. نو په شروع شریف کښی بناء د قوی په ضعیف نه ده روا م ط.

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ اٰمِيْن

کَمَا لَمْ يَعْلَمْ اِصَابَتَهٗ اَصْلًا

لکه چې فاسد دی لمونځ دده چې په حق ترسیدو په امر کښی د قبلی نه وه پیژندلې بالکل یعنی نه قبل الصلوٰة په تحری سره او نه په لمانځه کی او نه بعد الصلوٰة ولحتی فساد د لمانځه دسره تحرٍ شا هت سوا و بیا پوره نه سو. قَالَ المصنفُ

وَلَوْ تَحَرّٰى قَوْمٌ جِهَاتٍ وَجَهِلُوْا حَالَ اِمَامِهِمْ تُجْزِئُهُمْ

که چیری دیو قوم تولو تحرّ قبله ورکه وه او توره شپه وه نو هر یوه تحری وکړه او جهاتِ مختلف وو تی لمونځونه وکړه او په حال د امام دوئ نا خبره وه چې وکوم جهت ته ولاړ دی لمونځ د تولو صحیح دئ. لکن دهغه چا لمونځ نه دی صحیح چې په جهت کی د امام ترامام د مخه ولاړ وي. کما فِي الصَّلوٰة حَوْلَ الكعبة كما مَرَّ.

په حدیث شریف کی د عامر بن عقبه رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ داسی راغلی دی چې موږ یعنی اصحاب کرامؓ وو سره د علیه الصَّلوٰة وَالسَّلَام یعنی په سفر کی او شپه ډیره تاریکه وه. نو موږ هیڅ چا پر دی قدرت نه درلودئ چې قبله پر کوم طرف ده نو هر سړي دا لمونځ پر خپل طبیعت وکړي یعنی هر سړی تحری وکړی او لمونځ یه وجهت ته د تحری وکړی یعنی جهات مختلف وو ته. وروسته معلومه سوه چې مختلف وه، او غالبًا به دغه لمونځ په امامت د آنحضرت صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ وو. او حال د توجه دده هم نا معلومه وُو چې سحار سو موږ دا موضوع په حضور کښی د علیه الصلوٰة وَالسلام عرض کړه. نو دا آیت نازل سو. فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ :

درولئین وائی سه غرض نقشیست کز ما یا دماند ... مگر ... روز رحمت :
کند در حق این مسکین دعائی: چون بقبرم بگذری دامن کشان : ازسر ... بخوان :
سه داکتاب به اِنْ شَآءَ اللّٰهُ وسیله کیږی : د عُبید عاصی ... وکی ... :
سه اُحِبُّ الصَّالِحِيْنَ وَلَسْتُ مِنْهُمْ : لَعَلَّ اللّٰهُ يَرْزُقُنِيْ ... :
... فضل وکرم ما ته بخښ وکړی خدایه : ته غفور او رحیم او مهربانه ... خدایه.

داخدمت دعلم دین چې زه کومه ؛ شاید دا به ئې شفیع وګرځومه ؛
سرِّ ابن علم گفته اند.. به بهانه می بخشد ؛ به بها نه می بخشد ؛
داخدمت زما خوارډ بخښنې بهانه کړي. چې بها دعبادت خوار لره نشته.

بښنانه بښوونه

درویش وائي چې تردې ځایه پورې اول جلد د نورالایضاح په توفیق
سره د مولیٰ جَلَّ سُلطانُهٗ پوره شو او دوهم جلد د فصل فی واجب الصَّلوٰة، څخه
شروع کیږي. او اِن شآء الله العزیز هغه به هم ژر تر ژره د عقیده تمندانو په حضور
کښې پیش سی په توفیق د ربّ جَلَّ وَعَلا :

پوښتنه ته سره د کلان سالې خپل. ولې په علمي خدمتو کښې ځان ته تکلیفونه
اوبد خوابې ورکوې خصوصًا د مختصرو کتابو د عقائدو، لکه نور
ظلم، ابوالمنتهی، او یاد فقهې. لکه شروط الصلوٰة، قدوري او نورالایضاح په پښتو
کولو کښې.

جَواب: ما ډیر وارونه عرض کړي او دا باعث مې بیان کړی لکن
بیاهم د پوښتنې په اثر عرض کوم چې هیڅ مَدان باعث خدمت دی د عربي کتابو
د زده کوونکو چې بعض مغلق ځایونه ورته په سلیسه عربي ژبه ورته آسانه کړم.
او بل سبب دا دی چې دخپل قوم پښتنو په مورنۍ ژبه دین یعنی عقائد دا هل
السنه والجماعه او احکام د فقهې موافق د مذهب سره د امام اعظم رحمة الله علیه او د
ده شاګردانو او د ده مذهب د مجتهدانو رحمهم الله بیان کړم. چې د هرخوانده
نا وښځې د پاره دا کتابونه د کور استاذ وګرځي. اِن شآء الله العزیز
او په دې باب کښې ما عاجز ته ډیر خطونه د «اَحسَنتَ» را رسیدلي دي هم د نرو ورونړو
دخوا او هم د ښځو خوندو دخوا. نو زه به یو لیک د رته خپور کړم او تاسې به ئې مشت
نمونه خروار» وبولئ. دا لیک ما ته د سعودي عربستان څخه د مدینې منورې څخه رالیږلی

دیني ورور را استولی دی. چې نوم یې حاجي عَبدُ السّتار دی او اصلاً د قندهار دی او
دا ډیر کلونه تخمینًا ۲۲ کاله په مدینه منوره کښې سره د اهل وعیال اوسیږي خط دا دی

دحاجي عبدُالسّتار دخط متن

دعاو سلام دَ طرف څخه د عبد السّتار وخپل ګران مهربانه ورور او استاذ «مولوي
حاجي مُلا عُبیدُ الله اخند ته دې په ښه ساعت کښې ورسیږي، مونږ شکر جوړ او
روغ یو ستاسو جوړتیا او روغتیا د پاک خدای جَلّ جَلالهٗ څخه همیشه غواړم.
ګرانه استاده ستا خط را ورسیدی ډیر ډیر په خوشحاله سوم. خدای جَلَّ شانه
دې په دې دُنیا او آخرت کښې عوض درکړي. حاجي اسد الله راغلی وو او ۲ شپږ شپې
یې راسره وکړې. او دغه خط مې دهغه په لاس در واستاوه خدای دې وکړي چې در ورسیږي
ګرانه استاذه ستا خط سم را ته تسلیم سو چې حاجي عبدُ الرحمٰن ته دې ورکړی وو
نو مطالعه مې کړې او ډیرې ډیرې دعاوې مې درته وکړې او اوس غرمه ده مسجد
نبوي صلی الله علیه وَسلم ته د ماپښین د پاره ځم. هلته په روضه مبارکه کښې په
اخلاص دعا درته کوم.»
او هر ماښام ورو سته تر لمانځه د ماښام هر ماښام دوه دوه رکعته نفل په روضه مبارکه
کښې کوم او ثواب یې تا ته در بخښم او د مغفرت دعا ګانې درته کوم خدای پاک جَلّ
جَلالهٗ دې قبولې او مقبولې وګرځوي. ولې چې څوا زمونږ خپل لمونځ نه وو زده ځکه چې
تا زمونږ د پاره دا کتابونه زمونږ د مور او پلار په ژبه را ترجمه کړه. او مونږ په هرڅه
پوه سوو. او ډیرو خلګو د غه ستا سې کتابونه را څخه وړي دي. او خپل کور یې وئیلي
دي او ډیرې فائدې یې ځنې اخستې دي. او دا دیره ډیر ښه ندی مَین دي.
او دعا ګانې درته کوي. او زما ورور په امریکا کې دی ستا کتاب مې ور واستاوه
او تلیفون یې ورو سته راسه وکړی په تلیفون کې ستا د کتاب د مطالعې له سببه

یه په تلیفون کښې د اسې ژړله چې دژړا دلاسه یه په خبرو نه پوهیدم چې د غوندې ژړله. او بیا مې دکوټې دکتابخانې ادرس ورکړې. نو بیا انډیوال یه پاکستان ته تللی وو. اوسته گرده کتابونه یه وروړه. او په سویډن کې زما اخښې دی. هغه ته مې هم ستا کتابونه دپاکستان دلارې ور واستول.

گرانه استاذه! دا څومره خدمت دې چې تا دی بیوزلو پښتنو ته دا سلام په لارکې کړی دی دخدای جل جلاله څخه مې ته اوستا ټوله خاندان اولاد په دنیا او اخرت کښې کامیابه او بریالی غوښتنې یاست، که برنه په رښتیا درویش یم د رسول الله صلی الله علیه وسلم. او هم دې همیشه ښه ژوند دخدای جل جلاله څخه غواړم.

گرانه استاذه ما ۵ پنځه دعطرو ښیښې درواستولې. یوه غټه ښیښه د هغه کتاب فروش ده چې ستا سره یې په کتاب کښې دخط دنوشته کولو خدمت کړې دی او کوی یه (مراد قاری مجوّد خطاط اعظم مولوی فضل الحق صاحب دی) او زما سلامونه هم ورته ووایه. او د استا دغه دعا گانې دمدینې منورې بسته. او څلور ښیښې ستا دې. گرانه استاذه ما به ډیر شیان درواستولی وای خو حاجی اسدالله ویل زما بکسه کښې ده یو څو کښې شیان نه راکړه. نو ځکه مې دا لږ تحفه درواستوله

گرانه استاذه!

د ماښام اذان دحرم شریف نارې سو اوزه ستاسې په دغه خط مشغوله یم. او س به د لمانځه دپاره حرم شریف ته ولاړ سم په نامه به خپل استاذ یاد کړم. او سرورِ کائنات رحمةٌ للعلمین صلی الله علیه وسلم ته به دخپل استاذ سلامونه وړاندې کړم او ورته وایم به چې ژړا ژړا چې دا ۲۲ کاله چې سلامونه در لیږم والله او بیلی مې بهیږی. خدای جل جلاله مې دې دغه محبت نه کموې. فقط

حاجی عبدالستار درویش

گرانو لیدونکو او مطالعه کوونکو دا یو مختصر خط وو چې ما وه نشر ته و سپاره. په سبب

د دې چې دپاکې روضې څخه دمدینې منورې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم دیوه عاشق دخوا راغلی وو. له ډیرې عاجزۍ ټوله مکتوبونه چې درویش ته راغلی و نشرته و سپارم. ډیرې ورقې به اشغال کړې بیت ـــ تا طبع نازکت نه پزید ملامتی. آن به که نامه بدعا مختم کنم. خواجه عبد الله انصاری الهروی رحمة الله علیه میگوید ـــ

دلا در کار خود میکن نظرها ؛ که درراه توی بینم خطرها ؛ کشا دازخواب غفلت چشم بیدار ؛ بگوش هوش گویم خبرها.

نگر در خلق گورستان فگنده.

زکیتیری فنا جمله سپرها.

لباشا کان مه رویند درخاک ؛ که از ایشان درجهان مانده اثرها.

معاصی زهر قهر است ونموده ؛ بکام نفس تو همچون شکرها.

گذرگاه است این دنیای فانی.

نماند مرد عاقل درگذرها. چو در پیش است مرگ ای پیر انصار ؛ تماشای جهان کن درسفرها.

اللهم اغفر لکاتبه ولمؤلفه ولجمیع المؤمنین آمین

وقد کتبه فضل الحق حقانی غفرله الباری

فی ۲۴-۹-۱۴۲۱ھ ۲۲-۱۱-۲۰۰۰ء

مکتبة القراءة والتجوید
کانسی روڈ شالدره کوئٹه

دعقیدتمندانو د پاره اوهغه کسان چې
معلومات پوره نلری، د درویش محمد عُبید الله ایوبی
د تصنیفاتو نومان تر سـنـه ۲۲ ۱۴ هـ ق پورې.

دحضرت ایوبی دتصنیفاتو نومونه

فی علم التفسیر (۱) حاشیه بیضاوی درسی. په عقائدو کی.، (۲)، نورظلم (۳) ابو المنتهی دواړه پښتو. (۳)، عِصمت الانبیاء علیهم السلام (۴). البیانات الصادقة فی بیان الوهابیة، پښتو، پارسی، عربی، (۵)، حاشیه پر شرح عقائد (۶)، حاشیه پر خیالی ۷ حاشیه پر میرزاهد امور عامه. پر تاریخ کی. ۸ شهادة الحسنین،

په علم فقه او اصول الفقه کی. ۹ شروط الصلوٰة پښتو ۱۰ قدوری صلوٰة پښتو، ۱۱ نورالایضاح ۲ دوهم جلد پښتو ۱۲ نورالایضاح اول جلد. ۱۳. حاشیه پر څو اوراقو د هدایه. ۱۴. حاشیه پر اصول الشاشی. ۱۵. حاشیه پر مسلم الثبوت، ۱۶. حاشیه پر تلویح.

په عروضو کی ۱۷ حاشیه پر مختصر الشافی. په تصوفو کی. ۱۸ حاشیه پر هدایة النافع. په میراث کی ۱۹ حاشیه پر سراجی. په علم حساب کی. ۲۰. حاشیه پر خلاصة الحساب. په ریاضی کی. ۲۱. حاشیه پر تصریح ۲۲. شرح د تصریح ۲۳. حاشیه پر رساله قوشجی ۲۴. حاشیه پر بست باب. ۲۵ په تبلیغ کی. ۲۶. البلاغ المبین، په علم صرف کښی ۲۷. حاشیه پر مراح ۲۸. حاشیه پر شافیه. په دعاوو کی. ۲۹ مجربات ایوبی (۳۰) وظائف ایوبی، په حکمتو کی ۳۱ حاشیه پر هدایة الحکمت. ۳۲. حاشیه پر صدرا ۳۳. حاشیه پر میبذی ۳۴. حاشیه پر تحریر اقلیدس. په نحو او معانی وو کی ۳۵ حاشیه پر شمه. ۳۶ حاشیه پر هدایة النحو ۳۷. حاشیه پر کافیه ۳۸. حاشیه پر شرح جامیؒ ۳۹. حاشیه پر عبد الغفور ۴۰. حاشیه پر مطول. په منطق کی. ۴۱ حاشیه ایساغوجی ۴۲. حاشیه پر میر ایساغوجی. ۴۳. حاشیه پر بدیع المیزان ۴۴. حاشیه پر قطبی.

۴۵. حاشیه پر کندیه. ۴۶. حاشیه پر میرزاهد قطبیه ۴۷. حاشیه پر میرزا جلال ۴۸ حاشیه پر حمد الله ۴۹ حاشیه پر قاضی سُلم. په فقه کی. اراده د قدوری نکاح د پښتو. په معانی وو کی ۵۱ حاشیه پر تلخیص المفتاح.

هـذه تصانیفی الی هذا الاوان وارجو من الله تعالیٰ
ان یوفقنی مزید التوفیق لتالیف
الشروح الاخر والله الموفق
والمعین والحمد لله
رب العلمین ط
مع الصلوٰة علیٰ سید نا سید المرسلین محمد واٰله وصحبه اجمعین برحمتك
یا ارحم الراحمین.

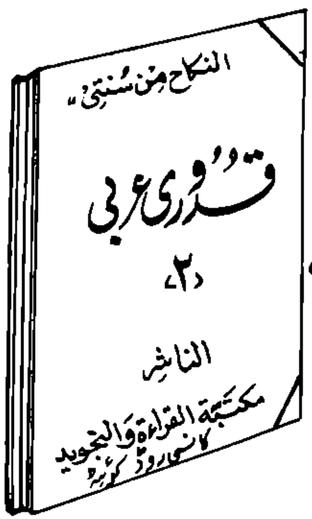

نکاح قدوری
مع مسائل پښتو

تالیف
ابوالفضل علامه محمد عُبید الله الایوبی

ترتیب وتحریر
احقر فضل الحق حقانی
جامعه تجوید القرآن کوئٹه

اِعلان

خبرتیا

لتجار الکتب وغیرهم

الحمد لله وکفٰی وَالصلوٰة والسلام عَلیٰ من به الاقتداء والاهتداء وعلیٰ آله و صحبه اجمعین.

گرانو کتابفروشانو! په احترام سره تاسی ته عرض کوم چی دا کتاب شرح د نُورُ الاِیضَاح په پښتو ژبه درویش محمد عُبَید الله مستقل تصنیف او ډېر جان فشانی می په کښی کړیده.

او بیا په کتابت ددے جناب محترم قاری فضل الحق صاحب خوشنویس ډېر عرق ریزی، شب وروز کړی ده. او بیا ډیر رقم یه په خرڅ کړی دی لهذا ما حقوق د طبع و قاری صاحب مذکور ته ورهدیه کړی دي.

نو بناءً عَلیٰ هذا هیڅ څوك د طبع ددی کتاب نه لري بلکه هر څونسخی چی دچا په کار وی د قاری مذکور په مراعاتی توګه را نیسی

او که څوك خلاف ددغه اعلان وکړی نو هغه دقت نولی او شرعی او پښتنی ستونځو سره مخامخ سی هم زما دخوا او هم دکاتب دخوا.

وَمَا عَلینَا الا البَلاغ المبُین.

د نُورُ الایضَاح پښتو د مضمونونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
١	خوا ږه خوا ږه بیتونه	٣
٢	درود پر احمد مجتبیٰ	٤
٣	د پښتو نورالایضاح ضرورة	٥
٤	مصنف د نورالایضاح څوك دئ.!	٦
٥	د فقه حنیفی مأخذ څه شی دئ !	٧
٦	د نفس علم فقه فضیلت څه دئ !	٨
٧	حضرت الامام الاعظم ابو حنیفهؒ څرنګه شخصیت دئ.	٨
٨	سبب دابو حنیفه د کنیت	٩
٩	بنهاند فائده او ضروری خبرتیا	١١
١٠	مقدمة جلیلة نافعة	١٣
١١	دامَنتُ بِاللهِ ترجمه	١٤
١٢	دوهمه جنبه د عَملیاتو ده	١٦
١٣	د بسمِ الله بیان	١٧
١٤	د بسمِ الله په باره کی په زړه پوری معلومات	١٩
١٥	د پښتنو د خبرو راز	٢١
١٦	د پښتنو بدعات	٢٣
١٧	دالحمد لله شروع او بیان	٢٦
١٨	الحمد لله د فقهی دلاري	٢٧
١٩	بنهاند فائده	٢٩
٢٠	د سورة فاتحه نومونه	٣٠

دَنورُالایضاح پښتُو دمَضمُونُونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۲۱	دکوډ گرانو وینا	۳۴
۲۲	د بعض عنادیانو بل چم	۳۵
۲۳	د سورة فاتحې شرطونه	۳۷
۲۴	د درود ویلو بحث	۴۱
۲۵	حکمت الٰهی	۴۳
۲۶	د غلام محمد قادیانی مرګ	۴۴
۲۷	د درود ویلو په باب کی په زړه پورې معلومات	۴۶
۲۸	نادره خبره	۴۶
۲۹	د تعجب ځای دی	۴۷
۳۰	د درود قسمونه	۴۸
۳۱	دا خبره هم زده که	۴۹
۳۲	سوال جواب طلب	۵۱
۳۳	د فقهاوو طبقات او اقسام	۵۷
۳۴	شکایت	۵۸
۳۵	کتاب الطهارت	۵۹
۳۶	فوائد شتی	۶۴
۳۷	ښهانه فائده	۶۵
۳۸	نادره مسئله	۷۳
۳۹	د رطل د مقدار بیان	۷۳
۴۰	ښهانه فائده	۷۷

دَنورُالایضاح پښتُو دمَضمُونُونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۴۱	لویه غوټه خلاصه سوه	۷۸
۴۲	خبره تر خبری پاتې دی	۷۸
۴۳	فصل- په بیان د پس خورده کې-	۷۹
۴۴	خبري په کوم خوا بد نه بده وُو-	۸۰
۴۵	د عوامو عقیده	۸۱
۴۶	د پښی په باره کی بعض معلومات	۸۴
۴۷	حل هذا المقام	۸۷
۴۸	فصل فی التحری	۸۹
۴۹	فصل فی مسائل الآبار (د څاګانو)	۹۱
۵۰	مسائل شتی د غاړه د مردار ولویه اره-	۹۵
۵۱	تنبیهٌ ضروری	۹۸
۵۲	او د مچ په باره کی	۱۰۱
۵۳	فصل فی الاستنجاء	۱۰۴
۵۴	الاختلاف	۱۰۷
۵۵	مسائل الاستنجاء	۱۱۲
۵۶	یوه عجیبه واقعه	۱۱۴
۵۷	فصل- په هغو شیانو کې چې استنجاء پر روا ده-	۱۱۶
۵۸	ضروری ښوونه	۱۱۷
۵۹	په حالت د جماع و د وطی) استقبال د قبلې	۱۲۳
۶۰	فصل- فی احکام الوضوء	۱۲۷

دنورُ الایضَاح پښتو د مضمونونو فهرست

شماره	مضمون	صَفحه
٦١	په ښځوکې آفت	۱۳۵
٦٢	د ښځودنو کا نور نګول	۱۳۵
٦٣	فصل - په بیَان دنورو واجباتوُ	۱۳٦
٦٤	فصل - فی سنن الوضوء	۱۳۹
٦٥	د سنت مؤکده حکم	۱۴۰
٦٦	دفقهاوو اختلاف	۱۴۱
٦٧	نادره مسئله	۱۴۲
٦٨	فضائل دمسَواك	۱۴۴
٦٩	مسَائِل دمسَواك	۱۴۵
۷۰	کیفیت دَ تخلیل	۱۵۰
۷۱	دغوښود پاره نوی اوبه	۱۵۲
۷۲	کیفیت دَ نیت	۱۵۵
۷۳	د ښځود تنګو ګوتمیُو شکایت	۱٦۱
۷۴	دمعذور حکم دا دئ.	۱٦۲
۷۵	باقی ادا بونه	۱٦۴
۷٦	داوبود اسراف مسئله	۱٦٦
۷۷	فصل - اودس پردری قسمه دئ.	۱٦۸
۷۸	فصل - داودس ماتوونکی شیان	۱۷۵
۷۹	فوائد - دخند اقسمونه	۱۸۰
۸۰	فصل - هغه شیان چی اودس نه ماتوی	۱۸۳

دنورُ الایضَاح پښتو د مضمونونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۸۱	فصل - په هغه شیانوکی چی غسل واجبوی	۱۸۸
۸۲	فائدة - سنية ضرورية.	۱۸۹
۸۳	فصل - د غسل په فرضوکی	۱۹۸
۸۴	مسئله ضروریه - دَ ښځودنوکانو په باره کی	۲۰۰
۸۵	فصل - د غسل دسُنتو په بیَان کی	۲۰۲
۸٦	اصطلاح - دنورالایضاح د رموزاتو تشریح	۲۰٦
۸۷	فصل - په ادابود غسل کی	۲۰۷
۸۸	فصل - د مسنونه غسلونو بیَان	۲۰۸
۸۹	باب التیمم	۲۱۳
۹۰	فائدة سنية	۲۲۲
۹۱	دامام اعظمؒ یوه وَاقعه	۲۲۷
۹۲	باب المسح علی الخفین - پرموزو باندی مسحه)	۲۳۵
۹۳	فرع - د عسکرو پر غټو بوټو.	۲۳۹
۹۴	فصل - په بیان کی د زخمی کیدود اندام	۲۴۹
۹۵	محاکمه - که پر سر یې پیولر د سر فرض وَه.	۲۵۱
۹٦	باب الحیض، والنفاس. والاستحاضة.	۲۵۴
۹۷	دنورالایضاح د پښتو کولو فائدې.	۲۵۴
۹۸	دبعض حاسدانوُ څخه شکایَت	۲۵٦
۹۹	اعتذار لدفع الاعتراض	۲۵۸
۱۰۰	حیض د لویو مهالو څخه ددین دئ	۲۵۹

دنورالایضاح پښتو د مضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱۰۱	دمسلمانانو نن سبا عجیبه دلاوري	۲٦٦
۱۰۲	تردې عجیبه داده	۲٦۷
۱۰۳	مسئلة مهمة	۲۷٦
۱۰۴	باب الانجاس والطهارة عنها	۲۷۷
۱۰۵	دامسئله ډیره مهمه ده	۲۸۰
۱۰٦	یوه دقیقه مسئله	۲۸۴
۱۰۷	حاصل دمسئلې دنجاست خفیفه دادئ	۲۸۵
۱۰۸	یوډیر لوی مشکل	۲۹۰
۱۰۹	اختلاف العلماء	۲۹۳
۱۱۰	حضرت ایوبؑ ته	۲۹٦
۱۱۱	مناجات اقتباس	۳۰۰
۱۱۲	كتاب الصلوٰة	۳۰۱
۱۱۳	دلمونځونو اوقاتو تعیین	۳۰۱
۱۱۴	حکمت الٰهی.	۳۰۲
۱۱۵	ددی فائدې تعریف	۳۰۴
۱۱٦	دزوال آسانه نښوونه	۳۰۷
۱۱۷	گرانو مسلمانانو	۳۰۹
۱۱۸	گرانو ورونړو اوخوندو	۳۱۵
۱۱۹	داهل علم تجربه	۳۲٦
۱۲۰	فائده مهمه، درود، اوتلاوت.	۳۲۸

دنورالایضاح پښتو د مضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱۲۱	ښځانه فائده	۳۳۲
۱۲۲	فتویٰ	۳۳۳
۱۲۳	مسائل السنن (دسنتونو مسئلې	۳۳۴
۱۲۴	دعاقل سړی کار	۳۳۷
۱۲۵	باب الاذان	۳۳۸
۱۲٦	دزمانې حال. دطالبانو حکومت په افغانستان کې.	۳۴۷
۱۲۷	تحقیق الکلام فی اجابة الاذان	۳٦۴
۱۲۸	باب شروط الصلوٰة وارکانها	۳۷۳
۱۲۹	شرطونه پرڅلور قسمه دي	۳۷۴
۱۳۰	اختلاف الائمة. فی تحویل القبلة.	۳۷۹
۱۳۱	دیوه ریا کار شیخ واقعه	۳۸۳
۱۳۲	مسائل التحریمة. دتحریمې مسئلې	۳۸۵
۱۳۳	ډیره مهمه مسئله	۳۹۱
۱۳۴	التحقیق فی هذا الباب	۴۰۰
۱۳۵	دقراءة المقتدی خلف الامام په باره کې	۴۰۴
۱۳٦	مسائل استماع القرآن	۴۰۴
۱۳۷	غوږ نیول وقرآن ته	۴۰۵
۱۳۸	فائدة مهمة	۴۰٦
۱۳۹	الاحتیاط. دقرآن دتلاوت په باره کې	۴۰۷
۱۴۰	مسئلة تعدیل الارکان	۴۱۰

دنور الایضاح پښتو د مضمونونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱۴۱	شکایت کشکی زمونږ دعصر حاضر علماوو	۴۱۳
۱۴۲	باعث پر درویش	۴۱۴
۱۴۳	ارادهٔ صمیمه - لوئ زیرئ	۴۱۵
۱۴۴	واقعه- د مسجد نبویؐ دلما نځه	۴۱۸
۱۴۵	حکمت تکرار السجود	۴۲۳
۱۴۶	اختلاف العُلماء	۴۲۵
۱۴۷	فصل - فی متعلقات الشروط	۴۲۸
۱۴۸	تفصیل المقام	۴۳۰
۱۴۹	داباحت اود تملیك فرق	۴۳۳
۱۵۰	مسائل دکشف العورة	۴۳۷
۱۵۱	ته فکر وکه	۴۳۹
۱۵۲	دبین الملل داداری څخه شکایت	۴۴۱
۱۵۳	داسلامی مملکتونو اسلامی گیله	۴۴۲
۱۵۴	امریکا دی هم په گریوان کی وگوری	۴۴۴
۱۵۵	دعورت تحقیق	۴۴۸
۱۵۶	ښها نه ښو ونه	۴۵۶
۱۵۷	دحاجی عبدالستار دخط متن	۴۵۷
۱۵۸	دحضرت ایوبی د تصنیفونو نمونه	۴۶۰
۱۵۹	اعلان او خبرتیا	۴۶۲
۱۶۰	فهرست دکتاب.	

مکتبه القراءت والتجوید کوئٹه

حقانی کمپیوټر سنټر

دکتابت دا لویه اداره ستاسو
داعلیٰ کتابت، پښتو، فارسی، عربی، اردو، انگریزی
دپاره پرانستل سویده. ترڅو هرقسم کتابونه
چاپ ته وسپاری"

مسئول چلوونکی
محمد فضل الحق حقانی

کتبه بقلمه
احقر حقانی غفرله

مکتبه القراءت والتجوید کوئٹه

Download From: www.aghalibrary.com

دحضرت ایوبي دخط متن

اعلان ،، خبرتیا ،، لتجار الکتب وغیرهم ،،

الحمد لله وکفی ،، والصلوة والسلام علی من به الاقتداء والاهتداء وعلی آله وصحبه اجمعین

ګرانو کتاب فروشانو ته په احترام سره تاسي ته عرض کوم چي

دکتاب شرح د نور الایضاح په پښتو ژبه درویش محمد عبیدالله

مستقل تصنیف او ډیره جان فشاني می پکښي کړي ده

او بیا یې کتابت دذي جناب محترم قاري فضل الحق صاحب خوشنویس ډیره

عرق ریزي ،، شپه و روز کړي دي ،، او بیا یې ډیر زیات خرچ پرې کړي دي

لهذا ما حقوق د طبع ده قاري صاحب مذکور ته ورهدیه کړي دي ،،

نو نبا د علی هیڅ څوک حق د طبع د دي کتاب نه لري بلکه هرڅو نسخي

چي ده چاپ کاروي د قاري مذکور په مراعاتي نرګه راشي

او څوک چي خلاف ددغه اعلان وکړي نو بیا به د قانوني اوښتي چي

[illegible]

وما علینا الا البلاغ المبین

درویش ایوبي قندهاري منفرد

مکتبه القراءت والتجوید کوئټه

Download from: www.aghalibrary.com